

POIKKEUKSELLINEN NUORUUS KORONA-AIKAAN

NUORTEN ELINOLOT -VUOSIKIRJA 2022

POIKKEUKSELLINEN NUORUUS
KORONA-AIKAAN
Nuorten elinolot -vuosikirja 2022

TOIMITTANEET

Marjatta Kekkonen

Mika Gissler

Päivi Känkänen

Anna-Maria Isola

In memoriam Päivi Känkänen (1963–2022)

Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura
Terveyden ja hyvinvoinnin laitos
Valtion nuorisoneuvosto

Poikkeuksellinen nuoruus korona-aikaan – Nuorten elinolot -vuosikirja 2022 on
14. osa vuodesta 2001 lähtien julkaistussa Nuorten elinolot -kirjasarjassa.
Sarjan teokset ovat sisällöltään ja tyyliltään akateemisten kriteerien mukaisia.

© Kirjoittajat ja Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

Kannen kuva: Eeva Kuronen
Ulkoasun suunnittelu: Sole Lätti
Kustannustoimitus: Maria Kuronen
Taitto: Seija Puro
Tiivistelmän käännökset ruotsiksi ja englanniksi: Lingsoft Language Services Oy

ISBN 978-952-343-938-2 (painettu)
ISBN 978-952-343-937-5 (verkkojulkaisu)
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-937-5>

Teema 34

PunaMusta Oy
Vantaa 2022

Esipuhe

Epidemioita on esiintynyt kautta ihmiskunnan historian. Tartuntataudit eivät esiinny yhteiskunnissa irrallisina ilmiöinä vaan mikrobin, ihmisen sekä luonnon- ja sosiaalisen ympäristön vuorovaikutuksessa. Epidemioiden ja pandemioiden syntyminen, leviäminen ja väestölliset vaikutukset ovat seurausta taudinaiheuttajan ominaisuuksista sekä kussakin historiallisessa ajassa vallinneista väestöllisistä, sosiaalisista, taloudellisista, poliittisista ja kulttuurisista tekijöistä.

Edellinen vakavuudeltaan covid-19-pandemiaan vertautuva pandemia on ollut espanjantauti eli influenssapandemia 1918–1920. Kuten koronaviruskin, espanjantautivirus tarttui helposti hengitysilman kautta, sillä oli kyky aiheuttaa vakavaa tautia ja se muuntui herkästi aiheuttaen useita epidemia-aaltoja.

Alkuvuonna 2020 puhjenneseen koronatautiin ei ollut sen ensimmäisten aaltojen aikana rokotteita eikä lääkkeitä. Niitä ei ollut myöskään espanjantautiin, koska influenssavirus opittiin tuntemaan vasta 1930-luvulla. Espanjantautia yritettiin torjua sillä ainoalla tehokkaalla keinolla mikä tunnettiin eli eristämällä: kouluja suljettiin ja elokuvia ja tansseja kiellettiin. Ihmisiä varoitettiin väkijoukoista. Vuonna 1918 Suomi oli kuitenkin vasta toipumassa sisällissodan jälkeisestä kaaoksesta, ja rajoitustoimet jäivät melko ponnottomiksi. 2020-luvulla koronan leviämistä estettiin koko yhteiskunnan läpileikkaavina massiivisina sulkuina, rajoituksina ja eristämistoimenpiteinä.

Usein pandemioiden ja kriisien, kuten sotien, vakavuutta mitataan kuolleisuuslukuina. Espanjantautiin kuoli kausi-influenssaan nähden poikkeuksellisen paljon 20–40-vuotiaita nuoria aikuisia. Koronakuolleisuus on sen sijaan painotunut vahvasti yli 70-vuotiaisiin. Kuolleisuusluvut eivät kuitenkaan yksin kerro pandemioiden vakavuudesta ja seurauksista. Myös yhteiskunnallisia vaikutuksia on tärkeä tutkia ja arvioida. Kriiseistä kärsivät usein eniten ne, joilla on taloudellisia ja sosiaalisia ongelmia jo ennen kriisiä ja toisaalta vähiten voimavaroja vaikuttaa omaan tilanteeseensa. Näin tapahtui sekä espanjantaudin että koronan seurauksena.

Nuoruus alkoi rakentumaan omaksi elämänvaiheekseen vasta 1900-luvulla, eikä vielä espanjantaudin aikana nuorten kokemuksia koottu erikseen talteen. On kuitenkin selvää, että myös espanjantaudilla oli suuria vaikutuksia nuorten ja nuorten aikuisten elämään. Espanjantaudin aikana ei ollut yhteiskunnan antamaa sosiaaliturvaa. Köyhempien perheiden nuoret joutuivat töihin jo nuorella iällä. Työssäkäynti altisti tartunnoille ja vakavalle taudille. Perheen elättäjien kaatuessa sairastuneelle perushoiva oli taudin tehokkain hoitotapa. Sairaalapaikkoja oli vähän, joten perheen nuoret joutuivat hoivaamaan sairaana olevia perheenjäseniään kotona, mikä lisäsi nuorten altistumista tartunnoille.

Tämä kirja tuo esiin nuorten ja nuorten aikuisten kokemuksia 2020-luvun korona-ajasta. Toisin kuin sata vuotta sitten espanjantaudissa, koronapandemian vaikutuksista lasten ja nuorten elämään, hyvinvointiin, palveluihin ja

sosiaalisiin suhteisiin ryhdyttiin keräämään tutkimustietoa välittömästi pandemian puhjettua. Koronakuolleisuus ei kohdistunut nuoriin, mutta torjuntatoimet ja rajoitukset osuivat heihin rajusti. Yksi artikkeleista nouseva viesti on, että koronarajoitukset sulkivat nuorilta mahdollisuuden olla osallisena itselleen tärkeissä ryhmissä, ympäristöissä, tapahtumissa ja harrastuksissa sekä vertais- ja ihmissuhteissa.

Sama tauti voi näyttäytyä hyvin erilaisena eri asemassa oleville ihmisille, eri ikäisille ja eri paikoissa asuville. Myöskään epidemioita vastaan käytetyt torjuntatoimet eivät vaikuta kaikkiin samalla tavalla. Yhteiskunnallisissa torjuntatoimissa on otettava huomioon niiden vaikutukset eri väestöryhmiin ja punnittava haittoja ja hyötyjä huolella. Epidemiat ja varsinkin maailmanlaajuiset pandemiat paljastavat yhteiskunnan haavoittuvuudet ja ihmisten välisen eriarvoisuuden. On tärkeää saada erilaisten ihmisten näkökulmat ja kokemukset esiin, jotta voimme lieventää pandemioiden seurauksia ja varautua seuraaviin pandemioidiin niin lääketieteellisesti kuin yhteiskunnallisesti. Sosiaali- ja terveyspalvelut ja sosiaaliturva ovat tärkeitä osa-alueita varautumisessa.

Eila Linnanmäki

Yksikön päällikkö

Yhdenvertaisuusyksikkö

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

SISÄLLYSLUETTELO

Esipuhe

Sisällysluettelo

Johdanto 7

Lasten ja nuorten osallisuus, terveysturvallisuus ja koronarajoitukset

Marjatta Kekkonen, Mika Gissler, Emmi Sarvikivi, Sohvi Kääriäinen, Otto Helve & Anna-Maria Isola

TILASTO-OSIO

Koronan vaikutus nuorten terveyteen ja hyvinvointiin tilastojen valossa 32

Mika Gissler & Martta Forsell

NUORTEN OMANNÄKÖINEN ELÄMÄ JA KORONA

Nuorten tyytyväisyys elämään korona-ajan ensimmäisenä vuonna 50

Jenni Lahtinen, Riku Laine, Lotta Haikkola, Eila Kauppinen & Tuuli Pitkänen

Nuorten sosiaaliset suhteet poikkeusolojen aikana: ”Please leave corona, I want to live my youth” 62

Ella Sihvonon & Miia Saarikallio-Torp

Lasten kokemuksia koronasta 74

Tiina Valkendorff

Nuorten harrastusten ja vapaa-ajan merkityksiä kestävän hyvinvoinnin näkökulmasta korona-aikana 87

Eila Kauppinen & Sofia Laine

Nuoren ajatuksia korona-ajasta 103

Hengähdys pandemian keskellä – nuoruus poikkeusaikana

Emmiina Kuisma

NUORET KORONA-AJAN OPPIMISYMPÄRISTÖISSÄ

Vaikeuksia ja vahvistavaa vuorovaikutusta 106

– Covid-19-pandemian vaikutuksia nuorten toimintaympäristöihin, hyvinvointiin ja oppimiseen aiemman tutkimuksen valossa

Antti Maunu, Jessica Hemberg, Yulia Korzhina, Amanda Sundqvist, Lillemor Östman, Henrik Groundstroem, Lisbet Nyström & Pia Nyman-Kurkiala

Ungas upplevelser av distanslärande under COVID-19-pandemin – möjligheter och begränsningar 113

Jessica Hemberg, Yulia Korzhina, Amanda Sundqvist, Lillemor Östman, Henrik Groundstroem, Lisbet Nyström & Pia Nyman-Kurkiala

Selkeää toimintaa ja kannattelevaa vuorovaikutusta 125

Ammattiin opiskelevien kokemukset ja ohjaustarpeet korona-ajan etäopetuksessa

Antti Maunu

Nuoret poikkeusajan digitaalisissa imperatiiveissa	137
---	-----

Sari Tuuva-Hongisto, Kristiina Korjonen-Kuusipuro, Päivi Armila & Ville-Samuli Haverinen

Nuoren ajatuksia korona-ajasta	149
---	-----

Sattumaa(ko?)

J. N.

OSALLISUUDEN KOKEMUS KORONA-AIKANA

Nuorten osallisuuden kokemus ja siinä tapahtuneet muutokset vuosina 2019–2021: ovatko erot kasvaneet koronaepidemian aikana?	152
---	-----

Lars Leemann & Lotta Virrankari

Korkeakouluopiskelijoiden yksinäisyyden kokemus ja psyykinen kuormittuneisuus koronaepidemian kolmannen aallon aikana	167
--	-----

Suvi Parikka, Reija Klemetti, Jonna Ikonen, Noora Holm & Niina Junntila

Sateenkaarinuoret poikkeusaikana	179
---	-----

Satu Majlander, Jukka Lehtonen, Pauliina Luopa, Laura Sares-Jäske, Mia Teräsaho, Johanna Vihtari, Tellervo Nenonen, Anni Hyvärinen & Reija Klemetti

”Todellakin pitää puntaroida” – Nuorten aikuisten suhteet ja solidariteetit koronapandemian aikana	197
---	-----

Riikka Korkiamäki & Eriikka Oinonen

Nuoren ajatuksia korona-ajasta	211
---	-----

Tulevaisuuteni kriisien peittämässä maailmassa

Helka Hokkanen

KATASTROFIAJASTA YHDESSÄ ETEENPÄIN

Outo vuosi – sijaishuollosta itsenäistyneiden nuorten kokemuksia koronapandemian ensimmäisestä vuodesta ja lastensuojelun jälkihuollosta	214
---	-----

Laura Yliruka, Tanja Hirschovits-Gerz, Siiri Utriainen, Niina Weckroth & Onni Westlund

Yhden poikkeus on toisen normaali – keskustelua mielenterveydestä pandemian aikana ..	226
--	-----

Elina Ikävalko

Etenevä elämä vai supistuneet suunnitelmat? Työn kynnyksellä olevien nuorten aikuisten hyvän tulevaisuuden orientaatiot korona-ajassa	237
--	-----

Frida Westerback & Hanna Rissanen

Kirjoittajat	248
---------------------------	-----

Tiivistelmä	253
--------------------------	-----

Sammanfattning	255
-----------------------------	-----

Abstract	257
-----------------------	-----

Lasten ja nuorten osallisuus, terveysturvallisuus ja koronarajoitukset

Marjatta Kekkonen, Mika Gissler, Emmi Sarvikivi, Sohvi Kääriäinen, Otto Helve & Anna-Maria Isola

”Näin nuorena tulevaisuus ja sen suunnittelu on isoin mieltämme kaivertava asia ja jotain, josta meille toivotetaan jatkuvasti. Me olemme tulevaisuus ja meillä on tulevaisuus. Minkälainen tai loppuuko se aikaisemmin kuin kuvittelimmekaan, on tosin arvoituksen varassa. Minusta tuntuu siltä, etten tällä hetkellä pysty vaikuttamaan pitemmän päälle siihen, miltä tulevaisuuteni seuraavan kahden vuoden jälkeen näyttää. Tulevaisuuteni ei tunnu merkittävältä, kun maapallonkin tulevaisuus on vaakalaudalla ja olen monella tavalla erittäin etuoikeutettu henkilö. En myöskään osaa tai uskalla suunnitella tulevaisuuttani, koska siinä kestää liian kauan.” (Helka Hokkanen)

Samaan aikaan, kun koronarajoitukset suosivat lasten ja nuorten terveyttä, estivät ne nuorten osallisuuden kokemusten syntyä. Osallisuuden tiedetään olevan nuorilla muuta väestöä matalampi, sillä nuoruudessa identiteetti on vasta rakenteilla ja tulevaisuus on vielä hämärän peitossa (Leemann ym. 2022). Riippumatta siitä, leviääkö ympärillämme covid-19-pandemia vai ei, nuoret kokeilevat erilaisia rooleja, rakentavat identiteettiään ja suunnittelevat tulevaisuuttaan. Siitä 17-vuotias Helka Hokkanenkin kirjoittaa epäroideissaan tulevaisuuden suunnittelun mielekkyyttä. Hokkanen päättää tekstinsä kuitenkin toiveikkaasti: ”Haluan uskoa, että meillä kaikilla on epävakasta maailmantilasta huolimatta mahdollisuus maistaan tulevaisuuteen”.

Vaikka pandemia kolhaisi nuorten osallisuuden kokemusta ja altisti ahdistuneisuudelle, osa nuorista pystyi hyvin pian rajoitustoimien päätyttyä käsittelemään sitä elämää rikastuttavana, joskin outona kokemuksena. Eivät kuitenkaan kaikki, sillä osa nuorista kokee edelleen poikkeuksellisen ajan elämäntulkuaan hidastavana laahuksena. Korona-aika heitti varjoja nuorten normaaliin elämään. On puhuttu pitkittyneistä pyjamabileistä, yksinäisyyden pandemiasta, elämästä pausella tai torkkuasennossa. Siirtymien kannalta olennaiset rituaalit, kuten koulujen juhlat, jäivät väliin tai niitä juhlittiin epätyypilliseen aikaan. Terhi Aalto-Setälän ym. (2021) mukaan nuorilla on tarve autonomiaan ja vertaiskontakteihin, mistä syystä sosiaalisten kontaktien rajaaminen oli haitallista. Lisäksi turvallisten aikuisten puute, epävarmuus tulevasta, lisääntynyt yksinolo sekä huoli omasta tai läheisen sairastumisesta ovat kuormittaneet nuoruusikäisiä (mt., 4). Syntyi sosiaalisuusvajeita, itsensä toteuttamisvajeita ja oppimisvajeita sekä hoitovajeita ja palveluvelkaa. Lasten, nuorten ja perheiden peruspalveluita sekä lastensuojelu- ja erikoissairaanhoidon palveluita supistettiin voimakkaasti, huolimatta samanaikaisesta tuen tarpeen kasvusta (Hakulinen ym. 2020; Tiili ym. 2020; Kestilä ym. 2021).

Korona-aikana käyttöön otetut rajoitukset ja sulut merkitsivät nuorten liikkumis- ja kokoontumisvapauden rajoittamista ja nuorten omien tilojen, kuten nuorisotalojen, kerhojen, urheilu- ja vapaa-ajanviettopaikkojen sekä koulujen, sulkeutumista.

Nuorten elinolat -vuosikirjan tehtävänä on tuottaa tietoa nuoruuden ikävaiheesta kulloinkin ajankohtaisesta näkökulmasta. Poikkeuksellista nuoruutta korona-aikaan. Nuorten elinolat 2022 -vuosikirja piirtää kokonaiskuvaa lasten ja nuorten korona-ajan kokemuksista. Mitä nuorille tärkeitä oikeuksia, vapauksia, palveluja ja instituutioita yhteiskunnassa rajoitettiin? Miten nuoret kokivat rajoitukset? Miten ne ilmenivät nuorten arjessa ja elämässä? Kun syksyllä 2020 päätimme valita kirjan teemaksi poikkeuksellisen nuoruuden korona-aikana, pandemiasta oli julkaistu selvityksiä ja tilanneraportteja, erityisesti lasten ja nuorten palvelujen näkökulmasta (Hietanen-Peltola ym. 2020; Heino, Weckroth ja Ranta 2020; Lammi-Taskula ym. 2020, Hakulinen ym. 2020). Sen sijaan tutkimustieto eri-ikäisten lasten ja nuorten omista kokemuksista puuttui.

Nuoruuden erityisyys jäi julkisessa koronakeskustelussa vähälle huomiolle, vaikka korona sairautena, poikkeusoloina, rajoitustoimina ja globaalina uhkana tihkui ja välittyi niin poliitikkojen, viranomaisten, uutisten kuin sosiaalisen median toistamana kaikkien suomalaisten tietoisuuteen. Käsillä oleva Nuorten elinolat 2022 -vuosikirja kokoaa lapsilta, nuorilta ja nuorilta aikuisilta itseltään kerättyä tutkimustietoa heidän hyvinvoinnistaan, terveydestään, oppimisestaan, sosiaalisista suhteistaan sekä palveluista ja selviytymisestä koronan ensimmäiseen vuoteen painottuen. Artikkelit perustuvat rekisteri-, kysely-, havainnointi- ja haastatteluaineistoihin sekä yhdessä nuorten kanssa tuotettuun kokemustietoon. Nuorten itsensä kirjoittamat näkökulmakirjoitukset nostavat esille nuoren oman äänen korona-ajalta. Monitieteinen julkaisu ammentaa näkökulmia yhteiskunta-, kasvatus-, nuoriso- ja lapsuustutkimuksen sekä yhteiskunta- ja terveystieteiden tutkimusperinteestä.

Julkaisuun kutsuttiin keväällä 2020 mukaan tutkimuksia, joissa korona-ajan poikkeuksellisuutta käsitellään nuoria ja nuoruutta määrittävänä sukupolvikokemuksena, joka voi ilmetä nuorten muuttuvina ja kapeutuvina, mutta myös laajentuvina yhteisinä, sosiaalisina suh-

teina ja vuorovaikutuksen mahdollisuuksina, kollektiivisina muistoina, nuorten digitalisoituvana arkena, tiloina ja toimintaympäristöinä ja edelleen koulunkäynnin, vapaa-ajan, opiskelun ja työelämän muuttuvina käytäntöinä tai myös osallisuuden ja osattomuuden tiloina ja sumeina tulevaisuuksina. Koronan alkuvaiheeseen painottuvissa tutkimuksissa ei vielä voida ulottua poikkeuksellisen ajanjakson pitkäaikaisiin seurauksiin, kollektiivisesti kehkeytyneisiin muistoihin tai nuoria yhdistäviin sukupolvikokemuksiin, jotka havaitaan vasta vuosia ja vuosikymmeniä myöhemmin

Käytämme termejä covid-19 ja korona-aika yleisilmaisuna pandemiaksi laajentuneelle epidemialle. Lyhenne COVID tulee englanninkielisistä sanoista **coronavirus disease eli koronavirusauti**. Numero 19 viittaa vuoteen 2019, jolloin ensimmäinen tautitapaus tunnistettiin Kiinan Wuhanissa. Tässä julkaisussa kirjoitamme **covid-19**, joka on vakiintunut käyttöön mediateksteissä ja muussa yleisviestinnässä. Itse viruksen täsmällinen nimitys on **sars-CoV-2** (Makkonen-Craig 2021). Kirjan tutkimusartikkeleissa käytetään vaihtelevasti termejä korona, korona-aika, koronaepidemia, koronapandemia, koronarajoitukset tai koronakriisi kussakin tutkimuksessa erikseen määritellyllä tavalla. Kirjan tutkimukset käsittelevät covid-19-pandemiaa siitä näkökulmasta, millaisia välittömiä tai välillisiä vaikutuksia ja yhteyksiä sillä on ollut lapsiin ja nuoriin. Johdantoluvussa ja tilasto-osuudessa avaamme lisäksi covid-19-epidemian vaikutuksia lasten ja nuorten tartuntoihin, sairastavuuteen, sairaalahoitoon ja kuolleisuuteen. Lasten kanssa koronasta keskusteltaessa termi korona voi sisältää kaikki edellä kuvatut merkitykset ja lisäksi muita, lapsen omista kokemuksista kumpuavia tunteita, ajatuksia ja mielikuvia.

Koronakeväänä Suomessa astuivat voimaan poikkeusolot, joka on lainsäädännöllinen käsite. Pääministeri Sanna Marin julisti Suomeen covid-19-pandemian vuoksi poikkeusolot 16.3.–16.6.2020 ja toistamiseen seuraavana keväänä ajanjaksolle 1.3.–27.4.2021. Poikkeus-

olojen aikana viranomaisten toimivaltuuksista säädettiin pääosin valmiuslailla. Termi **poikkeusolot** viittaa näihin rajoitettuihin ajanjaksoihin, joiden aikana viranomaisilla oli valmiuslakiin perustuvat oikeudet säädellä kansalaisten ja yhteiskunnan toimintaa ja asettaa harkintansa mukaan rajoituksia. Termeillä poikkeustila, poikkeusaika ja poikkeusjakso ja korona-aika voidaan viitata covid-19-pandemiaan ja siihen liittyviin erityisiin piirteisiin ja olosuhteisiin tarkoittamatta kuitenkaan valtioneuvoston asettamia, valmiuslakiin perustuvia poikkeusoloja.

Lapsiin ja nuoriin kohdistuneet koronarajoitukset

Covid-19-viruksen levitessä nopeasti Suomeen vuoden 2020 alussa viranomaiset päättivät ripeästi laajoista rajoitus- ja suojelutoimista kansalaisten terveyden suojelemiseksi. Aasiassa epidemiana alkanut covid-19-tauti täytti nopeasti pandemian ehdot: 1) epidemia alkoi tietyltä maantieteelliseltä alueelta (Kiinan Wuhan) ja levisi koko maapallolle nopeasti ja 2) epidemian aiheutti täysin uudentyyppinen virus (SARS-CoV-2), jota vastaan maailman väestöiltä puuttui immunitaetti. Covid-19-tautia ovat viimeisten runsaan sadan vuoden aikana edeltäneet sikainfluenssa vuosina 2009–2010, aasialainen influenssa vuosina 1957–1958 ja espanjantauti vuosina 1918–1920. Espanjantautiin menehtyi poikkeuksellisen paljon nuoria aikuisia, sillä vuosisadan vaihteessa terveysviranomaisilla ei ollut käytössään rokotusohjelmia tai virologista osaamista. Vaikka influenssatauteja on pelätty vähemmän kuin muita vakavia tarttuvia tauteja, kuten koleraa, ovat influenssan vakavat muodot johtaneet erityisesti nuorten ja vanhusten kuolemiin. (Linnanmäki 2006.) Terveyden suojelemiseen liittyy myös riskinsä: vakavia oireita nuorille aiheuttaneeseen sikainfluenssaan kehitetty rokote sairastutti 235 nuorta narkolepsiaan 2010-luvulla (Lumio 2021). Riskiryhmien ja ikäihmisten suojeleminen on ollut keskeisin tavoite covid-19-pandemian hoidossa. Koronapandemialla on ollut valtava vaikutus kaikkien

arkeen, mutta etenkin se on vaikuttanut lasten ja nuorten elämään. Kohdistuessaan koko väestöön covid-19-pandemia on jättänyt jälkensä globaalisti ja ainutkertaisesti koko ihmiskuntaan, erottamatta rikkaita ja köyhiä, kaikille yhteisenä kokemuksena.

Ensimmäiset tiedot covid-19-viruksesta levisivät Eurooppaan helmikuussa 2020, jolloin EU:n terveysministerit kokoontuivat tilannekatsaukseen ja totesivat, ettei Euroopassa ole epidemiaa, mutta sen puhkeamiseen on hyvä varautua (VN1 7.2.2020). Seuraavassa kuussa Suomen hallitus yhdessä tasavallan presidentin kanssa julisti maahan poikkeusolot covid-19-viruksen leviämisen estämiseksi. Poikkeusolot olivat voimassa 16.3.2020 alkaen kolmen kuukauden ajan. Poikkeusolojen julistaminen käynnisti kevääseen 2022 asti jatkuneen tapahtumasarjan, jonka aikana viranomaiset asettivat eri väestöryhmiin kohdistuneita liikkumis-, kokoontumis-, tapaamis- ja yhteydenpitörajoituksia, joilla pyrittiin vähentämään ihmisten välistä, Covid-19-tautia levittäviä lähikontakteja. Uudellamaalla, jossa epidemiatilanne oli vakavin alkukevällä 2020, maakuntien välistä liikennettä rajoitettiin 27.3. ja 19.4.2020 väliseksi ajaksi (VN 16.3.2020). Kevällä 2020 Suomessa kiellettiin yli kymmenen henkilön yleisötilaisuudet ja kokoukset 18.3. ja 13.4.2020 väliseksi ajaksi ja kieltoa jatkettiin aina 31.5.2020 asti (VN 17.3.2020). Kesällä 2020 sallittiin enintään 50 henkilön kokoontumiset, ja tuolloin hallitus ennakoi, että yli 500 henkilön yleisötilaisuudet voidaan sallia 1.8.2020 alkaen sekä sisä- että ulkotiloissa ja kokoontumisrajoituksista voitaisiin kokonaan luopua 1.10.2020 alkaen (VN 7.5.2020; VN 17.6.2020). Rajoitusten laajuus ja pituus vaihtelivat sen mukaan, minkä ikäinen ja mitä riskitekijöitä henkilöllä oli tai millä alalla hän työskenteli tai opiskeli. Seuraavaksi kuvaamme niitä rajoituksia, jotka vaikuttivat erityisesti lasten ja nuorten elämään ja arkeen.

---

1 Koronarajoitusten lähteinä käytetään Valtioneuvoston tiedotteita, joihin viitataan lyhenteellä VN.

Lasten ja nuorten elämässä koronarajoitukset näkyivät voimakkaimmin koulunkäynnin ja opiskelun siirtymisenä kouluista ja oppilaitoksista koteihin ja digitaalisiin ympäristöihin. Poikkeusolojen julistamisen jälkeen maaliskuussa 2020 hallitus suositteli ja sosiaali- ja terveysministeriö ohjeisti sulkemaan oppilaitokset. Maaliskuun 18. päivänä 2020 kaikkialla Suomessa suljettiin koulut, oppilaitokset, yliopistot, ammattikorkeakoulut, kansalaisopistot, vapaan sivistystyön tilat sekä lopetettiin lähiopetus. Sulkuun menivät myös kirjastot, teatterit, museot, kulttuuritalot, uimahallit sekä harrastus-, nuoriso- ja kerhotilat. Opetuksen poikkeusjärjestelyt olivat aluksi voimassa 13.4.2020 asti, mutta niitä jatkettiin aina 13.5.2020 asti. Poikkeuksen tekivät varhaiskasvatuksen yksiköt ja esiopetus, jotka jatkuivat supistettuina, samoin lähiopetus kolmea ensimmäistä luokkaa käyville, erityistä tukea tarvitseville lapsille sekä lapsille, joiden vanhemmat työskentelivät yhteiskunnan kannalta kriittisillä aloilla. Vanhempia suositeltiin järjestämään varhaiskasvatukseen lapsen hoito kotona, samoin pienten koululaisten koulunkäynti. (VN 18.3.2020.) Tuskin oli muste kuivunut oppilaitosten sulkemista koskevasta asetuksesta, kun opetus- ja kulttuuriministeriö 20.3.2020 päivätyssä tiedotteessa täsmensi, että myös muiden kuin kriittisillä aloilla työskentelevien vanhempien pikkukoululaisille (1.–3. luokkaa käyville) on järjestettävä mahdollisuus osallistua lähiopetukseen (VN 20.3.2020). Opetusministerin kirje opetusalan ammattilaisille kiteyttää tilanteen poikkeuksellisuuden: ”Normaalioloissa opetusministerin tehtävä ei ole ohjata lapsia pois koulusta. [...] Yhtä lailla yksikään OKM:n osaavista virkamiehistä ei ole koskaan aikaisemmin joutunut kirjoittamaan asetusta, jolla keskeytetään lähiopetus lähes kaikissa suomalaisissa kouluissa ja oppilaitoksissa. Poikkeusoloissakin vahva tavoitteemme on turvata jokaisen lapsen, nuoren ja opiskelijan oikeus oppia”, totesi opetusministeri Li Andersson (VN 1.4.2020). Poikkeusolot varhaiskasvatuksessa, kouluissa ja oppilaitoksissa päättyivät 14.5.2020 ja kouluissa siirryttiin takaisin lähi-

opetukseen. Sulun purkamista perusteltiin sillä, etteivät lapset olleet merkittävä koronatartunnan lähde ja että lähiopetus on mahdollista järjestää koronaturvallisesti turvavälejä, maskien käyttöä ja hyvää käsihygieniaa noudattaen (VN 29.4.2020). Lapset pääsivät takaisin kouluun muutamaksi viikoksi ennen kesälomille jäämistä, mutta opetusta, kouluruokailua ja välitunti-toimintaa säätelivät edelleen tiukat koronasäännöt eikä kevätkuuhlia saanut viettää.

Syyslukukaudella 2020 peruskouluissa siirryttiin lähiopetukseen. Valmiuslain mukaisista koko maan laajuisista rajoituksista luovuttiin ja koulujen toimintaa ja koronan esiintyvyyttä ryhdyttiin seuraamaan tartuntalain mukaisilla toimenpiteillä, paikalliset olosuhteet huomioiden. Tästä eteenpäin opetuksen järjestäjät yhdessä tartuntatautiviranomaisen kanssa päättäsivät rajoituksista. Uudet määräykset olivat voimassa 1.8.2020 alkaen aina vuoden 2020 loppuun asti. (VN 4.6.2020.)

Sulkutila ja opetuksen poikkeusjärjestelyt koskivat myös yliopistoja, ammattikorkeakouluja ja toisen asteen oppilaitoksia: lukioita ja ammatillisia oppilaitoksia. Oppilaitoksilla ei sulkutilan julistamisen jälkeen ollut velvollisuutta järjestää opintoja eikä opintojen ohjausta paikan päällä oppilaitoksessa. Samalla säädettiin siitä, että mahdolliset viivästykset opintojen etenemisessä otetaan huomioon opintotuen maksamisessa ja opintoajoissa. Poikkeusolot ja koronaepidemia voitiin katsoa hyväksyttäväksi syiksi opintojen hidastumiseen ja valmistumisen lykkääntymiseen. Valmiuslain mukaisten poikkeusolojen lakattua, rajoituksista säädeltiin ammatillisen koulutuksen, yliopistolain ja ammattikorkeakoululain väliaikaisilla muutoksilla. Sulkutilan myötä valtaosa opinnoista siirtyi digitaalisten yhteyksien kautta suoritettaviksi etäopinnoiksi, lukuun ottamatta käytännön harjoitteluja ja näyttöjen suorittamista. Uusien, syksyllä 2020 opintonsa aloittavien opiskelijoiden tilannetta helpotettiin tarjoamalla mahdollisuutta ilmoittautua poissa olevaksi ensimmäisen lukukauden ajaksi, mikäli rajoitukset estivät opintojen suorittamista. (VN 18.3.2020; VN 4.6.2020.)

Syyslukukauden alussa 2020 opetus- ja kulttuuriministeriö ja Terveyden ja hyvinvoinnin laitos päivittivät suositukset koronaviruksen leviämisen ehkäisemiseksi kouluissa, oppilaitoksissa ja korkeakouluissa. Tärkeimmäksi tavoitteeksi nousi taudin tarttumisen ja leviämisen ehkäisy huolehtimalla hyvästä käsihygieniasta, välttämällä tarpeettomia lähikontakteja sekä järjestämällä opetustilat tavanomaista väljemmin. Korkeakouluopetus tuli järjestää turvallisesti ja lähikontakteja välttäen. Kesälomien jälkeen lapset palasivat takaisin päiväkoteihin, peruskouluihin ja toisen asteen oppilaitoksiin. Korkeakoulut saivat itsenäisesti päättää opetuksen järjestämisestä, ja valtaosassa jatkettiin opetuksen järjestämistä etäopiskeluna. Korkeakoulut pysyivät kiinni siinä missä perusopetuksessa päästiin palaamaan koronaohjeiden sääntelemään lähiopetukseen. Kokoonntumisrajoitusten vuoksi myös opetushenkilökunta pysyi syksyllä 2020 poissa korkeakoulujen kampuksilta. Tartuntojen leviämistä ehkäistiin oppilaitoksissa ja korkeakouluissa tartuntojen jäljittämällä ja altistuneiden karanteeneilla. (VN 4.8.2020.)

Poikkeusolot ja sen pohjalta asetetut kokoonntumisrajoitukset vaikuttivat myös liikunnan, urheilun sekä kulttuuritoiminnan järjestämiseen. Tiede- ja kulttuuriministeri Hanna Kosonen totesi, että ”aiemmin liikuntatoiminnan ydin oli saleilla ja kentillä, nyt on siirrytty pihalle ja ’pilviin’” (VN 3.4.2020). Lasten ja nuorten ohjattu liikunta siirtyi digitaalisiin kanaviin ja käytännön toteutus nuorten koteihin ja lähiympäristöihin. Kokoonntumisrajoitukset pysäyttivät myös kulttuuritilaisuudet. Teatterit, näyttelyt ja elokuvateatterit suljettiin. Konsertteja, tapahtumia ja yleisötilaisuuksia peruttiin. Yhdessä ravintolasulkujen (3.4.2020–31.5.2020) kanssa kulttuuri- ja urheilutoiminnan rajoitukset rajasivat nuorten ja nuorten aikuisten mahdollisuuksia saada kokemuksia nuoruuden elämänvaiheelle ominaisista vapaaajan ympäristöistä, tapahtumista ja sosiaalisista suhteista.

Alkusyöksystä 2020 viranomaiset olivat vielä toiveikkaita koronatilan-teen helpottumisesta

ja rajoituksista luopumiseksi (STM 3.9.2020; STM 10.9.2020). Vuodenvaihteessa 2021 vakavien tautitapausten määrä oli kuitenkin kasvanut jälleen merkittävästi. Covid-19-virus ei ollut talttunut, vaan muuntunut uusiksi, nopeasti muuttuviksi varianteiksi, mikä näkyi erikoissairaanhoidon vuodeosastohoidon tarpeen kasvuna (STM 3.12.2020; STM 28.1.2021a; STM 28.1.2021b). Hallitus päätti julistaa uudestaan valmiuslain mukaiset poikkeusolot, jotka olivat voimassa 1.3. –27.4.2021. Sen sijaan hallituksen kaavailut maskipakosta ja tiukoista liikkumisrajoituksista eivät toteutuneet perustuslakivaliokunnan todettua ne perustuslain vastaisiksi. Pandemian alkuvaiheen sulkujen jälkeen tartuntojen ehkäisyssä oli siirrytty nopeasti jo loppuvuonna 2020 hybridistrategiaan, jossa kansalaisten kokoontumisrajoituksia, tartuntajäljityksiä, rokotuskattavuutta ja karanteeneja yhdistämällä turvattiin terveydenhuollon kantokykyä. Huhtikuussa 2021 tautimäärät kääntyivätkin laskuun ja vakavat tautitapaukset vähenivät (VN 27.4.2021).

Yliopisto- ja ammattikorkeakouluopiskelijoille poikkeusolojen uusiutuminen merkitsi lyhytaikaiseksi tarkoitettujen etäopetusjärjestelyjen muuttumista pitkäkestoiseksi tilanteeksi, joka jatkui koko lukuvuoden 2021–2022 aina 31.7.2022 asti. Opiskelijoiden tukemiseksi opintolainan ehtoihin säädettiin syksyllä 2021 lievennyksiä ja tutkinnon suorittamisaikaan pidennyksiä. Myös oppilaitosten opetusjärjestelyjen tavoitteena oli edistää terveysturvallisuutta huolehtimalla hyvästä hygieniasta ja ilmanvaihdosta, välttämällä tarpeettomia lähikontakteja, tilajärjestelyillä ja kasvomaskien käytöllä. (VN 5.8.2021)

Koronarajoitusten kielteisistä vaikutuksista lasten, nuorten hyvinvointiin ja oppimiseen alkoi nopeasti kertyä tutkimus- ja seurantatietoa (Kestilä ym. 2021; Sainio ym. 2021), samoin epidemian yhteyksistä lasten ja nuorten mielenterveyteen ja tuen tarpeeseen (Vapalahti ym. 2021a; Vapalahti ym. 2021b). Koronaepidemian kielteisten vaikutusten tasoittamiseksi opetus- ja kulttuuriministeriö päätti myön-

tää hankeavustuksia ja lisärahoitusta lasten ja nuorten tukemiseksi. Avustuksia ja lisärahoitusta myönnettiin Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiölle (YTHS) (VN 15.4.2021), nuorisoalan järjestöille ja taiteen perusopetukseen (VN 8.6.2021), varhaiskasvatukseen ja esi- ja perusopetukseen, lukiokoulutukseen sekä liikunta- ja urheiluseuroille (VN 28.6.2021, VN 6.9.2021a; VN 6.9.2021b, VN 15.9.2021) ja vuoden lopussa myös yliopistoille ja ammattikorkeakouluille (VN 13.12.2021). Pienimpien lasten kohdalla tavoitteena oli tasoitaa heikommassa asemassa olevien, erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden kehitystä ja oppimista sekä ehkäistä koulupoissaoloja ja koulupudokkuutta. Avustuksia ohjattiin lukiolaisille oppimisen ja hyvinvoinnin parantamiseen ja korkeakouluopiskelijoille opintojen etenemiseen, yksinäisyyden kokemusten vähentämiseen ja yhteisöllisyyden vahvistamiseen. Lisäpanostuksilla lasten ja nuorten urheilu- ja liikuntatoimintaan haluttiin turvata lasten harrastustoiminta koronaturvallisesti ja myös taloudellisesti.

Täysi-ikäisten nuorten elämään vaikuttivat oppilaitosten sulkujen ohella ravintoloiden sulkemiset ja aukioloaikojen ja asiakasmäärien rajoitukset. Ravintolat sulkeutuivat ensimmäisen kerran 4.4.2020, täyssulun jatkuessa 31.5.2020 asti. Sulku koski kahviloita, ravintoloita, baareja, yökerhoja, sekä terasseja (VN 3.4.2020). Sulun päätyttyä ravintoloiden aukioloaikoja ja asiakasmääriä säädeltiin toistuvasti tartuntatautilakiin tehdyillä asetusmuutoksilla, jotka olivat voimassa kulloinkin välttämättömäksi katsotun ajan ja niiden sisältö riippui alueen epidemiatilanteesta. Rajoittamalla asiakaspaikkojen määrää, lisäämällä asiakkaiden välistä etäisyyttä ja kiinnittämällä erityistä huomiota hygieniaan pyrittiin estämään tartuntojen leviäminen ravintolaympäristöissä. Tanssiminen, karaoke, vapaa seurustelu ja liikkuminen ravintoloissa eivät olleet sallittuja. Rajoitusten alaisesta toiminnasta säädettiin varsin tarkasti: Asiakkaita ohjeistetaan sisätiloissa istumaan istumapaikoillaan. Liikkeen on laadittava ja annettava asiakkaille ohjeet siitä, miten sisätiloissa sallitaan kulkemi-

nen liikkeeseen saapumisen, sieltä poistumisen, tupakointitilassa tai wc- ja pesutilassa käymisen sekä ruuan ja juoman noutamisen yhteydessä. (VN 19.8.2021.) Kesällä 2020 rajoituksia lievennettiin, syksyllä 2020 jälleen kiristettiin. Rajoitukset olivatkin voimassa päätittäin aluksi 22.7.2020 asti, seuraavaksi 31.10.2020 asti, tämän jälkeen 28.2.2021 asti ja lopuksi 30.6.2021 asti. Eri alueiden rajoitukset riippuivat tautitilanteesta. Lopulta tartuntatautilain mukaisista rajoituksista luovuttiin 1.3.2022 (VN 24.2.2022). Ravintolasulut eivät missään vaiheessa koskeneet henkilöstöravintoloita eivätkä ruoan ulosmyyntiä.

Lapset, nuoret ja terveysturvallisuus

Pandemian aikana lasten ja nuorten mahdollisuudet käydä koulua, harrastaa, tavata ystäviä ja rakentaa omaa itsenäistä elämää ovat toteutuneet korostetusti digitaalisessa ympäristössä ja ajoittain jopa ainoastaan siellä. Heidän osaltaan tämä on johtunut ensisijaisesti yhteiskunnassa valituista pandemian hoitoon liittyvistä ratkaisuksista, ei epidemiasta itsestään. Lasten ja nuorten kohtelua ja kokemuksia arvioitaessa onkin tärkeä huomioida mikä on SARS-CoV-2-viruksen aiheuttama tautitaakka lapsilla ja nuorilla, eli miten oleellisia rajoitustoimet ovat olleet heille verrattuna niiden aiheuttamiin haittoihin heidän näkökulmastaan. Samoin on tärkeää arvioida, miten suuri vaikutus lapsiin kohdistuvilla rajoituksilla on tosiasiaa ollut muiden ikäryhmien epidemiatilanteelle. Rajoitustoimenpiteiden kokonaisvaikutusta lasten ja nuorten terveydelle voidaan arvioida vain tarkastelemalla kaikkia näitä yhdessä.

Jo pandemian alkuvaiheessa, vuoden 2020 alussa, kun tapauksia alkoi olla runsaasti Euroopassa useammalla alueella, kävi selväksi, että vakavan taudin riski on hyvin alhainen lapsilla ja nuorilla. Aikuisten teho-osastojen täytyessä Espanjassa ja Italiassa olivat lasten teho-osastot tavallistakin hiljaisempia. Tiedon karttuessa ensimmäiset havainnot vakavan taudin riskite-

kijöistä ovat osoittautuneet oikeiksi. Lasten ja nuorten vakavan taudin riski ja terveydenhuoltoa kuormittava tautitaakka on covid-19-taudin osalta vähäinen.

Suomessa lasten ja nuorten tautitaakkaa on arvioitu valtakunnallisista rekistereistä sairaalahoitoon johtaneiden koronavirusinfektioiden osalta. Rekisteriaineistosta ei ole aina mahdollista erottaa eri käyntisyyksi kirjattujen diagnoosien syy-seuraussuhteita. Tämän vuoksi aineistossa on mukana myös hoitajaksoja, joissa koronavirusinfektiosta johtuvat oireet eivät ole olleet sairaalahoitoon johtanut syy, vaan koronavirusartunta on löydetty muusta sairaudesta aiheutuneen hoitajakson yhteydessä, eli henkilöllä on sattumalta ollut sairaalaan joutuessa koronavirusartunta, joka itsessään ei olisi vaatinut sairaalahoitoa. Lasten ja nuorten sairaalahoidon tarve on pysynyt hyvin vähäisenä vuosina 2020 ja 2021. Alkuvuonna 2022 omikronmuunnoksen leviämisen myötä myös lasten ja nuorten sairaalahoidot lisääntyivät jonkin verran, mutta lisääntyminen oli edelleen vähäisempää kuin muissa ikäryhmissä. Yli kaksi kolmannesta sairaalahoidetuista lapsista on ollut alle 5-vuotiaita lapsia. Tälle ikäryhmälle on tyypillistä, että tavanomaiset infektiioireet aiheuttavat sairaalahoidon tarvetta taudinaiheuttajasta riippumatta osalle lapsista. Myös koronapandemian aikana lasten sairaalajaksoit ovat olleet lyhyitä, keskimäärin 1–2 vuorokauden mittaisia, eivätkä siinä suhteessa ole poikenneet muiden virusten aiheuttamasta sairaalahoidon tarpeesta. Vakavat koronavirusinfektioon liittyvät taudinkuvat, tehohoidon tarve ja koronavirusin aiheuttamat kuolemat lapsilla ja nuorilla ovat olleet harvinaisia Suomessa. Onkin selvää, ettei rajoitustoimenpiteitä voida perustella tautitaakan osalta lapsille ja nuorille itselleen saavalla suoralla hyödyllä.

Rajoitustoimien laajoja vaikutuksia on vaikeaa tai mahdotonta arvioida, koska useita rajoitustoimenpiteitä toteutettiin yhteiskunnassa samanaikaisesti, jolloin yksittäisen rajoitustoimenpiteen vaikutusta on hyvin vaikea irrottaa kokonaisuudesta. Niinpä esimerkiksi lasten ja

nuorten harrastustoiminnan keskeyttämisen vaikutusta epidemiatilanteeseen ei voida luotettavasti arvioida. Tietoa kuitenkin on enenevästi kertynyt siitä, että lapsiin ja nuoriin kohdistuneiden rajoitusten vaikutukset epidemian kokonaisuuteen eivät ole merkittäviä, hyvänä esimerkkinä THL:n tekemä selvitys keväältä 2021, jossa yläkoulujen siirtäminen etäopetukseen ei vaikuttanut taudin ilmaantuvuuden muutokseen lasten ja nuorten omassa tai muissa ikäryhmissä. THL onkin arvioinut lapsiin ja nuoriin liittyvien tapahtumien tartuntariskin ja sen myötä rajoitustoimenpiteistä saadun epidemian torjuntahyödyn pieneksi.

Lapsiin ja nuoriin kohdistuneet rajoitukset otettiin ensimmäisen kerran käyttöön tilanteessa, jossa tietoa koronaviruksesta oli vähän. Tuolloin varauduttiin vakavan taudin kehittymisen uhkaan. Toisaalta pandemiasuunnitelmat ovat monessa maassa perustuneet influenssaviruksen aiheuttamaan tautiin. Lasten ja nuorten merkitys on influenssan leviämässä paljon suurempi kuin uuden koronaviruksen suhteen on osoittautunut. Tämä ei sinänsä ole yllätys, koska muiden koronavirusten osalta tilanne on samankaltainen. On todennäköistä, että influenssapandemioista peräisin oleva perusolettamus aiheutti sen, että lapsiin ja nuoriin kohdistuvat rajoitukset ovat toistuvasti nousseet esiin mahdollisuutena rajoittaa epidemian etenemistä, vaikka päinvastaista tietoa on karttunutkin.

Lasten ja nuorten rajoituksia koskevassa yhteiskunnallisessa keskustelussa on toistuvasti nostettu esiin ajatus rajoitustoimien välttämättömyydestä lasten ja nuorten terveysturvallisuuden turvaamiseksi. On kuitenkin ensiarvoisen tärkeää muistaa, että lasten ja nuorten terveysturvallisuus tarkoittaa myös mielenterveyden, sosiaalisen elämän ja koulunkäynnin suojelemista.

Lasten ja nuorten osallisuus

Edellä kuvatut korona-ajan toimenpiteet eivät ole voineet olla muotoilematta nuorten osallisuuden kokemusta uusiksi. Osallisuuden kokemus on hyvinvoinnin tekijä ja prosessi, jossa tarpeilla ja resursseilla on mahdollisuus muuttua tavoitteiksi, tavoitteiden mukaiseksi toiminnaksi ja hyvinvoinniksi. Osallisuuden kokemus muotoutuu osallistumisen mahdollisuuksien, kuulumisen ja merkityksellisyyden tunteiden sekä elämän ja toimintaympäristön hallittavuuden välisestä monisisisestä vuorovaikutuksesta (Leemann ym. 2021; Isola 2021).

Matala osallisuuden kokemus kulkee käsi kädessä psyykkisen kuormittuneisuuden kanssa. Korkea osallisuuden kokemus on puolestaan yhteydessä positiiviseen mielenterveyteen (Leemann ym. 2021; Hedman ym. 2021). Elämän hallittavuuden murtuminen sekä kuulumisen ja merkityksellisyyden kokemusten hapertuminen altistavat psyykkiselle kuormittumiselle, mikä puolestaan ennakoii pitkäaikaisia mielenterveyden ongelmia (Isola ym. 2021; Thorsen 2013). Korona-aika on lisännyt eritoten opiskelijoiden psyykkistä kuormittuneisuutta (Parikka ym. tässä teoksessa). Juuso Revon ja kumppaneiden (2022) Covid-19-aikana tehty pitkittäistutkimus osoitti, että nuorten pandemianaikainen ahdistus oli yhteydessä matalaan osallisuuden kokemukseen. He arvelevat, että vahva osallisuuden kokemus suojelee enemmän ahdistukselta.

Eila Kauppinen ja Sofia Laine tuovat esiin artikkelissaan, että näennäisesti niinkin pieni maksuttomiin resursseihin liittyvä teko kuin kielto istua kauppakeskusten penkeille kutisti pienituloisten nuorten vapaa-aikaa. Elämän hallittavuuden, merkityksellisyyden ja kuulumisen tunteen ja osallistumisen mahdollisuuksien lisäksi osallisuus on siten myös ja ennen kaikkea aineellisia ja aineettomia resursseja sekä yhteyttä omiin tarpeisiin. Näin ymmärrettynä kaikissa vuosikirjan artikkeleissa käsitellään osallisuutta tavalla tai toisella. Seuraavassa olemme nostaneet poimintoja kirjan artikkeleiden tuloksista

ja löydöksistä ja tulkinneet niitä osallisuuden ja osallisuuden kokemuksen näkökulmista.

Pandemia katkaisi nuorten nousujohtaisen elämäntyytyväisyyden, minkä tulkitsemme kertovan siitä, että kriisiaikana osallisuus omassa elämässä huokoistui. Korona-aika itsessään ei selittänyt kielteistä muutosta, kuten Jenni Lahtisen ja kumppaneiden artikkelista selviää. Poikkeukselliselle ajalle tyyppilliset toimeentulo- huolet ja terveyspalveluihin hakeutumatta jättäminen sen sijaan selittivät sitä. Todennäköisesti elämäntyytyväisyyden vähenemiseen liittyy nuoren ihmisen kokonaistilanne. Nuorella oli ehkä jo ennestään orastavia vaikeuksia tai tyydyttymättömiä tarpeita. Osallisuutta turvaavat resurssit olivat ehkä uhattuina eivätkä palveluihin liittyvät tarpeet välttämättä tulleet täytetyiksi.

Kiinnostavaa kuitenkin on, että tilastollisesti tarkasteltuna masennuksesta kärsivien osallisuuden kokemus ei laskenut sen enempää kuin muillakaan, kuten Lars Leemannin ja Lotta Virrankarin analyysi tässä julkaisussa osoittaa. Tämäkin saattaa liittyä siihen, että osalla masennuksen kanssa elävistä oli toimiva asiakkuus mielenterveyspalveluihin tai osallisuutta kannattelevat vertaisyhteisöt. Korona-ajan hyvät ja huonot seuraukset eivät näytä seuraavan perinteisiä haavoittuvuuden tai huono-osaisuuden rajoja siten, että huono-osaiset olisivat väistämättä kokeneet hyväosaisia rankempia seurauksia. Ella Sihvonen ja Miia Saarikallio-Torp kysyvät siksi, sysäsikö korona-aika haavoittuvaan asemaan nuorten ryhmiä, joita ei välttämättä havaita perinteisin riskimittarein.

Sosiaaliturva pääsääntöisesti kannattelee niitä, jotka eivät pysty jonkin ominaisuuden, sairauden, vamman tai elämäntilanteen takia huolehtimaan toimeentulostaan. Siinä mielessä sosiaaliturva ylläpitää osallisuutta. Sosiaaliturvalla on kuitenkin myös elämän hallittavuutta heikentävät sudenkuoppansa. Osalla julkaisun nuorista oli kokemuksia sosiaaliturvan sudenkuopista jo kauan ennen pandemiaa. Elina Ikävalko tuo esiin artikkelissaan, että korona-aika teki sosiaaliturvan ongelmakohtia näkyväksi

koko kansalle, kun ne olivat ennen olleet vain erityisten ryhmien tiedossa. Tämä saattoi lisätä esimerkiksi mielenterveystoipujien tunnetta kuulluksi tulemisesta. Laura Yliruka kirjoittajaryhmineen esittää samansuuntaisen havainnon: Korona-aika pakotti suuren joukon ihmisiä tilanteeseen, joka oli joukolle nuoria ollut sijaishuollon liikkumisrajoitusten takia ”normaali” jo pitkään. Nämä saattoivat olla tekijöitä, jotka kohottivat pieneksi hetkeksi osalla erityisiin ja marginaalisiin ryhmiin kuuluvista osallisuuden kokemusta pandemian aikana.

Varmuudella osallisuudesta voidaan sanoa, että yleisesti ottaen nuoret kokevat keski-ikäisiä heikompaa osallisuutta. Sitä on selitetty muun muassa tulevaisuushorisontin lyhyydellä ja yleisellä epävarmuudella. (Leemann ym. 2022.) Mitä pidemmälle elämäänsä suunnittelee, sitä parempaa osallisuutta todennäköisesti kokee. Korona oli omiaan murtamaan elämän jatkuvuutta. Koska nuorten elämässä riittää muutakin epävarmuutta yllin kyllin (Siltala 2019; Vehkalahti 2017), kriisiaikana nuorten mahdollisuudet kuulua, saada merkityksellisyden kokemuksia ja olla vuorovaikutuksessa korostuvat osallisuuden ja resilienssin ylläpitäjinä. Eila Kauppinen & Sofia Laine kuvaavat, että usko korona-ajan myönteisiin seurauksiin edesauttoi selviytymään epänormaalista ajanjaksosta. Vaikka poikkeusajat vaikeuttivat tulevaisuuden suunnittelua, myös Frida Westerback ja Hanna Rissanen huomasivat, että toivo työelämään pääsystä kannatteli nuorten toiveikkautta pandemian aikana. Heitä vaikeammassa tilanteessa olivat ne nuoret, joiden silmien edestä ovet työelämään kerta toisensa jälkeen sulkeutuivat.

Teoksen artikkeleissa koulu näyttäytyy ennen kaikkea ympäristönä, joka pystyy tarjoamaan kuulumisen ja merkityksellisyden kokemuksia ja vuorovaikutuksellisuutta. Sari Tuuva-Hongisto kirjoittajineen toteaa, että etäkoulu eriarvosti oppilaita ja aiheutti osatomuutta. Eriarvoistuminen ei kuitenkaan välttämättä liity ensisijaisesti digitaaliseen teknologiaan liittyviin resursseihin. Nuoret eivät kokeneet, että teknologian puute olisi haitan-

nut heidän koulunkäyntiään. Sen sijaan Tuuva-Hongisto kumppaneineen havaitsivat, että siinä missä itsekseen opiskelemisesta pitävät oppijat suoriutuivat tehtävistään ja osasivat jopa nauttia vapaudestaan ilman opettajan valvovaa silmää, toisentyypiset oppijat olisivat kaivanneet vertaisten kannattelua. Samansuuntaisia löytöjä teki Antti Maunu tutkimuksessaan: ammattikouluopiskelijat pitivät etäopetuksessa opettajaa keskushenkilönä ja tarvitsivat vuorovaikutusta sekä selkeästi toteutettua opetusta. Toteutuipa koulu lähellä tai etänä, tulkitsemme, että osallisuutta ylläpitävä opetus on ymmärrettävää, vuorovaikutteista ja erilaiset oppijat huomioon ottavaa. Jessica Hemberg kirjoittajakumppaneineen esittävät, että korona-aikana kehittyntä hybridiopetusta pitäisi kuitenkin myös jatkaa pandemian jälkeen. Se voisi lisätä pitkäaikaissairaiden, liikkumisrajoitteisten ja ruuhkavuosiaan elävien opiskelemisen mahdollisuuksia ja siten vahvistaa nuorten osallisuutta oppimiseen.

Nuorilla on tarve vapaamuotoiseen aikaan ja hengailuun. Mitä organisoidumpaa vapaa-aika on, sitä vähemmän nuoret kokevat sen tarjoavan rakennusaineita kasvaa omaksi itsekseen. Nuoret odottivatkin nuorisotilojen avautumista, jotta he saattoivat jatkaa hengaamista turvallisten ja välittävien ohjaajien katseen alla. Tämä tuli esiin Eila Kauppinen ja Sofia Laineen artikkelissa. Digitaalista nuorisotyötä pitäisi kehittää suuntaan, joka antaa tilaa vapaamuotoiselle hengaamiselle, he tulkitsevat. Samansuuntaisia asioita käsittelevät Ella Sihvonen ja Miia Saarikallio-Torp kuulumistyön kautta. Kodin ulkopuoliset suhteet palvelevat nuorten tarvetta rakentaa identiteettiään laajassa ja joskus satumanvaraisessakin sosiaalisten suhteiden verkostossa. Vaikka perhe onkin tärkeä, osallisuus omasta elämästä pieneni ja erityisesti kuulumisen kokemukset vähenivät ainakin tiukimpien rajoitusten aikana, kun vertaisia näki harvemmin. Omaksi itsekseen kasvamisen kannalta on yhtä lailla tärkeää saada vaikuttaa ja tulla vaikutetuksi, siis olla vuorovaikutuksessa erilaisten ihmisten kanssa.

Voi olla, että juuri kannattelevan vuorovaikutuksen puute liittyi korkeakouluopiskelijoiden ja sateenkaarinuorten heikentyneeseen hyvinvointiin. Erityisesti laadullisiin aineistoihin pohjaavien artikkeleiden löydösten mukaan nuoret kokivat korona-ajan sekä myönteisesti että kielteisesti, mutta tilastollisten analyysien perusteella korkeakouluopiskelijat ja sateenkaarinuoret kärsivät poikkeuksellisesta ajasta. Parikka ja kumppanit osoittavat, että monen korkeakouluopiskelijan yksinäisyys lisääntyi. Syytä ei tarvitse etsiä kaukaa: psyykkistä hyvinvointia suojaavia opiskelijayhteisöjä ei päässyt syntymään – osallisuus vuorovaikutteisista yhteisöistä jäi ohueksi. Satu Majlander kirjoittajineen havaitsivat, että sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen hyvinvointi oli muita heikompi usealla mittarilla tarkasteltuna jo ennen koronaa ja varsinkin sen jälkeen. Kirjoittajat arvelevat, että vähemmistöstressiä jo aikaisemmin kokeneiden voimavarat olivat valmiiksi vähissä poikkeuksellisen ajan alkaessa. Saattaa myös olla, että vaikeudet kotona ja vanhempien riittämätön tuki ovat entisestään heikentäneet heidän osallisuuttaan ja hyvinvointiaan. Jos ei voi olla hyväksytty omana itsenään useammalla elämänsä osa-alueella, ei voi myöskään kokea kovin vahvaa osallisuutta omassa elämässään. Leemannin ja Virrankarin havainnot menevät yksiin Majlanderin ja kumppaneiden havaintojen kanssa. Vaikka kaikkien osallisuuden kokemus heikkeni, seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvilla se heikkeni merkittävästi muita enemmän, Leemann ja Virrankari kirjoittavat.

Sanat luovat osallisuutta. Jos omalle kokemukselle ei ole sanoja, siitä ei ole helppo puhua. Yhteiskunnassa heikommassa tai haavoittuvassa asemassa olevien ääni jää usein vaimeaksi. Tiina Valkendorff antaa äänen lasten pandemiaan liittyville kokemuksille. Lapset olivat kekseliäitä – uudet tavat elää rajoitteiden muuttamaa arkea sulautuivat osaksi päivittyneitä toimintatapojen repertuaaria. Kukaties pandemia-ajasta siihen liittyvine uusine sanastoineen (etäkoulu, lähikoulu, turvavälit, kokoontumisrajoitukset) muodostuu nykyisten lasten ja nuorten suku-

polvikokemus, joka liittää heitä yhteen ja muotoilee siten heidän tulevaisuutensa osallisuuden kokemusta. Sanojen osallisuutta vahvistava voima tulee esiin myös Elina Ikävalkon artikkelissa, jossa hän hyödyntää korjaavaa luentaa eli avointa suhtautumista ennakoimattomiin, myönteisiin yllätyksiin. Korjaava luenta tuo ongelmakeskeisen ja yksipuolisen julkisen puheen rinnalle toiveikkuutta ja on siten esimerkki siitä, että tutkija voi menetelmällisillä valinnoillaan nostaa esiin eriarvoisuuden lisäksi esimerkiksi ihmisten poliittista toimijuutta. Nämä havainnot konkretisoituvat erityisesti siinä, että nuoret mielenterveystoipujat haastoivat valtamedian tulkintaa arjesta rajoitusten määrittelemänä ”uutena normaalina”. Ikävalkon aineisto nimittäin kertoo, että uusi normaali oli ollut mielenterveystoipujille vanha normaali.

Yliruka kirjoittajakumppaneineen tarkastelivat ensimmäistä pandemiavuotta ennakoimattomuuden leimaamana katastrofiaikana. Ennakoimattomuus onkin usein ensimmäisten joukossa se tekijä, joka heikentää osallisuuden kokemusta. Se kuului nuorten puheessa ajanhallinnan heikentymisenä ja liittyi siten osallisuuteen omassa elämässä. Katastrofiaika tarjosi kuitenkin myös mahdollisuuden muutokseen. Se konkretisoitui erityisesti yhteiseen ja yksilölliseen hyvään liittyvissä moraalisisissa pohdinnoissa, kun nuoret punnitsivat pandemian vaikutuksia erilaisille ihmisille. Ohjeiden ja määräysten uskottiin luovan turvaa kollektiivista uhkaa vastaan. Terveydeltään haavoittuvia haluttiin suojella. Tätä kaikkea pohdittiin suhteessa rajoitusten noudattamisen tuskallisuuteen. Riikka Korkiamäki ja Eriikka Oinonen nostavat samansuuntaisia löydöksiä solidaarisuuden käsitteen avulla. Nuoret joutuivat poikkeusolojen aikana neuvottelemaan solidariteeteistaan aiempaan tietoisemmin. He myös joutuivat tekemään käytännöllisiä valintoja sosiaalisissa suhteissaan. Yhteydenpito tiivistyi monissa tapauksissa lähipiiriin, mutta se tapahtui yhteisöllisen ja yhteiskunnallisen osallisuuden kustannuksella. Vaikka asiaa ei kirjan artikkeleissa satunnaisia nostoja lukuun

ottamatta käsitellä, erilaiset moraalii- ja solidaariteettineuvottelut saattavat nuorten elämässä kattaa oman lähipiirin ja oman yhteiskunnan tai ihmiskuntaa laajemman piirin. Esimerkiksi Eila Kauppinen ja Sofia Laine välittävät nuorten viestin siitä, että pandemia ei ole heidän ainoa huolensa, sillä myös ilmastonmuutos on (myös Sihvonen ja Saarikallio-Torp tässä teoksessa). Frida Westerback ja Hanna Rissanen havaitsivat myös, että koronasta huolimatta osa nuorista jatkoi valitsemallaan tiellä asettumalla perinteitä vastaan ja rakentamalla omiin arvoihin, esimerkiksi hidastamiseen, perustuvaa elämää. Nuorten moraalisisissa pohdinnoissa on siten kuultavissa ilmentymiä planetaarisesta osallisuudesta (Salonen ym. 2022).

Vuosikirjan tilasto-osuus

Vuosikirja koostuu tilasto-osasta ja 15 tutkimusartikkelista. Tutkimusartikkeleissa korona-aikaa tarkastellaan eri ikäisten ja eri elämänvaihetta elävien nuorten näkökulmista. Kolmessa näkökulmakirjoituksessa nuoret kuvaavat oma-kohtaisia kokemuksiaan koronasta.

Mika Gisslerin ja **Martta Forsellin** Koronan vaikutus nuorten terveyteen ja hyvinvointiin tilastojen valossa -tilastoartikkeli käy läpi epidemian vaiheet tartuntamäärineen, kuolemineen ja rokotuksineen. Koronaepidemian vaikutuksia lasten ja nuorten elämään maaliskuusta 2020 aina kevääseen 2022 asti tarkastellaan mm. THL:n, Kelan ja Tilastokeskuksen rekisteri- ja tilastoaineistojen perusteella. Monet tilastojärjestelmät tekivät digiloikan, ja tietoja alettiin julkaisemaan kuukausittain, viikoittain tai jopa päivittäin. Sosiaali- ja terveysetuisuuskien saamisesta ja sosiaali- ja terveystilastojen käytöstä on ylen määrin tietoja, joita esitellään tilasto-osuudessa. Samalla on kuitenkin muistettava, että tiedot perustuvat etuisuuksien saamiseen tai palveluihin hakeutumiseen. Tilastoissa ei näy niitä, jotka eivät etuisuuksia tai palveluita saa tai niitä hae. Palveluiden käytössä korona näkyi aluksi vähentyneinä käynteinä ja

lisääntyneinä etävastaanottoina. Koronarokotusten alettua perusterveydenhuollon käyntimäärät kasvoivat ja niiden kattavuus oli lähes 100 prosenttia kaikilla alle 30-vuotiailla. Erikoissairaanhoidon palveluiden käyttö notkahti vuonna 2020, mutta kasvoi vuonna 2021 ja alkuvuonna 2022. Sekä perusterveydenhuollossa että erikoissairaanhoidossa mielenterveyden häiriöiden liittyvät käynnit yleistyivät eniten. Vuoden 2020 aikana toimeentulotuen tarve kasvoi työttömyyden, lomautusten ja kesätöiden löytämisen hankaluuksien myötä. Sen jälkeen talous on lähtenyt kasvuun, ja työttömyys on vähentynyt kaikilla muilla paitsi nuorilla miehillä. Lastensuojeluilmoitusten määrä on jatkanut kasvuaan, mutta kodin ulkopuolelle sijoitettujen määrä ei muuttunut koronavuosina.

Vuosikirjan tutkimusartikkelit

NUORTEN OMANNÄKÖINEN ELÄMÄ JA KORONA

Lomakkeilla kerättyjen kyselytutkimusten lisäksi Nuorten elinolot -kirjassa esitellään useita haastatteluaineistoihin perustuvia tutkimuksia. **Jenni Lahtinen, Riku Laine, Lotta Haikkola, Eila Kauppinen** ja **Tuuli Pitkänen** käyttivät artikkelissaan *Nuorten tyytyväisyys elämään korona-ajan ensimmäisenä vuonna* kahta puhelinhaastatteluin kerättyä aineistoa. Näistä ensimmäinen kerättiin sopivasti tammi-helmikuussa 2020 ennen koronan äitymistä pandemiaksi ja jälkimmäinen touko-kesäkuussa 2021. Tutkimuksen avulla etsittiin vastauksia kysymyksiin, vähensikö korona nuorten elämäntyytyväisyyttä ensimmäisen koronavuoden aikana ja millainen yhteys korona-ajalla, koetuilla koronarajoitustoimilla ja korona-ajan elämänmuutoksilla oli elämäntyytyväisyyteen.

Nuorten elämäntyytyväisyys laski koronan ensimmäisenä vuonna, varsinkin naisilla, 20–24-vuotiailla miehillä sekä suomenkielisillä tai muuta kuin suomea tai ruotsia äidinkielenään puhuvilla. Kuitenkaan taustatekijöiden

vakioimisen jälkeen korona-aika ei selittänyt elämäntyytyväisyyttä. Sukupuoli, ikä tai äidinkieli eivät siis olleet yhteydessä elämäntyytyväisyyteen, mutta mielenterveyspalveluiden käyttö, yksin asuminen ja työttömyys olivat. Heikompaa elämäntyytyväisyyttä selittivät terveyspalveluihin hakeutumatta jättäminen ja toimeentulon ongelmat – työn menettäminen, lomautus tai työtuntien väheneminen.

Artikkelissa analysoidaan myös tutkimuksessa kerättyjä avovastauksia, jotka vahvistivat tilastanalyysin tuloksia. Vastauksissa käsiteltiin paljon sosiaalisuutta ja eristystä, koulua ja opiskelua sekä yleisesti rajoitusten ja koronatilanteen vaikutusta nuorten elämään. Varsin vähän käsiteltiin harrastuksia ja vapaa-aikaa, työtä ja toimeentuloa sekä kielteisiä tunteita. Monessa avovastauksessa erikseen mainittiin, ettei korona-ajalla ollut ollut vaikutuksia. Moni nuori kertoi korona-ajalla olleen myös myönteisiä tulevaisuuden seurauksia esimerkiksi ympäristön, etäopetuksen ja verkossa tapahtuvan toiminnan kannalta.

Jenni Lahtinen tutkijaryhmineen korostaa, ettei korona-aikana keskeisin elämäntyytyväisyyden selittäjä ollut mikään yksittäinen taustatekijä eikä korona-aika itsessään, vaan muut tarkastellut tekijät ja vastaajien elämäntilanteiden kokonaisuus.

Ella Sihvonen ja **Miia Saarikallio-Torp** käsittelevä artikkelissaan *Nuorten sosiaaliset suhteet poikkeusolojen aikana*, miten nuoret kokivat valmiuslain myötä syntyneet sosiaalisen kanssakäymisen rajoitukset koronapandemian ensimmäisen aallon aikana keväällä 2020. He tarkastelevat aihettaan nuoruuden erityisyyden kautta: nuorena etäännyttään perhesuhteista ja rakennetaan identiteettiä suhteessa vertaisiin usein koulussa ja vapaa-ajalla. Sihvonen ja Saarikallio-Torp analysoivat aineistoa kuulumistyön avulla ja havaitsivat, että korona-aika muutti ja osin myös hauraustutti nuorten kuulumistyötä. Sihvonen ja Saarikallio-Torp keräsivät nuorilta kirjoitusaineiston (N = 345). Kirjoituskutsussa pyydettiin 15 vuotta täyttäneitä ja sitä vanhempia nuoria pohtimaan muun muassa siitä, mil-

laisia muutoksia korona toi arkeen ja millaisia ajatuksia nuorilla oli tulevaisuudesta.

Poikkeusolojen aikana ystäviä ja kavereita ei voinut nähdä tavalliseen tapaan, jolloin perheen läsnäolo on voinut olla voimavara, mutta tuntua osalle nuorista myös raskaalta, kirjoittajat toteavat löydöksiinsä pohjautuen. Sosiaalisen kanssakäymisen rajoitukset horjuttivat nuorten sosiaalisten suhteiden dynamiikkaa ja aiheuttivat suhteisiin jännitteitä. Rajoitukset synnyttivät ulkopuolisuuden tunteita, yksinäisyyttä ja kaipuuta. Samaan aikaan nuoret kaipasivat yksinoloa perhearjen keskellä. Ystävien arvo ja koulun tehtävä sosiaalisten suhteiden ylläpitäjinä, arkisen kuulumistyön mutta erilaisten riittien tilana nousi tutkimuksessa erityisesti esiin. Sihvonen ja Saarikallio-Torp myös puntaroivat ajatusta, että korona on voinut sysätä haavoittuvaan asemaan sellaisia nuoria, joita ei välttämättä havaita perinteisten riskimittareiden avulla.

Tiina Valkendorffin tutkimuksessa *Lasten kokemuksia koronasta* kysytään, millaisia kokemuksia ja merkityksiä lapset liittivät koronaan ja miten se heijastui heidän arkielämäänsä. Tutkimus osallistuu keskusteluun pandemia-ajan lapsivaikutuksista lasten arkiympäristöissä perheessä, koulussa ja vapaa-ajalla. Tutkimuksessa lasten ajatuksia koronasta pohditaan myös kollektiivisen sukupolvikokemuksen näkökulmasta. Tutkimukseen haastateltiin kahdeksaa 9–13-vuotiasta lasta syksyllä 2021. Haastatellut kuusi tyttöä ja kaksi poikaa asuivat perheidensä kanssa ja kävivät koulun yleisopetuksessa. Valkendorff kiinnitti tutkimuksen toteutuksessa erityistä huomiota tutkimusetiikkaan sekä lasten osallisuuteen, kuten tiedottamisen selkeyteen, tutkimuskysymysten ymmärrettävyyteen sekä lasten mukanaolon vapaaehtoisuuteen. Haastatteluissa sovellettiin kerronnallisen ja teema-haastattelun menetelmiä ja aineiston analyysissä teoriasidonnaista teema-analyysia.

Tutkimus tuo esiin, että lapset pohtivat koronaa eri näkökulmista. Vaikka koronaa ei välttämättä pidetty itselle vaarallisena, lapsilla oli huolta muiden tartuttamisesta ja esimerkiksi iäkkäiden ihmisten sairastumisesta. Etäkoulu

edellytti itsenäistä työskentelyä tai sitä, että vanhemmat ovat aktiivisesti lapsen tukena. Avun pyytäminen opettajalta saattoi olla hankalaa, ja lapset kertoivat kaivanneensa kavereitaan. Etäkoulun loputtua lähiopetuksessa olivat vastassa toisenlaiset haasteet, kun lähiopetusarkeen oli tullut uudenlaisia sääntöjä. Esimerkiksi turvavälien pitäminen, käsien pesu ja maskien käyttö nähtiin hankalina asioina. Erityisen kielteisenä lapset pitivät sosiaalisen elämän muuttumista: sitä, että he eivät voineet tavata muita ihmisiä, eivätkä olla muiden ihmisten lähellä. Tulokset antavat myös viitteitä siitä, että lasten kokemukset etäkoulusta, koronatesteistä, kasvosuojista ja koronarajoituksista kertovat korona-ajan lasten sukupolvikokemuksista, vaikka ne voivat eri lapsilla poiketa toisistaan.

Korona-aikana asetetut liikkumis- ja kokoontumisrajoitukset muuttivat nuorten harrastus- ja vapaa-ajanvieton mahdollisuuksia, mikä on tutkimuskohteena **Eila Kauppinen** ja **Sofia Laineen** tutkimuksessa *Nuorten harrastusten ja vapaa-ajan merkityksiä kestävän hyvinvoinnin näkökulmasta korona-aikana*. Lähtökohtana on, että jokaisella nuorella on oikeus harrastaa ja viettää mielekästä vapaa-aikaa. Hyödyntämällä Tuuli Hirvilammen (2015) toimintamahdollisuuksien teoriaa Kauppinen ja Laine tutkivat, miten kestävän hyvinvoinnin ulottuvuudet ilmenevät korona-ajan poikkeusolosuhteissa nuorten harrastuksissa ja vapaa-ajantoinnissa. Vuosina 2019–2021 kerätty aineisto koostuu 11–14-vuotiaiden nuorten ja aikuisten haastatteluista (N = 22), nuorisotyöntekijöiden (N = 7) korona-ajan päiväkirjoista sekä havainnointiaineistosta. Suunnattua sisällönanalyysiä hyödyntäen aineisto jäsennettiin neljän hyvinvointikategorian mukaisesti.

Tutkimustulosten mukaan korona-ajan rajoitukset heikensivät nuorten mahdollisuuksia rakentaa hyvinvointiaan. Having-ulottuvuuden näkökulmasta korona esti harrastusten ja mielekkään vapaa-ajan saavuttamista, kun ohjattu harrastustoiminta jäi tauolle, siirtyi verkkoon tai osallistuminen edellytti lupaa vanhemmilta. Loving-ulottuvuudelle olennaiset sosiaaliset

suhteet etääntyivät, mikä haurastutti nuorten keskinäisiä hyväksynnän, myötätunnon ja vastavuoroisuuden kokemuksia. Doing-ulottuvuuden mukainen aktiivinen, aloitteellinen toiminta polarisoitui; osa nuorista luopui harrastuksesta, osa innostui harjoittelemaan aktiivisemmin. Being-ulottuvuudelle keskeinen vapaa oleileminen, hengailu ja mahdollisuus antaa ja saada tukea toisilta nuorilta eivät mahdollistuneet, kun harrastusryhmät eivät kokoontuneet ja nuorisotalot sekä muut kokoontumispaikat olivat kiinni. Tutkijoiden mukaan tulevaisuudessa nuorten vapaa-ajan toimintamahdollisuuksien kehittämisessä tulee kiinnittää huomiota sen jokaiseen neljään ulottuvuuteen, nuorten osallisuuteen, kestävän kehityksen reunaehtoihin sekä maapallon ja ihmisten hyvinvoinnin turvaamiseen.

NUORET KORONA-AJAN OPPIMIS- YMPÄRISTÖISSÄ

Antti Maunu, Jessica Hemberg, Yulia Korzhina, Amanda Sundqvist, Lillemor Östman, Henrik Groundstroem, Lisbet Nyström ja Pia Nyman-Kurkiala ovat koostaneet monipuolisen kirjallisuuskatsauksen koronapandemian vaikutuksista nuorten hyvinvointiin ja koulunkäyntiin tai opiskeluun. *Vaikeuksia ja vahvistavaa vuorovaikutusta – Covid-19-pandemian vaikutuksia nuorten toimintaympäristöihin, hyvinvointiin ja oppimiseen aiemman tutkimuksen valossa -katsauksessa* pandemia vaikutti nuorten hyvinvointiin ja oppimiseen yhtäältä sosiaalisia kontakteja rajoittavien koronasulkujen (lock-down), toisaalta nopean etäopiskeluun siirtymisen, ”hätäetäopiskelun” (emergency online learning) myötä. Tutkimuksissa on tunnistettu pääosin negatiivisia mielialan, mielenterveyden ja opiskelun haasteita. Kuitenkin enemmistö nuorista on voinut ja oppinut kohtuullisesti myös pandemian aikana, ja osa on kokenut etäopiskelun myös lievittäneen stressiä tai vahvistaneen perhesuhteita.

Pandemian erityisolojen vaikutukset vaihtelevat eri ryhmissä. Nuoret, joilla on ollut mie-

lenterveyden tai elämänhallinnan haasteita jo ennen pandemiaa, kuormittuivat suluista. Myös matala sosioekonominen tausta ja etniseen vähemmistöryhmään kuuluminen tunnistettiin riskitekijöiksi. Tutkimukset selittävät tätä sillä, että lasten ja nuorten erilaiset kasvu ympäristöt tarjoavat erilaisia mahdollisuuksia sopeutua toimintaympäristöjen muutokseen. Erot liittyvät perheen tarjoamaan tukeen ja etäopiskeluvälineiden saavutettavuuteen. Tutkimuksissa korostetaan myös oppilaitosten tarjoaman tuen ja ohjauksen tärkeyttä erityisoloissa. Opiskelijoita vahvistivat erilaiset sosiaalisen tuen muodot, työntekijöiden opiskelijoita ymmärtävä ja aktiivinen vuorovaikutus sekä etäopetuksen selkeä, strukturoitu ja teknisesti toimiva toteutus. Näiden tekijöiden on havaittu vahvistavan nuorten hyvinvointia, opintoihin kiinnittymistä ja opintojen etenemistä jo ennen koronapandemiaa, ja ne ovat auttaneet myös koronapandemian haasteista selviytymisessä.

Jessica Hemberg, Yulia Korzhina, Amanda Sundqvist, Lillemor Östman, Henrik Groundstroem, Lisbet Nyström ja **Pia Nyman-Kurkiala** baserar sin artikel *Ungas upplevelser av distanslärande under COVID-19-pandemin – möjligheter och begränsningar* på en kvalitativ intervjustudie med 23 deltagare i åldern 19–27, vilken utforskat ungas upplevelser av distanslärande, studiemotivation och stödbehov under covid-19-pandemin. Studien visade att unga upplevde distanslärande under pandemin både begränsande och möjliggörande. Distansundervisningen upplevdes som avlägsen och icke-motiverande. I synnerhet långa föreläsningsspass vid dataskärmen var uttröttande och lärandet distraherades av andra aktiviteter i hemmamiljön. För en del var det utmanande att finna studiemotivation hemma. Å det andra upplevdes hemmamiljön som en bekvämare omgivning, och tidsfördelning i vardagen som mera effektivt vid distansundervisning. Några respondenter hänvisade att deras välbefinnande främjats eftersom de kunnat bevara sitt sociala nätverk, umgås med familjen och kunnat sköta sin hälsa bättre.

Distanslärande kan ge studerande möjlighet att i egen takt lära sig samtidigt med minskande vardagsstress. För att balansera mellan för- och nackdelar är det viktigt att lärarna ger utrymme för olika sett att lära. Studerande borde kunna välja i större utsträckning den lärandemodell som passar dem bäst. Detta krävs dock att lärarna har kunskap att identifiera, uppmärksamma och ge speciellt stöd åt de studerande som upplever distansundervisning som mera utmanande och som kanske saknar socialt stöd.

Jessica Hemberg med sina kollegor slutar sin artikel med ett sammandrag som betonar att distanslärandes hälsofrämjande möjlighet kan stärka ungas välmående, studiemotivation och effektivitet, men att begränsningar inte skall försummas. Ungas delaktighet i utformandet av studierna kan befästas genom ett flexibelt och aktivt samskapande mellan universitetet och de unga själva med utvidgade möjlighet att välja mellan studier på distans eller fysiskt på plats vid läroinrättningen. Samtidigt bör stödsatser och studiehandledning utvecklas på ett ändamålsenligt och lättillgängligt vis.

Antti Maunun tutkimus *Selkeää toimintaa ja kannattelevaa vuorovaikutusta. Ammattiin opiskelevien kokemukset ja ohjaustarpeet korona-ajan etäopetuksessa* avaa korona-ajan rajoitusten vaikutuksia ammattiin opiskeleville nuorille ja nuorille aikuisille. Maunu selvittää tutkimuksessaan, millaisena suomalaiset ammattiin opiskelevat kokivat koronapandemian aikaisen etäopetuksen. Maunu kysyy, millaista tukea, ohjausta tai opetusta ammattiin opiskelevat olivat etäopetuksen aikana saaneet ja kaivanneet, ja kuinka he olivat kokeneet saamansa tuen. Aineisto kerättiin mobiilikyselynä Stadin ammatti- ja aikuisopistossa 8.12.2020–18.2.2021 välisenä aikana oppilaitoksen toimiessa etäopetuksessa. Kyselyillä kerättiin sekä kvantitatiivinen (N = 7683) että kvalitatiivinen (N = 2116) aineisto, jonka analyysissä hyödynnettiin teemanalyysia ja fokalisaation analyysia. Oppilaitoksen nimen julkistamisesta sovittiin koulutuksen järjestäjän, Helsingin kaupungin kanssa.

Tulosten mukaan kaksi kolmasosaa ammattiin opiskelevista oli tyytyväisiä opintojensa sujumiseen ja oppimiseensa ja kolme neljäsosaa luotti saavansa tarvittaessa tukea opettajilta ja työpaikkaohjaajilta. Etäopiskelun myönteiset kokemukset liittyivät hyvään opetukseen ja ohjaukseen, kielteisissä kokemuksissa korostuivat riittämätön tuki ja ohjaus sekä opiskelukyvyyn, oppimisen ja kielen haasteet. Tutkimuksen mukaan ohjauksen määrä ja laatu olivat ratkaisevin tekijä etäopiskelun onnistumiselle. Maunun mukaan opiskelijoiden tarpeet ohjaukselle voidaan laajemminkin tiivistää kahdeksi orientaatioksi: ratkaisukeskeiseksi toiminnan selkeyttämiseksi ja kannattelevaksi vuorovaikutukseksi. Molemmat orientaatiot vahvistavat ohjattavan toimintaa ja toimijuutta omassa opiskelussaan.

Sari Tuuva-Hongisto, Kristiina Korjonen-Kuusipuro, Päivi Armila ja Ville-Samuli Haverinen kysyvät artikkelissaan *Nuoret poikkeusajan digitaalisissa imperatiiveissa*, minkälaisia kokemuksia nuorilla on monen heille tärkeän toiminnan siirtymisestä verkkoympäristöön ja minkälaisia valmiuksia heillä on ollut vastata tämän uuden tilanteen luomiin muutoksiin. Heidän yhtenä lähtökohtanaan oli oletus siitä, että digitaaliset valmiudet ovat tärkeitä aikana, jolloin teknologiset välineet ja digitaalinen infrastruktuuri luovat ”etämuotoon” siirretyn arkielämän toimintaympäristön.

Tuuva-Hongisto ja kirjoittajakumppanit tutkivat viimeistä vuotta peruskoulua käyviä nuoria ja keräsivät taustoittavan kyselyaineiston (N = 223) ja etnografisen haastatteluaineiston. Ensisijainen tutkimusaineisto koostuu noin 15-vuotiaiden yläkoululaisten nuorten kanssa vuonna 2021 tehdyistä yksilö- ja ryhmähaastatteluista (N = 14).

Analyysi osoitti, että vastoin ennakkoletuksia nuorten digitaaliset valmiudet eivät nousseet nuorten korona-ajan kokemuksia jäsentäviksi tai eriarvoistaviksi tekijöiksi. Digitaalisten valmiuksien sijaan etäopiskeluun liittyvät eriarvoisuuden syyt paikannettiin teknologiavälitteisen opiskelun herättämiin opiskelijaorientaatioihin. Itsenäisestä opiskelusta pitävät nuoret

kokivat etäkoulun oppimistaan edistäväksi, mutta läsnäoloa tai tukea kaipaavat nuoret kärsivät.

OSALLISUUDEN KOKEMUS KORONA-AIKANA

Lars Leemann ja Lotta Virrankari tarkastelevat artikkelissaan *Nuorten osallisuuden kokemus ja siinä tapahtuneet muutokset vuosina 2019–2021: ovatko erot kasvaneet koronaepidemian aikana?* osallisuuden kokemisessa vuosien 2019 ja 2021 välillä tapahtuneita muutoksia. Osallisuuden kokemusta on hankala mitata, mutta nämä tutkijat ovat kehittäneet ja validoineet kymmeneen kysymykseen perustuvan osallisuusindikaattorin.

Osallisuusindikaattorin pistemäärä vaihtelee nollan ja sadan välillä. Mitä korkeampi osallisuusindikaattorin pistemäärä, sitä vahvempi osallisuuden kokemus on. Vuoden 2019 keskiarvo oli 75 pistettä, mutta vuonna 2021 se laski alle 72 pisteen. Tyttöjen osallisuusindikaattorin keskiarvo oli poikia matalampi, ja se laski vuosien 2019–2021 aikana poikia enemmän. Mielenkiintoinen on havainto, jonka mukaan alle vuoden Suomessa asuneilla vastaajilla osallisuusindikaattori on matalin, mutta vähintään vuoden asuneiden keskiarvo samaa luokkaa kuin koko ikänsä Suomessa asuneilla.

Suuret erot (osallisuuden kokemuksessa) esimerkiksi koettuun taloudelliseen tilaan, yksinäisyyden, koetun terveyden, fyysisten toimintatarjoitusten ja masennusoireiden perusteella kertovat osallisuuden kokemuksen ja siten myös hyvinvoinnin vahvasta polarisoitumisesta. Useimmissa tapauksissa korona-ajan muutokset vuosien 2019 ja 2021 välillä syvensivät ennestään suuria osallisuuden eroja vielä suuremmiksi. Esimerkkeinä tähän olivat ne vastaajat, jotka arvioivat perheensä taloudellisen tilanteen erittäin huonoksi sekä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat. Heillä osallisuusindikaattorin keskiarvo laski enemmän kuin muissa ryhmissä.

Lars Leemann ja Lotta Virrankari korostavat artikkelissaan, että osallisuuden kokemus on vahvasti yhteydessä hyvinvointiin ja tulevaisuuteen. Osallisuuden kokemuksen heiketessä, luottamus toisiin ihmisiin ja yhteenkuuluvuus heidän kanssaan vähentyy. Tulevaisuutta kohti suuntautuvien ajatusten sijaan ihminen keskittyy vain selviämään nykyhetkestä ja ajatukset tulevaisuuden mahdollisuuksista hiipuvat.

Suvi Parikka, Reija Klemetti, Jonna Ikonen, Noora Holm ja Niina Juntila kuvaavat artikkelissaan *Korkeakouluopiskelijoiden yksinäisyyden kokemus ja psyykinen kuormittuneisuus koronaepidemian kolmannen aallon aikana* pandemian ja sen rajoittamistoimien vaikutuksia korkeakouluopiskelijoiden yksinäisyyteen. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos keräsi Korkeakouluopiskelijoiden terveys- ja hyvinvointitutkimuksen (KOTT) aineiston helmi-maaliskuussa 2021, jolloin koronavirusepidemia oli kestänyt jo lähes vuoden.

Kyselyyn vastanneista korkeakouluopiskelijoista joka neljäs koki itsensä yksinäiseksi joko melko usein tai jatkuvasti. Koronaepidemia lisäsi yksinäisyyden kokemuksia yli puolella vastaajista, eniten opintonsa vasta aloittaneilla ja vastikään omaan asuntoon muuttaneilla naisopiskelijoilla. Satu Majlanderin ym. myös tässä julkaisussa olevassa artikkelissa sama todetaan myös nuoremmilla ikäluokilla ja erityisesti seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluvilla. Yksinäisyyden kokemukset olivat viisi kertaa niin yleisiä niillä korkeakouluopiskelijoilla, jotka kokivat myös muuta psyykkistä kuormittuneisuutta. Sen sijaan Lars Lehmannin ja Lotta Virrankarin tässä julkaisussa esittelemän osallisuusindeksin mukaan mitattuna ei korona syventänyt eroa osallisuuden kokemuksessa kaikista haavoittuvimmassa asemassa olevilla, kun sitä tarkasteltiin nimenomaan koetun yksinäisyyden kautta.

Ikäryhmien tai tutkimukseen osallistuneiden korkeakoulujen välillä ei ollut eroja toistuvan yksinäisyyden kokemusten määrässä. Sen sijaan naisten kokemukset yksinäisyydestä olivat miesten kokemuksia toistuvampia. Artik-

kelissa pohditaan myös, miten paljon kysymyksenasettelu ja sukupuolittaiset erot raportoinnissa vaikuttavat yksinäisyyden ja erityisesti sen toistuvuuden raportoimiseen.

Vaikka opiskelijoiden yksinäisyyden kokemus ja psyykinen oireilu lisääntyivät jo ennen epidemiaa, poikkeusaika ja etäopiskelu näyttäisi hankaloittaneen opiskelijoiden tilannetta entisestään. Suvi Parikka ja hänen työryhmänsä peräänkuuluttavat korkeakoulujen tarjoamia tukipalveluja, opintojen ohjausta, opinnoista pois jääneiden opiskelijoiden aktiivista tavoittelua, varhaisia yksinäisyyden ja psyykkisen kuormittuneisuuden vähentämiseksi suunnattuja ohjelmia. Opiskelijoiden vertaistukea ja digitaalisia tukimuotoja tarvitaan, jotta voidaan turvata opiskelijoiden kyky jatkaa opintojaan ja siirtyä edelleen työelämään. On tärkeä kehittää uudenlaisia toimintamalleja, joilla opiskelijat saadaan tutustumaan toisiin opiskelijoihin sekä erilaisten järjestöjen tai yhteisöjen toimintaan.

Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvat ovat monilla elämän osa-alueilla muita heikommassa asemassa. Aiemmat tutkimukset ovat osoittaneet, että näin on ollut jo ennen poikkeusaikaa, ja sateenkaarinuoret kokevat yksinäisyyttä ja kiusaamista selvästi muita enemmän. **Satu Majlander, Jukka Lehtonen, Pauliina Luopa, Laura Sares-Jäske, Mia Teräsaho, Johanna Vihtari, Tellervo Nenonen, Anni Hyvärinen ja Reija Klemetti** käyttivät artikkelissaan *Sateenkaarinuoret poikkeusaikana* Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen Kouluterveyskyselyä ja Helsingin yliopiston WeAll-hankkeen kyselytutkimusta tutkiessaan poikkeusajan vaikutuksia sateenkaarinuorten psyykkiseen hyvinvointiin, yksinäisyyteen, kouluhyvinvointiin ja vapaa-ajanviettoon.

Artikkelin käyttämät kyselyaineistot osoittavat, että korona-aikana tyytyväisyys elämään laski kaikilla, mutta varsinkin sateenkaarinuorilla. Keskellä pandemiaa keväällä 2021 vain kolmasosa sukupuolivähemmistöön kuuluvista ja kaksi viidestä seksuaalivähemmistöön kuuluvista nuorista oli tyytyväisiä elämäänsä. Samaan aikaan sateenkaarinuorten huolet omasta mie-

lialasta lisääntyivät ja kohtalaisen tai vaikean ahdistuneisuuden kokemukset sekä vähintään kaksi viikkoa kestänyt masennusoireilu yleistyivät vuodesta 2019. Koulunkäynnistä pitävien osuus kasvoi ja koulu-uupumusta raportoivien määrä kasvoi. Sateenkaarinuorista terveydentilansa keskinkertaiseksi tai huonommaksi koki noin puolet, kun muilla osuus oli vain noin viidesosa.

Korona vaikutti myös nuorten vapaa-ajan viettoon. Sateenkaarinuorilla taiteen ja kulttuurin harrastaminen lisääntyi poikkeusaikana, toisin kuin muilla nuorilla. Kaikilla nuorilla alkoholin viikoittainen käyttö väheni, eivätkä sateenkaarinuoret tehneet tästä poikkeusta. Liikunnan harrastaminen sen sijaan säilyi ennallaan tai vähentyi hieman korona-aikaan, kun muilla kuin sateenkaarinuorilla liikuntaa päivittäin harrastavien osuus kasvoi hieman vuonna 2021.

Korona vaikutti myös sateenkaarinuorten hakeutumiseen terveydenhuollon palveluihin. Lähes puolet oli välttänyt terveyspalvelujen käyttämistä. Ongelmaa ovat pahentaneet hoitojonot ja nuorten vaikeutunut pääsy mielen-terveyspalveluihin. Satu Majlanderin ja hänen työryhmänsä artikkelissa korostetaan nuorille suunnattujen, kaikille turvallisten ja saavutettavien mielen-terveyspalvelujen saatavuutta. Henkilöstöllä on oltava riittävä osaamista sukupuolen ja seksuaalisen suuntautumisen moninaisuudesta. Sateenkaarinuorten vanhemmat puolestaan tarvitsevat tietoa ja ohjausta voidakseen tukea nuoria ja edistää nuorten hyvinvointia.

Riikka Korkiamäki ja Eriikka Oinonen paneutuvat tutkimuksessaan *Todellakin pitää puntaroida* – Nuorten aikuisten suhteet ja solidariteetit koronapandemian aikana aikuistuvien nuorten elettyyn kokemukseen sosiaalisista suhteistaan koronapandemian aikana. Sosiaalisten suhteiden samanaikaista rakentumista ikätovereihin ja etäänymistä auktoriteeteista ja vanhemmista pidetään nuoruudelle luonteenomaisena piirteenä, samoin joustavaa siirtymistä yhteisöstä toiseen. Korona-aika mursi

tämän ”surffailun” vapauden. Nuoret joutuivat tietoisesti pohtimaan, ketä, miten ja missä halusivat tavata, ja valitsemaan, mihin yhteisöihin haluavat kuulua ja osallistua. Tutkimus analysoi nuorten solidariteetin ilmaisuja nuorten korona-arjesta kertovissa kuvauksissa. Tutkimus kohdistuu yliopistoissa ja korkeakouluissa opintojensa loppuvaiheessa oleviin tai opiskelusta työelämään siirtyviin 24–28-vuotiaisiin nuoriin aikuisiin. Aineisto kerättiin vuosina 2020 ja 2021 ja koostuu esseistä (N = 19), päiväkirjoista (N = 11) ja temaattisista haastatteluista (N = 21).

Tulosten mukaan solidariteetin lähteiksi nousivat läheiset ihmissuhteet sekä myötätunto yhteiskunnassa heikommassa tilanteessa olevia kohtaan. Neuvottelut solidariteettien tiloista käytiin kotona, julkisissa tiloissa ja sosiaalisessa mediassa. Neuvottelut ilmensivät kiistanalaisuuksia siitä, mikä on ”oikeanlainen” tapa toimia sekä keihin nuori tulee omien tilavalintojensa kautta liittyneeksi. Korkiamäki ja Oinonen toteavat nuorten aikuisten arkisen elämänpiiriin kaventuneen kahdenkeskiseen tai pienessä yhteisössä olemiseen. Lisäksi nuoret neuvottelivat tietoisemmin siitä, keiden kanssa ja miten he jakavat yksityisiä, puolijulkisia ja julkisia tiloja. Sosiaalinen media koettiin kontrollin, sosiaalisen paineen ja syyllistämisen foorumina. Keskeisintä solidariteetin neuvotteluissa oli nuorten perusteellinen punninta siitä, ketkä ovat heille itselleen tärkeitä ihmisiä. Suhteiden merkityksellisyys tietoisesta harkinnasta muodostui keskeinen sosiaalisten suhteiden järjestämisen ja sosiaalisen elämän ja osallistumisen perustelu.

KATASTROFIJASTA YHDESSÄ ETEENPÄIN

Laura Yliruka, Tanja Hirschovits-Gerz, Siiri Utriainen, Niina Weckroth ja Onni Westlund ovat nimenneet pandemian ensimmäisen vuoden oudoksi vuodeksi ja tarkastelevat sen seurauksia nuorten turvallisuudelle artikkelissaan *Outo vuosi – sijaishuollosta itsenäistyneiden nuorten kokemuksia koronapandemian ensim-*

mäisestä vuodesta ja lastensuojelun jälkihuollosta. Aineistonaan he käyttivät Erätauko-dialogien avulla kerättyä keskusteluaineistoa sekä nuorten kirjoitelmia ensimmäisestä koronavuodesta. Teoreettisena viitekehiksenä he hyödynsivät katastrofian yhteiskuntafilosofisia näkökulmia ja teoriaa lasten ja nuorten subjektiivisesta hyvinvoinnista turvallisuuden tunteen, myönteisen minäkuvan ja toimijuuden kautta tarkasteltuna.

Osa nuorista tunnisti, että esimerkiksi tunnesyöminen ja alkoholi olivat keinoja purkaa pahaa oloa. Liika työ puolestaan auttoi ehkä unohtamaan oudon ajan. Jos tulevaisuus hämärtyy, toimijuus kääntyy sisäänpäin ja ehkä jopa itselle haitallisiin toimintatapoihin, kuten alkoholin käyttöön. Toisia korona-aika motivoi puolestaan huolehtimaan hyvinvoinnista. Palveluissa nämä nuoret kokivat työntekijöiden vaihtuvuutta, sätumanvaraisuutta ja yksinäisyyttä. Palveluun hakutumisen kynnystä nosti esimerkiksi työntekijöiden kiire. Hyvällä muisteltiin tilanteita, joissa työntekijöillä oli aikaa kiirettömään yhteiseen aikaan. Kirjoittajat toteavat, että yhteiskunnan transformatiivista resilienssiä voisi kasvattaa nuorten vertaistuen mahdolliseksi tekevien rakenteiden avulla ja hyödyntämällä digipalveluja.

Elina Ikävälkö analysoi tutkimuksessaan mielenterveyden vaikeuksien kanssa elävien nuorten kokemuksia liikkumis- ja kokoon-tumisrajoituksista. *Yhden poikkeus on toisen normaali – keskustelua mielenterveydestä pandemian aikana* -artikkelissa Ikävälkö lähestyy aihetta sosiaalista oikeudenmukaisuutta ja nuorten omia oikeuksia korostavasta psykopolitiikan näkökulmasta. Ikävälkö käyttää mielenterveyden ongelmien kanssa elävistä nuorista nimitystä ”mielenterveystoipuja”, ja toipumisessa nuoren omia merkityksenantoja ja mielekästä elämää.

Tutkimusaineisto koostuu nuorten aikuisten mielenterveystoipujien julkaisemista teksteistä ja kannanotoista järjestöjen ja yhteisöjen avoimilla sosiaalisen median alustoilla. Aineisto kattaa 25 tekstiä, jotka on kerätty maaliskuun 2020 ja elokuun 2021 välisenä aikana. Analyysi etenee henkilökohtaisten kokemusten eritte-

lystä koronan yhteiskunnallisiin vaikutuksiin nuorten mielenterveystoipujien elämässä.

Tulosten mukaan monet mielenterveyden vaikeuksia kokevat nuoret ovat eläneet jo pitkään karanteeninomaisissa olosuhteissa, eivätkä pandemian myötä voimaan astuneet liikkumisrajoitukset tai sosiaalisten kontaktien supistaminen olleet heille uutta. Pandemian ”poikkeuksellisuus” näyttäytyi toipuville nuorille pikemminkin elämän normaalitilana. Kuitenkin myös toipuvat nuoret toivat esille palvelujen saatavuuden heikentyneen, elintärkeiden yhteisöjen sulkeutuneen ja etuuksiin ja palveluihin liittyvän epävarmuuden lisääntyneen. Ikävälkö toteaa, että korona-ajan tarkastelu mielenterveyden vaikeuksista toipuvien nuorten näkökulmasta auttaa haastamaan ”normaalin elämän” idealin ja tuomaan esille, että sosiaalisesti aktiivinen elämäntapa, joka oli liikkumisrajoitusten vuoksi joutunut tauolle, ei vastannut nuorten toipujien arkielämän kokemusta aiemminkaan. Tutkimus osoitti, miten eri tavoin rajoitukset kohdistuivat eri ihmisryhmiin ja millaisista seurauksista niillä oli nuorten aikuisten arkeen.

Frida Westerback ja **Hanna Rissanen** tutkivat artikkelissaan *Etenevä elämä vai supistuneet suunnitelmat? Työn kynnyksellä olevien nuorten aikuisten hyvän tulevaisuuden orientaatiot korona-ajassa* nuorten aikuisten käsityksiä hyvästä ja tavoiteltavasta tulevaisuudesta. Nuorten aikuisten tulevaisuus näyttäytyy epävarmana. Pysyvän kokopäivätyön normi on säilynyt siitä huolimatta, että työllistymisen edellytykset vaikeutuvat. Siitä huolimatta nuoret yleisesti ottaen ovat toiveikkaita tulevaisuutensa suhteen.

Korona-aika toi nuorten elämään uutta jatkuvuutta. Westerback ja Rissanen keräsivät seurantahaastatteluaaineiston 29:lta Ohjaamossa asioivalta nuorelta ja analysoivat heidän tulevaisuusorientaatioitaan ja sitä, miten korona mahdollisesti muutti nuorten ajatuksia hyvästä ja tavoiteltavasta tulevaisuudesta. Tulevaisuusorientaatioita löytyi kolme: urapainotteinen, sosiaalisiin suhteisiin perustuva ja perinteisestä poikkeava orientaatio. Kaikille orientaatioil-

le oli ominaista lyhentynyt aikaperspektiivi, mutta erityisen ominaista se oli sulkeutuvien työelämäovien taakse jäävien ja jatkuvassa odotustilassa elävien nuorten tulevaisuusorientaatiolle. Kiirekulttuuri puolestaan sulauttaa tulevaisuutta nykyhetkeen. Tällainen laajentunut nykyisyys oli esillä kaikissa tulevaisuusorientaatioissa. Perinteisestä poikkeavassa orientaatioissa nuoret tavoittelivat perinteisen menestymisen sijaan omannäköistä ja merkityksellistä elämää. Westerback ja Rissanen tulkitsevat, että nuoret kokevat työ- ja koulutusratkaisuihin keskittyvät odotukset osittain pakkotahtisina. Vastareaktio siihen on syntynyt toive omatahtisesta ja tasapainoisesta tulevaisuudesta.

Katse tulevaisuuteen – johtopäätökset

Käsillä olevan *Poikkeuksellista nuoruutta korona-aikaan. Nuorten elinolot 2022 -vuosikirjan* tutkimusartikkelit kaivautuvat koronarajoitusten taakse erittelemällä, minkälaisia ei-aiottuja, ennakkoimattomia ja odottamattomia vaikutuksia poikkeusoloilla ja terveysturvallisuuden säätelyllä oli nuorten osallisuuteen, hyvinvointiin ja elämään. Julkaisun tutkimukset keskittyvät nuorten kokemuksiin koronan ”shokkivaiheesta” vuonna 2020, ja koronasäätelyn pitkeyttä, tiedon keruut nuorten tilanteesta ulotettiin vuoteen 2021 asti.

Korona-aika voidaan ymmärtää yhteiskunnallisena poikkeustilana, jossa hyvinvoivat, perheen ja yhteiskunnan tukiverkon varassa siihen asti selviytyneet nuoret joutuivat sopeutumaan epänormaaleihin, karanteeninomaisiin olosuhteisiin, joissa yksilöiden vapautta liikkua, kokoontua ja olla läheisissä tekemisissä muiden ihmisten kanssa voimakkaasti rajoitettiin. Nuorten elämänpiiri rajautui kotiin, opiskelijajaksioon ja muutamaan lähimpään ihmissuhteeseen. Seuraukset näkyvät vuosikirjan tilasto- ja kyselytutkimusten valossa mielenterveyden ja psyykkisen hyvinvoinnin selkeänä heikentymisenä osalla nuoria. Kysymmekin, voidaanko nuorten lisääntyneet mielenterveyden ongelmat

ja oireet nähdä nuorten henkilökohtaisina, mutta myös poliittisina reaktioina epäoikeudenmukaisuuteen ja yhteiskunnallisiin valtasuhteisiin. Eivät vain nuoret mielenterveystoipujat, vaan nuoret väestöryhmänä joutuivat oman elämänsä marginaaliin (ks. Elina Ikävalko tässä teoksessa) korona-aikana. Muuttuneet valtasuhteet tulivat koronarajoitusten aikaan uudella tavalla näkyväksi siinä, miten eri tavoin rajoitukset kohdistuivat eri ihmisryhmiin ja millaisista seurauksista niillä oli nuorten aikuisten arkeen. Vakavan sairastumisen ja jopa kuoleman uhkaama vanhusväestöä priorisoitiin lasten ja nuorten kustannuksella. Yhteiskunta onnistui tavoitteessaan suojella ikäihmisiä ja riskiryhmiin kuuluvia, mutta havahtui varsin hitaasti nuorten lisääntyvään pahoinvointiin ja mielen hyvinvoinnin heikkenemiseen kriisijän perintönä.

Korona-aika heikensi osallisuuden kokemusta kaikilla nuorten ryhmillä, mutta erityisesti erilaisiin vähemmistöihin kuuluvilla ihmisillä. Jonkin verran osallisuudessa saattoi tapahtua tasa-arvoistumista, mutta se tapahtui siksi, että ennestään osalliset nuoret olivatkin yhtäkkiä vähemmän osallisia. Poikkeuksellinen aika aiheutti harmia myös hyväosaisille ja osatomuutta jo pitkään kokeneiden yhteisyyden kokemus myös hyväosaisten nuorten kanssa saattoi hetkellisesti parantua. Ei tietenkään ole toivottua, että kenenkään osallisuuden kokemus heikkenee. Vaikka osallisuus on yhteydessä eriarvoisuuteen, yhteiskunnan hyvinvointi ei parane sillä, että kaikkien osallisuus on huonolla tolalla. Esimerkiksi sateenkaarinuorten muita nuoria enemmän heikentynyt osallisuuden kokemus alleviivaa sitä, että huono sosiaalinen asema altistaa muita huonommalle hyvinvoinnille. Kyse on resursseista, esimerkiksi siitä, onko oman identiteetin tutkiskeluun tai kotona koettuun arvottomuuden kokemuksen käsittelyyn riittävästi tukea. Kyse on kuitenkin myös yhteiskunnan arvoista, joiden muuttamiseksi ei ensisijaisesti tarvita rahaa vaan sen ymmärryksen lisäämistä, että jokainen yksilö on kohdattava ainutlaatuisena ja arvokkaana yksilönä. Osallisuuden kokemuksen ylläpitäminen ja li-

sääminen on tärkeää siksikin, että osallisuus on sukua resilienssille.

Nuorten elinolot 2022 -vuosikirjan perusteella yhteiskunnassa toimeenpannut laajat, pitkäkestoiset, yhtäaikaiset ja useille eri elämäntilanteille ulottuneet sulut, rajoitukset ja terveydenhuollon sääntelyt heikensivät nuorten ja nuorten aikuisten selviytymiskykyä, resilienssiä. Resilienssi auttaa ihmistä varautumaan, sopeutumaan ja toipumaan uhka- tai vaaratilanteista, jollaiseksi covid-19-pandemia voidaan tulkita. Korona-aikana nuorten mahdollisuudet turvautua omaa selviytymiskykyään ylläpitäviin ja vahvistaviin luonnollisiin sosiaalisen tuen lähteisiin, kuten vertaisiin, harrastuksiin ja läheisiin ihmissuhteisiin, heikkenivät olennaisesti tai katkesivat kokonaan. Nuorten selviytymiskykyisyyden heikkeneminen ilmeni nuorten vaikeuksina valmistautua erilaisiin siirtymätilanteisiin: siirtymiseen lukio-opinnoista korkeakouluyhteisöön, opinnoista työelämään tai laitosmuotoisesta asumisesta itsenäiseen elämään.

Osallisuus ja resilienssi ovat yhteydessä toisiinsa, mistä syystä osallisuuden kokemuksen ylläpitäminen ja lisääminen on tärkeää. Osallisella ja resilienssillä ihmisellä on esimerkiksi kokemus oman elämän tarkoituksesta, ja hänellä on kannattelevia sosiaalisia suhteita. Osallisuutta ja resilienssiä ei myöskään voi kiinnittää ihmiseen, vaan ne rakentuvat erilaisissa ihmiselämän suhteissa. Korkeakouluopiskelijat joutuivat vaikeaan tilanteeseen, koska lähiopetus oli tauolla yli kaksi vuotta. Vastaaaviin, mahdollisiin poikkeusaikoihin on hyvä oppilaitoksissa ja korkeakouluissa varautua esimerkiksi suunnitteleamalla yhdessä opiskelijoiden kanssa erilaisia pienryhmä- ja hybridiopiskelumalleja, joiden ansiosta mahdollisimman moni saisi ylläpitää lähivuorovaikutusta vertaisten kanssa (Ihalainen ym. 2022). Korona-ajan opit hybridiovetuksesta voisi viedä uuteen opiskeluarkeen. Tällaiset toimenpiteet lisääisivät osallisuutta mutta myös tosipaikan tullen tarvittavaa resilienssiä (Hemberg ym. tässä teoksessa).

Nuorten yksinäisyys, yksinäisyyden kokemukset ja yksin jääminen olivat aiheita, joita

käsiteltiin lähes kaikissa vuosikirjan tutkimusartikkeleissa. Yksinäisyyden kokemukset yhdistyivät nuorten yksin asumiseen, opintojen aloitusvaiheeseen, ystävien tapaamisen estymiseen, harrastustoiminnan katkeamiseen, etäopiskeluun, tuen saamisen vaikeuksiin sekä palveluihin pääsyn vaikeuksiin. Yksinäisyyttä kokeneet nuoret kaipasivat ystäviään, kokivat ulkopuolisuutta ja pelkäsivät syrjään jäämistä. Yksinäisyys oli jännitteisessä suhteessa koronarajoituksiin ja niiden noudattamiseen; yhtäältä nuori kaipasi vertaisia, toisaalta hän halusi noudattaa rajoituksia tartuntojen ehkäisemiseksi. Nuoret aikuiset joutuivat tietoisesti punnitsemaan, ketä ihmisiä, miten ja missä he halusivat tavata sekä valitsemaan, mihin yhteisöihin he haluavat kuulua ja osallistua. Korona-aikana nuorten mahdollisuudet itse säädellä yksinoloa häiriintyi, ja nuorella saattoi kuluu viikkoja ilman, että hän tapasi muita ihmisiä. Sosiaalinen media ruokki yksinäisyyttä rajoituksiin rennommin suhtautuvien viestissä hauskanpidosta tai syyllistämällä nuorta etäisyyksistä lipsumisesta. Näyttääkin siltä, että koronarajoitusten aikana nuorten pakotettu yksinolo on joillakin muuttunut yksinjäämiseksi ja edelleen pitkittyneeksi eristäytymiseksi, mistä on seurannut ahdistuneisuutta, masentuneisuutta ja mielenröyhdyksen vaikeuksia.

Tämän kirjan tutkimusaineistot ovat ainutlaatuisia dokumentaatiota lasten ja nuorten ajatuksista ja kokemuksista pandemiasta keskellä taudin aiheuttamaan kriisiä. Vaikka tutkimusta pandemiasta ja sen yhteyksistä onkin jo olemassa, kirjan merkitys on tutkimustiedon ytimessä. Tutkimus tutkimukselta kuva pandemian erilaisista vaikutuksista eri nuorisoryhmiin täsmenyy, monipuolistuu ja kirkastuu. Esimerkiksi kirjassa esitellyt tutkimukset korona-ajan etäopiskelusta tukevat toisiaan, mutta myös monipuolistavat käsitystä siitä, mikä etäopiskelussa on haitallista ja mikä myönteistä.

Koronan vaikutusten selvittäminen on vasta ottanut ensi askeliaan. Tulevien vuosien aikana tutkitaan sekä pitkittäis- että poikkileikkausasetelmin, miten korona vaikutti väestöryhmiin. Rekisteritutkimuksin voidaan mukaan saada

koko väestö. Kysely- ja haastattelututkimukset täydentävät näitä tietoja, sillä monesti rekistereistä saadaan vain kielteisiä tulomuuttujia, kuten kuolemaa, sairautta, työttömyyttä ja toimeentulovaikeuksia. Riskien kartoittamisen lisäksi on etsittävä suojaavia tekijöitä: Mitkä olivat ne tekijät, jotka kannattelivat yli poikkeustilan vähin vaurioin?

Lähteet

- Aalto-Setälä, Terhi & Suvisaari, Jaana & Appelqvist-Schmidlechner, Kaija & Kiviruusu, Olli (2021) Pandemia ja nuorten mielenterveys: Kouluterveyskysely 2021. Tutkimuksesta tiiviisti 55/2021. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://www.julkari.fi/handle/10024/143129>
- Hakulinen, Tuovi & Hietanen-Peltola, Marke & Hasturup, Arja & Vaara, Sarianna & Jahnukainen, Johanna & Varonen, Päivi (2020) ”Pahin syksy ikinä” Lasten, nuorten ja perheiden peruspalvelut koronasyksynä 2020. Työpäperi 37/2020. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://www.julkari.fi/handle/10024/140643>
- Heino, Tarja & Weckroth, Niina & Ranta, Heikki (2020) Koronan vaikutukset lastensuojelun 24/7-yksiköiden toimintaan: palveluntuottajien ja toimintayksiköiden näkökulma. Tutkimuksesta tiiviisti 32/2020. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-585-8>
- Hietanen-Peltola, Marke & Vaara, Sarianna & Laitinen, Kristiina & Jahnukainen, Johanna (2020) Etäkoulu heikensi avun ja tuen saantia opiskeluhuollosta - myös kuraattori- ja psykologipalveluissa. Tutkimuksesta tiiviisti 30/2020. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-605-3>
- Ihalainen, Rauno & Gärdström, Hans & Hiiri, Anne & Ylitalo-Katajisto, Kirsti & Arvonen, Anne & Lillsunde, Pirjo (2022) Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmän varautuminen mahdolliseen seuraavaan epidemia-aaltoon: Selvitysryhmän raportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2022:11. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/164105> (Haettu 5.10.2022)
- Isola, Anna-Maria & Virrankari, Lotta & Hiilamo, Heikki (2021) On social and psychological consequences of prolonged poverty – A longitudinal narrative study from Finland. *Journal of Social and Political Psychology* 9(2), 654–670.
- Juutinen A, Sarvikivi E, Laukkanen-Nevala P, Helve O. Closing lower secondary schools had no impact on COVID-19 incidence in 13-15-year-olds in Finland. *Epidemiol Infect.* 2021 Oct 26;149:e233. doi: 10.1017/S0950268821002351. PMID: 34698006; PMCID: PMC8576127
- Kestilä Laura, Jokela Merita, Härmä Vuokko ja Rissanen Pekka (toim.) (2021): COVID-19-epidemian vaikutukset hyvinvointiin, palvelujärjestelmään ja kansantalouteen Asiantuntija-arvio, kevät 2021. Raportti 03 / 2021. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-649-7>
- Lammi-Taskula, Johanna & Vuorenmäa, Maaret & Aunola, Kaisa & Sorkkila, Matilda (2020) Matalan kynnyksen sosiaalipalvelut lapsiperheiden tukena ja palveluiden käyttö COVID-19-epidemian aikana. Tutkimuksesta tiiviisti 15/2020. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-522-3>
- Leemann, Lars & Martelin, Tuija & Koskinen, Seppo & Härkänen, Tommi & Isola, Anna-Maria (2021). Development and Psychometric Evaluation of the Experiences of Social Inclusion Scale. *Journal of Human Development and Capabilities: 1–25*. DOI: 10.1080/19452829.2021.1985440
- Linnanmäki, Eila (2006). Historian influenssapandemiat. *Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim.* 2006;122(16):2023–31. <https://www.duodecimlehti.fi/duo95933>. Haettu 26.8.2022.
- Lumio, Jukka (2021) Sikainfluenssa-pandemia 2009–2010 ja rokotuksia seurannut narkolepsia. Lääkärikirja Duodecim. 22.2.2021. <https://www.terveyskirjasto.fi/dlk00908> Haettu 26.8.2022
- Makkonen-Craig, Henna (2021) COVID-19 vai covid-19? Kielikello. Kysyttyä 1/2021. <https://www.kielikello.fi/-/covid-19-vai-covid-19-> Haettu 5.5.2022.
- Repo, Juuso & Herkama, Sanna & Yanagida, Takuya & Salmivalli, Christina (2022) Transition to emerging adulthood during the COVID-19 pandemic: Changes in anxiety and the role of inclusion/exclusion experiences. *European Journal of Developmental Psychology*. DOI: 10.1080/17405629.2022.2122434
- Russell, Stephen T. & Pollitt, Amanda M. & Li, Gu & Grossman, Arnold H. (2018) Chosen name use is linked to reduced depressive symptoms, suicidal ideation, and suicidal behavior among transgender youth. *Journal of Adolescent Health, 63(4), 503–505*.
- Salonen, Arto O. & Isola, Anna-Maria & Foster, Raisa (2022) Osallisuutta, mutta mihin? Planetaarisen kansalaisen osallisuuskäsitys. *UAS Journal*. Julkaisuprosessissa.

- Siltala, Juha (2019) Nuoret henkilökohtaisen toivon ja yleisen näköalattomuuden ristivedossa. Julkaisussa L. Haikola, Lotta & Myllyniemi, Sami (toim) (2019). Hyvää työtä!: Nuorisobarometri 2019. Valtion nuorisoneuvosto, Nuorisotutkimusseura, Nuorisotutkimusverkosto, opetus- ja kulttuuriministeriö. Helsinki ss. 111–133. <https://tietoanuorista.fi/nuorisobarometri/nuorisobarometri-2019/>
- STM 3.12.2020. Koko maan epidemiatilanne on heikentynyt merkittävästi lyhyessä ajassa. STM:n ja THL:n tiedote 3.12.2020. Sosiaali- ja terveysministeriö. <https://stm.fi/korona-tilannekuvat>. Haettu 26.9.2022
- STM 28.1.2021a. Koronavirustartuntojen määrät jälleen nousussa useamman viikon vakaan vaiheen jälkeen. STM:n ja THL:n tiedote 28.1.2021. Sosiaali- ja terveysministeriö. <https://stm.fi/korona-tilannekuvat>. Haettu 26.9.2022
- STM 28.1.2021b. STM:n ja THL:n tilannekatsaus koronavirustilanteesta (Liisa-Maria Voipio-Pulkki, Tuija Kumpulainen STM ja Mika Salminen THL) <https://stm.fi/korona-tilannekuvat>. Haettu 26.9.2022
- STM 3.9.2022. Koronavirusepidemia on pysynyt rauhallisena elokuussa. STM:n ja THL:n tiedote 3.9.2020. Sosiaali- ja terveysministeriö. <https://stm.fi/korona-tilannekuvat>. Haettu 26.9.2022.
- STM 10.9.2022. Koronavirusepidemia pysynyt edelleen maltillisena useista joukkoaltistumisista huolimatta. STM:n ja THL:n tiedote 10.9.2020. Sosiaali- ja terveysministeriö. <https://stm.fi/korona-tilannekuvat>. Haettu 26.9.2022.
- Tankersley, Amelia P. & Graftsky, Erika L. & Dike, Janey & Jones, Russel T. (2021) Risk and Resilience Factors for Mental Health among Transgender and Gender Nonconforming (TGNC) Youth: A Systematic Review. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 1–24.
- Thorsen, Sannie Vester & Rugulies, Reiner & Hjarsbech, Perinille U & Bjorner Jakob Bue (2013) The predictive value of mental health for long-term sickness absence: The major depression inventory (MDI) and the mental health inventory (MHI-5) compared. *BMC Medical Research Methodology* 13(1), 115. DOI:10.1186/1471-2288-13-115
- Tiili, Anna & Paasivirta, Annukka & Kuokkanen, Julia & Eriksson, Pia & Nelimarkka, Siiri (2020). Koronan vaikutukset lastensuojeluun. Tutkimuksesta tiiviisti 34/2020. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. <https://www.julkari.fi/handle/10024/140789>, Haettu 29.8.2022.
- Vapalahti, Olli & Sironen, Tarja & Pimenoff, Ville & Auranen, Kari & Leino, Tuija & Karvonen, Sakari & Toivanen, Otto & Ylöstalo, Hanna & Vainikainen, Mari-Paoliina & Mäkinen, Saku & Arponen, Anni & Heinikoski, Saila & Limnell, Jarno & Salo, Ahti (2021a) COVID-19-tutkimuskatsaus 2/2021. Valtioneuvoston kanslia. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162695> Haettu 26.9.2022.
- Vapalahti, Olli & Sironen, Tarja & Pimenoff, Ville & Auranen, Kari & Leino, Tuija & Karvonen, Sakari & Toivanen, Otto & Ylöstalo, Hanna & Vainikainen, Mari-Paoliina & Mäkinen, Saku & Arponen, Anni & Heinikoski, Saila & Limnell, Jarno & Salo, Ahti (2021b) COVID-19-tutkimuskatsaus 9/2021. Valtioneuvoston kanslia. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2021062339858>
- Vehkalahti, Kaisa (2017) Uuden epävarmuuden ajan sukupolvi. Pääkirjoitus. *Kasvatus & Aika* 11(2) 2017, 2–4.
- VN 7.2.2020. Valtioneuvosto. Suomi on varautunut uuden koronaviruksen varalta tilanteen niin vaatiessa. Sosiaali- ja terveysministeriö. Tiedote 7.2.2020. <https://valtioneuvosto.fi/-/1271139/suomi-on-varautunut-uuden-koronaviruksen-varalta-tilanteen-niin-vaatiessa> Haettu 6.6.2022.
- VN 16.3.2020. Hallitus on todennut yhteistoiminnassa tasavallan presidentin kanssa Suomen olevan poikkeusoloissa koronavirustilanteen vuoksi. Opetus- ja kulttuuriministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö, valtioneuvoston viestintäosasto. Tiedote 16.3.2020. <https://valtioneuvosto.fi/-/10616/hallitus-totesi-suomen-olevan-poikkeusoloissa-koronavirustilanteen-vuoksi> Haettu 6.6.2022.
- VN 17.3.2020. STM ohjeistaa aluehallintovirastoja sulkemaan oppilaitokset ja kieltämään yli 10 henkilön yleisötilaisuudet. Sosiaali- ja terveysministeriö. Tiedote 17.3.2020. <https://valtioneuvosto.fi/-/1271139/stm-ohjeistaa-aluehallintovirastoja-sulkemaan-oppilaitokset-ja-kieltamaan-yli-10-henkilon-yleisotilaisuudet> Haettu 6.6.2022.
- VN 18.3.2020. Varhaiskasvatukseen sekä opetuksen ja koulutuksen järjestämisvelvollisuuteen väliaikaisia rajoituksia. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Uutinen 18.3.2020. <https://valtioneuvosto.fi/-/1410845/varhaiskasvatukseen-seka-opetuksen-ja-koulutuksen-jarjestamisvelvollisuuteen-valiakais-rajoituksia> Haettu 8.6.2022.
- VN 20.3.2020. Pienimpien koululaisten lähiopetuksen järjestäminen poikkeusoloissa tarkentuu. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Tiedote 20.3.2020. <https://valtioneuvosto.fi/-/1410845/pienimpien-koululaisten-lahiopetuksen-jarjestaminen-poikkeusoloissa-tarkentuu> Haettu 8.6.2022.
- VN 25.3.2020. Liikkumisrajoitukset Uudellamaalla voimassa 19. huhtikuuta 2020 saakka. Sisäministeriö. Uutinen 25.3.2020. <https://valtioneuvosto.fi/-/1410869/hallituksen-linjaukset> Haettu 8.6.2022.
- VN 1.4.2020. Opetusministerin kirje opetusalan ammatillisille: Armollisuutta ja huolenpitoa. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Kolumni 1.4.2020.

- <https://valtioneuvosto.fi/-/1410845/armollisuutta-ja-huolenpitoa> Haettu 8.6.2022.
- VN 3.4.2020. Ravintolat sulkeutuvat koko maassa perjantaina puolen yön aikaan koronavirusepidemian vuoksi. Työ- ja elinkeinoministeriö. Tiedote 3.4.2020. <https://valtioneuvosto.fi/-/1410877/ravintolat-sulkeutuvat-koko-maassa-perjantainapuolen-yon-aikaan-koronavirusepidemian-vuoksi> Haettu 8.6.2022.
- VN 6.4.2020. Varhaiskasvatuksen, opetuksen ja koulutuksen rajoituksia jatketaan 13. toukokuuta asti. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Tiedote 6.4.2020. <https://valtioneuvosto.fi/-/1410845/varhaiskasvatuksen-opetuksen-ja-koulutuksen-rajoituksia-jatketaan-13-toukokuuta-asti> Haettu 8.6.2022.
- VN 27.4.2020. Valmiuslain mukaisten toimivaltuuksien käytöstä luovutaan – poikkeusolot päättyvät 27. huhtikuuta. Valtioneuvoston viestintäosasto. Tiedote 27.4.2021. <https://valtioneuvosto.fi/-/10616/valmiuslain-mukaisten-toimivaltuuksien-kaytosta-luovutaan-poikkeusolot-paattyvat-27-huhtikuuta> Haettu 8.8.2022.
- VN 29.4.2020. Hallitus päätti varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen rajoitteiden purkamisesta. Opetus- ja kulttuuriministeriö, Valtioneuvoston viestintäosasto. Tiedote 29.4.2020. <https://valtioneuvosto.fi/-/10616/hallitus-paatti-varhaiskasvatuksen-ja-perusopetuksen-rajoitteiden-purkamisesta> Haettu 10.6.2022.
- VN 7.5.2020. STM ohjeistaa aluehallintovirastoja päättämään koulutilojen hallitusta avaamisesta ja yleisötilaisuuksien rajoituksista. Sosiaali- ja terveysministeriö. Tiedote 7.5.2020. <https://valtioneuvosto.fi/-/1271139/stm-ohjeistaa-aluehallintovirastoja-paattamaan-koulutilojen-hallitusta-avaamisesta-ja-yleisotilaisuuksien-rajoituksista> Haettu 10.6.2022.
- VN 4.6.2020. Perusopetuslakiin, ammatillisen koulutuksen lakiin sekä korkeakoululakeihin väliaikaisia muutoksia koronavirustilanteen johdosta. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Tiedote 4.6.2020. <https://valtioneuvosto.fi/-/1410845/perusopetuslakiin-ammattillisen-koulutuksen-lakiin-seka-korkeakoululakeihin-valiiaikaisia-muutoksia-koronavirustilanteen-johdosta> Haettu 10.6.2022.
- VN 17.6.2020. Hallitus linjasi lievennyksistä kokoontumisrajoituksiin, ravitsemisliikkeiden toimintaan ja vierailukäytäntöihin. Opetus- ja kulttuuriministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö ja valtioneuvoston viestintäosasto. Tiedote 17.6.2020. <https://valtioneuvosto.fi/tietoa-koronaviruksesta/tiedotteet-ja-uutiset> Haettu 5.5.2022.
- VN 4.8.2020. Varhaiskasvatukseen, kouluille, oppilaitoksille ja korkeakouluille päivitetyt suositukset koronaviruksen ehkäisemiseksi. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Tiedote 4.8.2020. <https://valtioneuvosto.fi/-/1410845/varhaiskasvatukseen-kouluille-oppilaitoksille-ja-korkeakouluille-paivitetyt-suositukset-koronaviruksen-ehkaisemiseksi> Haettu 15.6.2022.
- VN 15.4.2021. YTHS saa valtionavustusta korkeakouluopiskelijoiden depressiokoulutoimintaan ja chat-palveluihin. Sosiaali- ja terveysministeriö. Tiedote 15.4.2021. <https://valtioneuvosto.fi/-/1271139/yths-saa-valuationavustusta-korkeakouluopiskelijoiden-depressiokoulutoimintaan-ja-chat-palveluihin> Haettu 20.6.2022.
- VN 8.6.2021. Nuorisovaltionavustusta korkeakouluopiskelijoiden depressiokoulutoimintaan ja chat-palveluihin. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Tiedote 8.6.2021. <https://valtioneuvosto.fi/-/1410845/nuorisovaltionavustusta-korkeakouluopiskelijoiden-depressiokoulutoimintaan-ja-chat-palveluihin> Haettu 20.6.2022.
- VN 28.6.2021. Liikunta- ja urheiluseuroille koronavirusepidemian vaikutusten lieventämiseen. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Tiedote 28.6.2021. <https://valtioneuvosto.fi/-/1410845/liikunta-ja-urheiluseuroille-lahes-3-7-miljoonaa-euroa-korona-avustuksina> Haettu 5.5.2022.
- VN 5.8.2021. Varhaiskasvatuksen, koulujen, oppilaitosten ja korkeakoulujen hygienia- ja väljyyssuositukset päivitettiin – perusopetuksessa ja toisella asteella lähtökohtana lähiopetus. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Tiedote 5.8.2021. <https://valtioneuvosto.fi/tietoa-koronaviruksesta/tiedotteet-ja-uutiset> Haettu 5.5.2022.
- VN 19.8.2021. Uusia rajoituksia ravitsemisliikkeille useissa maakunnissa. Sosiaali- ja terveysministeriö. Tiedote 19.8.2021. <https://valtioneuvosto.fi/-/1271139/uusia-rajoituksia-ravitsemisliikkeille-useissa-maakunnissa> Haettu 8.6.2022.
- VN 6.9.2021a. Noin 40 miljoonan euron avustukset myönnetty koronavirusepidemian vaikutusten tasoittamiseen varhaiskasvatuksessa ja esi- ja perusopetuksessa. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Tiedote 6.9.2021 12.20. <https://valtioneuvosto.fi/-/1410845/noin-40-miljoonan-euron-avustukset-myonnetty-koronavirusepidemian-vaikutusten-tasoittamiseen-varhaiskasvatuksessa-ja-esi-ja-perusopetuksessa> Haettu 20.6.2022.
- VN 6.9.2021b. Korkeakouluopiskelijoiden hyvinvointia, ohjausta ja opintojen etenemistä tuetaan erityisavustuksilla. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Tiedote 6.9.2021. <https://valtioneuvosto.fi/-/1410845/korkeakouluopiskelijoiden-hyvinvointia-ohjausta-ja-opintojen-etenemista-tuetaan-erityisavustuksilla> Haettu 20.6.2022.
- VN 15.9.2021. Liikunta- ja urheiluseuroille haettavaksi korona-avustuksina reilut 5 miljoonaa euroa lasten ja nuorten urheiluun. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Uutinen 15.9.2021. <https://valtioneuvosto.fi/-/1410845/liikunta-ja-urheiluseuroille-haettavaksi-korona-avustuksina-reilut-5-miljoonaa-euroa-lasten-ja-nuorten-urheiluun>

5-miljoonaa-euroa-lasten-ja-nuorten-urheiluun
Haettu 20.6.2022.

- VN 13.12.2021. Opiskelijoiden hyvinvoinnin ja oppimisen tueksi erityisavustuksia. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Tiedote 13.12.2021. <https://valtioneuvosto.fi/-/1410845/opiskelijoiden-hyvinvoinnin-ja-oppimisen-tueksi-erityisavustuksia>
Haettu 20.6.2022.
- VN 19.8.2021. Uusia rajoituksia ravitsemisliikkeille useissa maakunnissa. Sosiaali- ja terveysministeriö. Tiedote 19.8.2021. <https://valtioneuvosto.fi/-/1271139/uusia-rajoituksia-ravitsemisliikkeille-useissa-maakunnissa> Haettu 21.6.2022.
- VN 24.2.2022. Ravintolarajoituksista luovutaan maaliskuun alussa. Sosiaali- ja terveysministeriö. Tiedote 24.2.2022. <https://valtioneuvosto.fi/-/1271139/ravintolarajoituksista-luovutaan-maaliskuun-alussa>
Haettu 21.6.2022

TILASTO-OSIO

Koronan vaikutus nuorten terveyteen ja hyvinvointiin tilastojen valossa

Mika Gissler & Martta Forsell

Korona on vaikuttanut kaikkien suomalaisten elämään yli kaksi vuotta. Vaikka ikääntyneillä ja kroonisesti sairailta vakavan sairastumisen ja kuoleman riski on suurin, ovat koronarajoitukset koskeneet myös lasten ja nuorten elämää. Eri korona-aaltojen aikana koulut ja yliopistot olivat pitkiä aikoja etäopetuksessa. Monet joutuivat työstään lomautetuksi tai irtisanotuksi. Kesätöitä oli hankala saada. Harrastukset suljettiin ja sosiaalista elämää rajoitettiin monin tavoin.

Kesään 2022 mennessä oli alle 30-vuotiailla tilastoitu lähes 450 000 tartuntaa. Tartunnan saaneista noin 230 000 oli alle 20-vuotiaita ja lähes 220 000 oli 20–29-vuotiaita. Keväästä 2022 alkaen tilastot ovat puutteellisia, sillä mukana on ainoastaan virallisella testillä todetut tapaukset. Kotitestillä todetut tapaukset puuttuvat siis kokonaan.

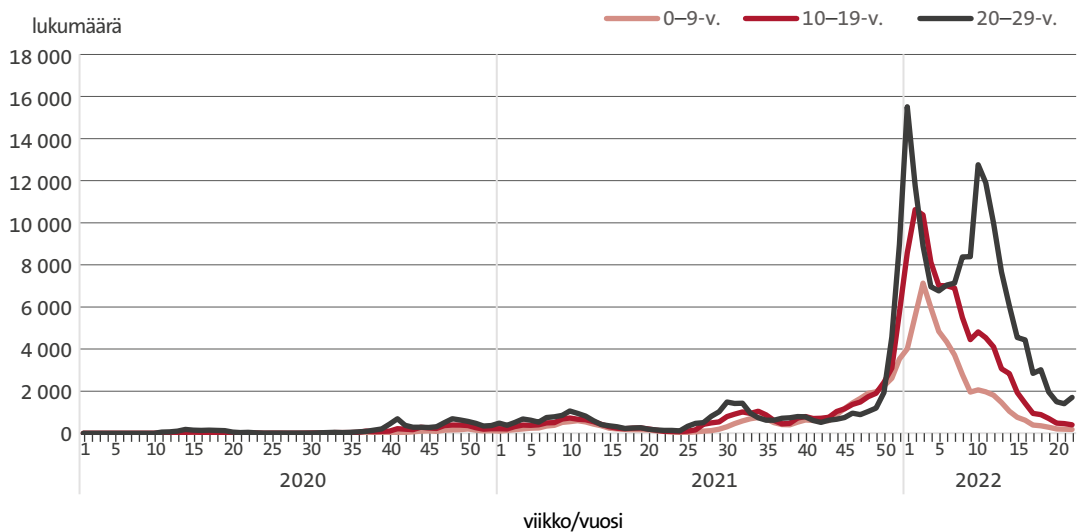
Tapausmäärissä korostuu omikronmuunnoksen aiheuttamat piikit keväällä 2022 (kuvio 1). Ensimmäistä kertaa alle 30-vuotiaiden tartuntamäärät ylittivät tuhat tapausta viikossa marras-joulukuussa 2020. Kolmen tuhannen viikkotapausmäärä ylitettiin marraskuussa 2021 (viikko 45) ja viiden tuhannen tapausmäärä jo neljän viikon kuluttua joulukuussa 2021 (viikko 49). Enimmillään tartuntoja oli tammikuun 2022 kahdella ensimmäisellä viikolla, jolloin kumpanakin sairastui noin 28 000 lasta, nuorta tai nuorta aikuista.

Alle 30-vuotiaita on kolmannes väestöstä, mutta heidän osuutensa tartunnan saaneista oli vähintään 40 prosenttia elokuun 2020 puolesta välistä (viikko 33) aina helmikuun 2022 puoleenväliin (viikko 6). Korkeimmillaan lasten ja nuorten osuus oli yli 60 prosenttia kesällä 2021.

Omikronmuunnoksen myötä nuorten osuus laski alle 20 prosenttiin, mikä on selkeästi vähemmän kuin heidän väestöosuutensa.

Koko epidemian aikana on heinäkuuhun 2022 mennessä kuollut yhdeksän alle 20-vuotiasta. 20–29-vuotiaiden kohdalla luku on 18. Kuolema arvioidaan koronavirusinfektioon ja covid-19-tautiin liittyväksi, mikäli se on tapahtunut 30 päivän sisällä positiivisesta koronarustestituloksesta. Näissä ikäryhmissä kuoleman riski on hyvin vähäinen: alle 20-vuotiaalla yksi 25 500 sairastuneesta ja 20–29-vuotiaalla yksi 12 000 sairastuneesta menehtyi. Kun vuosien 2021 ja 2022 kuolemansyytilastojen valmistuvat vuoden 2023 lopussa, voidaan tarkemmin arvioida, kuinka moni kuolema johtuu suoraan koronavirusinfektioista ja kuinka monella varsinainen kuolemansyy on jokin muu. Vuoden 2020 kuolemansyytilastojen mukaan ainoastaan yksi alle 30-vuotias kuoli covid-19-virusinfektioon sinä vuonna.

Koronakuolemien lisäksi on pelätty, että pandemia aiheuttaa muita kuolemia, kuten viivästyneen syöpädiagnoosin aiheuttamia, mielenterveysongelmiin liittyviä tai väkivaltaisia kuolemia. Suomessa ylikuolleisuus on ollut varsin vähäistä, eikä nuorilla sitä ole nähtävissä lainkaan. Kuolintilastojen mukaan alle 30-vuotiaiden miesten ikävakioitu kuolleisuus oli sama ennen pandemiaa (2018–2019) kuin pandemian kahtena ensimmäisenä vuotena (2020–2021): 47/100 000 asukasta. Naisten ikävakioitu kuolleisuus on noin puolet tästä ja laski pandemian aikana yhdeksällä prosentilla ollen 25/100 000 asukasta vuosina 2018–2019 ja 23/100 000 asukasta 2020–2021.

Kuvio 1. Viikoittainen alle 30-vuotiaiden koronatartuntojen määrä ikäryhmittäin (lähde: THL)

Koronan vaikutukset terveystalouden käyttöön

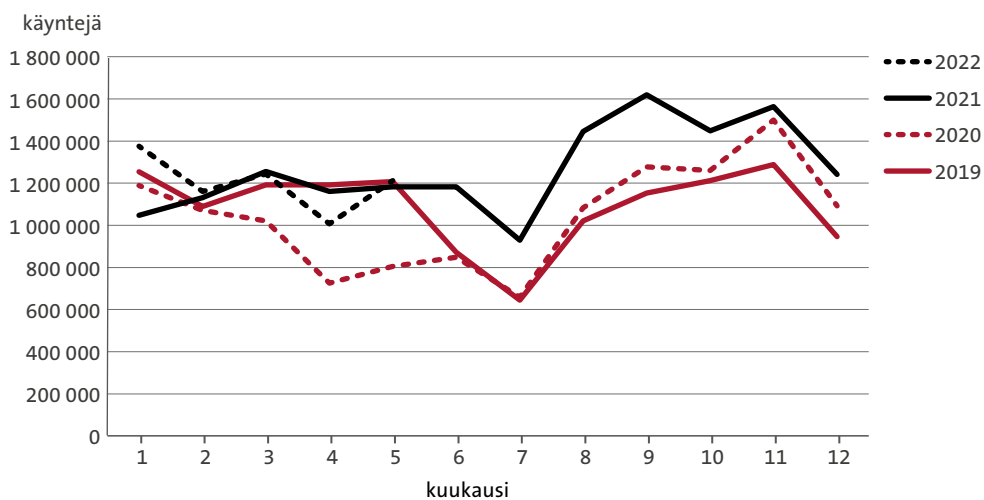
THL kerää kattavat tiedot kaikista perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon käynneistä omiin rekistereihinsä. Tietojen avulla voidaan arvioida käyntimääriä ja palveluiden käytön kattavuutta koronavuosina. Vertailukohtana on vuosi 2019 ja kuukausittainen seuranta jatkuu toukokuun 2022 loppuun asti.

Perusterveydenhuollon käyntimäärissä näkyy selvästi vuoden 2020 sulkutoimenpiteet maaliskuun loppuun (kuviokuva 2). Koska yksityinen terveydenhuolto on alkanut raportoida käyntejä enenevästi viime vuosien aikana, on tässä tarkastelussa mukana vain julkisen terveydenhuollon käynnit sekä niiden kuntien käynnit, joissa perusterveydenhuolto on ulkoistettu yksityisille toimijoille.

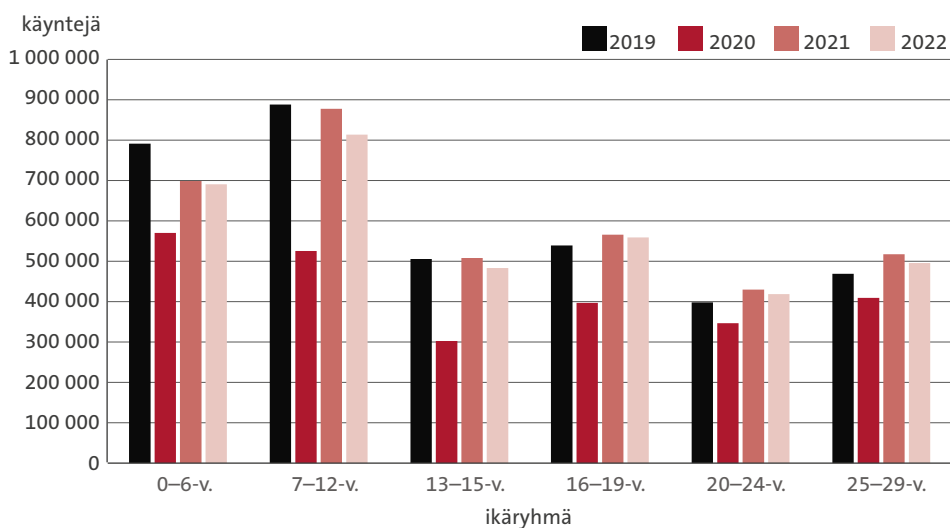
Vuodesta 2019 vuoteen 2020 maaliskuun loppuun käynnit vähenivät 29 prosentilla. Ikäryhmittäin tarkasteltuna eniten vähenivät kouluikäisten käynnit, noin 40 prosentilla. Kaksikymppisillä nuorilla vähentyminen oli vain 13 prosenttia. Vuonna 2021 kasvoi erityisesti

kouluikäisten käyntien määrä, mutta määrä väheni taas hiukan vuonna 2022. Koko koronajan kattavalla tarkastelujaksolla käyntien määrä väheni 13 prosentilla alle kouluikäisillä, 8 prosentilla alakouluikäisillä ja 4 prosentilla yläkouluikäisillä. Sen sijaan tätä vanhemmissa ikäryhmissä käyntien määrä kasvoi keskimäärin 5 prosentilla. Sukupuolittain tarkasteltuna vähennys oli alle 30-vuotiailla miehillä ja naisilla kummallakin 4 prosenttia. THL:n tilastoista saa tiedon vain henkilötunnuksen mukaisesta sukupuolesta.

Käyntityypeittäin tarkasteltuna eniten vähenivät opiskelu- ja kouluterveydenhuollon käynnit, vähintään viidenneksellä (taulukko 1). Myös perhesuunnittelu- ja ehkäisyneuvolakäyntien määrä väheni lähes yhtä paljon. Lastenneuvolakäyntien määrän väheneminen 8 prosentilla selittyy pienenevillä ikäluokilla. Perusterveydenhuollon mielenterveyskäyntien määrä kasvoi lähes neljänneksellä. Vastaavasti päihdetyön käyntien määrä väheni, erityisesti vuonna 2022. Muiden käyntien lukumäärän merkittävä kasvu johtuu koronarokotuksista.

Kuvio 2. Alle 30-vuotiaiden perusterveydenhuollon käynnit kuukausittain tammikuusta 2019 toukokuuhun 2022 (lähde: THL)

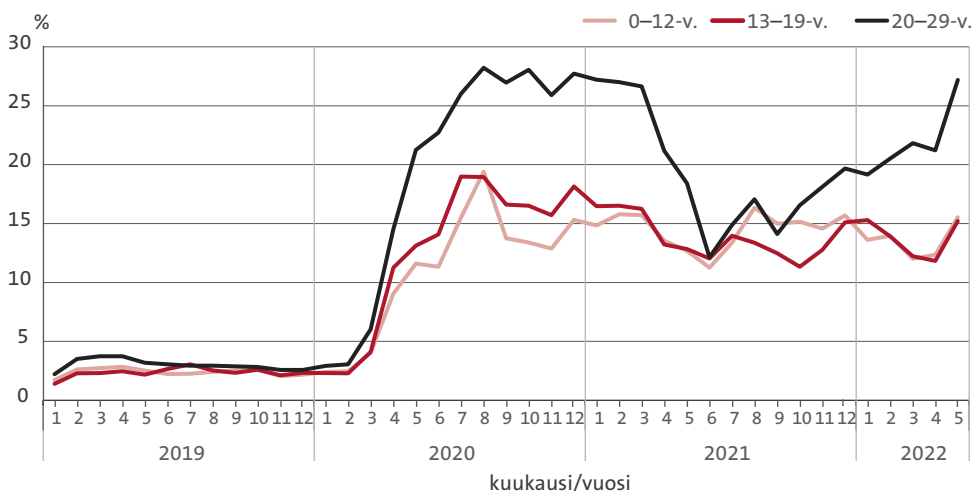
Kuvio 3. Perusterveydenhuollon käynnit ikäryhmittäin maaliskuu-toukokuussa 2019–2022 (lähde: THL)

Taulukko 1. Alle 30-vuotiaiden perusterveydenhuollon käynnit käyntityypeittäin maalis-toukokuussa 2019–2022 (lähde: THL)

	Maalis-toukokuu							
	2019	2020	2021	2022	Muutos, %			
					2019–20	2020–21	2019–21	2019–22
Lastenneuvola	409 646	351 386	377 438	376 169	-14 %	7 %	-8 %	-8 %
Perhesuunnittelu- ja ehkäisyneuvola	52 323	48 145	49 016	42 798	-8 %	2 %	-6 %	-18 %
Kouluterveydenhuolto	626 367	327 856	531 981	501 761	-48 %	62 %	-15 %	-20 %
Opiskeluterveydenhuolto	183 093	120 075	135 155	139 570	-34 %	13 %	-26 %	-24 %
Mielenterveystyö	101 311	102 833	120 904	125 923	2 %	18 %	19 %	24 %
Päihdetyö	29 469	27 801	30 356	27 837	-6 %	9 %	3 %	-6 %
Muut käynnit	2 189 009	1 573 233	2 352 605	2 246 464	-28 %	50 %	7 %	3 %
Yhteensä	3 591 218	2 551 329	3 597 455	3 460 522	-29 %	41 %	0 %	-4 %

Koronaepidemian myötä etäkäyntien määrä kasvoi nopeasti. Vuonna 2019 joko etäkäynnit asiakkaan ja ammattihenkilön välillä joko reaaliaikaisessa kontaktissa – esimerkiksi puhelimitä tai videoneuvottelulla – tai ilman reaaliaikais- ta kontaktia – esimerkiksi kirjeellä, asiointitilin kautta, sähköpostilla tai sähköisellä asiointijär- jestelmällä, verkkopalvelulla tai chatilla – olivat hyvin harvinaisia, selvästi alle 5 prosenttia kai- kissa ikäryhmissä (kuvio 4). Pandemian alettua

digiloikan myötä osuus kasvoi 28 prosenttiin 20–29-vuotiailla ja 19 prosenttiin alle 20-vuo- tiailla elokuussa 2020. Osuudet pysyivät varsin suurina kevääseen 2021 asti, mutta sen jälkeen pienivät ja olivat pienimmillään vuoden 2021 kesäkuussa. Tällöin osuus oli kaikissa ikäryh- missä noin 12 prosenttia. Omikronkeväänä osuudet ovat taas kasvaneet ja olivat 27 prosent- tia 20–29-vuotiailla ja runsaat 15 prosenttia alle 20-vuotiailla toukokuussa 2022.

Kuvio 4. Perusterveydenhuollon etäkäyntien osuus kaikista käynneistä ikäryhmittäin tammi-kuusta 2019 toukokuuhun 2022, % (lähde: THL)

Perusterveydenhuollon kattavuus on hyvin korkea koronarokotusten takia

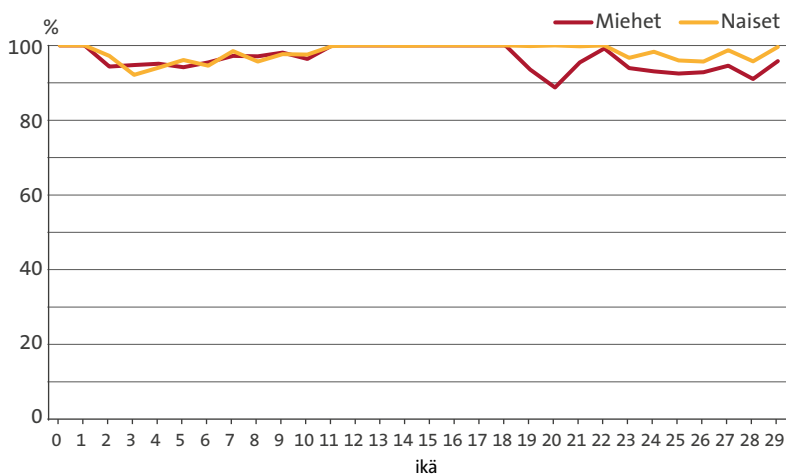
Vaikka käyntien määrä notkahti koronavuosina, käyttää lähes koko ikäluokka perusterveydenhuollon palveluita. Osuus oli noin 95 prosenttia 2–6-vuotiaalla ja 96–98 prosenttia 7–10-vuotiailla vuonna 2021. Palveluiden käytön kattavuus kasvoi merkitsevästi erityisesti 20 vuotta täyttäneillä. Osuus oli 60 prosenttia miehillä ja 82 prosenttia naisilla vuonna 2020, mutta 94 prosenttia miehillä ja 98 prosenttia naisilla seuraavana vuonna. Kehityksen selittää julkisen sektorin antamat koronarokotukset.

Koronarokotusten jakaminen aloitettiin joulukuussa 2020 koronalle altistumisvaarassa olevasta sosiaali- ja terveydenhuollon henkilökunnasta, sosiaalihuollon asumispalvelun henkilöstöstä ja asukkaista, 70 vuotta täyttäneistä ja niistä, joilla on vakavalle covid-19-taudille altistavia sairauksia. Sen jälkeen rokotuksia laa-

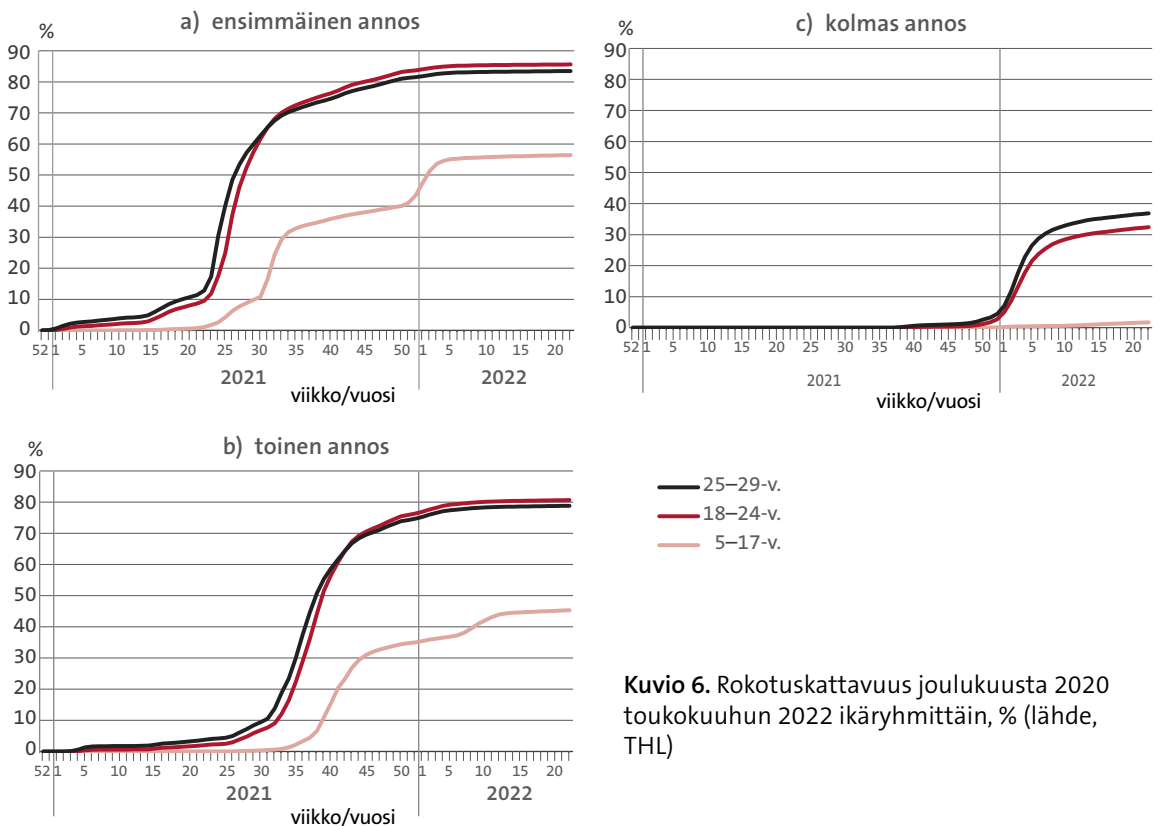
jennettiin ikäryhmittäin siten, että viimeiseksi rokotettiin 16–29-vuotiaat, joilla ei ollut koronalle altistavia sairauksia. Elokuusta 2021 lähtien on rokotuksia annettu myös 12–15-vuotiaille ja joulukuusta 2021 lähtien 5–11-vuotiaille (THL 2022a).

Kun rokotuksia annettiin ikäryhmittäin, parani rokotuskattavuus 25–29-vuotiailla nopeammin kuin 18–24-vuotiailla (kuviot 6a ja 6b). Nuoremmen ikäryhmän kahden ensimmäisen rokotteen kattavuus oli kuitenkin heinäkuussa 2022 hiukan korkeampi (86 % ja 81 %) kuin vanhemmalla ikäryhmällä (83 % ja 79 %). 5–17-vuotiaista ensimmäisen rokotuksen oli saanut 56 prosenttia ja toisen rokotuksen 45 prosenttia.

Kolmannen rokotuksen oli saanut 37 prosenttia 25–29-vuotiaista, 32 prosenttia 18–24-vuotiaista ja vain kaksi prosenttia 5–17-vuotiaista (kuviot 6c). Alle tuhat alle 30-vuotiaista oli saanut heinäkuussa 2022 neljännen rokotuksen.

Kuvio 5. Perusterveydenhuollon palveluiden käyttäjät iän ja sukupuolen mukaan vuonna 2021, % (lähde: THL)

Kuvio 6. Rokotuskattavuus joulukuusta 2020 toukokuuhun 2022 ikäryhmittäin, % (lähde, THL)

Erikoissairanhoidossa vähemmän vuodeosastohoitoa, enemmän poliklinikkakäyntejä

Koronaepidemian alettua sosiaali- ja terveysministeriö ohjeisti kaikkia sairaanhoitopiirejä kaksinkertaistamaan tehohoidon kapasiteetin normaalitasosta. Samalla otettiin käyttöön tehohoitoon soveltuvia sairaalan muita tiloja ja vapautettiin laitteita vähentämällä kiireetöntä hoitoa. Tämä vapautti myös sairaalohenkilöstöä koronapotilaiden hoitoon (Kattainen ym. 2021). Kunnilla oli myös mahdollisuus olla väliaikaisesti noudattamatta terveydenhuollon hoitotakuun mukaisia kiireettömän hoidon määräaikoja.

Maalis-toukokuussa 2020 vähenivät lasten, nuorten ja nuorten aikuisten erikoissairaanhoidon vuodeosastojaksot lähes 30 prosenttia (taulukko 2). Myös poliklinikkakäynnit vähenivät, mutta tätä vähemmän: 12 prosenttia. Vuosien 2021 ja 2022 maaliskuu-toukokuussa vuodeosastohoitojen määrä jäi pysyvästi alle vuoden 2019 tason, kun taas poliklinikkakäyntejä on yli kymmenyksen enemmän kuin vuonna 2019.

Vaikka hoitoepisodioiden määrä vähenikin vuonna 2020, niin erikoissairaanhoidon palveluita käyttäneiden väestöosuus pysyi samana vuosina 2019 ja 2020. Kumpanakin vuotena 34 prosenttia miehistä ja 38 prosenttia naisista oli käynyt joko sairaalan poliklinikalla, ollut päiväkirurgisessa toimenpiteessä sairaalassa tai ollut

Taulukko 2. Alle 30-vuotiaiden erikoissairaanhoidon palveluiden käyttö maaliskuu–toukokuussa 2019–2022 (lähde: THL)

	Maalis–toukokuu							
	2019	2020	2021	2022	Muutos, %			
					2019–20	2020–21	2019–21	2019–22
Poliklinikakäynnit	160 723	142 085	176 644	177 981	-12 %	24 %	10 %	11 %
Vuodeosastohoidot	12 419	8 802	9 216	9 792	-29 %	5 %	-26 %	-21 %
Yhteensä	173 142	150 887	185 860	187 773	-13 %	23 %	7 %	8 %

vähintään yhden yön sairaalan vuodeosastohoidossa. Vuonna 2021 osuudet kasvoivat kaksi prosenttiyksikköä niin miehillä kuin naisilla.

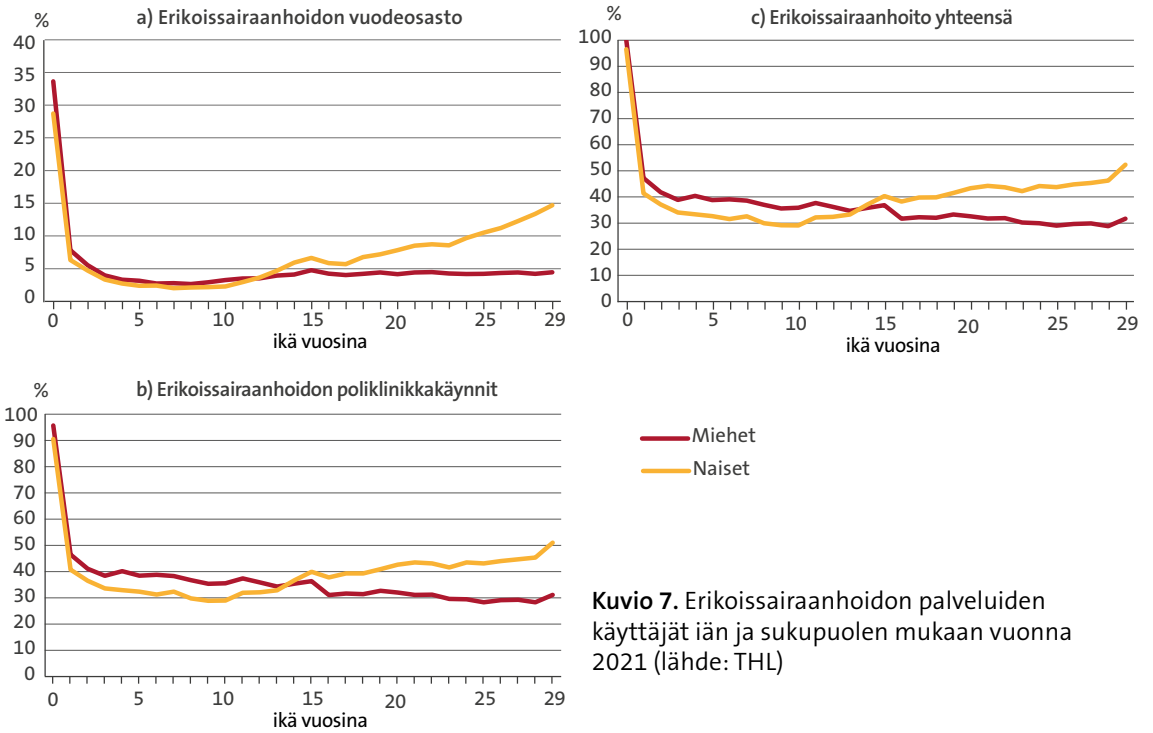
Ikäryhmittäin tarkasteltuna lähes joka kolmas imeväisikäinen on vuodeosastohoidossa ensimmäisen ikävuotensa aikana. Osuus laskee alle viiden prosentin kolmen ikävuoden jälkeen. Pojilla ja nuorilla miehillä osuus on noin 3–4 prosenttia aina 30-vuotiaaksi saakka. Tyttöillä ja nuorilla naisilla osuus kasvaa yli 5 prosentin 14-vuotiaana ja yli 10 prosentin 25-vuotiaana. Sukupuolten välisen eron kasvu johtuu mielen-terveyden häiriöihin liittyvistä hoitokajoista teini-ikässä ja sen jälkeen lisääntymisterveyteen sekä raskauteen ja synnytyksiin liittyvistä hoitokajoista. Vuodesta 2019 vuoteen 2021 lisääntyivät suhteellisesti eniten 13–16-vuotiaiden vuodeosastojaksot, jopa kymmenellä prosentilla.

Lähes kaikki lapset käyvät vähintään kerran erikoissairaanhoidon poliklinikalla ensimmäisen ikävuotensa aikana. Osuus on 34–41 prosenttia pojilla kahdesta ikävuodesta viiteentoista ikävuoteen asti. Tyttöillä osuudet ovat hiukan tätä matalampia: 29–37 prosenttia 14. ikävuoteen asti. Tämän jälkeen erikoissairaanhoidossa käyneiden miesten osuus laskee vähitellen alle 30 prosentin, kun taas naisilla se kasvaa 50 prosenttiin. Vuodesta 2019 vuoteen 2021 erikoissairaanhoidon palveluita käyttäneiden osuus on kasvanut noin 2–3 prosenttiyksiköllä 7–24-vuotiailla pojilla ja miehillä ja noin 2–4 prosenttiyksiköllä 7–28-vuotiailla tyttöillä ja naisilla.

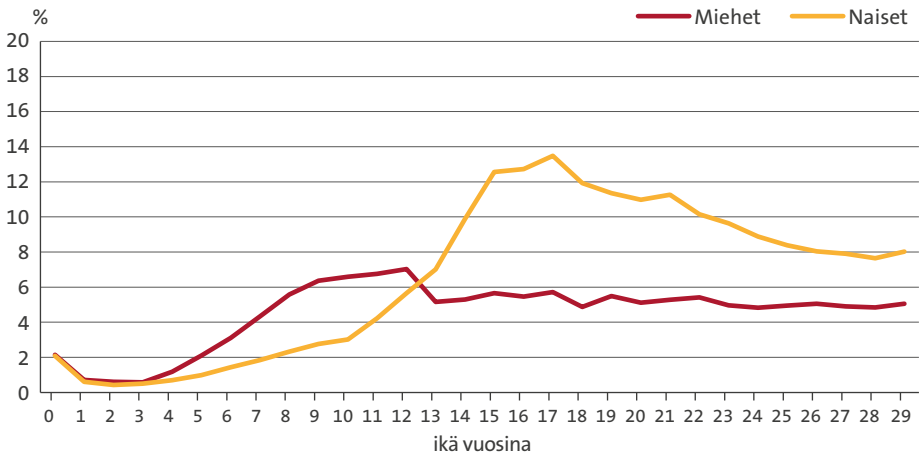
Erikoissairaanhoidon mielenterveysdiagnosit yleistyneet nuorilla naisilla

Vuoden 2021 aikana viisi prosenttia alle 30-vuotiaista pojista ja miehistä sekä seitsemän prosenttia samanikäistä tytöistä ja naisista sai mielen-terveyden häiriöön liittyvän diagnoosin lasten-, nuorten- tai aikuispsykiatrian klinikalla. Miehillä osuus pysyi muuttumattomana vuosina 2019–2021, mutta varsinkin 11–24-vuotiailla tytöillä ja naisilla osuus kasvoi.

Mielen-terveyden häiriöiden takia erikoissairaanhoidossa käyneitä poikia on tyttöjä enemmän nuorimmissa ikäluokissa kolmesta ikävuodesta lähtien (kuvio 8). Diagnoosien saaneiden poikien osuus on korkeimmillaan noin 7 prosenttia 10–12-vuotiailla, mutta osuus vähenee 13 vuoden iästä lähtien ja tasaantuu noin viiteen prosenttiin. Tytöillä erikoissairaanhoidossa käyneiden osuuden kasvu kiihtyy 10 vuodesta lähtien ohittaen pojat 13-vuotiaana. Korkeimmillaan, noin 12–13 prosenttia, osuus on 15–18-vuotiaana. Tämä on selvästi enemmän kuin poikien aikaisempaan ikään sijoittuva huippu. Täysikäisillä naisilla mielen-terveyden häiriöiden takia erikoissairaanhoidossa vuoden aikana käyneiden osuus laskee alle 10 prosentin 24-vuotiaalla naisilla ja on noin 8 prosenttia 25–29-vuotiailla naisilla. Osuus on kuitenkin kolme prosenttiyksikköä korkeampi kuin samanikäisillä miehillä.

Kuvio 7. Erikoissairaanhoidon palveluiden käyttäjät iän ja sukupuolen mukaan vuonna 2021 (lähde: THL)

Kuvio 8. Erikoissairaanhoidon mielenterveyspalveluiden käyttäjät iän ja sukupuolen mukaan vuonna 2021, % (lähde: THL)

Keskeytykset vähenivät, klamydiat lisääntyivät

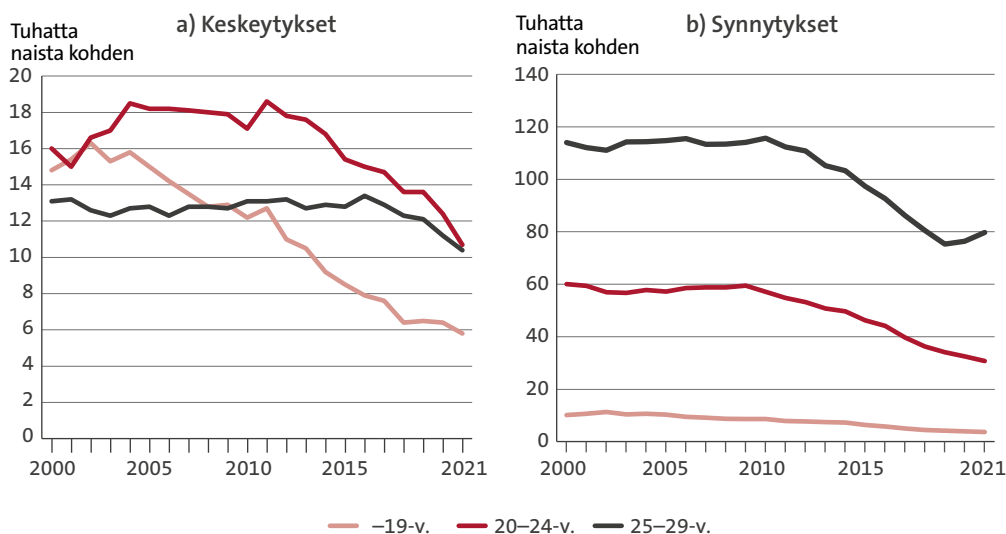
Nuorten raskaudenkeskeytykset ovat vähentyneet jo kohta kaksi vuosikymmentä (kuvio 9a). Alle 20-vuotiaille tehtyjen keskeytysten väestöön suhteutettu määrä vähentyi 64 prosentilla vuodesta 2002 vuoteen 2021. Myös kaksikymmentä täyttäneille tehtyjen keskeytysten määrä on vähentynyt viime vuosina. 20–24-vuotialla keskeytysten määrä on vähentynyt vuodesta 2011, yhteensä 42 prosentilla ja 25–29-vuotialla vuodesta 2016, yhteensä 22 prosentilla vuoteen 2021 mennessä.

Myönteisen kehityksen taustalla on parantanut terveystiedon opetus eri kouluasteilla, nuorten parempi tietämys seksuaali- ja lisääntymisterveydestä sekä kuntien panostukset seksuaali- ja lisääntymisterveyden palveluihin. Varsinkin kuntien tarjoama ilmainen ehkäisy nuorille on vähentänyt raskaudenkeskeytysten määrää (Gyllenberg ja Heikinheimo, 2019). Erityisen myönteistä on, että alaikäisten eli alle 18-vuotiaiden raskaudet ovat vähentyneet eni-

ten. Vuonna 2021 tilastoissa oli vain 3,4 keskeytystä tuhatta 15–17-vuotiasta tyttöä kohtaan. Synnytysten vastaava luku oli 1,2/1000.

Lapsenhankinnan vähenemisen myötä alle 30-vuotiaiden synnytysten määrä on vähentynyt jo pitkään (kuvio 9b). Alle 20-vuotiaiden väestöön suhteutettu synnytysten määrä väheni vuodesta 2002 vuoteen 2021 yhteensä 67 prosentilla. 20–24-vuotialla synnytysten määrä on vähentynyt vuodesta 2000 alkaen yhteensä 22 prosentilla. Vuodesta 2010 vuoteen 2019 synnytysten määrä väheni 25–29-vuotialla yhteensä 35 prosentilla, mutta sen jälkeen kasvoi kuudella prosentilla. Vanhemmissa ikäryhmissä synnytysten määrä on kasvanut tätäkin enemmän. Koronan aikana alettiin puhua jo vauvabuumista – tosin kokonaishedelmällisyyslukumme on edelleenkin Pohjoismaiden matalin ja Suomessa totuttuun tasoonkin nähden hyvin matala.

Koronan vaikutusta lastenhankintaan voidaan parhaiten mitata tarkastelemalla alkaneita raskauksia. THL:n lisääntymisrekistereihin kirjataan raskauden kesto sen päättyessä, joten

Kuvio 9. Alle 30-vuotiaiden raskaudet päättymistavan ja -vuoden mukaan 2000–2021, tuhatta ikäryhmän naista kohti (lähde: THL)

jokaiselle synnytykseen tai keskeytykseen päättyneelle raskaudelle voidaan laskea ajankohta, jolloin raskaus alkoi. Ensimmäisenä koronakeväänä arveltiin, että syntyneiden lasten määrä pienenisi yleisen epävarmuuden takia. Toisaalta arveltiin, että lisääntynyt kotona vietetty aika sekä pandemian mahdollisesti aiheuttama elämäntapojen muutos innostaisivat lapsentekoon (Gissler ym. 2021).

Maalis-joulukuussa alkaneiden raskauksien analysointi osoittaa, että 30 vuotta täyttäneillä vuonna 2020 alkaneita synnytyksiä oli 11 prosenttia enemmän kuin vuotta aiemmin. Samaan aikaan keskeytykseen päätyneiden raskauksien määrä väheni 7 prosentilla ja keskeytysten osuus synnytykseen tai keskeytykseen päättyneistä raskauksista väheni kahdella prosenttiyksiköllä 10 prosenttiin. Myös 25–29-vuotiailla synnytysten määrä kasvoi (4 %) ja keskeytysten määrä väheni (-14 %). Tässäkin ikäryhmässä keskeytysten osuus synnytykseen tai keskeytykseen päättyneistä raskauksista väheni kahdella prosenttiyksiköllä 12 prosenttiin alkaneista raskauksista.

Alle 25-vuotiailla koronan ensimmäiset kymmenen kuukautta vähensi alkaneiden raskauksien määrää. 20–24-vuotiailla raskauksien määrä väheni 8 prosenttia, synnytysten määrä 5 prosenttia, keskeytysten määrä 14 prosenttia. Keskeytysten osuus synnytykseen tai keskeytykseen päättyneistä raskauksista väheni kaksi prosenttiyksikköä eli yhtä paljon kuin vanhemmissa ikäluokissa. Alle 20-vuotiailla raskauksien, synnytysten ja keskeytysten määrät vähenivät 6–7 prosenttia. Keskeytysten osuus synnytykseen tai keskeytykseen päättyneistä raskauksista pysyi samassa 62 prosentissa kuin kahtena edellisvuotena.

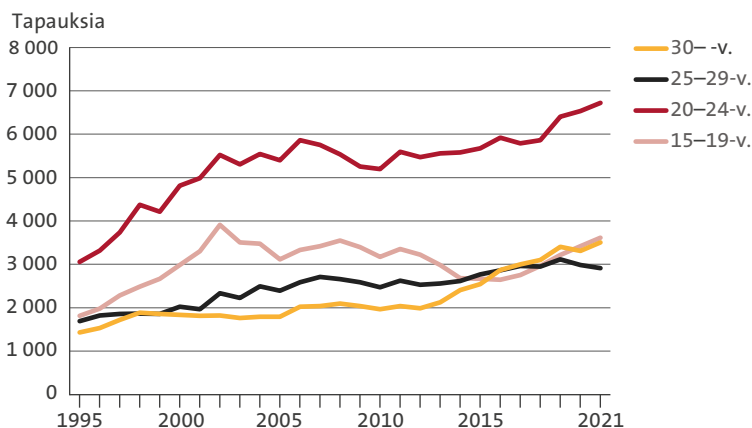
Yleisin sukupuoliteitse tarttuva tauti on klamydia. Rekisteröityjen tapausten määrä jatkoi kasvuaan vuosina 2020 ja 2021 (kuvio 10). Tosin koronaepidemian alussa maalis-toukokuussa 2020 rekisteröityjen tapausten määrä väheni: enemmän 25–29-vuotiailla (-22 %) kuin 20–24-vuotiailla (-13 %) ja 15–19-vuotiailla (-2 %). Vuoden 2021 tapausmäärät ylittivät selvästi jo vuoden 2019 tason kahdessa

Taulukko 3. Maalis-joulukuussa 2018–2020 alkaneet raskaudet (lähde: THL)

Ikä	Maalis-joulukuu			Muutos, % 2019–20
	2018	2019	2020	
Keskeytykseen päätyneet raskaudet				
Alle 20-v.	800	785	740	-6 %
20–24-v.	1 765	1 720	1 471	-14 %
25–29-v.	1 813	1 764	1 515	-14 %
30 vuotta täyttäneet	2 902	3 159	2 939	-7 %
Synnytykseen päätyneet raskaudet				
Alle 20-v.	481	489	454	-7 %
20–24-v.	4 468	4 146	3 923	-5 %
25–29-v.	11 029	11 030	11 495	4 %
30 vuotta täyttäneet	22 155	23 012	25 449	11 %
Raskauksia yhteensä				
Alle 20-v.	1 281	1 274	1 194	-6 %
20–24-v.	6 233	5 866	5 394	-8 %
25–29-v.	12 842	12 794	13 010	2 %
30 vuotta täyttäneet	25 057	26 171	28 388	8 %
Keskeytysten osuus, %				
Alle 20-v.	62 %	62 %	62 %	0 %
20–24-v.	28 %	29 %	27 %	-2 %
25–29-v.	14 %	14 %	12 %	-2 %
30 vuotta täyttäneet	12 %	12 %	10 %	-2 %

nuoremmassa ikäryhmässä. 25–29-vuotiailla tämä tapahtui ennakkotietojen mukaan vuonna 2022. Sen sijaan 15–24-vuotiailla tapausmäärät olivat aavistuksen alemmat kuin edellisvuonna (taulukko 4)

Klamydialle tyypillisesti tapaukset painotuivat naisiin, nuoriin ja alkuperältään suomalaisiin. Vuoden 2021 tartunnoista 58 prosenttia todettiin naisilla, 79 prosenttia 15–29-vuotiailla ja 90 prosenttia suomalaistaustaisilla. Eniten ta-

Kuvio 10. Rekisteröityjen klamydiatapauksen määrä ikäryhmittäin 1995–2021 (lähde: THL)

pauksia on 20–24-vuotiailla. Naisten tartunnat painottuvat nuorempiin ikäryhmiin kuin miesten: naisten tartunnoista 28 prosenttia todettiin alle 20-vuotiailla, kun miehillä vastaava osuus oli 13 prosenttia vuonna 2021 (THL 2022b). Alle 15-vuotiaiden klamydiatapaukset ovat harvinaisia, noin 30 vuodessa. Tämä on kuitenkin puolet siitä määrästä, joka tilastoitiin 2000-luvun alussa. Nuorimpien seksuaali- ja lisääntymisterveys on siis parantunut tältäkin osalta.

Muut seksitaudit ovat harvinaisia nuoria aikuisilla. Alle 20-vuotiailla on muutama kuppataapaus vuodessa ja tippuritapauksia on noin 50. Tosin tippuritapaukset ovat tässä ikäryhmässä yleistyneet. Esimerkiksi vuonna 2015 tapauksia oli alle kymmenen. 20–29-vuotiailla sekä kuppataapaukset että tippuritapaukset ovat vähentyneet.

Vuonna 2021 tilastoitiin tässä ikäryhmässä 34 kuppaa ja 195 tippuria. Kumpikin tauti on selvästi yleisempi miehillä. Erityinen riskiryhmä on miesten kanssa seksikontaktissa olleet miehet (THL 2022b).

Parikymmentä nuorta saa HIV-tartunnan vuodessa. Vuonna 2020 tapauksia oli ennätyskellisen vähän, mutta vuonna 2021 muutama enemmän, kuitenkin vähemmän kuin vuonna 2019. Valtaosa tartunnoista todetaan miehillä. Koko väestössä suomalaisilla todettujen tartuntojen määrä on vähentynyt ja ulkomaalaisten tartuntojen määrä ja osuus on kasvanut. Uusimpien tilastojen mukaan heteroseksii ja miesten välinen seksi ovat lähes yhtä yleisiä tartuntatapoja, mutta puolessa tapauksista tartuntatapa ei ole tiedossa (THL 2022b).

Taulukko 4. Klamydiatapaukset ikäryhmittäin maaliskoukokuussa 2019–2022 (lähde: THL)

Ikä	Maalis–toukokuu						
					Muutos, %		
	2019	2020	2021	2022	2019–20	2019–21	2019–22
15–19-v.	715	703	935	865	–2 %	31 %	21 %
20–24-v.	1 492	1 305	1 590	1 537	–13 %	7 %	3 %
25–29-v.	751	588	677	755	–22 %	–10 %	1 %

Alkuvuoden 2022 tilastojen perusteella alle 30-vuotiaiden kuppa-, tippuri- ja hiv-tartunnat ovat lisääntyneet heinäkuuhun mennessä jo edellisvuoden tasolle. Koko vuoden tilastojen valmistuttua voidaan arvioida, onko kehitys ollut vain väliaikaista koronarajoitusten vapauttamisen jälkeen vai jatkuuko nouseva trendi kesän jälkeen.

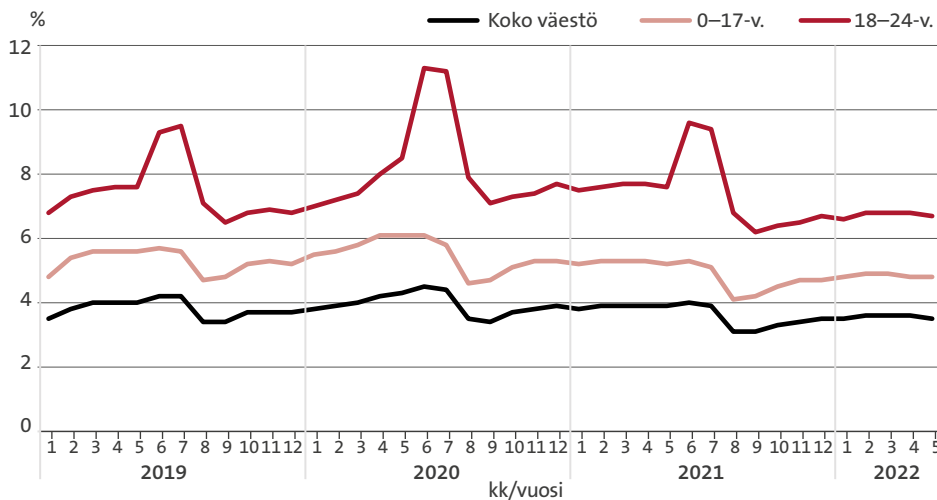
Perustoimeentulotulon tarve on vähentynyt vuoden 2020 jälkeen

Vuonna 2020 Kelan myöntämää perustoimeentulotukea sai keskimäärin 4,0 prosenttia väestöstä, kun edellisvuonna osuus oli 3,8 prosenttia. Osuus kasvoi saman verran alle 18-vuotiailla, 5,3 prosentista 5,5 prosenttiin. Sen sijaan 18–24-vuotiaalla kasvu oli selvästi suurempi: 7,5 prosentista 8,2 prosenttiin. Tähän ikäryhmään kertyi paljon lomautuksia ja irtisanomisia. Myös kesätöiden saaminen oli vaikeaa. Perustoimeentulotukea saaneiden osuus oli tässä ikäryhmässä yli 11 prosenttia kesä-heinäkuussa 2020 (kuvio 11).

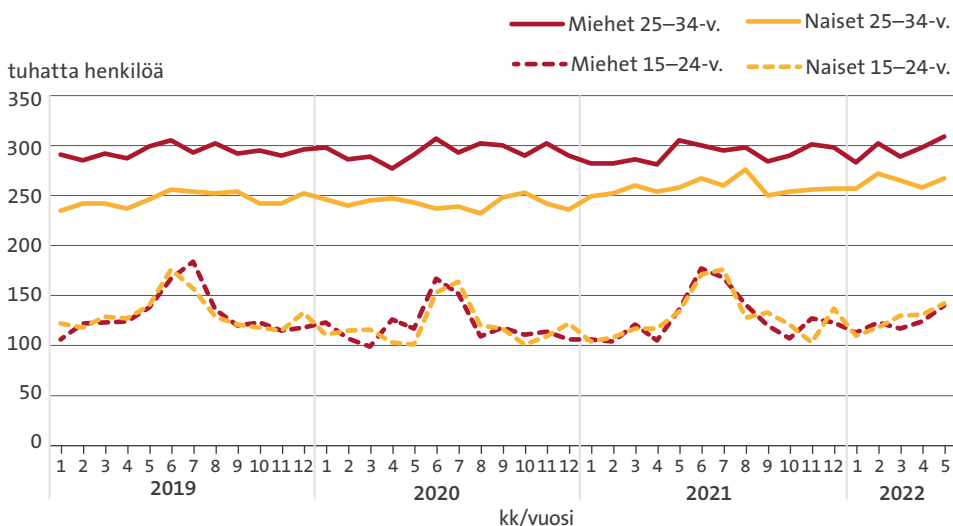
Vuonna 2021 ja vuoden 2022 viitenä ensimmäisenä kuukautena perustoimeentulotukea saaneiden osuus laski jo alle vuoden 2019 tason. Yleisen taloustilanteen paraneminen on nähtävissä varsinkin 18–24-vuotiaalla nuorilla, joista perustoimeentulotukea saaneiden väestöosuus on ollut alle 7 prosenttia elokuusta 2021 lähtien (kuvio 11).

Työttömyys piinaa erityisesti nuoria miehiä

Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen mukaan työllisten määrä väheni selvästi ensimmäisenä koronavuonna 2020 (kuvio 12). Maalis-toukokuussa 2020 väheni 15–24-vuotiaiden työllisten miesten määrä 11 prosentilla ja samanikäisten naisten peräti 19 prosentilla. Muutokset olivat pienemmät 25–34-vuotiailla: työllisten miesten määrä väheni kahdella prosentilla, mutta työllisten naisten määrä pysyi samalla tasolla.

Kuvio 11. Perustoimeentulotulon saaneiden osuus ikäryhmittäin tammikuusta 2019 toukokuuhun 2022, % (lähde: Kela)

Kuvio 12. Työllisten määrä tuhansissa tammikuusta 2019 toukokuuhun 2022 (lähde: Tilastokeskus)

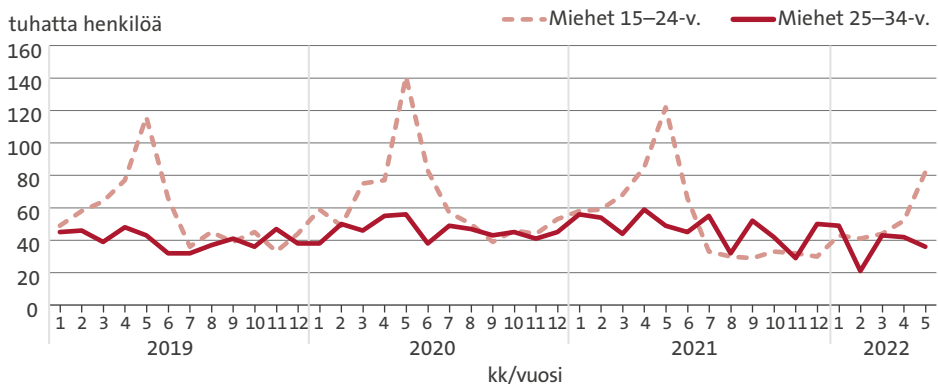
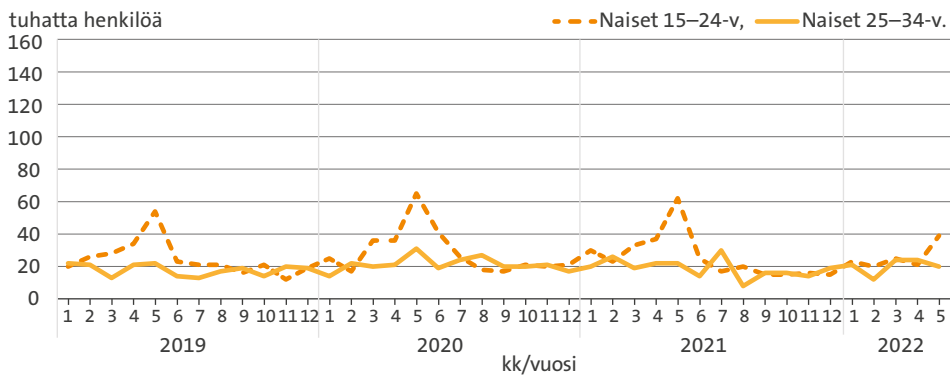
Vuonna 2021 ja vuoden 2022 alussa työllisyystilanne on parempi kuin vuonna 2019 lukuun ottamatta 15–24-vuotiaita miehiä, joiden kohdalla työllisten määrä oli edelleen noin prosentin alle vuoden 2019 tason (taulukko 5).

Nuorten työttömyydessä on selkeä kausivaihtelu ja korkeimmat työttömyysluvut kirjataan toukokuussa koulujen ja opintojen päättyessä (kuvio 13). Vastaavaa ilmiötä ei näy 25–34-vuotialla. Sekä 15–24-vuotiailla että

25–34-vuotialla miehillä työttömien määrä on kaksinkertainen samanikäisiin naisiin nähden. Taustalla on naisten paremman koulutuksen tuoma työllistymisetu, vaikka nuorten naisten on vaikeampaa saada pysyvää työsuhdetta. Parantunut taloustilanne näkyy kuitenkin työttömien määrän laskuna – miehillä ensimmäisen ja kolmannen koronavuoden toukokuun lukujen välillä väheneminen oli runsaat 40 prosenttia ja naisilla runsaat 35 prosenttia.

Taulukko 5. Työllisten määrä tuhansissa maaliskokuussa 2019–2022 (lähde: Tilastokeskus)

Ikä	Maalis-toukokuu				Muutos, %		
	2019	2020	2021	2022	2019–20	2019–21	2019–22
Miehet							
15–24	385	342	362	381	-11 %	-6 %	-1 %
25–34	878	857	872	896	-2 %	-1 %	2 %
Naiset							
15–24	396	320	368	403	-19 %	-7 %	2 %
25–34	725	735	772	790	1 %	6 %	9 %

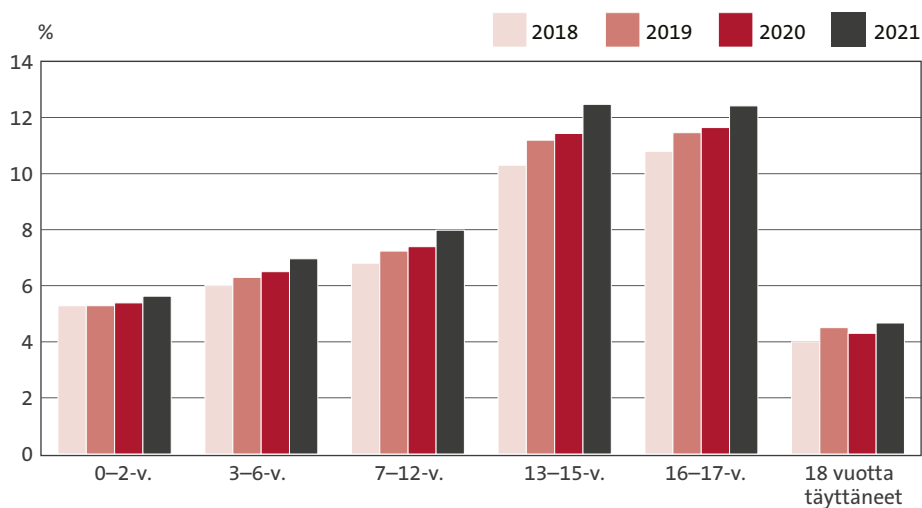
Kuvio 13. Työttömien määrä tuhansissa tammikuusta 2019 toukokuuhun 2022 (lähde: Tilastokeskus)

Lastensuojelu

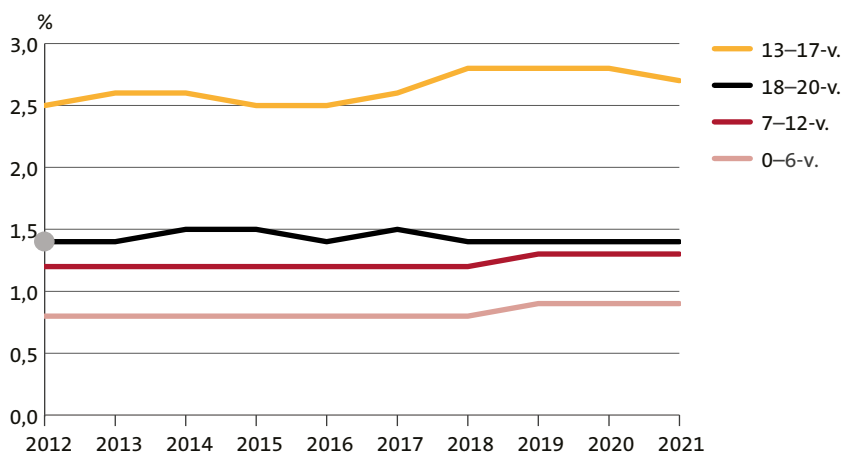
Koronaepidemian vaikutus lastensuojelun tarpeeseen on jäänyt tilastojen valossa avoimeksi kysymykseksi. Vuonna 2020 tehdyissä selvityksissä arvioitiin, että perheiden vaikeudet ja lastensuojelun asiakkaiden tuen tarve ovat lisääntyneet koronaepidemian takia (Eriksson ym. 2021; Tiili ym. 2020). Myös kouluterveyskeskelyn tiedot kuvaavat kasvavaa tarvetta: nuorten ahdistus- ja masennusoireilu oli keväällä 2021 lisääntynyt huomattavasti verrattuna epidemiaa edeltävään mittaukseen sekä työillä että pojilla (Aalto-Setälä ym. 2021).

Lastensuojeluilmoitusten määrä onkin noussut viime vuosina. Lastensuojeluilmoitusten kohteena olleiden määrä on kasvanut eniten 13–17-vuotiaiden ikäryhmässä. Toisaalta kasvu on kuitenkin jatkunut jo vuosia, eikä ilmoitusten määrä ole kasvanut erityisesti juuri vuonna 2020 (kuvio 14).

Lastensuojeluun sijoitukseen ryhdytään, kun muut avohuollon toimet eivät ole riittäviä. Kuten kuviosta 15 voidaan huomata, sijoitusten yleisyys on kasvanut edellisen vuosikymmenen aikana lähinnä 13–17-vuotiaiden ikäryhmässä. Myös teini-ikäisten sijoitukset ovat kuitenkin määrällisesti pysyneet ennallaan tai vähentyneet koronavuosina 2020–2021.

Kuvio 14. Lastensuojeluilmoitusten kohteena olleiden lasten osuus väestöstä 2018–2021

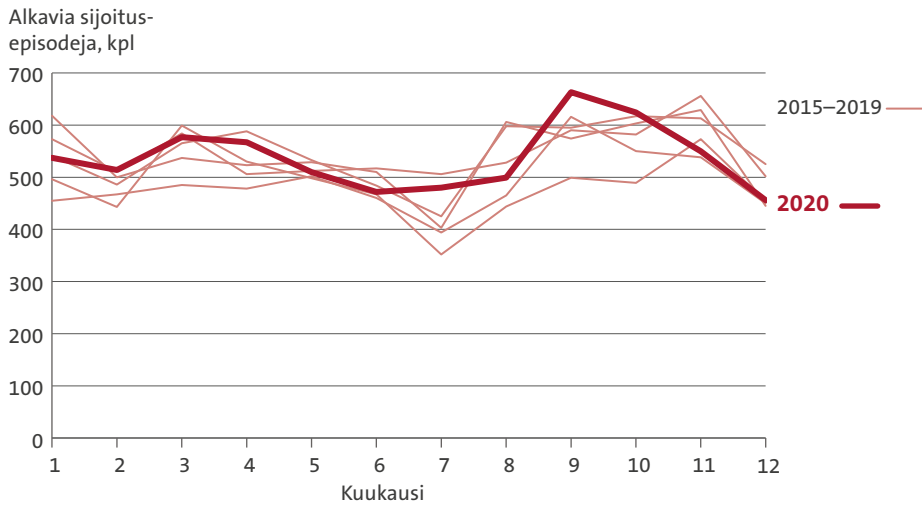

Kuvio 15. Kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset ja nuoret, osuus väestöstä 2012–2021

Erikseen on lisäksi tarkasteltu sitä mitä sijoituksille tapahtui keväällä 2020, kun sulkutoimet olivat voimakkaimmillaan. Kuviossa 16 on vertailtu uusien sijoitusepisodioiden alkua kuukausittain. Kuten huomataan, uusien sijoitusten määrä keväällä 2020 ei ollut mitenkään poikkeuksellinen.

Lopuksi

Tämä artikkeli perustuu virallisiin tilasto- ja rekisterilähteisiin. Suurin osa tiedoista kuvailee sosiaali- ja terveysetuisuuksien saamista tai sosiaali- ja terveyspalveluihin hakeutumista. Tiedot eivät kata niitä, joilla olisi palveluiden tai etuisuuden tarve, mutta eivät joko hae tai saa sitä.

Kuvio 16. Uusien sijoitusepisodioiden alkaminen kuukausittain 2015–2020

Tilastot ja rekisterit antavat näkökulman järjestelmästä käsin, mutta siitä puuttuu nuorten oma ääni. Kyselytutkimuksilla voidaan kattaa niitä asioita ja teemoja, joka tilastointi ei kata. Tässä vuosikirjassa on esitelty eri kyselyiden ja laadullisen tutkimuksen tuloksia mm. nuorten tyytyväisyydestä (Lahtinen ym.) ja yksinäisyyden kokemuksista (Parikka ym.) ja osallisuudesta (Virrankari ja Leemann). Omat artikkelit ovat sateenkaarinnuorten kokemuksista korona-ajasta (Majlander ym.) sekä ruotsinkielisten opiskelijoiden kokemuksista etäopetuksesta (Hemberg ym.).

Lähteet

- Aalto-Setälä, Terhi & Suvisaari, Jaana & Appelqvist-Schmidlechner, Kaija & Kiviruu, Olli (2021). Pandemia ja nuorten mielenterveys - Kouluterveyskysely 2021. Tutkimuksesta tiiviisti 55/2021. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.
- Eriksson, Pia & Nelimarkka, Siiri & Paasivirta, Annukka & Tiili, Anna & Yliruka, Laura (2021). Koronan vaikutukset lastensuojeluun: osa 2. Tutkimuksesta tiiviisti 16/2021. THL. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-644-2>
- Gissler, Mika & Jalovaara, Marika & Nisén, Jessica: Syntyvyys kasvaa Suomessa – koronapandemian vuoksi vai siitä huolimatta? <https://blogi.thl.fi/syntyvyys-kasvaa-suomessa-koronapandemian-vuoksi-vai-siita-huolimatta/> (25.7.2022).
- Gyllenberg, Frida & Heikinheimo, Oskari (2019). Maksuton raskauden ehkäisy - kenelle tarjoamme? *Duodecim* 2019;135(15):1325–6.
- Kattainen, Salla & Kiiski, Olli & Bendel, Stepani & Jokinen, Jukka & Reinikainen, Matti & Varpula Tero (2021). Koronaviruspandemiaan liittynyt tehohoidon tarve ja hoitotulokset Suomessa kevään ja kesän 2020 aikana. *Duodecim* 2021;137(4):375–382.
- THL (2022a): Koronarokotusten järjestäminen Suomessa. <https://thl.fi/fi/web/infektioaudit-ja-rokotukset/ajankohtaista/ajankohtaista-koronaviruksesta-covid-19/rokotteet-ja-koronavirus/koronarokotusten-jarjestaminen-suomessa>. (25.7.2022).

THL (2022b): Tartuntataudit Suomessa 2021.
[https://thl.fi/documents/533963/593236/
Tartuntataudit+Suomessa+2021.pdf/](https://thl.fi/documents/533963/593236/Tartuntataudit+Suomessa+2021.pdf/) (25.7.2022)
Tiili, Anna & Paasivirta, Annukka & Kuokkanen, Ju-
lia & Eriksson, Pia & Nelimarkka, Siiri (2020).
Koronan vaikutukset lastensuojeluun. Tutki-
muksesta tiivistä 34/2020. THL. [http://urn.fi/
URN:ISBN:978-952-343-597-1](http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-597-1)

Tilastolähteet:

THL: Erikoissairaanhoidon tilastot, lastensuojelun tilas-
tot, perusterveydenhuollon tilastot, raskaudenkeskeyttä-
mistilastot, rokotustilastot, syntymätilastot, tartuntatau-
titilastot
Kela: Toimeentulotukitilastot
Tilastokeskus: Kuolemansyytilastot, työvoimatutkimus,
väestötilastot

NUORTEN OMANNÄKÖINEN ELÄMÄ JA KORONA

Nuorten tyytyväisyys elämään korona-ajan ensimmäisenä vuonna

Jenni Lahtinen, Riku Laine, Lotta Haikkola, Eila Kauppinen & Tuuli Pitkänen

Johdanto

Nuorten mielenterveys, henkinen hyvinvointi ja yhteiskunnallinen osallisuus ovat herättäneet huolta sekä päättäjien että tutkijoiden parissa. Samalla on nähty tärkeänä ymmärtää, miten ihmiset voivat, jotta politiikka- ja tukitoimia olisi mahdollista kohdentaa niitä tarvitseville oikea-aikaisesti. Elämäntyytyväisyyden tutkiminen on yksi keino ymmärtää nuorten hyvinvoinnin tilaa. Koronapandemian aikana vuosina 2020 ja 2021 havaittiin merkkejä nuorten hyvinvoinnin heikentymisestä. Nuoret olivat korona-aikana muita ikäryhmiä stressaantuneempia (Kansalaispulssi 13.10.2021), ja erityisesti tyttöjen stressikokemusten ja ahdistuksen havaittiin lisääntyneen (Helakorpi & Kivimäki 2021; Lahtinen ym. 2021a).

Korona-ajan vaikutuksia nuorten elämään ja hyvinvointiin on perusteltua tarkastella, sillä pandemian leviämisen ehkäisemiseksi asetetut rajoitustoimet kohdistuivat moniin nuorille keskeisiin instituutioihin ja elämän osa-alueisiin, kuten koulunkäyntiin, opiskeluun ja vapaa-aikaan sekä mahdollisuuksiin tavata ystäviä ja päästä tarvittavien tukitoimien piiriin niin koulussa, harrastuksissa kuin sosiaali- ja terveystalouksissa. Osalle nuorista rajoitukset ja elämänmuutokset olivat positiivisia kokemuksia, kuten esimerkiksi etäkoulun osalta on todettu (Lahtinen ym. 2021b). Samalla rajoitukset kavensivat nuorten vuorovaikutuksen mahdollisuuksia, mikä saattaa heikentää nuorten hyvinvointia. Lisäksi koronan taloudelliset vaikutukset kohdistuivat erityisesti nuoriin

työntekijöihin, joiden työllisyysaste ja palkkasumma laskivat ensimmäisenä koronavuonna enemmän kuin muiden ikäluokkien (Helsinki GSE Tilannehuone 2021).

Tässä artikkelissa tarkastelemme 15–24-vuotiaiden nuorten hyvinvointia korona-aikana elämäntyytyväisyyden avulla. Tarkastelemme nuorten elämäntyytyväisyyden muutoksia korona-ajan ensimmäisenä vuonna verrattuna koronaa edeltävään aikaan. Lisäksi tarkastelemme korona-ajan, koettujen koronarajoitustoimien ja korona-aikaan liittyvien elämänmuutosten ja kokemusten, kuten koetun karanteenin, etäkoulun tai harrastusten keskeytymisen, yhteyttä nuorten elämäntyytyväisyyteen.

Tutkimuskysymyksemme ovat:

- Vähениkö nuorten elämäntyytyväisyys korona-ajan ensimmäisen vuoden aikana verrattuna aikaan ennen koronaa? Jos kyllä, niin missä ryhmissä?
- Oliko korona-ajalla, koetuilla koronarajoitustoimilla ja korona-ajan elämänmuutoksilla yhteyttä elämäntyytyväisyyteen, kun taustamuuttujien vaikutus oli vakioitu?

Artikkeli pohjautuu kahteen puhelinhaastatteluaineistoon, joista ensimmäinen kerättiin tammi-helmikuussa 2020 ja jälkimmäinen touko-kesäkuussa 2021. Tilastollisten analyysien lisäksi tarkastelimme puhelinhaastatteluiden yhteydessä kerättyjen avokysymysten vastauksia.

Elämäntyytyväisyyden tutkimus

Elämäntyytyväisyyden tutkiminen on osa hyvinvointitutkimuksen perinnettä. Hyvinvointi itsessään on moniulotteinen ilmiö ja avoin erilaisille määrittelyille. Hyvinvointiteorioissa hyvinvoinnin ymmärretään koostuvan yhtäältä ulkoisista ja ympäristötekijöistä, kuten elintasosta, terveydestä ja työllisyydestä, sekä toisaalta kokemuksellisesta ulottuvuudesta, johon kuuluu muun muassa merkityksellisyys, arvostuksen tunne, onnellisuus ja koettu tulotaso (Alldardt 1976; Ben-Arieh ym. 2014; Hirvilampi 2015). Koetun hyvinvoinnin tutkiminen on noussut yhteiskuntapoliittisessa hyvinvointitutkimuksessa 1970-luvulta lähtien erilaisten elämänmahdollisuuksia määrittelevien talousindikaattorien rinnalle (Vaarama ym. 2010, 127). Myös lasten ja nuorten osalta on tunnistettu tarve ymmärtää heidän omia näkemyksiänsä ja arvioitansa elämästään politiikkatoimien pohjaksi (Haanpää ym. 2020).

Elämäntyytyväisyyttä on käytetty koetun hyvinvoinnin tarkasteluun (Eckersley 2000; Haanpää ym. 2020; Vaarama ym. 2010). Elämäntyytyväisyys luetaan koetun hyvinvoinnin tutkimuksessa osaksi yksilön tiedollisia arvioita omasta elämästään erotuksena tunteisiin ja mielentiloihin liittyvistä arvioista. Artikkelissa tulkitsemme yleisen elämäntyytyväisyyden heijastavan nuorten elinoloja sekä heidän arvioitansa niistä. Toisin sanoen näemme nuoren tulkinnan tyytyväisyydestään rakentuvan suhteessa todellisiin elinoloihin sekä toiveisiin ja odotuksiin niistä.

Elämäntyytyväisyys on iän ja elämänvaiheen sekä elämäntilanteen mukaan muuttuva ilmiö. Erityisesti varhaissteini-ikäisten lasten elämäntyytyväisyyden on havaittu laskevan heidän lähestyessään teini-ikää (Casas & González-Carrasco 2019), mutta viitteitä tyytyväisyyden laskusta iän myötä on myös vanhemman ikäryhmän, 15–24-vuotiaiden, osalta (Lim ym. 2017). Nuorten aikuisten elämäntyytyväisyyden osatekijöiden (esimerkiksi perhesuhteet ja työelämään liittyvät tekijät) yhteys elämäntyy-

tyväisyyteen vaihtelee sukupuolen ja perhetilanteen mukaan (Martikainen 2006). Hyvinvoivien ja pahoinvoivien nuorten tyytyväisyydessä korostuu eri osatekijät, mutta usko tulevaisuuteen on kummassakin ryhmässä tyytyväisyyttä kohottava tekijä (Kallunki & Lehtonen 2012). Elämäntyytyväisyyden dynaamisesta luonteesta huolimatta nuorten koetun hyvinvoinnin on osoitettu olevan yhteydessä merkityksellisyyden kokemuksiin (Vaarama ym. 2010, 141), ystävyys- ja läheissuhteisiin (Turtiainen 2020; Martikainen 2006; Proctor & Lindley 2014), terveyteen ja elintasoon (Kallunki & Vaarama 2012), työmarkkina-asemaan (Martikainen 2006), perheen tulotasoon (Bannink ym. 2016) sekä luottamukseen omasta taloudellisesta pärjäämisestä (Kallunki 2016).

Elämäntyytyväisyyden muutoksista korona-aikana on jonkin verran tutkimusta. Tulokset eivät ole yhteneväisiä, sillä norjalaisessa tutkimuksessa havaittiin, että erityisesti poikien elämäntyytyväisyys laski ensimmäisenä koronavuonna verrattuna aikaan ennen koronaa (Von Soest ym. 2020), kun taas korealaisessa tutkimuksessa laskua ei havaittu (Choi ym. 2021). Korona-ajan vaikutusta mielenterveyteen on selvitetty laajemmin, ja tutkimuksissa on viitteitä siitä, että pandemian ensi vaihe koeteli erityisesti nuorten naisten mielenterveyttä. Nuoret naiset olivat alttiimpia stressikokemuksille ja ahdistukselle verrattuna nuoriin miehiin (Helakorpi & Kivimäki 2021; Manchia ym. 2022; Sarasjärvi ym. 2022). Koettu taloudellisen tilanteen heikkeneminen oli yhteydessä sekä heikompaan elämäntyytyväisyyteen (Kokkinos ym. 2022) että heikompaan mielenterveyteen (Knowles ym. 2022).

Tutkimuksen toteuttaminen

Aineistot

Artikkelin aineistoina on kaksi aineistokokonaisuutta: vuoden 2020 Nuorisobarometrin aineisto, joka kerättiin juuri ennen koronapandemian alkamista tammi-helmikuussa 2020 (N = 1 209) ja Tutkimus nuorten kokemuksista korona-aikana –aineisto (jäljempänä Koronatiedonkeruu II), jonka toisen kierroksen aineisto kerättiin touko-kesäkuussa 2021 (N = 777). Taustoittavana aineistona kuviossa 1 käytettiin lisäksi lokakuussa 2021 kerättyä kolmatta koronatiedonkeruuta (Koronatiedonkeruu III) (N = 761) sekä Nuorisobarometrin aineistoja vuodesta 2016 alkaen (vuosittain noin 1900 vastaajaa).

Nuorisobarometri on vuosittain toteutettava nuorten asenteita ja arvoja kartoittava kyselytutkimus. Koronatiedonkeruu on Nuorisotutkimusverkoston hanke, jossa seurattiin nuorten hyvinvointia koronapandemian aikana kolmena ajankohtana. Koronatiedonkeruu sisälsi Nuorisobarometrin kysymyksiä vertailun mahdollistamiseksi. Analyysi rajattiin molemmille aineistoille yhteiseen 15–24-vuotiaiden nuorten ryhmään. Molemmat tiedonkeruut tehtiin puhelinhaastatteluin. Haastatteluissa noudatettiin kiintiöpöimintää ja molemmissa haastatteluissa kiintiöt määritettiin sukupuolen (mies ja nainen), ikäluokan (Nuorisobarometri: 15–19, 20–24, 25–29; Koronatiedonkeruu: 12–14, 15–19, 20–24) ja äidinkielen (suomi, ruotsi, muu) mukaan. Nuorisobarometrin tiedonkeruu on tarkemmin kuvattu Nuorisobarometrissa 2020 (Myllyniemi ja Kiilakoski 2021, 11) ja Koronatiedonkeruu hankkeen verkkosivuilla (Laine & Lahtinen 2021). Nuorisobarometrin aineisto painotettiin iän, sukupuolen ja äidinkielen mukaan, korona-aineisto painotettiin vain iän ja sukupuolen mukaan.

Muuttujat

Vastemuuttujana oli nuorten arvio omasta yleisestä elämäntyytyväisyydestään, jota tiedusteltiin molemmissa aineistoissa kysymyssarjassa: Kuinka tyytyväinen olet tällä hetkellä seuraaviin

asioihin: elämäsi kaiken kaikkiaan? Kysymyksen vastattiin kouluarvosanoin 4–10. En osaa sanoa vastanneet (n = 10) poistettiin analyysistä.

Taustamuuttujien tiedot perustuvat pääosin nuorten itsensä ilmoittamiin tietoihin. Kummassakin tiedonkeruussa kysyttiin demografisina taustamuuttujina vastaajan ikää, äidinkieltä (suomi/ruotsi/muu) ja sukupuolta (tyttö tai nainen / poika tai mies / muu). Sukupuolittaisissa analyyseissä on kuitenkin mukana vain naiset ja miehet, sillä muiden kuin naisten tai miesten osalta vastaajamäärät jäivät liian pieniksi tilastollisia analyysejä varten.

Sosioekonomista tilannetta kuvasivat vastaajan päätoimi (peruskoulussa / lukiassa / ammatillisessa oppilaitoksessa / ammattikorkeakoulussa / yliopistossa / palkkatyössä / työtön / muu) ja asumismuoto (huoltajan tai huoltajien kanssa / yksin / soluasunnossa tai kimppekämpässä / puolison tai puolison ja lasten kanssa / muulla tavoin). Lisäksi taustamuuttujana käytettiin mielenterveyspalvelujen käyttöä edeltävän vuoden aikana kuvaavaa kahteen luokkaan tiivistettyä muuttujaa (käyttänyt / ei käyttänyt). Elämästä pandemiatilanteessa verrattuna normaalioloihin kuvaa aineistonkeruun ajankohta eli onko havainto Nuorisobarometriaineistosta vai Koronatiedonkeruuaineistosta (koronaa edeltävä aika / korona-aika).

Koronatiedonkeruun osalta analyyseissä käytettiin tietoa siitä, oliko vastaaja kokenut erilaisia koronarajoitustoimia tai koronasta johtuvia elämänmuutoksia (kyllä/ei). Vastaajilta tiedusteltiin, olivatko he olleet etäkoulussa tai etätyössä vuoden 2021 aikana. Etäkoulun ja -työn kokemukset yhdistettiin analyyseissä yhdeksi muuttujaksi. Lisäksi tiedusteltiin, oliko vastaaja kokenut omaehtoisen tai määrätyn karanteenin tai kokenut koronan seurauksena työn menettämisen, lomautuksen tai työtuntien vähenemisen, taloudellisen tilanteen heikkenemisen, suunniteltujen terveyspalvelujen peruuntumisen, jättänyt hakeutumatta terveyspalveluihin tai kokenut harrastusten keskeytymisen. Analyyseissä työn menettämisen

tä, lomautusta tai työtuntien vähenemistä sekä taloudellisen tilanteen heikkenemistä koskevat muuttajat yhdistettiin yhdeksi muuttujaksi, joka sisältää tiedon siitä, oliko vastaaja kokenut jommankumman tai molemmat. Tätä muuttujaa kutsuttiin toimeentulon edellytysten niukkenemiseksi.

Aineistojen analyysi

Ensimmäisen tavoitteenamme oli tutkia elämäntyytyväisyyden muutosta ennen ja jälkeen koronan eri vastaajaryhmissä. Kuvioon 1 on koostettu vuosien 2016–2020 Nuorisobarometrien (katkoviivan vasemmalla puolella) ja Koronatiedonkeruiden vastaajien (oikealla puolella) elämäntyytyväisyyden keskiarvot sukupuolittain ja ikäryhmittäin. Taustamuuttujien jakaumat on esitetty taulukossa 1 frekvensseinä ja prosenttiosuuksina. Elämäntyytyväisyys taustaryhmittäin on esitetty keskiarvoina ja keskiarvojen 95 prosentin luottamusväleinä. Tyytyväisyyden muutosta eri aineistojen välillä testattiin t-testillä.

Toisena tavoitteena oli selvittää korona-ajan sekä koettujen rajoitustoimien ja korona-ajan elämänmuutosten yhteys elämäntyytyväisyyteen. Korona-ajan yleistä yhteyttä analysoitiin aineistonkeruun ajankohta -muuttujalla. Monimuuttuja-analyysi ottaa huomioon barometri- ja koronatiedonkeruun aineistojen koostumuserot.

Tilastollinen analyysi toteutettiin lineaarisena regressiona kolmella mallilla. Ensimmäisessä mallissa huomioitiin vastaajan sukupuoli, ikä jatkuvana muuttujana, äidinkieli, päätoimi, asumismuoto, mielenterveyspalveluiden käyttö ja Koronatiedonkeruun osalta koetut koronarajoitustoimet ja koronasta johtuvat elämänmuutokset. Lisäksi aineistonkeruun ajankohtaa käytettiin kaksiarvoisena muuttujana, jolloin se edusti ajankohtaa (koronaa edeltävä aika / korona-aika). Toisessa mallissa tähän perusmalliin lisättiin sukupuolen ja korona-ajan yhdysvaikutustermi. Näin pystyttiin analysoimaan korona-ajan mahdollista erisuuruista vaikutusta

miesten ja naisten elämäntyytyväisyyteen samalla vakioiden taustamuuttujien vaikutus. Yhdysvaikutustermi kertoo esimerkiksi sen, oliko naisten tyytyväisyys korona-aikana matalampi, kuin voisi pelkästään korona-ajan yhteyden ja sukupuolten välisen eron pohjalta päätellä. Kolmannessa mallissa perusmalliin lisättiin vastaajan äidinkielen sekä korona-ajan yhdysvaikutustermi, jolla testattiin, vaikuttiko korona-aika eri tavoin eri kieliryhmien elämäntyytyväisyyteen. Tilastoanalyysit tehtiin IBM SPSS Statistics 26 -ohjelmalla. Raportoituja p-arvoja ei ole korjattu ottamaan monitestausta huomioon.

Koronatiedonkeruu sisälsi kaksi avokysymystä. Kysymyksen ”Haluaisitko sanoa jotain korona-ajasta ja sen vaikutuksista elämääsi?” vastaukset (n = 328) luokiteltiin aiemmin Koronatiedonkeruussa luodun luokituksen mukaan (Aapola-Kari ym. 2021). Luokkia oli 12: ei vaikutusta, koulu ja opiskelu, sosiaalisuus ja eritys, harrastukset ja vapaa-aika, työ ja toimeentulo, matkustus ja liikkuminen, tapahtumat, ravitsemus- ja kulttuuripalvelut, julkiset palvelut, hallinto ja varusmiespalvelus, yleiset rajoitukset ja tilanne, kielteiset mielentilat ja tunteet, muutos ja sopeutuminen ja maailma sekä muut ja tulevaisuus. Yhdessä vastauksessa saattoi olla useisiin luokkiin kuuluvia mainintoja, jolloin se myös luokiteltiin useisiin luokkiin. Tämän jälkeen tarkastelimme mihin luokkaan tuli eniten mainintoja, mikä kertoo nuorille tärkeistä teemoista. Elämäntyytyväisyyttä tarkastelimme laadullisella sisällönanalyysillä. Lisäksi tarkastelimme vastausten myönteisiä ja kielteisiä ulottuvuuksia kussakin teemassa. Tarkastelimme luokan 1 (ei vaikutusta) vastauksien osalta saman vastaajan vastauksia kysymykseen, mitä vastaaja odottaa tai on odottanut eniten pääsevänsä tekemään koronarajoitusten purkamisten jälkeen. Avovastausaineiston osalta on hyvä huomioida, että niitä edeltäneet strukturoidut kysymykset saattoivat ohjata vastauksia. Myös puhelinhaastattelijoiden tavassa kirjata vastauksia oli vaihtelua.

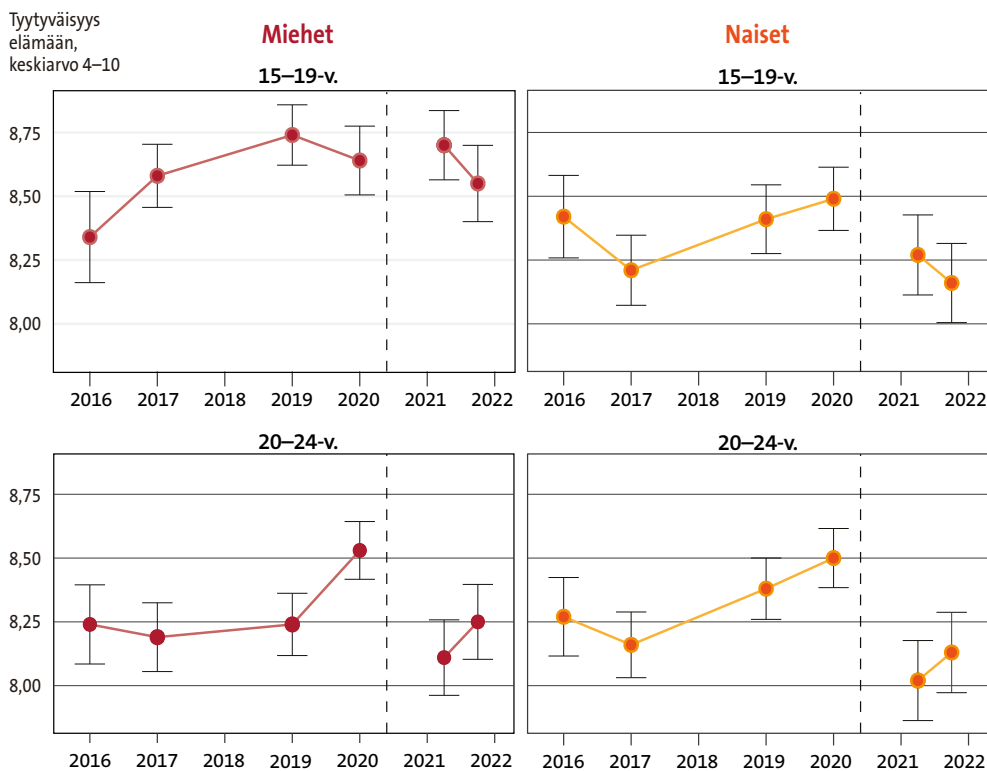
Tulokset

Elämäntyytyväisyydessä tapahtuneet muutokset

Tutkimuksen ensimmäisenä tavoitteena oli saada tietoa siitä, vähenikö nuorten elämäntyytyväisyys korona-aikana verrattuna aikaan ennen koronaa ja jos kyllä, niin missä ryhmissä. Tarkastelua täydennettiin nuorisobarometriaineistoilla vuodesta 2016 ja koronatie-donkeruun kolmannen kierroksen vastauksilla lokakuussa 2021. Kouluarvosanalla arvioituna tutkimuksiin vastanneiden elämäntyytyväisyys on vuoden 2017 notkahduksen jälkeen ollut noususuunnassa muilla paitsi 15–19-vuotiaalla miehillä, joilla elämäntyytyväisyys oli noususuuntainen jo vuodesta 2016 alkaen (kuvio 1). Koronatie-donkeruussa II alkukesällä 2021 havaittiin mer-

kitsevä pudotus ($p < 0,05$) verrattuna vuoden 2020 Nuorisobarometrin tyytyväisyyteen kaikilla muilla paitsi 15–19-vuotiaalla miehillä.

Kaiken kaikkiaan nuorten elämäntyytyväisyys laski tilastollisesti merkitsevästi alkuvuodesta 2020 alkukesään 2021; miehillä 0,18 ja naisilla 0,35 kouluarvosanan verran (taulukko 1). Elämäntyytyväisyys laski erityisesti 20–24-vuotiailla ja suomenkielisillä sekä muuta kuin suomea tai ruotsia äidinkielenään puhuvilla. Lisäksi elämäntyytyväisyys laski tilastollisesti merkitsevästi lukioissa, ammattikorkeakouluissa ja yliopistoissa opiskelevilla sekä palkkatyössä olevilla. Vastaavasti sekä yksin asuvien että puolison tai puolison ja lasten kanssa asuvien elämäntyytyväisyys laski. Mielenterveyspalveluita käyttäneiden elämäntyytyväisyyden keskiarvo laski suhteellisesti vähemmän kuin niillä, jotka eivät olleet käyttäneet mielenterveyspalveluita.

Kuvio 1. Elämäntyytyväisyydessä tapahtuneet muutokset vuosina 1997–2022.

Taulukko 1. Elämäntyytyväisyyden keskiarvot taustatietoryhmittäin tammikuussa 2020 ja kesän 2021 alussa. P-arvo kuvaa muutoksen merkitsevyyttä aineistojen välillä.

	Tyytyväisyys elämään ennen koronaa (Nuorisobarometri 2020)				Tyytyväisyys elämään korona-aikana (Koronatiedonkeruu II)				
	n	%	ka.	95 % LV	n	%	ka.	95 % LV	p-arvo
Yhteensä	1 210	100	8,53	8,47 - 8,59	777	100	8,27	8,19 - 8,35	<0,001
Sukupuoli									
Miehet	620	51,3	8,58	8,49 - 8,67	399	51,5	8,40	8,30 - 8,50	0,012
Naiset	584	48,3	8,49	8,41 - 8,57	376	48,5	8,14	8,03 - 8,25	<0,001
Muu	5	0,4	7,00	5,61 - 8,39	<3	-	-	-	-
Ikä									
15–19	576	47,6	8,56	8,47 - 8,65	383	49,3	8,49	8,38 - 8,60	0,309
20–24	634	52,4	8,50	8,42 - 8,58	394	50,7	8,06	7,95 - 8,17	<0,001
Äidinkieli									
Suomi	1 051	86,9	8,53	8,47 - 8,59	680	87,5	8,29	8,21 - 8,37	<0,001
Ruotsi	67	5,5	8,52	8,24 - 8,80	32	4,1	8,18	7,79 - 8,57	0,175
Muu	92	7,6	8,57	8,29 - 8,85	65	8,4	8,08	7,75 - 8,41	0,027
Päätoimi									
Peruskoulussa	76	6,3	8,62	8,35 - 8,89	108	13,9	8,71	8,52 - 8,90	0,589
Lukiossa	214	17,7	8,60	8,47 - 8,73	138	17,8	8,26	8,09 - 8,43	0,001
Ammatillisessa oppilaitoksessa	170	14,0	8,54	8,35 - 8,73	90	11,6	8,40	8,14 - 8,66	0,392
Ammattikorkeakoulussa	132	10,9	8,65	8,49 - 8,81	69	8,9	8,14	7,90 - 8,38	<0,001
Yliopistossa	153	12,6	8,53	8,39 - 8,67	96	12,4	7,92	7,72 - 8,12	<0,001
Palkkatyössä	243	20,1	8,65	8,54 - 8,76	171	22,0	8,31	8,16 - 8,46	<0,001
Työtön	77	6,4	7,94	7,65 - 8,23	35	4,5	7,46	7,08 - 7,84	0,061
Muu	145	12,0	8,35	8,14 - 8,56	70	9,0	8,36	8,08 - 8,64	0,937
Asumismuoto									
Huoltajan/ huoltajien kanssa	548	45,3	8,58	8,49 - 8,67	416	53,5	8,48	8,38 - 8,58	0,14
Yksin	365	30,2	8,38	8,27 - 8,49	229	29,4	7,87	7,72 - 8,02	<0,001
Soluasunnossa/ kimppekämpässä	96	7,9	8,38	8,15 - 8,61	27	3,5	8,34	8,01 - 8,67	0,879
Puolison tai puolison ja lasten kanssa	194	16,0	8,75	8,62 - 8,88	96	12,3	8,30	8,14 - 8,46	<0,001
Muulla tavoin	6	0,5	8,21	7,56 - 8,86	10	1,3	8,33	6,96 - 9,70	0,896
Mielenterveyspalveluiden käyttö									
Kyllä	180	14,9	7,80	7,61 - 7,99	155	19,9	7,53	7,34 - 7,72	0,05
Ei	1 029	85,1	8,65	8,59 - 8,71	622	80,1	8,45	8,37 - 8,53	<0,001
Karanteeni									
Kyllä	-	-	-	-	389	50,5	8,26	8,16 - 8,36	-
Ei	-	-	-	-	382	49,5	8,28	8,17 - 8,39	-
Etäkoulu tai -työ									
Kyllä	-	-	-	-	545	70,8	8,25	8,16 - 8,34	-
Ei	-	-	-	-	225	29,2	8,32	8,18 - 8,46	-
Toimeentulon edellytysten niukkeneminen									
Kyllä	-	-	-	-	240	31,1	7,89	7,74 - 8,04	-
Ei	-	-	-	-	531	68,9	8,44	8,35 - 8,53	-
Terveyspalveluihin hakeutumatta jättäminen									
Kyllä	-	-	-	-	161	20,9	7,87	7,68 - 8,06	-
Ei	-	-	-	-	609	79,1	8,38	8,30 - 8,46	-
Terveyspalvelun peruuntuminen									
Kyllä	-	-	-	-	216	28,0	8,07	7,91 - 8,23	-
Ei	-	-	-	-	555	72,0	8,35	8,26 - 8,44	-
Harrastuksen keskeytyminen									
Kyllä	-	-	-	-	452	58,6	8,22	8,12 - 8,32	-
Ei	-	-	-	-	319	41,4	8,34	8,21 - 8,47	-

Elämäntyytyväisyyteen yhteydessä olevat tekijät: korona-aika, koetut rajoitustoimet ja elämänmuutokset

Tutkimuksen toisena tavoitteena oli saada tietoa siitä, miten korona-aika, koetut rajoitustoimet ja korona-ajan elämänmuutokset olivat yhteydessä elämäntyytyväisyyteen. Lineaarisen regressioanalyysin tulokset on esitetty taulukossa 2. Muodostettu malli selitti elämäntyytyväisyyden vaihtelusta 16 prosenttia ($R^2 = 0,160-0,162$).

Korona-aika itsessään (aineistonkeruun ajankohta -muuttuja) ei osoittautunut elämäntyytyväisyyttä selittäväksi tekijäksi taustamuuttujien vakioinnin jälkeen. Demografisista muuttujista sukupuoli, ikä tai äidinkieli eivät olleet yhteydessä elämäntyytyväisyyteen vakiointien jälkeen. Mielenterveyspalveluiden käyttö, yksin asuminen ja työttömyys olivat yhteydessä elämäntyytyväisyyteen. Korona-ajan ja sukupuolen taikka korona-ajan ja äidinkielen yhdysvaikutustermien yhteydet elämäntyytyväisyyteen eivät niin ikään osoittautuneet tilastollisesti merkitseviksi. Koetuista rajoitustoimista ja korona-ajan elämänmuutoksista toimeentulon edellytysten niukkeneminen ja terveyspalveluihin hakeutumatta jättäminen olivat yhteydessä heikompaan elämäntyytyväisyyteen.

Elämäntyytyväisyys avovastauksissa

Avovastaukset vahvistivat tilastoanalyysin perusteella esiin tulevaa näkökulmaa siitä, että nuorten koronakokemuksissa kesän 2021 alussa oli eroja. Teemat, joita vastauksissa käsiteltiin eniten, olivat sosiaalisuus ja eristys, koulu ja opiskelu sekä yleisesti rajoitukset ja koronatilanne. Lisäksi avovastauksissa oli runsaasti mainintoja siitä, ettei korona-ajalla ollut ollut vaikutuksia. Yllättävänä voi pitää sitä, että harrastuksia ja vapaa-aikaa käsiteltiin vain noin seitsemässä prosentissa mainintoja. Myös työtä ja toimeentuloa sekä kielteisiä tunteita käsiteltiin kutakin noin seitsemässä prosentissa maininnoista. Loppuja teemoja mainittiin vain yksittäisiä kertoja. Vastauksissa tuotiin esiin sekä myönteisiä että

kielteisiä kokemuksia ja näkemyksiä. Osa vastauksista oli luonteeltaan neutraaleja. Noin kuudesosassa vastauksista kerrottiin, että koronalla ei ole ollut vaikutusta. Silti näistäkin vastaajista suuri osa kertoi odottavansa koronan jälkeiseltä ajalta kavereiden tapaamisia, vapaa-ajan liikkumista ja yhdessä oloa, harrastuksia, ajanviettoa ravintoloissa ja baareissa, matkustamista sekä elämää ilman maskia.

Sosiaalisia suhteita käsittelevistä kommentteista noin puolet kuvasi neutraalisti kontaktien vähenemistä. Osassa vastauksista sosiaaliset suhteet nivoutuvat samaan kommenttiin kuin etäopetus, etätö, vapaa-aika tai rajoitukset yleensä.

Ehkä yksinäisyyttä, ei nähnyt niin paljon kavereita, jotka asuu eri kaupungeissa, koulutyöskentely vähän vaikeampaa ja raskeampaa, motivaatio vaikeampaa, toinen harrastus tauolla, sinne ei päässyt ollenkaan. (Tyttö, 18 v.)

Kielteisenä asiana esitettiin yksinäisyyden kokemukset, jotka nivoutuivat esimerkiksi yksin asumiseen tai opintojen aloitukseen, kuten nuori nainen kertoi: ”Yksin asuvalle ollut tosi rankkaa koska kaikki kontaktit hävinneet ja mennyt jopa viikkoja, että nähnyt toista ihmistä.” Toisaalta vastauksissa näkyi myönteisenä se, että oli enemmän aikaa olla perheen kanssa ja pysähtyä.

Korona-ajalla on ollut myös positiivisia vaikutuksia, kuten että on ollut aikaa pysähtyä ja pohtia omaa elämää. Etäkoulu on ollut hieman stressaavaa, mutta muuten etäkoulu ja etätö on ollut oikein positiivinen kokemus. (Tyttö, 20 v.)

Työhön liittyneiden vastausten sävyt vaihtelivat alan ja elämäntilanteen mukaan. Moni koki etätönnä tuoneen myönteistä joustoa elämään. Osa oli saanut töitä, kun taas osa oli menettänyt työnsä tai ei ollut saanut kesätöitä. Myös kokemukset etäopetuksesta jakautuivat myönteisiin ja kielteisiin.

Taulukko 2. Lineaarinen regressiomalli elämäntyytyväisyyteen yhteydessä olevista tekijöistä tam-
mikuussa 2020 ja kesän 2021 alussa (N = 1 971).

	Tyytyväisyys elämään • malli 1			Tyytyväisyys elämään • malli 2			Tyytyväisyys elämään • malli 3		
	kerroin	95 %:n LV	p-arvo	kerroin	95 %:n LV	p-arvo	kerroin	95 %:n LV	p-arvo
Naiset (vrt. miehet)	-0,06	-0,15 - 0,03	0,201	-0,03	-0,15 - 0,09	0,589	-0,06	-0,15 - 0,03	0,214
Ikä vuosina	-0,01	-0,04 - 0,02	0,336	-0,01	-0,04 - 0,02	0,356	-0,01	-0,04 - 0,02	0,339
Äidinkieli (vrt. suomi)									
ruotsi	-0,15	-0,36 - 0,06	0,148	-0,15	-0,36 - 0,06	0,152	-0,02	-0,27 - 0,23	0,871
muu	-0,08	-0,24 - 0,09	0,370	-0,08	-0,25 - 0,09	0,364	-0,01	-0,23 - 0,21	0,926
Päätoimi (vrt. peruskoulussa)									
Lukiassa	-0,08	-0,27 - 0,11	0,422	-0,08	-0,27 - 0,11	0,425	-0,08	-0,27 - 0,11	0,404
Ammatillisessa oppilaitok- sessa	0,01	-0,20 - 0,23	0,904	0,01	-0,20 - 0,22	0,909	0,01	-0,20 - 0,22	0,912
Ammattikorkeakoulussa	0,04	-0,23 - 0,31	0,770	0,04	-0,23 - 0,31	0,772	0,04	-0,23 - 0,31	0,775
Yliopistossa	-0,08	-0,35 - 0,19	0,558	-0,08	-0,35 - 0,19	0,544	-0,08	-0,35 - 0,19	0,545
Palkkatyössä	0,03	-0,22 - 0,27	0,827	0,03	-0,22 - 0,27	0,836	0,03	-0,22 - 0,27	0,817
Työtön	-0,63	-0,91 - -0,35	<0,001	-0,62	-0,90 - -0,34	<0,001	-0,63	-0,91 - -0,35	<0,001
Muu	-0,1	-0,35 - 0,14	0,405	-0,1	-0,35 - 0,14	0,402	-0,11	-0,35 - 0,14	0,397
Aineistonkeruun ajankohta (vrt. ennen koronaa)	-0,08	-0,26 - 0,10	0,375	-0,05	-0,25 - 0,14	0,605	-0,06	-0,24 - 0,12	0,494
Mielenterveyspalveluiden käyttö (vrt. ei)	-0,77	-0,90 - -0,65	<0,001	-0,77	-0,90 - -0,65	<0,001	-0,78	-0,90 - -0,65	<0,001
Asumismuoto (vrt. huoltajan / huoltajien kanssa)									
Yksin	-0,25	-0,38 - -0,12	<0,001	-0,25	-0,38 - -0,12	<0,001	-0,25	-0,38 - -0,12	<0,001
Soluasunnossa/kimppakäm- lässä	-0,14	-0,34 - 0,07	0,192	-0,14	-0,34 - 0,07	0,186	-0,14	-0,35 - 0,06	0,177
Puolison tai puolison ja lasten kanssa	0,09	-0,08 - 0,25	0,295	0,09	-0,08 - 0,25	0,306	0,08	-0,08 - 0,24	0,332
Muulla tavoin	-0,14	-0,65 - 0,36	0,579	-0,15	-0,66 - 0,35	0,560	-0,14	-0,64 - 0,37	0,593
Koronarajoitukset									
Karanteeni	0,08	-0,06 - 0,23	0,264	0,08	-0,06 - 0,23	0,272	0,09	-0,06 - 0,23	0,236
Etäkoulu tai -työ	0,02	-0,15 - 0,20	0,787	0,03	-0,14 - 0,20	0,730	0,03	-0,14 - 0,21	0,696
Toimeentulon edellytysten niukkeneminen	-0,37	-0,53 - -0,21	<0,001	-0,37	-0,53 - -0,20	<0,001	-0,37	-0,54 - -0,21	<0,001
Terveyspalveluihin hakeutu- matta jättäminen	-0,27	-0,45 - -0,08	0,006	-0,26	-0,45 - -0,07	0,006	-0,26	-0,45 - -0,07	0,008
Terveyspalvelun peruuntu- minen	-0,05	-0,22 - 0,12	0,564	-0,05	-0,22 - 0,12	0,576	-0,06	-0,22 - 0,11	0,523
Harrastuksen keskeytyminen	-0,06	-0,21 - 0,09	0,417	-0,06	-0,21 - 0,09	0,404	-0,05	-0,20 - 0,10	0,478
Nainen * Aineistonkeruun ajankohta	-	-	-	-0,07	-0,26 - 0,11	0,441	-	-	-
Äidinkieli * Aineistonkeruun ajankohta									
ruotsi*ajankohta	-	-	-	-	-	-	-0,42	-0,86 - 0,03	0,065
muu*ajankohta	-	-	-	-	-	-	-0,17	-0,51 - 0,17	0,334

Etäkoulu laski motivaatiota koulunkäyntiin ja teki siitä raskaampaa. kavereiden näkeminen hankaloitui kovasti. (Poika, 19 v.)

Vähiten myönteisiä näkemyksiä liittyi matkustamiseen ja liikkumiseen sekä tapahtumiin ja ravitsemus- ja kulttuuripalveluihin. Kielteiset kokemukset koronan vaikutuksista korostuivat myös vastauksissa, jotka liittyivät mielialaan, mielenterveyteen ja terveyspalveluihin sekä armeijaan. Yksi teema kielteisiä tunteita käsittelevissä vastauksissa oli nuoruus elämänvaiheena. Näissä vastauksissa tuotiin esiin, että tärkeä elämänvaihe on jäänyt elämättä rajoitusten takia.

Harmittaa että nuoruusvuosia eletään näin, mutta sille ei mahda mitään. Toivottavasti kaikki ottavat tilanteen vakavasti, niin päästään tästä nopeammin eroon. Monet nuoret ei välitä asiasta ollenkaan. (Tyttö, 20 v.)

Tuntuu siltä, että nuoruuden tärkeimmät vuodet on menetetty koronan vuoksi, esimerkiksi isot tapahtumat. (Tyttö, 17 v.)

Avovastauksissa oli nähtävissä nuorten kokemusten moninaisuus. Lisäksi avovastaukset kertoivat siitä, miten muutoksiin ja uusiin tilanteisiin sopeuduttiin ja vaikeistakin tilanteista selvittiin. Vastaukset viittasivat myös siihen, että moni nuori uskoivat korona-ajalla olevan myönteisiäkin seurauksia tulevaisuudessa esimerkiksi ympäristön, etäopetuksen ja verkossa tapahtuvan toiminnan kannalta. Kyvyillä kohdata muutoksia ja vaikeita tilanteita, joustaa ja selvittää niistä näyttäisikin olevan tärkeä rooli korona-ajassa hyvinvoinnin ja elämäntyytyväisyyden kannalta.

Yhteenveto ja pohdinta

Tutkimuksessa tarkastelimme ensiksi nuorten elämäntyytyväisyyden muutosta korona-aikana verrattuna aikaan ennen koronaa eri vastaajaryhmissä. Kaiken kaikkiaan nuorten elämäntyytyväisyys laski ensimmäisenä koronavuonna neljänneskouluarvosanan verran. Elämäntyytyväisyys laski naisten sekä 20–24-vuotiaiden miesten keskuudessa. 15–19-vuotiaiden poikien elämäntyytyväisyydessä ei tapahtunut muihin ryhmiin verrattuna yhtä dramaattista muutosta. Elämäntyytyväisyys laski myös äidinkielenään suomea sekä muuta kuin suomea tai ruotsia puhuvien keskuudessa.

Havaitsimme, että yksin sekä puolison tai puolison ja lasten kanssa asuvien elämäntyytyväisyys laski korona-aikana. Merkitykselliset sosiaaliset suhteet ovat tärkeitä hyvinvoinnin rakennuspalikoita (Allardt 1976; Hirvilampi 2015), ja nuorten yksinäisyyden kokemukset ovatkin lisääntyneet korona-aikana (Helakorpi & Kivimäki 2021). Yksinasuvien jopa puolikkaan kouluarvosanan verran heikentynyttä elämäntyytyväisyyttä voi selittää rajoitukset sosiaalisiin kontakteihin sekä etäopinnot ja etätyöt, jotka kavensivat arkisia vuorovaikutuksen mahdollisuuksia. Puolison tai puolison ja lasten kanssa asuvien heikentynyt elämäntyytyväisyys on vaikeammin selitettävissä, mutta voi vastavasti liittyä koulusulkuihin ja sosiaalisten kontaktien välttämiseen.

Toiseksi tarkastelimme korona-ajan, koettujen koronarajoitustoimien ja korona-ajan elämänmuutosten yhteyttä elämäntyytyväisyyteen. Korona-ajalla itsessään ei havaittu olevan yleistä yhteyttä nuorten elämäntyytyväisyyteen taustamuuttujien huomioon ottamisen jälkeen. Sen sijaan kokemukset toimeentulon edellytysten niukkenemisestä sekä terveyspalveluihin hakeutumatta jättämisestä korona-aikana olivat yhteydessä heikompaan elämäntyytyväisyyteen. Kun myös työttömyys oli yhteydessä heikompaan elämäntyytyväisyyteen, vaikuttaa siltä, että toimeentulon vaikeudet yleisesti ja mahdollinen korona-aikaan liittyvä elintason lasku selittävät

heikompaa elämäntyytyväisyyttä (Martikainen 2006; Kallunki 2016). Terveyspalveluihin hakeutumatta jättämisen yhteys heikompaan elämäntyytyväisyyteen on vaikeammin selitettävissä, mutta voi liittyä esimerkiksi palveluihin hakeutumatta jättäneiden kokemaan heikompaan terveydentilaan (Kallunki & Vaaramaa 2012).

Aikaisemmissa tutkimuksissa on havaittu korona-ajan yhtäältä vaikuttaneen poikien elämäntyytyväisyyteen heikentävästi (Von Soest yms.), toisaalta koetelleen erityisesti tyttöjen ja naisten mielenterveyttä (Helakorpi & Kivimäki 2021; Manchia ym. 2022; Sarasjärvi ym. 2022; Ranta ym. 2020). Vaikka havaitsimme elämäntyytyväisyydessä muutoksia sukupuolen ja iän mukaan, ei sukupuolen ja korona-ajan yhdysvaikutustermi osoittautunut monimuuttujamallinnuksessa korona-ajan heikompaa elämäntyytyväisyyttä selittäväksi tekijäksi. Tulosta voi selittää se, että korona-aikana koettu toimeentulon edellytysten niukkeneminen oli yhteydessä heikompaan elämäntyytyväisyyteen, ja toimeentulon edellytykset olivat niukentuneet erityisesti naisilla sekä 20–24-vuotialla vastaajilla. Vastaava yhteys toimeentulon heikkenemisen ja heikomman elämäntyytyväisyyden välillä on havaittu myös muussa korona-aikaa käsittelevässä kirjallisuudessa (Kokkinos ym. 2022).

Samoin kuin sukupuolen kohdalla, ei äidinkielen ja korona-ajan yhdysvaikutustermi osoittautunut monimuuttujamallinnuksessa korona-aikana heikompaa elämäntyytyväisyyttä selittäväksi tekijäksi. Tutkimuksemme tulokset viittaavat siihen, että korona-aikana keskeisin elämäntyytyväisyyden selittäjä ei ollut tietty demografinen ryhmä eikä korona-aika itsessään vaan muut tarkastellut tekijät ja vastaajien elämäntilanteiden kokonaisuus. On kuitenkin hyvä huomioida, että vastaajat ovat vastanneet kyselyyn joko suomeksi tai ruotsiksi, eli heidän on täytynyt hallita hyvin ainakin toinen kielistä. Koronakriisin aikana onkin oltu erityisesti huolissaan niistä lapsista, nuorista ja perheistä, joiden suomen ja/tai ruotsin kielen taito on puutteellinen (Valtioneuvosto 2021, 68–70).

Tutkimuksen vahvuutena voidaan pitää sitä, että juuri ennen koronapandemiaa tehty

aineistonkeruu voitiin toistaa kriisin puhjettua. Tulostemme mukaan korona-ajan elämäntyytyväisyyteen kytkeytyi kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin kannalta merkittäviä tekijöitä, kuten sosiaaliset suhteet ja taloudellinen tilanne. Elämäntyytyväisyyden muutoksia saattoi kuitenkin selittää myös muut, tämän tutkimuksen ulkopuolelle jääneet tekijät sekä erilaisten asioiden yhteisvaikutukset. Aiemman kirjallisuuden perusteella elämäntyytyväisyyden kokemuksen tiedetään olevan yhteydessä mm. koulutukseen (Ilies ym. 2018) ja sosiaaliseen pääomaan (Amati ym. 2018) sekä stressiin ja selviytymistaitoihin (Milas ym. 2021). Tulevaisuudessa vastaavanlaisissa tilanteissa on syytä varmistua siitä, että itsenäistyvien nuorten elinolosuhteet perhe- ja asumistilanteineen huomioidaan valtiollisia toimenpiteitä linjattaessa.

Tutkimuksen rajoitteeksi voidaan lukea elämäntyytyväisyyden mittaaminen yksiuulotteisella, yleiseen tyytyväisyyteen keskittyvällä kysymyksellä. Määrällisten arvioiden lisäksi käytettävissä oli kuitenkin laadullista tietoa, mikä havainnollisti nuorten kokemusta.

Raporttoimamme tulokset kuvasivat korona-ajan ensimmäistä vuotta, eivätkä ole suoraan yleistettävissä tilanteeseen, jossa pandemia pitkittyy. Tuloksissa havaittu yhteys terveyspalveluihin hakeutumatta jättämisellä ja heikommalla elämäntyytyväisyydellä vaatisi lisätutkimuksia, jotta palveluihin hakeutumisesta pystyttäisiin tukemaan kriisitilanteissa paremmin. Terveystilan on aiemmin todettu olevan yhteydessä korona-ajan hyvinvointiin ja avun tarpeisiin (Helfer ym. 2021). Erityisesti sähköisten ja matalan kynnyksen palvelujen järjestämisellä ja niiden tunnettuuden lisäämisellä voitaisiin todennäköisesti tarjota nopeasti apua yllättävissä tilanteissa ongelmien kasautumisen riskin vähentämiseksi. Nuorten hyvinvoinnin seurannan jatkaminen läpi korona-ajan ja siitä eteenpäin olisi tärkeää toipumisen edistämisen tueksi sekä vastaisuuden kriiseihin varautumisen kannalta.

Lähteet

- Aapola-Kari, Sinikka & Haikkola, Lotta & Lahtinen, Jenni (2021). ”Se on saanut ajattelemaan ja pannut stopin elämään” – nuorten ristiriitaiset kokemukset koronapandemian ensimmäisistä kuukausista. Nuorisotutkimusverkoston Poikkeusolot -nuorten arki koronan keskellä -kirjoitusarja. (luettu 12.11.2021.)
- Allardt, Erik (1976). Hyvinvoinnin ulottuvuuksia. Helsinki: WSOY.
- Amati, Viviana, Meggiolari, Silvia, Rivellinen, Giulia & Zaccarin, Susanna (2018). Social relations and life satisfaction: the role of friends. *Genus*. 2018; 74(1): 7. doi: 10.1186/s41118-018-0032-z
- Bannink, Rienie, Anna Pearce, and Steven Hope (2016). Family Income and Young Adolescents’ Perceived Social Position: Associations with Self-Esteem and Life Satisfaction in the UK Millennium Cohort Study. *Archives of Disease in Childhood* 101 (10): 917–921. <https://doi.org/10.1136/archdischild-2015-309651>.
- Ben-Arieh, Asher & Ferran, Casa & Frønes, Ivar & Korbin, Jill E. (2014). Multifaceted Concept of Child Well-Being. Teoksessa Asher Ben-Arieh, Ferran Casas, Ivar Frønes & Jill E. Korbin (toim.) *Handbook of Child Well-Being*. Dordrecht: Springer Netherlands, 1–27.
- Casas, Ferran & González-Carrasco, Mònica (2019). Subjective Well-Being Decreasing with Age. *New Research on Children Over 8*. *Child Development* 90 (2): 375–394. doi: 10.1111/cdev.13133.
- Choi, Jihye & Park, Youjeong & Kim, Hye-Eun & Song, Jihyeok ym. (2021). Daily Life Changes and Life Satisfaction among Korean School-Aged Children in the COVID-19 Pandemic. *International Journal of Environmental Research and Public Health* 18 (6): 3324. <https://doi.org/10.3390/ijerph18063324>.
- Eckersley, Richard (2000). The mixed blessings of material progress: diminishing returns in the pursuit of happiness. *Journal of Happiness Studies* 1 (3), 267–292.
- Haanpää, Leena & Toikka, Enna & Af Ursin, Piia (2020). Alakouluikäisten lasten moniulotteinen moniulotteinen elämäntyytyväisyys Suomessa. *Yhteiskuntapolitiikka* 85 (5–6), 519–530.
- Helakorpi, Satu & Kivimäki, Hanne (2021). Lasten ja nuorten hyvinvointi – Kouluterveyskysely 2021. Tilastoraportti 30/2021. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Helfer, Alix, Laine, Riku, Uusimäki, Virvatuli & Pitkänen, Tuuli (2021).. Terveystilan yhteydet kokemuksiin poikkeustilasta – verkkokysely sotejärjestöjen tavoittamille ihmisille valmiuslain aikana. *Tietopuu: Tutkimussarja* 4/2021: 1–23. doi: [10.19207/TIETOPUU12](https://doi.org/10.19207/TIETOPUU12)
- Helsinki GSE Tilannehuone (2021). Tilannehuoneen raportti 18.3.2021 – viimeisimmät kehityskulut työmarkkinoilla, kotitalouksissa ja yrityksissä. <https://www.helsinkigse.fi/corona/tilannehuoneen-raportti-18-3-2021-viimeisimmat-kehityskulut-tyomarkkinoilla-kotitalouksissa-ja-yrityksissa/> (luettu 20.3.2022)
- Hirvilampi, Tuuli (2015). Kestävän hyvinvoinnin jäljillä. Ekologisten kysymysten integroiminen hyvinvointitutkimukseen. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.
- Ilies, Remus, Yao, Jingxian, Cursu, Petru & Liang, Alysa (2018). Educated and Happy: A Four-Year Study Explaining the Links Between Education, Job Fit, and Life Satisfaction. *Applied Psychology* 2019 68(1):150–176. doi.org/10.1111/apps.12158
- Kallunki, Valdemar (2016). Nuorten aikuisten elämäntyytyväisyys ja luottamus tulevaisuuden taloudelliseen pärjäämiseen. Teoksessa Sami Myllyniemi (toim.) *Arjen jäljillä. Nuorisobarometri 2015*. Opetus- ja kulttuuriministeriö & Valtion liikuntaneuvosto & Nuorisosaian neuvottelukunta & Nuorisotutkimusverkosto, 151–162.
- Kallunki, Valdemar & Lehtonen, Olli (2012). Nuorten aikuisten elämäntyytyväisyyden osatekijät hyvinvoinnin eri tasoilla. *Yhteiskuntapolitiikka* 77 (4), 359–374.
- Kansalaispulssi 13.10.2021. Helsinki: Valtioneuvosto. (luettu 9.10.2021.)
- Knowles, Gemma & Gayer-Anderson, Charlotte & Turner, Alice & Dorn, Lynsey ym. (2022). Covid-19, Social Restrictions, and Mental Distress among Young People: A UK Longitudinal, Population-Based Study. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*. <https://doi.org/10.1111/jcpp.13586>.
- Kokkinos, Constantinos M. & Tsouloupas, Costas N. & Voulgaridou, Ioanna (2022). The Effects of Perceived Psychological, Educational, and Financial Impact of COVID-19 Pandemic on Greek University Students’ Satisfaction with Life through Mental Health. *Journal of Affective Disorders* 300 (March): 289–295. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2021.12.114>.
- Lahtinen, Jenni & Laine, Riku & Pitkänen, Tuuli (2021a). Koronaan liittyvät kokemukset stressaavat nuoria. Nuorisotutkimusverkoston Poikkeusolot -nuorten arki koronan keskellä -kirjoitusarja. (Vii-tattu 12.11.2021.)
- Lahtinen, Jenni & Haikkola, Lotta & Kauppinen, Eila (2021b). ”Etäkoulu oli mukavaa ja sai enemmän vapaa-aikaa, yksinäisyys oli huono puoli” – Nuorten kokemukset etäopetuksesta korona-ajan alussa. Nuorisotutkimusverkoston Poikkeusolot -nuorten arki koronan keskellä -kirjoitusarja. (luettu 25.3.2022.)

- Laine, Riku & Lahtinen, Jenni (2021). Miten koronatie donkeruun 2. kierros toteutettiin? Nuorisotutkimusverkoston verkkosivut. (luettu 12.11.2021.)
- Lim, M. S. C. & Cappa, C. & Patton, G. C. (2017). Subjective Well-Being among Young People in Five Eastern European Countries. *Global Mental Health* 4:e12. doi: 10.1017/gmh.2017.8.
- Manchia, Mirko & Gathier, Anouk W. & Yapici-Eser, Hale & Schmidt, Mathias V. ym. (2022). The Impact of the Prolonged COVID-19 Pandemic on Stress Resilience and Mental Health: A Critical Review across Waves. *European Neuropsychopharmacology* 55 (February): 22–83. <https://doi.org/10.1016/j.euroneuro.2021.10.864>.
- Martikainen, Liisa (2006). Suomalaisten nuorten aikuisen elämään tyytyväisyyden monet kasvot. *Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research* 287. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Milas, Goran & Klaric, Ierna & Malnar, Ana & Saftic, Vanja & Supe-Domic, Daniela & Slavich, George (2021). The impact of stress and coping strategies on life satisfaction in a national sample of adolescents. A structural equation modelling approach. *Stress Health* 35(5): 1026–1034. doi 10.1002/smi.3050
- Myllyniemi, Sami & Tomi Kiilakoski (2021). Tilastosisio. Teoksessa Päivi Berg & Sami Myllyniemi (toim.) *Palvelu pelaa! Nuorisobarometri 2020*. Valtion nuorisoneuvosto & Nuorisotutkimusseura & Opetus ja kulttuuriministeriö, 9–76.
- Proctor, Carmel & Linley, P. Alex (2014). Life Satisfaction in Youth. Teoksessa Giovanni Andrea Fava & Chiara Ruini (toim.) *Increasing Psychological Well-Being in Clinical and Educational Settings: Interventions and Cultural Contexts*. Dordrecht: Springer Netherlands. 199–215. https://doi.org/10.1007/978-94-017-8669-0_13.
- Ranta, Mette & Silinskas, Gintautas & Wilska, Terhi-Anna (2020). Young Adults' Personal Concerns during the COVID-19 Pandemic in Finland: An Issue for Social Concern. *International Journal of Sociology and Social Policy* 40 (9/10), 1201–1219. doi: 10.1108/IJSSP-07-2020-0267.
- Sarasjärvi, Kiira K. & Vuolanto, Pia H. & Solin, Pia C.M. & Appelqvist-Schmidlechner, Kaija L. ym. (2022). Subjective Mental Well-Being among Higher Education Students in Finland during the First Wave of COVID-19. *Scandinavian Journal of Public Health*. <https://doi.org/10.1177/14034948221075433>.
- Turtiainen, Pirjo (2020). Nuorten hyvinvointi alueellisen erilaistumisen näkökulmasta. Helsingin yliopisto, Valtiotieteellisen tiedekunnan julkaisuja 2020:162.
- Vaarama, Marja & Siljander, Eero & Luoma, Minna-Liisa & Meriläinen, Satu (2010). Suomalaisten kokema elämänlaatu nuoruudesta vanhuuteen. Teoksessa Marja Vaaramaa & Pasi Moisio & Sakari Karvonen (toim.) *Suomalaisten hyvinvointi 2010*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 126–149.
- Valtioneuvosto (2021). Lapset, nuoret ja koronakriisi. Lapsistrategian koronatyöryhmän arvio ja esitykset lapsen oikeuksien toteuttamiseksi. Valtioneuvoston julkaisuja 2021:2.
- Von Soest, Tilmann & Bakken, Anders & Pedersen, Willy & Aaboen Sletten, Mira (2020). Life Satisfaction among Adolescents before and during the COVID-19 Pandemic. *Tidsskrift for Den Norske Legeforening*. <https://doi.org/10.4045/tidsskr.20.0437>.

Nuorten sosiaaliset suhteet poikkeusolojen aikana: ”Please leave corona, I want to live my youth”

Ella Sihvonen & Miia Saarikallio-Torp

Johdanto

Koronapandemian leviämisen rajoittamisen keskeisenä keinona ovat olleet ylimääräisten sosiaalisten kontaktien välttäminen ja liikkumisen rajoittaminen. Ylimääräisten sosiaalisten kanssakäymisten määrittelyminen ei kuitenkaan ole yksiselitteistä, vaan sitä raamittaa ymmärrys merkityksellisistä sosiaalisista suhteista, mikä on kulttuuri-, elämäntilanne- ja ikäsidonnaista.

Kotona asuvilla alaikäisillä nuorilla sosiaalisten kontaktien rajaaminen on tarkoittanut useimmiten ajan viettämistä samassa kotitaloudessa asuvien perheenjäsenten kanssa. Nuorten merkitykselliset läheissuhteet eivät kuitenkaan rajoitu vain perheeseen. Kodin ja perheen ulkopuolisilla sosiaalisilla suhteilla on suuri merkitys nuoruudessa, jossa identiteetti rakentuu yhä vahvemmin perhesuhteita laajemmassa sosiaalisten suhteiden verkostossa.

Tarkastelemme nuorilta kerätyn kirjoitusaineiston avulla, miten nuoret kokivat sosiaaliseen kanssakäymiseen liittyvät rajoitukset valmiuslain nojalla keväällä 2020 julistettujen poikkeusolojen aikana koronapandemian ensimmäisessä aallossa. Kehystämme analyysiä elämänvaihenäkökulmalla. Nuoruudessa vanhempiin ja lapsuuden perheeseen otetaan etäisyyttä. Nuoruudessa myös itsenäistytään, vertaissuhteiden merkitys kasvaa ja identiteetti muodostuu enenevässä määrin suhteessa ystäviin. Jäsenämme analyysiä relationaalisesta näkökulmasta kuulumistyön-käsitteen (belonging-work) avulla (ks. Kuurne & Vieno 2021). Relationaalisen näkökulman avulla tarkastelemme sitä, miten nuoret työstävät suhteitaan yhtäältä ystäviin ja

toisaalta perheenjäseniin tilanteessa, jossa viranomaiset suosittelivat sosiaalisten kontaktien rajoittamista koronapandemian hillitsemiseksi.

Tutkimusten mukaan monissa Euroopan maissa käyttöön otetut ulkona liikkumisen rajoitukset ovat olleet erityisen stressaavia juuri nuorille aikuisille (Pieh ym. 2020). Myös Suomessa on raportoitu nuorten kokemasta ja vanhempia ikäluokkia suuremmasta stressistä korona-aikana (Pelastakaa Lapset 2020; Kansalaispulssi 2021; Lahtinen ym. 2021a). Nuorten hyvinvoinnissa on myös havaittu polarisoitumista: osa nuorista on kokenut lisääntyneen sosiaalisen kanssakäymisen rajoitukset ja arjen rauhoittumisen myönteisenä asiana, kun taas osa nuorista on kokenut itsensä yksinäiseksi (mm. Allianssi 2020; Pelastakaa Lapset 2020; Bengtsson ym. 2021a).

Yksinäisyys ja ystävien merkitys on koronaroken liittyvissä tutkimuksissa nostettu esiin niin etäkoulun kuin nuorten vapaa-ajan harrastamisen rajoittamisen yhteydessä (Loades ym. 2020; Repo ym. 2021; ks. myös Jessica Hemberg tässä teoksessa). Sekä koulu että vapaa-ajan harrastukset ovat oppimisen ja yhdessä tekemisen ohella tärkeitä esimerkiksi ystävyyksien rakentumisen ja ylläpidon paikkoja

Tutkimusten mukaan nuorten kokema hyvinvointi on kokonaisuudessaan heikentynyt korona-aikana. Korona-ajan nuorisobarometrin mukaan 15–25-vuotiaiden nuorten tyytyväisyys elämään on kauttaaltaan laskenut edellisiin vuosiin verrattuna (Lahtinen & Myllyniemi 2021). Peruskouluikäiset nuoret vaikuttavat kuitenkin olevan vanhempia ikäluokkia tyytyväisempiä elämäänsä. Alle 15-vuotiaat ovat esimerkiksi

kokeneet etäkoulunkäynnin myönteisempänä kuin yli 15-vuotiaat nuoret (Lahtinen & Myllyniemi 2021; Lahtinen ym. 2021b). Syynä voi olla yli 15-vuotiaiden nuorten haastavimmat koulutehtävät, ahdistus tulevasta jatko-opinnoista tai muut kuormittavat tekijät. Yksi syy voi olla myös sosiaalisten kontaktien rajoittamisesta seurannut eristäytyminen, minkä yli 15-vuotiaat ovat voineet ottaa nuorempia ikäluokkia raskaammin.

Seuraavaksi esittelemme artikkelin teoreettisen viitekehyksen ja sitten tutkimuksen aineiston ja menetelmän. Tämän jälkeen siirrymme artikkelin empiiriseen osuuteen, tutkimuksen tuloksiin ja johtopäätöksiin.

Relationaalinen näkökulma sosiaalisten suhteiden rakentumiseen ja ylläpitämiseen

Valotamme nuoruutta erityisenä elämänvaiheena relationaalisesta näkökulmasta psykososiaalisen kehitysteorian kontekstissa. Psykososiaalinen kehitysteoria kuvaa erilaisia, elämänaikana läpikäytäviä jännitteisiä kehitysvaiheita. Nuoren identiteetti muodostuu edelleen suhteessa lapsuuden perheeseen, mutta yhä enenevässä määrin myös suhteessa vertaisiin eli muihin nuoriin (Korhonen & Perho 2014).

Teoreettinen viitekehyksemme ponnistaa relationaalisesta viitekehyksestä, jossa näkökulma ei rajoitu yksinomaan yksilöön tai yksilön kehitykseen sen enempää kuin yhteiskunnan rakenteisiin vaan laajenee ihmisten välisiin sosiaalisiin suhteisiin (Emirbayer 1997; Donati 2011). Sekä psykososiaalisessa että relationaalisessa näkökulmassa sosiaaliset suhteet, toiminta ja vuorovaikutus ovat ihmisen olemassaolon ja identiteetin perusta. Nuorten asemoituminen toisaalta suhteessa lapsuuden perheeseen ja toisaalta vertaissuhteisiin tulee hyvin kuvattua kuulumisen (belonging) käsitteen avulla (mm. May 2011; Lähdesmäki ym. 2016). Kuurne ja Vieno (2021) kirjoittavat erityisestä kuulumistyöstä (belonging-work), jolla he tarkoittavat kaikkea

arkista kuulumiseen liittyvää toimintaa. Kuulumistyö voi olla väkevää tai hienovaraista vuorovaikutusta, sosiaalisten suhteiden muokkaamista tai erilaisten rajojen työstämistä. Kuulumistyö ei ole ainoastaan myönteistä, vaan myös irrottautuminen sekä ryhmien välillä liikkuminen ja yhteensovittaminen ovat kuulumistyötä. (Kuurne & Vieno 2021.) Teemme näkyväksi nuorten elämänvaiheeseen liittyvää ja erisuuntiin vetävää ristiriitaistakin kuulumistyötä koronapandemian aikana, jolloin suositeltiin vahvasti rajoittamaan ylimääräisiä sosiaalisia kontakteja.

Relationaalisesta viitekehyksestä ponnistuksen kysymme, miten nuoret ovat kokeneet sosiaalisen kanssakäymisen rajoittamisen koronapandemian ensimmäisessä aallossa. Erityisesti tarkastelemme sitä, miten nuoret työstävät läheissuhteitaan – suhteitaan ystäviin ja perheenjäseniin – tässä erityisessä poikkeusolojen vuoksi syntyneessä tilanteessa.

Aineisto ja menetelmä

Keräsimme nuorten vapaamuotoisia kirjoituksia koronapandemian ensimmäisen aallon aikana verkkolomakkeella, joka oli auki ajanjaksolla 7.5.–31.5.2020. Kirjoituskutsua jaettiin muun muassa Mannerheimin Lastensuojeluliiton (MLL), Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiön (ITLA) ja Kelan verkkosivuilla sekä sosiaalisen median kanavissa Sosiaalivakuutus-lehden verkkosivuilla ja useissa muissa sosiaalisen median kanavissa. Pyysimme 15 vuotta täyttäneitä ja sitä vanhempia nuoria kertomaan koronatilanteeseen liittyvistä kokemuksistaan, kuvaamaan koronan tuomia arjen muutoksia sekä pohtimaan tulevaisuuden näkymiään. Saimme yhteensä 345 pituudeltaan vaihtelevaa nuorten kirjoitusta. Emme keränneet nuorilta tunnistellisia tietoja, ja kirjoitukset anonymisoitiin ennen tekstianalyysiohjelmaan (Atlas.ti) vientiä. Kirjoittajien yksityisyyden suojelemiseksi olemme lisäksi poistaneet tai muuttaneet arkaluontoisia tietoja esittelemissämme aineistositaateissa (mm. tarkat perhetiedot, diagnoosit yms.).

Verkkolomakkeen lopussa kysimme nuorilta myös muutamia taustakysymyksiä: ikää, perhetyyppiä ja samassa kotitaloudessa asuvien lasten/sisarusten lukumäärää. Taustakysymyksiin vastaaminen oli vapaaehtoista ja vastaukset on koottu taulukkoon 1. Nuorten kirjoituksista koostuva aineisto ei kuitenkaan ole edustava otos nuorista, vaan laadullisin menetelmin kerätty aineisto, jonka tulosten yleistysten sijaan on tarkoitus valottaa erilaisia kuulumisen ja kuulumistyön muotoja koronapandemian aikana.

Valtaosa kirjoituskutsuun vastanneista oli alle 18-vuotiaita nuoria (77 %), jotka asuivat pääsääntöisesti vanhempien tai toisen vanhemman kanssa (85 %). Osa nuorista asui yksin (6 %), ja osa vastasi asuvansa jotenkin muutoin (9 %) esimerkiksi avoliitossa tai vuoroasuen molempien vanhempien luona. Valtaosassa nuorten kotitalouksista asui nuoren lisäksi vähintään yksi sisarus (73 %).

Taustakysymyksissä emme kysyneet nuorten sukupuolta, mutta osasta kirjoituksista voidaan identifioida sukupuoli. Näyttää siltä, että valtaosa kirjoittajista on tyttöjä, mikä on tyypillistä kirjoitusaineistoissa. Vaikka aineisto on sukupuolittunut, se on silti erittäin rikas ja ainutlaatuinen kokonaisuus koronapandemian ensimmäisestä aallosta. Aineisto avaa mahdollisuuden tarkastella nuorten kokemuksia korona-arjesta monesta eri näkökulmasta nuorten itsensä kuvaamana.

Vaikka analysoimme kirjoitusaineistoa laadullisin menetelmin, kirjoitusten runsas määrä mahdollisti myös kirjoitusten luokittelua. Olemme luokitelleet kirjoitukset karkeasti kolmeen erilaiseen kirjoitustyyppiin kirjoittajan korona-arjen kokemusten perusteella. Luokittelun perusteella nuorten korona-ajan kokemukset ovat polarisoituneet. Yli puolessa kirjoituksista nostettiin esiin ainoastaan korona-arkeen liittyviä negatiivisia kokemuksia. Neljäsosassa kirjoituksista kirjoitettiin negatiivisten kokemusten ohella myös korona-arjen tuomista positiivisista kokemuksista. Vajaassa neljäsosassa kirjoituksista nostettiin esiin ainoastaan positiivisia

Taulukko 1. Nuorten kirjoitusaineiston kuvaus: nuorten ikä, perhetyyppi ja samassa kotitaloudessa asuvat lapset/sisarukset, N = 345.

	N	%
Ikä		
15 vuotta	59	18
16 vuotta	109	33
17 vuotta	84	26
18 vuotta	44	14
19 vuotta	16	5
20 vuotta ja vanhemmat	14	4
Yhteensä	326^a	100
Perhetyyppi		
Asun vanhempien kanssa	211	62
Asun toisen vanhemman kanssa	79	23
Asun yksin	20	6
Jotain muuta	32	9
Yhteensä	342^b	100
Sisarusten lukumäärä		
ei sisarusia	91	27
1	112	34
2	67	20
3	32	10
4 tai enemmän	29	9
Yhteensä	331^c	100

a puuttuva tieto (n = 19), b puuttuva tieto (n = 3),
c puuttuva tieto (n = 14)

visia kokemuksia ja muutamissa kirjoituksissa todettiin, ettei kokemus korona-arjesta poikkea juuri lainkaan normaalista arjesta.

Analysoimme relationaaliseen viitekehykseen ja kuulumistyön käsitteeseen (ks. Kuurne & Vieno 2021) nojaten, miten nuoret sanallistavat ja kuvaavat sosiaalisten kontaktien rajoittamiseen liittyviä kokemuksiaan. Olemme hyödyntäneet analyysissä adaptiivista lähestymistapaa, jossa kirjoitusaineiston analyysiä on tehty vuoropuhelussa teoreettisen viitekehyksen kanssa (Layder 1998). Kirjoittajat sanoittavat

teksteissään monipuolisesti nuoruuteen erityisenä elämänvaiheena liittyvää erisuuntiin vetävää ja ristiriitaistakin kuulumistyötä. Nuorten tekstit ovat ainutlaatuisia, sillä kuulumistyötä raamittavat koronapandemian leviämisen ehkäisemiseksi viranomaisten asettamat sosiaalisen kanssakäymisen rajoitukset.

Analyysin ensimmäisessä vaiheessa muodostimme tekstien lähiluvun avulla laajan koodiston (pre coding, yht. 58 koodia), jota tarkistimme suhteessa teoreettiseen viitekehukseen (Layder 1998, 55): nuoret kuvasivat kuulumistyötään esimerkiksi kirjoittaessaan perhesuhteiden lähentymisestä, itsenäistymisestä ja koulun ja harrastusten merkityksestä ystävyysuhteiden ylläpitämisessä. Lisäksi nuoret kirjoittivat sosiaalisten kontaktien rajoittamiseen liittyvistä tunteistaan, selviytymiskeinoistaan sekä eristäytymisen aiheuttamista vakavista seurauksista, kuten mielenterveysongelmien pahentumisesta. Analyysin seuraavassa vaiheessa, jota

Layder (1998) kuvaa ydin/satelliittikoodien tunnistamiseksi syvensimme ymmärrystämme teoreettisen viitekehysten, koodiston ja yläkategorioiden välillä. Tarkastelimme koodien välisiä yhteyksiä ja paikansimme jännitteitä ja ristiriitoja erityisesti lapsuuden perheeseen ja toisaalta ystäviin ja vertaisryhmiin liittyvässä kuulumistyössä, mitkä poikkeusolot paljastivat erityisellä tavalla (kuvio 1).

Tarkastelemme ensiksi nuorten kokemuksia kotona olemisesta ja kodin ulkopuolisten sosiaalisten kanssakäymisten rajoituksista. Toiseksi nostamme esiin koulun erityisen aseman perheen ulkopuolisten sosiaalisten suhteiden solmimisen ja ylläpidon areenana. Analysoimme, millaista kuulumistyötä (esim. lähentymistä, irtiottoa, kaipuuta) nuoret tekevät liittyen perhesuhteisiin ja ystäviin. Kolmanneksi tarkastelemme niitä nuoria, joiden kuulumistyö on koronapandemian seurauksena julistetuissa poikkeusoloissa haurastunut.

Kuvio 1. Tutkimuksen analyttinen viitekehys: kuulumistyö nuoruuden elämänvaiheessa koronapandemian seurauksena asetettujen sosiaalisen kanssakäymisen rajoitusten kontekstissa.

Hyvät perhesuhteet voivat suojata mutta eivät aina riitä itsenäistymälle nuorelle

Pahimmalta on tuntunut yksinäisyys, virus-ta en ole niin paljon pelännyt kuin yksin jäämistä (Nuori 17 vuotta, nro 20)

Koronarajoitusten vuoksi nuoret viettivät poikkeusoloissa paljon aikaa kotona. Osa nuorista kertoi arjen rauhoittumisesta ja perhesuhteiden lähentymisestä. Lähtyneet suhteet perheenjäseniin onkin voinut toimia suojaavana tekijänä eristäytymisen aikana. Nuorten hyvinvointi ja sosiaalinen toimintakyky ovat yhteydessä perheen toimivuuteen, esimerkiksi perheen avoimeen keskustelukuluttuuriin (Paananen ym. 2012; Kannasoja 2013). Osalla nuorista kotiin eristäytyminen kuitenkin lisäsi turvattomuutta. Nuoret kertoivat kirjoituksissaan paitsi kodin huonosta ilmapiiristä ja lisääntyneistä riidoista myös vanhempien päihdeongelmista ja perheväkivallasta tai sen uhkasta.

Sosiaalisten kontaktien rajaaminen 'omaan perheeseen' sisältää jännitteitä. Suomessa merkittävä osa lapsista asuu uusperheissä tai vuorotellen kummankin vanhemman luona (Miettinen ym. 2020). Nuoret nostivatkin kirjoituksissaan esiin ristiriitatilanteita, joita koronarajoitukset ovat aiheuttaneet läheissuhteisiin, kun vanhemmat ovat eronneet. Esimerkiksi eräs sisaruksensa ja äitinsä kanssa asuva 16-vuotias nuori kertoi jännitteistä, joita koronarajoitteet, äidin työskentely sairaalassa ja isän uuden puolison läheisen kuuluminen koronavirustaudin lääketieteelliseen riskiryhmään ovat aiheuttaneet:

Isäni, joka asuu vaimonsa, heidän lapsensa ja vaimon äidin kanssa, soitteli aina ja kertoi ikävöivänsä meitä. Minulla tuli häntä myös ikävä, mutta isäni vaimo ei halunnut meitä [sisaruksen kanssa] heille, sillä hänen äitinsä oli ilmeisesti riskiryhmässä ja olimme muutenkin 'sairaanhoitajan lapsia.' (Nuori 16 vuotta, nro 238)

Nuori suri sitä, ettei päässyt tapaamaan isäänsä. Mahdollisuus isän tapaamiseen järjestyi myöhemmin, mutta tilanne oli jo tulehtunut: kirjoittajan sisarus ei halunnut enää tavata isää, joten tapaaminen jäi molemmilta sisaruksilta väliin. Useat nuoret kertoivat ikävöivänsä myös muita sukulaisiaan ja erityisesti isovanhempiaan (ks. myös Valtioneuvosto 2021, 77).

Muulla asuvia perheenjäseniään ja isovanhempiaan enemmän nuoret kuitenkin ikävöivät ystäviään, joilla on kirjoitusten perusteella valtava merkitys nuorten arjessa. Vaikka nuoret kertoivat perhesuhteiden lähentyneen, he samanaikaisesti kaipasivat ystäviään ja kokivat olonsa yksinäiseksi, kuten seuraavassa 17-vuotiaan nuoren kirjoituksesta käy ilmi:

Arki muuttui hektisestä matelevaksi ja yksinäiseksikin. Kotona olen lähentynyt perheen kanssa ja on hyvä olla, mutta on ulkopuolinen olo, kun en näe juurikaan kavereita. Normaalien sosiaalisten kontaktien puuttuminen mm. koulussa ja harrastuksissa on ikävää ja tuntuu, että sosiaalinen jännitykseni on pahentunut. (Nuori 17 vuotta, nro 233)

Esimerkin nuoren kuulumistyössä on nähtävissä perhe- ja ystäväsuhteiden välistä ristiveittoa: perhesuhteiden lähentymisestä huolimatta nuori tuntee olonsa ulkopuoliseksi. Itsenäistyvän nuoren elämässä perhesuhteet eivät siten välttämättä riitä ehkäisemään ahdistuneisuutta ja yksinäisyyttä. Nuoren vertaisryhmä löytyy kodin ja perhesuhteiden ulkopuolelta kavereiden joukosta (ks. Korhonen & Perho 2014). Edellisen esimerkin nuori myös kertoo sosiaalisen jännityksen pahentumisesta. Mahdollisuus ylläpitää sosiaalisia suhteita koulussa ja harrastuksissa olisi nuoren mukaan voinut tuoda helpotusta sosiaaliseen jännitykseen.

Koronarajoitusten noudattaminen lisäsikin useilla nuorilla ystävyys-suhteisiin liittyviä jännitteitä, kuten kaveripiiristä syrjään jäämisen pelkoa ja eristäytymistä. Suru ja pelko syrjään jäämisestä korostui, jos kavereiden perheissä

sovellettiin löyhempiä koronarajoituksia kuin omassa perheessä. Nuoret kirjoittivat yksinäisyydestä, jonka moottorina toimivat myös vapaampaa arkea elävien ystävien sosiaalisen median päivitykset hauskanpidosta ja tapaamisista. Samanlaisia ulkopuolisuuden ja yksinäisyyden tunteita on voinut olla jo ennen poikkeusoloja, mutta sosiaalisten kontaktien rajoittamisen suositukset ovat voineet korostaa tunnetta ja nostaa esiin uudenlaisia jännitteitä suhteessa lapsuuden perheeseen ja vertaissuhteisiin. Esimerkiksi eräs 18-vuotias tyttö kaipasi kipeästi perheen ulkopuolista kaveriseuraa, mutta vanhempien kuuluminen riskiryhmään huolestutti. Lisäksi kirjoittaja oli ahdistunut ja koki sosiaalisia paineita suhteessa vertaisryhmään ja poikaystävänsä tapaamiseen, sillä poikaystävä vietti koronarajoituksista huolimatta aikaa muiden nuorten kanssa:

Koin oloni painostetuksi hänen [poikaystävä] näkemisestään, sillä hän on viettänyt muiden tyttöjen kanssa paljon aikaa koronan aikana. Tuntui, että minun on pakko nähdä häntä tai hän taas valitsee toiset tytöt minun sijastani. Tämä on tuonut todella suuria ahdistuksen tunteita. (Nuori 18 vuotta, nro 22)

Kaiken kaikkiaan nuoret kirjoittivat paljon ystäväistä, ystävien kaipuusta ja ahdistuksesta, joka kumpusi toisaalta yksinäisyydestä toisaalta ystävien tapaamiseen liittyvistä jännitteistä. Kaipuun ja yksinäisyyden kuvaukset ovat emotionaalista kuulumistyötä ja kuulumisen sanoittamista suhteessa vertaisryhmään (vrt. Kuurne & Vieno 2021). Esimerkiksi keväällä 2020 ylioppilaskirjoituksiin osallistunut 17-vuotias nuori kirjoittaa, kuinka ystävät ovat hänelle jopa läheisempiä kuin oma perhe

Kavereilla on kuitenkin nuoren elämässä todella suuri merkitys, itse ainakin koen, että kaverini ovat minulle läheisempiä kuin perheeni. - - Tuntuu, ettei mikään ole meidän ikäluokalla nyt samanlaista kuin muilla

on ollut ja kyllähän se harmittaa. Tuntuu, että eläisi jatkuvassa epätietoudessa, joka on erittäin stressaavaa. (Nuori 17 vuotta, nro 21).

Samaan aikaan, kun nuoret kertoivat olevansa yksinäisiä, he myös kaipasivat yksinoloa. Alkuun ristiriitaiselta tuntuva yhtälö – samanlainen kokemus yksinäisyydestä ja yksinolon kaipuusta (ks. myös Kyllönen 2016) – saa merkityksensä suhteessa nuorten elämänvaiheeseen: nuoruuteen ja itsenäistymisprosessiin liittyy vertaissuhteiden merkityksen lisääntyminen ja etäisyyden ottaminen lapsuuden perheeseen (vrt. Korhonen & Perho 2014). Irtiotto ja etäännyminen ovat osa kuulumistyötä (vrt. Kuurne & Vieno 2021), jota nuoret tekevät suhteessa lapsuuden perheeseen. Seuraavan esimerkin nuori kuvaa ristivetoa seuraavasti:

Haluaisin takaisin kouluun. Haluaisin muuttaa pois, koska kaipaen yksin olemista. En tykkää olla koko ajan vanhempien silmien alla. Kaipaen itsenäisyyttä - - Minulla on ikävä monia ihmisiä. (Nuori 16 vuotta, nro 42)

Osa nuorista haaveili yksinasumisesta ja ylipäänsä etäisyyden ottamisesta lapsuuden perheeseen. Koronatilanteen vuoksi näitä suunnitelmia joutui lykkäämään (ks. myös Jenni Lahtinen ym. tässä teoksessa). Osa nuorista taas oli jo muuttanut omilleen tai he olivat asuneet esimerkiksi oppilaitoksen asuntolassa, mutta joutuneet koronapandemian vuoksi muuttamaan takaisin kotiin, kuten seuraavan esimerkin 17-vuotias nuori:

Elämän sai itsenäisemmäksi ja sitten takaisin samaan joka ahdistaa. Halusin sen takia omaan kotiin, että saan olla vapaampi ja hoitaa itse omat asiani mutta se että ei ole rahaa muuttaa omilleen niin sitten mennään asuntolan ehdoilla joka meinaa sitä, että jouduin vanhempieni luo. (Nuori 17 vuotta, nro 30)

Lapsuudenkotiin palaaminen koetaan taikaiskuna itsenäistymiselle. Edellisen esimerkin nuoren lailla monien yksinasumisesta haaveilevien nuorten omilleen muuttoa on voinut hankaloittaa koronatilanteesta johtuva nuorten taloudellisen tilanteen huononeminen, kesätöiden kariutuminen, lomautukset ja työttömyyden kasvu, joka osui erityisesti nuoriin naisiin (Sutela & Sirniö 2022).

Nuorten sosiaalisen kanssakäymisen tilat ja riittien merkitys: ”Tässä tilanteessa olen ymmärtänyt koulun merkityksen sosiaalisessa elämässäni”

Koulussa sosiaalisten suhteiden ylläpitäminen on helppoa ja luonnollista. (Nuori 17 vuotta, nro 303)

Koulu, harrastukset, kesä- ja osa-aikatyöt ovat nuorille tärkeitä sosiaalisen kanssakäymisen tiloja, jotka mahdollistavat itsenäistymisen ja sosiaalisten verkostojen muodostamisen. Lisäksi kesä- ja osa-aikatöillä voi olla taloudellista merkitystä sekä vaikutusta opintojen jälkeen työmarkkinoille siirryttäessä. Ensimmäisten työsuhteiden ohella myös monia muita nuoruuteen tiivistyviä siirtymiä ja tapahtumia, kuten esimerkiksi rippileirejä, kevätjuhlia ja valmistujaisia peruuntui, jouduttiin siirtämään tai järjestämään erityisjärjestelyin. Nuoruuteen liittyvät siirtymät ovat omanlaisiaan riittejä, jotka ovat paitsi ainutkertaisia ja mahdollisia kokea vain kerran elämässä, luonteeltaan aina sosiaalisia (Durkheim 1980). Koronatilanteen vuoksi siirtymäriittien sosiaalinen puoli ei ole voinut toteutua. Erityisjärjestelyin järjestetyt riippijuhlat, ylöppilasjuhlat tai päättäjaiset eivät korvaa yhteisesti jaettua kokemusta siirtymästä. Peruskoulun yhdeksännen luokan päättänyt nuori tiivistää asian seuraavasti:

- - jäämme paitsi monien kouluhommien lisäksi kaikista ihanista lopetuksista peruskoulutaipaleellemme, joita olen suunnitellut päässäni koko vuoden. Olen todella tunteellinen ihminen, ja olisin todella tahtonut tehdä tuossa koulussa kaiken vielä viimeisen kerran. Olisin tahtonut kokea kevään lämpöisimmän päivän, viimeisen työntäyteisen koulupäivän, viimeisen lintsatun ulkoviikintunnin ja viimeisen kevätjuhlan. Koronakriisi estää noiden muistojen syntymisen jättäen jäljelle vain etänä tapahtuvan palkinnonjaon ja muita pieniä ”lohdutuspalkintoja”. (Nuori 15 vuotta, nro 298)

Edellisessä nuoren pohdinnassa kiteytyy riittien, kuten peruskoulun yhdeksännen luokan kevätjuhlan, mutta myös arkisempien tapahtumien yhteisöllinen luonne (Sihvonen ym. 2021). Koronapandemian tilanteessa on oltu huolissaan nuorten oppimisvajeesta, mutta vähemmän on käyty keskustelua siitä, millaisia vajeita erilaisten nuoruuteen liittyvien siirtymäriittien poisjäämisestä seuraa.

Etäkoulun vaikutuksia ja nuorten kokemuksia on pääsääntöisesti tarkasteltu oppimisen näkökulmasta (ks. mm. Jessica Hemberg tässä julkaisussa). Koulun merkitys on kuitenkin huomattavasti laajempi. Nuoret kirjoittivatkin koulusta myös sosiaalisten suhteiden luomisen ja ylläpitämisen näkökulmasta – eräänlaisena merkityksellisenä kuulumistyön tilana:

”Enemmän koulusta on kuitenkin ikävä kavereita, joihin tulee väkisin pidettyä tavallista vähemmän yhteyttä, ja olen kokenut olevani melko yksinäinen.” (Nuori 17 vuotta, nro 90)

Kuten luvun alussa olevassa sitaatissa todetaan, sosiaalisten suhteiden ylläpitäminen koulussa koetaan helpoksi ja luonnolliseksi. Esimerkiksi eräs 16-vuotias nuori kirjoitti kaipaavansa ”normaalia koulunkäyntiä”, jonka hän liittyy nimenomaan ystävyys-suhteisiin ja niiden ylläpitämiseen.

- - normaalia koulunkäyntiä silti kova ikä-
vä. Vaikka olemmekin olleet koko perheen
voimin kotona, ja vaikka meillä on todella
läheiset välit kaikilla keskenämme, olen silti
kokenut oloani kovin yksinäiseksi lähimpi-
en ystävien puuttuessa. (Nuori 16 vuotta,
nro 94).

Lähiopetuksen muuttuminen etäopetuksesi
on siten vaikuttanut paitsi oppintoihin myös
sosiaalisen kanssakäymisen mahdollisuuksiin
ja tiloihin sekä lisännyt yksinäisyyttä perhe-
suhteiden läheisyydestä huolimatta (ks myös
Tuuva-Hongisto ym. tässä teoksessa). Vaikka
normaaliarjessa koulu on saattanut tuntua tyl-
sältä, monet nuoret nostivat esiin sen, kuinka
etäopetus on tuonut näkyväksi koulun merki-
tyksen ystävyyssuhteiden ylläpitämisessä.

Kuulumistyön haurastuminen: passivoitumista, alakuloa ja mielenterveyden ongelmia

Korona-aikana tuntuu kuin olisin syrjäyty-
nyt kaikesta muusta. (Nuori 17 vuotta, nro
124)

Sosiaalisten suhteiden rajoittaminen koro-
na-aikana ei ole vaikuttanut ainoastaan nuorten
identiteetin muodostukseen suhteessa lapsuu-
den perheeseen ja ystäviin, vaan korona-arjella
on ollut myös toisenlaisia seurauksia nuorten
elämään, mitä kuvaamme **kuulumistyön hau-
rastumisena**. Monet nuoret kuvasivat alakuloa
ja eräänlaista passivoitumisen kierrettä, johon
sosiaalisten kontaktien rajoittaminen on ollut
vaikuttamassa:

Koronatilanne on ollut jokseenkin ahdistava.
Ajatus siitä että on jumissa kotona, on
ahdistava - - Tiedätkö sen kierteen? Tylsää
- Väsy tylsyyteen - on tekemistä - ei tee
koska väsynyt ja sitten uudelleen. (Nuori
17 vuotta, nro 35)

Passivoituminen ja toimettomuuden negatiivinen kierre on tunnistettu myös esimerkiksi nuorisotyöttömyyteen liittyen (mm. Virtanen 2006), mutta kuulumistyön näkökulma tuo passivoitumisen sosiaalisen ulottuvuuden kirkkaammin näkyviin. Koronarajoituksista johtuva eristäytymisen suositus johti osalla nuorista passivoitumiseen ja vetäytymiseen sosiaalisista suhteista. Vaikka nuoret kokivat yksinäisyyttä ja heillä olisi ollut mahdollista tavata ystäviään, he kertoivat jättäneensä tapaamisia väliin (vrt. myös Kyllönen 2016). Eräs 16-vuotias nuori kuvaa passivoitumista seuraavasti:

Netissä jutteleminen on ok, mutta jotenkin ahdistaa oikeasti nähdä ihmisiä, kun on ollut niin pitkään yksin. Tavallaan haluaisin jatkaa karanteenia ja suurin piirtein kökötää sängyn alla, ettei tarvitse nähdä ketään. Olen muutenkin melko introvertti, mutta nyt olen niinkuin extra introvertti. Olin tänään voinut nähdä kavereitani piknikillä puistossa, mutta ajatus alkoi ahdistaa ja peruin osallistumiseni. Kuitenkin tuntuu vähän pahalta, että kaverit menevät ilman minua. (Nuori 16 vuotta, nro 5)

Monet nuoret kertoivat alakulosta, masennuksesta ja siitä, miten elämä tuntuu raskaalta. Passivoitumisen tilanteessa nuori kaipaa vertaisryhmään kuulumista, mutta kynnys lähestyä muita on noussut eristäytymisen seurauksena liian korkeaksi. Nuoret kirjoittivat myös paljon eriasteisista mielenterveyden ongelmista, joiden kerrottiin pahentuneen eristäytymisen aikana. Yhtenä syynä on nuorten kokemuksen mukaan yksinäisyyden lisääntyminen ja eristäytyminen: ”Minulla on [tietty mielenterveyden ongelma], joihin ystävien kanssa oleminen auttaa parhaiten ja nyt sekin on kielletty.” (Nuori, ikä ei tiedossa, nro 87). Nuoret kertoivat myös palveluihin pääsemisen vaikeutumisesta:

Lääkäri puhu psykoterapiasta jonka vois aloittaa sitte koronan jälkeen. Jos se lääkäri ois järjestetty silloin ku puhuttii nii mä

olisin jo sellases hoidos mihin kuulun. Nyt mikä ei johda mihinkää ja tuhlaan nuoruuteni mustis ajatuksis. Mitää muuta en haluis ku olla normaali teini joka hengaa kavereidensa kans illat ja jolla ees on kavereita. Nyt mä en myöskään lähde mukaan jos kysytään, koska pelkään etten jaksa esittää ilosta. (Nuori, ikä ei tiedossa, nro 117)

Kuulumistyö voi siten törmätä myös rakentellisiin esteisiin, kuten edellisen esimerkin nuori asian koki, mikä haurastuttaa kuulumistyötä. Esimerkiksi seuraavan sitaatin nuori ei poikkeusolojen aikana päässyt tapaamaan psykologiaan, mikä purkautui vakavana mielenterveyden oireiluna:

Olen kärsinyt mielenterveysongelmista [monta] vuotta ja niihin tämä poikkeus-tilanne ei auta. En ole päässyt näkemään psykologia, joka on ainoa ihminen jolle voin puhua asioistani - - Näihin ongelmiin yleensä haen apua sillä että vietän aikaani kavereideni kanssa ja käyn psykologilla puhumassa, joten olen tämän tilanteen keskeillä aika jumissa. (Nuori 18 vuotta, nro 64)

Eriytyisen hauraassa asemassa ovat nuoret, joilla sekä perheen ongelmat että nuoren mielenterveyteen liittyvät haasteet ovat kasautuneet. Niiden ja passivoitumisen kietoutumisesta yhteen kertoo esimerkiksi seuraava 19-vuotiaan nuoren kirjoitus eristäytymisestä ja perheväkivallasta:

Mulla on myös väkivaltainen perhe, ja se että kaikki on kokoajan kotona aiheuttaa vielä enemmän väkivaltaisia ja pelottavia tilanteita. Oon siis ainoa lapsi, mulla ei oo ketään keneen tukeutua. Paitsi kaverit, joita en nyt pysty nähdä samanlailla. Koska mulla on muutenkin ollut kodista ulospääsemisen kanssa isoja ongelmia, tää karanteenielämä puskee mua olemaan vielä enemmän vaan mun huoneessa, kun ei oo mitään pakollisia ulosmenoja, taikka sitten

niitä kavereiden kanssa menemisiä - -Mä huomaan sellaisen noidankehän mun tilanteessa. Oon kotona koska en pysty lähtemään ulos mun mielenterveysongelmien takia -> En ees saisi mennä muuten vaan ulos -> eristäydyn entistä enemmän -> joudun perheväkivallan uhriksi koska kaikki on sisällä -> mun mielenterveys kärsii -> en varmaan edes pääse tän koronan jälkeen ollenkaan ulos vaikka haluisin. Oon kyllä hankkinut apua itelleni mun ongelmiin. Toivon nyt vaan parasta. (Nuori 19 vuotta, nro 178)

Koti ei ole kaikille nuorille turvallinen paikka ja viralliset suositukset pysyä kotona ovat pahentaneet joidenkin nuorten tilannetta. Eriytyisen hauraassa asemassa ovat voineet olla myös esimerkiksi seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluvat nuoret (Fish ym. 2020; Salerno ym. 2020; ks. myös Majlander ym; Leemann & Virrankari tässä teoksessa). Eräs sukupuolivähemmistöön kuuluva nuori kertoi joutuneensa muuttamaan koronatilanteen vuoksi takaisin kotiin opiskelija-asuntolasta, mikä ahdisti nuorta. Nuoren lapsuudenkoti on vahvasti uskonnollinen, eikä hän ole voinut kertoa kotona seksuaalisesta suuntautumisestaan ja samaa sukupuolta olevasta kumppanistaan.

Koti ja perhesuhteet eivät myöskään aina tue nuorten hyvinvointia, vaikka ulkoisin mittarein arvioituna kaikki olisi hyvin. Eräs 17-vuotias nuori kuvasi asiaa seuraavasti:

Elän hyvätuloisessa perheessä. Minulla on suuri oma huone, eikä minun tarvitse stressata koronatilanteen aiheuttamista mahdollisista taloudellisista haasteista tai esimerkiksi ruoan puutteesta. Asiat siis vaikuttavat olevan hyvin; eihän minulla ole kotona oleskellessani mitään hätää. Tästä syystä tunnen syyllisyyttä siitä, että voin välillä todella huonosti. En uskalla kertoa kenellekään ongelmistani, sillä en halua vaikeassa tilanteessa kuormittaa muita. Todellisuudessa koronatilanne on vaikuttanut mielenterveyteeni voimakkaasti. Minua ah-

distaa olla kotona. (Nuori 17 vuotta, nro 71)

Esimerkin nuoren kuuluminen perheeseen on syystä tai toisesta haurasta, ja hän kokee mielenterveytensä heikentyneen vaikka kaikki on kotona päällisin puolin hyvin. Myös tuoreen Nuorisobarometrin tuloksista käy ilmi, ettei nuorten kokemassa elämän tyytyväisyyden laskussa ole polarisaatiota taloudellisen toimeentulon luokissa (Lahtinen ym. 2021). Tämä herättää kysymyksen mahdollisista koronan tuomista uudennlaisista haavoittuvista ryhmistä, joita ei välttämättä havaita käytössä olevien perinteisten riskimittareiden avulla.

Johtopäätökset

Koronapandemiasta johtuvat sosiaalisten kontaktien rajoittamiset ovat vaikuttaneet erityisellä tavalla nuorten arkeen. Tavallisesti sosiaalisen toiminnan kenttä laajenee nuoruudessa, kun ystävyys- ja vertaissuhteet nousevat perhesuhteiden rinnalle tukemaan nuorten identiteetin rakentumista ja itsenäistymistä (mm. Aaltonen & Honkatukia 2002). Poikkeusolojen aikana ystäviä ja kavereita ei kuitenkaan voinut nähdä tavalliseen tapaan, jolloin perheen läsnäolo on voinut olla voimavara, mutta tuntua osalle nuorista myös raskaalta. Tätä vertais- ja perhesuhteiden välistä dilemmaa olemme tarkastelleet artikkelissa relationaalisesta näkökulmasta (ks. Emirbayer 1997): sosiaalisen kanssakäymisen rajoitukset horjuttivat nuorten sosiaalisten suhteiden dynamiikkaa ja aiheuttivat suhteisiin jännitteitä. Olemme kuvanneet nuorten toimijuutta suhteessa perheeseen ja ystäviin kuulumistyön käsitteen avulla (ks. Kuurne & Vieno 2021).

Vaikka nuoret kertoivat perhesuhteiden lähentymisestä, he kirjoittivat myös ulkopuolisuuden tunteesta, yksinäisyydestä ja ystävien kaipuusta. Koronarajoitukset paljastivat paitsi ystävien merkityksen, myös koulun tärkeyden nuorten sosiaalisten suhteiden ylläpitämisen ja

kuulumistyön merkityksellisenä tilana sekä erilaisten riittien (kevätjuhlat, rippileirit) merkityksen yhteisöllisyyden ja kuuluvuuden rakennusaineina.

Relationaalisesta näkökulmasta kiinnostavaa on, että yksinäisyyden kokemuksesta huolimatta nuoret kaipasivat poikkeusolojen raamittamassa tiiviissä perhearjessa myös yksinoloa, mikä liittyy nuoruuteen erityisenä elämänvaiheena, jossa otetaan etäisyyttä lapsuudenperheeseen (vrt. Korhonen & Perho 2014). Toisaalta omaehtoinen yksinoloon hakeutuminen ei välttämättä aina lisää nuoren hyvinvointia, mitä olemme avanneet artikkelissa kuulumistyön käsitteen avulla. Nuori voi käyttää yksinoloon hakeutumista eräänlaisena haitallisena hallintakeinona välttääkseen hankaliksi kokemiaan kohtaamisia vertaisten kanssa (Kyllönen ym. 2016, 27).

Nuoret tekivät siten moninaista aktiivista ja ristiriitaistakin kuulumistyötä suhteessa perheeseen, mutta myös ystäviin. Kuulumistyö tulee nuorten kirjoituksissa sanoitettua koronapandemian ensimmäisen aallon aikana tilanteessa, missä nuoret kokivat monenlaisia ristipaineita ja myös roolien hajaannusta (vrt. Korhonen & Perho 2014). Nuoret kuvasivat kirjoituksissaan eri suuntiin vievää kuulumistyötä, jota he joutuivat tekemään suhteessa perheeseen ja ystäviin: esimerkiksi perheenjäsenen kuulumisen riskiryhmään pakotti nuoret pohtimaan läheisten terveysturvallisuutta, mutta samaan aikaan ystävien vapaampi liikkuminen aiheutti merkityksellisistä sosiaalisista suhteista ulkopuolelle jäämisen pelkoa.

Olemme artikkelissa kuvanneet **kuulumistyön haurastumisena** tilannetta, jossa koronarajoitusten vuoksi nuorten toimijuus on heikosti kiinni sosiaalisissa suhteissa. Osa nuorista koki koronatilanteesta johtuvaa ahdistusta, alakuloa, masennusta ja eräänlaista passivoitumisen kierrettä, josta ulospääseminen ilman ystäviä tuntui mahdottomalta. Erityisen haavoittuvia ovat ne nuoret, joiden passivoitumisen eskaloitumista edistävät ja kuulumistyötä vaikeuttavat erilaiset rakenteelliset esteet kuten palveluiden katkeamiset tai vanhempien vakavat ongelmat.

Osa nuorista koki myös ahdistusta, vaikka ulkoisilta mittapuilta katsottuna kotona oli kaikki hyvin. Usein ajatellaan, että hyvinvoinnin polarisoitumista tapahtuu sosiaalisten luokkien välillä. Relationalinen viitekehys paljastaa, miten koronapandemian kaltaisissa tilanteissa hyvinvoinnin ja pahoinvoinnin kokemukset eivät näytä taipuvan yksiselitteisesti perinteisiin riskiryhmäoletuksiin (vrt. esim. Taylor-Gooby 2004). Tämä herättää kysymyksen mahdollisista koronan tuomista uudenlaisista haavoittuvista ryhmistä, joita ei välttämättä havaita käytössä olevien perinteisten riskimittareiden avulla. Voikin olla, että koronapandemian kaltaisissa yhteiskunnan kriisitilanteissa polarisoitumista tapahtuu myös sosiaalisten luokkien sisällä.

Aineiston keruuhetkellä keväällä 2020 nuorten jaksaminen perustui pitkälti uskoon tilanteen väliaikaisuudesta: ”Toivoisin vain, että tämä kevät ja kesä olisi ohi ja voisimme palata takaisin ”normaaliin” (Nuori 18 vuotta, nro 21). Koska koronapandemia osoittautui huomattavasti pitkäkestoisemmaksi kuin sen ensimmäisessä aallossa osattiin aavistaa, usko tilanteen väliaikaisuuteen ei välttämättä ole kantatellut nuoria pandemian pitkittyessä. Nuorten haurastunut kuulumistyö, sen rakenteelliset esteet ja passivoitumisen kierre tarkoittavat, että sosiaalisia suhteita ylläpitäviä pitkäkestoisia tukitoimia tarvitaan.

Lähteet

- Aaltonen, Sanna & Honkatukia, Päivi (toim.) (2002). *Tulkintoja tytöistä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Allianssi (2020). #MPkorona. Kysely koronaviruksen vaikutuksista nuorten elämään. #MPkorona - Allianssi (luettu 20.5.2022.)
- Bengtsson, Tea T. & Blackman, Shane & King, Hannah & Østergaard, Janette (2021a). Introduction to Special Issue. Distancing, Disease and Distress: The Young and COVID-19: Exploring Young People's Experience of Inequalities and Their Resourcefulness During the Pandemic. *Youth* 29(45): 45–105.
- Donati, Pierpaolo (2011). *Relational Sociology. A new paradigm for the social sciences*. London: Routledge.
- Durkheim, Emile (1980). *Uskontoelämän alkeismuodot*. Australialainen toteemijärjestelmä. Helsinki: Tammi.
- Emirbayer, Mustafa (1997). Manifesto for relational sociology. *American Journal of Sociology* 103(2): 281–317.
- Fish, Jessica & Lauren B. & McInroy, Lauren B. & Pacey, Megan S. & Williams, Natasha D. & Henderson, Sara & Levine, Deborah S. (2020). “I’m Kinda Stuck at Home With Unsupportive Parents Right Now”: LGBTQ Youths’ Experiences With COVID-19 and the Importance of Online Support. *Journal of Adolescent Health* 67(3): 450–452.
- Kannasoja, Sirpa (2013). Nuorten sosiaalinen toimintakyky. *Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social research* 484. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Kansalaispulssi (2021). *Kansalaispulssi 1-8/2020: Yhdistelmäaineisto 15-29-vuotiaista nuorista*. Valtion nuorisoneuvosto/Tilastokeskus. PowerPoint-esitys (tietoaanurista.fi) (luettu 20.5.2022.)
- Korhonen, Merja & Perho, Hannu (2014). Psykososiaalinen kehitysteoria. Teoksessa Riitta Jallinoja & Helena Hurme & Kimmo Jokinen (toim.) *Perhetutkimuksen suuntauksia*. Helsinki: Gaudeamus, 35–59.
- Kuurne, Kaisa & Vieno, Atte (2021). Developing the Concept of Belonging Work for Social Research. *Sociology*: 1–17. doi:10.1177/00380385211037867
- Kyllönen, Sanna & Hirvonen, Riikka & Ahonen, Timo & Kiuru, Noona (2016). Yksinäisyyden, omatoimisen yksinolon ja vanhemmille uskoutumisen yhteydet varhaisnuorten kouluviihtyvyyteen. *Oppimisen ja oppimisvaikeuksien erityislehti* 27(3): 25–39.

- Lahtinen, Jenni & Myllyniemi, Sami (2021). Nuorten tyytyväisyys elämään korona-ajan ensimmäisen puolen vuoden aikana. Näkökulma 70. Nuorisotutkimusseura/Nuoristotutkimusverkosto. Näkökulma 70: Nuorten tyytyväisyys elämään korona-ajan ensimmäisen puolen vuoden aikana - Nuorisotutkimusseura ry (luettu 20.5.2022.)
- Lahtinen, Jenni & Laine, Riku & Pitkänen, Tuuli (2021a). Koronaan liittyvät kokemukset stressaavat nuoria. Näkökulma 78. Nuorisotutkimusseura/Nuoristotutkimusverkosto. Koronaan liittyvät kokemukset stressaavat nuoria - Nuorisotutkimusseura ry (luettu 20.5.2022.)
- Lahtinen, Jenni & Haikkola, Lotta, Kauppinen, Eila (2021b). ”Etäkoulu oli mukavaa ja sai enemmän vapaa-aikaa, yksinäisyys oli huono puoli” – Nuorten kokemukset etäopetuksesta korona-ajan alussa. Näkökulma 69. Nuorisotutkimusseura/Nuoristotutkimusverkosto. Näkökulma 69: ”Etäkoulu oli mukavaa ja sai enemmän vapaa-aikaa, yksinäisyys oli huono puoli” – Nuorten kokemukset etäopetuksesta korona-ajan alussa - Nuorisotutkimusseura ry (luettu 20.5.2022.)
- Layder, Derek (1998). Sociological practice: Linking theory and social research. Lontoo: Sage.
- Loades, Maria E. & Chatburnm, Eleanor & Higson-Sweeney, Nina & Reynolds, Shirley & Shafran, Roz & Brigden, Amberley & Linney, Catherine & McManus, Megan N. & Borwick, Catherine & Crawley, Esther (2020). Rapid Systematic Review: The Impact of Social Isolation and Loneliness on the Mental Health of Children and Adolescents in the Context of COVID-19. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry* 59(11): 1218–1239.
- Lähdesmäki, Tuuli & Saresma, Tuija & Hiltunen, Kaisa & Jäntti, Saara & Sääsikilähti, Nina & Vallius, Antti & Ahvenjärvi, Kaisa (2016). Fluidity and flexibility of “belonging”: Uses of the concept in contemporary research. *Acta Sociologica* 59(3): 233–247.
- May, Vanessa (2011). Self, Belonging and Social Change. *Sociology* 45(3): 363–378.
- Miettinen, Anneli & Hakovirta, Mia & Saarikallio-Torp, Miia & Haapanen, Mari & Kurki, Paula & Kallioma-Puha, Laura & Sihvonen, Ella, Heinonen & Heinonen, Hanna-Mari & Mäki, Netta (2020). Lasten vuoroasuminen ja sosiaaliturva. Vuoroasumisen nykytila ja merkitys etuus- ja palvelujärjestelmän kannalta. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta 2020:51. Helsinki: Valtioneuvosto.
- Paananen, Reija & Ristikari, Tiina & Merikukka, Mariko & Rämö, Antti & Gissler, Miika (2012). Lasten ja nuorten hyvinvointi Kansallinen syntymäkohortti 1987 -tutkimusaineiston valossa. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Pelastakaa Lapset (2020). Stressi, huoli ja yksinäisyys – koronapandemian vaikutukset lasten ja nuorten elämään. Lapsen ääni 2020. Helsinki: Pelastakaa Lapset ry.
- Pieh, Christoph & Budimir, Sanja & Probst, Thomas (2020). The effect of age, gender, income, work, and physical activity on mental health during coronavirus disease (COVID-19) lockdown in Austria. *Journal of Psychosomatic Research*, 136: 110–186.
- Repo, Juuso & Poskiparta, Elisa & Herkama, Sanna & Salmivalli Christina (2020). Koululaisten koronakevät -tutkimuksen tulokset. Turun yliopisto 2020. <https://app.powerbi.com/view?r=eyJrJoiZGNhZDc0NzctMzYyMi00MGE4LWJiZmYtZGY2MjJmZmZlOWZjliwidCI6ImY1OTJjYjVmLWl4YmMtNDFiOS05MDFmLTlhOTlhYjg0YWZhNiIsImMiOjh9> (luettu 20.5.2022.)
- Salerno, John P. & Devadas, Jackson & Pease, M. & Nketia, Bryanna; Fish, Jessica (2020). Sexual and Gender Minority Stress Amid the COVID-19 Pandemic: Implications for LGBTQ Young Persons’ Mental Health and Well-Being. *Public Health Reports* 135(6): 721–727.
- Sihvonen, Ella & Saarikallio-Torp, Miia & Iivonen, Esa (2021). Nuoret ja korona – “Please leave, corona, I want to live my youth” - Tutkimusblogi (kela.fi) (luettu 20.5.2022.)
- Sutela, Hanna & Sirmiö Outi (2022). Työmarkkinat. Teoksessa Merita Mesiäislehto ym. (toim) Koronakriisin vaikutukset sukupuolten tasa-arvoon Suomessa. Valtioneuvoston tutkimus- ja julkaisusarja. Helsinki: Valtioneuvosto.
- Taylor-Gooby, Peter (toim.) (2004) *New Risks, New Welfare: The Transformation of the European Welfare State*. Oxford: Oxford University Press.
- Valtioneuvosto (2021). Lapsen, nuoren ja koronakriisi. Lapsistrategian koronatyöryhmän arvio ja esitykset lapsen oikeuksien toteuttamiseksi. Valtioneuvoston julkaisu 2021:2. Helsinki: Valtioneuvosto.
- Virtanen, Minna (2006). Tutkimus nuorten työttömien ajankäytöstä. Kaukosäädin vai lenkkitosut? *Janus* 14(2): 153–166.

Lasten kokemuksia koronasta

Tiina Valkendorff

Johdanto

Koronapandemia on vuoden 2020 keväästä alkaen heijastunut monin tavoin lasten elämään.

Suomalaisessa yhteiskunnassa on pandemian hillitsemiseksi ollut käytössä erilaisia rajoitustoimia, jotka ovat kohdentuneet myös lasten arkeen. Koulunkäyntiin, harrastuksiin ja ihmisten välisiin kohtaamisiin asetettiin rajoitteita ja uudenlaisia sääntöjä.

Pandemian alettua Suomessa käynnistyi useita tutkimushankkeita, joissa tarkasteltiin koronan vaikutuksia nuorten elämään (ks. esim. Nuorisotutkimusseura 2020; Tampereen yliopisto 2020), mutta tietoa nuorempien lasten kokemuksista on niukasti. Lasten näkökulman selvittäminen on tärkeää, sillä se mahdollistaa lasten osallisuuden ja lasten äänen kuulemisen yhteiskuntaa mullistaneessa pandemiatilanteessa. Lasten ja nuorten tutkimusta koskevissa keskusteluissa on 2000-luvun aikana korostettu lasten osallisuuden merkitystä: tutkimukseen osallistuminen on lapsen oikeus, ja se vahvistaa lapsen näkökulmaa yhteiskunnallisessa keskustelussa.

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan sitä, millaisia kokemuksia lapsilla on korona-ajasta. Tutkimuksessa kysytään, millaisia merkityksiä lapset antavat koronalle, ja miten he näkevät sen heijastuneen arkielämään. Termi korona viittaa tässä tutkimuksessa yleisesti pandemia-aikaan ja lasten koronaa koskeviin merkityksenantoihin. Tutkimus avaa koronaan lasten näkökulman ja tarkastelee sitä, millainen sukupolvikokemus korona on. Tutkimus on laadullinen, ja sen aineistona on kahdeksan haastattelua, jotka teh-

tiin 9–13-vuotiaille lapsille syksyllä 2021, kun koronapandemia oli vallinnut Suomessa puoli-toista vuotta.

Lasten korona-aikaa koskevien kokemusten tarkastelu paikantuu lapsi-, nuoriso-, ja perhetutkimuksen kenttään, ja tutkimus osallistuu keskusteluun pandemia-ajan lapsivaikutuksista. Tarkastelen tutkimuksessani korona-aikaa myös kollektiivisen sukupolvikokemuksen näkökulmasta, joten tutkielma kiinnittyy osin myös sukupolvitutkimukseen.

Koronapandemian heijastuminen lasten ja perheiden arkeen

Covid-19-pandemian rantauduttua Suomeen vuoden 2020 keväällä, hallitus asetti maahan poikkeusolot, jotka olivat voimassa kaksi kuukautta¹. Poikkeusolojen myötä yhteiskunta sulkeutui monin tavoin, mikä vaikutti myös lasten ja nuorten arkeen. Lasten ja nuorten kannalta olennaisia muutoksia olivat valtion ja kuntien harrastustilojen, kirjastojen, kulttuuri- ja nuorisotilojen sulkeutuminen sekä lähiopetuksen keskeyttäminen. Julkisen sektorin työntekijöitä määrättiin etätöihin, ja samoja linjauksia suositeltiin yksityiselle ja kolmannelle sektorille. Hallitus antoi myös kokoontumisrajoituksia, ja julkiset kokoontumiset rajoitettiin tiukimmillaan kymmeneen henkilöön. Linjausten tarkoituksena oli estää koronan leviäminen, suojella väestöä sekä turvata yhteiskunnan ja talouselämän toiminta. (Valtioneuvosto 2020a.) Pandemian hillitsemiseksi on yhteiskunnassa

¹ Ensimmäisen kerran poikkeusolot olivat voimassa 16.3.–16.6.2020, ja toistamiseen 1.3.–27.4.2021.

ollut poikkeusolojen lisäksi käytössä muitakin rajoituksia ja suosituksia (ks. tarkemmin Valtioneuvosto 2021a).

Tutkimukset ovat osoittaneet, että korona-arki heijastui lapsiin, nuoriin ja lapsiperheisiin eriarvoisuutta lisäten (esim. STM 2020; Pelastakaa lapset 2020, 2021; Valtioneuvosto 2021b). Kriisien ylipäänsä tiedetään heijastuvan voimakkaimmin jo valmiiksi heikommassa asemassa oleviin (esim. Erola 2020). Suomessa korona on aiheuttanut haasteita erityisesti yksinhuoltajaperheissä sekä perheissä, joissa on erityisen tuen tarpeessa olevia lapsia (STM 2021). Ongelmia on ollut myös perheissä, joissa lapset vuoroasuvat kahdessa kodissa. Kokoon-tumisrajoitukset ja -suositukset sekä karanteenit ovat voineet tehdä epäselväksi sen, miten lasten ja vanhempien tapaamisia tulisi toteuttaa (STM 2020). Lastensuojelun asiakkaiden ja kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten elämään tiedetään koronan niin ikään vaikuttaneen kielteisesti (Nelimarkka ym. 2021).

Vaikka korona onkin koetellut perheitä, on perheissä toisaalta kehitetty myös erilaisia selviytymisstrategioita muuttuneeseen arkeen (Salin ym. 2020). Koronan vaikutukset arkeen ovat olleet jakautuneita. Osa lapsista ja nuorista on nähnyt koronassa myös myönteisiä merkityksiä. (Pelastakaa lapset 2020, 2021; Salasuo & Lah-tinen 2021.)

Pandemian heijastumia peruskouluun

Yksi lasten arkea mullistavista vaikutuksista koronapandemiassa oli siirtyminen etäkouluun. Poikkeusolojen myötä Suomen peruskoulut suljettiin maaliskuussa 2020, ja lapset ryhtyivät käymään koulua etäopetusjärjestelyin.² Lähi-opetukseen palattiin toukokuun puolivälissä,

2 Suomen valtioneuvosto teki 16.3.2020 päätöksen, jonka myötä Suomen peruskoulut suljettiin 18. maaliskuuta 2020 ja oppilaat siirtyivät etäopetukseen. Etäopetus kesti noin kaksi kuukautta ja se toteutettiin tietyin poikkeuksin (ks. tarkemmin Valtioneuvosto 2020d).

eli sulku kesti kaikkiaan pari kuukautta. (OKM 2020a; Vuorio ym. 2021.) Tämän jälkeenkin kouluja on asetettu ja oppilaita siirretty etäope-tukseen kunta- ja koulukohtaisin käytäntein.

Etäopetusta toteutettiin hyödyntämällä digitaalisia kanavia ja sovelluksia, mutta koulujen, luokkien ja opettajien välillä oli eroja etäope-tuksen toteuttamisessa. Aiemmissä tutkimuk-sissa on tuotu esiin, että peruskouluikäiset ovat kokeneet etäkoulun kuormittavana ja työläänä, ja vanhempien tuki on ollut etäkoululaiselle tärkeää. Lapset ovat myös kokeneet etäkou-lun vaikeuttaneen tai heikentäneen opinnois-sa pärjäämistä (Goman ym. 2021; Pelastakaa lapset 2021). Etäkoulua koskevat kokemukset ovat kuitenkin jakautuneita, ja osa oppilaista on kokenut myös hyötyneensä etäopetuksesta. Etäopetuksen on arvioitu myös heikentäneen yhdenvertaisuutta. (Goman ym. 2021.)

Etäkouluvaihe vaikutti opetuksen toteutta-misen lisäksi koulujen toimintaan laajemmin: koululääkärin ja -terveydenhoitajien vastaanot-toja lopetettiin tai vähennettiin, oppilashuollon työntekijöitä siirrettiin muihin tehtäviin ja yh-teistyö koulun ulkopuolisiin palveluihin väheni. (Esim. Hietanen-Peltola, Vaara, Hakulinen & Hastrup 2020.) Myös etäkouluvaiheen jälkeen kouluterveydenhuollon on uutisoitu toimivan supistetusti (Joensuu, Kõngäs & Hankaniemi 2022).

Korona sukupolvikokemuksena

Koronapandemialla on esitetty olevan myös sukupolvipoliittisia vaikutuksia (Nuorisotutkimusseura 2020). Sukupolven käsitettä käytetään eri tavoin ja eri yhteyksissä. Tässä tutki-muksessa koronaa tarkastellaan kollektiivisen sukupolvikokemuksen näkökulmasta, mihin viitataan myös käsitteillä yhteiskunnallinen tai sosiaalinen sukupolvi. Kollektiivisen sukupol-ven käsite viittaa yksilöihin, jotka ovat synty-neet jotakuinkin saman ajanjakson aikana. (Vrt. Purhonen 2007.) Tarkemmin sukupolven käsite viittaa tässä artikkelissa lapsiin, jotka ovat syn-

tyneet vuosina 2008–2012 ja eläneet siten lapsuuttaan covid-19 pandemian aikana.

Kollektiivisen sukupolven käsite voidaan ymmärtää myös kohorttina (Alestalo 2007), vaikka toisaalta on esitetty, että samaan aikaan syntyneet muodostavat vasta potentiaalisen sukupolven (Karisto 2005). Sukupolvi muodostumisen osalta korostetaan sitä, että saman ikäiset jakavat yhdessä merkittäviä elämäkokemuksia ja käsitteitä. (Ks. Mannheim 1928/1952; Alestalo 2007). Tässä artikkelissa ymmärrän yhteiskunnallisen/kollektiivisen sukupolven merkitsevän saman ikäryhmän jäseniä, jotka kuuluvat samaan historialliseen yhteisöön. He jakavat saman paikan yhteiskunnassa ja kokevat samoja asioita, mikä kehystää yksilöiden käyttäytymistä ja ajattelua, myös ilman varsinaista tietoisuutta sukupolvesta. (Vrt. Mannheim 1928/1952; Purhonen 2007.)

Koronapandemialla on ollut suoria vaikutuksia lasten elämään, ja sen on ajateltu voivan olla merkittävä sukupolvikokemus lapsille ja nuorille sen vuoksi, että lapsuudessa suhde yhteiskuntaan ja sen rakenteisiin alkaa muodostua (esim. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2010). Koronaa on verrattu myös 1990-luvun lamaan, ja pohdittu, voiko koronalla olla lasten ja nuorten elämään samankaltaisia vaikutuksia kuin lama-ajalla (Hiilamo 2021).

Tutkimuksen toteuttaminen

Tutkimusaineistona ovat 9–13-vuotiaille lapsille tehdyt teemahaastattelut, joita on yhteensä kahdeksan. Haastateltavat, kuusi tyttöä ja kaksi poikaa, asuvat perheittensä kanssa ja käyvät koulua yleisopetuksessa. Lapset ovat kotoisin eteläisen Suomen kaupungeista. En tuo esiin lapsista muita taustatietoja heidän anonymiteettinsä varmistamiseksi. Tavoitin haastateltavat lapset hyödyntämällä erilaisia epävirallisia reittejä (ks. Kallio 2015, 173–174) ja omia verkostoja. Hyödynsin myös lumipallomenetelmää, eli löytämiäni haastateltavien avulla sain lisää haastateltavia (Hirsjärvi & Hurme 2011, 59–60).

Koska tutkimuksen kohderyhmänä ovat lapset, kiinnitin erityistä huomiota tutkimusetiikkaan läpi tutkimusprosessin. Suunnittelu- ja käynnistysvaiheessa pohdin, millainen tutkimusasetelma mahdollistaa parhaiten lasten osallisuuden ja tutkimuseettisten periaatteiden noudattamisen. Tutkimuseettisten ohjeiden mukaan alle 15-vuotiaiden osallistumisesta tutkimukseen päättää ensisijaisesti huoltaja. Koska tämän tutkimuksen informantteina ovat lapset ovat alle 15-vuotiaita, suostumus tutkimukseen pyydettiin sekä huoltajalta että lapselta. (TENK 2019; ks. myös Nieminen 2015.)

Haastatteleman lapset saivat ensitiedon tutkimuksesta huoltajiltaan ja tutkimustiedotteen kautta. Kirjoitin lapsille ja huoltajille erilliset tutkimustiedotteet. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK 2019) mukaan alaikäiselle on annettava tietoa tutkimuksesta tavalla, jonka hän pystyy ymmärtämään. Lasten tutkimustiedotteen laatimisessa kiinnitin huomiota tiedotteen ymmärrettävyyteen ja lapsilähtöiseen kieleen, selkokieltä (Selkokeskus 2021) mukailen. Testasin ennen tutkimuksen käynnistämistä tutkimustiedotteen ymmärrettävyyden antamalla tiedotteen luettavaksi lapsille, jotka ovat samanikäisiä kuin tutkimukseni kohderyhmä.

Pyrin suunnittelemaan haastattelutilanteet lasten kannalta mahdollisimman miellyttäväksi ja rennoiksi kokemuksiksi. Haastattelut perustuvat vapaaehtoisuuteen ja lapsen haluun kertoa ajatuksiaan. Lähtökohtana oli ajatus, että tutkimus on lapselle osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuus, joka voi antaa kokemuksen kuulukseksi tulemisesta. (Ks. Vehkalahti, Rutanen, Lagström & Pösö 2015.)

Kerronnalliset teemahaastattelut

Toteutin haastattelut pääsääntöisesti tutkittavien kotona, muutaman tutkijan kodissa. Haastattelut kestivät 20–40 minuuttia ja kaikkien haastattelujen kokonaispituus litteroituina oli 24 sivua. Lapsen huoltaja ei ollut paikalla itse haastattelutilanteissa, mutta useimmissa tapauksissa huoltaja oli lähistöllä, esimerkiksi

eri huoneessa. Kaksi haastateltavaa osallistui haastatteluun yksin, ilman huoltajaa, mutta huoltajalta oli myös näissä tapauksissa saatu suostumus. Yksin haastatellut lapset olivat haastatelluista vanhimpia.

Laadulliset tutkimushaastattelut etenevät tyypillisesti prosessimaisesti, ja haastatteluista voidaan erottaa vaiheita. Juliet Corbin ja Janice Morse (2003) erottelevat tutkimushaastattelun neljä eri vaihetta, jotka lasten haastatteluja tutkineet Roos ja Rutanen (2014) ovat kääntäneet aloitusvaiheeksi, tunnustelevaksi vaiheeksi, syventymisvaiheeksi ja lopetusvaiheeksi.

Aloitusvaiheessa keskustelimme ensin tutkimuksesta ja kävimme läpi tutkimustiedotteen. Kerroin lapsille tutkimuksen tarkoituksesta ja tavoitteista, korostin haastattelun vapaaehtoisuutta ja sitä, että haastattelun voi keskeyttää, eikä kaikkiin kysymyksiin tarvitse vastata. Lasten antamaa suostumusta ei pidetty lopullisena, ja haastattelutilanteessa tähdennettiin, että mieltä voi muuttaa myös haastattelun aikana. Kysyin myös luvan haastattelun aloittamiseen ja tallentamiseen.

Sovelsin haastatteluissa kerronnallisen haastattelun (ks. esim. Hyvärinen & Löyttyniemi 2005) ja teemahaastattelun (Hirsjärvi & Hurme 2011) menetelmää. Olin pohtinut ennalta haastattelun teemoja, mutta aloitin haastattelun soveltaen kerronnallista haastattelua. Kerronnallisessa haastattelussa lähdetään liikkeelle yhdestä laajasta kysymyksestä, teemasta. Haastateltavalle annetaan tilaa tuottaa kerrontaa tutkijan ennakkokäsityksestä riippumatta. (Hyvärinen & Löyttyniemi 2005.) Pyysin aluksi lapsia kertomaan heidän ajatuksiaan koronasta, määrittelemättä tarkemmin teeman sisältöä. Kerronnallisen haastattelun mukaisesti tehtävänäni oli ilmaista, että kuuntelen aktiivisesti ja kannustan kertomaan lisää.

Kerronnallisessa haastattelussa tiedon tuottaminen rakentuu haastateltavan vapaalle kerroinnalle. Vapaan kerronnan vaihe (Hyvärinen & Löyttyniemi 2005) ei ollut tutkimuksessani kovin pitkä. Lasten haastatteluille on tyypillistä, että kerronta voi olla ohutta ja puheenvuorot

lyhyitä, jolloin tutkija voi aktivoida haastateltavaa kertomaan enemmän. (Ks. Roos & Rutanen 2014.) Vapaan kerronnan jälkeen tarkoitukseni oli keskustella niistä teemoista, joita olin itse ennalta luonut. Haastattelutilanteessa lapset kuitenkin nostivat itse esiin niitä teemoja, joita olin itsekkin suunnitellut. Mikäli jokin aihe ei tullut lapsen aloitteesta keskusteluun, otin ne haastattelun loppuun.

Teemat, joista haastatteluissa keskustelimme, olivat: 1) koronan merkitykset ja määritelmät, 2) koronan heijastumat arkielämään (koulu, vapaa-aika, harrastukset) 3) korona ja ihmissuhteet sekä 4) koronatilanteen arviointi. Haastattelut etenivät sujuvasti ja lapset keskustelivat aiheesta monipuolisesti. Teemojen sisällöissä ei menty kovin syvälle tasolle, ja haastattelujen tunnusteleva ja syventyvä vaihe (vrt. Roos & Rutanen 2014) olivat limittäisiä, tai syventyvä vaihe jäi olemattomaksi.

Lasten haastattelujen tulee loppua haastattelutavan kannalta myönteisesti, ja on tärkeää, että lapselle jää tunne siitä, että hänen kertomansa oli tärkeää. (Vrt. Roos & Rutanen 2014; Tuukkanen 2015.) Lasten haastatteluissa palkkio on nähty tärkeänä (esim. Tuukkanen 2015), ja myös tässä tutkimuksessa lapset saivat osallistumisestaan pienen palkkion (kahvilalahjakortti).

Aineiston analyysi

Sovelsin aineiston analyysissä laadullista teoriasidonnaista sisällönanalyysia ja aineiston teemoittelua (ks. Tuomi & Sarajärvi 2009). Analyysini alkoi sisällönanalyysin mukaisesti koodaamalla aineistoa. Luin aineiston läpi ja merkitsin aineistoon sitä jäsentäviä merkityksiä, eli koodeja. Analyysiyksikköni olivat noin virkkeen mittaisia tai jopa lyhyempiä. Alkuvaiheessa koodeja oli noin 40. Tämän jälkeen yhdistin koodeja eri teemaluokkiin. Teemat mukailivat osin niitä teemoja, joita olin luonut teemahaastattelurunkoon. Tämän jälkeen analyysi eteni siten, että syvensin aineiston tarkastelua teoreettisen kehyksen avulla.

Tuon seuraavassa luvussa esiin lasten koronalle antamia merkityksiä ja tarkastelen koronan heijastumia lasten arkielämään, erityisesti kouluun ja ihmissuhteisiin. Luvun lopuksi tuon esiin myös lasten arvioita koronatilanteesta. Lopuksi vedän yhteen sitä, millaiseksi sukupolvi-kokemukseksi korona piirtyy 9–13-vuotiaiden lasten näkökulmasta. Aineiston runsauden vuoksi rajasin tästä artikkelista pois koronan heijastumat harrastuksiin, joita tarkastelen myöhemmin julkaistavassa osatutkimuksessa. Tuon analyysissäni esiin sitaatteja aineistosta, joiden yhteydessä kerron vastaajan sukupuolen ja iän. Sitaatit ovat pääosin suoria lainauksia, mutta joihinkin on tehty pieniä muutoksia anonyymiteetin turvaamiseksi.

Tulokset

Lasten ajatuksia koronasta

Lasten haastattelut alkoivat siten, että annoin lapsille mahdollisuuden kertoa, mitä ajatuksia sana 'korona' tuo ensimmäiseksi mieleen. Koronan herättämät ensimmäiset ajatukset olivat odotetustikin melko kielteisiä. Lapset toivat tyypillisesti esiin koronan aiheuttamia muutoksia ja rajoituksia elämään. He mainitsivat etäkoulun, tapaamisrajoitukset, harrastusten sulkeutumisen ja muita rajoituksia, joilla oli ollut kielteinen merkitys elämälle.

Osa lapsista aloitti haastattelun kertomalla, mitä korona tarkoittaa. Kaikkien lasten kanssa keskusteltiin siitä, miten he ymmärtävät koronan. Pyysin lasta esimerkiksi miettimään, miten hän kertoisi koronasta ihmiselle, joka ei ole koskaan kuullut siitä. Tyypillisesti korona kuvailtiin virukseksi, mutta sen lisäksi osa kuvaili sitä tarkemmin:

”Korona on sellainen covid-19 viruspandemia, ja se on ollut tuosta 2019 loppuvuodesta lähtien.” (P12)

”Se on virus, joka on koko maailmassa ja pitäisi pysytellä kotona ja ei saisi mennä hirveästi kauppoihin. Tai ruokakauppoihin tietysti saa. Se on vakava ja siksi pitää pysyä kotona, koska vanhat ihmiset voi kuolla siihen.” (T11.)

Edellä esitetyt sitaatit sisältävät tyypillisiä näkemyksiä, joita myös muut lapset toivat haastatteluissa esiin. Lapset eivät nähneet koronaa pelottavana omalla kohdallaan haastattelujen ajankohtana, vaikka osa kertoi aiemmin tunteensa myös pelkoa: ”Joskus ruvettiin ihan itkemään koulusta, kun se pelotti niin paljon.” (T13) Erityisesti koronan alkuvaihe oli ollut lapsille hämmentävä ja yllättävä, eivätkä he olleet osanneet odottaa sen vaikuttavan elämään niin ratkaisevasti. ”En voinut osata kuvitella että se menee näin isoksi näin maailman mul-listavaksi. En voinut ajatella että se on yhtäkkiä tällöinen kriisi. (P12)

Vaikka koronaa ei nähty vaarallisena omalla kohdalla, lapset korostivat sen voivan olevan vaarallinen muille, tyypillisesti iäkkäille. ”On pelottavaa jos vaikka sairastuu siihen ja tartuttaa mummin tai ukin.” (T12) Lapset määrittelivät koronaa tuomalla esiin vaaran, ja siitä johtuvat rajoitustoimet.

Alakouluikäisten lasten kokemuksia etäkoulusta

Korona muutti alakouluikäisten lasten kouluarkea. Koronan rantauduttua Suomeen koulut suljettiin kahdeksi kuukaudeksi maaliskuussa 2020 ja oppilaat siirtyivät etäkouluun. Koulujen sulkeutuminen ja etäkoulu oli aihe, josta haastatteluissa keskusteltiin paljon. Etäkoulu koettiin monelta osin hämmentävänä ja osin pelottavanakin. Koulujen sulkeutuminen oli monelle lapselle eräänlainen merkki tilanteen vakavuudesta. ”Ensin korona ei paljon vaikuttanut, mutta kun alkoi etäkoulu, ihmiset alkoi pelkäämään sitä.” (T 13)

Haastatellut lapset näkivät etäkoulussa kielteisiä puolia, mutta myös jotain myönteistä.

Etäkoulun positiivisena puolena haastateltavat toivat esiin kiireen vähenemisen ja erityisesti rauhallisemmat aamut. Osa haastatelluista ei etäkoulussa muita myönteisiä puolia nähnyt olevan.

”Kivaa oli se että ei tarvinnut herätä niin aikaisin, että ehtii kouluun.” (T13)

”Se oli hyvä puoli, kun koulu alkoi myöhemmin, niin sai nukkua pidempään. Mutta ei siinä hirveästi muuta hyvää ollut. Olin halunnut olla tavallisesti lähikoulussa.” (T11)

Osa haastateltavista toi esiin myönteisenä puolena myös sen, että etäkoulu oli ollut helppoa: ”Se oli kivaa kun tehtävät sai tehtyä niin nopeasti. Sit pysty vaan chillaamaan.” (T9) Etäkoulu piirtyi mieleen elämänvaiheena, jolloin arki oli leppoista. Etäkoulu oli eräälle haastateltavalle koronapandemiassa paras asia: ”Etäkoulu, siitä mä tykkäsin. Ei ollu niin paljon jossain kohdassa velvollisuuksia. Oli aika helppoo elämää silleen.” (P12)

Aiempien selvitysten pohjalta tiedetään, että peruskouluikäiset ovat kokeneet etäkoulun kuormittavana ja työläänä (Goman ym. 2021). Tässä aineistossa etäkoulun kuormittavuus ei erityisesti korostunut, vaikka osa haastateltavista raportoikin hankaluuksista. Etäkoulun erilaiset kokemukset voivat osin palautua oppilaiden osaamisen eroihin, mutta myös siihen, että etäkoulua toteutettiin eri tavoin eri luokissa ja kouluissa, minkä myös osa haastateltavista toi esiin. Etäkoulun haasteet liittyivät haastateltavien puheessa vaikeisiin koulutehtäviin. ”Välillä etäkoulu oli vaikea toteuttaa, kun ne tehtävät oli vaikeita (...) Välillä stressasi, kun piti palauttaa tehtäviä.” (T13) Haastateltavien mielestä oppiminen oli etäkoulussa hankalampaa ja apua oli etäyhteyden kautta vaikea kysyä. ”Tietysti se [opettaja] yritti parhaansa, mutta en uskaltanu kysyä siltä apua, kun kaikki kuuli. Ja sitten oli hankalaa se, kun opettaja ei voi samalla näyttää.” (T13)

Etäkoulun haasteet liittyivät myös verkkovälitteisen koulunkäynnin ongelmiin. Osa nuoremmista haastateltavista ei ollut käyttänyt ennen koronaa verkkokokouspalveluita tai tietokoneita, joten etäkoulu merkitsi myös uusia digitaalisten alustojen ja sovellusten käytön opettelua. Tämä ei ollut ongelmatonta, ja yksi haastateltavista arvioikin etäkoulua seuraavasti: ”Ei mitään huonoja puolia paitsi verkkokokoukset.” (T10) Toinen haastateltava piti haasteena etäkoulun digitaalisten alustojen runsausta: ”Se oli ihan hirveää kun en aina löytänyt missä mun piti olla, en aina tiennyt missä kaikki on”. (T11) Etäkoulua käyvät oppilaat ovat toivoneet, että etäkoulu voitaisiin keskittää yhteen digitaaliseen oppimisympäristöön (Ahtiainen ym. 2020), ja myös tässä aineistossa osalle useat etäopiskelukanavat olivat olleet hankalia.

Etäkoulua koskevissa kokemuksissa korostuu kodin tuen merkitys (Goman ym. 2021). Vaikka haastateltavat eivät juurikaan raportoineet etäkoulun kuormittavuudesta, he kertoivat tarvinneensa etäkoulussa vanhempien apua. Vanhempien mahdollisuus tehdä etätöitä nähtiin tärkeänä, sillä tuolloin vanhemman katsottiin voivan olla myös koululaisen apuna: ”Ois ollu vaikeeta olla koulussa yksin kotona, jos vaikka tarvii apua jossakin. Jos vanhemmat ei olisi ollut etätöissä, se ois tuntunu vaikealta.” (T11) Osa haastateltavista toi esiin myös sen, että etäkoululaisen auttaminen työn ohessa oli voinut olla vanhemmille haastavaa. ”Äidin piti auttaa mua, kun en osannu niitä [koulutehtäviä] ja se oli tietysti sille aika stressaavaa.” (T12)

Haastateltavien mielestä etäkoulu oli yksitoikkoista. Sama havainto on tullut esiin myös muissa tutkimuksissa (Goman ym. 2021). Haastateltavat olivat kaivanneet kavereitaan ja luonnehtivat etäkoulua tyypillisesti sanalla ”tylsä”. ”Kyllä tuntui välillä tylsältä kun olisi ollut kiva nähdä kavereita” (P12) Lapset olivat toisaalta keksineet arkeen myös omia rutiineja, kuten sisaruksen kanssa vietetyt ”välitunnit”. ”Se oli kivaa kun menin aina välkälle puistoon mun siskon kanssa.” (T11)

Kouluilla on tärkeä merkitys kaverisuhteiden kannalta (Lahtinen, Haikkola & Kauppinen 2021). Etäkoulun ongelmaksi piirtyikin aineistossa se, että lapset eivät voineet tavata koulutovereitaan: ”Tylsää oli se ettei nähny kavereita livenä.” (T10) Yksi haastattelavista, joka ei muuten pitänyt verkkokokouksista, toi kuitenkin esiin hyvänä puolena sen, että sai nähdä muita: ”No miitissä [verkkokokous] oli ihan kiva se että sai nähdä opettajan ja kavereita”. (T10)

Lasten kokemuksia lähikoulusta korona-aikana

Etäkouluvaiheen päätyttyä alakouluikäiset lapset siirtyivät takaisin lähiopetukseen, mistä lapset puhuivat haastattelussa ”lähikouluna”. Koulun lähiopetusarkeen oli tullut kuitenkin uudenlaisia sääntöjä. Erityisesti ne ajanjaksot, jolloin koulussa oli ollut käytössä tiukimmat koronasäännöt, koettiin hankalina. Esimerkiksi yksi oppilas kertoo muuttuneesta kouluarjesta seuraavasti: ”Koulu oli aika raskasta ja uutta. Kun sääntöjä oli paljon, ne oli raskaita eikä olisi jaksanut noudattaa niitä.” (P12) Sama oppilas kertoo, että hän oli odottanut kovasti pääsyä ”lähikouluun”, mutta huomattuaan millaista uusi lähikouluarki oli, hän olisi halunnut palata takaisin etäkouluun. Sääntöjen noudattaminen koettiin paikoin hyvin hankalana.

Tyypilliset säännöt ja rajoitteet kouluissa liittyivät käsihygieniaan, maskien käyttöön sekä turvaväleihin eli fyysiseen etäisyyden ottoon. Myös puhumista ja laulamista oli paikoin rajoitettu. Kaikki haastateltavat toivat esiin käsienpesun yhtenä korona-ajan tuomana muutoksena puhuen myös ”jatkuvasta” käsienpesusta. ”No siis lähikoulussa pitää pestä koko ajan käsiä, kun tullaan kouluun ja välkältä ja ennen ruokailua, ja aiemmin piti laittaa käsidesiä.” (T11.) Sama haastateltava kertoi käsien ihon olleen jatkuvas- ta pesemisestä myös ”aivan rikki”.

Osa haastateltavista kuului haastattelujen ajankohtajana kasvomaskeja käyttävään ikäryhmään. Vaikka maskien käytön syy ymmärrettiinkin, ne koettiin hankalina ja epämiellyttävinä.

Maskien käytön oli myös arvioitu aiheuttaneen päänsärkyä ja vaikeuttaneen opiskelua. Osa toi ikävänä puolena esiin myös sen, että ilmeet kätkeytyivät maskien taakse.

”Se maskiasia, se on tosi inhottava. On vaikea keskittyä tunnilla.” (P12)

”12-vuotiaden piti alkaa käyttää maskia, se oli ehkä se hankalin kohta siinä koko koulu- ja korona-asiassa.” (T13)

Välitunnit ovat peruskouluikäisille lapsille tärkeitä tilanteita epämuodollisiin kohtaamiin. Lapsilla latautuu välitunteja kohtaan paljon odotuksia: ne katkaisevat koulun muodollista arkea ja parhaimmillaan lisäävät kouluviihtyvyyttä. (Esim. Tuononen 2008.) Haastatteluista kävi ilmi, että koronarajoitusten heijastuminen myös välitunneille koettiin erityisen ikävänä. Kysyttäessä sitä, mitkä säännöt koulussa ovat hankalia, yksi haastateltava toteaa: ”turvavälit MYÖS [painottaen] välitunnilla.” (P12)

Alakouluikäisten välituntitoiminta sisältää tyypillisesti epämuodollista yhdessäoloa, kuten erilaisia leikkejä ja pelejä, joissa turvavälien noudattaminen nähtiin hankalana: ”Koulussa on pitänyt pitää turvavälejä, vaikka niitä ei aina pysty pitää, esimerkiksi välkillä kun on niin monta oppilasta, ja se unohtuu välillä.” (T11) Haastateltavien mielestä etäisyyden pitäminen tuntui ikävältä, ja haastatteluissa tuli esiin läheisyyden kaipuu. Yksi haastateltava kertoi esimerkiksi tilanteesta, jolloin olisi halunnut halata jotakuta, mutta ei voinut. Läheisyyden merkityksestä kertoo myös yhden haastatellun lapsen näkemys turvaväleistä. Turvavälit olivat kaikista ikävin asia koronassa ja erityisesti se, että: ”ei saa olla vierekkäin.” (T9)

Leikki ja vapaa yhdessäolo, johon kuuluu myös fyysinen läheisyys, on osa alakouluikäisen normaalia arkea ja osa lapsen kehitystä (esim. Hintikka 2004). Korona-arjen uudet säännöt ovat siten pakottaneet lapsia muuttamaan leikin ja yhdessäolon tapoja. Haastattelujen pohjalta kävi ilmi, että tämä oli lapsille erityisen hanka-

la asia. Rajoitukset nähtiin tiukkoina, ja lapset olivat löytäneet uudenlaisia tapoja toimia ja olla yhdessä vain osittain.

Lasten läheissuhteet korona-aikana

Korona oli heijastunut haastattelemieni lasten ihmissuhteisiin. Koronan myötä oman perheen kanssa vietetty aika kasvoi, kun etäkoulun, etätöiden, harrastusten sulkeutumisen ja muiden rajoitusten vuoksi arki tyypistyi oman perheen pariin. Suomessa pandemian vuoksi etätöissä oli 60 prosenttia palkansaajista (Eurofound 2020), ja haastateltujen lasten vanhemmista osa oli työskennellyt vähintään osittain etätöissä. Lasten mielestä vanhempien etätöy oli hyvä asia, sillä vanhemmista oli iloa erityisesti koulu-päivän jälkeen.

”Jos vanhemmat olisi ollut pitkään töissä, olisi tuntunut yksinäiseltä.” (T9)

”Se oli ihan kiva kun koulun jälkeen joku oli kotona ja teki ruokaa.” (P12)

Lapset ja nuoret ovat kokeneet yhdessäolon vanhempiensa kanssa korona-aikana myönteisenä (Lahtinen & Salasuo 2021) ja myös tässä tutkimuksessa haastatellut pitivät myönteisenä perheen kanssa vietetyn ajan lisääntymistä. Yksi haastateltavista kuvailee perheen kanssa vietetyn ajan merkitystä seuraavasti: ”Hyvä puoli on se että kun oli koko ajan perheen kanssa, opin uusia asioita perheestä ja opin millainen meidän perhe on.” (T13) Toisaalta perheen kanssa vietetty aika saattoi tuntua myös kyllästyttävältä: ”Perheenjäseniä näki enemmän niin se ärsytti kun näki koko ajan samoja kasvoja vaikka olikin kiva olla enemmän yhdessä.” (T12)

Siinä missä lapset olivat viettäneet perheidensä kanssa enemmän aikaa, yhteydenpito sukulaisiin ja ystäviin oli vähentynyt. Lapset kertoivat haastatteluissa tapaamisrajoitusten vaikuttaneen mahdollisuuksiin tavata erityisesti iäkkäimpiä sukulaisia.

”No ihan niitä vanhimpia mummoja en ole nähnyt ja siinä yhdessä kohdassa ei voinu nähdä kavereita sisällä.” (P12)

Tottakai halusin nähdä isovanhempia mutta ei sitä vaan voinut, se oli niin iso riski. Mutta me soiteltiin ja koetettiin pitää yhteyttä. (P12)

Ensimmäisenä koronakeväänä Suomessa oli voimassa tapaamisrajoituksia, ja hallitus suositteli myös lasten välttävän ystävien tapaamista (Valtioneuvosto 2020c). Korona-arki on tutkimusten mukaan lisännyt yksinäisyyden kokemusta lasten ja nuorten keskuudessa (esim. Kauppinen ym. 2021; Pelastakaa lapset 2020). Myös haastatteleman lapset olivat kaivanneet kavereitaan ja osa kertoi tunteneensa yksinäisyyttä. Ystävien tapaamista oli hillitty kulloistenkin koronarajoitusten ja -suositusten mukaisesti.

”Aluksi tapasin muita ihmisiä, mutta sitten en enää, kun se alkoi villiintyä. Eka sai nähdä ulkona monia kavereita, mutta sitten sai nähdä enää vain yhtä tai kahta ulkona.” (T11)

”Välillä oli sääntöjä että ei saanu tavata kavereita, tai sai tavata vain tiettyjä kavereita, mutta ei kaikkia kavereita. (P12)

Lasten arvioita koronan ikävimmistä puolista

Lapset toivat haastattelussa esiin useita ikäviä asioita, joita koronatilanne oli aiheuttanut. Haastatteluissa pyysin lapsia arvioimaan sitä, mitkä asiat heidän mielestään olivat kaikista kielteisimpiä. Kaikki haastateltavat toivat esiin ikävimpinä asioina rajoitukset, jotka kohdentuivat ihmissuhteisiin. Pandemian aikana ihmisten tapaamista oli rajoitettu, ja lapset olivat kaivanneet läheisten ja ystävien tapaamista. ”Totta kai se ettei voi tavata muita ihmisiä se on se kaikista kamalin ja ikävin”. (P12)

Koronan aikana ihmisten välisiä kohtauksia on pyritty mahdollistamaan turvavälien avulla. Lapset olivat kuitenkin kokeneet turvavälit hankalina, ja yhdessäolo etäisyyden takaa oli tuntunut vaillinaiselta. Haastattelemani tytöt tiivistää ikävimmät asiat seuraavasti: ”Rajoitukset, turvavälit, se että ei saa olla ihmisten lähellä.” (T12) Turvavälien ja hygieniarajoitusten vuoksi myös monet pelit ja leikit olivat jääneet pois arjesta.

Osa haasteltavista analysoi koronan ikävimpiä puolia sekä omasta että laajemmasta näkökulmasta. Omassa elämässä kielteisintä olivat tapaamisrajoitukset, mutta laajemmin arvioitaessa koronan vaarallisuus.

Huonoin puoli on se, että siihen kuolee ihmisiä paljon. Omassa elämässä ikävintä se että ei ole voinu nähdä kavereita tai on joutunu karanteeniin. (T9)

”Että ihmisiä ei voi nähdä normaalisti miten normaalisti näkisi ja se että tietää että ihmisiä on kuollu siihen ja kuinka hirveä kuolemantapa se on.” (T12)

Koronan myötä arkeen olivat saapuneet rajoitteet: säännöt ja kiellot olivat tulleet kehystämään elämää. Tiukimpien koronarajoitusten aika oli tuntunut lapsista erityisen ikävältä. Yksi haastateltava kertookin ajasta seuraavaa: ”Mulle alkoi tulla vähän ahdistusta, että onko mikään enää kivaa.” (T12) Kun osa tiukemmista rajoituksista purettiin, elämä oli muuttunut vähän helpommaksi. Vähitellen lapset olivat myös sopeutuneet muuttuneeseen arkeen. ”Se oli ekaks vähän outoo, mutta oon jo vähän tottunut siihen.” (T11) Osa toi esiin, että elämä ennen koronaa ei enää ollut kovin tuoreessa muistissa: ”En muista millaista elämä oli aiemmin, muuta ku ennen matkusteltiin aika paljon.” (T9)

Yhteenveto ja pohdinta

Tässä tutkimuksessa kuvataan, miten eteläisen Suomen kaupungeissa asuvat 9–13-vuotiaat tytöt ja pojat ovat kokeneet korona-ajan. Tutkimus tuo esiin lasten näkökulman ja osallistuu keskusteluun koronan lapsivaikutuksista. Tutkimuksen mukaan korona on ollut merkittävä asia lasten elämässä: se heijastui lasten elämän eri osa-alueille muuttaen arkea ja sosiaalisia suhteita. Pandemiaa voi pitää syvänä lasten ja nuorten sukupolven vaikuttavana kokemuksena. Korona on ollut yhteiskunnallinen muutos, jonka myös lapset ovat kokeneet vahvasti. (Vrt. Ryder 1965.)

Lasten kielteisimpiä pandemia-ajan kokemuksia olivat koronarajoitusten vaikutukset ihmissuhteisiin. Rajoitukset olivat vähentäneet ja muuttaneet tapaa olla läheisten kanssa. Haastattelemani lapset olivat tiukempien rajoitusten aikana kaivanneet leikkejä, pihapelejä ja rentoa yhdessäoloa ystävien ja muiden läheisten kanssa. Kokoontumisrajoitukset, karanteenit ja koulun säännöt olivat estäneet tiivistä yhdessäoloa. Leikki ja virkistäytyminen ovat lapsen oikeuksia, joiden toteutuminen pandemian aikana oli mutkistunut. Osa oli kokenut yksinäisyyttä ja kaivannut seuraa erityisesti ikätovereistaan. Myös aiempien tutkimusten mukaan yksinäisyyden kokemukset ovat olleet korona-aikana lasten ja nuorten keskuudessa tavallisia (esim. Kauppinen ym. 2021; Pelastakaa lapset 2021).

Etäkouluvaiheesta lapsilla oli negatiivisia, mutta myös neutraaleja ja myönteisiä kokemuksia. Vastaavia tuloksia on saatu myös aiemmissa tutkimuksissa (esim. Lahtinen ym. 2021). Etäkouluvaiheen myönteisiä puolia olivat kiireen vähentyminen ja osalle myös arjen helppous, ikäviä puolia puolestaan yksinäisyys, yksitoikkoisuus ja opiskelun haasteet. Koronan vaikutukset kouluarkeen koettiin kaikinensa ikävinä: etäkoulun loputtua myös lähiopetusarjessa olevat rajoitukset ja säännöt koettiin hankalina ja uuvuttavina.

Aineisto osoitti koulunkäynnin hankaloituneen koronapandemian aikana, ja vanhempien

tuen olleen tärkeää. Myös muissa tutkimuksissa on vanhempien tuen todettu olevan etäkoulussa tärkeää (Goman ym. 2021). Korkeakoulutettujen vanhempien on myös todettu pystyneen auttamaan lapsia etäkoulussa matalasti koulutettuja paremmin (Bol 2020). Matalatuloisten perheiden lapset jäivät keski- tai hyvätuloisten perheiden lapsia useammin vaille tukea ja myös ilman sopivia etäopiskeluvälineitä (Pelastakaa lapset 2021). Koronapandemian aikana lasten oikeus oppia on hankaloitunut ja oppimisen mahdollisuudet ovat eriarvoistuneet.

Haastattelemi lapset löysivät uudenlaisesta arjesta myös myönteisiä puolia. Kiireen vähentyminen ja perheen kanssa vietetyn ajan lisääntyminen olivat ajoittain tuntuneet positiivisilta asioilta. Aiempien tutkimusten ja selvitysten mukaan myös osa vanhemmista on kokenut koronan heijastuneen positiivisesti perhesuhteisiin (Jyväskylän yliopisto 2020; Paju 2020). Tutkimuksen mukaan perheellä ja erityisesti vanhemmilla on tärkeä rooli siinä, millaiseksi lasten koronaa koskevat kokemukset muodostuvat. Perheen tuki voi suodattaa koronan kielteisiä vaikutuksia ja pehmentää lasten kokemuksia pandemiasta.

Korona-aikaa koskevissa tutkimuksissa perheen on todettu voivan olla lapsille sekä tuki että haaste. Siinä missä osa lapsista on kokenut korona-aikana perheen voimavarana, osa lapsista on puolestaan raportoinut riitelyn tai jopa väkivallan uhan kasvaneen perheessä. (Pelastakaa lapset 2021; Paju 2020) Korona-aikana osa vanhemmista on voinut tukea lapsiaan, mutta joillekin vanhemmille korona on ollut erityisen haastavaa aikaa (esim. Jyväskylän yliopisto 2020; Nolvi ym. 2021).

Jatkossa on tärkeää selvittää, miten perhe-tausta vaikuttaa koronakokemuksiin tai miten heikommassa asemassa olevat lapset ovat kokeneet koronan. Kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset sekä ne, joiden perheissä on merkittäviä ongelmia, ovat voineet kokea pandemian eri tavoin kuin tähän tutkimukseen haastatellut. Yhteiskunnalliset kriisit osuvat yleensä kipeimmin niihin, jotka ovat jo entuudestaan muita

heikommassa asemassa. Samanaikaisesti he jäävät usein tutkimuksen katveisiin, kuten myös tämänkin tutkimuksen osalta.

Lasten haastattelut osoittavat lasten myös sopeutuneen muuttuneeseen arkeen. Erityisesti nuorimmille haastatelluille koronasta oli tullut osa normaalia elämää: vertailua koronaa edeltävään ajanjaksoon oli hankala tehdä, sillä siitä oli osin vain heikkoja muistikuvia. Lasten sopeutumista pandemiaan ilmentävät lasten keksimät tavat elää muuttunutta korona-arkea ja toimia sosiaalisesti rajoituksista huolimatta.

Kaikki haastateltavat toivoivat koronan pikaista väistymistä ja odottivat rajoitusten ja sääntöjen purkamista. Rajoituksista vapautuminen merkitsi lapsille läheisyyden palaamista ja myös fyysisesti tiiviimpää yhdessäoloa, tavallista kouluarkea ja ylipäänsä normaalia elämää. Vaikka lapset toivoivat rajoitusten purkamista, he samalla toivat esiin ymmärtävänsä rajoitusten merkityksen. Koronarajoitusten ja -suositusten katsottiin suojelevan riskiryhmiä ja ehkäisevän taudin leviämistä.

1990-luvun laman on arvioitu heijastuneen aikuisuuteen (ks. Paananen ym. 2012), ja myös koronan osalta lapsivaikutuksia on tärkeä seurata ja arvioida myös pidemmällä aikavälillä. Koronapandemian merkityksestä lasten elämään on tärkeä tutkia myös siksi, että tietoa voidaan hyödyntää yhteiskunnallisten haasteiden ja mahdollisten uusien poikkeusaikojen tilanteissa.

Korona lasten sukupolvikokemuksena pitää sisällään yhteisesti jaettuina asioita, kokemuksia ja käsitteitä. Tästä huolimatta on huomattava, että saman historiallisen yhteisön sisällä asioita voidaan kokea eri tavoin. (Vrt. Purhonen 2002.) Tämän tutkimuksen aineisto on laadullinen, eivätkä tulokset ole yleistettävissä kaikkien lasten kokemuksiksi. Tutkimus ei kerro esimerkiksi sitä, miten korona on koettu maaseutumaisilla alueilla tai miten lapsen perhetausta vaikuttaa koronakokemuksiin. Tutkimusten mukaan lasten ja nuorten kokemukset koronasta voivat olla hyvinkin erilaisia ja vaihdella esimerkiksi asuinpaikan (maaseutu, kaupunki) (Haikkola &

Kauppinen 2020) tai perhetaustan (Pelastakaa lapset 2021) mukaan. Eroista huolimatta sukupolvikokemuksessa on aina jotakin yhteistä. Esimerkiksi etäkoulu, koronatestit, kasvosuojat ja erilaiset koronarajoitukset ovat korona-ajan lasten sukupolvikokemuksia, vaikka kokemukset voivatkin poiketa toisistaan.

Tutkimus tuo esiin, että lasten kokemukset koronasta ovat muotoutuneet koronarajoitusten kehityksessä, ja rajoituksilla on ollut merkittäviä vaikutuksia lasten arkielämään. Rajoitustoimenpiteet ovat heijastuneet lasten ja nuorten elämään tavalla, joka on hankaloittanut YK:n lapsen oikeuksien toteutumista. (Valtioneuvosto 2021b). Lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan lapsen etu on ensisijainen harkintaperuste lapsia koskevissa toimissa, ja tämän edun toteutumista voidaan arvioida tarkastelemalla lapsivaikutuksia. Tämä tutkimus tuo esiin, että korona-aika on heijastunut erityisesti lasten oikeuteen oppia ja lasten oikeuteen leikkiä ja virkistäytyä.

Lähteet

- Ahtiainen, Raisa & Asikainen, Mikko & Heikonen, Lauri & Hienonen, Ninja & Hotulainen, Risto & Lindfors, Pirjo & Lindgren, Esko & Lintuvuori, Meri & Oinas, Sanna & Rimpelä, Arja & Vainikainen, Mari-Paaulina (2020). Koulunkäynti, opetus ja hyvinvointi koulu yhteisössä koronaepidemian aikana: Ensitulokset. Helsingin yliopisto. <http://hdl.handle.net/10138/324905> (Viitattu 12.3.2022.)
- Bol, T. (2020). Inequality in homeschooling during the Corona crisis in the Netherlands. First results from the LISS Panel. <https://doi.org/10.31235/osf.io/hf32q> (Viitattu 12.3.2022.)
- Erola, J. ym (2020). Koronakriisin vaikutukset lasten ja nuorten oppimiseen, koulutukseen ja hyvinvointiin pitkällä aikavälillä. Invest policy brief 19.5.2020.
- Eurofound (2020). Living, Working and Covid-19. First Findings – April 2020. Dublin: Eurofound. https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_publication/field_ef_document/ef20058en.pdf (Viitattu 30.8.2021)
- Haikkola, Lotta & Kauppinen, Eila (2020). Nuorten korona-ajan yksinäisyys ja näkemykset koronan vaikutuksista tulevaisuuteen. Näkökulma 66, 15.11.2020. <https://www.nuorisotutkimusseura.fi/nakokulma66> (Viitattu 5.6.2022.)
- Hietanen-Peltola, Marke & Vaara, Sarianna & Hakulinen, Tuovi & Hastrup, Arja (2020). Lasten, nuorten ja perheiden peruspalvelut koronakeväänä 2020. Tuloksia kouluterveydenhuollon verkoston ja perhekeskusverkoston tiedonkeruista. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, työpaperi 26/2020. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-521-6> (Viitattu 15.11.2021.)
- Hiilamo, Heikki (2021). Koronakriisin sosiaalinen velka. Miten pandemia vaikuttaa laaja-alaiseen hyvinvointiin? Kalevi Sorsa -säätiö. https://sorsa-foundation.fi/wp-content/uploads/2021/10/KSS_Koronakriisin-sosiaalinen-velka_Web.pdf (Viitattu 9.11.2021.)
- Hintikka, M. (2004). Leikki on lapsen elämää. Teoksessa Hintikka, M., Helenius, A. & Vähänen, L. (toim.): Leikistä totta. Omaehtoisen leikin merkitys. Hämeenlinna: Karisto, 8–33.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2011). Tutkimus-haastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Hyvärinen, Matti & Löyttyniemi, Varpu (2005). Kerronnallinen haastattelu. Teoksessa Johanna Ruusuvoori & Liisa Tiittula (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 189–222.
- Häkkinen, Antti (2013). Suomalaiset sukupolvet, elämänkulku ja historia – Sukupolvesta sukupolveen. Teoksessa Antti Häkkinen, Anne Puuronen, Mikko Salasuo &
- Anni Ojajärvi (toim.) Sosiaalinen albumi. Elämäntavat sukupolvien murroksissa. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, Verkkojulkaisu 125. https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/sosiaalinen_albumi_verkko.pdf (Viitattu 20.3.2022.)
- Goman, Jani & Huusko, Mira & Isoaho, Kati & Lehtikko, Anu, & Metsämuuronen, Jari & Rumpu, Niina & Seppälä, Hannele & Venäläinen, Salla & Åkerlund, Carola (2021). Poikkeuksellisten opetusjärjestelyjen vaikutukset tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumiseen eri koulutusasteilla. Osa III: Kansallisen arvioinnin yhteenvedo ja suositukset. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus Karvi, Julkaisut 8:2021. https://karvi.fi/wp-content/uploads/2021/04/KARVI_0821.pdf (Viitattu 20.3.2022.)
- Joensuu, Jenni & Kögäs, Päivi & Hankaniemi, Anu-Leena (2022). Kouluterveydenhuollon tarve kasvava, mutta hoitajia on liian vähän – terveydenhoitaja huolissaan: ”Kaikkia ei pystytä kohtaamaan vuosittain”. Yle Uutiset 28.1.2022. <https://yle.fi/uutiset/3-12290048> (Viitattu 21.3.2022.)

- Jyväskylän yliopisto (2020). Vanhemmat kokevan COVID-10-ajan eri tavoin – jotkut haluavat jäädä poikkeusaikaan. <https://www.jyu.fi/fi/ajankohtais-ta/arkisto/2020/05/vanhemmat-kokevat-covid-19-ajan-eri-tavoin2013-jotkut-haluavat-jaada-poikkeusaikaan> (Viitattu 15.2.2022.)
- Kallio Kirsi Pauliina (2015). Lasten ja nuorten epäsuoran kohtaamisen etiikka. Teoksessa Hanna Lagström, Tarja Pösö, Niina Rutanen & Kaisa Vehkalahti (toim.) Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 101. Helsinki 2010.
- Kauppinen, Eila & Lahtinen, Jenni & Haikkola, Lotta (2021). Nuorten yksinäisyyden kokemukset lisääntyivät korona-aikana. Nuorisotutkimusseura & Nuorisotutkimusverkosto: Näkökulma 80, 17.11.2021. <https://www.nuorisotutkimusseura.fi/nakokulma80>
- Lahtinen, Jenni & Salasuo, Mikko (2020). ”Harrastusten keskeytyminen harmitti.” Tutkimus nuorten kokemuksista korona-aikana: vapaa-aika ja harrastaminen. Nuorisotutkimusseura & Nuorisotutkimusverkosto: Näkökulma 64, 24.11.2020. <https://www.nuorisotutkimusseura.fi/nakokulma64> (Viitattu 15.11.2021.)
- Lahtinen, Jenni & Haikkola, Lotta & Kauppinen Eila (2021). ”Etäkoulu oli mukavaa ja sai enemmän vapaa-aikaa, yksinäisyys oli huono puoli” – Nuorten kokemukset etäopetuksesta korona-ajan alussa. Nuorisotutkimusseura & Nuorisotutkimusverkosto: Näkökulma 69, 26.1.2021. <https://www.nuorisotutkimusseura.fi/nakokulma69> (Viitattu 21.3.2022.)
- Mannheim, Karl (1928/1952). The Problem of Generations. Teoksessa Mannheim, Karl: Essays on the Sociology of Knowledge. London: Routledge. (276–322)
- Nelimarkka, Siiri & Majjala Seija & Eriksson Pia & Heino Tarja (2021). Koronapandemian vaikutuksia lastensuojelun palveluihin ja asiakkaiden hyvinvointiin vuonna 2020. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, työpaperi 5/2021. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-623-7> (Viitattu 12.3.2022.)
- Nieminen, Liisa (2015). Lasten ja nuorten tutkimus: oikeudellinen tarkastelu. Teoksessa Hanna Lagström, Tarja Pösö, Niina Rutanen & Kaisa Vehkalahti (toim.) Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 101. Helsinki 2010.
- Nolvi, Saara & Karukivi, Max & Korja, Riikka & Lindblom, Jallu & Karlsson, Linnea & Karlsson, Hasse (2021). Vanhempien masennus- ja ahdistusoireet lisääntyivät COVID-19-pandemian alkuvaiheessa - FinnBrain-syntymäkohorttitutkimus. Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim 2021;137(11):1203-10. <https://www.duodecim-lehti.fi/duo16165> (Viitattu 21.3.2022.)
- Nuorisotutkimusseura (2020). Miten palvelut onnistuivat vastaamaan lasten ja nuorten tarpeisiin korona-ajan poikkeustilanteessa? Uutinen 16.9.2020. <https://www.nuorisotutkimusseura.fi/ajankohtais-ta/uutiset/2310-miten-palvelut-onnistuivat-vastaamaan-lasten-ja-nuorten-tarpeisiin-korona-ajan-poikkeustilanteessa> (Viitattu 10.11.2021.)
- OKM (2020a). Valtioneuvoston linjaukset varhaiskasvatuksen, esiopetuksen, perusopetuksen, lukio- ja ammatillisen koulutuksen, korkeakoulutuksen, vapaan sivistystyön sekä taiteen perusopetuksen järjestäjille koronavirustartuntojen leviämisen hidastamiseksi
- OKM, Opetus- ja kulttuuriministeriö (2020b). Tutkijoiden näkemyksiä koronaepidemian vaikutuksista ja tarvittavista toimenpiteistä. 3.4.2020. <https://okm.fi/documents/1410845/4996910/Tutkijoiden+n%C3%A4kemyksi%C3%A4+koronaepidemian+vaikutuksista+ja+tarvittavista+toimenpiteist%C3%A4/c2128ade-43e4-03ac-6037-aa7b02877493/Tutkijoiden+n%C3%A4kemyksi%C3%A4+koronaepidemian+vaikutuksista+ja+tarvittavista+toimenpiteist%C3%A4.pdf> (Viitattu 16.9.2021.)
- Paananen, Reija & Ristikari, Tiina & Merikukka, Marko & Rämö, Antti & Gissler, Mika (2012). Lasten ja nuorten hyvinvointi. Kansallinen syntymäkohortti 1987 – tutkimusaineiston valossa. THL, Raportti 52/2012. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-245-696-0> (Viitattu 21.3.2022.)
- Paju, Petri (2020). Paikoiltaan siirretty arki. Koronakriisin vaikutukset lapsiperheiden elämään. Lastensuojelun keskusliitto. Lastensuojelun Keskusliiton verkkojulkaisu 2/2020. <https://www.lskl.fi/wp-content/uploads/Paikoiltaan-siirretty-arki-verkkojulkaisu.pdf> (Viitattu 1.6.2022.)
- Pelastakaa lapset (2020). Stressi, huoli ja yksinäisyys. Koronapandemian vaikutukset lasten ja nuorten elämään. Lapsen ääni 2020: Lasten näkemyksiä koronakeväästä. Pelastakaa lapset https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/pelastakaalapsset/main/2020/05/22105112/Lapsen_aani_2020_FI_web.pdf (Viitattu 15.2.2022.)
- Pelastakaa lapset (2021). Lasten ja nuorten kokemuksia koronapandemian ajalta. Pelastakaa lapset, Lapsen ääni 2021. https://pelastakaalapsset.s3.eu-west-1.amazonaws.com/main/2021/05/21110913/lapsen-aani-2021_raportti1_fi.pdf (Viitattu 15.2.2022.)
- Purhonen, Semi (2002). Sukupolvikäsitteen kolme ulottuvuutta diskursiivisen dimension merkitys sukupolvi-tietoisuuden rakentumisessa. Sosiologia 1 (39), 2002.

- Repo, Juuso & Poskiparta, Elisa & Herkama, Sanna & Salmivalli Christina (2020). Koululaisten koronakevät -tutkimuksen tulokset. Turun yliopisto 2020. <https://app.powerbi.com/view?r=eyJrIjoiNmM0MmNhODMzZjM4OS00OGY4LTg2YzU-rYTRiY2VhNTc3ZjdmliwidCI6ImY1OTJjYjVmLWI4YmMtNDFiOS05MDFmLTlhOTlhYjg0Y-WZhNiIsImMiOj9> Viitattu 16.11.2021).
- Roos, Piia a & Rutanen, Niina (2014). Metodologisia haasteita ja kysymyksiä lasten tutkimushaastattelussa. Varhaiskasvatuksen Tiedelehti. *Journal of Early Childhood Education Research* 3, (2), 27–47.
- Ryder, Norman B (1965). The Cohort as a Concept in the Study of Social Change. *American Sociological Review* (30), 1965 843–861.
- Salasuo, Mikko & Lahtinen, Jenni (2021). ”Edelleen harmittaa”- Nuorten kokemus harrastamisen keskeyttämisestä korona-aikana ja sen yhteys vapaa-ajan tyytyväisyyteen. *Nuorisotutkimusseura & Nuorisotutkimusverkosto: Näkökulma* 79, 14.9.2021. <https://www.nuorisotutkimusseura.fi/nakokulma79> (Viitattu 11.3.2021.)
- Salin, Milla & Kaittila, Anniina & Hakovirta, Mia & Anttila, Mari (2020). Family Coping Strategies During Finland's COVID-19 Lockdown. *Sustainability* 12(21), 2020, 9133 <https://doi.org/10.3390/su12219133> (Viitattu 23.10.2021.)
- Selkokeskus (2021). Selkokieli. Selkokeskus 27.7.2021. <https://selkokeskus.fi/selkokieli/> (Viitattu 15.11.2021.)
- STM (2020). Lasten ja nuorten hyvinvointi koronakriisin jälkihoidossa: lapsistrategian koronatyöryhmän raportti lapsen oikeuksien toteutumisesta. Valtioneuvoston julkaisuja 2020:21.
- STM (2022). Koronapassi. <https://stm.fi/koronapassi> (Viitattu 12.3.2022.)
- Tampereen yliopisto (2020). Tutkimus aikuistuvien nuorten korona-ajan kokemuksista alkaa. Tiedote 2.6.2020. <https://www.tuni.fi/fi/ajankohtaista/tutkimus-aikuistuvien-nuorten-korona-ajan-kokemuksista-alkaa> (Viitattu 10.11.2021.)
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2009). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 5. uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.
- TENK Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2019). Ihmistieteiden eettisen ennakoarvioinnin ohje. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 3/2019. https://tenk.fi/sites/default/files/2021-01/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2020.pdf
- THL (2022). Rokotteet ja koronavirus. <https://thl.fi/fi/web/infektioaudit-ja-rokotukset/ajankohtaista/ajankohtaista-koronaviruksesta-covid-19/rokotteet-ja-koronavirus> (Viitattu 12.3.2022.)
- Valtioneuvosto (2020a). Hallitus on todennut yhteistoiminnassa tasavallan presidentin kanssa Suomen olevan poikkeusoloissa koronavirustilanteen vuoksi. Opetus- ja kulttuuriministeriö, Sosiaali- ja terveysministeriö, Valtioneuvoston viestintäosasto, tiedote 140/2020, 16.3.2020. <https://valtioneuvosto.fi/-/10616/hallitus-totesi-suomen-olevan-poikkeusoloissa-koronavirustilanteen-vuoksi> (Viitattu 12.3.2022.)
- Valtioneuvosto (2020b). COVID-19-kriisin haitallisten vaikutusten ehkäiseminen kestävä kehityksen periaatteiden mukaisesti. Tiedepaneelin vastaukset valmisteluryhmän kysymyksiin. Valtioneuvoston COVID19-tiedepaneelin raportti 1.6.2020. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162482/VNK_Tiedepaneelin_raportti_200601.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Viitattu 12.3.2020.)
- Valtioneuvosto (2020c). Koronainfo lapsille 24.4.2020. https://www.youtube.com/watch?v=an_jK9j3XG0 (Viitattu 20.3.2022.)
- Valtioneuvosto (2020d). Valtioneuvoston kokonaisarvio COVID-19-toimien vaikutuksista
- Koonti ministeriöiden 25.9.2020 toimittamista vaikutusarvioinneista.
- Valtioneuvosto (2021a). Rajoitukset ja suositukset koronaepidemian aikana. 12.10.2021. <https://valtioneuvosto.fi/tietoa-koronaviruksesta/rajoitukset-ja-suositukset> (Viitattu 15.11.2021.)
- Valtioneuvosto (2021b). Lapset, nuoret ja koronakriisi. Lapsistrategian koronatyöryhmän arvio ja esitykset lapsen oikeuksien toteuttamiseksi. Valtioneuvoston julkaisuja 2021:2. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-674-7> (Viitattu 10.11.2021.)

Nuorten harrastusten ja vapaa-ajan merkityksiä kestäväen hyvinvoinnin näkökulmasta korona-aikana

Eila Kauppinen & Sofia Laine

Johdanto

Jokaisella lapsella ja nuorella on oikeus harrastaa (Pekkarinen 2020, 40). Alkuvuonna 2020 noin 90 prosenttia nuorista kertoi, että heillä on jokin harrastus (Salasuo ym. 2021, 37). Nuoret eivät kuitenkaan kutsu kaikkea vapaa-ajan mielekästä toimintaa harrastukseksi (vrt. Haanpää 2019, 63). Vapaa-aika voidaan jakaa vakavaksi ja rennoksi vapaa-ajaksi (Stebbins 2001, 53–55). Harrastusten voidaan nähdä kuuluvan vakavaan vapaa-aikaan, koska nuorten näkökulmasta ne ovat usein tavoitteellista, säännöllistä, pitkäjänteistä toimintaa, jossa nuori kehittyy ja oppii (Kauppinen 2018, 144). Harrastusten rinnalla nuoret tarvitsevat myös sellaista aikaa, jolloin heihin ei kohdistu odotuksia eivätkä aikuiset päättäne heidän tekemisiään (Pekkarinen 2020, 32).

Nuorten harrastusten ja mielekkään vapaa-ajan yhteyttä hyvinvointiin voidaan tarkastella kolmesta näkökulmasta: elintaso (esim. taloudelliset resurssit ja terveys), mielekäs tekeminen ja itsensä toteuttaminen sekä sosiaaliset suhteet (Kestilä ym. 2019, 121; ks. myös Allardt 1976). Säännöllinen harrastaminen on yhteydessä yläkouluikäisten nuorten kokemaan hyvinvointiin ja elämään tyytyväisyyteen; harrastavat nuoret kokevat muita harvemmin ahdistusta ja yksinäisyyttä ja heidän joukossaan ilmenee vähemmän humalahakuista juomista ja ylipainoa (Halme ym. 2018, 25). Harrastaminen tarjoaa itsessään jo mielekästä tekemistä, ja sen nähdään edistävän lasten ja nuorten psyykkistä, fyysistä ja sosiaalista hyvinvointia (Quarmby ym. 2019, 38–39), tukevan nuorten inhimillistä kasvua

ja rakentavan sivistystä. Sivistyksen taustalla on prosessi, jossa nuori voi toteuttaa itseään ja kasvaa omiin mittoihinsa yksilönä ja osana yhteisöä ja jota tukevat omakohtaisuus, osallisuus ja yhteisöllisyys (ks. Niemelä 2011). Tähän mielekäs vapaa-ajan toiminta ja ohjatut harrastukset tarjoavat usein hyvät mahdollisuudet.

Yläkouluikäisten nuorten elämässä aikuisten rooli pienenee, ja vapaa-ajalla on tärkeää tavata vertaisia ja viettää aikaa heidän kanssaan (Harinen 2015, 159). Parhaimmillaan harrastukset tarjoavat lapselle ja nuorelle sosiaalisen verkoston, kavereita ja luotettavia aikuisia sekä tukea ja kannustusta omien vahvuuksien tunnistamisessa ja oppimisessa (Kauppinen 2018, 171–172). Mielekäs vapaa-ajan toiminta vahvistaa lasten ja nuorten itsetuntoa, edistää osallisuutta ja laajentaa maailmankuvaa (Pekkarinen 2020, 30). Ohjattu harrastustoiminta voi myös ehkäistä lasten ja nuorten negatiivisia elämäntapoja (esim. Badura ym. 2018, 750) ja vaikuttaa koulumenestykseen myönteisesti (Badura ym. 2016, 9–10). On kuitenkin tärkeää huomata, ettei harrastuksiin liity vain myönteisiä asioita eikä mikään harrastus automaattisesti edistä hyvinvointia tai ehkäise syrjäytymistä (Salasuo 2021, 9). Esimerkiksi kiusatuksi tuleminen voi pahimmillaan vaikuttaa lapsen tai nuoreen kielteisesti sekä estää lasten ja nuorten harrastamisen kokonaan, vaikka lastenoikeuksien sopimuksen mukaan kaikilla lapsilla on oikeus syrjimättömyyteen, loukkaamattomuuteen ja suojeluun (Pekkarinen 2020, 34).

Harrastusten merkitys lasten ja nuorten elämässä on Suomessa otettu vakavasti. On hyvä muistaa, että nuoret tarvitsevat myös aikaa il-

man aikuisten asettamia tavoitteita ja odotuksia. (Pekkarinen 2020, 32.) Suomen harrastamisen strategiassa (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2019) lähtökohtana on, että nuoret saavat itse määrittää, mikä heille on mielekästä ja mitä he haluavat tehdä. Nuorten keskenään viettämä vapaa-aika ilman mitään erityistä tekemistä on hyödyllistä, rakentaa ihmissuhteita ja herättää luovuuden (Pekkarinen 2020, 30, 32.) Tällainen hengailu mahdollistaa osallistumisen ja niin sanotut yllättävät sattumukset ja kohtaamiset (Pyyry 2015, 65–69). Monissa muissa maissa nuorten omaehtoisen toiminnan ja valvomattomalla yhdessäololla nähdään olevan jopa haitallisia seurauksia nuorten käyttäytymiseen ja hyvinvointiin (esim. Badura ym. 2018; Kiilakoski ym. 2020). Nuorisotutkimuksessa on havaittu, että mitä organisoidummasta tai institutionaalisemmasta ajankäytöstä on kyse, sitä vähemmän se tuntuu nuorista omalta ja sitä vähemmän sen koetaan avaavan mahdollisuuksia luovuuteen (Aaltonen ym. 2011, 45)

Nuorten harrastaminen ja vapaa-aika muuttui koronapandemian puhjetessa. Tässä artikkelissa kysymme, miten kestävä hyvinvoinnin ulottuvuudet ilmenevät korona-ajan poikkeusolosuhteissa elävien nuorten harrastuksissa ja vapaa-ajantoiminnassa. Nostamme esiin sen, miten korona-aika muovasi nuorten harrastamisen puitteita ja samalla hyvinvoinnin rakentamisen elementtejä. Perustamme tarkastelumme Tuuli Hirvilammien (2015) kestävä hyvinvoinnin teoriaan, koska se pyrkii tarkastelemaan hyvinvointia suhteessa yhteisöön ja ympäristöön sekä nostaa esiin tekemisen ja toiminnan, jotka ovat oleellisia nuorten harrastamisessa ja mielekkäässä vapaa-ajassa. Koska nuorilla on varsin laaja huoli ilmastonmuutoksesta, ja osa nuorten vapaa-ajan toiminnasta voidaan tulkita ilmastotekoina (ks. myös Piispa ym. 2020), on perusteltua hyödyntää mallia, jossa kestävä hyvinvointi yhdistää ekologiset, taloudelliset ja sosiaaliset näkökulmat ja liittyy kestävyden idean ihmisen hyvinvoinnin ja sosiaalisten systeemien sekä ekosysteemien väliseen vuorovaikutukseen (Hirvilampi 2015, 39).

Nuorten harrastus- ja vapaa-ajan toimintaan kohdistuneet rajoitukset koronapandemian alussa 2020–2021

Nuorten vapaa-ajan ja harrastamisen kenttä meni uusiksi, kun Suomi siirtyi koronapandemian myötä maaliskuussa 2020 poikkeuslain mukaisiin poikkeusoloihin, jolloin otettiin käyttöön monia rajoituksia ja suosituksia (Valtioneuvosto (VN) 12.3.2020; 16.3.2020; 3.4.2020; 9.4.2020; 22.4.2020). Vaikutukset nuorten vapaa-aikaan olivat valtavat: harrastukset keskeytyivät, kavereiden tapaaminen estyi tai väheni radikaalisti samoin kuin kodin ulkopuolisten, tuttujen aikuisten tapaaminen. Liikkumista ja matkustamista rajoitettiin, konsertit ja tapahtumat peruuntuivat ja kaikki tekeminen sisätiloissa kiellettiin; käytännössä nuoret olivat kotona. Nuorten tapaamiset ja tekeminen toteutui verkkoympäristössä esimerkiksi peleissä ja sosiaalisessa mediassa. Osa ohjatuista harrastuksista siirtyi hyödyntämään verkkoympäristöjä. Toukokuussa 2020 tilanne vähitellen tasaantui, rajoituksia alettiin purkaa ja otettiin käyttöön Testaa, jäljitä, eristä ja hoida -toimintamalli (VN 15.5.2020). Tämän myötä nuorten oli aiempaa luvallisempaa tavata toisiaan turvavälit huomioiden, liikuntakentillä ja muissa ulkotiloissa oli mahdollista harrastaa ja tavata kavereita. Kesän alkaessa nuorisopalveluiden toiminta ja harrastukset käynnistyivät uudelleen, myös sisätiloissa.

Kesän 2020 jälkeen koronaan liittyvät rajoitukset ja suositukset muuttuivat alueelliseksi (VN 3.9.2020). Nuorten vapaa-ajan toimintamahdollisuudet vaihtelivat sen mukaan, missä he asuivat. Joillain paikkakunnilla koronapandemian vaikutukset näkyivät vain vähän, kun varsinkin isoissa kaupungeissa rajoitukset ja suositukset vaikuttivat nuorten vapaa-aikaan paljon. Eri alueiden koronarajoitukset vaihtelivat koronatilanteen mukaan seuraavan vuoden aikana sykleissä.

Syksyllä 2020 rajoituksia jouduttiin kiristämään jälleen kiihtymisvaiheen alueilla kuten pääkaupunkiseudulla. Harrastusten ryhmäko-

koja rajoitettiin, ja yli 15-vuotiaita ohjeistettiin käyttämään maskia. Marraskuussa jouduttiin jälleen sulkemaan vapaa-ajan tiloja, kuten nuorisotilat, sisäliikuntapaikat ja kulttuurikeskukset. Rajoitusten myötä konsertit ja tapahtumat peruuntuivat ja ryhmätoiminta sisätiloissa estyi. Tätä jatkui tammikuun 2021 loppuun, jonka jälkeen alle 20-vuotiaiden harrastustoiminta mahdollistui, mutta rajatusti vain ennakkoon ilmoittautuneille ja siten, että lähikontakteja on mahdollista välttää. Näin nuorten matalan kynnyksen vapaa-ajan toiminta hankaloitui tai jopa estyi. Koronatilanteen edelleen heikettyä, rajoituksia jouduttiin kiristämään ja ryhmämuotoinen harrastustoiminta keskeytyi muiden paitsi alle 12-vuotiaiden osalta. Kevään edetessä koronatilanne jälleen helpottui ja huhtikuun lopulla 2021 ryhmämuotoisen toiminnan edellytykset paranivat pikkuhiljaa, ensin ulkona ja sen jälkeen sisätiloissa. Kesällä 2021 nuorten vapaa-ajan toimintamahdollisuudet olivat talvea ja kevättä paremmat, ja julkisten tilojen ja harrastustoiminnan avaamisessa alettiin noudattaa 'lapset ja nuoret ensin' -periaatetta. (Laine 2021.) Loppukesästä 2021 koronarajoituksia jouduttiin jälleen kiristämään, mutta lasten ja nuorten harrastukset ja muut ohjatut ryhmät pyrittiin riittävät turvatoimet huomioiden pitämään toiminnassa (Aluehallintovirasto 13.8.2021). Alkusyksystä 2021 tilanne näytti valoisemmalta kaikkialla Suomessa. Kuitenkin loppuvuodesta 2021 koronatilanne vaikeutui jälleen, synnä nopeasti leviävä ja tarttuva uusi omikron-koronavirusmuunnos (B.1.1.529) (Aluehallintovirasto 16.11.2021).

Vaikka koronarajoitteita välillä purettiin, tiukempia rajoituksia otettiin myös uudelleen käyttöön. Mielekkään vapaa-ajan ja harrastamisen merkitys ei koronatilanteessa ole vähentynyt, ehkä päinvastoin, mutta siihen liittyvät rakenteet ja ympäristö ovat muuttuneet paljonkin. Korona-aika on myös vaikuttanut nuorten hyvinvointiin (esim. Jenni Lahtinen ym. artikkeli tässä kirjassa). Vuoden 2022 keväällä emme vielä tiedä, millaisia ovat globaalin kriisin pitkäaikaisvaikutukset.

Kestävän hyvinvoinnin teoria kehyksenä nuorten harrastamisen ja vapaa-ajan tarkastelulle

Kestävän hyvinvoinnin teoriassa tarkastellaan ihmisen olemassaoloa ja inhimillistä toimintaa neljällä hyvinvoinnin ulottuvuudella sekä ulottuvuuksien keskinäistä yhteyttä toisiinsa. Hyvinvointi nähdään kasvuprosessina, jossa ihminen tavoittelee aktiivisesti näillä ulottuvuuksilla hyvää elämää ja tasapainoa. Erik Allardtin (1976) esittämässä teoriassa hyvinvointi nähdään eri tarpeiden tyydyttämisenä. Tuuli Hirvilammi (2015, 21) tuo sen rinnalle toimintamahdollisuuksien teorian. Siinä ihmisen hyvinvointi koostuu erilaisista tekemisistä ja olemisista (doings and beings), joita tarkastellaan toteutuneiden toimintojen ja ihmisen vapauden, toimintamahdollisuuksien näkökulmista. Hyvinvoinnin lähtökohtana ovat ihmisen toimintavalmiudet: ihminen nähdään aktiivisena toimijana, joka oppii ja kehittää kykyjään vuorovaikutuksessa yhteisön muiden jäsenten kanssa (Nussbaum 2011, 18–19). Toimintamahdollisuuksiin pohjautuvassa kestävän hyvinvoinnin viitekehyksessä on mahdollista huomioida toimintakykyyn, terveyteen, ikään ja asuinpaikkaan liittyvät erottelevat tekijät (Hirvilammi 2015, 81–82).

Hirvilammi (2015, 66) laajentaa Allardtin (1976) klassista ”having, loving, being” -kolmijakoa tuomalla tarkasteluun mukaan ”doing”-ulottuvuuden. **Having**-ulottuvuudessa ihmisen hyvinvointia tarkastellaan elintason, yksilön omistamien ja hallitsemien resurssien kautta (Allardt 1993, 89). Kestävän hyvinvoinnin näkökulmasta elintason liitetään kohtuullisuus ja huomioitavaksi tulee ekologiset ja sosiaaliset kestävyysrajat. (Hirvilammi 2015, 67; Jackson 2011; Helne & Hirvilammi 2021.) **Loving**-ulottuvuuteen yhdistyvät merkitykselliset suhteet ihmisten välillä ja sosiaalisen identiteetin muodostuminen (Allard 1993, 91), mutta myös ihmisten, luonnon ja muiden lajien välillä. Hyvinvoinnin kannalta nähdään keskeiseksi ihmisen kuuluminen yhteisöön. (Hirvi-

lammi 2015, 69.) **Being**-ulottuvuutta voidaan kutsua itsensä toteuttamiseksi, johon liittyy suhde yhteiskuntaan ja luontoon (Allardt 1993, 91). Hirvilammi kuvaa sitä elävänä läsnäolona, jonka vastakohtana hän näkee vieraantumisen. Ulottuvuus pitää sisällään itsensä toteuttamisen ja inhimillisen kasvun sekä fyysisen ja psyykkisen terveyden. (Hirvilammi 2015, 69–70.) Hirvilammi erottaa omaksi kokonaisuudekseen **Doing**-ulottuvuuden, jossa korostuu mielekäs ja vastuullinen eli oikeudenmukainen ja ympäristövaikutukset huomioiva toiminta (Hirvilammin 2015, 68). Toki kielteinenkin suhtautuminen ilmastotoimiin saattaa kanavoitua vapaa-ajan toiminnaksi (ks. Ojala 2015).

Hirvilammin (2015) käsitys hyvinvoinnista perustuu relationaaliseen ihmiskäsitykseen, jossa erilaisten suhteiden nähdään muovaavan ihmisten kokemuksia, merkityksiä ja identiteettiä. Ihmissuhteiden nähdään usein olevan yhteydessä hyvinvointiin; merkitystä on erityisesti ihmissuhteiden laadulla, ei vain määrällä tai yhteydenpidon tiiviydellä (Lucas & Dyrenforth 2016). Relationaalisessa ihmiskäsityksessä on monia ulottuvuuksia, vaikka huomio usein kiinnittyy juuri ihmisten välisiin suhteisiin ja niitä ylläpitäviin ja edistäviin rakenteisiin. Se siirtää katseen pois yksilöllisyydestä ja erillisyydestä ja korostaa keskinäisiä riippuvuussuhteita ja sitä, että ihminen nähdään osana luontoa. (Atkinson 2013, 142; White 2017, 17–18.)

Helne ja Hirvilammi (2021, 45–47) korostavat, että relationaalisuus on nähtävä laajempaan kuin vain ihmisten välisinä suhteina. Ekologinen kestävyys tulee nähdä ihmiselämän mahdollistajana ja luonnonvarat elintason perusedellytyksenä (Hirvilammi 2015, 62–65), ihmisten elinehtona. Kestävän hyvinvoinnin näkökulmasta ekosysteemin laadun ja ihmisten hyvinvoinnin välinen suhde on moniulotteinen ja monimutkainen. Monimutkaiseksi tarkastelun tekee varsinkin se, kun näitä tarkastellaan suhteessa aikaan ja paikkaan. Yksilön voi olla haastavaa havaita hyvinvointiin liittyvien tekojen vaikutuksia ympäristöön, koska ne voivat näkyä ekosysteemin laadussa esimerkiksi vasta

tulevaisuudessa tai maapallon toisella puolella. (Daw ym. 2016).

Tutkimuskysymys, aineistot ja analyysi

Tarkastelemme tässä artikkelissa nuorten mielekkään vapaa-ajan ja harrastusten merkityksiä kestävästä hyvinvoinnin näkökulmasta. Tutkimuskysymyksemme on: Miten kestävästä hyvinvoinnin ulottuvuudet ilmenevät korona-ajan poikkeusolosuhteissa elävien nuorten harrastuksissa ja vapaa-ajantoiminnassa?

Artikkelissa tarkastelemme hyvinvoinnin ulottuvuuksia hyödyntäen aiempia tutkimuksia ja kolmen käynnissä olevan tutkimuksemme aineistoja. Ensimmäinen aineisto on Helsingissä vuosina 2019–2021 kerätty laadullinen tutkimusaineisto, joka koostuu 11–14-vuotiaiden nuorten ja aikuisten haastatteluista (n = 22) sekä etnografisesta osallistuvasta havainnoinnista kouluissa ja nuorisotaloilla nuorten harrastusryhmissä. Tämä aineisto kerättiin yhteistyössä Helsingin yliopistossa järjestetyn kenttätökurssin kanssa: suurin osa haastatteluista on opiskelijoiden tekemiä. Ne toteutettiin kahviloissa ja kirjastoissa. Haastattelut tallennettiin ja opiskelijat purkivat sanatarkasti tallenteet litteraateiksi. Opiskelijat tekivät myös etnografista havainnointia, mutta suurin osa havainnoineista on hankkeen kahden tutkijan tekemiä. Hankkeen tutkijat ja opiskelijat myös kirjoittivat yhdessä kerätystä aineistosta (Laine ym. 2021). Havainnoituja nuoria oli yhteensä noin 200. Laine itse havainnoi muun muassa säännöllisesti yhtä pääkaupunkiseudun peruskoululla kokoontuvaa harrasteryhmää tammi-maaliskuussa 2021, jolloin harrastuksiin kohdistui monenlaisia rajoitteita. Ryhmään ei koronarajoitusten takia saanut kuulua kahdeksaa oppilasta enempää. Samassa ryhmässä säännöllinen havainnointi lisäsi lasten ja nuorten luottamusta ja tottumista tutkijan läsnäoloon. Nuoret tulivat rohkeammaksi suhteessa tutkijaan ja ottivat hänet osaksi ryhmää. Jokaisen kerran aluksi tutkija kysyi, hyväksyivätkö kaik-

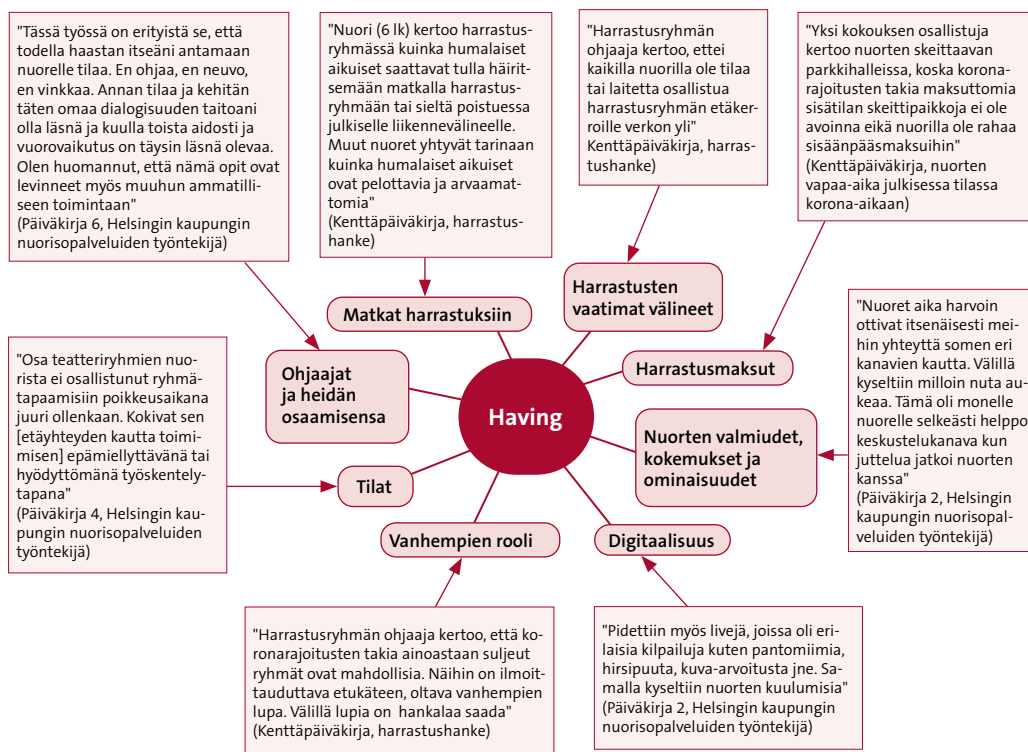
ki tutkimushavainnoinnin ja tutkijan mukana olon. Harrastusryhmän prosessin havainnointi mahdollisesti sekä sisällöllisen tarkastelun että yksittäisten kertojen yhdistämisen kokonaisuudeksi, sekä ryhmädynamiikan kehityksen seuraamisen. Havainnointi oli osittain osallistuvaa, jolloin tutkija kokeilevasti välillä osallistui harrasteryhmän toimintoihin. Tutkija purki havainnoinnin aikana kirjatut muistiinpanot kenttäpäiväkirjaan.

Täydentävänä toisena aineistona käytämme keväällä ja alkukesästä 2020 seitsemää Helsingin kaupungin nuorisopalveluiden työntekijän pitämää korona-ajan päiväkirjaa. Kolmantena aineistona on joulukuusta 2020 elokuuhun 2021 pääkaupunkiseudulla kerätty havainnointiaineisto nuorten vapaa-ajasta julkisessa tilassa (10 kenttäpäiväkirjaa). Havainnointi toteutettiin kulkemalla jalkautuvan nuorisotyön kanssa kaupunkitilassa. Nuorten kohtaamiset olivat pistemäisiä ja sattumanvaraisia: nuorten kohtaamisen tilanne ei yleensä kestänyt muutamaa minuuttia pidempään, joten tutkijan suhde nuoreen jäi etäiseksi. Tutkija kuitenkin pystyi useimmiten kertomaan nuorelle lyhyesti tutkimuksesta ja kuulemaan nuorelta ajatuksia korona-ajasta suhteessa hänen harrastuksiinsa ja vapaa-aikaansa. Laine teki näistä kuusi, kaksi muuta tutkijaa neljä. Tutkijat kirjasivat havainnoista muistiinpanot kenttäpäiväkirjoihin. Yhden illan aikana tavoitettiin noin 30 nuorta. Lisäksi havaintoja pohdittiin ja kokemuksia jaettiin luottamuksellisesti tutkijoista, toimittajista ja nuorisotyöntekijöistä koostuvalla ammattilaisten verkkofoorumilla. Kaikki aineistot kerättiin huolellisesti eettisiä periaatteita noudattaen ja huomioiden alle 15-vuotiaiden kohdalla huoltajien suostumus tutkimukseen.

Hirvilammin jäsentämää kestävän hyvinvoinnin teoriaa ei aiemmin ole vastaavassa laajuudessa sovellettu nuorten vapaa-ajan ja harrastamisen kontekstiin. Näimme teorian kiinnostavaksi tavaksi lähestyä aineistojamme. Suunnattu sisällön analyysi (engl. directed content analysis, Hsieh & Shannon 2005) lähti liikkeelle teoriasta ja sen jäsenyyksestä, jonka

pohjalta jäsenimme laadullisen tutkimusaineistomme Hirvilammin neljän kategorian avulla.

Analyysi toteutettiin kolmessa vaiheessa. Ensin luimme aineistot tarkasti läpi kestävän hyvinvoinnin neljän ulottuvuuden näkökulmista (Hsieh & Shannon 2005, 1281–1283) ja merkitsimme näihin ulottuvuuksiin perustuviin neljään kategoriaan kuuluvat kohdat. Päiväkirja-aineistossa oli esimerkiksi monia Having-kategoriaan (kuvio 1) liittyviä kohtia, joissa tuotiin esiin nuoriso- ja muiden harrastustilojen sulkeamisen vaikutuksia, siirtyminen hyödyntämään digitaalisia välineitä sekä ohjaajien niihin liittyvät toimintatavat ja osaaminen keväällä 2020. Hyödynsimme erilaisten ulottuvuuksien tarkastelussa myös aiempaa aiheeseen liittyvää kirjallisuutta. Tämän jälkeen kävimme aineiston läpi uudelleen varmistaaksemme, että kaikki kohdat ovat mukana, ja pyrimme löytämään erikseen toimintavalmiuteen liittyviä teemoja, jotka merkitsimme aineistoon. Maininnat nuorten toimintavalmiuksista liittyivät erityisesti nuorten osaamiseen ja ominaisuuksiin, toimintatapoihin sekä sosiaaliseen toimintaympäristöön. Ohjaajien pitämässä päiväkirja-aineistossa mainittiin Having-kategoriaan liittyen esimerkiksi nuorten oma-aloitteisuus ja valmiudet toimia erilaisissa digitaalisissa ympäristöissä. Analyysin viimeisessä vaiheessa tarkastelimme havaintoja vielä suhteessa toisiinsa ja yhdistäen ensimmäisen ja toisen vaiheen havainnot edellä mainittujen ulottuvuuksien neljäksi kokonaisuudeksi. Esimerkkinä tästä vaiheesta on kuvio 1, jossa on koottuna ensimmäisen ja toisen luennan teemat Having-kategorian osalta. Tähän artikkeliin valitut aineistoesimerkit tuovat mielestämme erityisen ansiokkaasti esiin kyseisen kestävän hyvinvoinnin ulottuvuutta käytännössä.

Kuvio 1. Esimerkki aineiston jäsentämisestä.

Nuorten harrastukset, vapaa-aika ja hyvinvoinnin neljä ulottuvuutta

Having-ulottuvuus: Korona esti harrastusten ja mielekkään vapaa-ajan saavuttamista

Harrastukset voivat olla nuorille juuri sitä mielekkästä elämää, joka lisää uskoa tulevaisuuteen ja luottamusta elämään. **Having**-ulottuvuudessa hyvinvointia tarkastellaan elintason ja toimeentulon kautta (Hirvilampi 2015, 67). Kaikissa kolmessa aineistossa tämä ulottuvuus näyttäytyy harrastusten ja vapaa-ajan saavutettavuutena tai saavuttamattomuutena.

Saavutettavuus on yhtäältä alueellinen kysymys: joillain paikkakunnilla on runsaasti harrastusmahdollisuuksia lähellä, kun taas toisaalla

nuori joutuu matkustamaan pitkiäkin matkoja harrastukseensa. Korona-aikana moni harrastus siirtyi verkkoon, jolloin syrjäseudun nuoret olivatkin yllättäen tasavertaisessa asemassa. Saavutettavuuden taustalla ovat myös nuoren fyysiset ominaisuudet, henkiset valmiudet ja kokemukset siitä, että on hyväksytty (vrt. Berg ym. 2020), sekä taloudelliset näkökulmat: harrastusmaksut, mahdolliset matkakustannukset ja harrastamiseen tarvittavat välineet. Myös huoltajilla on tärkeä rooli nuorten harrastusten taustalla (Van der Eecken ym. 2020, 49).

Koronapandemian ensimmäisenä keväänä 2020 lähes kaikki nuorten harrastus- ja kokoontumispaikat olivat suljettuina, kaverien tapaamista ja liikkumista edes omalla paikkakunnalla suositeltiin vältettävän ja harrastaminen muuttui yksilölliseksi tekemiseksi

si kotona tai ulkona lähiympäristössä. Vapaa-aikaansa pääkaupunkiseudun julkisissa tiloissa viettävä nuori totesikin havainnoinnin yhteydessä pääkaupunkiseudulla olevassa ostoskeskuksessa kevättalvella 2021:

Kiva kun ostoskeskusten yleiset tuolit on reunustettu kieltokylteillä mutta vieressä saa istua kahvilassa, jos on rahaa.

Kommentti kuvaa hyvin mielekkään vapaa-ajan saavutettavuuden haasteita koronatalvena 2020–2021. Tässä kyse oli taloudellisista resursseista, joita nuorella ei ollut. Laajemmassa kuvassa harrastusten saavutettavuuden ja mielekkään vapaa-ajan esteiksi nousivat korona-ajan rajoitukset. Esteitä pyrittiin ylittämään esimerkiksi tarjoamalla harrastuksia verkkoympäristöissä. Päiväkirja- ja haastatteluaineistojemme valossa osa nuorista tavoitettiin melko hyvin digitaalisten alustojen kautta, mutta osa ei halunnut osallistua tai pystynyt osallistumaan ollenkaan. Kaikilla nuorilla ei ollut käytössään vaadittavia laitteita ja ohjelmia tai tilaa, jossa harrastaa.

Osalle nuorista vaati hiukan totuttelua, että se talolta tuttu ohjaaja olikin nyt siinä puhelimen ruudussa. Totuttelun jälkeen tämä oli joillekin huomattavasti helpompi tapa keskustella ja kommentoida. Nykynuoret viettävät niin paljon aikaa eri alustoilla somessa, että heidän on selvästi helpompi tuoda omia tuntemuksiaan esille kirjoittamalla. [...] (Päiväkirja 3)

Koronatilanteen pitkittyessä vaikutukset nuorten vapaa-ajan viettoon ja harrastusmahdollisuuksiin olivat eriarvoistavia niin rajoitusten alueellisuuden kuin nuorten eri lähtökohtien näkökulmista (Valtioneuvosto 2021a, 15–16). Rajoitukset vaikuttivat eri tavoin perheiden taloudelliseen ja sosiaaliseen tilanteeseen sekä vanhempien mahdollisuuksiin tukea nuoria. Haastatteluaineistossa nousi esiin myös se, etteivät jotkut huoltajat antaneet nuoren osallis-

tua korona-aikana harrastukseen. Tutkimusaineistomme perusteella osa nuorista menetettiin, kun harrastaminen siirtyi etäharrastamiseksi. Kuten yksi haastattelemamme harrastustoiminnan vetäjä kertoi, ”kaikkia nuoria ei vaan koskaan tavoiteta, he katoavat”.

Tutkimamme harrastustoiminta on kaikille nuorille ilmaista: he tutustuvat lajeihin koulussa osana koulupäiväänsä, ja innostuessaan he löytävät samat ohjaajat koulun iltapäiväkerhoryhmistä sekä alueensa nuorisotaloilta. Kun tiloja suljettiin kesän ja syksyn jälkeen uudelleen loppuvuonna 2020, toiminta verkkoympäristöissä tavoitti vain kaikkein motivoituneimmat harrastajat. Alkuvuodesta 2021 harrastusryhmät saivat luvan kokoontua alle 10 hengen suljetuina ryhminä. Toiminnan ideana on aiemmin ollut, että kuka tahansa nuori voi hypätä mukaan harrastusryhmään millä kokoontumiskerralla tahansa – keväällä 2021 tämän matalan kynnyksen harrastusmahdollisuus ei toteutunut: tarvittiin vanhempien lupa ja ilmoittautuminen, jotka saattoivat muodostua esteiksi harrastamiselle.

Loving-ulottuvuus: Sosiaalinen etäisyys haurastuttaa hyväksynnän, myötätunnon ja vastavuoroisuuden kokemuksia sosiaalisissa suhteissa

Nuorten tyytyväisyyttä elämään selittävät voimakkaasti ihmissuhteet. Vuorovaikutus ja yhdessä toimiminen vahvistavat myös nuorten toimintavalmiutta (Nussbaum 2011). Loving-ulottuvuuteen yhdistyvät merkitykselliset suhteet ihmisten välillä ja yhteisöön kuuluminen sekä suhde ihmisten, luonnon ja muiden lajien välillä (Hirvilampi 2015, 69). Tässä ulottuvuudessa kaikista aineistoistamme erottuu sosiaalisten suhteiden merkityksen lisäksi reunaehtoja, jotka ovat sen taustalla, että nuoret löytävät harrastuksissa ja vapaa-ajallaan uusia merkityksellisiä aikuisia ja nuoria elämäänsä ja rakentavat välittävää suhdettaan myös luontoon ja ympäristöön.

Sosiaalisen kanssakäymisen rajoittaminen näkyi ja näkyi nuorten elämässä (Valtioneuvosto 2021a, 77); nuorten yksinäisyys on lisääntynyt (Helakorpi & Kivimäki 2021). Kaikkien kolmen aineiston perusteella luotettavien kavereiden rooli näyttää entisestään korostuneen pelkoa, stressiä ja epätietoisuutta aiheuttaneessa poikkeustilanteessa. Nuoret haluavat keskustella koronapandemian ja poikkeuslain aikaisen uuden arjen kysymyksistä ja tuntemuksista kavereiden kanssa myös kasvokkain.

Yläkouluikäisten nuorten elämässä aikuisten rooli pienenee ja vapaa-ajalla on tärkeää tavata vertaisia ja viettää aikaa heidän kanssaan (Harinen 2015, 159). Haastatteluaineiston valossa nuori saattaa valita harrastuksen, vaikkei se häntä kiinnostakaan, koska nuori haluaa harrastaa yhdessä omien kavereiden kanssa, löytää uusia kavereita. Toisaalta hän voi lopettaa harrastuksen viettääkseen enemmän aikaa kavereidensa kanssa. Valitettavasti aineistosta käy ilmi, että harrastusten sosiaalisiin suhteisiin saattaa liittyä negatiivisiakin ulottuvuuksia kuten kiusaamista.

Nuorten vapaa-ajan ja harrastusten näkökulmasta **Loving**-ulottuvuus viittaa kavereiden ja huoltajien lisäksi muihin välittäviin aikuisiin, joilta saa ja joille voi jakaa hyväksyntää ja osoittaa myötätuntoa. Harrastuksissa ja nuorisotaloilla nuorille muodostuu merkityksellisiä suhteita perheen ulkopuolisiin aikuisiin, kuten nuorisotyöntekijöihin ja harrastusten ohjaajiin. Nuorisotalojen ja -tilojen ollessa kiinni on riski, että tavoitteellisten harrastusryhmien ulkopuolella olevat nuoret jäävät ilman riittäviä vapaa-ajan tukiverkkoja. Tämä tuli vahvasti esille julkisissa tiloissa havainnoitaessa kohdattujen nuorten toiveissa kevättalvella 2021: nuoret odottivat, että nuorisotalojen avoin toiminta käynnistyisi, jotta nuorisotaloille saisi jälleen tulla hengaillemaan ja juttelemaan nuorisotyöntekijöiden kanssa spontaanisti.

Nuorten vapaa-aikaan liittyvät toimintakulttuurit ovat muuttuneet vuosien aikana erityisesti teknologian ja sosiaalisen median myötä (Hanifi 2019). Päiväkirja-aineistoissa näyttäy-

tyi, että erilaiset digitaaliset viestintäkanavat mahdollistivat korona-aikana uudenlaisia tapoja kohdata ja viettää aikaa yhdessä. Digitaalinen maailma loi samanaikaisen tilan sosiaaliselle läheisyydelle ja fyysiselle etäisyydelle.

Nuorisotyöntekijöiltä kerätyt aineistot kuvaavat hyvin sitä, miten keväällä 2020 digitaalinen nuorisotyö sekä verkossa tehtävä auttaminen ja ohjaus nousivat yhdeksi keskeisimmistä tavoista kohdata nuoria. Perinteisesti kasvokkain tehtävä nuorisotyö siirtyi aiempaa enemmän verkkoympäristöön, samoin kuin harrastukset. Kaikkea toimintaa ei kuitenkaan voi viedä verkkoon, kaikki nuoret eivät ole löytäneet palveluita ja aikuiset saattavat jäädä etäisiksi ilman kasvokkaisia kohtaamisia.

Harrastaminen on paljon muutakin kuin konkreettista tekemistä. Jos harrastaminen tyypistyy tehtäviin ja ohjaamiseen, saattaa harrastamisen mielekkyyttä ja hyvinvointivaikutukset vähentyä. Tutkimuksemme nousi esiin yhdessäolon merkitys harrastustoiminnassa.

Korona-aika rajoittaa huomattavasti nuorten teatteriproduktioiden eteenpäin viemistä, lähikontaktiin perustuvaa vuorovaikutusta ja yhteisöllisyyttä, jotka ovat teatterin tekemisen ydintä. (Päiväkirja 4)

Eräs ohjaaja reflektoi haastattelussa syksyllä 2020 **Loving**-ulottuvuuden merkityksen vahvistumista harrastustoiminnan ohjaamisessa:

[...] tässä ei ole kyse niin paljon aina siitä, että näiden lasten ja nuorten pitäisi oppia ihan, jotenkin älyttömästi näistä lajeista, vaan enemmänkin oppia ehkä siitä olemissen tavasta ja siitä miten voidaan hyvin [...] semmoisessa sulassa sovussa [...] olla yhdessä jollain porukalla tekemässä jotain asiaa. Samassa paikassa samaan aikaan. Et jotenkin sitä vielä on tullut [ohjaajana korona-aikana] ikään kun pois päin siitä ajattelusta, että aina pitäisi saada aikaseksi jotain. (Nuorten harrastusryhmän ohjaaja, syksy 2020)

Kun nuoret eivät kohtaa kasvotusten, on **Loving**-ulottuvuuden näkökulmasta tärkeää kiinnittää huomiota siihen, miten nuorten tarve sosiaaliseen vuorovaikutukseen ja välittämiseen huomioidaan. Tarvitaan osaamista ei vain tekemisen ohjaamisessa vaan myös siinä, miten varmistaa ryhmään kuulumisen tunne verkko-ympäristöissä.

Doing-ulottuvuus: Tavoitteellista toimintaa verkkovälitteisesti ja vallitsevien rajoitusten puitteissa

Doing-ulottuvuuden lähtökohtana on ajatus siitä, että aktiivinen, vastuullinen toiminta on ihmisen hyvinvoinnin lähde (Hirvilampi 2015, 68). Nuori voi toteuttaa itseään työssä ja koulussa, mutta myös vapaa-ajalla ja harrastuksissa, kun toiminta on nuorelle mielekästä ja merkityksellistä, oikeudenmukaista ja vastuullista. Monenlainen tavoitteellinen itsensä toteuttaminen ja erityisesti nuorten kilpaurheilu, tavoitteellinen taideharrastus tai vapaa-ajan poliittinen toiminta yhteiskunnallisista liikkeistä järjestöihin ja nuorisovaltuustoihin toteuttaa erityisesti hyvinvoinnin **Doing**-ulottuvuutta. Kun aikuiset puhuvat harrastuksista, he puhuvat usein juuri tällaisesta nuorten toiminnasta.

Doing-ulottuvuus näyttäytyi kaikissa aineistoissa yhtäältä mielekkään tekemisen tarpeena ja toisaalta erilaisina tapoina reagoida toimintamahdollisuuksien muutoksiin. Kun ihmisten välisiä kontakteja korona-aikana on ollut syytä välttää, osa nuorista koki tylsistymistä ja nuorten tarve toimia tavoitteellisesti vapaa-ajallaan kanavoitui toisin kuin normaalioloissa. Yhtäältä tekeminen digitaalisissa ympäristöissä lisääntyi, mutta toisaalta palattiin sellaisten tekemisten äärelle, joita tehtiin enemmän ennen digitaalista aikaa. Taideharrastuksiakin onnistuttiin tuottamaan digitaalisesti, mistä on esimerkkinä aineistosta noussut kulttuurisen nuorisotyön videovälitteinen yhteydenpito nuoriin (Päiväkirja 4).

Nuorten liikkuminen väheni kevään 2020 koronapandemian ensimmäisen vaiheen aikana merkittävästi erityisesti arkipäivinä. Korona-

kana liikkumisessakin voidaan kuitenkin nähdä polarisaatiota: osa nuorista liikkui paljon, jopa enemmän kuin aiemmin, ja osa nuorista ei liikkunut juuri ollenkaan. (Valtioneuvosto 2021a, 98.) Nuorten haastatteluaineistosta kävi ilmi, että osa nuorista ei liikkunut juuri ollenkaan ja toisaalta ne, jotka olivat löytäneet liikkumisen kodin lähellä ja ulkona luonnossa, kokivat liikkumisen luonnossa tukevan niin henkistä kuin fyysistä jaksamista. Koska nuoret kaipaavat omaa aikaa ja aikaa aikuisten valvonnan ulkopuolella, he hakeutuivat esimerkiksi metsiin rakentamaan majoja.

Kun mä aloitin [harrastuksen syksyllä 2019] niin, yllätys, yllätys kunto ei ollu niin kauheen hyvä... mä vaan pelasin. Mä vaan pelasin ihan liikaa. [Nyt] mä käytän loma-aikaa [harrastuksen parissa] myös. [Treenaan] Neljä kertaa viikossa. (Tutkimushaastattelu, syksy 2020, poikaoletettu, 11 vuotta)

Yksi haastateltu nuori kertoi aiemmin harrastaneensa montaa asiaa, mutta lopettaneensa ne kaikki. Hänellä ei ollut taustaa haastattelussa reflektoidun uuden lajin harrastamiseen ennen kuin hän koulussa tutustui lajiin syksyllä 2019. Nuori kertoi haastattelussa, että he harjoittelivat keväällä ja kesällä 2020 etäyhteydellä, mutta se ei ollut yhtä toimivaa kuin samassa tilassa tapahtuva harjoittelu. Haastatteluhetkellä hän harjoitteli lajia neljä kertaa viikossa, sekä itsenäisesti kavereiden kanssa että ohjauksessa.

Myös nuorten hengailu julkisessa tilassa voi olla tavoitteellista. Havainnointiaineistossamme se näyttäytyy suunnitelmallisena sosiaalisena liikkumisena paikasta toiseen julkisilla liikennevälineillä tai sähköskuutein, toisaalta neuvotteluna siitä, mihin kahvilaan tai hampurilaisravintolaan mennään – jos sellaiseen on rahaa.

Being-ulottuvuus: Oleilemisen mahdollisuudet harrastamisessa ja vapaa-ajalla kaventuivat

Kun nuorilta kysytään, mitä on vapaa-aika, he puhuvat ajasta, jolloin heillä ei ole koulua, työtä tai ohjattua harrastusta. **Being**-ulottuvuus muodostuu läsnäolosta vastakohtana vieraantumiselle ja siihen nivoutuvat inhimillinen kasvu, itsensä toteuttaminen ja terveys (Hirvilampi 2015, 69–70). Nuorten vapaa-ajan näkökulmasta ulottuvuus viittaakin aktiivisen tekemisen rinnalla vähemmän aktiiviseen vapaa-aikaan ja itsensä kehittämiseen yhteisön jäsenenä. Tällainen oleileminen ja hengailu voi linkittyä osaksi tavoitteellisia harrastuksia tai toteutua muulloin vapaa-aikana. Yhdessäolo muiden nuorten kanssa tai vaikka rauhassa oleminen itsekseen voidaan nähdä osana inhimillistä kasvua ja identiteetin kehittymistä, koska silloin nuorella on aikaa ja tilaa reflektoida omaa ja muiden toimintaa.

Niin nuorten kuin ohjaajienkin haastatte- luissa tuotiin esiin, että poikkeustilanteessakin nuorilla oli tarve päästä keskustelemaan luottokavereidensa kanssa, osoittaa sanatonta solidarisuutta ja tarjota vertaistukea. Havainnoinnin aikana huomio kiinnittyi myös siihen, että nuorille on välillä tärkeää olla aikuisten katseiden ulottumattomissa. Tilanteessa, jossa ihmisten välisiä kohtaamisia pitää välttää, korostuvat sosiaalinen media ja erilaiset digitaaliset pelit hengailupaikkoina. Nuorilla on erilaiset mahdollisuudet ja taidot toimia sosiaalisessa mediassa, jolloin osa nuorista jää tällaisen osallisuuden ulkopuolelle ja voidaan puhua digitaalisesta eriarvoisuudesta (Kaarakainen & Kaarakainen 2018, 37–38). Se, että Suomessa hyödynnetään opetuksessa verkkoympäristöjä, parantaa nuorten valmiuksia toimia sosiaalisessa mediassa ja verkossa. Aineistomme ohjatun harrastetoiminnan ohjaajakin oivalsi, kuinka hengailua voi tuoda osaksi nuorten etäharrastamisen ryhmää:

[... Etäopetuksessa] hyödynsin niin sanotua vapaata tekemistä. Se tarkoitti vapaata sketsailua eli piirtämistä. Sen sijaan, että mulla ois ollu aina joku uus tehtävä, annoin vaan sen tilan, että nyt tehdään sitä asiaa kukin tahoillamme. Sitten jaoin mun näytön ja sanoin, että alan ite kans tekemään vaan jotain tässä. Ja ne [nuoret] näki, mitä minä teen siinä samalla. Eli myös itse tein sitä samaa vapaata tekemistä. Sen sijaan, että mä pyörin luokkatilassa ja neuvon aina välissä ja käyn kommentoimassa [...niin] olin vaan yhtenä ryhmän jäsenenä tekemässä sitä samaa asiaa, koska se on kivaa, ja koneeni kautta tuli jotain taustamusiikkia ja ne näki, mitä teen. Ehkä se saattoi jotain inspiroida, ehkä jotain ei, mutta se idea siinä oli, että [...] pyrin tekemään hyvin rennoksi sen tilanteen. Sen sijaan, että hirveesti opettaisin koko ajan (Nuorten harrasteryhmän ohjaaja, syksy 2020)

Yhteisölliset viestintäohjelmat, sosiaalinen media ja pelimaailma eivät yksin riitä hengailupaikaksi nuorille, poikkeusolosuhteissakin kaivattiin kasvokkain kohtaamisia. Kun harrastuksia siirrettiin verkkoon, tavoitteelliseen harrastamiseen perinteisesti lomittuva hengailu ei toteutunut samalla tavoin. Jalkautuva ja etsivä nuorisotyö liikkui julkisessa tilassa, mutta nuorisotalotyön jäätyä tauolle nuoria tukeva ja syrjäytymistä ehkäisevä työ muuttui. Vielä ei ole tutkimustuloksia siitä, miten toimintamuutos on vaikuttanut nuorisotyöntekijöiden ja nuorten suhteisiin. Nuorten kestävän hyvinvoinnin näkökulmasta **Being**-ulottuvuus tuo esiin nuorisotalojen ja muiden aikuisten tukea tarjoavien vapaa-ajan tilojen tarpeellisuuden. Toisaalta tarvitaan turvallisia ilmaisia tiloja nuorille hengailuun. Tällaiset paikat ovat tärkeitä nuorten eriarvoistumisen estämiseksi. Suunnitelmallisen, ohjatun vapaa-ajan rinnalla nuorille on tärkeää voida oleilla kavereiden kanssa julkisissa tai puolijulkisissa paikoissa ja valita, miten, missä ja kenen kanssa he haluavat viettää vapaa-aikaansa ja harrastaa.

Näkökulmia hyvinvoinnin rakentamiseen mielekkään vapaa-ajan avulla

Tässä artikkelissa olemme tuoneet esiin näkökulmia siitä, millaisia asioita nuorten harrastusten ja vapaa-ajan osalta tulisi huomioida kestävästä hyvinvoinnin näkökulmista. Hyvinvoinnin ja toimintavalmiuden haasteena on usein sen ihmiskeskeisyys (Hirvilampi 2015, 28). Alussa mainitsemassamme toimintavalmiusajattelussa yksilön ja ympäristön välistä suhdetta tarkastellaan yksilön näkökulmasta, mutta yksilö on kuitenkin aina osa ympäristöstä ja yhteisöstä (Tani ym. 2019, 8). Toimintavalmiusajattelun lähtökohtana on, että pohja valmiuksille rakentuu kasvatuksen kautta (Nussbaum 2011, 152–157) ja keskeisessä roolissa ovatkin nuorten kasvuympäristöt ja -yhteisöt (Tani ym. 2019, 20). Harrastukset ja vapaa-ajan ympäristöt rakentavat kasvuyhteisöjä ja siksi nuorten harrastuksissa on huomioitava, että vapaa-ajallakin nuori kehittyy ja oppii huomioimaan itsensä lisäksi ympäröivän yhteisön, yhteiskunnan ja luonnon.

On syytä muistaa, että kaikki harrastaminen ei automaattisesti lisää nuorten hyvinvointia. Organisoitujen ajankäytön vastapainona nuoret kaipaavat hengailua, jota luonnehtii yhdessäolon merkityksellisyys, ennakoimattomuus ja tilanteisuus – ollaan tässä ja nyt. Hengailun tilallinen ja toiminnallinen suunnittelemattomuus saattaa johtaa myös uusiin tavoitteellisempiin toimintoihin tai tutustumiseen uusiin ihmisiin. Nuorten hyvinvointiin liittyen on pohdittava erityisesti sitä, mitä tarkoitamme mielekkäällä harrastamisella ja vapaa-ajalla. **Doing**-ulottuvuuden toiminnassa ja **Being**-ulottuvuuden itsensä toteuttamisessa on kysyttävä, mikä on nuorelle mielekäästä tekemistä, kuka mielekkyyden määrittää ja miten sen toteuttaminen on eri olosuhteissa mahdollista. Haasteena voidaan myös nähdä, että mielekkyys saattaa olla ristiriidassa ekologisen kestävyuden kanssa.

Korona-aikana nuorten hyvinvoinnin kannalta tärkeät vapaa-ajan toimintaympäristöt ovat muuttuneet. Harrastaminen siirtyi digi-

taaliin ympäristöihin ja osa harrastuksista keskeytyi kokonaan. Suomessa moni harrastus on kallis. Jo ennen koronapandemiaa joka kolmas nuori onkin jättänyt harrastuksen aloittamatta rahanpuutteen takia (Myllyniemi & Kiilakoski 2017, 83). Monessa perheessä on jouduttu korona-aikaan liittyvän talouden taantumien takia aivan uudella tavalla tarkastelemaan harrastusmaksuja ja samaan aikaan osalla harrastuksien järjestäjistä on taloudellisissa vaikeuksissa ylläpitää toimintaa.

Nuorisotalot ja muut julkiset tilat olivat suljettuina niin keväällä 2020 kuin jälleen talvella 2021. Suomen hallituksen koronavirusepidemian torjumisen hybridistrategian myötä eri kunnissa asuvilla nuorilla on ollut erilaiset mahdollisuudet harrastamiseen ja vapaa-ajan viettämiseen. Lisäksi, vaikka julkiset ja puolijulkiset tilat olisivat auki ja harrastaminen mahdollista, eivät kaikkien huoltajat päästä nuoria sosiaaliin kontakteihin. Suomessa onkin nähtävissä koronarajoituksiin liittyvää nuorten harrastamisen ja vapaa-ajan eriarvoistumista. Tärkeää on varmistaa mielekäs vapaa-ajan tekeminen kaikille nuorille huomioiden **Being**-ulottuvuuden inhimillisen kasvun ja nuorten tarpeen ”vain olla” sekä **Having**-ulottuvuuden harrastusten saavutettavuuden haasteet (vrt. Salasuo & Lahtinen 2021).

Kaikille nuorille oma koti ei ole helppo tai edes turvallinen paikka (Lapsiasiavaltuutettu 19.3.2020). Korona-aika on vaikuttanut varsinkin **Loving**-ulottuvuuden kannalta keskeiseen vuorovaikutukseen perheen ulkopuolisten, välittävien aikuisten ja vertaisten kanssa. Sosiaaliset suhteet ovat nuorille tärkeitä, ja korona-aikana nuorten, erityisesti tyttöjen yksinäisyys on lisääntynyt (Helakorpi & Kivimäki 2021; ks. myös Jenni Lahtinen ym. artikkeli tässä kirjassa). Digitaaliset vuorovaikutuskanavat ovat olleet iso tuki monelle nuorelle korona-ajassa. Se, mitä me aikuiset pidämme ehkä turhana oleiluna digitaalisissa ympäristöissä, on usein nuorille tärkeää vuorovaikutusta kavereiden kanssa. Kun fyysinen kohtaaminen oli rajoitettua ja jopa kiellettyä, nuoret tapasivat toisiaan ja löysivät

mielekästä tekemistä verkossa yhdessä kavereiden kanssa. Vaikka nuorisotyö on jalkautunut aktiivisesti, on riski, että tavoitteellisten harrastusryhmien ulkopuolella olevat nuoret ovat jääneet ilman riittäviä vapaa-ajan tukiverkkoja. Olisikin tärkeää aktiivisesti rakentaa nuorille ja nuorten kanssa vapaa-ajan ympäristöjä, joissa kiinnitetään erityistä huomiota toisista välittämiseen ja myötälämiseen poikkeusjärjestelyjen aikana ja sen jälkeen.

Tutkimuksen eettisiä näkökulmia

Koronavirusepidemia tuli kaikille yllättäen ja vaikutti kaikkien elämään. Tunnistamme, että aineistojen analyysiin on saattanut vaikuttaa myös tutkijoiden omakohtaiset kokemukset korona-ajasta. Tutkimuksen luotettavuutta pyrimme varmistamaan yhtäältä hyödyntämällä kahden tutkijan erikseen keräämää kolmea erilaista aineistoa, mikä mahdollisti tutkimuskysymyksiin vastaamisen eri näkökulmista ja aineistojen analyysien ristiin tarkastelun. Toisaalta pyrimme edellä kuvaamaan tutkimusprosessia läpinäkyvästi ja tuoman artikkeliin aineistoa hyvin kuvaavia lainauksia.

Huomioimme tutkimuseettiset kysymykset kaikissa tutkimuksen vaiheissa, aineiston tuottamisesta analyysiin ja raportointiin (Rossman & Rallis 2010, 379). Erityisesti kiinnitimme huomiota siihen, että tutkimuksen eri ikäiset informantit saivat riittävästi tietoa tutkimuksesta ennen suostumusta, tiedon keruutilanteet olivat turvallisia ja tutkimuksesta ei aiheutuisi haittaa informanteille. Pohdimme havainnointitilanteissa, miten tutkija toimii suhteessa nuoriin ja miten nuoret voivat tunnistaa tutkijan harrastusten ohjaajien tai nuorisotyöntekijöiden joukosta, kun tutkija teki etnografista havainnointia harrastusryhmissä tai jalkautui yhdessä jalkautuvaa nuorisotyötä tekevien kanssa.

Tutkimusaineisto kerättiin pääkaupunkiseudulla. Koska koronaepidemiaan liittyvät rajoitukset olivat erilaisia eri puolilla Suomea, tutkimuksen tulokset heijastelevat erityisesti

pääkaupunkiseudun ja muiden suurten kaupunkien nuorten tilanteita. Olemme kuitenkin reflektoineet tuloksia muihin korona-ajan tutkimuksiin ja selvityksiin sekä pohtineet sen kautta yleisemmin nuorten harrastusten ja vapaa-ajan merkityksiä kestäväen hyvinvoinnin näkökulmasta korona-aikana.

Katse tulevaisuuteen

Ennen pandemian alkua nuoret uskoivat omaan tulevaisuuteensa, mutta eivät välttämättä oman sukupolvensa tulevaisuuteen (Siltala 2020, 124). Tällä hetkellä tulevaisuutta voi olla vaikea ennustaa, mutta olipa tulevaisuus minkäläinen tahansa, monenlaisten epävarmuuksien ja muutosten tilanteessa tulee vahvistaa nuorten toiveikkautta ja uskoa siihen, että heillä on mahdollisuus vaikuttaa omaan elämään, yhteiskuntaan ja maapallon tulevaisuuteen.

Monet nuoret ovat huolissaan ympäristöuhkista ja maapallon tulevaisuudesta ja pitävät pikaisia ilmastotoimia tärkeinä (Piispa ym. 2020, 43). Puhutaan nuorten ilmastoahdistuksesta, josta voi seurata kyvyttömyys unelmoita ja katsoa elämää pitkälle tulevaisuuteen, mutta se saattaa myös herättää halun toimia ja vaikuttaa (ks. Piispa & Myllyniemi 2019, 64–66). Koronaan liittyvä yhteinen, maailmanlaajuinen uhka on rikkonut jatkuvan kasvun illuusion, ja ihmiset ovatkin löytäneet sen myötä uusia tapoja viettää vapaa-aikaa entistä kestävämmiin (ks. de Sousa Santos 18.3.2020). Nuorisotutkijoina meidän on syytä huomioida globaalisti jaettu nuorten huoli ja planeettamme ekologinen kantokyky. Korona-aikana ja sen jälkeen tulisikin niin tutkimuksessa kuin vapaa-ajan toiminnassa huomioida kestäväen kehityksen reunaehdot sekä maapallon ja ihmisten hyvinvoinnin turvaaminen.

Kansallisen lapsistrategian oikeudellinen perusta -raportti nostaa esiin nuoren oikeuden sivistystoimintaan sekä virkistys- ja vapaa-ajan toimintaan ja itsensä kehittämiseen taloudellisten seikkojen sitä estämättä (Iivonen & Pollari

2020, 107). On syytä muistaa, että nuorten vapaa-aikaan ja harrastuksiin liittyvät tarpeet eroavat pienempien lasten tarpeista (vrt. Iivonen & Pollari 2020, 119) ja ettei nuoria voida tarkastella yhtenä ryhmänä. Huomiota tulee kiinnittää taustansa tai elämäntilanteensa takia erityisesti tukea tarvitsevien nuorten tarpeisiin. On olennaista mahdollistaa nuorille kriisissä nousseiden pelkojen, kysymysten ja ideoiden jakaminen ja pohtiminen, tarttua nuorissa heränneisiin tulevaisuuden kysymyksiin ja ideoihin sekä hyödyntää kriisin aikana kehittyneitä uusia toimintatapoja, kun suunnitellaan tulevia toimenpiteitä. Tässä työssä lasten oikeudet on otettava nykyistä tarkemmin huomioon ja arvioitava eri ratkaisujen vaikutukset lapsiin ja nuoriin moniäänisesti heidän kanssaan (Lapsiasiavaltuutettu 19.3.2020). Kansallinen lapsistrategia (Valtioneuvosto 2021b, 31) nostaa esiin nuorten osallisuuden ja kuulemisen merkityksen ja nuoret tuleekin ottaa mukaan toimenpiteiden suunnitteluun ja arviointiin. Parhaimmillaan se avaa meille kaikille uusia tulevaisuuden horisontteja ja luo samalla nuorille uskoa tulevaisuuteen.

Lähteet

- Aaltonen, Sanna & Kivijärvi, Antti & Peltola, Marja & Tolonen, Tarja (2011). Ystävyudet. Teoksessa Mirja Määttä & Tarja Tolonen (toim.) Annettu, otettu, itse tehty. Nuorten vapaa-aika tänään. Helsinki: Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto, julkaisuja 112, 29–56.
- Allardt, Erik (1976). Hyvinvoinnin ulottuvuuksia. Helsinki: WSOY.
- Allardt, Erik (1993). Having, loving, being: An alternative to the Swedish model of welfare research. Teoksessa Martha Nussbaum & Amartya Sen (toim.) The quality of life. Oxford: Oxford University Press, 88–94.
- Atkinson, Sarah (2013). Beyond components of well-being. The effects of relational and situated assemblage. *Topoi* 2013; 32 (2): 137–144.
- Badura, Petr & Madarasova Geckova, Andrea & Sigmundov, Dagmar & Sigmund, Erik & van Dijk, Jitse P. & Reijneveld, Sijmen A. (2018). Can organized leisure-time activities buffer the negative outcomes of unstructured activities for adolescents' health? *International Journal of Public Health* 63, 743–751. DOI: 10.1007/s00038-018-1125-3
- Badura, Petr & Sigmund, Erik & Madarasova Geckova, Andrea & Sigmundov, Dagmar & Sirucek, Jan & van Dijk, Jitse P. & Reijneveld, Sijmen A. (2016). Is participation in organized leisure-time activities associated with school performance in adolescence?. *PLoS One*, 11(4). <https://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0153276> (Luettu 1.2.2022.)
- Berg, Päivi & Lehtonen, Kati & Salasuo, Mikko (toim.) (2020). ”Siitä on pikemminkin vaiettu” Kirjoituksia kiusaamisesta, syrjinnästä ja epäasiallisesta kohtelusta lasten ja nuorten liikunnassa ja urheilussa. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 151, sarja: Liike. https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/kuvat/verkkojulkaisut/kirjoituksia_kiusaamisesta_syrjinnasta_ja_epaasiallisesta_kohtelusta_web.pdf (Luettu 12.3.2020.)
- Daw, Tim M & Hicks, Christina C & Brown, Katrina ym. (2016). Elasticity in ecosystem services. Exploring the variable relationship between ecosystems and human well-being. *Ecology and Society* 2016; 21 (2): 11. <http://dx.doi.org/10.5751/ES-08173-210211>.
- De Sousa Santos, Boaventura 18.3.(2020). Virus: all that is solid melts in the air. <https://www.opendemocracy.net/en/openmovements/virus-all-solid-melts-air/?fbclid=IwAR1ebpgcfZv0yUcRx0fMskwOBHpuJ1QCB-PhlPw666VKZ06vi2d1khwHb4> (Luettu 24.4.2020.)
- Haanpää, Leena (2019). Harrastustakuu: Yhdenvertaisuuden asialla. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 221.
- Halme, Nina & Hedman, Lilli & Ikonen, Riikka & Rajala, Rika (2018). Lasten ja nuorten hyvinvointi 2017. Kouluterveyskysely tuloksia. Työpaperi 15/2018. Terveystyön ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-115-7> (Luettu 1.2.2022.)
- Hanifi, Riitta (2019). Vapaa-aika muutoksessa – tekniikka on hämärtänyt arjen ja leikin rajaa. Artikkelit 18.4.2019. <https://www.tilastokeskus.fi/tietotrendit/artikkelit/2019/vapaa-aika-muutoksessa-tekniikka-on-hamartany-arjen-ja-leikin-rajaa/> (luettu 24.3.2020.)
- Harinen, Päivi (2015). Kilometrien eristämät? Nuorten arkea syrjäyläkontekstissa. Teoksessa Sami Myllyniemi (toim.) Ihmisarvoinen nuoruus. Nuorisobarometri 2014. Nuorisosiain neuvottelukunnan julkaisuja 51, Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 159. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö, Nuorisosiain neuvottelukunta, Nuorisotutkimusseura, 153–169.

- Helakorpi, Satu & Kivimäki, Hanne (2021). Lasten ja nuorten hyvinvointi – Kouluterveyskysely 2021: Iso osa lapsista ja nuorista on tyytyväisiä elämäänsä – yksinäisyyden tunne on yleistynyt. Tilastoraportti 30/2021. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2021091446139>
- Helne, Tuula & Hirvilampi, Tuuli (2021). Puristuksissa? Nuoret ja kestävä hyvinvoinnin ehdot. Helsinki: Kelan tutkimus.
- Hirvilampi, Tuuli (2015). Kestävä hyvinvoinnin jäljillä. Ekologisten kysymysten integroiminen hyvinvointitutkimukseen. Väitöskirja. Sosiaali- ja terveysalan tutkimuksia, 136. Tampere: Juvenes Print.
- Hsieh, Hsiu-Fang & Shannon, Sarah E. (2005). Three approaches to qualitative content analysis. *Qualitative health research*, 15(9), 1277–1288.
- Iivonen, Esa & Pollari, Kirsi (2020). Kansallisen lapsistrategian oikeudellinen perusta. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2020:20. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-5417-5> (Luettu 25.5.2020.)
- Jackson, Tim (2011). Hyvinvointia ilman kasvua. Rajallisen planeetan taloustiede. Helsinki: HS Kirjat.
- Kaarakainen, Suvi-Sadetta & Kaarakainen, Meri-Tuulia (2018). Tulevaisuuden toivot – digitaalisten medioiden käyttö nuorten osallisuuden ja osaamisen lähteenä. *Media & Viestintä* 41(2018): 4, 235–254.
- Kestilä, Laura & Karvonen, Sakari & Parikka, Suvi & Seppänen, Johanna & Haapakorva, Pasi & Sutela, Elina (2019). Nuorten hyvinvoinnin erot. Teoksessa Laura Kestilä & Sakari Karvonen (toim.) *Suomalaisten hyvinvointi 2018*. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 2019. PunaMusta Oy. Helsinki. 120–137. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-256-7> (Luettu 1.2.2022.)
- Kiilakoski, Tomi & Pekkarinen, Elina & Salasuo, Mikko (2020). Jääkaappimagneetteja tulen ja jään maassa – Islannin mallia etsimässä. *Näkökulma* 53. Helsinki: Nuorisotutkimusseura / Nuorisotutkimusverkosto. <https://www.nuorisotutkimusseura.fi/nakokolma53> (Luettu 1.2.2022.)
- Kauppinen, Eila (2018). Moniääninen ruokaympäristö – ruokakasvatuksen mahdollisuudet nuorisotaloilla. Väitöskirja. Helsinki: Helsingin yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-4591-8>
- Laine, Sofia (2021). Jokaiselle nuorelle harrastus, mielekästä tekemistä ja kaveri. *Näkökulma* 83. Helsinki: Nuorisotutkimusseura / Nuorisotutkimusverkosto. <https://www.nuorisotutkimusseura.fi/nakokolma83> (Luettu 16.5.2022)
- Laine, Sofia & Jurvanen, Susanna & Hiltunen, Emilia & Leiwo, Lotta & Leppänen, Tommi & Leppänen, Katariina & Marttila, Iina & Ollikainen, Visa & Pohti, Ritva & Seppänen, Henrik & Stolt, Mari & Suojanen, Timo & Tilli, Henriikka (2021). Tiimietnografiaa nuorten kokemuksista harrastushankkeessa. Polyfoninen eetos nuorten osallisuuden tutkimuksessa koronan aikakaudella. *Näkökulma* 73. Helsinki: Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto. <https://www.nuorisotutkimusseura.fi/nakokolma73> (Luettu 29.9.2021)
- Lapsiasiavaltuutettu 19.3.2020. Lapsiasiavaltuutettu muistuttaa lasten oikeuksista valmiuslain olosuhteissa. <http://lapsiasia.fi/tata-mieltä/tiedotteet/2020-3/lapsiasiavaltuutettu-muistuttaa-lasten-oikeuksista-valmiuslain-olosuhteissa/> (Luettu 24.4.2020.)
- Lucas, Richard E. & Dyrenforth, Portia S. (2006). Does the Existence of Social Relationships Matter for Subjective Well-Being? Teoksessa Kathleen D. Vohs & Eli J. Finkel (toim.) *Self and relationships: Connecting intrapersonal and interpersonal processes*. The Guilford Press, 254–273.
- Myllyniemi, Sami & Kiilakoski, Tomi (toim.) (2017). *Opin polut ja pientareet*. Nuorisobarometri 2017. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 200.
- Niemelä, Seppo (2011). *Sivistyminen. Sivistystarve, -pedagogiikka ja -politiikka pohjoismaisessa kansansivistystraditiossa*. Itä-Suomen yliopiston väitöskirja, Snellman-instituutin A-sarja 25. Keuruu: Kansanvalistusseura & Snellman-instituutti.
- Nussbaum, Martha (2011). *Creating capabilities: The human development approach*. Cambridge: Belknap Press of Harvard University Press.
- Ojala, Maria (2015). Climate Change Skepticism Among Adolescents. *Journal of youth studies* 18(9): 1135–1153.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö (2019). *Harrastamisen strategia*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2019:7. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.
- Pekkarinen, Elina (2020). *Lapsen oikeudet ja harrastustoiminta*. Teoksessa Päivi Berg & Kati Lehtonen & Mikko Salasuo (toim.) ”Siitä on pikemminkin vaiettu” Kirjoituksia kiusaamisesta, syrjinnästä ja epäasiallisesta kohtelusta lasten ja nuorten liikunnassa ja urheilussa. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 151, 30–35.
- Piispa, Mikko & Myllyniemi, Sami (2019). Nuoret ja ilmastonmuutos. Tiedot, huoli ja toiminta Nuorisobarometriä valossa. Teoksessa Elina Pekkarinen & Sami Myllyniemi, Sami (toim.) *Vaikutusvaltaa Euroopan laidalla – Nuorisobarometri 2018*. Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 216. Helsinki: Valtion nuorisoneuvosto, Nuorisotutkimusseura, Nuorisotutkimusverkosto, Opetus- ja kulttuuriministeriö, 61–69.

- Piispa, Mikko & Ojajärvi, Anni & Kiilakoski, Tomi (2020). Tulevaisuusko hukassa? Nuoret ilmastoaktivistit ja keskustelu tulevaisuudesta. Sitra muistio. <https://media.sitra.fi/2020/11/09121648/tulevaisuusko-hukassa.pdf> (Luettu 10.2.2021.)
- Pyry, Noora (2015). Hanging out with young people, urban spaces and ideas: Openings to dwelling, participation and thinking. Väitöskirja. Helsinki: Unigrafia.
- Quarmby, Thomas & Sandford, Rachel & Pickering, Katie (2019). Care-experienced youth and positive development: an exploratory study into the value and use of leisure-time activities. *Leisure Studies*, 38(1), 28–42.
- Rossman, Gretchen B. & Rallis, Sharon F. (2010). Everyday ethics: Reflections on practice. *International Journal of Qualitative Studies in Education* 23 (4), 379–391. DOI: <https://doi.org/10.1080/09518398.2010.492813>.
- Salasuo, Mikko (toim.) (2021). Harrastamisen äärellä. Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus 2020. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, julkaisu 233.
- Salasuo, Mikko & Lahtinen, Jenni (2021). ”Edelleen harmittaa”- Nuorten kokemus harrastamisen keskeyttämisestä korona-aikana ja sen yhteys vapaa-ajan tyytyväisyyteen. Näkökulma 79. Helsinki: Nuorisotutkimusseura / Nuorisotutkimusverkosto. <https://www.nuorisotutkimusseura.fi/nakokulma79> (Luettu 17.5.2022.)
- Salasuo, Mikko, Tarvainen, Kai & Myllyniemi, Sami (2021). Luku 1. Yhdeksällä nuorella kymmenestä on joku harrastus. Teoksessa Mikko Salasuo (toim.) Harrastamisen äärellä. Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus 2020. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, julkaisu 233, 37–50.
- Siltala, Juha (2020). Nuoret henkilökohtaisen toivon ja yleisen näköalattomuuden ristivedossa. Teoksessa Haikkola, Lotta & Myllyniemi, Sami (toim.) Hyvää työtä! Nuorisobarometri 2019. Nuorisotutkimusseura, julkaisu 225, sarja: Kenttä. Helsinki: Valtion nuorisoneuvosto, Nuorisotutkimusseura, Nuorisotutkimusverkosto, Opetus- ja kulttuuriministeriö, 111–133.
- Stebbins, Robert A. (2001). Serious leisure. *Society*, 38(4), 53–57.
- Tani, Sirpa & Kiilakoski, Tomi & Honkatukia, Päivi (2019). Toimintavalmiusajattelu nuorisotyön, kasvatuksen ja opetuksen kentillä: kokonaisvaltainen näkökulma nuorten hyvinvoinnin edistämiseen? *Kasvatus & Aika*, 13(3), 4–25. <https://doi.org/10.33350/ka.80151>
- Valtioneuvosto (2021a). Lapset, nuoret ja koronakriisi: Lapsistrategian koronatyöryhmän arvio ja esitykset lapsen oikeuksien toteuttamiseksi. Valtioneuvoston julkaisu 2021:2. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162647> (Luettu 26.1.2021.)
- Valtioneuvosto (2021b). Kansallinen lapsistrategia. Valtioneuvoston julkaisu 2021:8. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-777-5> (Luettu 21.3.2021.)
- Van der Eecken, Annelore & Spruyt, Bram & Bradt, Lieve (2020). Parents’ role in adolescents’ leisure time use: From goals to parenting practices. *Journal of Childhood, Education & Society*, 1(1), 43–62. <https://doi.org/10.37291/2717638X.20201130>
- White, Sarah (2017). Relational wellbeing. Re-centring the politics of happiness, policy and the self. *Policy & Politics* 2017; 45 (2): 121–136.

Tiedotteet

Aluehallintovirasto 13.8.2021. Myös lasten ja nuorten harrastustoiminta pääkaupunkiseudulla on mahdollista riittävin turvatoimin – tiloista vastaavien toimijoiden on varmistettava mahdollisuus lähikontaktien välttämiseen.

[Tiedote](#). (Luettu 31.1.2022.)

Aluehallintovirasto 16.11.2021. Etelä-Suomen aluehallintovirasto valmistelee kokoontumisrajoituksia Uudenmaan alueelle - koronapassin voi ottaa käyttöön rajoitusten vaihtoehtona.

[Tiedote](#). (Luettu 31.1.2022.)

Valtioneuvosto 12.3.2020. Hallitus päätti suosituksista koronaviruksen leviämisen hillitsemiseksi. [Tiedote](#). (Luettu 24.4.2020.)

Valtioneuvosto 16.3.2020. Hallitus on todennut yhteistoiminnassa tasavallan presidentin kanssa Suomen olevan poikkeusoloissa koronavirustilanteen vuoksi. [Tiedote](#). (Luettu 24.4.2020.)

Valtioneuvosto 3.4.2020. Ravintolat sulkeutuvat koko maassa perjantaina puolen yön aikaan koronavirusepidemian vuoksi. [Tiedote](#). (Luettu 24.4.2020.)

Valtioneuvosto 9.4.2020. Hallituksen linjauksia koronavirustartuntojen leviämisen hidastamiseksi ja riskiryhmien suojelemiseksi jatketaan 13.5. saakka. [Tiedote](#). (Luettu 24.4.2020.)

Valtioneuvosto 22.4.2020. Hallitus päivitti Suomen koronavirusstrategiaa, rajoitustoimia mahdollista purkaa asteittain ja hallitusti. [Tiedote](#). (Luettu 24.4.2020.)

Valtioneuvosto 15.5.2020. Pääministeri Sanna Marin avasi hallituksen hybridistrategiaa, myös mallinnukset ja mittarit esillä perjantain tilannekatsausinfossa. [Uutinen](#). (Luettu 25.5.2021.)

Valtioneuvosto 3.9.2020. Valtioneuvoston periaatepäätös toimintasuunnitelman antamisesta hybridistrategian mukaisten suositusten ja rajoitusten toteuttamiseen COVID 19 -epidemian ensimmäisen vaiheen jälkeen. [Tiedote](#). (Luettu 7.9.2020.)

Hengähdys pandemian keskellä – nuoruus poikkeusaikana

Emmiina Kuisma

Hengitän syvään ja suljen silmäni pieneksi hetkeksi. Ainoastaan sanat korona, covid-19, korre sekä jokainen muu sana, joka edes sivuaa pandemiaa saavat ihokarvani nousemaan ja vilunväristykset menemään koko kehoni läpi. Tällainenko on nuoruus koronan hallitsemassa maailmassa? En halunnut kasvaa nuoreksi aikuiseksi pandemian keskellä, ei kukaan muukaan meistä halunnut. Erityisolot ovat vaatineet joustamista, sopeutumista – ennen kaikkea sinnikkyyttä. Rajoitukset ja sulut toinen toistensa perään tuovat valitettavasti nuorille eläviä muistoja niistä ajoista, kun vanhemmat asettivat rajoja ja sääntöjä, joita tuli noudattaa kuuliaisesti. Eikö nuoruuden pitäisi olla kasvamista, itsenäistymistä ja omien rajojen kokeilemistä?

Päällimmäisenä mielessä viimeisimmistä kahdesta vuodesta ovat peruuntuneet täysi-ikäisyyden juhlinnat, välistä jääneet lukion penkkarit sekä loputtomat järjestöjen etäapahtumat. Välillä tuntuu kuin olisin painanut jatkuvasti torkkua, enkä muista mitä kaikkea muuta näihin vuosiin on sisältynyt. Yrittääkö mieleemme vain suojella meitä näiltä kaikilta koetuilta pettymyksiltä? Emmekö vain osaa enää erottaa hyviä hetkiä tasapaksusta arjesta koronan kanssa?

En aio valehdella. Välillä oli myös niitä hetkiä, kun hengittäminen tuntui vaikealta ja seinät kaatuivat päälle. Rajoitusten tiukentuessa kauheinta oli kuulla vanhempien sisarusten tarinoita heidän lukioaikojen wanhojen tansseista ja penkkareista. Kaikki turhautti ja suoraan sanottuna vitutti. Rajoitukset ja sulut tuntuivat

epäreiluilta, sillä ne veivät mahdollisuuden päästä itse kokemaan nuoruuden kohokohdat.

Päätäjät, koulut, järjestöt eikä kukaan muukaan olisi pystynyt estämään tätä pandemiaa. On ymmärrettävää, että tilanne harmittaa, kiukuttaa ja aiheuttaa epätoivoa. Ihmisillä on tapana purkaa pahaa oloaan sekä vaikeita tunteitaan vääriin paikkoihin ja ihmisiin. Ehkä pandemian vaikutusta tulisikin tarkastella eri näkökulmista, jotta kokonaisuutta ja yksilöitä voisi ymmärtää paremmin. Ehkä emme ole käsitelleet syvimpiä tuntemuksiamme tästä poikkeuksellisesta ajasta, joka sekoitti jokaisen arjen. Ehkä olemme vain osoittaneet syyttävällä sormella muita, jotta oma olomme olisi parempi.

Jätetään hetkeksi ikävät hetket taaksemme ja katsotaan asioiden valoisia puolia. Haluan pureutua hyviin ja opettaviin hetkiin, jotka muuten helposti unohdetaan.

Neljän seinän sisällä eläminen oman perheen kanssa on välillä voinut tuntua hapettomalta huoneelta, missä ei ole ollut tilaa hengittää. Pandemia on kuitenkin ollut perhettä yhdistävä kokemus, ja perheen sisäiset roolit ovat päässeet muovautumaan. Vanhemmat eivät olekaan enää toimineet opettavana osapuolena, vaan me olemme päässeet näyttämään vanhemmille, kuinka etätöissä käytössä olevia laitteita ja sovelluksia käytetään. Tämä on osaltaan antanut mahdollisuuden tuoda vanhempien ja nuorten maailmat lähemmäs toisiaan. Olemme saaneet kokea itsemme tarpeelliseksi samalla, kun olemme kasvaneet ja itsenäistyneet omaa tahtiamme.

Vaikka menetetyt hetket tuntuvat pahalta, on hyvä arvostaa myös haastavampia ajanjaksoja. Ne ovat opettaneet meille kärsivällisyyttä ja armollisuutta, joita ei voi oppia koulunpenkillä. Arki on välillä tuntunut ylitsepääsemättömältä, mutta olen huomannut rajoitusten väliaikaisten purkujen tuovan hengähdystaukoja pandemian värittämään arkeen. Nämä hengähdystauot ovat muistuttaneet elämään hetkessä sekä arvostamaan pieniä, hyviä asioita elämässä. Kevyemmät hetket ovat auttaneet jaksamaan myös silloin, kun koko Suomi on ollut rajoitusten kahlitsemana.

Hengitän syvään ja suljen silmäni pieneksi hetkeksi. Oliko pandemia-ajan nuoruus sitenkään niin kauheaa? Vaikka viimeisimmät vuodet ovatkin pyörineet globaalin pandemian ympärillä tuoden mukanaan kateellisuutta ja katkeruutta aiempia ikäluokkia kohtaan, vaikeuttaneet arkisia asioita ja kasvamista nuoreksi aikuiseksi. On kuitenkin helpottavaa hengähtää, kun muistaa elämän pyörivän muuallakin, kuin koronan ympärillä. Loppujen lopuksi suurin osa meistä nuorista on kasvanut aikuisiksi tämän pandemian keskellä. Pandemian, josta olemme saaneet elämäämme muutaman sivutarinan. Sivutarinoita, jotka täydentää omaa tarinaamme.

NUORET KORONA-AJAN OPPIMISYMPÄRISTÖISSÄ

Vaikeuksia ja vahvistavaa vuorovaikutusta – Covid-19-pandemian vaikutuksia nuorten toimintaympäristöihin, hyvinvointiin ja oppimiseen aiemman tutkimuksen valossa

Antti Maunu, Jessica Hemberg, Yulia Korzhina, Amanda Sundqvist, Lillemor Östman,
Henrik Groundstroem, Lisbet Nyström & Pia Nyman-Kurkiala

Johdanto

Käymme artikkelissa läpi Suomessa ja muissa OECD-maissa tehtyjä kansainvälisiä tutkimuksia koronapandemian vaikutuksista nuorten hyvinvointiin ja koulunkäyntiin tai opiskeluun. Artikkelin tarkoitus on taustoittaa omia artikkeleitamme tässä kirjassa ja tarjota yleiskuvaa tähänastisesta tutkimuksesta. Tutkimusten valossa pandemia vaikutti nuorten hyvinvointiin ja oppimiseen yhtäältä sosiaalisia kontakteja rajoittavien koronasulkujen (**lockdown**), toisaalta nopean etäopiskeluun siirtymisen, ”häätäetäopiskelun” (**emergency online learning**) myötä. Tutkimuksissa on tunnistettu pääosin negatiivisia mielialan, mielenterveyden ja opiskelun haasteita, joskin enemmistö nuorista ja opiskelijoista on voinut ja oppinut kohtuullisesti myös pandemian aikana. Muutamassa tutkimuksessa on havaittu positiivisia vaikutuksia kuten stressin lievittymistä ja perhesuhteiden vahvistumista.

Pandemian erityisolot ovat vaikuttaneet eri ryhmiin eri tavoin. Koronasulkujen ja etäopiskelun on todettu kuormittaneen erityisesti niitä nuoria, joilla on ollut mielenterveyden tai elämänhallinnan haasteita jo ennen pandemiaa. Myös matala sosioekonominen tausta ja etniseen vähemmistöryhmään kuuluminen on nähty haittojen riskitekijänä. Tutkimuksissa tätä on selitetty sillä, että erilaiset kasvuympäristöt tarjoavat erilaisia mahdollisuuksia sopeutua toimintaympäristöjen muutokseen. Eroja on tunnistettu muun muassa perheen tarjoamassa

tuessa ja etäopiskeluvälineiden saavutettavuudessa. Tutkimuskeskusteluissa on korostettu tuen ja ohjauksen tärkeyttä erityisolossa. Tutkimuksissa tärkeiksi ja toimiviksi on tunnistettu erilaiset sosiaalisen tuen muodot, työntekijöiden opiskelijoita ymmärtävä ja aktivoiva vuorovaikutus sekä etäopetuksen selkeä, strukturoitu ja teknisesti toimiva toteutus. Näiden on havaittu vahvistavan hyvinvointia, opintoihin kiinnittymistä ja opintojen etenemistä jo ennen koronapandemiaa tehdyissä tutkimuksissa. On huomionarvoista, että ne näyttävät auttaneen myös koronapandemian haasteista selviytymisessä.

Toimintaympäristö muuttuu: vaikutukset hyvinvointiin ja oppimiseen

Covid-19-pandemian leviäminen kevättalvella 2020 aiheutti huolia ja pelkoja sairastavuuden ja kuolleisuuden lisääntymisestä. Tämä johti sosiaalisten kontaktien radikaaliin rajoittamiseen, mikä näkyi nuorten elämässä etenkin koulujen ja oppilaitosten sulkemisena ja etäopiskeluun siirtymisenä. (Reimers & Opertti 2021, 8–9.) Nopeaa, hätätilan tunnelmissa tapahtunutta etäopiskeluun siirtymistä on kutsuttu häätäetäopiskeluksi (**emergency online learning**; Loepf 2020; Shim & Lee 2021). Myös harrastukset ja usein myös ystävien kasvokkainen tapaaminen vähenivät. Vastaavasti kotioloissa perheen kanssa – yksin asuvilla yksin – vietetty aika lisääntyi useimmilla merkittävästi.

Toiminta- ja elinympäristön raju muutos herätti jo alkuvaiheessa huolta nuorten hyvinvoinnista ja oppimisesta (Clemens ym. 2020; Guessoum ym. 2020; Loepf 2020). Koronasulkujen ja etäopiskelun vaikutuksista on sittemmin tehty runsaasti tutkimusta. Tutkimusten mukaan toimintaympäristön muutokset ovat vaikuttaneet etenkin sosiaalisen ja pedagogisen vuorovaikutuksen tapoihin ja mahdollisuuksiin, mikä puolestaan on vaikuttanut nuorten hyvinvointiin ja oppimiseen (Reimers 2022, 28).

Valtaosa tutkimuksissa tunnistetuista vaikutuksista on ollut negatiivisia. Koronasulkujen ja etäopiskelun on havaittu lisänneen nuorten masennusta, ahdistuneisuutta ja stressiä sekä yksinäisyyden ja erillisyyden kokemuksia (Alt ym. 2021; Branje & Morris 2021; Groarke ym. 2020; Hollenstein ym. 2021; Jones ym. 2021; Liang ym. 2021; Orgilés ym. 2021). Koronasulut ja etäopiskelu ovat myös heikentäneet opiskelumotivaatiota, hidastaneet opintojen etene mistä ja lisänneet opiskeluun liittyviä huolia sekä lisänneet keskeyttämiskärsiä niin perusasteen, toisen asteen kuin korkea-asteen opiskelijoilla (Álvarez-Pérez & López-Aguilar 2021; Gonzales-Ramirez 2021; Hicks ym. 2021; Klootwijk ym. 2021; Lavonen & Salmela-Aro 2022; Lessard & Puhl 2021; Niemi & Kousa 2020; Shin & Hickey 2021; Thorn & Vincent-Lancrin 2022; van Loon ym. 2021).

Joissain tutkimuksissa koronasulkujen ja etäopiskelun ei olla havaittu vaikuttaneen hyvinvointiin tai elämänlaatuun (Janssens ym. 2021; Koenig ym. 2021). Muutamassa tutkimuksessa esiin on noussut myös positiivisia vaikutuksia kuten stressin lievittymistä, elämän rauhoittumista, ajanhallinnan paranemista ja perhesuhteiden vahvistumista (Bruining ym. 2020; Shim & Lee 2021). Useimpien tutkimusten mukaan koronasulut ja etäopiskelu ovat kuitenkin aiheuttaneet enimmäkseen negatiivisia vaikutuksia hyvinvoinnille ja oppimiselle.

Koronasulut ja etäopiskelu eivät ole kohdelleet kaikkia samalla tavalla. Erityisen paljon koronasulkujen ja etäopiskelun on todettu kuormittaneen niitä nuoria, joilla on ollut

mielenterveyden tai elämänhallinnan haasteita jo ennen koronapandemiaa (Groarke ym. 2020; Hicks ym. 2021; Liang ym. 2021; van Loon ym. 2021). Myös matala sosioekonominen tausta ja etniseen vähemmistöryhmään kuuluminen on nähty haittojen riskitekijäksi (Fegert ym. 2021; Herbers ym. 2021; Maiya ym. 2021; Marler ym. 2021; Miconi ym. 2021; Thorn & Vincent-Lancrin 2022). Joissain tutkimuksissa nuorten naisten ja tyttöjen on nähty kärsivän psyykkisistä oireista nuoria miehiä ja poikia enemmän (Hutchinson ym. 2021; Lahtinen ym. 2021; Wickens ym. 2021).

Suojaavia ja riskitekijöitä sekä eriarvoistumista

Kuva koronasulkujen ja etäopiskelun vaikutuksista tarkentuu, kun katsotaan tutkimuksia, joissa on tarkasteltu negatiivisilta vaikutuksilta suojaavia tai niille altistavia tekijöitä. Tärkeäksi suojaavaksi tekijäksi erityisoloissa on tunnistettu toimivat sosiaaliset suhteet sekä niiden tarjoama tuki. Erityisoloissa näitä ovat tarjonneet etenkin perhe, ystävät ja muu lähiyhteisö sekä sosiaalisen median alustat (Branje & Morris 2021; Campione-Barr ym. 2021; Ellis ym. 2021; Groarke ym. 2021; Hutchinson ym. 2021; Jones ym. 2021; Maheux ym. 2021; Maiya ym. 2021; Shin & Hickey 2021). Yhteenkuuluvuuden kokemus opiskeluyhteisöön myös etäopiskelun aikana on toiminut oppimista ja opiskelumotivaatiota edistävänä tekijänä (Holzer ym. 2021; Kim ym. 2021; Marler ym. 2021). Etäopiskeluun osallistumiseen tarvitaan myös toimiva tietotekninen välineistö, verkkoyhteydet sekä riittävän rauhallinen opiskelutila kotioloissa (Gonzales-Ramirez 2021; Shim & Lee 2021; Shin & Hickey 2021).

Yleistäen voidaan sanoa, että koronapandemian oloissa suojaavat tekijät ovat liittyneet nuorten valmiuksiin sopeutua muuttuneeseen toimintaympäristöön. Vastaavasti hyvinvointi- ja oppimishaasteita aiheuttivat etenkin tekijät, jotka estivät tai hankaloittivat sosiaalisen tuen saamista sekä etäopiskeluun osallistumista ko-

rona- ja koulusulkujen aikana. (Branje & Morris 2021; Gonzales-Ramirez 2021; Hicks ym. 2021; Herbers ym. 2021; Jones ym. 2021; Shek ym. 2021; Shin & Hickey 2021; Thorn & Vincent-Lancrin 2022.) Myös aiemmat mielenterveyden ja elämänhallinnan haasteet ovat usein hankaloittaneet erityisoloihin sopeutumista (Groarke ym. 2020; Hicks ym. 2021; Liang ym. 2021; van Loon ym. 2021). Toisaalta on syytä huomata, että monet nuorten elämänhallinnan ja mielenterveyden haasteet eivät ole koronan aiheuttamia, joskin ne ovat saattaneet hankaloittaa tilanteeseen sopeutumista tai pahentua pandemian erityisoloiissa (Groarke ym. 2020; van Loon ym. 2021).

On esitetty, että koronasulut ja etäopiskelu saattavat ruokkia laajempaa yhteiskunnallista eriarvoistumista näiden mekanismien kautta. Matalia sosioekonomisia taustoja, etnisiä vähemmistöryhmiä tai muutoin haavoittuvia elinoloja edustavat nuoret saattavat saada heikosti tukea. Heikot taloudelliset ja sosiaaliset resurssit voivat heikentää myös etäopiskeluolosuhteita. Tämä saattaa heikentää haavoittuvista taustoista tulevien nuorten jatkokoulutusmahdollisuuksia, mikä voi syventää sosioekonomisia eroja pandemian jälkeen. (Godeau ym. 2021; Hamilton & Ercikan 2022.)

Opetus, ohjaus ja tuki pandemian aikana

Tutkimuskeskusteluissa on vahva yhteisymmärrys nuorille suunnatun tuen ja ohjauksen tarpeesta pandemian erityisoloiissa. Tukea ja ohjausta on peräänkuulutettu kotoa, lähiyhteisöistä, oppilaitoksista ja terveydenhuollon palveluista niin kasvokkain kuin erilaisten etäjärjestelyiden kuten verkko- ja puhelinpalveluiden kautta. (Ellis ym. 2020; Gonzales-Ramirez 2021; Groarke ym. 2021; Guessoum ym. 2021; Holzer ym. 2021; Jones ym. 2021; Lessard & Puhl 2021; Liang ym. 2021; Miconi ym. 2021; Savarese ym. 2020; Shin & Hickey 2021; Wickens ym. 2021.) Palvelujärjestelmän ja politiikan näkökulmasta tämä kertoo, että tutkijayhteisö nä-

kee vastuun nuorten hyvinvoinnista kuuluvan kaikille yhteiskunnan toimijoille.

Tutkimuksissa on kuvattu erityisoloiissa käyttöön otettuja tuen ja ohjauksen muotoja sekä nuorten kokemuksia niistä etenkin kouluissa ja oppilaitoksissa. Yhtäältä tärkeänä ja toimivana tuen muotona on nähty opettajien ja muiden oppilaitoksen työntekijöiden sosioemotionaalinen tuki sekä opettajien aktiivinen rooli opiskeluryhmän vuorovaikutuksen ohjaajana myös etäoloissa. Toisaalta tärkeänä ja toimivana on nähty selkeä ja strukturoitu, helposti ymmärrettävä etätehtävien ohjeistaminen sekä toimivien etäopetusalojen ja muiden järjestelyiden organisointi. (Kim ym. 2021; Lavonen & Salmela-Aro 2022; Loepp 2020; Nguyen ym. 2021; Savarese ym. 2021; Shin & Hickey 2021; Shim & Lee 2020.) Kuten edellisessä luvussa kuvaamme, tukea tarjoava vuorovaikutus sekä mahdollisuus arjessa sujuvaan etäopiskeluun ovat toimineet suojaavina tekijöinä erityisolojen aiheuttamassa kriisissä. Tästä näkökulmasta on luontevaa, että niitä on myös aktiivisesti tarjottu helpottamaan sopeutumista toimintaympäristön muutokseen (Herbers ym. 2021).

Aktivoiva opetus, toimiva vuorovaikutus ja selkeä ohjeistaminen on tiedetty opintoihin kiinnittymistä, opiskelumotivaatiota ja oppimista tehostaviksi tekijöiksi jo ennen pandemi-aa (Kim ym. 2021; Loepp 2020; Nguyen ym. 2021.) Havaintoja siitä, että opintoihin kiinnittymisen kaksi pääpilaria ovat opiskelutyön sujuminen sekä sosiaalisen kuulumisen kokemus, on tehty jo 1970-luvulla (Tinto 1975). Uudemmassa tutkimuksessa on esitetty, että koulutukseen ja yhteiskuntaan kiinnittyminen on vuorovaikutusprosessi yksilön ja toimintaympäristön välillä. Kiinnittyminen tai keskeytyminen ei aiheudu yksilön valinnoista tai ominaisuuksista, vaan siitä, kuinka oppilaitosympäristö ja sen työntekijät vastaavat yksilön toimintaan, tarpeisiin tai odotuksiin (Nielsen & Tanggaard 2014; Souto 2013).

Voidaan ajatella, että pandemian erityisolot asettivat myös tuen ja ohjauksen muotoja testiin. Tässä testissä esiin ovat nousseet kannatte-

leva vuorovaikutus sekä jokapäiväistä toimintaa selkeyttävä ohjaus, mikä vastaa kiinnittymistutkimuksissa esitettyjä näkemyksiä. Ohjauksen tutkimuksen kentällä Sanna Vehviläinen on tunnistanut kannattelevan orientaation ja ongelmanratkaisuo-rientaation yleisiksi orientaatioiksi kaikessa ohjauksessa. Kannattelevassa orientaatioissa ohjaaja viestii ohjattavalle kiinnostusta, kannustusta ja myötätuntoa. Ongelmanratkaisuo-rientaatiossa ohjaaja pyrkii tunnistamaan ohjattavan tilanteessa olevia haasteita ja poistamaan toiminnan esteitä. Molemmissa orientaatioissa ohjauksen tarkoitus on vahvistaa ohjattavan toimijuutta siinä sosiaalisessa ja elämäntilanteessa, jossa hän kulloinkin on. (Vehviläinen 2014.) Ohjauksen näkökulmasta näiden orientaatioiden tarve ja hyöty on tullut näkyväksi myös pandemian erityisolaisissa.

Kriisistä selvittiin ammattitaitoisten ja sitoutuneiden työntekijöiden avulla

Tätä kirjoitettaessa kevättalvella 2022 covid-19-pandemia jatkuu, mutta sen kanssa ollaan opittu elämään. Virukseen on löydetty toimiva rokote, ja Suomessa sekä muissa korkean tulotason maissa rokotekattavuus on korkea. Koronasuluista ollaan luovuttu tai luopumassa, ja kouluissa ja oppilaitoksissa ollaan palattu tai ollaan palaamassa lähiopetukseen. Tässä tilanteessa tutkimuksissa on esitetty koonteja ja arviointeja etenkin koulujen ja oppilaitosten toiminnasta koronapandemian erityisolaisissa. Tuore, neljän maan laajoja aineistoja hyödyntävä katsausartikkeli tiivistää:

Kuva, joka piiryy korkean tulotason maiden kokemuksista, on verrattain positiivinen. Covid-19-pandemia aiheutti nopeita koronasulkuja myös oppilaitoksiin, mihin opetushallinnon viranhaltijat, opettajat, vanhemmat ja opiskelijat eivät voineet valmistautua. Suoranaisesta hätätilasta huoli-

matta etäopetus saatiin toimimaan lyhyessä ajassa. Se mahdollisti koulunkäynnin ja opiskelun jatkumisen useimmille lapsille ja nuorille, ja oppilaitoksissa kyettiin tarjoamaan lähiopetusta heille, jotka erityisesti syistä tarvitsivat sitä. Vaikka useimpien mielestä toteutetut etäopetusjärjestelyt eivät olleet täydellinen vastine tavanomaiselle lähiopetukselle, ne kuitenkin tarjosivat useimmille riittävät puitteet jatkaa opintoja ja olla yhteydessä opettajiin ja oppilaitokseen. Enimmäkseen opettajat, opiskelijat ja vanhemmat sopeutuivat uusiin järjestelyihin. Useimmat opettajat jatkoivat opetusta, ja useimmat opiskelijat jatkoivat oppimista. Pelot suurista oppimisen ongelmista eivät toteutuneet. (Thorn & Vincent-Lancrin 2022, 408; käännös kirjoittajien.)

Monissa tutkimuksissa on korostettu oppilaitosten työntekijöiden, johtajien sekä opetushallinnon viranhaltijoiden ripeää toimintaa. He ovat saaneet etäopetuksen toimimaan ja onnistuneet opettamaan, tukemaan ja ohjaamaan opiskelijoita myös etäoloissa, vaikka se on ajoittain kuormittanut ja uuvuttanut heitä itseäänkin. (Hamilton & Ercikan 2022; Lavonen & Salmela-Aro 2021; Niemi & Kousa 2021; Salmela-Aro ym. 2020.)

Yhteiskunnallisella tasolla erityisolojen on sanottu tehneen näkyväksi yhtäältä koulujen ja oppilaitosten työntekijöiden, toisaalta vanhempien ja lähiyhteisöjen tärkeyttä nuorten kasvun, oppimisen ja hyvinvoinnin tukemisessa (Reimers 2022). Tätä ajatusta voi laajentaa koskemaan kaikkia ihmisiä ja instituutioita, jotka toimivat nuorten kanssa. Pandemian erityisolot ovat antaneet opetuksen siitä, millaista toimintaa ja vuorovaikutusta hyvinvoivat ja hoitavat kasvuympäristöt (Biglan 2012) voivat tarjota ja mitä niiden ylläpito yhteiskunnalta edellyttää.

Lähteet

- Álvarez-Pérez, Pedro Ricardo & López-Aguilar, David (2021). El burnout académico y la intención de abandono de los estudios universitarios en tiempos de COVID-19. *Revista mexicana de investigación educativa*, 26(90): 663–689.
- Alt, Philippe & Reim, Julia & Walper, Sabine (2021). Fall from grace: Increased loneliness and depressiveness among extraverted youth during German COVID-19 lockdown. *Journal of Research on Adolescence*, 31(3): 678–891.
- Biglan, Anthony & Flay, Brian R. & Embry, Dennis D. & Sandler, Irwin N. (2012). The critical role of nurturing environments for promoting human well-being. *American Psychologist* 67(4): 257–271.
- Branje, Susan & Morris, Amanda Sheffield (2021). The Impact of the COVID-19 Pandemic on Adolescent Emotional, Social, and Academic Adjustment. *Journal of research on adolescence*, 31(3): 486–499.
- Bruining, Hilgo & Bartels, Meike & Polderman, Tinca J.C. & Popma, Arne (2021). COVID-19 and child and adolescent psychiatry: An unexpected blessing for part of our population? *European Child & Adolescent Psychiatry*, 30(7): 1139–1140.
- Campione-Barr, Nicole & Rote, Wendy & Killoren, Sarah & Rose, Amanda (2021). Adolescent adjustment during COVID-19: The role of close relationships and COVID-19 related stress. *Journal of Research on Adolescence*, 31(3): 608–622.
- Clemens, Vera & Deschamps, Peter & Fegert, Jörg M. & Anagnostopoulos, Dimitris & Bailey, Sue & Doyle, Meave & Eliez, Stephan & Hansen Anna Sofie & Hebebrand, Johannes & Hillegers, Manon & Jacobs, Brian & Karwautz, Andreas & Kiss, Eniko & Kotis, Konstantinos & Kumperscak, Hohja Gregoric & Pejovic-Milovancevic, Milica & Råberg Christensen, Anne Marie & Raynaud, Jean-Philippe & Westerinen, Hannu & Visnapuu-Bernadt, Piret (2020). Potential effects of “social” distancing measures and school lockdown on child and adolescent mental health. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 29: 739–742.
- Ellis, Wendy E & Dumas, Tara M. & Forbes, Lindsey M. (2020). Physically isolated but socially connected: Psychological adjustment and stress among adolescents during the initial COVID-19 crisis. *Canadian Journal of Behavioural Science*, 52(2): 177–187.
- Fegert, Jörg M. & Vitiello, Bernard & Plener, Paul L. & Clemens, Vera (2020). Challenges and burden of the Coronavirus 2019 (COVID19) pandemic for child and adolescent mental health: A narrative review to highlight clinical and research needs in the acute phase and the long return to normality. *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health*, 14(20).
- Goudeau, Sébastien & Sanrey, Camille & Stanczak, Arnaud & Manstead, Anthony & Darnon, Céline (2021). Why lockdown and distance learning during the COVID-19 pandemic are likely to increase the social class achievement gap. *Nature Human Behavior*, 5(10): 1273–1281.
- Gonzales-Ramirez, Jimena & Mulqueen, Kerri & Zealand, Ruth & Silverstein, Sara & Reina, Christine & BuShell, Shawna & Ladda, Shawn (2021). Emergency online learning: College students’ perceptions during the COVID-19 crisis. *College student journal*, 55(1), 29–46.
- Groarke, Jenny M. & Berry, Emma & Graham-Wisener, Lisa & McKenna, McKenna-Plumley, Phoebe E. & McGlinchey, Emily & Armour, Cherie. (2020). Loneliness in the UK during the COVID-19 pandemic: Cross-sectional results from the COVID-19 psychological wellbeing study. *PLoS One*, 15(9), e0239698.
- Guessoum, Sélim Benjamin & Lachal, Jonathan & Radjack, Rahmeth & Carretier, Emilie & Minasian, Sevan & Benoit, Laelia & Moro, Marie Rose (2020). Adolescent psychiatric disorders during the COVID-19 pandemic and lockdown. *Psychiatry Research*, 291, 113264.
- Hamilton, Laura S., & Ercikan, Kadriye (2022). COVID-19 and US schools: Using data to understand and mitigate inequities in instruction and learning. Teoksessa Fernando M. Reimers (toim.). Primary and secondary education during Covid-19: Disruptions to educational opportunity during a pandemic. Cham, Switzerland: Springer Nature, 327–351
- Herbers, Janette E. & Hayes, Katherine R. & Cutuli, J. J. (2021). Adaptive systems for student resilience in the context of COVID-19. *School Psychology*, 36(5), 422–426.
- Hicks, L. J., Caron, E. E. & Smilek, D. (2021). SARS-CoV-2 and learning: The impact of a global pandemic on undergraduate learning experiences. Scholarship of teaching and learning in psychology, Doi: Advance online publication. <http://dx.doi.org/10.1037/stl0000250>
- Hollenstein, Tom & Colasante, Tyler & Loughheed, Jessica P. (2021). Adolescent and maternal anxiety symptoms decreased but depressive symptoms increased before to during COVID-19 lockdown. *Journal of Research on Adolescence*, 31(3): 517–530.
- Holzer, Julia & Korlat, Selma & Haider, Christian & Mayerhofer, Martin & Pelikan, Elisabeth & Schober, Barbara & Spiel, Christiane & Toumazis, Toumazis & Salmela-Aro, Katriina & Käser, Udo &

- Schultze-Krumbholz, Anja & Wachs, Sebastian & Dabas, Mukul & Verma, Suman & Iliev, Dean & Andonovska-Trajkovska, Daniela & Plichta, Piotr & Pyzalski, Jacek & Walter, Natalia & Michałek-Kwiecień, Justyna & Lewandowska-Walter, Aleksandra & Wright, Michelle F. & Lüftenegger, Marko (2021). Adolescent well-being and learning in times of COVID-19—A multi-country study of basic psychological need satisfaction, learning behavior, and the mediating roles of positive emotion and intrinsic motivation. *PloS one*, 16(5), e0251352.
- Hutchinson, Emily A. & Sequeira, Stefanie L. & Silk, Jennifer S. & Jones, Neil P. & Oppenheimer, Caroline & Scott, Lori & Ladouceur, Cecile D. (2021). Peer connectedness and pre-existing social reward processing predicts U.S. adolescent girls' suicidal ideation during COVID-19. *Journal of Research on Adolescence*, 31(3): 703–716
- Janssens, Julie J. & Achterhof, Robin & Lafit, Ginette & Bamps, Eva & Hagemann, Noëmi & Hiekkaranta, Anu P. & Hermans, Karlijn S. M. & Lecek Aleksandra & Myin-Germeyns, Inez & Kirtley, Olivia J. (2021). The impact of COVID-19 on adolescents' daily lives: The role of parent-child relationship quality. *Journal of Research on Adolescence*, 31(3), 796–807.
- Jones, Elizabeth A.K. & Mitra, Amal K. & Bhuiyan, Azad R. (2021). Impact of COVID-19 on Mental Health in Adolescents: A Systematic Review. *International journal of environmental research and public health*, 18(5), 2470.
- Kim, Alice. S. N. & Khan, Siddiq A &, Carolli, Alecia & Park, Lillian (2021). Investigating teaching and learning during the coronavirus Disease 2019 pandemic. *Scholarship of teaching and learning in psychology*. Advance online publication.
- Klootwijk, Christel L. & Koele, Iris J. & van Hoom, Jorien & Güroglu, Berna & van Duijvenoorde, Anna C.K. (2021). Parental support and positive mood buffer adolescents' academic motivation during the COVID-19 pandemic. *Journal of Research on Adolescence*, 31(3), 780–795.
- Koenig, Julian & Kohls, Elisabeth & Moessner, Markus & Lustig, Sophia & Bauer, Stephanie & Becker, Katja & Thomasius, Rainer & Eschenbeck, Heike & Diestelkamp, Silke & Gillé, Vera & Hiery, Alisa & Rummel-Kluge, Christine & Kaess, Michael (2021). The impact of COVID-19 related lockdown measures on self-reported psychopathology and health-related quality of life in German adolescents. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 1–10.
- Lahtinen, Jenni, Laine, Riku & Pitkänen, Tuuli (2021). Koronaan liittyvät kokemukset stressaavat nuoria. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, Näkökulma 78. <https://www.nuorisotutkimusseura.fi/nakokulma78> (luettu 28.2.2022)
- Lavonen, Jari & Salmela-Aro, Katariina (2021). Supporting student collaboration and engagement through online project-based learning. *Teoksessa Fernando M. Reimers & Renato Opertti (toim.). Learning to Build Back Better Futures for Education: Lessons from educational innovation during the covid-19 pandemic*. Pariisi: Unesco, Global Education Innovation Initiative. 164–172.
- Lavonen, Jari & Salmela-Aro, Katariina (2022). Experiences of moving quickly to distance teaching and learning at all levels of education in Finland. *Teoksessa Fernando M. Reimers (toim.). Primary and secondary education during Covid-19: Disruptions to educational opportunity during a pandemic*. Cham, Switzerland: Springer Nature, 105–123.
- Lessard, Leah M. & Puhl, Rebecca M. (2021). Adolescent academic worries amid COVID-19 and perspectives on pandemic-related changes in teacher and peer relations. *School psychology*, 36(5), 285–292.
- Liang, Leilei & Ren, Hui & Cao, Ruilin & Hu, Yueyang & Qin, Zeyang & Li, Chuanen & Mei, Songli (2020). The effect of COVID-19 on youth mental health. *Psychiatric Quarterly*, 91: 841–852.
- Loepp, Eric D. (2020). COVID-19 and emergency e-learning in political science and international relations. *Political Science & Politics*, 54(1): 1–3.
- Maheux, Anne J. & Nesi, Jaqueline & Galla, Brian M. & Roberts, Savannah R. & Choukas-Bradley, Sophia (2021). #Grateful: Longitudinal Associations Between Adolescents' Social Media Use and Gratitude During the COVID-19 Pandemic. *Journal of research on adolescence*, 31(3): 734–747.
- Maiya, Sahitya & Dotterer, Aryn M. & Whiteman, Shawna D. (2021). Longitudinal changes in adolescents' school bonding during the COVID-19 pandemic: Individual, parenting, and family correlates. *Journal of Research on Adolescence*, 31(3): 809–819.
- Marler, Emily K. & Bruce, Madeline J. & Abaoud, Abdulaziz & Henrichsen, Courtney & Suksatan, Wanich & Homvisetvongsa, Sukuman & Matsuo, Hisako (2021). The Impact of COVID-19 on University Students' Academic Motivation, Social Connection, and Psychological Well-Being. *Scholarship of teaching and learning in psychology*. Advance online publication.

- Miconi, Diana & Dervishi, Eglantina & Wium, Nora & Johnson-Lafleur, Janique & Ibrahim, Silva & Rousseau, Cécile (2021). Egyptian and Roma adolescents' perspectives on their developmental assets in Albania during the COVID-19 pandemic. *Journal of Research on Adolescence*, 31(3): 576–594.
- Nguyen, Tran & Netto, Camila L. M. & Wilkins, Jon F. & Bröker, Pia & Vargas, Elton E. & Sealfon, Carolyn D. & Puthipiroj, Pipob & Li, Kathrine S. & Bowler, Jade E. & Hinson, Hailey. R. & Pujar, Mithii & Stein, Geneva M. (2021). Insights into students' experiences and perceptions of remote learning methods: From the COVID-19 pandemic to best practice for the future. *Frontline education*, 6.
- Nielsen, Klaus & Tanggaard, Lene (2015). Dropping out and a crisis of trust. *Nordic Psychology* 67(2): 154–167.
- Niemi, Hannele Marjatta & Kousa, Päivi (2020). A case study of students' and teachers' perceptions in a Finnish high school during the COVID pandemic. *International Journal of Technology in Education and Science* 4(4): 352–369.
- Orgilés, Mirela & Morales, Alexandra & Devecchio, Elisa & Mazzeschi, Claudia & Espada, Jose P. (2020). Immediate Psychological Effects of the COVID-19 Quarantine in Youth From Italy and Spain. *Frontiers in Psychology*, 11: article 579038.
- Reimers, Fernando M. (2022) Learning from a pandemic. The impact of COVID-19 on education around the world. Teoksessa Fernando M. Reimers (toim.). *Primary and secondary education during Covid-19: Disruptions to educational opportunity during a pandemic*. Cham, Switzerland: Springer Nature, 1–37.
- Reimers, Fernando M. & Opertti, Renato (2021) Educational innovation during a global crisis. Teoksessa Fernando M. Reimers & Renato Opertti (toim.). *Learning to Build Back Better Futures for Education: Lessons from educational innovation during the covid-19 pandemic*. Pariisi: Unesco, Global Education Innovation Initiative. 8–43.
- Savarese, Giulia & Curcio, Luigo & D'Eila, Daniela & Fasano, Oreste & Pecoraro, Nadia (2020). Online university counselling services and psychological problems among Italian students in lockdown due to covid-19. *Healthcare*, 8(4): 440.
- Shek, Daniel T.L. & Zhao, Li & Dou, Diya & Zhu, Xiaoquin & Xiao, Chenghan (2021). The impact of positive youth development attributes on post-traumatic stress disorder symptoms among Chinese adolescents under covid-19. *Journal of Adolescent Health*, 68: 676–682.
- Shim, Tae Eun & Lee, Song Yi (2020). College students' experience of emergency remote teaching due to COVID-19. *Children and youth services review*, 119: 105578.
- Shin, Minsun & Hickey, Kasey (2021). Needs a little TCL: examining college student's emergency remote teaching and learning experiences during COVID-19. *Journal of further and higher education*, 45(7): 973–986.
- Souto, Anne-Mari (2013). Toiselta asteelta pudonneet vai pudotetut? Näkökulmia ammatillisen koulutuksen keskeyttämiseen ja Nuorisotakuun toteuttamiseen. Teoksessa Jussi Ronkainen & Marika Punamäki (toim.). *Nuoret ja syrjäytyminen Itä-Suomessa*. Mikkelin ammattikorkeakoulu, 107–130.
- Thorn, William & Vincent-Lancrin, Stéphan (2022). Education in the Time of COVID-19 in France, Ireland, the United Kingdom and the United States. Teoksessa Fernando M. Reimers (toim.). *Primary and secondary education during Covid-19: Disruptions to educational opportunity during a pandemic*. Cham, Switzerland: Springer Nature, 383–420.
- Tinto, Vincent (1975) Dropout from higher education: A theoretical synthesis of recent research. *Review of educational research* 45(1): 89–125.
- van Loon, Amanda W. G. & Creemers, Hanneke E. & Vogelaar, Simone & Miers, Anne C. & Saab, Nadira & Westenberg, P. Michiel & Asscher, Jessica J. (2021). Prepandemic risk factors of COVID-19-related concerns in adolescents during the COVID-19 pandemic. *Journal of Research on Adolescence*, 31(3): 531–545.
- Vehviläinen, Sanna (2014). *Ohjaustyön opas. Yhteistyössä kohti toimijuutta*. Helsinki: Gaudeamus.
- Wickens, Christine M. & McDonald, André J. & Elton-Marshall, Tara & Wells, Samantha & Nigatu, Yeshambel T. & Jankowicz, Damian & Hamilton, Hayley A. (2021). Loneliness in the COVID-19 pandemic: Associations with age, gender and their interaction. *Journal of psychiatric research*, 136: 103–108.

Ungas upplevelser av distanslärande under COVID-19-pandemin – möjligheter och begränsningar

Jessica Hemberg, Yulia Korzhina, Amanda Sundqvist, Lillemor Östman, Henrik Groundstroem, Lisbet Nyström & Pia Nyman-Kurkiala

Introduktion

Ungas liv och studieverdag har på ett grundläggande sätt påverkats av COVID-19-pandemin som orsakat isolering och förändrat den psykosociala miljön (WHO 2020) med bland annat förflyttning av undervisning från traditionell högskole- eller universitetsmiljö till digitala plattformar och distanslärande hemifrån (THL 2021). Enligt Institutet för hälsa och välfärd (THL 2021) upplever nästan hälften av högskolestuderandena att studiernas arbetsmängd har ökat under pandemin, något som speciellt påtalats av unga kvinnor, och hela 70 procent av högskolestuderandena upplever att studierna försvårats pga. pandemin. Det finns även forskning som påvisat positiva aspekter av distanslärande, vilka kan minska till exempel stress i vardagen och möjliggöra ett lärande i egen takt (Velichová, Orbánová & Kúbeková 2020) samt att hemundervisning kan minska ångestsymtom bland studerande tack vare reducerat socialt tryck och akademiska stressfaktorer (Bruining, Polderman & Popma 2021). Distanslärande utgör ett komplext område, som än så länge är tämligen outforskat (Appolloni, Colasanti, Fatauzzi, Fiorani & Frondizi 2021).

Bakgrund och syfte

Nedstängning av läroinrättningar under COVID-19-pandemin har påverkat unga personers stödnätverk och minskat bland annat deras tillgång till lärarhandledning och kamra-

tinteraktion, vilka är viktiga stöd för studerande (Shek, Zhao, Dou, Zhu & Xiao 2021). Unga har på grund av pandemin inte kunnat gå till campus under kortare eller längre perioder, och många har varit tvungna att övergå till **distanslärande** online eller periodvis inte fått någon undervisning alls. Forskare har tidigare omväxlande parallellt och i samma betydelse använt begreppen **fjärrlärande** (From, Pettersson & Pettersson 2020), **distanslärande** och **distansutbildning** (jfr. Sherry 1995). **Fjärrlärande** har varit möjligt tack vare digitalisering (From et al. 2020). **Distanslärandets** kännetecken är separationen av lärare och elev i tid och rum (Perraton 1988) och en avsiktlig kontroll av studerandenas lärande snarare än den avlägsna instruktören (jfr. Jonassen & Grabowski 1993; Jonassen, Peck & Wilson 1999) samt icke sammanhängande kommunikation mellan studerande och lärare förmedlad genom skriftliga dokument eller genom någon form av teknik (Keegan 1986; Garrison & Shale 1987). I den här artikeln används begreppen **distanslärande** och **distansundervisning** parallellt för att beteckna undervisning och lärande som sker via digitala hjälpmedel utanför läroinrättningen. Digital didaktik skiljer sig mycket från klassrumsdidaktik och undervisningen måste anpassas till den digitala läromiljön (jfr. Erlisi & Olsson 2020; Lindberg & Westerlund 2020; Nilsson & Cederholm 2020; Willermark 2018). Även digital handledning ställer nya krav på utveckling i digital handledningsmetodik hos handledarna (jfr. Pordelan & Hosseinian 2020).

Det finns behov av forskning som tar fasta på risker och fördelar associerade med pandemisationer, till exempel för att vara förberedd på framtida situationer där distansundervisning behövs (Fegert, Vitiello & Plener 2020). Distansundervisning öppnar även upp för ökade möjligheter att delta i en utbildning oberoende av boningsort och kan innebära en mer jämlik tillgång till utbildningsmöjligheter. Det är därför motiverat att utforska ungas upplevelser av distanslärande, studiemotivation och stödbehov under COVID-19-pandemin.

Syftet med denna artikel är att utforska ungas upplevelser av distanslärande, studiemotivation och stödbehov under COVID-19-pandemin.

Metod

Urval och rekrytering

Rekryteringen till studien gjordes i samarbete med ett universitet i Finland. Inbjudanbrev sändes ut till alla studerande i studentkårens regi via e-post med ett reklamblad och via sociala medier (Facebook). Studerande kunde själva kontakta forskarna per telefon eller per e-post om de önskade delta. Urvalsmetoden var således urval via självselektion. Några deltagare nåddes även via snöbollsurval. Totalt 23 deltagare i åldern 19–27 år (fyra män och 19 kvinnor) intervjuades.

Datainsamling och dataanalys

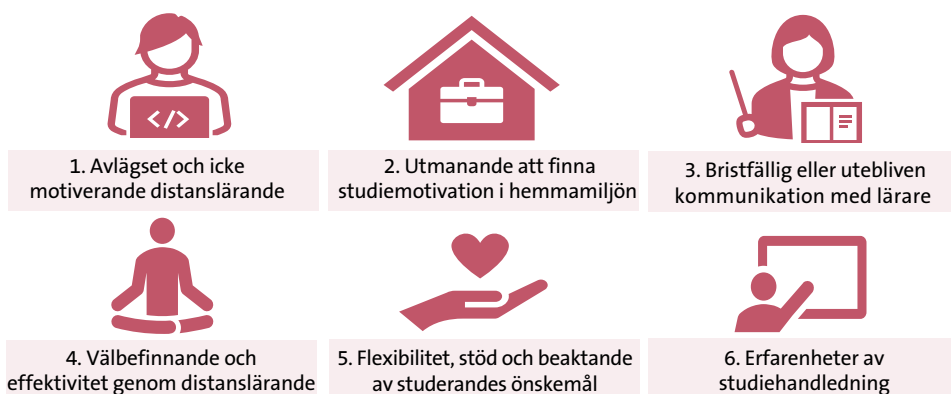
Datainsamlingen utfördes med semistrukturerade kvalitativa intervjuer under mars-april 2021 då COVID-19 pandemin hade pågått ungefär ett år i Finland. I intervjuerna ombads de unga berätta om sina upplevelser av distanslärande och övergången till dessa, deras vardagsrutiner och studiemotivation samt behov av stöd i form av till exempel lärar- och/eller studiehandledning samt övrigt stöd under COVID-19 pande-

min. De ombads även i detalj beskriva en typisk studiedag med dagliga rutiner och upplevelser av distansundervisning och studiemotivation. Intervjuerna, som utfördes av den första författaren, varade mellan 30 och 90 minuter och utfördes på grund av den pågående pandemin digitalt via dator (zoom) eller per telefon, vilket studerande även fick förhandsinformation om via reklambladet. Alla intervjuer spelades in och transkriberades ordagrant.

Dataanalysen bestod av kvalitativ innehållsanalys enligt Graneheim och Lundman (2004). Den första författaren utförde dataanalysen. Data genomlästes många gånger och analyserades för att avtäckta mening i texterna, genom användningen av meningsenheter. Dessa meningsenheter kondenserades, kodades och indelades i underteman och teman i syfte att finna teman som porträtterade datamaterialets mening. De slutliga teman som valdes diskuterades bland forskarna för att uppnå konsensus.

Etiska frågeställningar

Deltagarna gav sitt informerade samtycke till deltagande i studien samt till insamling av anonymiserade personuppgifter. Information gavs gällande studiens frivilliga deltagande, konfidentialitet och intentionen att publicera resultaten. Etiskt godkännande beviljades av en etisk kommitté vid universitetet där studien var hemmastadd. Studien följde etiska riktlinjer enligt Forskningsetiska delegationen i Finland (2012, 2019). Om obehagliga känslor väcktes bland deltagarna under intervjuerna stannade intervjuaren upp ett tag och diskuterade dessa känslor för att ingen skulle lämnas ensam med obehag.

Figur 1. Studiens resultat.

Resultat

Syftet med denna artikel var att utforska ungas upplevelser av distanslärande, studiemotivation och stödbehov under COVID-19-pandemin. Studiens resultat utmynnade i sex teman (se figur 1). Alla teman beskrivs och diskuteras i det följande.

Avlägset och icke-motiverande distanslärande

Studiemotivationen och koncentrationen kan påverkas negativt av distanslärande eftersom unga kan distraheras av hemmamiljön då det finns många andra saker som de kan syssla med där i stället. Det är lätt att gömma sig bakom skärmen, dels för att man kan, dels för att det kan kännas obehagligt att synas via skärmen jämfört med i verkligheten:

”Ingen ser liksom som vad man håller på med... de som vill ha på kameran har det och så finns det vissa lärare som vill att man ska ha på kameran... delvis är det väl bra... men delvis så känner man sig så iakttagen... det är enkelt och på ett annat sätt

i verkligheten...det är liksom jobbigare att synas via skärmen. (F11)

Om läraren tvingar studerandena att ha på kameran under lektionstid kan det upplevas både positivt och negativt: ”Man kan inte hålla på med så mycket annat...men samtidigt så fokuserar man kanske mera på att oj...tittar nån på mig och...gör jag något konstigt?” (F11). Interaktionen kan försvaras vid distanslärande och studerande menar att det är svårare att vara motiverad när man sitter hemma framför en dataskärm jämfört med om man befinner sig i ett riktigt klassrum. Långa pass med online-föreläsningar kan försämra koncentrationen för att man i stället sysslar med annat eftersom det är tråkigt och man sitter inloggad bara för att läraren ska se att man deltar:

”Vissa ...kurser har nästan bara varit att vi ...gör saker utan...något lärarstöd... vi är hela tiden i breakout rum och diskuterar... så det vore bättre om vi liksom gör något och att det inte bara blir att... ’Jo, men kolla på den här färdigt inspelade föreläsningen” (F10)

Det har blivit fler inlämningsuppgifter under pandemin, vilket ökat stressnivån. Unga kan själva stärka studiemotivationen på olika sätt genom så kallad mikroproduktivitet, som går ut på att studerande får göra något roligt som belöning ifall de exempelvis lyckats läsa några sidor ur en kursbok varje dag.

Fysisk närvaro vid universitetet kan även upplevas negativ eftersom den kräver mycket energi då det är mycket ljud i studiemiljön.

Utmanande att finna studiemotivation i hemmamiljön

Flera studerande vittnar om att deras studiemotivation var bättre före pandemin, delvis på grund av att nedstängningen gjorde att man inte kunde träffa sina studiekompisar. Studiemiljön, biblioteket och andra studerande kan ge studiemotivation eftersom kulturen och känslan då man kommer in i universitetet andas 'här studerar vi'. För en del har pandemin påverkat studiemotivationen negativt eftersom balansen i vardagslivet blivit rubbad, bland annat för att sociala kontakter och aktiviteter minskat, vilka tidigare utgjort en god motvikt till studierna. Därtill har hemmet, som tidigare utgjort en plats för vila och återhämtning, blivit en arbetsplats:

”Dagarna har nu gått ut på att i princip sitta instängd mellan fyra väggar, där matbordet fungerat både som arbetsplats och matplats. ... det (hemmet) i dessa tider har kommit att bli platsen där man studerar, äter, sover och försöker ta det lugnt på.” (F19)

För en del unga kan det vara lättare att vara motiverad att studera i en universitetsmiljö. En stark drivkraft för studiemotivationen kan vara andra människor och att delta i undervisning i ett klassrum där man kan diskutera med andra, reflektera och utbyta åsikter. Andra studerande menar däremot att motivationen inte påverkas av campusmiljön. Studiemotivationen har

försämrats för flera och att det krävs en större ansträngning nu för att uppehålla motivationen jämfört med innan pandemin. En studerande nämner att om pandemin slagit till under hans gymnasietid så skulle hans motivation varit betydligt sämre.

Distanslärande innebär diffusare gränser mellan studietid och fritid, vilket kan försämra studiemotivationen. Även om den unga har studerat under dagen så kan hen ändå ha dåligt samvete under kvällen och tänka att hen borde studera ännu lite till. Studierytmer och rutiner varierar vid distanslärande och ibland kan studierna skjutas upp så att det blir mycket sena kvällsstudier. En obalans i dagsschemat uppstår lätt utan regelbundna tider och ett tidsschema. Ett sätt att öka motivationen kan vara att studera tillsammans med en kompis via dator, eftersom det kan få en att fundera ur olika synvinklar. För att avlasta eventuell prestationsångest kan man som motvikt till studierna ägna sig åt utevistelse eller socialt umgänge: ”...jag tar promenader och umgås med vänner och familj” (P19). Längre avhandlingsarbete hemma kan även upplevas utmanande eftersom studerande kan börja syssla med allt möjligt annat eller helt undvika studierna i stället för att ta itu med dem direkt som hen normalt hade gjort om hen farit till universitetet. Lärarna borde uppehålla och bevara regelbunden kontakt med studerandena, exempelvis via olika slags studiecirkel. Universitetet borde även regelbundet sända ut e-postmeddelanden gällande aktuella kurser och inte lägga allt ansvar på studerandena. Otydlighet och bristande instruktioner kan även försämra studiemotivationen. Lärarna kan stödja studerandena även genom att ge klara deadlines och dela in arbetet i olika delmoment.

Bristfällig eller utebliven kommunikation med lärare

Kommunikationen har varit sämre under pandemin. Att inte ha träffat sin lärare kan leda till att studerande upplever att det är svårt att få kontakt:

”Det är svårare att få hjälp från lärare under distansundervisning... Det känns svårt att fråga någon som jag inte känner.” (P14)

Att ta första kontakten till lärare via e-post kan upplevas utmanande och de unga skulle uppskatta om lärarna direkt frågade om deras mående vilket skulle upplevas som en närmare kontakt jämfört med att ta emot massmejl som riktar sig till alla studerande. En genuin kontakt kan även vara svårare att få via digitala system eftersom alla kan bli ganska hämmade av att sitta i ett digitalt rum (Zoom), speciellt om de inte ens har kamerabilden på. Det här leder till att man inte får fram genuina svar.

Studerandena har önskemål om mer tid online och att man varje vecka kunde få träffa en lärare via dator (Zoom). Möjlighet att få förlängda deadlines uppskattas även, eftersom det kan avlasta stress och att få tid att prata efter en distansföreläsning anses viktigt eftersom det möjliggör att studerande får säga vad hen har för bekymmer och vad hen eventuellt inte förstår gällande studieuppgifter. Lektionerna kunde även användas för att diskutera övningsuppgifter och för att umgås med andra studerande, en form av 'hybridmodell' där man kunde få interagera med andra studerande även efter online-föreläsningen. Lärare kunde oftare indela studerandena i olika grupper under zoomlektionerna så att det skulle bildas nya grupper och att studerandena skulle ha möjlighet att lära känna fler studerande. Lärarna kunde gärna ibland även tala om annat än bara undervisningen, såsom hur studerandena har det eller bara småprata.

En del studerande menar att de inte saknar stöd eftersom de får det från det egna hemmet eller från sina vänner, samt från sina handledare. Det nämns även vara viktigt att få känslomässigt stöd av läraren och inte bara stöd av rent vetenskaplig karaktär:

”Jag har varit ganska öppen med att jag har kunnat ha mentala blockeringar och hon (läraren)... har varit väldigt förstående...

och det känns bra... att man får dela det med någon.” (F7)

Lärare borde även kontakta studerande som inte lyckas producera något eller inte hör av sig. Studerandena menar att största delen av informationen ofta har getts på en gång i början av studierna och då har det getts så mycket information samtidigt att det har varit svårt att ta in allt. Många studerande vet inte om att det finns en studiepsykolog. En studerande menar att egenlärarna oftare borde betona att det finns stöd att få vid problem så att dessa inte eskalerar:

”Nog fick jag ju höra om det i början (av studierna) men på något vis... hade jag likasom inte tänkt ... att jag kan (ta kontakt med studiepsykologen).” (F7).

Det fanns även studerande som inte upplevde att kontakten med lärarna varit sämre trots distansundervisningen. En studerande menade att det bästa är när studerande själva får kontakta lärare enligt behov.

Välbefinnande och effektivitet genom distanslärande

Många studerande upplever att distanslärande har varit gynnsamt eftersom det möjliggjort effektivitet: ”Då pandemin bröt ut hade jag precis börjat skriva kandidatavhandlingen. Så det underlättade... eftersom jag inte hade något annat (studieevenemang) så jag hade mindre stressigt och mer tid för skolarbeten...” (F10). Den ökade tiden för att studera kan möjliggöra mer tid för att fördjupa sig i nya ämnen, vilket kan öka intresset för ett ämne. En första års studerande berättar att universitetsstudierna gått bra trots pandemin och att tentamina upplevts lättare då de varit på distans.

De studerande som inte upplever att de behöver eller önskar tillgodose sina sociala behov vid universitetet har upplevt det positivt med distanslärande: ”för mig så skulle det nog

kunna vara så här flera år.” (F4). Distanslärande har även varit gynnsamt för välbefinnandet eftersom många har kunnat bevara det sociala nätverket i hemstaden eller kunnat träna mera och laga hälsosam mat. Vissa har haft bättre möjligheter att jobba vid sidan av studierna. Distanslärande har därmed frigjort mer tid för allting, både för studier och för fritid, eftersom till exempel tiden att ta sig till och från universitetet har försvunnit.

Distanslärande har gjort att många lärare delat ut material via digitala plattformar, vilket underlättat för studerande. Fördelar med individuella uppgifter förs fram jämfört med grupp-arbeten eller breakout-rum: ”Det börjar med att alla verkar jätteintresserade...men sedan när läraren sticker så slutar det med att jag gör hela projektet och ingen gör något... Jag har även väldigt svårt att anpassa mig snabbt till en ny grupp...” (F11). Det finns fördelar med att själv få välja gruppmedlemmar, nämligen att motverka dysfunktionella grupper, eftersom man då kommer att jobba med människor man gillar och som faktiskt också vill jobba. Distanslärande kan på ett naturligt och enkelt sätt skapa god struktur och jämlikhet:

”...det krävs att det är mer organiserat... i och med att det är på Zoom så delar läraren in oss... så vi behöver inte söka vem vi ska vara med...och ...jag är ofta den som lämnar själv för ingen vill vara med mig... och då man jobbar i breakout rooms så får man även jobba mera ostört än om man ska sitta i små grupper och alla pratar samtidigt (i klassrummet).” (F10)

Det är svårt att ta mikropauser när man vill under en föreläsning i klass, men tack vare distanslärande hemma kan man till och med stiga upp mitt i föreläsningen och dansa eller äta när man vill.

Flexibilitet, stöd och beaktande av studerandes önskemål

Studerandena framför önskemål om mera individuella lösningar och mer stöd från universitetet samt lätt tillgänglig studiepsykolog. Flexibla och skräddarsydda studieplaner betonas och att det ges information om detta i början av studierna, för att avlasta ångest eller dåligt samvete ifall man som studerande önskar lägga upp sina studier enligt ett personligt schema. Lärarna borde uttala att det finns olika möjligheter för avläggande av en kurs och ha mer överseende med samt ge stöd åt studerande som inte klarar av att hålla deadlines, för att minska risken att studerande hoppar av studierna. En mer neutral och avslappnad linje beträffande deadlines efterlyses: ”Livet faller ju inte på det om man inte klarar en deadline.” (F2).

Kursers examination kunde utformas genom flera inlämningsuppgifter i stället för traditionella tentamina. Tydlighet från lärare önskas även gällande hela betygsskalan för en kurs och inte bara information om vad som krävs för att nå högsta vitsord i en kurs. Det kan vara stressande att inte veta var gränsen för godkänt är. Betydelsen av studiepsykolog betonas: ”Det är viktigt att man får hjälp i tidigt skede och snabbt då man frågar. Studiehälsa har också mycket att göra med den mentala hälsan och med att förebygga...det skulle vara viktigt att ingripa i tidigt skede före problemen blir värre.” (F14).

Studerandena önskar även att lärare inte ska understöda onykterhet och göra det till en lustig grej ifall studerande kommer för sent till förmiddagslektioner på grund av nattligt festande: ”...om hälften av gänget är liksom fulla eller bakfulla...man kan bli ganska omotiverad av det... det stör... och jag har inget intresse av att se det.” (F2). Deltagande i många evenemang tär sannolikt på orken att studera eftersom stressnivån blir hög om man deltar i alla evenemang som ordnas och motivationen sjunker om man är ute varje natt och inte får tillräckligt med sömn. Universitetet kunde även vara mer

öppet för och uppmuntra jobb vid sidan av studierna. Det finns även önskemål om mera stöd från universitetets lärare ifall man inte hänger med i studierna eller har kraft att studera. Studerandena borde få välja mellan olika uppgifter så att de kan välja det som intresserar mest. För en del studerande upplevdes dock stödet vara tillräckligt eftersom lärarna ofta sände ut mejl och gav hjälp bara de unga själva hörde av sig. Studerandena önskade att det även i framtiden skulle ordnas fler kurser online eller på distans, för att fler skulle välja att studera ett visst ämne, trots att de bor avlägset.

Erfarenheter av studiehandledning

En del av de studerande upplever att studiehandledningen inte fungerat tillfredsställande under Corona-pandemin.

”Känns att ingen bryr sig om mina ärenden... jag behövde mycket stöd i början av studierna men jag har inte fått det. Jag var tvungen att klara allt själv... Jag skulle vilja ha ett eget individuellt Zoom-möte med en studierådgivare. Inte bara om man har någonting som är ett problem, utan för alla.” (F14)

Andra studerande uttrycker att studiehandledningen fungerat bra och att det varit lägre tröskel för att ta kontakt under pandemin, då man vant sig vid distanslärande och fått mer information om hur och vem man ska kontakta. Studiehandledaren har gett god bekräftelse, till och med bättre än de egna lärarna: ”Hon (studiehandledaren) ger inte bara allmänna fakta om olika saker utan hon ...har lyssnat på vad jag har haft att berätta... om olika kurser... och låtit mig fundera lite själv hur jag skulle ha vilja ha det.” (F1). Några har upplevt att det varit lätt att få kontakt med studiehandledaren inom relativt kort tidsvarsel och att ansvaret kunde vara på de studerande själva att kontakta studiehandledaren vid behov. Det har varit möjligt att få svar på frågor via e-post eller via individuella inbokade möten online. Mer information

önskas dock gällande studiehandledningen eftersom studerande menar att de saknar kunskap om vad studiehandledarens roll är samt vilket slags stöd denne kan ge. En studerande säger att hen inte vet vem egenläraren är men att hen ändå har haft lätt för att kontakta lärare gällande olika ärenden. Tröskeln att själv kontakta studiehandledaren kan upplevas hög och det kunde avhjälpas genom anordnande av grupphandledning. Unga borde få lärarnas eller studiehandledarnas stöd utan att själv behöva söka upp det. Önskemål om en vuxen stödperson eller coach, utanför lärargruppen, som bara har funktionen att lyssna och bolla tankar med den studerande och inte föra vidare konfidentiell information till lärargruppen framförs. Studiehandledaren har varit ett gott stöd vid upplägget av studierna eftersom det kan vara utmanande för studeranden att själv skapa sitt schema. Studerandena efterlyser även enklare system med färdigt uppgjorda studiescheman från universitetet. Att studiehandledarna eller lärarna sänder ut gruppmejl för att få kontakt med studerande gällande välbefinnandet, och att man som studerande förväntas besvara detta mejl angående ens välbefinnande upplevs inte som det optimala. Hellre skulle det ordnas en mötestid online där man kunde få prata med en lärare som man känner sedan tidigare. En studerande föreslår att studiehandledningen mer kunde fokusera på den studerandes framtid, eftersom detta samtidigt kunde ge studierna mening inför den kommande karriären och därigenom stärka studiemotivationen.

Diskussion

Syftet med den här artikeln var att utforska ungas upplevelser av distanslärande, studiemotivation och stödbehov under COVID-19-pandemin.

Studien visade att ungas upplevelser av distanslärande under COVID-19-pandemin utgjordes av både begränsande och möjliggörande aspekter (jfr. Långegård, Kiani, Nielsen, Svens-

son 2021; Tomasik, Helbling & Moser 2020). Den här studien påvisade flera **möjliggörande aspekter av distanslärande** (jfr. Hutchinson et al. 2021). Många önskade att möjligheten för en hybridmodell av studier skulle arrangeras även efter pandemin. I linje med detta kan nämnas att tidigare forskning även fört fram att högskoleorganisationer föredrar implementering av olika slags hybridssystem för att öka studerandes engagemang och motivation samt för att motverka avhopp i studierna (Potra, Pugna, Pop, Negrea, Dungan 2021). En del unga i denna studie betonade att de upplevt att deras välbefinnande främjats eftersom de kunnat bevara sitt sociala nätverk, umgås med familjen och kunnat sköta sin hälsa bättre. I linje med detta indikerar Shim och Lee (2020) att hemmamiljön kan upplevas som en bekvämare omgivning för en del personer, och att tidsfördelning i vardagen blir effektivare vid distansundervisning. Det är av största vikt att lärare beaktar att välbefinnande stärks på olika sätt för olika individer och därför är det gynnsamt ifall studerande har möjlighet att själva välja ifall de hellre deltar i undervisning på distans. För en del studerande höjs studiemotivationen mer på hemmaplan än vid universitetet till exempel om de har stöd från familjen (jfr. Maiya, Dotterer & Whiteman 2021).

Distansundervisningen upplevdes av en del unga som **begränsande** eftersom den ansågs avlägsen och icke-motiverande (jfr. Klootwijk 2021), samt att långa föreläsningsspass framför dataskärmen var uttröttande (jfr. Shim & Lee 2020) och att hemmamiljön bjöd på många andra aktiviteter som distraherade lärandet (jfr. Loepp 2020). Däremot kunde fysisk närvaro vid universitetet av en del unga även upplevas som mer belastande än distanslärande, eftersom det fanns mera ljud i en studiemiljö, samt att man var tvungen att anpassa sig mera där, jämfört med studier i en hemmamiljö (jfr. Bruining et al. 2021). Tidigare forskning har visat att distanslärande även ger studerande möjlighet att i egen takt lära sig samtidigt som det bidrar till minskad stress i vardagen (Velichová et al.

2020). Det vore viktigt att lärarna kan ge utrymme för olika slags lärande och att man kan ordna hybridmodeller där studerande i större utsträckning kan välja den lärandemodell som passar dem bäst. En viktig sak för lärare vore dock att identifiera, uppmärksamma och ge speciellt stöd åt de studerande som upplever distansundervisning som mera utmanande och som kanske saknar socialt stöd. I det här sammanhanget är det betydelsefullt att lärare uppmuntrar studerande att uttrycka och begära hjälp ifall de upplever ett behov av utökad stöd, och för den studerande vore det således viktigt att våga begära stöd.

Den här studien visar att många unga upplevde det utmanande att finna studiemotivation i en hemmamiljö. Diffusa gränser mellan studier och fritid (jfr. Hicks, Caron & Smilek 2021) försvårade återhämtningen för de unga. Goda rutiner och balanserade vanor med tillräckligt många pauser var en viktig motvikt till studierna (jfr. Savarese, Curcio, D'Elia, Fasano och Pecoraro 2020) som kunde ge förnyad studiemotivation. Tidigare studier har påvisat att unga upplevt försämrad inlärning och minskad studiemotivation till följd av distanslärande (Shin & Hickey 2020). En negativ effekt av distanslärande har varit studerandenas minskade sociala kontakt med studiekamrater, lärare samt minskad gemenskap (Gonzalez-Ramirez, Mulqueen, Zealand, Silverstein, Reina, Bushell & Ladda 2021), vilket enligt Shim och Lee (2020) även påverkat ungas koncentrationsnivå negativt till följd av den bristande känslan av tillhörighet som uppstått under distanslärandet. Samtidigt har det visat sig att känsla av tillhörighet till universitetet, känsla av social acceptans från studiekamrater såväl som från institutionen, är sammanhängande med studiemotivation bland studerande under pandemin (Shim & Lee 2020). Studerande som upprätthållit studiemotivationen samtidigt som de känt sig stödda av institutionen, har under pandemin känt sig mindre ångestfyllda (Marler, Bruce, Abaoud, Henrichsen, Suksatan, Homvietsvongsa & Matsuo 2021). Maiya et al. (2021)

fann att unga med bättre copingstrategier även rapporterade färre problem med studiemotivationen. Nguyen, Netto, Bröker, Vargas, Sealfon, Puthipiroj, Li, Bowler, Hinson, Pujar och Stein (2021) menade att inlärningsmetoden kan inverka på studerandes engagemang, motivation, tillfredsställelse och deltagande i distansundervisning. Kurser där lärare använt sig av endast passiv inlärnin g har visat sig ha negativa effekter på studerandes inlärnin g till följd av minskad motivation, tillfredsställelse och engagemang. Det finns fördelar med undervisning som växlar mellan flera olika verktyg och metoder, samtidigt som det är väsentligt att läraren utnyttjar aktiv inlärnin g tillsammans med en del passiva moment i undervisningen (jfr. Nguyen et al. 2021). Att implementera olika interventioner som förebygger och upprätthåller gemenskap, studiemotivation, känsla av samhörighet och att förse studerandena med socioemotionellt stöd samtidigt som läraren även bör använda didaktiska medel för undervisningen som stödjer motivation och engagemang, är därför en viktig aspekt när det kommer till studerandes välbefinnande och motivation under distanslärande. Denna studie visar att skrivande av längre avhandlingsarbeten på egen hand under distansperioder upplevdes radera som utmanande (jfr. THL 2021). Att lärare skulle indela större skrivarbeten i mindre delmoment, och ordna fler gemensamma handledningstillfällen online, kunde vara gynnsamt och öka studiemotivationen.

De unga i denna studie betonade även vikten av att lärare skulle bevara och upprätthålla kontakten till studerandena trots att de unga inte alltid själva tog kontakt. Kommunikationen upplevdes av de unga ha försämrats under pandemin (jfr. Shek et al. 2021). Överlag var det svårare att få kontakt med lärarna, och man erbjöd inte i lika stor utsträckning möjlighet att diskutera frågor över nätet (jfr. Lessard & Puhl 2021). Tidigare forskning har även visat att minskad kommunikation mellan lärare och studerande även kan begränsa studerandes möjlighet till akademiskt och emotionellt stöd (Les-

sard & Puhl 2021). Därtill önskades flera online kontaktytor och det vore därför viktigt att lärare exempelvis kunde utöka möjligheterna att tala med läraren direkt efter föreläsningar och även möjliggöra att studerande får umgås tillsammans via Zoom efter lektionstid. Unga upplevde det svårare att diskutera sitt personliga välbefinnande via digitala program, speciellt i grupp. Stöd för enskilda studerandes personliga välmående kunde därför skötas individuellt. Men det första steget för att få kontakt med studeranden kan mycket väl ordnas i grupp, eftersom det kan sänka tröskeln för att ta kontakt när man först getts tillfälle att lära känna en lärare.

Grupparbeten har blivit vanligare under pandemin, vilket upplevdes både positivt och negativt av de unga. Individuella inlärnin g-uppgifter hade ökat väldigt mycket i antal, samtidigt som information online gällande dessa försämrats och instruktionerna ofta var otydliga (jfr. Kim, Khan, Carulli & Park 2021). Behovet av stöd från undervisningspersonal bekräftas även i tidigare studier, som betonar att studerande uppskattat när undervisningspersonal försett studerandena med uppdateringar och påminnelser gällande kurser, gett snabb respons och tagit kontakt för att se hur det går med uppgifterna (Loepp 2020). Studien visar även att de unga önskade sig ett anpassat lärande med mer flexibilitet under pandemiperioden från universitet i form av till exempel justerbara deadlines, färdigt uppgjorda studieplaner eller möjlighet att få hjälp med att skraddarsy studieplaner. Det här skulle även förutsätta att studerande tar kontakt med universitetet ifall de har problem med att göra upp sina studieplaner på egen hand.

Studien visade att unga delvis upplevde att möjligheten att få studiehandledning försämrats under pandemiperioden samt att information gällande studiehandledningen var bristfällig. De unga önskade diskutera sitt välbefinnande och sina studier även med andra vuxna än de egna lärarna. De efterlyste även studiehandledning i form av gruppssessioner, samt att studiehandledaren skulle vara mer i direktkontakt med de

unga. Därtill framkom att det inte är optimalt att ställa frågor om välbefinnande via e-post. Studiehundledning borde ges både individuellt och i grupp, så att studerande kan välja huruvida de önskar gå enskilt eller tillsammans med andra för att träffa studiehundledaren.

I linje med d'Orville (2020) kan med tanke på denna studie lyftas fram betydelsen av att ta lärdomar av vad COVID-19-pandemikrisen kan ge för välgkost med tanke på att den ändrat vår värld och vår uppfattning samt vår syn på hur utbildning måste utformas och förändras för att ge bättre möjlighet att stödjä unga inför framtida utmaningar. Studien visar att det ibland kan vara svårt för en enskild studerande att uttrycka sitt behov av stöd, och därför är det viktigt att universiteten och lärarna alltjämt in-tar en aktiv roll för att upprätthålla kontakten till studerande. Det vore även angeläget att det framöver ordnas hybridmodeller av studier som en bro mellan ansikte-mot-ansikte och distans-lärande, där de unga skulle ges **mer delaktighet** genom att de i större utsträckning skulle ha **möjlighet att välja studiemodell** enligt personlig preferens.

Styrkor och svagheter

En styrka i studien utgjordes av att den första forskaren, som hade stor erfarenhet av kvalitativa studier och intervjuteknik, ansvarade för utförandet av intervjuerna och analyserna. En annan styrka i studien var att forskarna noga tillsammans diskuterade de teman som framkom i analyserna av data, och att konsensus gällande valet av teman kunde uppnås. I reklambladet till studien framkom att intervjuerna skulle ske på distans, vilket kan ha påverkat antalet deltagare. En svaghet kan antas vara att majoriteten av de deltagande utgjordes av kvinnor.

Konklusioner

Ungas upplevelser av distanslärande under COVID-19 pandemin utgjordes av både begränsande och möjliggörande aspekter. Distanslärande kan utgöra både en hälsofrämjande möjlighet som kan stärka ungas välmående, studiemotivation och effektivitet, men kan även utgöra begränsningar. Unga borde göras mer delaktiga i utformandet av studierna genom ett flexibelt och aktivt samskapande mellan universitetet och de unga själva så att de kunde ha möjlighet att välja huruvida de önskar delta i studier på distans eller fysiskt på plats vid läroinrättningen. Stödinsatser och studiehundledning borde utvecklas på ett ändamålsenligt och lättillgängligt vis. Fortsatt forskning kunde fokusera mer på ungas upplevelser av välbefinnande och ensamhet under pandemin.

Referenser

- Appolloni, Andrea & Colasanti, Nathalie & Fatauzzi, Chiara & Fiorani, Gloria & Frondizi, Rocco (2021). Distance Learning as a Resilience Strategy during COVID-19: An Analysis of the Italian Context. *Sustainability*, 13(3): 1388. <https://doi.org/10.3390/su13031388>
- Bruining, Hugo & Bartels, Meike & Polderman, Tinca J C & Popma, Arne (2021). COVID-19 and child and adolescent psychiatry: An unexpected blessing for part of our population? *European Child & Adolescent Psychiatry*, 30(7), 1139–1140. <https://doi.org/10.1007/s00787-020-01578-5>
- d'Orville, Hans (2020). COVID-19 causes unprecedented educational disruption: Is there a road towards a new normal? *Prospects*, 49: 11–15. <https://doi.org/10.1007/s11125-020-09475-0>
- Erlisi, Rina, & Olsson, David (2020). Gymnasieskolornas digitala övergång – En kvalitativ undersökning om hinder och möjligheter med distansundervisning i samhällskunskap. Malmö Universitet, Fakulteten för lärande och samhälle.
- Fegert, Jörg, M & Vitiello, Benedetto & Plener, Paul, L, & Clemens, Vera (2020). Challenges and burden of the Coronavirus 2019 (COVID19) pandemic for child and adolescent mental health: A narrative review to highlight clinical and research needs in the acute phase and the long return to normality. *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health*, 14(20).

- Forskningsetiska delegationen (2012). God vetenskaplig praxis och handläggning av misstankar om avvikelser från den i Finland. Helsingfors, Finland. http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf (Tillgänglig 21.10.2021)
- Forskningsetiska delegationen (2019). Etiska principer för humanforskning och etikprövning inom humanvetenskaperna i Finland. Forskningsetiska delegationens anvisningar. Helsingfors, Finland. https://tenk.fi/sites/default/files/2021-01/Etikprovning_inom_humanvetenskaperna_2020.pdf (Tillgänglig 21.10.2021)
- From, Jörgen & Pettersson, Fanny & Pettersson, Gerd (2020). Fjärrundervisning – en central del i skolans digitalisering. *Pedagogisk forskning i Sverige*, 25(2–3): 69–91. <https://doi.org/10.15626/pfs25.0203.04>
- Garrison, D Randy. & Shale, D. (1987). Mapping the boundaries of distance education: Problems in defining the field. *The American Journal of Distance Education*, 1(1), 7–13. <http://dx.doi.org/10.1080/08923648709526567>
- Gonzalez-Ramirez, Jimena & Mulqueen, Kerri & Zealand, Ruth & Silverstein, Sara & Reina, Christine & Bushell, Shawna, & Ladda, Shawn (2021). Emergency online learning: College students' perceptions during the COVID-19 pandemic. *College Student Journal*, 55(1), 29–46. <https://doi.org/10.2139/ssrn.3831526>
- Graneheim, U. & Lundman, B. (2004). Qualitative content analysis in nursing research: Concepts, procedures and measures to achieve trustworthiness. *Nurse Education Today*, 24(2), 105–112. <https://doi.org/10.1016/j.nedt.2003.10.001>
- Hicks, Lydia J & Caron, Emelie E & Smilek, Daniel (2021). SARS-CoV-2 and learning: The impact of a global pandemic on undergraduate learning experiences. *Scholarship of teaching and learning in psychology*, Advance online publication, April 29. <http://dx.doi.org/10.1037/stl0000250>
- Hutchinson, Emily A & Sequeira, Stefanie L & Silk, Jennifer S & Jones, Neil P & Oppenheimer, Caroline & Scott, Lori & Ladouceur, Cecile D (2021). Peer connectedness and pre-existing social reward processing predicts U.S. adolescent girls' suicidal ideation during COVID-19. *Journal of Research on Adolescence*, 31(3): 703–716. doi: 10.1111/jora.12652
- Institutet för hälsa och välfärd. (2021). Distansstudier och ensamhet har prövat högskolestuderande. Pressmeddelande. Hämtat 22 oktober 2021 <https://thl.fi/sv/web/thlfi-sv/-/distansstudier-och-ensamhet-har-provat-hogskolestuderande?redirect=%2Fsv%2Fweb%2Fpsykisk-halsa%2Faktuellt>
- Jonassen, David H & Grabowski, Barbara L. (1993). *Handbook of individual differences, learning and instruction*.
- Jonassen, David, H & Peck, Kyle L & Wilson, Brent G. (1999). *Learning with technology*. Upper Saddle River, N., J.
- Keegan, Desmond (1986). *The Foundations of Distance Education*. London: Croom Helm. University of Michigan.
- Kim, Alice S N & Khan, Siddig A & Carolli, Alecia & Park, Lillian (2021). Investigating teaching and learning during the coronavirus Disease 2019 pandemic. *Scholarship of teaching and learning in psychology*. Advance online publication. <http://dx.doi.org/10.1037/stl0000296>
- Klootwijk, Christel L T & Koele, Iris J & van Hoom, Jorien & Güroğlu, Berna & van Duijvenoorde, Anna C K (2021). Parental support and positive mood buffer adolescents' academic motivation during the COVID-19 pandemic. *Journal of Research on Adolescence*, 31(3), 780–795. <https://doi.org/10.1111/jora.12660>
- Långegård, Ulrica & Kiani, Kiana & Nielsen, Susanne J & Svensson, Per-Arne (2021). Nursing students' experiences of a pedagogical transition from campus learning to distance learning using digital tools. *BMC Nursing*, 20:23. <https://doi.org/10.1186/s12912-021-00542-1>
- Lessard, Leah M & Puhl, Rebecca M. (2021). Adolescent academic worries amid COVID-19 and perspectives on pandemic-related changes in teacher and peer relations. *School psychology*, 36(5), 285–292. Doi: <http://dx.doi.org/10.1037/spq0000443>
- Lindberg, Emmeli, & Westerlund, Lina (2020) ”Utan interaktion finns ingen god lärmiljö”: Svenska och norska forskollärares uttryck av didaktiska val i planering och process av pedagogiska lärmiljöer. *Institutionen för utbildningsvetenskap*.
- Loepp, Eric D. (2020). COVID-19 and emergency e-learning in political science and international relations. *Political Science & Politics*. 54(1),1–3. Doi: <https://doi.org/10.1017/S1049096520001511>
- Maiya, Sahitya & Dotterer, Aryn M & Whiteman, S D (2021). Longitudinal changes in adolescents' school bonding during the COVID-19 pandemic: Individual, parenting, and family correlates. *Journal of Research on Adolescence*, 31(3), 809–819. <https://doi.org/10.1111/jora.12653>
- Marler, Emily K & Bruce, Madeline J & Abaoud, Abdulaziz & Henrichsen, Courtney & Suksatan, Wanich & Homvisetvongsa, Sukuman & Matsuo, Hisako (2021). The Impact of COVID-19 on University Students' Academic Motivation, Social Connection, and Psychological Well-Being. *Scholarship of Teaching and Learning in Psychology*. Advance online publication. <http://dx.doi.org/10.1037/stl0000294>

- Nguyen, Trang & Netto, Camila L M & Wilkins, Jon F & Bröker, Pia & Vargas, Elton E & Sealfon, C D & Puthipiroj, P & Li, Katherine S & Bowler, Jade E & Hinson, Hailey R & Pujar, Mithil & Stein, Geneva M (2021). Insights into students' experiences and perceptions of remote learning methods: From the COVID-19 pandemic to best practice for the future. *Frontline education*, 6. April 9. Doi: <https://doi.org/10.3389/feduc.2021.647986>
- Nilsson, Anton, & Cederholm, Emil (2020). Digitala verktyg i spåren av en pandemi En kvalitativ undersökning av digitalt lärande i religionskunskapsämnet på gymnasiet. Examensarbete i fördjupningsämnet Religionsvetenskap. Malmö Universitet.
- Perraton, Hilary. (1988). A theory for distance education. In David Sewart, Desmond Keegan & Börje Holmberg (Ed.), *Distance education: International perspectives* (34–45). New York: Routledge.
- Pordelan, Nooshin, & Hosseinian, Simin (2020). Design and development of the online career counselling: a tool for better career decision-making. *Behaviour & Information Technology*, 1–21.
- Potra, Sabina & Pugna, Adrian & Pop, Mădălin-Dorin & Negrea, Romeo & Dungan, Luisa (2021). Facing COVID-19 Challenges: 1st-Year Students' Experience with the Romanian Hybrid Higher Educational System. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(6), 3058. <https://doi.org/10.3390/ijerph18063058>
- Savarese, Giulia & Curcio, Luigi & D'Eila, Daniela & Fasano, Oreste & Pecoraro, Nadia (2020). Online university counselling services and psychological problems among Italian students in lockdown due to covid-19. *Healthcare*, 8(4), 440. Doi: <https://doi.org/10.3390/healthcare8040440>
- Shek, Daniel T L & Zhao, Li & Dou, Diya & Zhu, Xiaoqin & Xiao, Chenghan (2021). The impact of positive youth development attributes on posttraumatic stress disorder symptoms among Chinese adolescents under COVID-19. *Journal of Adolescent Health*, 68(4). <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2021.01.011>
- Sherry, Lorraine (1995). Issues in Distance Learning. *International Journal of Educational Telecommunications*. 1(4): 337–365.
- Shim, Tae Eun & Lee, Song Yi (2020). College students' experience of emergency remote teaching due to COVID-19. *Children and Youth Services Review*, 119. Doi: <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2020.105578>
- Shin, Minsun & Hickey, Kasey (2021). Needs a little TCL: examining college student's emergency remote teaching and learning experiences during COVID-19. *Journal of Further and Higher Education*, 45(7), 973–986. Doi: <https://doi.org/10.1080/0309877X.2020.1847261>
- Tomasik, Martin J & Helbling, Laura A & Moser, Urs (2020). Educational gains of in-person vs. distance learning in primary and secondary schools: A natural experiment during the COVID-19 pandemic school closures in Switzerland. *International Journal of Psychology*, 56(4). doi: 10.1002/ijop.12728
- Velichová, Ludmila & Orbánová, Darina & Kúbeková, Anna (2020). The COVID-19 pandemic: Unique opportunity to develop online learning. *TEM Journal*, 9(4), 1633–1639. Doi: DOI: 10.18421/TEM94-40.
- Willermark, Sara (2018). *Digital Didaktisk Design: Att utveckla undervisning i och för en digitaliserad skola* (Doktorsavhandling, Högskolan Väst).
- World Health Organization (WHO). (2020). Rolling updates on coronavirus disease (COVID-19). <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/events-as-they-happen>

Selkeää toimintaa ja kannattelevaa vuorovaikutusta

Ammattiin opiskelevien kokemukset ja ohjaustarpeet korona-ajan etäopetuksessa

Antti Maunu

Johdanto

Tutkimusten mukaan koronasulut ja etäopetus ovat vaikuttaneet negatiivisesti nuorten mielialaan, mielenterveyteen ja oppimiseen, joskin enemmistö nuorista ja opiskelijoista on voinut ja oppinut kohtuullisesti myös pandemian aikana. Tässä on auttanut sosiaalinen tuki, työntekijöiden opiskelijoita ymmärtävä ja aktivoiva vuorovaikutus sekä etäopetuksen selkeä, strukturoitu ja teknisesti toimiva toteutus. Tutkin artikkelissa, millaisena suomalaiset ammattiin opiskelevat kokivat koronapandemian aikaisen etäopetuksen. Kysyn, millaista tukea, ohjausta tai opetusta ammattiin opiskelevat olivat etäopetuksen aikana saaneet tai kaivanneet, ja kuinka he olivat kokeneet saamansa tuen ja ohjauksen tai niiden puutteen.

Tarkastelen artikkelissa monialaisen, yli 8000 opiskelijan ammattioppilaitoksen, Stadin ammatti- ja aikuisopiston, opiskelijoiden kokemuksia korona-ajan etäopetuksesta sekä tähän liittyviä ohjaustarpeita. Aiemman tutkimuksen mukaan koronasulut ja etäopetus ovat vaikuttaneet negatiivisesti nuorten mielialaan, mielenterveyteen ja oppimiseen, joskin enemmistö nuorista ja opiskelijoista on voinut ja oppinut kohtuullisesti myös pandemian aikana. Toimintaympäristön muutokseen sopeutumisessa ovat auttaneet sosiaalisen tuen muodot, työntekijöiden opiskelijoita ymmärtävä ja aktivoiva vuorovaikutus sekä etäopetuksen selkeä, strukturoitu ja teknisesti toimiva toteutus. (Maunu ym., 2022.)

Kysyn artikkelissa, millaisena suomalaiset ammattiin opiskelevat kokivat toimintaympäristön muutoksen. Mitä onnistumisia tai ongelmia toimintaympäristön muutos aiheutti heille? Kysyn myös, millaista tukea, ohjausta tai opetusta ammattiin opiskelevat ovat saaneet ja kuinka he ovat sen kokeneet. Millainen tuki, ohjaus ja opetus on auttanut heitä? Mitä opiskelijat olisivat mahdollisesti kaivanneet mutta eivät kokeneet saaneensa? Stadin ammatti- ja aikuisopiston opiskelijoista noin 70 prosenttia oli kyselyn aikaan alle 30-vuotiaita nuoria ja noin 30 prosenttia yli 30-vuotiaita aikuisia. Selvitän analyysissä, eroavatko nuorten ja aikuisten opiskelijoiden kokemukset ja ohjaustarpeet.

Koronapandemia tuotti luonnollisen koeasetelman, jossa toimintaympäristön muutos kriisiytti totuttuja tuen, ohjauksen ja opetuksen muotoja samalla, kun muutos aiheutti suurta tuen, ohjauksen ja erityisoloihin sopeutetun opetuksen tarvetta. Koronapandemia asetti erilaisia tuen, ohjauksen ja opetuksen muotoja testiin. Artikkelissa kysyn lisäksi, millaiset tuen, ohjauksen ja opetuksen käytännöt osoittautuivat testissä toimiviksi ja onnistuivat toimimaan myös haastavassa tilanteessa. Tämä antaa koulutuksen kentälle valmiuksia kehittää ammattiin opiskelevien tuen, ohjauksen ja pedagogiikan käytäntöjä myös koronakauden erityisoloja laajemmin. (Maunu ym., 2022)

Aineisto, analyysitapa ja tutkimuseettiset kysymykset

Tutkimuksen aineisto kerättiin Stadin ammatti- ja aikuisopistossa, joka siirtyi etäopetukseen ensimmäisen kerran keväällä 2020 ja toisen kerran joulukuusta 2020 maaliskuuhun 2021. Jälkimmäisellä etäajaksolla opiskelijoiden kokemuksia opiskelusta ja hyvinvoinnista alettiin koota viikoittaisella mobiilikyselyllä, joka lähetettiin kaikkien opiskelijoiden puhelimeen tekstiviestilinkkinä. Mobiilikysely on osa StadinAO:n laajempaa oppimisanalytiikan kehittämistyötä¹. Tässä artikkelissa hyödynnän kyselyaineistoa, joka kerättiin viikoittain 8.12.2020 ja 18.2.2021 välisenä aikana.

Mobiilikyselyllä kerättiin määrällinen ja laadullinen aineisto. Määrällinen aineisto koostuu opiskelijoiden vastauksista kahdeksaan kysymykseen viisiportaisella vastausasteikolla (1 = erittäin tyytymätön; 5 = erittäin tyytyväinen). Vastausvaihtoehdot esitettiin hymynaamoina ymmärrettävyyden ja vastattavuuden helpottamiseksi (Hall ym. 2016). Kaikkiin kysymyksiin vastaaminen oli opiskelijoille vapaaehtoista, ja he pystyivät ohittamaan yksittäiset kysymykset ja siirtymään vastaamatta seuraavaan kysymykseen. Mobiilikyselyn kysymykset olivat:

1. Miten opiskelusi on sujunut tällä viikolla?
2. Olen oppinut tällä viikolla uusia asioita, jotka liittyvät ammattiin tai opiskeluun.
3. Opin vaikeitakin ammattiin liittyviä asioita, jos yritän tarpeeksi kovasti.
4. Tiedän, mitä opiskeluun liittyviä tehtäviä teen seuraavaksi.

1 Oppilaitoksen näkökulmasta mobiilikyselyn tarkoituksena on ollut tunnistaa reaaliajassa opiskelijoiden kokemuksia muun muassa opintoihin kiinnostumiseen, hyvinvointiin ja oppimiseen vaikuttavista ilmiöistä. Tunnistamisen pohjalta oppilaitos kehittää ohjausta ja opetusta vastaamaan paremmin opiskelijoiden yksilöllisiin tarpeisiin. Toimintamalli mahdollistaa kehittämis- ja ohjaustoimien jatkuvan arvioinnin ja seurannan opiskelijoiden näkökulmasta. Kvantitatiivisesti vastattavien kysymysten analysoinnissa ja toimenpiteiden vaikuttavuuden arvioinnissa hyödynnetään myös tekoälyavusteisia menetelmiä.

5. Saan opettajilta tai työpaikkaohjaajilta riittävästi tukea ja apua.
6. Opettajat ovat kiinnostuneita siitä, mitä minulle kuuluu.
7. Viihdyn muiden opiskelijoiden kanssa.
8. Tunnen, että kuulun opiskelijaryhmääni tai -ryhmiini.

Mobiilikyselyn laadullinen aineisto kerättiin vastauksista kahteen avoimeen kysymykseen.

1. Mitä haluat kertoa opiskelustasi? Kysymys kysyttiin kaikilta opiskelijoilta.
2. Mikä on ollut opiskelussa haasteellista? Kysymys kysyttiin kohdennetusti niiltä opiskelijoilta, jotka olivat vastanneet kvantitatiivisen kyselyn ensimmäisessä kysymyksessä (Miten opiskelusi on sujunut tällä viikolla?) olleensa tyytymättömiä tai erittäin tyytymättömiä.

Kysely laadittiin koulutuksen järjestäjän ja artikkelin kirjoittajan yhteistyönä. Kyselyn laadinnassa hyödynnettiin ja sovellettiin muun muassa Nuorisobarometrin (esim. Pekkarinen & Myllyniemi 2017), Kouluterveyskyselyn (THL 2021) ja Pisa-tutkimuksen (Leino ym. 2019) kysymyksiä. Koulutuksen järjestäjä toteutti kyselyn opiskelijarekisterissään olevien yhteystietojen avulla. Aineiston taustatietona käytetty vastaajien ikä saatiin opiskelijarekisterin tiedoista.

Tutkimuksen aineisto ja vastaajamäärät on tiivistetty taulukkoon 1.

Taulukosta käy ilmi, että vastaajamäärä laskee kyselyn edetessä. Tämä on tyypillistä toistuville kyselytutkimuksille (esim. Mustonen ym. 2006). Taulukon ylimmällä rivillä kuvataan kvantitatiivisen aineiston ensimmäisen (Kys1) ja viimeisen (Kys8) kysymyksen vastaajamäärät. Oppilaitoksessa opiskeli kyselyjakson aikana noin 8 000 opiskelijaa, jolloin 8.12.2020 kyselyssä ensimmäisen kysymyksen vastausprosentti on noin 34 ja viimeisen kysymyksen noin 26. Helmikuussa 2021 kyselyyn vastasi vain muutama prosentti opiskelijoista. Analysoidusta aineistosta ei tietosuojaesitystä käy ilmi, ovatko kyselyihin vastanneet samat henkilöt.

Taulukko 1. Tutkimuksen aineisto, vastaajien määrät kysymyksittäin

Kvantitatiivinen kysely	2020		2021							Yhteensä
	8.12.	17.12	7.1.	14.1	21.1	28.1.	4.2.	11.2	18.2.	
Kys1/Kys8	2 704/ 2 078	1 259/ 1 065	975/ 676	672/ 580	525/ 463	481/ 432	408/ 357	363/ 313	296/ 266	7 683/ 6 230
Avo1 ^a , alle 30 v	272	88	71	56	36	32	26	25	30	636
Avo1, yli 30 v	317	135	87	58	51	56	44	36	33	817
Avo2 ^b , alle 30 v	192	68	62	36	27	22	26	23	12	468
Avo2, yli 30 v	75	30	33	14	6	8	11	9	9	195

a) Mitä haluat kertoa opiskelustasi? Kysymys kaikille opiskelijoille

b) Mikä on ollut opiskelussa haasteellista? Kysymys opiskelunsa sujumiseen tyytymättömille tai erittäin tyytymättömille opiskelijoille

Avovastauksia analysoitiin kaikkiaan 1 453 (Mitä haluat kertoa opiskelustasi?) ja 663 (Mikä on ollut opiskelussa haasteellista?). Vastaukset olivat tiiviitä yhden tai muutaman lauseen kuvauksia. Vastaajat eroteltiin alle ja yli 30-vuotiaisiin. Oppilaitoksen opiskelijoista noin 70 prosenttia oli kyselyn aikaan alle 30-vuotiaita nuoria. ”Mitä haluat kertoa opiskelustasi?” -kysymykseen vastanneista yli 30-vuotiaita oli yli puolet eli aikuiset opiskelijat ovat vastanneet siihen suhteellisesti useammin. Opiskelun haasteita koskevaan kysymykseen vastanneista alle 30-vuotiaita oli noin 70 prosenttia, mikä vastaa koko oppilaitoksen ikäjakaamaa.

Analyysiluvuissa kuvaan ensin opiskelijoiden vastauksia kvantitatiiviseen kyselyyn. Esitän myös kvalitatiivisen analyysin tuloksia kvantitatiivisessa muodossa, mikä antaa kokonaiskuvaa laadullisen aineiston pääteemoista (Eskola & Suoranta 2014, 165–175). Sen jälkeen esitän tarkemman laadullisen analyysin opiskelijoiden kokemuksista omasta oppimisestaan, hyvinvoinnistaan sekä näihin liittyneestä opetuksesta ja ohjauksesta. Koska opiskelijoiden kokemukset jakautuivat johdonmukaisesti positiivisiin ja negatiivisiin, fokusoin analyysissä positiivisia ja negatiivisia kokemuksia ruokkineisiin tekijöihin. Laadullinen aineisto antoi ilmaisuvoimais-

ta tietoa siitä, millaisena ammattiin opiskelevat kokivat koronapandemian aikaisen etäopetuksen sekä sen aikaisen tuen, ohjauksen ja opetuksen.

Laadullisena analyysimenetelmänä käytin teema-analyysia ja fokalisaation analyysia. Kun opiskelijat kuvasivat kokemuksiaan, he toivat toistuvasti esiin muutamia teemoja, joiden toistuvuutta ja sisältöä tarkastelen koko aineiston tasolla (Eskola & Suoranta 2014, 175–182). Syvemmän teemojen tarkastelua narratologiasta peräisin olevalla fokalisaation analyysillä. Kaikki kokemus ilmaistään jostain näkökulmasta, johonkin fokusoiden ja jotakin pois rajaten. Fokalisaatio viittaa kuvauksen kokemusrakenteisiin, siihen, millä tavalla kokija merkityksellistää ja ilmaisee kokemustaan. Fokalisaatio voidaan tarkentaa siihen, kuka kokee (fokalisoiija), mitä kokee (fokalisoitu) ja miten kokee (fokalisoinnin tapa tai sävy). (Bal 2009, 145–164.) Aineistossa laadullisten vastausten kokijana eli fokalisoijana on yleensä vastaaja itse. Eniten variaatiota ilmenee fokalisaation kohteissa eli siinä, mihin konkreettisiin ilmiöihin opiskelijat fokuoivat kuvatessaan kokemuksiaan; mitä itsensä ulkopuolisia ilmiöitä he yhdistävät omiin kokemuksiinsa; ja mitä ilmiöitä opiskelijat kuvaavat kokemustensa syinä tai seurauksina. Eroja ilmenee

myös fokalisoinnin tavoissa ja sävyissä, jotka jakautuvat kahteen päälajiin eli positiivisiin ja negatiivisiin kokemuksiin kuvatuista ilmiöistä.

Tutkimuseettiset teemat

Tutkimuksen aineiston kokosi koulutuksen järjestäjä (Helsingin kaupunki) osana omaa kehittämistyötään. Opiskelijoille lähetettiin ensin tekstiviesti, jossa kerrottiin mobiilikyselystä sekä sen tuottaman aineiston hyödyntämisestä tutkimus- ja kehittämistarkoituksiin vastaajien yksityisyys suojaten. Varsinaisen mobiilikyselyn ensimmäinen kysymys oli opiskelijan suostumus hänen vastaustensa hyödyntämiseen. Kyselely jatkui vain, jos opiskelija vastasi myöntävästi.

Koulutuksen järjestäjä vastaa tunnisteellisen aineiston tietoturvallisesta säilyttämisestä osana omaa opiskelijarekisteriään. Tämän tutkimuksen toteuttamiseksi tutkimuksen tekijä haki tutkimuslupaa koulutuksen järjestäjältä. Tutkimukseen saatu aineisto oli anonymisointua muilta osin paitsi taustatietoina käytettyjen opiskelijoiden iän ja opiskelualan suhteen. Kvantitatiivinen aineisto oli tutkijan käytettävissä vain rajallisen ajan. Tietosuojasysteistä analyysissä ei esitetä yksittäisten vastaajien taustatietoja.

Oppilaitoksen nimen ja aineistoon liittyvän kehittämistyön esiintuonti artikkelissa on perusteltua, vaikka tutkimuksissa tunnistetiedot yleensä poistetaan. On poikkeuksellista, että koulutuksen järjestäjä panostaa näin laajasti opiskelijoiden kiinnittymiseen ja hyvinvointiin. Siksi toiminnan kuvaaminen voi ajaa ammattiin opiskelevien etua ja toimia virikkeenä opiskelijalähtöisten toimintatapojen vahvistamiselle koko ammatillisen koulutuksen kentällä. Oppilaitoksen nimen julkistamisesta on sovittu koulutuksen järjestäjän kanssa. StadinAO:ssa opiskeli kyselyjakson aikana noin 8000 opiskelijaa, joten riski yksittäisten opiskelijoiden tunnistamiselle on olematon.

Opiskelu sujuu koronasulusta huolimatta

Vaikka ammattiin opiskelevat ovat kokeneet etäopiskeluun liittyneen haasteita ja hankaluuksia, valtaosan kokemus opintojen etenemisestä sekä oppilaitoksesta saadusta opetuksesta ja ohjauksesta on myönteinen niin määrällisten kuin laadullisten aineistojen valossa. Näiltä osin suomalaisten ammattioppilaitosten opiskelijoiden kokemukset ovat samansuuntaisia kuin mitä kansainvälisissä tutkimuksissa korona-ajan kokemuksista on havaittu (Maunu ym. 2022).

Etäopetus on perseestä mutta kyllä me kaikki pärjätään :)

Opiskelu menee erittäin hyvin ja suunnitelmien mukaan koronasta huolimatta.

Joo eiköhän tää tästä

Taulukkoon 2 on koottu kvantitatiivisen aineiston tulokset prosentteina. Vastaukset on jaoteltu tyytyväisiin ja hyvin tyytyväisiin (arvosana 4/5 tai 5/5); ei tyytyväisiin eikä tyytymättömiin (3/5) sekä tyytymättömiin ja hyvin tyytymättömiin (1/5 tai 2/5).

Kaksi kolmasosaa vastaajista on tyytyväisiä opintojensa sujumiseen ja oppimiseensa. Lähes kolme neljästä opiskelijasta tietää, mitä seuraavaksi tekee ja luottaa saavansa tarvittaessa tukea opettajilta ja työpaikkaohjaajilta. Toisaalta joulukuussa joka viides ja helmikuussa joka seitsemäs opiskelija oli tyytymätön opiskelujen sujumiseen. Tulokset osoittavat, että opiskelijoiden tyytyväisyys on säilynyt korkeana myös pandemian ja etäopetuksen jatkuessa, joskin laskeva vastausprosentti heikentää myöhempien tulosten luotettavuutta. Useissa kysymyksissä opiskelijoiden tyytyväisyydessä tapahtuu lievää notkahdus 7.1.2021, mitä selittää opiskelijoiden joululoma eli he eivät kyselyviikolla osallistuneet opetukseen.

Taulukko 2. Ammattiin opiskelevien tyytyväisyys opintoihin etäopiskelun aikana (%)

	2020		2021							Koko aika- välin ka.
	8.12.	17.12	7.1.	14.1	21.1	28.1.	4.2.	11.2	18.2.	
1. Miten opiskelusi on sujunut tällä viikolla?										
Tyytyväinen tai hyvin tyytyväinen	56*	62	56	64	66	71	65	62	65	63,00
Ei tyytyväinen eikä tyytymätön	25	22	22	19	20	16	18	20	19	20,11
Tyytymätön tai hyvin tyytymätön	20	16	22	17	13	13	17	17	16	16,78
2. Olen oppinut tällä viikolla uusia asioita, jotka liittyvät ammattiin tai opiskeluun										
Tyytyväinen tai hyvin tyytyväinen	64	65	55	69	73	75	71	70	67	67,67
Ei tyytyväinen eikä tyytymätön	22	24	27	20	17	14	17	18	21	20,00
Tyytymätön tai hyvin tyytymätön	14	12	17	11	10	10	12	12	12	12,22
3. Opin vaikeitakin ammattiin liittyviä asioita, jos yritän tarpeeksi kovasti										
Tyytyväinen tai hyvin tyytyväinen	74	74	68	71	75	76	69	74	73	72,67
Ei tyytyväinen eikä tyytymätön	18	20	23	23	18	16	22	17	18	19,44
Tyytymätön tai hyvin tyytymätön	9	6	9	6	6	8	9	9	8	7,78
4. Tiedän, mitä opiskeluun liittyviä tehtäviä teen seuraavaksi										
Tyytyväinen tai hyvin tyytyväinen	70	72	66	71	72	77	74	78	80	73,33
Ei tyytyväinen eikä tyytymätön	19	19	21	20	19	15	17	13	13	17,33
Tyytymätön tai hyvin tyytymätön	11	9	14	9	9	8	9	9	7	9,44
5. Saan opettajilta/ työpaikkaohjaajilta riittävästi tukea ja apua										
Tyytyväinen tai hyvin tyytyväinen	72	75	67	75	73	77	74	76	75	73,78
Ei tyytyväinen eikä tyytymätön	19	18	22	19	17	15	18	13	17	17,56
Tyytymätön tai hyvin tyytymätön	10	8	10	6	9	7	8	11	9	8,67
6. Opettajat ovat kiinnostuneita siitä, mitä minulle kuuluu										
Tyytyväinen tai hyvin tyytyväinen	71	72	68	73	73	77	75	74	73	72,89
Ei tyytyväinen eikä tyytymätön	19	18	21	19	17	14	17	15	20	17,78
Tyytymätön tai hyvin tyytymätön	10	9	12	9	10	9	8	10	7	9,33
7. Viihdyn muiden opiskelijoiden kanssa										
Tyytyväinen tai hyvin tyytyväinen	74	75	70	71	77	75	73	73	74	73,56
Ei tyytyväinen eikä tyytymätön	18	19	22	21	17	17	19	18	17	18,67
Tyytymätön tai hyvin tyytymätön	8	7	8	8	6	7	9	9	9	7,89
8. Tunnen, että kuulun opiskelijaryhmääni tai -ryhmiini										
Tyytyväinen tai hyvin tyytyväinen	71	72	68	67	74	74	74	74	73	71,89
Ei tyytyväinen eikä tyytymätön	19	19	21	23	19	16	19	16	18	18,89
Tyytymätön tai hyvin tyytymätön	10	9	11	10	7	11	8	10	9	9,44

* Prosenttiosuudet on ilmoitettu ilman desimaaleja taulukon koon rajaamiseksi ja luettavuuden parantamiseksi.

Kaikkiaan 1 453 opiskelijaa vastasi avoimeen kysymykseen ”Mitä haluat kertoa opiskelustasi?”, ja useat toivat vastauksissaan esille useita kokemuksia. Vastaukset luokiteltiin myönteisiin ja kielteisiin kokemuksiin. Myönteisiä kokemuksia kertyi kaikkiaan 985 ja

kielteisiä 817. Lisäksi 663 opiskelijaa kuvasi erikseen opiskeluunsa liittyviä haasteita, mikä tuotti 826 kielteistä kokemusta². Myönteisten kokemusten teemat on koottu Taulukkoon 3. ja kielteiset Taulukkoon 4.

2 Kokemuksia on enemmän kuin vastauksia, koska monissa vastauksissa opiskelijat toivat esiin useita kokemuksia

Taulukko 3. Ammattiin opiskelevien positiiviset kokemukset etäopiskelun aikana

Mitä haluat kertoa opiskelustasi: positiiviset teemat	Kaikki vastaajat		16–29-v.		30–59 v.	
	n	%	n	%	n	%
Kaikki sujuu hyvin	539	54,7	229	55,7	310	54,0
Opiskelu etenee ja on mukavaa	264	26,8	118	28,7	146	25,4
Ohjaus ja opetus on hyvää	158	16,0	54	13,1	104	18,1
Opiskeluryhmän ilmapiiri on hyvä	20	2,0	9	2,2	11	1,9
Muut	4	0,4	1	0,2	3	0,5
Yhteensä	985	100	411	100	574	100

Positiivisten kokemusten pääteemat liittyvät oman mielialan arviointiin, oman opiskelun etenemiseen, ohjauksen ja opetuksen laatuun sekä opiskeluryhmän ilmapiiriin. Taulukon 3 mukaan ikä ei ole yhteydessä teemojen toistuvuuteen lukuun ottamatta sitä, että yli 30-vuotiaat korostavat korostavat useammin opintojen etenemistä kuin alle 30-vuotiaat (18,1 % vs. 13,1 %). Ammattiin opiskelevien positiiviset opiskelukokemukset korona-ajan etäopetuksessa eivät vaikuta ikäsidonnoisilta tämän tutkimuksen valossa.

Opiskelijoiden negatiivisissa kokemuksissa ilmeni samoja teemoja kuin positiivisissa, joskin negatiivisissa muodossa. Negatiivisten kokemusten kirjo on kuitenkin laajempi kuin positiivisten (taulukko 4.). Haastekysymykseen vastanneita opiskelijoita oli kyselyjaksolla noin 17 % kaikista opiskelijoista. He antoivat kaikkiaan 663 analysoitua vastausta, joissa esitettiin niin ikään yli 800 negatiivista kokemusta.

Negatiivisissa kokemuksissa opiskelijat kokivat etäopetuksen vaikeaksi ja kuormittavaksi, mikä tarkentui opintojen etenemättömyyteen sekä riittämättömänä koettuun opetukseen ja ohjaukseen. Myös erilaisia opiskelukyvyn ja -valmiuksien haasteita kuvattiin. Negatiivisissa kokemuksissa ei ilmennyt merkittäviä muutoksia kyselyjakson eli etäopiskelun edetessä.

Negatiivisten kokemusten pääteemat olivat samoja kaikille opiskelijoille sekä opiskelunsa sujumiseen tyytymättömille opiskelijoille osoitetuissa kysymyksissä. Joidenkin teemojen

toistuvuus vaihteli vastaajajoukon ja vastaajien iän mukaan. Opiskelunsa sujumiseen tyytymättömillä opiskelijoilla opiskelukyvyn haasteet toistui selvästi useammin kuin kaikilla opiskelijoilla (26,3 % vs. 11,8 %). Kaikkien opiskelijoiden joukossa puolestaan kuvattiin useammin etäopetuksen yleistä kuormittavuutta (34,1 % vs. 19 %). Tämän perusteella opintojensa sujumiseen tyytymättömillä opiskelijoilla oli koko opiskelijajoukkoa useammin henkilökohtaisia, opintojen sujumista hankaloittavia haasteita (Maunu ym., 2022). Oppimisen ja etenemisen haasteita kuvasivat molemmissa vastaajajoukoissa enemmän yli 30-vuotiaat (koko opiskelijajoukossa 19,9 % vs. 10,4 %; opintojensa sujumiseen tyytymättömien joukossa 22,1 % vs. 17,2 %). Yleistä näköalattomuutta ja ahdistuneisuutta kuvasivat molempiin kysymyksiin vastanneista useammin nuoret (7,6 % vs. 2,5 %; 8,7 % vs. 2,9 %). Koko opiskelijajoukossa nuoret opiskelijat kuvasivat myös useammin opiskelukyvyn haasteita (16,4 % vs. 7,6 %), mutta opintojensa sujumiseen tyytymättömien joukossa ei ilmennyt oleellista ikäkohtaista eroa opiskelukyvyn haasteissa.

Taulukko 4. Ammattiin opiskelevien negatiiviset kokemukset etäopiskelun aikana

	Kaikki vastaajat		16–29-v.		30–59 v.	
	n	%	n	%	n	%
Mitä haluat kertoa opiskelustasi: negatiiviset teemat (kysymys kaikille opiskelijoille)						
Etäopetus sinänsä	279	34,1	133	34,6	146	33,7
Heikko tai riittämätön opetus ja ohjaus	217	26,6	94	24,5	123	28,4
Oppimisen ja etenemisen haasteet	126	15,4	40	10,4	86	19,9
Opiskelukyvyn haasteet	96	11,8	63	16,4	33	7,6
Kielivaikeudet, kielituen tarve	30	3,7	12	3,1	18	4,2
"Kaikki", yleinen vaikeus ja ahdistus	40	4,9	29	7,6	11	2,5
Yksinäisyys, ryhmähengen puute	18	2,2	10	2,6	8	1,8
Tietotekniset ongelmat	11	1,3	3	0,8	8	1,8
Yhteensä	817	100	384	100	433	100
Mikä on ollut opiskelussa haasteellista? (Kysymys opiskelunsa sujumiseen tyytymättömille ja erittäin tyytymättömille)						
Opiskelukyvyn haasteet	217	26,3	156	26,6	61	25,4
Heikko tai riittämätön opetus ja ohjaus	202	24,5	145	24,7	57	23,8
Etäopetus sinänsä	157	19,0	108	18,4	49	20,4
Oppimisen ja etenemisen haasteet	154	18,6	101	17,2	53	22,1
"Kaikki", yleinen vaikeus ja ahdistus	58	7	51	8,7	7	2,9
Tietotekniset ongelmat	26	3,1	19	3,2	7	2,9
Muut ongelmat	12	1,5	6	1,0	6	2,5
Yhteensä	826	100	586	100	240	100

Hyvä opetus ja ohjaus

Laadullisissa vastauksissa toistuvien positiivisten teemojen oli Kaikki sujuu hyvin -tyyppinen kokemus. Eräs konkreettinen, positiivinen teema, johon opiskelijat fokalisivat vastauksissaan, on opintojen sujuminen ja eteneminen.

Minulle on nyt uusia tietoa ja paljon tietoa

Opiskelu on kivaa ja aina kun onnistaa siitä saa lisää motivaatiota :)

Toinen konkreettinen teema on opettajien ja opiskelijahuollon työntekijöiden hyvänä koettu toiminta, joka tarkoitti monille opiskelijoille työntekijän pyrkimystä auttaa, ohjata ja tukea opiskelijaa. Monet opiskelijat fokalisivat

kokemuksissaan opetuksen ja ohjauksen selkeyteen, mikä koettiin tärkeänä. Myös opettajien osaaminen ja ammattitaito nähtiin opintojen onnistumisen mahdollistajana.

Koulun opettajat on erittäin mahtavia ja tukevaisia!

Haluan kiittää laitosta ja kaikki opettajia hyvästä tuesta. Vaikka että nyt opetuksen on siirtynyt etänä, saan teiltä hyvää apua ja tukea.

On annettu selkeitä ohjeita.

Kaikki opettajat ovat todella hyvää ja he kiinnostavat auttaa meille

Jotkut opiskelijat fokalisoivat opetusta ja ohjausta itsensä lisäksi opettajan näkökulmasta. Edellisissä sitaateissa opettajien muun muassa kuvataan olevan kiinnostuneita opiskelijoista ja heidän auttamisestaan. Tämä vahvistaa työntekijöiden roolia opiskelijoiden kokemuksessa: opettaja ilmenee vastauksissa opiskelun keskuksenä, jonka suhtautumisesta ja toiminnasta opiskelija on riippuvainen. Havainnot ovat samoja kuin aiemmissa tutkimuksissa, joissa opiskelijat ovat pitäneet korona-ajan etäopetuksessa tärkeänä työntekijöiltä saatua tukea, vuorovaikutusta sekä selkeästi toteutettua opetusta (Anonymisoitu, Maunu ym., 2022).

Vain muutama prosentti vastaajista nosti esiin opiskelijaryhmän ilmapiirin positiivisena kokemuksena (Taulukko 3). Ennen koronaa tehdyissä tutkimuksissa opiskelijaryhmien ja sosiaalisen osallisuuden merkitys on nähty suurena myös ammattiin opiskelevilla (Maunu & Kiilakoski 2018). Tulkitsen, että poikkeusoloissa opiskelijat odottivat ja saivat tukea ja ohjausta ensi sijassa oppilaitoksen työntekijöiltä. Myös oppilaitoksen nimissä lähetetty kysely saattoi ohjata opiskelijoita pohtimaan oppilaitoksen ja työntekijöiden toimintaa.

Riittämätön opetus ja ohjaus sekä opiskelukyvyn haasteet

Ammattiin opiskeleville etäopetus ilmeni myös negatiivisten kokemusten lähteenä. Etäopetuksen haasteita fokalisoitiin usein toimintaympäristön muutokseen, siihen, että opiskelu ja arki katosivat koululta ja siirtyivät kotiin, tietokoneelle ja verkkoon.

Mä en tykkä verkossa eli nettissa opiskelemaan

Haluaisin takaisin kouluun oppimaan. Koti on paikka jossa levän ja koulu on paikka jossa opiskelen

Negatiivisissa kokemuksissa opiskelijat fokalisoivat pääosin opintojen etenemiseen sekä opettajilta ja opiskelijahuollon työntekijöiltä saamaansa ohjaukseen. Negatiivisissa kokemuksissa opinnot eivät edenneet eikä opetusta tai ohjausta koettu riittävänä.

Opiskelijalle jää liian paljon itselleen yksin opeteltavaa

Pitäisi saada tietää mitä teen seuraavaksi niin saisin paremmin jotain aikaa. Nyt vaan ajelehdin eikä opinnot mene eteenpäin

Opettajien ohjeet kamalan sekavia. Opettajat ovat stressaantuneita, purkavat meihin opiskelijoihin stressiänsä.

Ketään ei kiinnosta auttaa

Myös negatiivisissa kokemuksissa jotkut opiskelijat asettivat kokijaksi itsensä lisäksi opettajat. Edellisissä sitaateissa opettajia kuvataan stressaantuneina eikä heidän kerrota olevan kiinnostuneita opiskelijoiden auttamisesta. Näin opiskelijat luovat kuvaa opettajasta oman oppimisensa keskuhenä, jonka toiminnasta ja tunnetilasta opiskelija on riippuvainen.

Muutama prosentti opiskelijoista kuvasi tietoteknisiä haasteita (taulukko 4), mutta pääosin etäopiskelun tietotekniikka koettiin toimivaksi. Tämä vastaa muissa tutkimuksissa saatua kuvaa tietoteknisten järjestelyiden onnistumisesta etäopetuksessa (Maunu ym., 2022). Etäopetuksen haasteet eivät vaikuta liittyvän tekniikkaan, vaan ohjaukseen ja pedagogiikkaan toimintaympäristön ja -tapojen muuttuessa.

Muutamat opiskelijat toivat esiin etäopiskelun negatiivisia vaikutuksia yhteenkuuluvuuden ja yksinäisyyden kokemuksiin (taulukko 4). Poikkeusoloissa opiskelijat vaikuttivat kuitenkin toivoneen ohjausta, tukea ja vuorovaikutusta ensi sijassa opettajilta ja muilta työntekijöiltä eivätkä toisilta opiskelijoilta.

Oman toiminnan ja opiskelun struktuurin haasteiden lisäksi ammattiin opiske-

levat toivat vastauksissaan esiin oppimisen ja opiskelukyvyn haasteita. Aineistossa kuvattiin negatiivisia kokemuksia oppimisvaikeuksista, motivaatio-ongelmista, keskittymisvaikeuksista, mielenterveysongelmista, jaksamisen haasteista, elämän- ja arjenhallinnan pulmista, kielihaasteista sekä muun elämän ja opiskelun yhdistämisen vaikeuksista.

En ymmärrä tehtäviä ja tehtäviä on niin paljon

Mulla oli lukemisen vaikeuksia ja kirjoittaminen

Tehtävät on perseest

Ahista nii paljon et voimat aika lopus

Opiskelijat eivät kuitenkaan juuri fokalisoiv suoranaisia yhteyksiä etäopetuksen ja opiskelukyvyn haasteiden välillä. Voidaan tulkita aieman tutkimuksen tavoin, että monet nuorten elämänhallinnan ja mielenterveyden haasteet eivät ole koronan aiheuttamia, mutta ne ovat saattaneet hankaloittaa tilanteeseen sopeutumista tai pahentua pandemian erityisolissa (Maunu ym., 2022). Opiskelun tuen ja avun palvelut onkin syytä turvata myös pandemian jälkeen ja pandemiasta riippumatta.

Yhteenveto ja pohdintaa: selkeää toimintaa ja kannattelevaa vuorovaikutusta

Tutkin artikkelissa, millaisena ammattiin opiskelevat kokivat koronapandemian aikaisen etäopetuksen. Kysyin myös, millaista tukea, ohjausta tai opetusta ammattiin opiskelevat olivat etäopetuksen aikana saaneet tai kaivanneet, ja kuinka he olivat kokeneet saamansa tuen ja ohjauksen tai näiden puutteen. Tavoitteenani oli selvittää, millaiset opetuksen, ohjauksen ja tuen käytännöt auttoivat tai olisivat auttaneet opiskelijoita pandemian erityisolissa. Pyrin saamaan näkökulmia ammattiin opiskelevien

ohjauksen, tuen ja pedagogiikan kehittämiseen myös pandemian jälkeiseen aikaan.

Ammattiin opiskelevien kokemukset piirsivät samankaltaista kuvaa nopeasta toimintaympäristön muutoksesta kuin aiemmat tutkimukset koronapandemian vaikutuksista nuorten elämään. Opiskelu ja arki siirtyivät oppilaitoksesta kotiin ja verkkoon. Suurin osa vastaajista koki pärjänneensä muutoksessa hyvin tai kohtalaisesti. Heidän opintonsa etenivät myös etäaikana ja he viihtyivät opinnoissaan. Ratkaisevaksi tekijäksi onnistumiselle koettiin opettajien ja opiskelijahuollon työntekijöiden hyvä opetus ja ohjaus. Se ilmeni yhtäältä myönteisenä, kannattelevana vuorovaikutuksena, toisaalta asiantuntevana opetuksena ja selkeänä ohjeistuksena ja neuvontana. Opiskelijoiden myönteisissä kokemuksissa työntekijät reagoivat toimintaympäristön muutokseen hyvällä ohjauksella, joka selkeytti opiskelijoiden toimintaa muuttuneessa tilanteessa ja kannusti heitä toimimaan. (Maunu ym., 2022)

Ammattiin opiskelevat kuvasivat myös negatiivisia kokemuksia, joissa opinnot eivät edenneet eikä opiskelu ollut mielekästä. Keskeiseksi taustatekijäksi tälle hahmottuu uuden etäympäristön ja sen toimintatapojen sekavuus, minkä selkeyttämiseen oppilaitoksesta tarjottu ohjaus ja tuki eivät riittäneet. Vuorovaikutusta ei ollut riittävästi tai opiskelija ei saanut siitä sitä, mitä olisi tarvinnut. Analyysin valossa ohjauksen määrä ja laatu olivat selvästi ratkaisevin tekijä etäopiskelun koetulle onnistumiselle tai ongelmille. Ammattiin opiskelevien etäopiskelukokemuksissa kuvattiin myös haasteita, joihin vastaamiseen hyväkään ohjaus ei välttämättä riittänyt. Näitä olivat etenkin opiskelukyvyn monet haasteet, oppimisvaikeudet sekä kieliongelmat. Analyysin valossa monet näistä haasteista eivät suoranaisesti aiheutuneet poikkeusoloista, joskin poikkeusolot ovat saattaneet vahvistaa haasteita muulla tavoin (Maunu ym., 2022).

Ammattiin opiskelevista kasvava määrä on aikuisia. Myös tämän tutkimuksen kohdejoukosta noin 30 prosenttia on yli 30-vuotiaita. Opiskelijoiden kokemuksissa ja tarpeissa ei il-

mennyt oleellisia eroja opiskelijoiden iän suhteen. Kaikki ja kaiken ikäiset opiskelijat hyötyvät selkeästä toiminnasta ja kannattelevasta vuorovaikutuksesta. Samoin kaiken ikäiset opiskelijat voivat kärsiä opiskelukyvyn ja -valmiuksien haasteista.

Ohjauksen tutkimuksessa on keskusteltu ohjauksen tavoitteista ja toimintatavoista. Onko tärkeämpää ohjata määrätietoisesti ja ongelmanratkaisun hengessä opiskelijan tekemistä ja opintojen etenemistä vai toimia niin, että opiskelija tulee kuulluksi ja nähdyksi (esim. Savickas ym. 2009; Koskela ym. 2016)? Sama dilemma on askarruttanut ammatillisia opettajia arjessa jo ennen koronaa – ovatko he opettajia, kasvattajia vai vielä jotain muuta (Maunu 2018)? Sanna Vehviläinen puhuu ohjauksen erilaisista orientaatioista, joiksi hän tunnistaa muun muassa ongelmanratkaisuorientaation ja kannattelevan orientaation. Ongelmanratkaisuorientaatioissa ohjaaja pyrkii tunnistamaan ohjattavan tilanteessa olevia haasteita ja poistamaan toiminnan esteitä. Kannattelevassa orientaatioissa ohjaaja viestii ohjattavalle kiinnostusta, kannustusta ja myötätuntoa. (Vehviläinen 2014.)

Tämän tutkimuksen perusteella opiskelijoiden ohjaustarpeet kohdistuivat sekä ratkaisukeskeiseen toiminnan selkeyttämiseen että kannattelevaan vuorovaikutukseen. Usein opiskelijat kokivat näiden myös tapahtuvan yhdessä ja yhtä aikaa. Kun työntekijä ohjasi ja selkeytti opiskelijan toimintaa, hän viesti kiinnostusta ja kannustusta; ja kun työntekijä toimi auttaen, tukien ja opiskelijaa kuunnellen, opiskelijan toiminta usein selkeytyi. Tämän onnistuessa opiskelun koettiin sujuvan ja tämän epäonnistuessa opiskelun koettiin ajautuvan ongelmiin. Myös Vehviläisen mukaan ohjauksen orientaatioilla on sama pyrkimys vahvistaa eri tavoin ohjattavan toimintaa ja toimijuutta (Vehviläinen 2014).

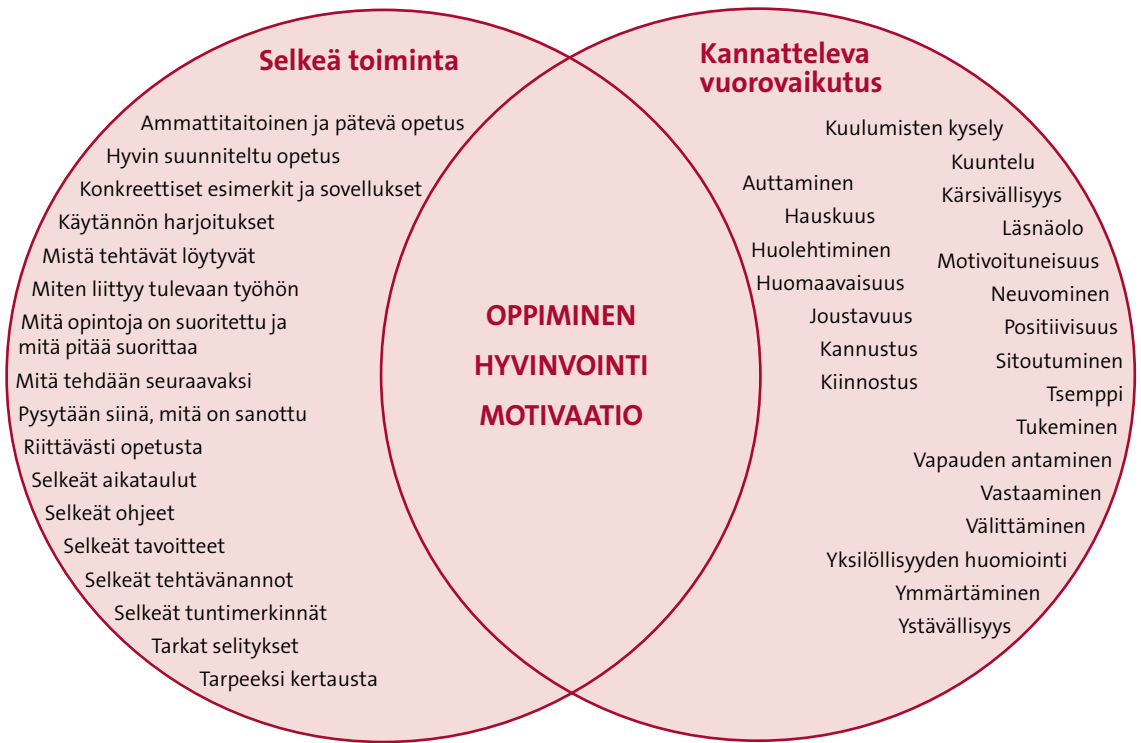
Ammattiopiskelijoiden ohjauksen ja opetuksen keskeiset ulottuvuudet ja orientaatiot voidaan koota kuvioon. Kuvion 1 ilmaisut on koottu tämän tutkimuksen aineistosta ja ne ku-

vaavat opiskelijoiden kokemuksia siitä, mitä he saivat tai olisivat tarvinneet onnistuakseen etäopetuksessa. Ilmaisut konkretisoivat ohjauksen ja opetuksen keskeisiä orientaatioita arjen käytäntöihin.

Ammattiin opiskelevat ovat liittäneet samoja ominaisuuksia hyvinä pitämiinsä opettajiin myös ennen koronapandemiaa (Maunu 2019). Samoin ammatilliset opettajat ovat nähneet nämä orientaatiot sekä niiden yhdistämisen tärkeänä osana omaa opettajaidentiteettiään myös ennen pandemiaa (Maunu 2018). Merkille pantavaa on, että nämä toimintatavat tai orientaatiot – ja ennen kaikkea niiden yhdistäminen – näyttävät olleen ratkaisevassa asemassa myös poikkeusolojen aikaisen etäopetuksen onnistumisessa. Samoja havaintoja on saatu kansainvälisissä, pandemian aikaista opetusta, ohjausta ja tukea tarkastelleissa tutkimuksissa (Maunu ym., 2022).

Ammattiin opiskelevat puhuivat tutkimusaineistossa paljon ”koulusta” eli lähiopetuksesta, josta he olivat etäopetuksen myötä joutuneet pois ja jonne he toivoivat pääsevänsä takaisin. Tulkitsen, että kaavion kuvaamat selkeä toimintaorientaatio sekä kannatteleva vuorovaikutus ovat opiskelijoiden kokemuksessa lähiopetuksen keskeinen osa. ”Koulu” ja siellä tapahtuva lähiopetus on opiskelijoille toimintaympäristö, jossa opiskelu on totunnaisesti riittävän selkeää ja jossa tarjoutuu runsaasti mahdollisuuksia kannattelevaan ja palkitsevaan vuorovaikutukseen. ”Koulu” ei ole vain fyysinen tila, vaan toimintatapojen ja -orientaatioiden kenttä, jolla jäsennetään ja strukturoidaan omaa sekä yhteistä toimintaa. Etäopiskelussa tämä kenttä äkisti muuttui, mutta hyvällä ohjauksella opiskelu saatiin sujumaan myös muuttuneessa toimintaympäristössä.

Tutkimus kytkeytyy Stadin ammatti- ja aikuisopiston kehittämistyöhön, jossa ohjauksen ja opetuksen käytäntöjä kehitetään opiskelijalähtöisemmiksi. Analyysin valossa opiskelutyötä selkeyttävä ja arkea kannatteleva vuorovaikutus on ammattiin opiskeleville silta oppimiseen, hyvinvointiin ja opintoihin kiinnittymiseen. Opis-

Kuvio 1. Ohjauksen ja opetuksen orientaatiot ammattiin opiskelevien kokemina.

kelijat kokevat myös saavansa tätä varsin hyvin. Kehittämistyön kannalta tärkeältä vaikuttaa näiden toimintatapojen edelleen vahvistaminen sekä oppilaitosorganisaation kehittäminen niin, että työntekijöillä on riittävät valmiudet ja mahdollisuudet toteuttaa opiskelijalähtöistä ohjausta ja opetusta (Maunu 2018). Organisaation kehittämisessä suureksi avuksi voivat olla menetelmät ja työkalut, joilla voidaan seurata ja arvioida tehtyjen ohjaustoimenpiteiden vaikutusta ja merkitystä opiskelijoille itselleen.

Lähteet

- Bal, Mieke (2009). *Narratology: Introduction to the theory of narrative*. Toronto: University of Toronto Press.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha (2014). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Hall, Lynne & Hume, Colette & Tazzyman, Sarah (2016). *Five Degrees of Happiness: Effective Smiley Face Likert Scales for Evaluating with Children*. Teoksessa Janet C. Read & Phil Stenton (toim.). *Proceedings of the 15th international conference on interaction design and children*. New York: Association for Computing Machinery. 311–321.
- Koskela, Teija & Reis, Tiina & Sinkkonen, Hanna-Maija (2016). Irrallisuudesta osallisuuteen –valmiuksia koulupudokkuuden vähentämiseen. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja* 18(4): 9–23.

- Leino, Kaisa & Ahonen, Arto K. & Hienonen, Ninja & Hiltunen, Jenna & Lintuvuori, Meri & Lähteinen, Suvi & Lämsä, Joni & Nissinen, Kari & Nissinen, Virva & Puhakka, Eija & Pulkkinen, Jonna & Rautopuro, Juhani & Sirén, Marjo & Vainikainen, Mari-Pauliina & Vetterranta, Jouni (2019). Pisa 18 ensituloksia. Suomi parhaiden joukossa. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2019:40. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.
- Maunu, Antti (2018). Opettaja, kasvattaja ja jotain muuta. Ammatillisten opettajien ammatti-identiteetti arjen käytäntöjen näkökulmasta. Ammatikasvatuksen aikakauskirja 20(4): 70–87.
- Maunu, Antti (2019). Opiskelijälähtöinen ja ohjaava. Hyvä ammatillinen opettaja opiskelijoiden näkökulmasta. Kasvatus 50(4): 269–283.
- Maunu, Antti & Hemberg, Jessica & Korzhina, Yulia & Sundqvist, Amanda & Östman, Lillemor & Groundstroem, Henrik & Nyström, Lisbet & Nyman-Kurkiala, Pia (2022). Vaikeuksia ja vahvistavaa vuorovaikutusta. Covid-19-pandemian vaikutuksia nuorten toimintaympäristöihin, hyvinvointiin ja oppimiseen aiemman tutkimuksen valossa. Teoksessa: Marjatta Kekkonen, Anna-Maria Isola, Mika Gissler (toim.). Nuoret poikkeusoloissa. Nuorten elinolot -vuosikirja 2022. Helsinki: THL.
- Maunu, Antti & Kiilakoski, Tomi (2018). Ohjausta osallisuuteen. Sosiaalinen ja poliittinen osallisuus ammattiin opiskelevien nuorten arjessa. Aikuiskasvatus 38(2): 112–129.
- Mustonen, Heli & Mäkelä, Pia & Huhtanen, Petri (2006). Kadonnutta alkoholia etsimässä. Yhteiskuntapolitiikka 71(3): 270–281.
- Pekkarinen, Elina & Myllyniemi, Sami (2017). Opin polut ja pientareet. Nuorisobarometri 2017. Helsinki: Valtion nuorisoneuvosto, Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto, Opetus- ja kulttuuriministeriö.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2021). Kouluterveyskysely 2021. <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/kouluterveyskysely> (luettu 29.5.2022).
- Vehviläinen, Sanna (2014). Ohjaustyön opas. Yhteistyössä kohti toimijuutta. Helsinki: Gaudeamus.

Nuoret poikkeusajan digitaalisissa imperatiiveissa

Sari Tuuva-Hongisto, Kristiina Korjonen-Kuusipuro, Päivi Armila & Ville-Samuli Haverinen

Johdanto

Nuorille pitkään jatkunut korona-aika on merkinnyt monien tärkeiden asioiden, kuten oppimisen, harrastamisen, hengailun ja kulluttamisen, siirtymistä etämuotoon ja digitaalisuuden läpäisemäksi. Koronapandemian luoma ”etäily” on tehnyt digitaalisuudesta yhä välttämättömämpää nuorten elämässä ja koronan voi katsoa vahvistaneen ja laaja-alaisesti kokonaisuudessaan suomalaisen yhteiskunnan digitalisaatiokehitystä. (Esim. Eduskunta 2020; Tuomivaara & Alasoini 2020.) Vaikka nuorille erilaisten asioiden, tekemisen ja yhteydenpidon digimuotoisuudessa ei sinänsä ole mitään uutta ja erityistä, tarjoaa sen nopea voimistuminen ja laaja-alaisuus mahdollisuuden pohtia digitaalisten mahdollisuuksien ja yhdenvertaisuuden edellytyksiä. (Bormann ym. 2021; Pitt ym. 2021; Robinson ym. 2015.)

Digitalisaation vahvistuessa erilaisten teknologioiden käyttö ja niihin liittyvä osaaminen ovat käytännössä välttämättömiä. Vaikka itse teknologia ei meitä muutokseen pakotakaan, silti monenlaiset kulttuuriset ja sosiaaliset rakenteet, diskurssit ja käytännöt ohjaavat ihmisiä teknologioiden käyttäjiksi. Tällaista välttämättömyyttä voi kutsua digitaalseksi imperatiiviksi, jolla tarkoitamme sosiaalisesta ja kulttuurista painetta hyödyntää keskeisiä teknologioita, joista on tullut merkittävä osa yhteiskuntaa ja sen ideologiaa. (Talsi & Tuuva-Hongisto 2007.) Tällaisena voimistavana paineena näemme myös koronapandemiaan liittyvien käytäntöjen luovan ja vahvistavan digitaalista imperatiivia,

jolloin yhä useammat arkiset toiminnot ovat siirtyneet digimuotoon.

Digitalisaation yksi keskeisimmistä argumenteista erilaisissa poliittisissa keskusteluissa kiinnittyy lupaukseen teknologian tasa-arvois- tavasta voimasta (Jasanoff & Kim 2015). Kriittisissä katsannoissa digitalisaation katsotaan kuitenkin olevan yksi mahdollinen lisäkier- monenlaisten eriarvoisuuksien intersektionaali- sessa vyyhdissä (esim. Eubanks 2018; Helsper 2021). Digitaalisia valmiuksia voi pohtia digi- taalisen osallisuuden (esim. Livingstone 2010) ja digitaalisen toimijuuden (esim. Literat ym. 2018) käsittein. Toiveena on se, että vahvista- malla kaikkien digitaalista osallisuutta (taidot, tiedot, mahdollisuudet) ja toimijuutta (asenteet, motivaatio, valmiudet) päästään tilanteeseen, jossa digitalisaation lupaukset voivat myös täyttyä ja samalla torjua mahdollista eriarvoi- suusuhkaa. Tätä digitalisaation imperatiivia ja lupausta vasten tarkastelemme vuosina 2020 ja 2021 toteutettuja etäkoulujaksoja, jotka tarjo- avat ikkunan analyttisille pohdinnoille digi- taalisuuden merkityksestä nuorten elämismaa- ilmoissa.

Tutkimusaineistomme koostuu noin 15-vuotiaiden yläkoululaisten nuorten kanssa vuonna 2021 tehdyistä yksilö- ja ryhmähaas- tatteluista (N = 14), joita taustoitamme mää- rällisellä aineistolla (N = 223). Tutkimme artik- kelissamme viimeisiä yläkouluvuosiaan käyviä nuoria, ja etäkoulu nousee tarkastelussamme keskeiseksi empiiriseksi kohteeksi. Artikkelissa kysymme, minkälaisia kokemuksia nuorilla on etäkoulujaksoista ja niiden välttämättömyydestä

digitaalisuudesta ja millaisia valmiuksia heillä on ollut vastata tämän uuden tilanteen luomiin muutoksiin. Artikkelimme yhtenä lähtökohtana on oletus digitaalisten valmiuksien keskeisestä merkityksestä korona-aikana, jolloin teknologiset välineet ja digitaalinen infrastruktuuri on tuotu ratkaisemaan ”etämuotoon” siirrettyä arkielämää.

Teemme ensin katsauksen nuorten digitaalisiin valmiuksiin ja arkisiin käytäntöihin. Tämän jälkeen tarkennamme katseemme nuorten korona-ajan etäkoulukäytäntöihin ja niihin liittyviin kokemuksiin. Lopuksi pohdimme, miten etäkoulun digitaaliset käytännöt muokkasivat nuorten suhdetta koulunkäynnin mahdollisuuksiin ja oppimisen kokemuksiin.

Tutkimusaineistot ja menetelmälliset valinnat

Artikkelimme tutkimusaineisto koostuu teema-haastattelujen ja verkkokyselyn avulla vuonna 2021 tuotetusta laadullisesta ja määrällisestä materiaalista. Tutkimuksemme kohdentuu kyseisen vuoden keväällä peruskoulun yhdeksännellä luokalla olleisiin noin 15-vuotiaisiin nuoriin. Artikkelissa esittämämme tarkastelu on osa Suomen Akatemian rahoittamaa Luokkaistuva digiyhteiskunta: Nuorten eriarvoistuvat elämät sosioteknologisissa imperatiiveissa ja kuvitelmissa -tutkimushanketta (DEQUAL, 2020–2024). Hankkeen taustalla on ajatus fyysisistä paikoista ja ympäristöistä, joissa nuorille avautuvat erilaiset materiaaliset rakenteet ja joissa sosio- ja nuorisokulttuuriset toimintamahdollisuudet ovat erilaisia ja eriarvoisia. Hankkeen aineistoa on koottu kolmentyyppisillä paikkakunnilla Suomessa: elinvoimaisessa kasvukeskuksessa, taantuvilla teollisuuspaikkakunnilla sekä syrjäisillä maaseutupaikkakunnilla.

Nuorten elämäntilannetta ja kokemuksia taustoittavan aineiston muodostaa keväällä 2021 verkkokyselylomakkeen avulla kerätty määrällinen aineisto, jota kuvataan tässä artikkelissa tilastollisesti. Määrällinen aineisto kontekstualisoi ja taustoittaa artikkelissa esittämäämme

analyysia hahmottamalla ja jäsentämällä tutkimuskenttää sekä tarkastelun kohteena olevaa ”diginuoruutta” yleisesti. Verkkokyselyssä esitetyt kysymykset koskivat nuorten erilaisten digitaalisten laitteiden ja ympäristöjen käyttöä ja kokemuksia niistä. Kysely sisälsi lisäksi joitakin taustatietokysymyksiä, jotka käsittelivät muun muassa vastaajan sukupuolta, harrastuksia, perheen koostumusta ja toimeentuloa, vanhempien koulutustasoa, asuinpaikkaa, julkisen liikenteen käyttöä sekä erilaisten nuorille olennaisten palveluiden etäisyyttä nuoren kodista. Verkkokyselyyn vastasi yhteensä 223 nuorta, joista noin neljäsosa (n = 57) asui taantuvilla teollisuuspaikkakunnilla. Vastaajista yli puolet (n = 129) asui puolestaan elinvoimaisessa kasvukeskuksessa ja kuudesosa (n = 37) syrjäisillä maaseutupaikkakunnilla. Kaikista kyselyyn vastanneista nuorista 117 oli tyttöjä ja 96 poikia¹.

Ensisijaisena tutkimusaineistona tässä artikkelissa on etnografisella otteella tuotettu laadullinen tutkimusaineisto, joka koostuu 12 nauhoitetusta ja litteroidusta yksilohaastattelusta ja kahdesta ryhmähaastattelusta sekä näistä kirjoitetuista tutkijoiden muistiinpanoista. Etnografisten haastattelujen temaattinen runko rakentui nuorten toimijuuden, arjen digitaalisten käytäntöjen ja paikan merkityksille. Tutkimuksemme aineistonkeruu osui korona-aikaan ja se vaikutti ennen kaikkea aineistonkeruutapoihimme; aineistoa koottiin pelkäämään verkkovälitteisesti. Tästä syystä lisäsimme haastattelurunkoomme korona-aikaan liittyviä kysymyksiä, kuten miten nuoret olivat kokeneet etäkoulun ja oliko korona-aika vaikuttanut heidän verkossa olemiseensa ja digitaalisten laitteiden käyttöönsä.

Laadullisen aineiston analyysimme noudattelee reflektioivaa temaattista sisällönanalyysia ja on toteutettu dialogisessa suhteessa tutkimustietoon perustuvaan esiyymmäryksemme digitalisaation vaikutuksista nuorten elämään (ks. Braun & Clarke 2022). Etnografisella otteella

1 Verkkokyselyyn vastanneista nuorista neljä identifioi itsensä muunsukupuoliseksi ja kuusi ei halunnut kertoa omaa sukupuoltaan.

tehdyssä tutkimuksessa aineiston analyysivaihe alkoi jo aineistonkeruun yhteydessä. Aineiston luokittelun aluksi kaksi tutkijaa koodasi litteroidun haastatteluaineiston aineistolähtöisesti NVivo-ohjelmassa. Tämän jälkeen refleктоimme koodausta yhdessä ja syvensimme analyysiä teemoittamalla aineistoa laajempien yhteisten nimittäjien varassa ja pohdimme tehtyä luokittelua koko tutkimusryhmän kanssa. Tätä artikkelia varten aineistosta valittiin tarkempaan analyysin korona-aikaan ja etäkouluun liittyvät teemat. Näistä tutkijat loivat ”kokemusorientaatio”, joihin korona-aikaan ja etäkouluun liittyvät sisällöt jakautuivat tasaisesti. Haastattelusitaateissa käytetyt nimet ovat pseudonyymejä haastateltavien yksityisyyden suojaamiseksi.

Nuorten digitaalisen arjen valmiudet

Nuorilla on hyvin laajasti erilaisia digitaalisia laitteita ja osaamista käytössään, ja tämä pätee myös tutkimuksemme osallistuneiden yhdeksäsluokkalaisten osalta. Lähes kaikilla (96 %) verkkokyselymme vastanneista nuorista oli käytössään älypuhelin. Seuraavaksi yleisimmät nuorten käyttämät digitaaliset laitteet olivat kyselyn perusteella perinteinen tietokone (67 %) ja pelikonsoli (48 %). Kyselyssä pyysimme nuoria myös ottamaan kantaa väitteisiin, jotka koskivat esimerkiksi vastaajan digitaatioita. Kyselyyn vastanneista nuorista valtaosa (91 %) oli jokseenkin tai täysin samaa mieltä väitteen ”Minulla on riittävän hyvät taidot käyttää erilaisia digitaalisia laitteita ja palveluita” kanssa. Vain muutama nuori (3 %) oli väitteen kanssa jokseenkin tai täysin eri mieltä.

Kysyimme nuorilta myös siitä, mitkä asiat rajoittivat heidän digitaalisten laitteiden ja palveluiden käyttöä. Kaikista kyselyyn vastanneista nuorista 42 prosenttia ilmoitti laitteiden ja palveluiden käyttöä rajoittavan heidän oma mielenkiintonsa, joka kohdistui muihin asioihin. Pojista näin ajatteli joka toinen. Tytöissä vastaava osuus oli jonkin verran pienempi eli 36 prosenttia. Myös käytettävissä oleva aika (31

%) ja taloudelliset resurssit (22 %) rajoittivat erilaisten digitaalisten laitteiden ja palveluiden käyttöä. Verkkokyselyyn vastanneista nuorista hiukan yli neljäsosa ilmoitti, että heidän vanhempansa (tai muu huoltaja) rajoitti jollain tapaa laitteiden ja palveluiden käyttöä.

Verkkokyselyn avulla kerätyn määrällisen aineiston perusteella näyttää yleisesti ottaen siltä, että nuorilla oli taustoistaan riippumatta käytössään suhteellisen kattavasti ja monipuolisesti erilaisia laitteita ja sovelluksia, jotka mahdollistivat digitaalisen arjen ”hengailuineen” sekä muine yhteydenpitöineen kavereiden kanssa myös korona-aikana. Kyselystä saadut tulokset viestivät lisäksi suhteellisen monipuolisista digitaalisista valmiuksista, taidoista ja totumuksista, mutta myös digitaalisen viestinnän ja yhdessäolon laajemmasta merkityksestä nuorten elämässä. (Ks. myös esim. Ito ym. 2009; Livingstone 2010.)

Valtaosa verkkokyselyyn vastanneista nuorista koki, että erilaisilla digitaalisilla laitteilla ja palveluilla on ylipäättään positiivinen vaikutus heidän koulupäivien ulkopuoliseen elämäänsä. Lisäksi ne mahdollistavat esimerkiksi sen, että he voivat tuntea kuuluvansa johonkin ryhmään ja olla yhteydessä heille tärkeisiin ihmisiin. Kyselyssä nuorille esitettiin muun muassa seuraava väite: ”Digitaalisten laitteiden ja palveluiden avulla voin olla yhteydessä sellaisiin itselleni tärkeisiin ihmisiin, joita en muuten voi kohdata kasvokkain.” Kaikista nuorista 85 prosenttia oli väitteen kanssa jokseenkin tai täysin samaa mieltä, ja vain viisi prosenttia jokseenkin tai täysin eri mieltä. Kyselyyn vastanneista tytöistä jokseenkin tai täysin samaa oli jopa 90 prosenttia ja vain kolme prosenttia jokseenkin tai täysin eri mieltä. Pojista väitteen kanssa oli jokseenkin tai täysin samaa mieltä huomattavasti pienempi osuus eli 78 prosenttia.

Verkkokyselyyn vastanneista nuorista melkein kaikki (99 %) olivat käyttäneet videopalvelu YouTubea. Myös erityisesti pikaviestipalvelu WhatsApp (96 %) sekä yhteisö-, kuva- ja videopalveluiden yhdistelmät Instagram (94 %), Snapchat (93 %) ja TikTok (85 %) olivat monien nuoren käytössä. Verkkokyselymme sisälsi

pitkähkön listan palveluita, joista vastaaja sai valita kaikki käyttämänsä. Listassa oli mukana suosittuja pikaviestä-, yhteisö-, musiikki-, podcast-, (ääni)kirja-, peli- ja videopalveluita sekä perinteisempiä sosiaalisia verkkosivustoja, kuten Wikipedia ja Suomi24.

Varsinkin tytöt olivat käyttäneet kyselyaineiston perusteella jotain tilausvideopalvelua (95 %), kuten Netflixiä tai Disney+:aa, tai musiikkipalvelua (97 %), kuten Spotifya tai Apple Musicia. Erilaiset digitaaliseen pelaamiseen ja digitaalisten pelien ostamiseen tarkoitetut palvelut, kuten Steam ja PlayStation Network, olivat puolestaan erityisesti poikien suosiossa. Kaikki tämä kertoo siitä, että nuoret käyttävät monenlaisia digitaalisia alustoja lukuisiin erilaisiin tarkoituksiin (ks. myös esim. Ito ym. 2007; Salasuo ym. 2021).

Koronan kaventama yläkoululaisarki

Tutkimuksemme kohdistui yhdeksäsluokkalaisiin nuoriin, jotka olivat vuosien 2020 ja 2021 koronarajoitusten aikaan noin 15-vuotiaita yläkoululaisia. Peruskoulun viimeistä vuotta käyvät nuoret asuvat yleensä vielä lapsuudenkodissa ja arjen keskeisinä toimintakenttinä ovat perhe, koulu, harrastusyhdistykset ja kaverit. (Ks. myös Kivijärvi 2014). Kaikki tutkimuksemme nuoret asuivat vielä lapsuudenperheissään. Haastatteluissa he loivat itsestään kuvaa kotona viihtyvänä yläkoululaisina, joille koti muodosti keskeisen elämänympäristön. Korona-ajan rajoitukset eivät siten tuntuneet muuttavan kovinkaan voimakkaasti arkea, jota muutenkin elettiin kotoa käsin. Korona-aika saattoi myös lähentää perhesuhteita entisestään lisätessään perheiden yhteistä tekemistä ja yhdessä olemista (vrt. Sihvonen & Saarikallio-Torp tässä teoksessa). Monille nuorille koulupäivien ulkopuolinen yhteydenpito ja yhdessäolo kavereiden kanssa olivat olleet digitaalista jo ennen korona-aikaa (ks. myös esim. Ito ym. 2007; Tuuva-Hongisto ym. 2016, 10). Kenties tästä syystä nuoret eivät juurikaan kertoneet pandemia-ajan

eristäytyneisyyden muuttaneen heidän arkeaan muuten kuin koulupäivien organisoitumisen ja sujumisen suhteen.

Haastattelija: Onko korona-aika jotenkin muuttanut sinun tapoja olla puhelimitse tai verkossa tai?

Kristian: Eipä silleen niinku mitenkään erityisen hirveemmin, mutta just korona-aikana niin mä oon löytänyt nuo podcastit ja äänikirjat ja muut ja ne on ollut kyllä suuri helpotus. Ja niinku musiikista on juuri tullut mulle tosi tärkeä tälleen koronan aikaan, kun ei ole hirvästi mitään, että pääsisi minnekään, että näin. Mutta esimerkiksi just kaverit tai näin, niin eipä siinä oikeastaan mitään sellaista suurta muutosta. (Kristian, kevät 2021.)

Joidenkin selvitysten mukaan nuoret ovat kokeneet korona-ajan raskaaksi, ja siihen on liitetty monenlaista huolta, epävarmuutta ja yksinäisyyttä (Haikkola & Kauppinen 2020; Shanahan ym. 2020). Osa tutkimuksista puolestaan on tuonut esiin nuorten positiivisia kokemuksia pandemia-ajasta: lähisuhteiden tiivistymistä, arkipäivien rauhoittumista, mahdollisuuksia levätä ja tehdä rauhassa ”omia juttuja” (esim. Vehkalahti ym. 2021, 406–407). Haastatellut nuoret pitivät koronan ja etäkoulun lisäämää vapaa-aikaa hyvänä asiana (ks. myös Roberts 2020). Monet ohjatut harrastukset oli myös siirretty etämuotoon, mikä entisestään lisäsi vapaa-aikaa ja keskittymistä ja rauhaa omiin tekemisiin. Harrastusten katkeamista tai etämuodossa toteuttamista nuoret eivät juurikaan kommentoineet negatiivisessa valossa, vaikka asiasta käytiinkin paljon julkista huolikeskustelua. Haastattelemamme nuoret vaikuttivat suhtautuneen varsin levollisesti myös erilaisten konkreettisten kokoontumisrajoitusten vaikutuksiin. (Vrt. Salasuo 2021):

No, viime vuonna, kun oli se ensimmäinen lockdown, niin tota silloin meillä oli harjoitukset etänä että yksi semmoinen vai kaksi semmoista videotreeniä viikossa, ja sitten monta tommosta omatoimista. Niitä kävin sitten kavereiden kanssa vetämässä. (Matiias, kevät 2021.)

Etäkoulu tarkoitti nuorille koulun siirtymistä kotiin, ja digitaalisiin ympäristöihin. Joissakin tapauksissa tämä oli sujuva siirtymä, mutta koulujen ”digiloikka” jäi jossain tapauksissa puolitehen. Digitaalisissa ympäristöissä tapahtuvan oppimisen on katsottu sijoittuvan perinteisen koulussa oppimisen ja vertaisoppimisen rajapinnoille. Mizuko Ito (2013) määrittelee digitaalisen oppimisen olevan yhdistettyä oppimista (*connected learning*), jossa digitaalisuus tarjoaa uudenlaisia muotoja interaktiivisuuteen ja itseilmaisuuksiin, vähentää esteitä tiedon saamiselle ja etsimiselle, tarjoaa sosiaalista tukea oppimiseen sekä linkittää laajempaa ja monipuolisempaa kulttuuria ja tietoa yhteen. Sosiaalisuus, itseilmaisuus sekä itseohjautuvuus ovat digitaalisen oppimisen kannalta keskeisiä.

Se eka silloin vuosi sitten, niin sehän oli semmoista ihan sählystä ja Teams saattoi olla kerran viikossa jonkun opettajan kanssa ja siinä meni 20 minuuttia ennen kuin sinne saatiin kaikki paikalle. Ja no sitten olikin osa ehtinyt jo lähteä ja joku ei edes tiennyt, että siellä pitää olla. Sitten piti vaan palauttaa kuva WhatsAppiin, että on tehnyt tehtävät. Se oli ihan säätöä ja silloin oikeasti tuntuu, että ei, että koulu räjähtää käsiin, jos tämä jatkuu näin. Mutta nyt, koska sitä oltiin treenattu ja siihen oltiin varauduttu Teams meni ihan oppituntien mukaan. Jos alkoi 10.00, kaikki oli siellä 10.00, ja se loppui silloin kun tunti loppui välkällä sä sait tehdä kotona mitä halusit, viettää sen välitunnin. Ja sitten kun taas se kello olisi soinnut yhdeltätoista, niin sinne Teamsiin menttiin ja siellä oltiin siihen asti kun tunti kesti. (Katariina, kevät 2021.)

Nuoret korostivat, että opettajatkin olivat ensimmäisen etäkoulun aikana uuden tilanteen edessä, eikä totuttuja hyviä käytäntöjä ollut. Luokkajärjestysten rytmittämä opiskelun arki hajosi, koulutehtäviä oli liikaa ja niitä jäi tekemättä. Toinen etäkoulujakso oli oppilaille helpompi, sillä tuolloin opettajilla oli jo kokemusta uudenlaisien työtapojen järjestämisestä: siirtymä etäkouluun oli helpompi ja opettajat pystyivät valmistautumaan paremmin ja ohjaamaan digitaalisia oppituntejaan aiempaa hallitummin. Moni haastattelemamme nuori kuvasi kevään 2020 etäkoulujaksoa kaoottiseksi, kun taas kevään 2021 jakso sujui jo paremmin. Nuorilta riitti ymmärrystä opettajille, joiden digiloikka tuntui olevan paljon vaativampi kuin nuorten vastaava. Myös alueellisesti korona-aika näyttäytyi eri paikkakunnilla eri tavoin. Kaupunkialueilla asuvat nuoret olivat etäkoulussa kahtena eri ajanjaksona ja harvaan asutun maaseudun nuoret kerran. Etäkoulujaksot myös erosivat toisistaan paljon.

Positiivista oli myös se, että ei kulunu aikaa koulumatkoihin, vaikka ei se nyt hirveän pitkä olekaan, 10–15 minuuttia, mutta silti. Pääsee nukkuu vähän pidempään ja jää sitten vähän ylimääräistä vapaa-aikaa. (Matiias, kevät 2021.)

Korona-ajan sekä etäkoulun yhdenvertaisuuden kannalta kiinnostavaa on, että koulumatkat jäivät pois ja arki tasoittui tältä osin samanlaiseksi kaikille. Oletimme, että koulumatkoihin liittyvät kokemukselliset erot näkyisivät selkeästi aineistossamme, jota kerättiin erityyppisiltä alueilta eri puolilta Suomea. Nuoret kokivat kuitenkin kaikkialla hyvin positiiviseksi sen, ettei aikaa kulunut koulumatkoihin, olipa koulu sitten lähellä tai kaukana. Koulujen arkinen järjestys asettui vähitellen uomiinsa ja uudenlainen arjen järjestys etäkouluineen sai omanlaisensa muodon.

Haastattelija: Oliko sulla omat laitteet vai oliko teillä koulussa tarjolla laitteita sitten?

Juhani: Mä lainasin tietokonetta koululta ja sitten käytin puhelinta sitten aluksi näissä kokouksissa vaikka ja katsoin tehtävät puhelimesta, mutta sitten sain tietokoneen kanssa sitä kautta. (Juhani, kevät 2021.)

Digitaalisten valmiuksien puute on usein nostettu esiin julkisessa keskustelussa etäkoulujaksojen epätasa-arvoistavana tekijänä. Etäkoulujen kritiikkiin on liittynyt teknologisten valmiuksien ongelmallisuus ja se, ettei kaikilla ole omia laitteita käytössään. Tätä laitepuutetta tutkimukseemme osallistuneet nuoret eivät kuitenkaan pitäneet etäkoulun suurimpana hankaluutena. Vaikka kaikilla ei omia tietokoneita ollutkaan henkilökohtaisessa käytössään, koulut tarjosivat koneet sellaisille, joilla ei ollut omaa konetta. Ja monet myös käyttivät omaa puhelintaan varsinkin ensimmäisen etäkoulujakson aikana, jolloin oppitunteja ei juurikaan pidetty verkkovälitteisesti, eikä tietokoneen käyttö etäopetuksessa ollut välttämätöntä. Sen sijaan, jos perheessä oli useita etäkoulua käyviä oppilaita, saattoivat laitteet olla toisinaan myös sisaruksen käytössä. Korona-ajan digitaalisuutta voimistavan ulottuvuuden kannalta on siis kiinnostavaa, etteivät nuoret nostaneet esiin esimerkiksi laitteistojen tai verkkoyhteyksien ongelmia. Kukaan nuorista ei puhunut siitä, ettei kotona olisi ollut riittävää verkkoyhteyttä.

Että vaikka olisi itsenäistä tekemistä, että tehdään tehtäviin, niin silti se Teams piti olla siinä auki, että jos pitää kysyä opettajalta tai näin. Että se oli semmoinen niinku määräys opettajille, että se Teams tunti pitää olla koko ajan. Ja se hoitu paljon helpommin. Peda.nettiin oli paljon helpompi palauttaa tehtävät, kun ne oli ohjeistettu ja siis se oli niin paljon helpompia ja niinku huomasi, että sen eteen oli kyllä opettajat tehnyt töitä, että se järjestyi sitten niin, mutta et jos vertaa siihen vuosi sitten, niin

se vuosi sittenhän se oli ihan niinku katastrofi [naurahtaa]. (Katariina, kevät 2021.)

Etäkoulu ei siis merkinnyt siihen osallistuneille vain digiteknologisten tilojen ja tapojen hallinnan haltuunottoa; nuoret joutuivat sen myötä myös kantamaan huomattavan paljon vastuuta omasta oppimisestaan (ks. myös Goman ym. 2021). Itsenäisyyden ja oppimisen vastuut olivatkin nuorille selkeästi korona-ajan ja etäkoulukokemusten kannalta keskeisempi ulottuvuus kuin teknologiset valmiudet ja yhdenvertaiset mahdollisuudet (Ito ym. 2013). Jani Goman ja muut (2021, 4) ovatkin todenneet, että osa opiskelijoista eri kouluasteilla on hyötynyt ajasta ja paikasta riippumattomasta opiskelusta. Myös tämän tutkimuksen aineistoissa on havaittavissa, kuinka itseohjautuvuuden korostuminen asetti oppilaat keskenään eriarvoiseen asemaan. Digitaalisen oppimiseen liittyvät vaikeudet, valmiudet ja mahdollisuudet opiskella kotioloissa saattoivatkin vahvistaa entisestään oppijoiden välisiä eroja – millä puolestaan on suuri merkitys siinä, minkälaiset mahdollisuudet heillä on rakentaa koulutuspolkujaan yhdeksännen luokan jälkeen. Vaikka lukuisat koulutussosiologiset analyysit ovat osoittaneet perheen takaamien aineellisten ja symbolisten resurssien merkityksen nuorten koulunkäynnin sujumisessa, tähän tutkimukseen osallistuneet nuoret eivät puhuneet meille näistä asioista (vrt. esim. Andrew 2020).

Teknologiavälitteisen opiskelun orientaatiot

Tutkimusaineistomme analyysiprosessin tuloksena loimme neljä etäkoulukokemuksiin liittyvää, osin ristiriitaistakin digitaaliseen opiskeluun liittyvää orientaatiota. Nämä orientaatiot eivät liittyneet nuorten erilaisiin digitaalisiin valmiuksiin tai toimijuuksiin, eivätkä ne myöskään noudatelleet eroja nuorten sosioekonomisissa taustoissa, sukupuoleessa tai asuinalueeseen liittyvissä jaoissa. Tulkintamme mukaan erot liittyvät **kykyyn vastata itseohjautuvuuteen**

sekä nuorten mielikuviiin itsestä kouluhyhteisön jäsenenä: oppilaana (opettajan läsnäolon ja tuen merkitys) ja koulutoverina (vertaisryhmän merkitys joko arkista iloa tuottavana tai koulupäivää pilaavana sosiaalisena muodostelmana). Osalle nuorista etäkoulu merkitsi elämässä tärkeinä ja positiivisina pidettyjen kohtaamisten katkoksia, osalle se oli koulupäiviin liittyvien sosiaalisten jännitteiden välikaista laukeamista.

Orientaatiolle, jota nimitämme **tunnontar-**
kaksi suorittamiseksi ja raskaaksi ruututuijot-
teluksi, luonteenomaista olivat kokemukset oppimisen kärsimisestä, oppimisvaikeuksista sekä liialliseen vastuuseen joutumisesta omasta oppimisesta. Etäkoulun raskaaksi kokijoissa oli sekä hyvin koulussa menestyviä tyttöjä että tyttöjä, joilla oli jo aiemmin ilmennyt oppimisvaikeuksia ja jotka korostivat tarvettaan lähiopetukseen. Jotkut tunnollisiksi itsensä määrittelevät, koulunkäyntiorientoituneet oppilaat kokivat joutuneensa yksin liian ison ja raskaalta tuntu-
van tehtävän eteen ja totesivat aiempien hyvien oppimistulosten heikentyneen etäkoulujaksojen aikana. Näille nuorille etäkoulu toi tyytymättömyyttä omaan suoriutumiseen, ja he myös kokivat raskaaksi etäkoulun teknologiavälitteisyyden ja puuduttavan ruututuijottelun. Heille digitaalisissa ympäristöissä työskentely oli yksinäistä, koska se jäi vaille tavallisiin koulupäiviin liittyviä vertaiskohtauksia ja ”oikeita”, henkilökohtaisuuteen perustuvia opettajakontakteja. Heille oli vaikeaa osallistua vertaisverkostoihin digitaalisesti ja toteuttaa digitaalisen oppimisen sosiaalisuutta. (Ks. Ito ym. 2013.)

Se oli mulle just hyvä ajankohta, että nyt mentiin etäkouluun ja tarvitsi vähän siirtymistä ja sitten tuli vähemmän taakkaa, koska mä olin jo vähän jäljessä mun koulutyössä, mutta sitten kun se kesti kaks kuu-
kautta, niin sitten se oli silleen aika rankkaa, että rutiinit vähän vaihtu. Ja sitten koulunkäynti oli raskaampaa netin kautta, koska sä tuijotat sitä ruutua joka päivä, ja sitten sä et näe mitään kavereita ja sitten sulla on vaikeampi kysyä opettajilta apua ja niin,

että mä olin sitten sen etäopetuksen jäl-
keen aika iloinen silleen päästä kasvatusten kouluun vähän silleen. Mutta sitten toinen huono puoli etäopetuksessa oli myös se, että se meidän oppiminen, se vähän hidastu tai silleen, että opittiin selvästi vähemmän uusia asioita, tai silleen huonommin kuin lähiopetuksessa. (Sofia, kevät 2021.)

Etäkoulu herätti myös ristiriitaisia ajatuksia. Orientaatiossa **ristiriitaisin ajatuksin etäkou-**
lussa haastattelemamme nuoret punnitsivat etäkoulun tuomia hyötyjä ja haittoja mutta lopulta kuitenkin näkivät, että olisivat mieluummin opiskelleet lähiopetuksessa. Lähiopetuksessa vuorovaikutus ja kohtaamiset kavereiden kanssa ovat tärkeitä koulussa viihtymisen kannalta, ja on paljon nuoria, joilla vertaiskohtaukset sijoittuvat pääasiassa koulupäiviin tai koulumatkoihin (Armila ym. 2021; Armila & Käyhkö 2022). Tavallisissa koulupäivissä on näille lähiopetusmyönteisille nuorille sellaista vuorovaikutuksellista lisäarvoa, jonka puutetta digitaaliset yhteydet eivät kyenneet paikkaamaan.

No jollain tavalla ehkä vähän ristiriitaisia, koska mä sanoisin, etäkoulussa on ne hyvät puolensa, mutta sitten siellä on myöskin ne huonot puolensa. Ja mä kyllä ehkä nyt tällä hetkellä, kun on lähikouluu, niin mun mielestä se on kivempi loppujen lopuksi kuin etäkoulu. (Olivia, kevät 2021.)

Osalle haastateltuja nuoria etäkoulu oli mukavaa vaihtelua ja ”ihan ok”. Nimitämme tätä orientaatiota **rennolla otteella verkossa ja etäkoulussa** -suhtautumiseksi. Nämä kaveri- ja vapaa-aikaorientoituneet nuoret nauttivat etäkoulun tuomasta vapaudesta: sai nukkua pitkään, ja asioita sai tehdä omaan tahtiin. Nuoret nauttivat siitä, että koulupäiviin liittyvä aikuis-
kontrolli ja aikakuri olivat kaukana, eivätkä opettajien tai vanhempien vartioimat tekemisen tavat kahlinneet liikaa. Osalle nuorista jopa kouluruoka tuotiin kotiin. Nämä digiopiskelun rennosti ottaneet ja uuteen arkeen sujuvasti so-

peutuneet nuoret pitivät etäkoulua joustavana käytäntönä, tervetulleena vaihteluna ja arkisen vapauden kasvuna – hyvin erilaisena ajan- ja toiminnanjaksona kuin orientaatiossa, jota sävyttivät raskauden ja tylsistymisen kokemukset. Vapaus liittyi myös verkon ja digitalisuuden mahdollistamaan yhdessäoloon ja sosiaalisuuteen (Ito ym. 2013). Näille nuorille jatkuva netissä roikkuminen ei tuottanut ongelmia vaan kavereihin oltiin etäkoulupäivien aikana ja sen jälkeen yhteydessä luontevasti myös verkon välityksellä, eikä etäopetuksen käytännöt tuottaneet sen suurempaa ongelmaa. (Ks. Paju ym. 2021; vrt. esim. Kivijärvi ym. 2021.)

Niin. Joo siis, on se paljon parempi, paitsi jos se on liian pitkään. Siinä saa olla rauhassa ja sitten saa tehdä vähän niinku omaa tahtia. Koko ajan ole opettaja kyttäämässä. (Aleksi, kevät 2021.)

Kouluissa toteutetut etnografiat ovat usein tuoneet esille kouluarjen monenlaisia jännitteitä (ks. esim. Gordon ym. 2007; Olsson 2018). Vaikka etäkoulu on vaatinut nuorilta paljon, oppilaat ovat vapautuneet monista arjen jännitteistä ja koulun luomista pakottavista rytmeistä. Myös tällä oli merkitystä heidän etäkoulukokemuksissaan ja -orientaatioissaan: digitaalisen infrastruktuurin takana voi usein itse valita sen, missä määrin on esillä ja muiden katseiden kohteena. Koululuokan pakottavassa kollektiivisuudessa tätä mahdollisuutta ei ole. Tutkimushaastatteluihimme osallistuikin myös nuoria, joille etäkoulu oli selkeästi lähiopetusta mieluisampi vaihtoehto.

Orientaatiossa **etäkoulussa olen menestyjä** haastatellut nuoret nauttivat omasta rauhasta ilman luokan hälyä ja mahdollista kiusaamista; sai opiskella ilman häiritsevää ilmapiiriä ja edetä omaan (joko muita hitaampaan tai muita vauhdikkaampaan) tahtiin. Kuten edellä, myös tässä ”itsensä johtamista” korostavassa orientaatiossa etäkoulu nähtiin mahdollisuutena vaikuttaa ja kontrolloida omaa tekemistä ja ohjailla päivien kulkua (ks. myös Shanahan ym. 2020), mut-

ta sen hyöty määrittyi toisin: etäkoulun rauha mahdollisti kouluun panostamisen, joka tuntui suotavalta ja tavoiteltavalta peruskoulun viimeisellä luokalla. He pystyivät hyödyntämään digitaaliseen oppimiseen liittyviä itseilmäisyyttä ja osallistumisen tai sen rajaamisen keinoja (vrt. Ito ym. 2013). Tässä orientaatiossa korostuivat myös omaan digiteknologiseen hallintaan ja digitaaliseen itseohjautuvuuteen liittynyt varmuus, jota ei välttämättä pääse osoittamaan (tai uskalla osoittaa) varsinaisissa oppituntitilanteissa.

No se on sopinut minulle oikein hyvin, että mä oon tämmönen todella aktiivinen oppilas, joka viittaa ahkerasti ja näin, että se on tietysti korostunut tässä korona-aikana, kun kauheen moni ei välttämättä sitä omaa mikrofoniaan uskalla avata, niin silloin pääsee loistaan. (Matias, kevät 2021.)

Tutkimuksemme nuorten erilaiset etäkouluorientaatiot kertovat kiinnostavasti siitä, miten normaalin kouluarjen katkeaminen teki monet koulunkäyntiin ja siihen liittyviin suhteisiin kiinnittyvät asiat uudella tavalla näkyviksi. Erityisesti konkreettinen etäisyys opettajiin viritti nuoret pohtimaan omaa oppimistaan ja toimijuuttaan oppijoina ja opiskelijoina (ks. Klika 2000). Kysymys on digitaaliseen opiskeluun ja oppimiseen kiinnittyvästä itseohjautuvuudesta ja sen vastakohtasta: osalle nuorista uudenlainen itseohjautuva oppiminen avasi mahdollisuuden myönteisiin koulupäiväkokemuksiin, osa puolestaan koki saman lähes heitteille jättämiseksi. Etäkoulun digitaaliset käytännöt eivät vastanneet kaikkien nuorten yhteisyyden ja sosiaalisuuden tarpeisiin (ks. Ito ym. 2013). Huomionarvoista nuorten pohdinnoissa oli digiteknologiaan liittyvien resurssien ja valmiuksien puntaroinnin lähes täydellinen puuttuminen. Teknologia oli olemassa ja se hallittiin, ja mieltä askarruttavat kysymykset etäkoulussa ja korona-aajan käytännöissä kiinnittyivät muihin asioihin.

Pohdinta ja johtopäätökset: poikkeuksellisen arkipäiväistyminen

No kyllähän se on, koska nyttien vaikeata kuvitella aikaa, tai vaikeaa niinku. Kyllähän mä muistan sitä, mutta vaikeata ajatella aikaa ennen sitä koronaa, että tuntuu, että tää on kestänyt niin kauan jo, että tämä on nyt ihan jokapäiväistä. (Mikael, kevät 2021.)

Monissa nuorten korona-ajan kokemusten raportoinneissa ovat korostuneet sosiaalinen eristäytyneisyys, harrastustoiminnan katkeaminen ja monenlaiset epävarmuudet. Tutkimuksemme osallistuneet yhdeksäsluokkalaiset nuoret eivät kuitenkaan nostaneet esiin tällaisia kokemuksia, ja myös yleinen arjen muutosten raportointi jäi vähäiseksi. Tutkimuksemme yksi lähtökohta oli pohtia eroja nuorten digitaalisissa käytännöissä ja valmiuksissa ja niiden näkymistä ja eriarvoistavaa merkitystä heidän elämänsä keskeisissä asioissa. Näyttää kuitenkin siltä, ettei korona-aika eristyskäytäntöineen tuonut ilmi mitään erityisiä havaintoja tässä suhteessa: digitaalisissa ympäristöissä toimiminen oli nuorille tuttua ja jokapäiväistä jo ennen pandemian lisäämää verkkovälitteisyyttä. Koulunkäynnin tavat pandemia-ajan eristysolot kuitenkin muuttivat, mutta myös etäkoulunkäyntiin kiinnitetyt näkemykset kiinnittyivät nuorten kerronnassa enemmän muihin asioihin kuin digitaalisten laitteiden tai infrastruktuurin käyttöön ja hallintaan. Vaikka koulut tekivätkin ”digiloikan”, nuoret eivät kokeneet digitalisuutta tai teknologisten ratkaisujen merkityksen kasvua pandemia-ajan erityisyytenä.

Koulu on yksi nuorten arjen tukipilareista, ja kouluun liittyvät muutokset näkyvät konkreettisina arjen käytäntöjen muutoksina. Haastattelemamme nuoret kohtasivat nämä muutokset eri tavoin ja erilaisin orientaatioin, jotka kiinnittyivät oppilaiden erilaisiin oppijaitsemäärittelyihin, digitaalisiin oppimisvalmiuksiin ja -intresseihin (Ito ym 2013). Osalle – ja erityisesti digitaaliseen opiskeluympäristöön arkailematta astuneille – etäkoulu näyttäytyi

parempana ja mielekkäämpänä vaihtoehtona kuin perinteinen aikakuriin nojaava ja omaa toimijuutta kahlitseva peruskouluarki. Vastoin ennakko-oletuksiamme etäkoulun luoma digiarki ei palautunut digitaalisiin valmiuksiin. Etäkoulun digitaalinen imperatiivi sai sen sijaan merkityksensä nuorten toimijuudessa oppijana ja opiskelijana. (Ks. Holloway ym. 2019.) Tämä huomio on kasvatusta ja koulutuspoliittisesti tärkeä ja ansaitsee jatkossa tulla tarkastelluksi enemmän ja laajemmilla aineistoilla. Digitaalisen opiskelun keskusteluissa on tärkeää kiinnittää huomiota siihen, että digitaalista toimijuutta tai osallisuutta ei tule ajatella kokemuksellisesta oppijatoimijuudesta irrallisena eivätkä etäopiskeluun liittyvät ongelmat ole ratkaistavissa vain teknologian keinoin tai oppilaiden digitaalisia valmiuksia rakennellen.

Digitaalinen osaaminen oli nuorilla riittävällä tasolla, he omaksuivat nopeasti etäkoulukäytäntöihin liittyvät tekniset taidot, sikäli kuin ne olivat koulun puolesta kunnossa. Erityisesti ensimmäisellä etäkoulujaksolla näin ei suinkaan aina ollut, ja koulujen sekä opettajien vaihtelevat etäkoulukäytännöt ja digitaalinen kädentaito vaativat nuorilta paljon. Vuonna 2021 etäkoulujakso oli lyhyempi ja toteutettiin jo laajemmin verkko-opetuksena, ja nuoret kokivatkin sen myönteisemmin kuin monella tavalla takkuisen ensimmäisen jakson.

Etäkoulun eriarvoistavista ulottuvuuksista on julkisessa keskustelussa puhuttu paljon, lähinnä digiloikan ja teknologiavalmiuksien näkökulmasta. Oletimme etäkoulun luovan yhdenvertaisia mahdollisuuksia ja palvelevan kaukana kouluistaan asuvia nuoria, kun koulumatkoihin ei kulu aikaa. Etäkoulusta hyötyvät ja siitä kärsivät eivät kuitenkaan erottuneet alueellisen ulottuvuuden kautta vaan opiskeluun ja sen uudenlaiseen itseohjautuvuuteen liittyvinä eroina. Etäisyyksien luomat mahdollisuuksien erot eivät liittyneet koulumatkoihin vaan etäisyyteen opetuksesta ja kavereista. Jotkut nuorista puhuivat itsensä sujuvasti ja mielellään uudenlaisen itseohjautuvuuden sisään, toiset puolestaan määrittelivät sen itselleen vieraaksi

ja oppimista tukahduttavaksi. Joillekin taustalle jäänyt etäopettaja merkitsi vapautta pedagogisen suhteen kontrollista ja kurista, joillekin puolestaan jäämistä ilman tukea, jota olisi tarvittu kipeästi. Myös suhde koulutovereihin sai osansa orientaatioita ja toimijuuksia määrittävänä attribuuttina: toiset kaipasivat etäkoulujaksolla kavereiden tuomaa seuraa, toiset loistivat, kun eivät olleet koululuokassa olevien sosiaalisten paineiden alaisina.

Tässä artikkelissa tarkastelimme nuorten kokemuksia koronaviruspandemian eristysoloissa elettyistä digitaalisista imperatiiveista. Tarkensimme katseen erityisesti korona-aikaisiin etäkoulujaksoihin. Pandemiapolitiikan keskellä digiteknologiasta muodostui väylä, joka korvasi opetukseen ja opiskeluun liittyviä arkisia käytäntöjä ja puhuttiin koulujen tekemästä ”digiloikasta”. Koska etäkoulun myötä kaikki tutkimuksemme nuoret tavalla tai toisella ottivat käyttöön varsin nopeasti digitaalisen koulunkäynnin ja oppimisen toimintatavat, sen kautta voi tarkastella laajemminkin digitalisaation ”lupausta” luoda nuorille yhdenvertaisia toiminnan tiloja ja osallistumismahdollisuuksia. Etäkoulukäytäntöjen on katsottu luovan digitaalisia jakoja ja huolta on kannettu siitä, onko kaikilla oppilailla tarvittavat digitaaliset valmiudet (ks. esim. Haapakoski 2020; Myllymäki 2020). Analyysimme osoittaa kuitenkin, että digiteknologiset ”parannukset” eivät itsessään ratkaise kaikkia etäopiskeluun liittyviä eriarvoisuuksia tuottavia kysymyksiä.

Nuorten pohdinnat koulupäivien ulkopuolisesta korona-ajan elämästä kuitattiin varsin vähäisin pohdinnoin. Koronan lisäämää vapaa-aikaa pidettiin yleisesti hyvänä asiana. Digitaalisuus ja verkkomaailman keskeisyys tuntuvatkin olevan jo niin luonteva osa nuorten arkea, että korona-ajan olosuhteet eivät juurikaan horjuttaneet heidän tekemisiään ja keskinäistä yhteydenpitoaan. Vaikka digitaalisuus oli pandemia-ajan rajoituksissa välttämätöntä ja lähes ainoa tapa hoitaa monia asioita, se limittyi varsin luontevasti muihin korona-ajan kokemuksellisiin käytäntöihin. Pandemia oli vain yksi

lisäkierre nuorten digitaalisessa arjessa, jota digitaalisuuden kulttuuriset ja yhteiskunnalliset välttämättömyydet kehystävät.

Lähteet

- Andrew, Alison & Cattan, Sarah & Costa Dias, Monica & Farquharson, Christine & Kraftman, Lucy & Krutikova, Sonya & Phimister, Angus & Sevilla, Almudena (2020). Inequalities in Children's Experiences of Home Learning during the COVID-19 Lockdown in England. *Fiscal Studies*, 41: 653–683. <https://doi.org/10.1111/1475-5890.12240>.
- Armila, Päivi & Käyhkö, Mari & Pöysä, Ville (2021). Irti arjesta. Hauskanpitoa harvaanasutulla kotiseudulla. Teoksessa Sinikka Aapola-Kari & Kaisa Vehkalahti & Päivi Armila (toim.). Sata nuorta, sata polkua aikuisuuteen. Laadullinen seurantatutkimus Nuoret ajassa. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto ja Nuorisotutkimusseura. 175–194.
- Bormann, Inka & Brøgger, Katja & Pol, Milan & Lazarová, Bohumíra (2021). COVID-19 and Its Effects: On the Risk of Social Inequality through Digitalization and the Loss of Trust in Three European Education Systems. *European Educational Research Journal* 20(5): 610–35. <https://doi.org/10.1177/14749041211031356>.
- Braun, Virginia & Clarke, Victoria (2022). *Thematic Analysis – Practical Guide*. Lontoo & Thousand Oaks & New Delhi & Singapore: Sage Publications.
- Eduskunta (2020). Koronapandemian hyvät ja huonot seuraukset lyhyellä ja pitkällä aikavälillä. Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan julkaisu 1/2020. Helsinki. https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/julkaisut/Documents/tuvj_1+2020.pdf (luettu 27.9.2021).
- Eubanks, Virginia (2018). *Automating Inequality. How High-Tech Tools Profile, Police, and Punish the Poor*. New York: Picador, St Martin's Press.
- Goman, Jani & Huusko, Mira & Isoaho, Kati & Lehtikko, Anu & Metsämuuronen, Jari & Rumpu, Niina & Seppälä, Hannele & Venäläinen, Salla & Åkerlund, Carola (2021). Poikkeuksellisten opetusjärjestelyjen vaikutukset tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumiseen eri koulutusasteilla. – Arviointihankkeen osa III: Kansallisen arvioinnin yhteenveto ja suositukset. Helsinki: Kansallisen koulutuksen arviointikeskus.
- Gordon, Tuula & Hynninen, Pirkko & Labelma, Elina & Metso, Tuija & Palmu, Tarja & Tolonen, Tarja (2007). Koulun arkea tutkimassa, Kokemuksia kollektiivisesta etnografiasta. Teoksessa Lappalai-

- nen, Sirpa & Hynninen, Pirkko & Kankkunen, Tarja & Lahelma, Elina & Tolonen, Tarja (toim.). *Etnografia metodologiana. Lähtökohdana koulutuksen tutkimus*. Tampere: Vastapaino. 41–64.
- Haapakoski, Hanna (2020). Korona toi kouluihin pakkodigiloikan ja paljasti epätasa-arvoisen tilanteen – miten tästä eteenpäin? Blogi, DNA. <https://www.dna.fi/blogi/-/blogs/kuinka-sinun-lapsesi-parjasi-korona-toi-kouluihin-pakkodigiloikan-ja-paljasti-epatasa-arvoisen-tilanteen> (luettu 15.2.2022).
- Haikkola, Lotta & Kauppinen, Eila (2020). Nuorten korona-ajan yksinäisyys ja näkemykset koronan vaikutuksista tulevaisuuteen. *Näkökulma-kirjoitus*. <https://www.nuorisotutkimusseura.fi/nakokulma66> (luettu 24.9.2021).
- Hargittai, Ezster & Hinnant, Amanda (2008). Digital Inequality: Differences in Young Adults' Use of the Internet. *Communication Research* 35(5): 602–621. <https://doi.org/10.1177/0093650208321782>.
- Helsper, Ellen (2021). *The Digital Disconnect. The Causes and Consequences of Digital Knequalities*. Lontoo & Thousand Oaks: Sage.
- Holloway, Sarah & Holt, Louise & Mills, Sarah (2019). Questions of Agency: Capacity, Subjectivity, Spatiality and Temporarily. *Progress in Human Geography* 43(3): 458–477. <https://doi.org/10.1177/0309132518757654>.
- Ito, Mizuko & Baumer, Sonja & Bittanti, Matteo & Boyd, Danah & Cody, Rachel & Herr Stephenson, Becky & Horst, Heather & Lange, Patricia & Mahendran, Dilan & Martinez, Katynka & Pascoe, C.J. & Perkel, Dan & Robinson, Laura & Sims, Christo & Tripp, Lisa (2019). *Hanging Out, Messing Around and Geeking Out: Kids Living and Learning with New Media*. Cambridge: MIT Press.
- Ito, Mizuko & Gutiérrez, Kris & Livingstone, Sonia & Penuel, Bill & Rhodes, Jean & Salen, Katie & Schor, Juliet & Sefton-Green, Julian & Watkins, S. Craig (2013). *Connected Learning: An Agenda for Research and Design*. Irvine: Digital Media and Learning Research Hub.
- Jasanoff, Sheila & Kim, Sang-Hyun (2015). *Dreamscapes of Modernity Sociotechnical Imaginaries and the Fabrication of Power*. Chicago: University of Chicago Press.
- Kivijärvi, Antti (2014). *Piilossa kasvattajilta. Nuoret ja hengailutilojen viehätys*. Teoksessa Harinen, Päivi & Käyhkö, Mari (toim.). *Mutta mikä on tutkimuksen teoreettinen kysymys?* Leena Kosken juhla-kirja. Joensuu: University Press of Eastern Finland. 120–136.
- Klika, Dorle (2000). Herman Nohl. Sein "Pädagogischer Bezug" in Theorie, Biographie und Handlungspraxis. Köln: Böhlau Verlag.
- Literat, Ioana & Kligler-Vilenchik, Neta & Brough, Melissa & Blum-Ross, Alicia (2018). Analyzing Youth Digital Participation: Aims, Actors, Contexts and Intensities. *The Information Society* 34(4): 261–273.
- Livingstone, Sonia (2010). Digital Learning and Participation among Youth: Critical Reflections on Future Research Priorities. *International Journal of Learning and Media* 2(2–3): 1–13.
- Myllymäki, Irmeli (2020). Etäopetuksesta korona-ajan hyvä perintö. Blogi, Kuntaliitto. <https://www.kuntaliitto.fi/blogi/2020/etaopetuksesta-korona-ajan-hyva-perinto> (luettu 15.2.2022).
- Olsson, Pia (2018). *Kaikki vähän erilaisii. Yläkoulun sosiaaliset suhteet*. Helsinki: Gaudeamus.
- Paju, Petri & Hoikkala, Tommi (2014). *Apina pulpetissa. Ysiluokan yhteisöllisyys*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura ja Nuorisotutkimusverkosto.
- Pitt, Caroline & Zelnick, Leila & Hock, Ari & Davis, Katie (2021). *The Kids Are / Not / Sort of All Right* Technology's Complex Role in Teen Wellbeing During COVID-19*. CHI Conference on Human Factors in Computing Systems, 8–13.5.2021, Jokohama, Japani. ACM, New York, NY, USA, <https://doi.org/10.1145/3411764.3445541>.
- Roberts, Ken (2020). Locked Down Leisure in Britain. *Leisure Studies* 39(5): 617–628. <https://doi.org/10.1080/02614367.2020.1791937>.
- Robinson, Laura & Cotten, Sheila & Ono, Hiroshi & Quan-Haase, Anabel & Mesch, Gustavo & Chen, Wenhong & Schulz, Jeremy & Hale, Timothy & Stern, Michael (2015). Digital inequalities and why they matter. *Information, Communication & Society* 18(5): 596–582.
- Salasuo, Mikko (2021). *Edellinen "Suomen malli". Neuvottelua lasten ja nuorten vapaa-ajan harrastamisen yhteiskunnallisesta perustelusta sotien jälkeen*. Teoksessa Salasuo, Mikko (toim.). *Harrastamisen äärellä. Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus 2020*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö, Valtion nuorisoneuvosto ja Nuorisotutkimusverkosto. 17–30.
- Salasuo, Mikko & Tarvainen, Kai & Myllyniemi, Sami (2021). *Luku 3: Medioitunut vapaa-aika*. Teoksessa Salasuo, Mikko (toim.). *Harrastamisen äärellä. Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus 2020*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö, Valtion nuorisoneuvosto ja Nuorisotutkimusverkosto. 59–68.
- Shanahan, Lilly & Steinhoff, Annekatrin & Bechtiger, Laura & Murray, Aja & Nivette, Amy & Hepp, Urs & Ribeaud, Denis & Eisner, Manuel (2020). *Emotional Distress in Young Adults During the*

- COVID-19 Pandemic: Evidence of Risk and Resilience From a Longitudinal Cohort Study. *Psychological Medicine*: 1–10.
- Sivenius, Ari & Armila, Päivi (2021). Vuosi lähempänä hautaa? Törmäyksiä demokraattisessa koulutusyhteiskunnassa. *Kasvatus & Aika* 15(3–4): 227–244.
- Sjögren, Anna & Engdahl, Mattias & Hall, Caroline & Holmlund, Helena & Lundin, Martin & Mühlrad, Hanna & Öckert, Björn (2021). Barn och unga under coronapandemia. Lärdomar från forskning om uppväxtmiljö, skolgång, utbildning, och arbetsmarknadsinträde. Institutet för arbetsmarknad och utbildningspolitisk utvärdering (IFAU). <https://www.ifau.se/globalassets/pdf/se/2021/r-2021-02-barn-och-unga-under-coronapandemin.pdf> (luettu 27.1.2022).
- Talsi, Noora & Tuuva-Hongisto, Sari (2007). Teknologinen imperatiivi ja paikallinen teknologiapolitiikka. *Tiedepolitiikka* 2/2007: 49–56.
- Tuomivaara, Seppo & Alasoini, Tuomo (2020). Digitaalisen kuilun ja digivälineiden erilaiset käyttäjät Suomen työelämässä. Helsinki: Työterveyslaitos. <https://www.julkari.fi/handle/10024/140828> (luettu 30.9.2021).
- Tuuva-Hongisto, Sari & Pöysä, Ville & Armila, Päivi (2016). Syrjäkylien nuoret: Unohdetut kuntalaiset? Helsinki: KAKS.
- Vehkalahti, Kaisa, Armila, Päivi & Sivenius, Ari (2021). Emerging Adulthood in the Time of Pandemic: The COVID-19 Crisis in the Lives of Rural Young Adults in Finland. *Young* (29)4: 399–416.

Sattumaa(ko?)

J. N.

Muistan miettineeni jo useita vuosia, että jokaisen elämän aikana tapahtuu joku maailmaa mullistava kriisi, oli se sitten sota, lama tai pandemia. Olin jo hyväksynyt siis kauan sitten, että joku osuu omalle kohdallekin, mutta en todellakaan ollut varautunut siihen, mitä se konkreettisesti olisi.

Korona-pandemian alkaessa olin juuri täytännyt 20 ja vakituisissa töissä. Urani oli pilkun tarkkaan suunniteltu jo useita vuosia sitten. Opiskelen, työllistyn hetkeksi, opiskelen lisää, työllistyn ikuisesti. Olin töissä toimistossa, jossa tehtiin vähintään kyseenalaista kauppaa kestävän kehityksen varjolla ja hyväuskoisten ihmisten kustannuksella. Meillä oli tiivis yhteisö, koska kaikkia pänni yhtä paljon, ja kaikki pelkäsivät seuraavan kuukauden tulostavoitteita.

Kun toimisto tyhjjeni ihmisistä, olin lähes ainoa joka jäi autiolle toimistolle. Uusia työntekijöitä koulutettiin viereisessä konfrensсиюoneessa, mutta hekin lähtivät kotitoimistoille pian koulutuksen päätyttyä. Ennen uudet työntekijät toivotettiin tervetulleiksi sankoin joukoin juhlien, nyt vilkuttamalla Teamsin chatissa, kun uusi nimi ilmestyi ruudulle.

Kuten tästä synkeästä aloituksesta olettaa saattaa, paloin aika äkkiä loppuun. Tulostavoitteet jäivät saavuttamatta, yhteisöllinen arki toimistolla oli muisto vain, toisessa kaupungissa asuvan perheen näkeminen lähes mahdotonta, ylipäänsä ystävien näkeminen harventunut ja ne vähäiset kohtaamiset aina varauksella ”jos en ole kipeä, jos läheiseni ei ole kipeä”. Kaikki pelkäsivät kipeäksi tulemistä, sillä se oli aina isosti kaikesta muusta pois. Ja kun puhun ”muusta” en tarkoita vain ystävien välisiä hassutteluita, vaan

pelkoa toimeentulosta, läheisten terveydentilasta ja esimerkiksi oman lapsen syntymään osallistumisen hankaloitumisesta.

Lähipiiriini mahtui myös heitä, jotka suistuivat maailman sulkeutuessa väärän tiedon pariin. He kehottivat kyseenalaistamaan kaiken, paitsi tietysti heidän väitteitään salajuonista kansaa vastaan. Tunsin surua, koska tiesin, että heidän usko oli oire jo pidempään jatkuneesta kuulumattomuuden tunteesta. Oli helppo olla luottamatta lähteisiin, jotka olivat toistuvasti jättäneet heidät huomiotta esim. päihde- ja mielenterveyspalveluissa, sosiaalipalveluissa tai koulussa. Koin surua myös siitä, ettei minusta ollut väittelemään heidän kanssaan. Pohdin edelleen, onko heille paikka varattuna sydämessäni, kun tämä kaikki loppuu, kun voimme jälleen jakaa saman käsityksen yhteisestä maailmasta.

Loppuun palamisen seurauksena hain ammattikorkeakouluun opiskelemaan tradenomiksi, se tuki aiempaa tutkintoani, sekä cv:täni, jossa kaupan ala oli vahvasti edustettuna. Tiesin olevani hyvä, ja toivoin nopeaa menestystä opinnoissa, jotta pääsisin takaisin töihin entistä parempana. Pääsinkin todistuksella sisään pääsykokeet välttäen. Hyvä niin, koska kokeisiin lukemiselle en olisi pystynyt antamaan aikaani jo valmiiksi tyhjistä jaksamispankistani.

Opintojen aloittaessani 2020 syksyllä, oli Korona vielä verrattain uusi asia myös opintoja järjestäville tahoille sekä opettajille. Yhteisiä käytäntöjä ei tuntunut olevan ja toimintatavat vaihtelivat opettajakohtaisesti suurestikin. Etätyösuosituksen aikana saattoi olla päiviä, jona olin aamun ensimmäisen tunnin etänä, seuraavan koululla ja kolmannen taas kotona, neljäs

peruttiin 10 minuuttia ennen tunnin alkua. Tämä turhautti, ja aiheutti ylimääräistä päänvaivaa siirtymistä, jotka lukujärjestyksen mukaan tulisi olla mahdollisia 15 minuutin sisällä. Tuntui, että tavoite tartuntojen välttämiseksi oli yhteinen ja jatkuvasti puheissa, mutta käytännön toteutus ontui pahasti.

Olin odottanut opiskelijatapahtumia innolla. Haalarit oli isolla rahalla hankittu ja ensimmäiset merkitkin jo kouluun hakiessa onnea tuomaan. Kerkesin osallistua yksin opiskelijabileisiin, kunnes kaikki peruttiin. Tuntui, ettei juhlien merkitystä uusille opiskelijoille, varsinkin muista kaupungeista muuttaneille, pysähdetty tarkastelemaan tarpeeksi. Hätä oli suuri koronan leviämisestä, mutta niin myös meidän uusien opiskelijoiden hätä yhteisön muodostamisesta, ilman järjestettyjä mahdollisuuksia siihen. Me olimme jättäneet aikaisemmat yhteisömme, entiset koulut, työpaikat ja osa entisen kotipaikkakuntansa. Me luotimme, että uusi yhteisö odottaa meitä ja toivottaa tervetulleeksi. Näin ei kuitenkaan koskaan käynyt. Koska meidät oli jaettu luokkana pienryhmiin, en päässytäkään tutustumaan muihin luokkalaisiini kunnolla koko lukuvuoden aikana. Koulusta ei jäänyt minulle ketään, jota voisin kutsua ystäväkseni.

Lukuvuoden lopussa olin jo päättänyt, etten aio jatkaa opintoja näin. Etäily oli sekavaa, yhteisön tuen tuntua ei näkynyt ja olin yksin. Onnekseni Instagramissa seuraamani järjestö oli etsimässä lisää kehittäjiä riveihinsä. Aloitin vapaaehtoisena ryhmässä, sitten sainkin jo useampia tarjouksia palkallisista keikoista. Ryhmän tuki oli ennen näkemätöntä, jokaisella kerralla tunsin kuuluvani. Lähdin ryhmästä voimaantuneena, uusia oppeja mukanani ja vakuuttuneena

na siitä, että maailma on taas hieman parempi paikka. Työstä tuli koko koronan, ja kenties tähänastisen urani merkityksellisin sattuma. Uusia mahdollisuuksia tupsahteli tasaista tahtia, verkostoiduin kiinnostavien tyyppien kanssa ja tutustuin heidän takanansa oleviin organisaatioihin. Ryhmä pysyi kotisatamana, vaikka huijelin pitkin Suomea ja etänä pitkin maailmaa kokemassa tilaisuuksia, jossa luotiin tulevaa jaettuun arvoihin yhdenvertaisuudesta, kestäväyydestä ja paremmasta huomisesta.

Yhdenvertaisuus, rakkaus ja kaiken elämän kunnioittaminen ovat elämäni tärkeimpiä arvoja, ovat aina olleet, ainakin ajatuksen tasolla. Koronan vuoksi huomasin useampien ihmisten pysähtyvän, tuskin vapaaehtoisesti, mutta kuitenkin. Keskustelut minuudesta ja maailmasta siirtyivät sankoin joukoin someen. Tämä mahdollisti minullekin paitsi yllä mainitun järjestön äärelle ajautumisen, mutta myös ajatuksen tasolla kuplineiden arvojen käytännön tekemiseen siirtymisen. En enää häpeillyt burn outtia, en syyttänyt pelkästään itseäni opintojen laaavasta tahdistä. En lamaantunut tajutessani, ettei opiskelemani ala itseasiassa edes kiinnostanut minua enää. Ymmärsin, ettei minun tarvitse tehdä sitä missä olen hyvä, vaan voin tehdä sitä, mikä minua kiinnostaa ja oppia matkalla. Mahdollisimman nopea ja tehokas suoritus ei ollut minun unelmani, vain jotain ulkoa opittua, josta voisi oppia pois. Haluan oppia hitaasti kokeillen, tunnustellen ja keskiteiltä poiketen. Olen utelias niistä pienistä poluista, jotka eivät välttämättä johda mihinkään, mutta niitä on ihana kulkea. Ne tuottavat minulle iloa ja kokemuksen siitä, että kuulun tähän maailmaan juuri tällaisena, ja se riittää.

OSALLISUUDEN KOKEMUS KORONA-AIKANA

Nuorten osallisuuden kokemus ja siinä tapahtuneet muutokset vuosina 2019–2021: ovatko erot kasvaneet koronaepidemian aikana?

Lars Leemann & Lotta Virrankari

Johdanto

Keväällä 2020 alkanut koronaepidemia poikkeusaikana on vaikuttanut kielteisesti nuorten hyvinvointiin esimerkiksi lisäämällä ahdistus- ja masennusoireilua (Aalto-Setälä ym. 2021; Chawla ym. 2021). Etäkouluun siirtymisen ja harrastustoiminnan keskeytymisen lisäksi myös palvelujen saatavuus on heikentynyt (esim. Hakulinen ym. 2020). Vaikka koronaepidemia on koskettanut koko ikäluokkaa, sen vaikutukset ovat olleet suurimmat haavoittuvassa asemassa olevilla ryhmillä, kuten sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvilla, maahan muuttaneilla, vammaisilla sekä perheessään toimeentulovaikeuksia kokevilla nuorilla (esim. Majlander ym. 2022; Baumel ym. 2021; Darmody ym. 2021).

Osallisuuden kokemus kytkeytyy eriarvoisuuden mekanismeihin, sillä matala osallisuuden kokemus on yhteydessä sekä sosioekonomisiin tekijöihin, kuten köyhyyteen ja heikompaan työmarkkina-asemaan, että erilaisiin hyvinvoinnin vajeisiin, kuten psyykkiseen kuormittuneisuuteen ja yksinäisyyteen (esim. Leemann 2020; Leemann ym. 2022; Hedman ym. 2021). Lähestymme osallisuutta tässä tutkimuksessa osallisuuden viitekehyksen kautta (Isola ym. 2017), jossa keskeistä on ihmisen kokemus siitä, miten hän kokee pystyvänsä tavoittelemaan itselleen mielekkäitä asioita. Yksilölliset toimintavalmiudet rakentuvat relationaalisesti suhteessa toisiin ihmisiin. Osallisuuden kokemus rakentuu siten siitä, että ihmisellä on kokemuksia kuulluksi tulemisesta sekä omaan elämään ja elinympäris-

töön vaikuttamisesta ja että hän kuuluu johonkin itselleen tärkeään ryhmään tai yhteisöön. Keskeistä on myös, että päivittäiset tekemiset ja elämä ylipäätään tuntuvat merkityksellisiltä. (Isola ym. 2017; Leemann ym. 2022.)

Koronaepidemia on lisännyt eristäytymistä toisista ihmisistä, pelkoa taudin saamisesta tai muiden tartuttamisesta sekä vaikeuttanut oman tai perheen elämän ja tulevaisuuden hallitsemista ja suunnittelua. Nämä mekanismit heikentävät osallisuuden kokemuksen rakentumisen edellytyksiä heikentyneen ennakoitavuuden sekä koherenssin ja vuorovaikutuksen vähentymisen vuoksi (Isola ym. 2017; Leemann ym. 2022). Tiivistä yhteyttä vanhempiinsa kokeneilla tai ystäviensä kanssa säännöllisesti video- tai äänipuhelujen avulla keskustelleilla nuorilla oli kevään 2020 poikkeusolojen aikana muita vähemmän mielenterveyden haasteita (Cooper ym. 2021). Osallisuuden kokemukseen liittyy oleellisesti myös riittävät tiedolliset, sosiaaliset ja kulttuuriset resurssit, jotka auttavat tekemään ympäröivästä maailmasta hallittavan (Isola ym. 2017). Maahan muuttaneilla perheillä on havaittu haasteita ymmärtää koulutusjärjestelmää, eikä heillä ole ollut tarjota etäkouluun vaadittavia riittäviä tietoteknisiä välineitä (Guruge ym. 2021). Korona-ajan pitkittyminen yhdistyneenä kasautuneisiin vaikeuksiin heikentää myös kykyä irrottautua edes hetkeksi omista vaikeuksista. Vaikeuksista irrottautuminen puolestaan auttaisi orientoimaan mieltä tulevaan, mikä on keskeistä osallisuudessa (Isola ym. 2017, 18).

Osallisuuden edistäminen on noussut viime vuosina keskeiseksi lapsi- ja nuorisopolitiikan tavoitteeksi. Erityisenä painopisteenä on ollut vahvistaa haavoittuvassa asemassa olevien osallisuuden kokemusta eriarvoistumisen vähentämiseksi. Väestötasolla tutkimustietoa nuorten osallisuuden kokemuksesta on saatavilla niukasti. Aiemmat analyysit osoittavat kuitenkin haavoittuvassa asemassa olevien nuorten osallisuuden kokemuksen olleen muita heikompi jo ennen koronaepidemiaa (esim. Virrankari ym. 2020). Tutkittua tietoa osallisuuden kokemuksen muutoksista koronaepidemian aikana ei vielä ole. Koronaepidemian vaikutuksia nuorten hyvinvointiin tarkastelevien tutkimusten perusteella on syytä olettaa, että osallisuuden kokemus on heikentynyt ja että kielteiset vaikutukset olisivat vahvempia haavoittuvassa asemassa olevilla nuorilla. Siksi tarkastelemme artikkelissamme nuorten osallisuuden kokemusta vuosina 2019 ja 2021 sekä sinä aikana tapahtuneita muutoksia keskittyen erityisesti haavoittuvassa asemassa oleviin nuoriin. Puhumme osallisuuden kokemuksen eriarvoisuudesta ja sen kehityksestä, sillä analysoimme eroja taustamuuttujien vastausvaihtoehtojen välillä. Koronaepidemia kehystää tutkimustamme, vaikkakaan kaikki vuosina 2019–2021 tapahtuneet muutokset eivät välttämättä johdu koronaepidemiasta.

Tutkimuskysymykset

Tutkimme nuorten osallisuuden kokemusta väestötasolla vuosina 2019 ja 2021 erilaisten haavoittuvuutta kuvaavien taustamuuttujien valossa. Pääkiinnostuksena ovat näiden vuosien väliset erot eli osallisuuden kokemuksen eriarvoisuuden kehitys. Siksi päätutkimuskysymyksenä esitämme: onko vuosien 2019–2021 välinen tarkastelujakso syventänyt nuorten välistä eriarvoisuutta osallisuuden kokemuksen näkökulmasta? Vuoden 2019 aineisto kerättiin ennen koronaepidemiaa, vuoden 2021 aineisto koronaepidemian aikana.

Väestötasosta tietoa nuorten osallisuuden kokemuksesta on hyvin niukasti. Aikuisväestössä haavoittuvassa asemassa olevien osallisuuden kokemus on raportoitu muita heikommaksi. Siksi toisena tutkimuskysymyksenä esitämme: onko haavoittuvassa asemassa olevien nuorten osallisuuden kokemus ikätovereita matalampi?

Vastaamme tutkimuskysymyksiin analysoimalla osallisuusindikaattorin keskiarvoa vuonna 2019 ja 2021 eri taustamuuttujien mukaan. Päätutkimuskysymykseen vastataan tarkastelemalla vuosien välistä eroa taustamuuttujien vastausvaihtoehtoissa. Toiseen tutkimuskysymykseen vastataan analysoimalla eroja taustamuuttujien vastausvaihtoehtojen välillä molempina vuosina. Tulokset tarjoavat uutta tietoa nuorten osallisuuden kokemuksesta ja siihen liittyvän eriarvoisuuden kehityksestä. Tietoa voidaan hyödyntää nuorten hyvinvoinnin ja osallisuuden edistämiseksi sekä eriarvoisuuden vähentämiseksi.

Aineisto ja menetelmät

Tutkimuksen aineistona käytetään vuosien 2019 ja 2021 Kouluterveyskyselyjen vastauksia perusopetuksen 8.- ja 9.-luokkalaisilta, lukiolaisilta ja ammatillisen oppilaitoksen opiskelijoilta. Kouluterveyskysely on Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) joka toinen vuosi järjestämä kysely, johon vastataan oppitunnin aikana nimettömästi. (THL 2022a.) Vuoden 2019 kyselyyn vastasi perusopetuksen 8.- ja 9.-luokkalaisista 89 570 (kattavuus 75 %), lukiolaisista 44 636 (arvio kattavuudesta 69 %) ja ammatillisen oppilaitoksen opiskelijoista 25 047 (kattavuutta ei voida arvioida). Vuoden 2021 vastaavat luvut olivat 94 389 (kattavuus 77 %), 47 410 (arvio kattavuudesta 71 %) ja 23 234 (arvio kattavuudesta 34 %).

Osallisuuden kokemusta mitattiin validoidulla osallisuusindikaattorilla (Leemann ym. 2022). Osallisuusindikaattori on ollut Kouluterveyskyselyssä vuodesta 2019. Indikaattori koostuu kymmenestä väittämästä, joihin vas-

tataan viisiportaisella Likertin asteikolla (täysin eri mieltä – täysin samaa mieltä): ”Tunnen, että päivittäiset tekemiseni ovat merkityksellisiä”, ”Saan myönteistä palautetta tekemisistäni”, ”Kuulun itselleni tärkeään ryhmään tai yhteisöön”, ”Olen tarpeellinen muille ihmisille”, ”Pystyn vaikuttamaan oman elämäni kulkuun”, ”Tunnen, että elämälläni on tarkoitus”, ”Pystyn tavoittelemaan minulle tärkeitä asioita”, ”Saan itse apua silloin, kun sitä todella tarvitsen”, ”Koen, että minuun luotetaan” ja ”Pystyn vaikuttamaan joihinkin elinympäristöni asioihin”.

Osallisuusindikaattorin summapistemäärä (0–100 pistettä) muodostetaan kaavalla:

$$\text{Summapistemäärä (0–100)} = \left(\sum_{i=1}^{10} x_i - 10\right) \times 2,5.$$

Summapistemäärän laskeminen edellyttää, että vastaaja on vastannut jokaiseen väittämään. Vuonna 2019 osallisuusindikaattorin kaikkiin väittämiin vastanneiden lukumäärä oli 143 528 (92,5 % vastaajista). Vuonna 2021 vastaava lukema oli 149 632 (93,1 % vastaajista). Mitä korkeampi osallisuusindikaattorin pistemäärä, sitä vahvempi osallisuuden kokemus on.

Osallisuuden kokemusta tarkastellaan suhteessa erilaisiin taustamuuttujiin. Käytämme sekä sosiodemografisia että terveyttä ja hyvinvointia kuvaavia muuttujia. Sosiodemografisia muuttujia tutkimuksessaamme ovat virallinen sukupuoli, koettu sukupuoli, seksuaalinen suuntautuminen, perheen taloudellinen tilanne, Suomessa asuttu aika sekä asumismuoto. Terveyttä ja hyvinvointia kuvaavista muuttujista olemme valinneet koetun terveyden, fyysisen toimintarajoitteen, kahden viikon aikana ilmenneen masennusoireilun sekä koetun yksinäisyyden. Aikuisväestössä useat näistä tekijöistä ovat yhteydessä osallisuuden kokemukseen (Leemann 2020). Taustamuuttujia vastausvaihtoehtoineen kuvataan lyhyesti tulososiossa, lisätietoa niistä löytyy Kouluterveyskyselyn indikaattorikuvauksista (THL 2022b). Toisin kuin indikaattorikuvauksissa käytämme taustamuuttujien kaikkia vastausvaihtoehtoja osassa analyyseissämme.

Analyysit tehtiin laskemalla taustamuuttujien vastausvaihtoehtojen osallisuusindikaattorin keskiarvot ja keskiarvojen luottamusvälit ($\alpha = 0,05$: luottamusväli 95 %; $\alpha = 0,01$: luottamusväli 99 %; $\alpha = 0,001$: luottamusväli 99,9 %). Keskiarvojen erot tulkittiin tilastollisesti merkitseviksi, jos niiden luottamusvälit eivät menneet päällekkäin (luottamusväli 95 %: $p < 0,05$; luottamusväli 99 %: $p < 0,01$; luottamusväli 99,9 %: $p < 0,001$). Tarkastelimme sekä vuosien välisiä että vastausvaihtoehtojen välisiä eroja. Jälkimmäisiä kutsutaan myös tasoeroiksi. Kaikki tulokset on koottu liitetaulukkoon. Analyysit suoritettiin SPSS-ohjelmalla (versio 27).

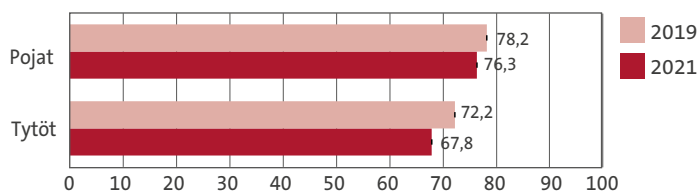
Aineistot muodostavat kaksi poikittaisaineistoa. Suuren kattavuuden perusteella niitä käytetään kuitenkin seurantatutkimuksena väestötasolla. On huomioitava, etteivät samat vastaajat ole taustalla, kun kirjoitamme osallisuuden kokemuksen muutoksista.

Tulososio

Vuonna 2019 osallisuusindikaattorin keskiarvo kaikilla vastaajilla oli 75 pistettä, kun se vuonna 2021 oli 71,8 pistettä ($p < 0,001$). Suomen aikuisväestön osallisuuden kokemuksen keskiarvo vuonna 2019 oli 75,2 pistettä eli lähes sama (Hedman ym. 2021).

Virallinen sukupuoli

Tyttöjen osallisuusindikaattorin keskiarvo laski vuosien 2019–2021 aikana poikia enemmän (kuvio 1). Poikien osallisuusindikaattorin keskiarvossa laskua kahden vuoden aikana oli 1,8 pistettä ($p < 0,001$), kun taas tytöillä keskiarvo laski 4,3 pisteellä ($p < 0,001$). Poikien ja tyttöjen välillä jo vuonna 2019 ollut kuuden pisteen tasoero kasvoi 8,5 pisteeseen. Tyttöjen ja poikien välinen ero oli molempina vuosina tilastollisesti merkitsevä ($p < 0,001$).

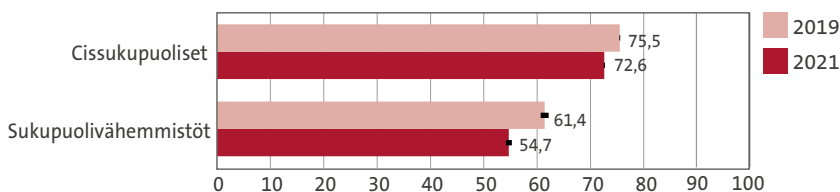

Kuvio 1. Osallisuusindikaattorin keskiarvo (0–100 pistettä) ja 95 prosentin luottamusvälit virallisen sukupuolen mukaan vuosina 2019–2021.

Koettu sukupuoli

Sukupuolivähemmistöihin kuuluvilla vastaajilla osallisuuden kokemus laski vuosina 2019–2021 cissukupuolisia selkeästi enemmän (kuvio 2). Sukupuolivähemmistöihin kuuluvat vastaajat, joiden koettu sukupuoli ei vastannut virallista sukupuolta. Cissukupuolisilla osallisuusindikaattorin keskiarvo laski vuodesta 2019 2,9

pisteellä vuoteen 2021 ($p < 0,001$). Sukupuolivähemmistöihin kuuluvilla laskua osallisuusindikaattorin keskiarvossa kahden vuoden aikana oli 6,7 pistettä ($p < 0,001$). Heillä oli jo vuonna 2019 cissukupuolisia selkeästi matalampi osallisuusindikaattorin keskiarvo, joten ero vain syveni entisestään. Molempina vuosina ryhmien väliset erot olivat tilastollisesti merkitseviä ($p < 0,001$).

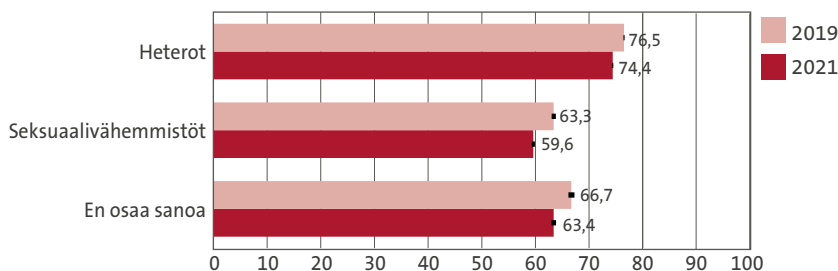

Kuvio 2. Osallisuusindikaattorin keskiarvo (0–100 pistettä) ja 95 prosentin luottamusvälit koetun sukupuolen mukaan vuosina 2019–2021.

Seksuaalinen suuntautuminen

Seksuaalivähemmistöjen osallisuusindikaattorin keskiarvo laski vuosien 2019–2021 aikana heteroja ja seksuaalisen suuntautumisensa epävarmoiksi kokevia enemmän (kuvio 3). Seksuaalivähemmistöihin luettiin vastaajat, jotka valitsivat vastausvaihtoehdon ”bi- tai panseksuaali”, ”homo tai lesbo” tai ”mikään edellä olevista ei sovi kuvaamaan minua”. Heteronuorilla keskiarvo osallisuusindikaattorilla laski kahdessa vuodessa 2,1 pisteellä ($p < 0,001$). Seksuaalivähemmistöillä vastaava lukema oli 3,7 pistettä

($p < 0,001$). Niiden, jotka eivät osanneet sanoa seksuaalista suuntautumistaan, osallisuusindikaattorin keskiarvon lasku, 3,4 pistettä, sijoittui näiden väliin ($p < 0,001$). Osallisuuden kokemuksessa ilmeni selkeät tasoerot jo vuonna 2019, eli osallisuuden kokemus oli heteroja selkeästi heikompaa seksuaalivähemmistöillä ja niillä, jotka eivät osanneet sanoa seksuaalista suuntautumistaan. Molempina vuosina erot osallisuusindikaattorin keskiarvoissa olivat ryhmien välillä tilastollisesti merkitseviä ($p < 0,001$).

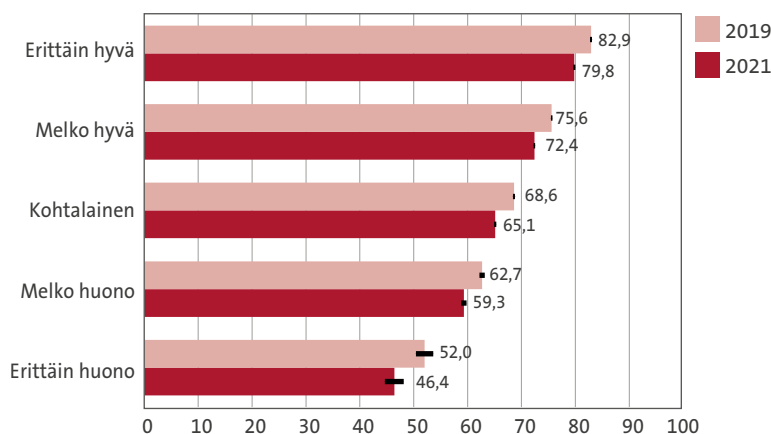

Kuvio 3. Osallisuusindikaattorin keskiarvo (0–100 pistettä) ja 95 prosentin luottamusväli seksuaalisen suuntautumisen mukaan vuosina 2019–2021.

Taloudellinen tilanne

Osallisuusindikaattorin keskiarvo laski vuosina 2019–2021 eniten niillä vastaajilla, jotka arvioivat perheensä taloudellisen tilanteen erittäin huonoksi (kuvio 4). Heillä laskua oli 5,6 pistettä ($p < 0,01$), kun muissa vastausvaihtoehdoissa (erittäin hyvä, melko hyvä, kohtalainen ja melko huono) osallisuusindikaattorin keskiarvo laski kahdessa vuodessa noin 3 pistettä ($p < 0,001$). Perheen taloudellisessa tilanteessa

näkyivät selkeät tasoerot jo vuonna 2019 – mitä huonommaksi tilanteen arvioi, sitä matalampi osallisuuden kokemus oli, ja ero erittäin hyväksi ja erittäin huonoksi kokeneilla oli 30 pistettä. Eriarvoisuus perheen taloudellisen tilanteen perusteella kasvoi kahdessa vuodessa siten, että kaikista haavoittuvimmassa asemassa olevien osallisuuden kokemus laski muita enemmän. Molempina vuosina kaikki erot osallisuusindikaattorin keskiarvoissa vastausvaihtoehtojen välillä olivat tilastollisesti merkitseviä ($p < 0,001$).

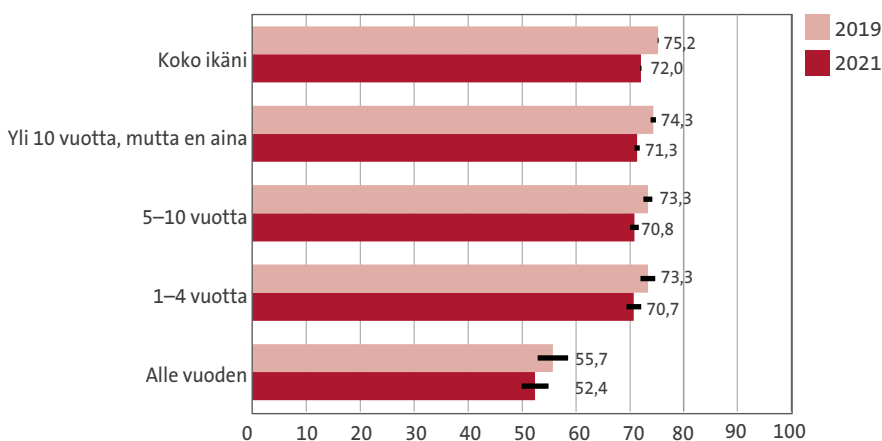

Kuvio 4. Osallisuusindikaattorin keskiarvo (0–100 pistettä) ja 95 prosentin luottamusväli perheen koetun taloudellisen tilanteen mukaan vuosina 2019 ja 2021.

Suomessa asuttu aika

Vastajaajan Suomessa asuman ajan kestolla ei ollut vaikutusta osallisuuden kokemuksiin tapahtuneisiin muutoksiin vuosina 2019–2021 (kuvio 5). Osallisuusindikaattorin keskiarvo oli laskenut melko tasaisesti kahdessa vuodessa kaikissa vastausvaihtoehdoissa (ero vuosien 2019–2021 välillä 2,5–3,2 pistettä). Erot osallisuusindikaattorin keskiarvoissa kahden vuoden välillä olivat tilastollisesti merkitseviä 1–4 vuotta tai alle vuoden Suomessa asuneita lukuun ottamatta. Osallisuuden kokemuksen näkökulmasta keskeistä ei ole niinkään Suomessa asuttu aika vaan se,

mikäli Suomeen on muuttanut vasta hiljattain. Alle vuoden Suomessa asuneiden osallisuusindikaattorin keskiarvot erosivat selvästi muista vastausvaihtoehdoista, joissa osallisuusindikaattorin keskiarvot olivat samansuuntaisia (esim. 70,7–72,0 pistettä vuonna 2021). Alle vuoden Suomessa asuneilla osallisuuden kokemus oli siten lähes 20 pistettä heitä matalampi. Heillä erot kaikkiin muihin ryhmiin verrattuna olivat molempina vuosina tilastollisesti merkitseviä ($p < 0,001$). Muiden ryhmien erot aina Suomessa asuneihin verrattuna olivat tilastollisesti merkitseviä ($p < 0,05$ tai $p < 0,01$) lukuun ottamatta 1–4 vuotta Suomessa asuneita vuonna 2021.

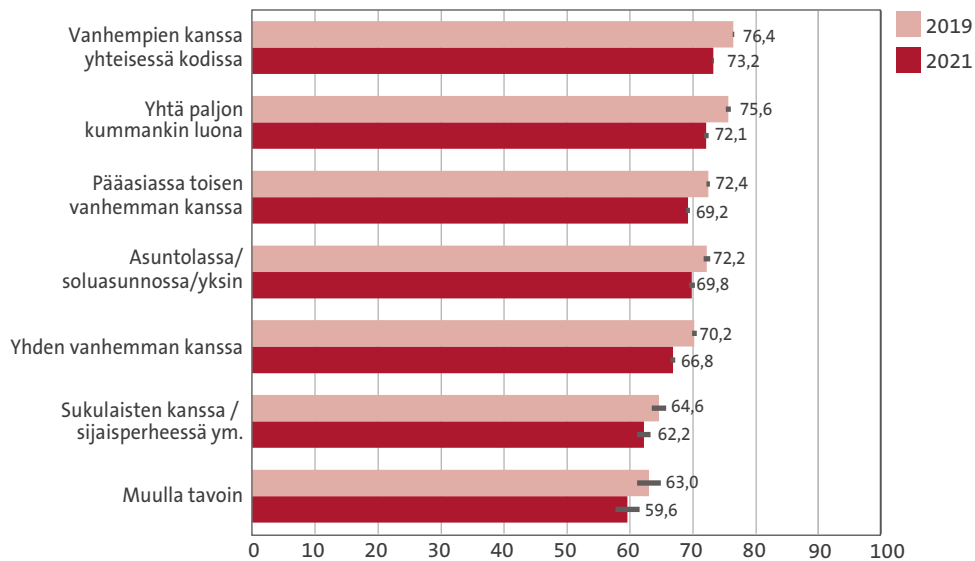

Kuvio 5. Osallisuusindikaattorin keskiarvo (0–100 pistettä) ja 95 prosentin luottamusväli Suomessa asumisen keston mukaan vuosina 2019–2021.

Asuminen

Eriarvoisuus ei vahvistunut vuosina 2019–2021 vastaajan asumisjärjestelyjen perusteella (kuvio 6). Pienten vastaajamäärien vuoksi yhdistimme ilman vanhempia asuneet kahteen ryhmään: 1) sukulaisten kanssa, sijaisperheessä, lasten-, nuoriso- tai koulukodissa sekä ammatillisessa perhekodeissa asuviin ja 2) asuntolassa, soluasunnossa, yksin tai puolison ja/tai lasten kanssa asuviin. Osallisuusindikaattorin keskiarvo laski

kaikissa vastausvaihtoehdoissa 2,4–3,6 pistettä. Vastaajan asuminen oli yhteydessä osallisuuden kokemukseen niin, että vanhempiensa kanssa yhteisessä kodissa asuvilla sekä yhtä paljon kummankin vanhempiensa luona asuvilla oli korkein osallisuuden kokemus. Vanhempiensa kanssa yhteisessä kodissa asuvilla osallisuusindikaattorin keskiarvo laski 3,2 pistettä vuosina 2019–2021 ($p < 0,001$). Yhtä paljon kummankin vanhemman luona asuvilla ero keskiarvoissa oli samankaltainen, 3,5 pistettä ($p < 0,001$).

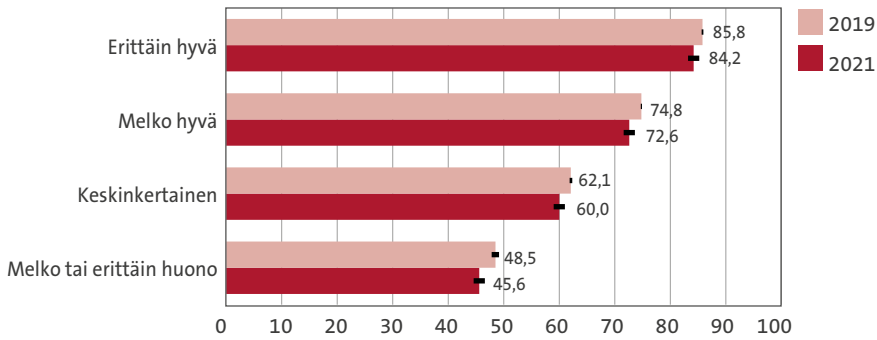

Kuvio 6. Osallisuusindikaattorin keskiarvo (0–100 pistettä) ja 95 prosentin luottamusväliit asumismuodon mukaan vuosina 2019–2021.

Pääasiassa toisen vanhemman kanssa asuvilla osallisuusindikaattorin keskiarvo laski vuosien välillä 3,2 pisteellä ($p < 0,001$). Asuntolassa, soluasunnossa tai yksin asuvilla ero osallisuusindikaattorin keskiarvoissa vuosien välillä oli 2,4 pistettä ($p < 0,001$). Pelkästään yhden vanhemman kanssa asuneilla osallisuusindikaattorin keskiarvo laski samassa ajassa 3,6 pisteellä ($p < 0,001$). Matalimmat osallisuusindikaattorin keskiarvot olivat sukulaisten kanssa, sijaisperheessä, lasten-, nuoris- tai koulukodissa tai ammatillisessa perhekodissa asuvilla sekä muulla tavoin asuvilla. Ensimmäisiksi mainituilla osallisuusindikaattorin keskiarvo erosi 2,4 pistettä vuosina 2019–2021 ($p < 0,05$). Muulla tavoin asuvilla vastaava ero oli 3,4 pistettä (ei tilastollisesti merkitsevä).

Koettu terveys

Osallisuuden kokemus laski vuosina 2019–2021 eniten niillä vastaajilla, jotka kokivat terveytensä melko tai erittäin huonoksi (kuvio 7). Heillä laskua osallisuusindikaattorin keskiarvossa oli 2,9 pistettä ($p < 0,001$). Myös terveytensä melko hyväksi tai keskinertaiseksi arvioineilla osallisuuden kokemus laski 2,2 ja 2,1 pistettä ($p < 0,001$) eli noin puoli pistettä terveytensä erittäin hyväksi arvioineita enemmän. Heillä muutos oli 1,6 pistettä ($p < 0,001$). Osallisuuden kokemus erosi hyvin selkeästi koetun terveyden mukaan jo ennen koronaepidemiaa, ja korona-aikana tasoerot kasvoivat yhä. Vastausvaihtoehtojen ääripäiden välinen ero vuonna 2021 oli yli 37 pistettä, mikä kuvaa suurta eroa osallisuuden kokemuksessa. Molempina vuosina kaikkien vastausvaihtoehtojen väliset erot olivat tilastollisesti merkitseviä ($p < 0,001$).

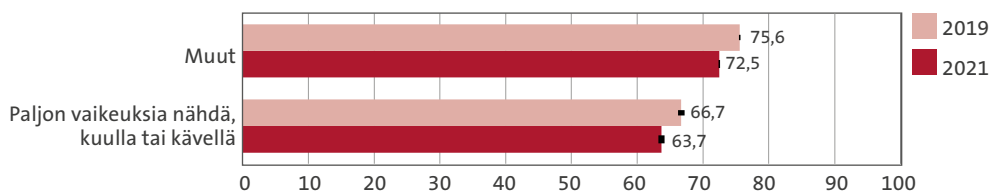

Kuvio 7. Osallisuusindikaattorin keskiarvo (0–100 pistettä) ja 95 prosentin luottamusväliä koetun terveyden mukaan vuosina 2019–2021.

Fyysinen toimintarajoitteisuus

Vuosien 2019 ja 2021 väliset erot osallisuuden kokemuksessa eivät eriytyneet näinä vuosina sen mukaan, oliko vastaajalla fyysinen toimintarajoite vai ei (kuvio 8). Fyysisesti toimintarajoitteisiin vastaajiin on luettu ne vastaajat, jotka vastasivat ”paljon vaikeuksia” tai ”ei onnistu lainkaan” väittämiin, jotka koskivat vaikeuksia nähdä tai kuulla mahdollisia apuvälineitä käyttäen tai kävellä noin puoli kilometriä. Niillä, joilla ei ollut vakavaa fyysistä toimintarajoitetta,

osallisuusindikaattorin keskiarvo laski kahdessa vuodessa 3,1 pistettä ($p < 0,001$). Vastaava ero fyysisesti toimintarajoitteisilla nuorilla oli 3 pistettä ($p < 0,001$), joten ero vastausvaihtoehtojen välillä oli lähes sama. Osallisuuden kokemuksessa ilmenee kuitenkin lähes yhdeksän pisteen tasoero vastausvaihtoehtojen välillä eli osallisuuden kokemus oli lähtökohtaisesti toimintarajoitteisilla nuorilla muita matalampi. Ryhmien väliset erot olivat molempina vuosina tilastollisesti merkitseviä ($p < 0,001$).

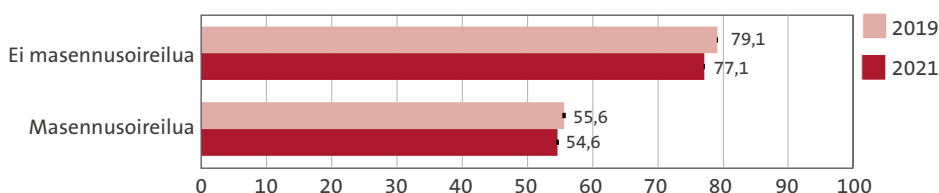

Kuvio 8. Osallisuusindikaattorin keskiarvo (0–100 pistettä) ja 95 prosentin luottamusväliä fyysisen toimintarajoitteisuuden mukaan vuosina 2019–2021.

Masennusoireilu

Ero osallisuuden kokemuksessa ei kasvanut masennusoireilusta kärsivien ja niiden välillä, joilla ei ole ollut masennusoireilua vuosina 2019–2021 (kuvio 9). Masennusoireilua selvitettiin PHQ-2-mittarilla kysymällä, oliko vastaaja kokenut kahden viikon aikana erilaisia masennusoireita. Viisiportaisesta muuttujasta muodostettiin summamuuttuja (masennusoireilua / ei masennusoireilua). Osallisuusindikaattorin keskiarvo laski masennusoireilusta kärsivillä kah-

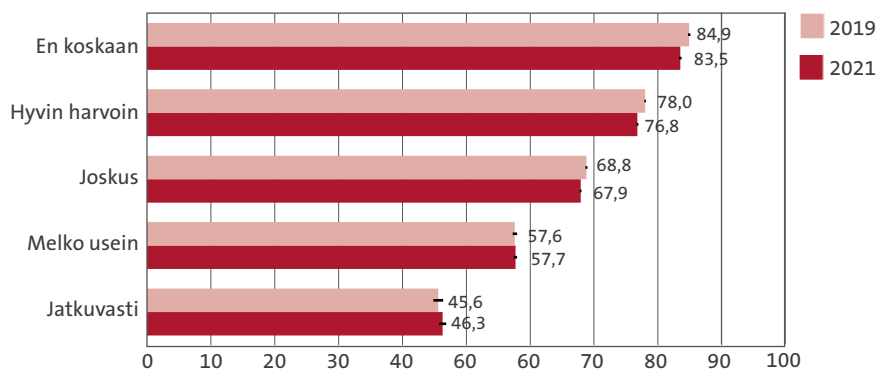
Kuvio 9. Osallisuusindikaattorin keskiarvo (0–100 pistettä) masennusoireilun mukaan vuosina 2019–2021. Mustat viivat kuvaavat 95 prosentin luottamusvälejä.

Koettu yksinäisyys

Vuosien 2019–2021 välinen tarkastelujakso ei syventänyt eroa osallisuuden kokemuksessa kaikista haavoittuvimmassa asemassa olevilla, kun sitä tarkasteltiin koetun yksinäisyyden kautta (kuvio 10). Muutokset kahden vuoden aikana olivat vastausvaihtoehdoissa melko pieniä. Osallisuuden kokemus laski eniten heillä, jotka eivät olleet kokeneet lainkaan yksinäisyyttä (1,4 pistettä, $p < 0,001$) tai jotka olivat kokeneet sitä hyvin harvoin (1,2 pistettä, $p < 0,001$). Jatkuvasti yksinäisyyttä kokevilla osal-

den vuoden aikana pisteellä ($p < 0,001$). Niillä vastaajilla, jolla ei ollut masennusoireilua, keskiarvo osallisuusindikaattorilla laski puolestaan 2 pistettä ($p < 0,001$). Osallisuuden kokemus oli kuitenkin selkeästi matalampi vastaajilla, joilla oli ollut masennusoireilua. Heidän osallisuusindikaattorin keskiarvonsa vuonna 2021 oli 23,5 pistettä matalampi verrattuna heihin, joilla masennusoireilua ei ollut. Molempina vuosina tasoerot vastausvaihtoehtojen välillä olivat tilastollisesti erittäin merkitseviä ($p < 0,001$).

isuusindikaattorin keskiarvo nousi kahdessa vuodessa 0,7 pistettä, joskaan ero ei ollut melko usein yksinäisyyttä kokevien ryhmän tapaan tilastollisesti merkitsevä. Näistä tuloksista huolimatta tasoerot osallisuuden kokemuksessa koetun yksinäisyyden mukaan olivat hyvin suuria. Vastausvaihtoehtojen ääripäiden välinen ero vuonna 2019 oli lähes 40 pistettä, joka on erona valtava ja kuvaa yksinäisyyden olevan hyvin vahvassa yhteydessä osallisuuden kokemukseen. Kumpanakin vuonna kaikkien vastausvaihtoehtojen väliset tasoerot olivat tilastollisesti erittäin merkitseviä ($p < 0,001$).

Kuvio 10. Osallisuusindikaattorin keskiarvo (0–100 pistettä) ja 95 prosentin luottamusvälit koetun yksinäisyyden mukaan vuosina 2019–2021.

Pohdinta ja johtopäätökset

Analysoimme nuorten osallisuuden kokemusta vuosina 2019 ja 2021 erilaisten haavoittuvuutta kuvaavien taustamuuttujien valossa. Kauttaaltaan osallisuusindikaattorin keskiarvot olivat matalampia vuonna 2021 verrattuna vuoteen 2019. Tulokset osoittavat, että eriarvoisuus osallisuuden kokemuksessa oli osassa taustamuuttujissa voimistunut ja osassa pysynyt samalla, useimmiten korkealla tasolla.

Erityisesti sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvilla, perheen taloudellisen tilanteen erittäin huonoksi arvioineilla sekä terveytensä heikoksi arvioineilla vastaajilla osallisuuden kokemus laski muita enemmän. Sukupuolivähemmistöihin kuuluvien nuorten osallisuuden kokemus laski kaikista analysoiduista muuttujista eniten. Vuonna 2021 perheen taloudellisessa tilanteessa ja koetussa terveydessä vastausvaihtoehtojen ääripäiden väliset erot osallisuuden kokemuksessa olivat 30 pistettä ja 37 pistettä eli hyvin suuria.

Vaikka muissa taustamuuttujissa ei havaittu eriarvoisuuden vahvistumista vuosina 2019–2021, hyvin suuret erot eri vastausvaihtoehtojen

välillä useissa muuttujissa kertovat osallisuuden kokemuksen ja siten myös hyvinvoinnin vahvasta polarisoitumisesta. Koettu yksinäisyys oli hyvin vahvassa yhteydessä osallisuuden kokemukseen, sillä erot vastausvaihtoehtojen välillä olivat ääripäiden välillä lähes 40 pistettä. Myös masennusoireilua kokeneilla osallisuusindikaattorin keskiarvo oli molempina vuosina yli 20 pistettä muita matalampi.

Osallisuuden kokemus on vahvasti yhteydessä hyvinvointiin ja tulevaisuuteen. Kun osallisuuden kokemus heikkenee merkittävästi, luottamus toisiin ihmisiin ja yhteenkuuluvuus heidän kanssaan vähentyvät, ja ympärillä nähdään vähemmän mahdollisuuksia. Osallisuuden kokemuksen vastakohtana voidaan pitää osatomuuden kokemusta ja syrjäytymistä. Hyvin matala osallisuuden kokemus viittaa myös valtasuhteiden epäsuhtaan, kun kokemukset kuuluksi tulemisesta puuttuvat, eikä ihminen jaksa tuoda mielipiteitään esille (Isola ym. 2020). Myös siten osallisuuden heikkeneminen voi aiheuttaa noidankehän. Tulevaisuutta kohti suuntautuvien ajatusten sijaan ihminen keskittyy pelkästään selviämään nykyhetkestä (Isola ym. 2020). Noidankehään joutuminen uhkaa erityi-

sesti niitä nuoria, joilla osallisuuden kokemus on voimakkaasti heikentynyt koronaepidemian aikana. Toisaalta useat haavoittuvassa asemassa olevat ryhmät, joiden osallisuuden kokemus ei välttämättä heikentynyt muita enemmän mutta oli ja on edelleen hyvin heikko, ovat luultavasti jo pidempään olleet tässä noidankehässä.

Tutkimuksemme tulokset osoittavat tarpeen edistää erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien nuorten osallisuutta. Osallisuuden edistäminen voidaan nähdä keinona päästä pois kielteisestä noidankehästä. Keskeistä on kiinnittää huomio yhteiskunnallisiin rakenteisiin. Esimerkiksi lapsiperheiden taloudellinen tuki, vanhemmuuden tuen palvelut sekä terveydellisiin huoliin vastaaminen ajoissa ennaltaehkäisevät perheiden ongelmia. Koronaepidemia on tuonut näkyviksi näitä rakenteellisia eriarvoisuuksia, sillä matalan sosioekonomisen aseman perheissä vanhempien resurssit tukea lasta etäopiskelussa ovat olleet usein heikommat ja opiskeluvälitteet puutteellisempia (Darmody ym. 2021; Pelastakaa Lapset 2020). Nuori tarvitsee itsenäistymisvaiheestaan huolimatta tukea ja rakkautta vanhemmiltaan. Osallisuutta edistäviä rakenteita luo myös kulttuuri, jossa aikuiset kuulevat nuorten mielipiteitä, huolia ja toiveita. Kaikista haavoittuvimmassa asemassa olevien äänen saaminen esiin voi vaatia erilaisia menetelmiä ja toimenpiteitä. Aikuisten vastuulla on myös varmistaa, ettei yksikään nuori joudu kohtaamaan syrjintää koulussa ja vapaa-ajalla.

Sen lisäksi että osallisuutta edistäviä toimia kohdennetaan erityisesti kaikista haavoittuvimmassa asemassa oleviin nuoriin, koko ikäluokan osallisuutta ja hyvinvointia tulee edistää. Osallisuusindikaattorin keskiarvojen lasku koronaepidemian aikana osoittaa osallisuuden kokemuksen heikentyneen koko ikäluokalla. Koronaepidemia ei ollut päättynyt vielä vuoden 2021 Kouluterveyskyselyn aineistonkeruun aikana, ja sen vaikutukset voivat varjostaa vielä pitkään. Osallisuuden kokemus ja hyvinvointi laajemmin ovat vuorovaikutussuhteessa keskenään. Kouluterveyskyselyn tuloksissa havaittiin vuosien 2019 ja 2021 välillä, että nuorten

hyvinvointi on heikentynyt selvästi useissa indikaattoreissa – esimerkiksi mielenterveysongelmat ja psyykkinen kuormittuneisuus ovat lisääntyneet selvästi (THL 2021; Aalto-Setälä ym. 2021). Samankaltaiset havainnot ilmenivät myös tässä tutkimuksessa, vaikka niitä ei raportoitukaan tarkemmin. Esimerkiksi yksinäisyys on selvästi lisääntynyt ja koettu terveys heikentynyt. Hyvinvoinnilla arvioituna haavoittuvassa asemassa olevien nuorten määrä on siis kasvanut. Toisaalta kielteinen kehitys voi korostua muista syistä haavoittuvassa asemassa olevilla, kuten Majlander ym. (2022, tässä teoksessa) näyttävät sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen tapauksissa. Myös näistä syistä seurantatietoa osallisuuden kokemuksesta tarvitaan.

Jatkotutkimuksiin olisi hyvä sisältyä intersektionaalista näkökulmaa, joka huomioi erilaisten haavoittavien tekijöiden kumuloitumisen ja yhteisvaikutuksen osallisuuden kokemuksesta tapahtuviin muutoksiin vuosina 2019–2021. Esimerkiksi sukupuolivähemmistöön kuuluvilla osallisuuden kokemus oletettavasti vaihtelee, kun samalla huomioidaan myös perheen taloudellinen tilanne sekä koettu terveys. Tähän liittyy myös tarve tutkia erikseen tyttöjen ja poikien osallisuuden kokemusta erilaisten taustamuuttujien mukaan, sillä tyttöjen osallisuuden kokemus ja muu hyvinvointi on heikentynyt poikia enemmän (THL 2021). Kouluasteiden analysoiminen erikseen tuottaisi myös tarkempaa tietoa vaikutuksista. Koulukiusaamisen on esimerkiksi havaittu olevan vahvemmin yhteydessä osallisuuden kokemukseen perusopetuksen 8.- ja 9.-luokkalaisilla (Virränkari ym. 2020). Osallisuuden kokemuksesta tapahtuneita muutoksia on tärkeä tutkia myös laadullisilla menetelmillä, jotta ymmärrys osallisuuden mekanismeista koronaepidemian kaltaisissa poikkeusajoissa täsmentyy.

Lähteet

- Aalto-Setälä, Terhi & Suvisaari, Jaana & Appelqvist-Schmidlechner, Kaija & Kiviruusu, Olli (2021). Pandemia ja nuorten mielenterveys – Kouluterveyskysely 2021. Tutkimuksesta tiiviisti 55/2021. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Baumel, Katie & Hamlett, Mara & Wheeler, Brittany & Hall, Deborah & Randall, Ashley & Mickelson, Kristin (2021). Living Through COVID-19: Social Distancing, Computer-Mediated Communication, and Well-Being in Sexual Minority and Heterosexual Adults. *Journal of Homosexuality* 68(4): 673–691.
- Chawla, Nistha & Tom, Ashlyn & Singh Sen, Mahadev & Sagar, Rajesh (2021). Psychological Impact of COVID-19 on Children and Adolescents: A Systematic Review. *Indian Journal of Psychological Medicine* 43(4): 294–299.
- Cooper, Kate & Hards, Emily & Moltrecht, Bettina & Reynolds, Shirley & Shum, Adrienne & McElroy, Eoin & Loades, Maria (2021). Loneliness, social relationships, and mental health in adolescents during the COVID-19 pandemic. *Journal of Affective Disorders* 289: 98–104.
- Darmody, Merike & Smyth, Emer & Russell, Helen (2021). Impacts of the COVID-19 Control Measures on Widening Educational Inequalities. *Young* 29(4): 366–380.
- Guruge, Sepali & Lamaj, Paula & Lee, Charlotte & Ronquillo, Charlene & Sidani, Souraya & Leung, Ernest & Ssawe, Andrew & Altenberg, Jason & Amanzai, Hasina & Morrison, Lynn (2021). COVID-19 restrictions: experiences of immigrant parents in Toronto. *AIMS Public Health* 8(1): 172–185.
- Hakulinen, Tuovi & Hietanen-Peltola, Marke & Hastrup, Arja & Vaara, Sarianna & Jahnukainen, Johanna & Varonen, Päivi (2020). ”Pahin syksy ikinä” – Lasten, nuorten ja perheiden peruspalvelut koronasyksynä 2020. Työpäpaperi 37/2020. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Hedman, Lilli & Ikonen, Jonna & Leemann, Lars & Koskela, Timo & Martelin, Tuija & Solin, Pia & Tamminen, Nina & Parikka, Suvi (2021). Osallisuuden kokemus ja positiivinen mielenterveys työmarkkina-aseman ja kotitalouden rakenteen mukaan: FinSote 2019 -tutkimuksen tuloksia. Tutkimuksesta tiiviisti 5/2021. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Isola, Anna-Maria & Kaartinen, Heidi & Leemann, Lars & Lääperi, Raija & Schneider, Taina & Valtari, Salla & Keto-Tokoi, Anna (2017). Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa. Työpäpöreita 33/2017. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Isola, Anna-Maria & Valtari, Salla & Nousiainen, Mariko (2020). Osallisuustyö välineenä heikossa asemassa olevien vallan lisäämiseen. Teoksessa Lea Suoninen-Erhiö & Anneli Pohjola & Mirja Satka & Jenni Simola (toim.). *Sosiaaliala uudistuu – Tietopohjan ja vuorovaikutuksen kysymyksiä*. Helsinki: Huoltaja-säätiön julkaisuja. 165–188.
- Leemann, Lars (2020). Alustavat tulokset osallisuusindikaattorin yhteyksistä muihin ilmiöihin. Sokran kyselytutkimuksen tulokset. Verkkojulkaisu: Osallisuusindikaattori mittaa osallisuuden kokemusta. thl.fi/osallisuusindikaattori
- Leemann, Lars & Martelin, Tuija & Koskinen, Seppo & Härkänen, Tommi & Isola, Anna-Maria (2022). Development and Psychometric Evaluation of the Experiences of Social Inclusion Scale. *Journal of Human Development and Capabilities* 23(3): 400–414. DOI: 10.1080/19452829.2021.1985440
- Majlander, Satu & Lehtonen, Jukka & Luopa, Pauliina & Sares-Jäske, Laura & Teräsaho, Mia & Vihtari, Johanna & Nenonen, Tellervo & Hyvärinen, Anni & Klemetti, Reija (2022). Sateenkaarinuoret poikkeusaikana. Teoksessa: Marjatta Kekkonen & Anna-Maria Isola & Mika Gissler (toim.) *Poikkeuksellinen nuoruus korona-aikaan – Nuorten elinolot vuosikirja 2022*. THL ja Nuorisotutkimusseura. 179–196.
- Pelastakaa Lapset (2020). Stressi, huoli ja yksinäisyys – Koronapandemian vaikutukset lasten ja nuorten elämään. *Lapsen ääni 2020: Lasten näkemyksiä koronakeväästä*.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) (2021). Tuulospalvelu. https://sampo.thl.fi/pivot/prod/fi/ktk/ktk1/summary_perustulokset2
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) (2022a). Kouluterveyskysely. <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/kouluterveyskysely>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) (2022b). Kouluterveyskyselyn indikaattorikuvaukset. <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/kouluterveyskysely/kouluterveyskyselyn-indikaattorikuvaukset>
- Virrankari, Lotta & Leemann, Lars & Kivimäki, Hanne (2020). Osallisuuden kokemus ja koulukiisaaminen: Kouluterveyskyselyn 2019 tuloksia. Tutkimuksesta tiiviisti 35/2020. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Liitetaulukko

Osallisuusindikaattorin keskiarvo ja luottamusvälit analyseissä käytettyjen taustamuuttujien mukaan

Taustamuuttuja	Vuosi	n	Keskiarvo	Luottamusvälit		
				95 %	99 %	99,90 %
Virallinen sukupuoli						
Poika	2019	67 722	78,2	78,012– 78,306	77,966– 78,352	77,913– 78,406
	2021	69 842	76,3	76,168– 76,458	76,122– 76,504	76,069– 76,557
Tyttö	2019	75 587	72,2	72,053– 72,323	72,010– 72,366	71,961– 72,415
	2021	79 438	67,8	67,706– 67,973	67,664– 68,014	67,616– 68,063
Koettu sukupuoli						
Cissukupuolinen	2019	138 208	75,5	75,367– 75,568	75,335– 75,599	75,299– 75,636
	2021	142 020	72,6	72,515– 72,716	72,484– 72,747	72,447– 72,784
Sukupuolivähemmistö	2019	4 638	61,4	60,687– 62,175	60,453– 62,409	60,181– 62,681
	2021	6 777	54,7	54,183– 55,287	54,010– 55,461	53,808– 55,662
Seksuaalinen suuntautuminen						
Hetero	2019	124 370	76,5	76,431– 76,637	76,399– 76,670	76,361– 76,707
	2021	120 468	74,4	74,314– 74,524	74,281– 74,557	74,243– 74,595
Seksuaalivähemmistö	2019	12 709	63,3	62,954– 63,740	62,831– 63,864	62,687– 64,007
	2021	19 942	59,6	59,261– 59,856	59,167– 59,950	59,059– 60,058
En osaa sanoa	2019	5 235	66,7	66,160– 67,290	65,983– 67,468	65,777– 67,674
	2021	8 639	63,4	62,951– 63,797	62,818– 63,930	62,663– 64,084
Taloudellinen tilanne						
Erittäin hyvä	2019	36 596	82,9	82,744– 83,118	82,686– 83,176	82,618– 83,244
	2021	37 847	79,8	79,638– 80,022	79,578– 80,083	79,507– 80,153
Melko hyvä	2019	65 313	75,6	75,424– 75,694	75,382– 75,737	75,333– 75,786
	2021	69 300	72,4	72,218– 72,484	72,176– 72,526	72,127– 72,574
Kohtalainen	2019	32 165	68,6	68,384– 68,794	68,320– 68,859	68,245– 68,933
	2021	33 951	65,1	64,915– 65,324	64,851– 65,388	64,777– 65,462
Melko huono	2019	6 861,	62,7	62,173– 63,158	62,019– 63,313	61,839– 63,493
	2021	6 504	59,3	58,784– 59,793	58,626– 59,951	58,442– 60,135
Erittäin huono	2019	1 507,	52,0	50,359– 53,579	49,852– 54,086	49,263– 54,675
	2021	1 301	46,4	44,681– 48,182	44,130– 48,733	43,489– 49,374

Taustamuuttuja	Vuosi	n	Keskiarvo	Luottamusvälit		
				95 %	99 %	99,90 %
Suomessa asuttu aika						
Koko ikäni	2019	132 526	75,2	75,089– 75,295	75,056– 75,327	75,019– 75,365
	2021	137888	72,0	71,873– 72,079	71,841– 72,111	71,803– 72,148
Yli 10 vuotta, mutta en aina	2019	6325	74,3	73,805– 74,793	73,650– 74,949	73,469– 75,129
	2021	6632	71,3	70,844– 71,810	70,692– 71,962	70,516– 72,139
5–10 vuotta	2019	2534	73,3	72,498– 74,159	72,237– 74,420	71,934– 74,724
	2021	2787	70,8	69,951– 71,551	69,699– 71,803	69,407– 72,095
1–4 vuotta	2019	929	73,3	71,969– 74,673	71,542– 75,099	71,046– 75,595
	2021	1011	70,7	69,362– 72,072	68,935– 72,499	68,438– 72,996
Alle vuoden	2019	764	55,7	52,846– 58,489	51,957– 59,378	50,920– 60,415
	2021	946	52,4	49,955– 54,913	49,174– 55,694	48,264– 56,603
Asuminen						
Vanhempien kanssa yhteisessä kodissa	2019	95874	76,4	76,312– 76,551	76,275– 76,588	76,231– 76,632
	2021	98381	73,2	73,075– 73,316	73,038– 73,354	72,994– 73,398
Yhtä paljon kummankin luona	2019	8422	75,6	75,178– 75,982	75,051– 76,109	74,905– 76,255
	2021	10269	72,1	71,696– 72,442	71,579– 72,559	71,443– 72,695
Pääasiassa toisen vanhemman kanssa	2019	16693	72,4	72,121– 72,701	72,030– 72,792	71,925– 72,897
	2021	16570	69,2	68,922– 69,517	68,828– 69,610	68,720– 69,719
Asuntolassa/soluasunnossa /yksin	2019	5753	72,2	71,703– 72,715	71,544– 72,874	71,359– 73,059
	2021	6507	69,8	69,372– 70,323	69,223– 70,473	69,049– 70,646
Yhden vanhemman kanssa	2019	10940	70,2	69,832– 70,584	69,714– 70,702	69,576– 70,839
	2021	11476	66,8	66,416– 67,155	66,300– 67,271	66,165– 67,405
Sukulaisten kanssa/sijaisperheessä ym.	2019	2075	64,6	63,450– 65,750	63,088– 66,112	62,667– 66,533
	2021	2283	62,2	61,153– 63,297	60,816– 63,634	60,424– 64,026
Muulla tavoin	2019	962	63,0	61,145– 64,947	60,546– 65,546	59,848– 66,243
	2021	1022	59,6	57,684– 61,504	57,082– 62,106	56,382– 62,806

Taustamuuttuja	Vuosi	n	Keskiarvo	Luottamusvälit		
				95 %	99 %	99,90 %
Koettu terveys						
Erittäin hyvä	2019	43525	85,8	85,622– 85,922	85,575– 85,969	85,520– 86,024
	2021	41533	84,2	84,017– 84,336	83,967– 84,386	83,909– 84,444
Melko hyvä	2019	68064	74,8	74,717– 74,962	74,678– 75,001	74,634– 75,045
	2021	68086	72,6	72,503– 72,743	72,465– 72,780	72,421– 72,824
Keskinkertainen	2019	24650	62,1	61,849– 62,305	61,778– 62,376	61,695– 62,459
	2021	30894	60,0	59,779– 60,169	59,718– 60,231	59,647– 60,302
Melko tai erittäin huono	2019	5289	48,5	47,810– 49,117	47,604– 49,322	47,366– 49,561
	2021	7906	45,6	45,131– 46,112	44,977– 46,266	44,798– 46,445
Fyysinen toimintarajotteisuus						
Ei	2019	131341	75,6	75,531– 75,735	75,499– 75,767	75,462– 75,804
	2021	134707	72,5	72,357– 72,562	72,324– 72,595	72,287– 72,632
Paljon vaikeuksia nähdä, kuulla tai kävellä	2019	8 019	66,7	66,200– 67,193	66,044– 67,349	65,863– 67,531
	2021	9 137	63,7	63,278– 64,194	63,134– 64,338	62,967– 64,505
Masennusoireilu						
Ei masennusoireilua	2019	117 228	79,1	78,987– 79,177	78,957– 79,207	78,922– 79,242
	2021	112 746	77,1	76,959– 77,153	76,929– 77,184	76,894– 77,219
Masennusoireilua	2019	24 710	55,6	55,398– 55,901	55,319– 55,980	55,227– 56,072
	2021	34 727	54,6	54,417– 54,830	54,352– 54,895	54,276– 54,971
Koettu yksinäisyys						
En koskaan	2019	39 320	84,9	84,705– 85,048	84,652– 85,102	84,589– 85,165
	2021	31 698	83,5	83,276– 83,675	83,213– 83,738	83,140– 83,811
Hyvin harvoin	2019	51 692	78,0	77,884– 78,155	77,841– 78,198	77,792– 78,248
	2021	47 002	76,8	76,628– 76,915	76,583– 76,960	76,531– 77,012
Joskus	2019	36 268	68,8	68,599– 68,947	68,544– 69,001	68,481– 69,065
	2021	45 683	67,9	67,778– 68,081	67,730– 68,128	67,675– 68,183
Melko usein	2019	1606	57,6	57,309– 57,976	57,204– 58,080	57,082– 58,202
	2021	1888	57,7	57,436– 57,964	57,353– 58,047	57,257– 58,143
Jatkuvasti	2019	4 043	45,6	44,859– 46,415	44,614– 46,659	44,330– 46,943
	2021	6 920	46,3	45,761– 46,880	45,585– 47,056	45,381– 47,260

Korkeakouluopiskelijoiden yksinäisyyden kokemus ja psyykinen kuormittuneisuus koronaepidemian kolmannen aallon aikana

Suvi Parikka, Reija Klemetti, Jonna Ikonen, Noora Holm & Niina Junttila

Johdanto

Sosiaaliset suhteet kuuluvat ihmisen perustarpeisiin (esim. Baumeister & Leary 1995; Hawkley & Cacioppo 2010). Jos nämä tarpeet eivät syystä tai toisesta täyty, kokee ihminen yksinäisyyttä eli ahdistavaa puutteen tunnetta siitä, etteivät olemassa olevat sosiaaliset suhteet vastaa toivottuja. Yksinäisyys on tunteena aina subjektiivinen, eli sitä voi kokea ollessaan yksin, mutta myös muiden ihmisten seurassa. (Junttila 2010.) Sosiaalinen yksinäisyys kohdistuu erityisesti mukavien kavereiden tai sosiaalisten verkostojen puutteeseen, kun taas emotionaalinen yksinäisyys syntyy läheisen ja tärkeän, luotettavan ihmissuhteen puutteesta (Weiss 1973). Pitkään jatkuessaan yksinäisyys ja kokemus ulkopuolisuudesta heikentävät yksilön psyykkistä ja fyysistä terveyttä ja hyvinvointia, mutta myös yhteiskunnallista turvallisuutta ja sosiaalisesti kestävää kehitystä (Cacioppo ym. 2015; Qualter ym. 2015; Williams 2007).

Korkeakouluopintojen aloitus on merkittävä siirtymävaihe nuoren tai nuoren aikuisen elämässä, jonka aikana on todettu tarvittavan erityisesti ystävien tukea torjumaan yksinäisyyttä ja sen vaikutuksia hyvinvointiin (Ames ym. 2011; Diehl ym. 2018). Aikaisempien tutkimuksen mukaan yksinäisyys on väestössä yleisintä nuorilla aikuisilla ja yli 80-vuotiailla (Toikka ym. 2015; Luhmann & Hawkley 2016). Heikentyneen toimintakyvyn, vähäisten sosiaalisten kontaktien ja yksinasumisen yhteyttä iäkkäiden yksinäisyyden kokemukseen on tutkittu runsaasti (esim. Luanaigh & Lawlor

2008; Victor & Bowling 2012), mutta nuorten aikuisten ja korkeakouluopiskelijoiden yksinäisyyden tutkimus on ollut vähäisempää.

Yliopisto-opiskelijoilla yksinäisyyden on havaittu olevan yleisintä yksin asuvilla ja ilman parisuhdetta olevilla (Diehl ym. 2018; Hysing ym. 2020). Havainnot yksinäisyyden sukupuolieroista ovat sen sijaan ristiriitaisia. Joissakin tutkimuksissa yksinäisyys on ollut nuorilla naisilla (Toikka ym. 2015) tai naisopiskelijoilla (Hysing ym. 2020) yleisempää kuin nuorilla miehillä tai miesopiskelijoilla, mutta kaikissa tutkimuksissa sukupuolieroja ei ole havaittu (esim. Diehl ym. 2018). Marlies Maes ja kumppanit (2019) esittävät meta-analyyssissään, että naiset ovat herkempiä vastaamaan myönteisemmin yksinäisyyden kokemuksiin silloin, kun sitä kysytään suoralla kysymyksellä. Useampia indikaattoreita käytettäessä systemaattisia ja merkitseviä sukupuolieroja ei yleensä löydy.

Koronaepidemia ja sen leviämisen estämiseksi käyttöön otetut rajoitustoimet ovat vaikuttaneet monin tavoin korkeakouluopiskelijoiden hyvinvointiin, arkielämään ja opiskeluun. Opiskeluyhteisön puuttumisen lisäksi myös muiden sosiaalisten kontaktien ja harrastustoiminnan rajoittaminen on vaikuttanut kielteisesti hyvinvointiin: tutkimusten mukaan etäopiskelusta johtuvat opiskeluvaikeudet, arkirutiinien häiriintyminen ja sosiaalisten kontaktien vähyyks ovat riskitekijöitä opiskelijan hyvinvoinnille ja opiskelukyvylle (esim. UNESCO 2020). Eriytyisen voimakkaasti rajoitustoimet vaikuttivat opiskelijoiden kokemaan yksinäisyyteen, joka useiden tutkimusten mukaan on voimakas ris-

kitekiä sekä psyykkiselle että fyysiselle terveydelle (esim. Cacioppo ym. 2015; Kraav 2021). Pitkittyneen epidemian aikana koettu yksinäisyys on myös saattanut kroonistaa yksinäisyyden tunteen siten, että se jatkuu ja heikentää terveyttä myös rajoitusten jo päätyttyä (Baarck et al. 2021).

Tuoreen tutkimuksen mukaan opiskelijat ovat väestöryhmä, jossa riski kokea yksinäisyyttä lisääntyi entisestään koronaepidemian aikana (Baarck 2021; Bu ym. 2020). Opintoihin liittyvät haasteet, kuten heikentynyt suoriutuminen opinnoista ja opiskelumotivaation puute voivat puolestaan lisätä opiskelijoiden riskiä kärsiä psyykkisestä kuormittuneisuudesta. Suomessa nuorten, nuorten aikuisten ja erityisesti korkeakouluopiskelijoiden mielialaoireet ja ahdistuneisuus lisääntyivät ja syömishäiriöoireet ja -häiriöt yleistyivät koronaepidemian aikana. Lisääntynyt psyykinen oireilu johti mielenterveyspalvelujen kysynnän kasvuun, mutta nuorten ja korkeakouluopiskelijoiden perustason ja erikoissairaanhoidon mielenterveyspalveluiden saatavuudessa oli ongelmia. (Kestilä ym. 2022.)

Opiskelijoiden sosiaalisten verkostojen on havaittu suojaavan psyykkistä hyvinvointia lieventämällä opintojen aiheuttamaa stressiä ja tehostavan opiskelua (Stadtfeld ym. 2019). Aiemmassa kirjallisuudessa on arvioitu, että yksinäisyys, sosiaalisen kanssakäymisen väheneminen, avun saannin puute ja koronavirus-tartuntaan liittyvät huolet vaikuttavat itse koronainfektio-tartuntaa enemmän opiskelijoiden psyykkiseen hyvinvointiin (Elmer ym. 2020; Odriozola-González ym. 2020). Pitkään jatkessaan yksinäisyyden ja eristäytyneisyyden on kansainvälisissä tutkimuksissa havaittu kohottavan ahdistuneisuuden, sosiaalisen fobian ja masennuksen riskiä, lisäävän somaattista oireilua ja lääkkeiden sekä päihteiden käyttöä ja muuttavan henkilön ajatusmalleja tavalla, joka sekä edesauttaa että ylläpitää yksinäisyyttä (Baarck 2021; Cacioppo ym. 2002; Hawkey & Cacioppo, 2010; Holt-Lunstad ym. 2015; Kraav ym. 2020; Kraav ym. 2021).

Koronaepidemian ensimmäinen epidemia-aalto käynnistyi keväällä 2020 ja Suomeen julistettiin tuolloin poikkeustila 13.3. ja 16.6.2020 väliseksi ajaksi. Epidemian toinen vaihe alkoi saman vuoden syksyllä. Kolmas aalto seurasi keväällä 2021 ja poikkeustila oli voimassa 1.3.–27.4.2021. Neljäs aalto koettiin vuodenvaihteessa 2021–2022. Epidemian aikana rajoitukset olivat korkeakouluissa vaihtelevasti voimassa, eikä luotettavaa tietoa Suomessa opiskelevien korkeakouluopiskelijoiden yksinäisyydestä ja siihen liittyvistä tekijöistä koronaepidemian aikana ole ollut saatavilla.

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan koronaepidemian ja sen rajoittamistoimien välittömiä vaikutuksia yksinäisyyden tunteen lisääntymiseen ja yksinäisyyden yleisyyttä 18–34-vuotiailla korkeakouluopiskelijoilla helmi-maaliskuussa 2021. Tutkimuksessa selvitetään psyykkisen kuormittuneisuuden yhteyttä yksinäisyyden kokemukseen korkeakouluopiskelijoilla. Osana psyykkisen hyvinvoinnin suojaajiksi tarkastellaan sosiaalisten verkostojen mahdollista roolia yksinäisyyden ja psyykkisen kuormittuneisuuden välisessä yhteydessä.

Aineisto ja menetelmät

Tutkimuksen aineistona on Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) vuonna 2021 toteuttama Korkeakouluopiskelijoiden terveys- ja hyvinvointitutkimus (KOTT). Tiedonkeruu toteutettiin helmi-maaliskuussa 2021, jolloin elettiin koronavirustilanteen vuoksi poikkeusoloissa. Kysely lähetettiin sähköisenä kaikista Suomen korkeakouluista satunnaisesti valituille 11 912:lle 18–34-vuotiaalle perustutkintoa suorittavalle korkeakouluopiskelijalle. Vastanneiden osuus oli koko aineistossa 52,5 prosenttia, mutta osuus vaihteli iän ja sukupuolen mukaan: 18–21-vuotiailla 59,8 prosenttia, 22–24-vuotiailla 54,7 prosenttia, 25–29-vuotiailla 47,3 prosenttia ja 30–34-vuotiailla 46,2 prosenttia. Naisopiskelijoiden vastausaktiivisuus oli 60,1 prosenttia ja miesopiskelijoiden 43,7 prosent-

tia. Kadon vaikutuksia tuloksiin minimoitiin käyttämällä analyyseissa IPW-menetelmällä (Inverse probability weighting) muodostettuja kadon vaikutuksia korjaavia painokertoimia. Painokertoimien laskentaan käytettiin seuraavia koko otokselle saatavia rekisteritietoja: ikä, sukupuoli, kieli, korkeakoulu (ammattikorkeakoulu, yliopisto) ja edellisen lukukauden opintopistemäärä. (Parikka ym. 2022; Härkönen ym. 2014).

Yksinäisyyttä, psyykkistä kuormittuneisuutta ja sosiaalisia suojaverkostoja koskevat kysymykset

Yksinäisyyttä selvitettiin kahdella kysymyksellä:

1. Ovatko koronaepidemia tai sen rajoittamistoimet vaikuttaneet arkielämään?
Kysymyssarjan alakysymyksinä esitettiin
a) yhteydenpito ystäviin ja sukulaisiin,
b) yhteydenpito opiskelukavereihin,
c) yksinäisyyden tunne, d) toiveikkuus tulevaisuuden suhteen, e) päihteen käyttö, f) univaikeudet, painajaisunet, g) opintojen vaatima työmäärä.
Vastausvaihdot olivat 1) ei vaikutusta, 2) kyllä, vähentynyt, 3) kyllä, lisääntynyt ja 4) ei koske minua.
2. Tunnetko itsesi yksinäiseksi?
Vastausvaihtoehdot olivat 1) en koskaan, 2) hyvin harvoin, 3) joskus, 4) melko usein ja 5) jatkuvasti.

Ne opiskelijat, jotka valitsivat ensimmäisen kysymyksen yhteydessä alakohdassa c) yksinäisyyden tunne vaihtoehdon 3) kyllä, lisääntynyt, luokiteltiin henkilöiksi, joilla yksinäisyyden tunne oli lisääntynyt koronaepidemian vuoksi. Yksinäisiksi luokiteltiin ne opiskelijat, jotka valitsivat toisen kysymyksen yhteydessä vaihtoehdon 4) melko usein tai 5) jatkuvasti. Kysymykset ja muuttujien luokittelu ovat olleet aiemmin käytössä THL:n laajoissa väestötutkimuksissa (Haario ym. 2020, Parikka ym. 2020a, 2020b).

Psyykkistä kuormittuneisuutta selvitettiin KOTT-tutkimuksessa MHI-5- ja GHQ-12-mittareilla. MHI-5-mittari (Mental Health Index) mittaa masennus- ja ahdistuneisuusoireita ja kuvastaa psyykkistä kuormittuneisuutta (Cuijpers ym. 2009). MHI-5 muodostuu viidestä kysymyksestä, jotka käsittelevät koettua masennusta, ahdistuneisuutta ja onnellisuutta viimeisen neljän viikon aikana. Kysymyksissä on kuuden pisteen pisteytysjärjestelmä, joka vaihtelee ”koko ajan” -vaihtoehdosta ”en lainkaan” -vaihtoehtoon ja ne skaalataan 0:sta 100:een. Kliinisesti merkittävän kuormittuneisuuden rajana on käytetty pistemäärää 52, jolloin 52 tai vähemmän pisteitä saavilla opiskelijoilla arvioitiin olevan kliinisesti merkittävää, usein masennus- tai ahdistuneisuushäiriöön viittaavaa psyykkistä kuormittuneisuutta (Vierthö ym. 2017).

General Health Questionnaire (GHQ-12) sisältää 12 kysymystä, joiden avulla arvioidaan psyykkiseen kuormittuneisuuteen liittyvää oireilua ja tehtävistä suoriutumista, kuten kykyä kohdata ongelmia ja tehdä päätöksiä (Goldberg 1978). Kysymyksissä vaihtoehdot pisteytetään käyttämällä 0-0-1-1-pisteytystä: ”paremmin” ja ”tavallisesti” -vastauksista annetaan nolla pistettä ja ”huonommin” ja ”paljon huonommin” -vastauksista annetaan yksi piste. Vastaukset lasketaan yhteen siten, että kokonaispistemäärä vaihtelee välillä 0–12. Vähintään 4 pistettä saaneilla arvioitiin olevan psyykkistä kuormittuneisuutta. Kysymyssarjan oikeellisuus (validiteetti) ja toistettavuus (reliabiliteetti) on aiemmin todettu vahvaksi (Cronbachin $\alpha = 0,88$) (Wei ym. 2022).

Tutkimuksessa sosiaalisten verkostojen mahdollista roolia yksinäisyyden ja psyykkisen kuormittuneisuuden väliselle yhteydelle tarkastellaan asumismuodon ja opiskeluun liittyvään ryhmään kuulumisen kautta sekä mahdollisuutena jakaa arjen iloja ja suruja jonkun kanssa. Muuttujat on tarkemmin kuvattu liitteessä 1.

Tilastolliset analyysit ja tulosten esittäminen

Yksinäisyyden yleisyyttä koskevat tulokset esitetään korkeakouluopiskelijaväestöä edustavina osuuksina. Osuuksille laskettiin 95 prosentin luottamusvälit huomioiden otanta-asetelma. Yksinäisyyden kokemusta (taulukko 2) ja yksinäisyyden tunteen lisääntymistä poikkeusaikana (taulukko 3) koskevat tulokset esitetään painotettuina osuuksina sukupuolen ja korkeakoulun (yliopisto/ammattikorkeakoulu) mukaan. Näitä osuuksia tarkasteltiin selittävien muuttujien (psykkinen kuormittuneisuus [MHI-5 ja GHQ-12], asumismuoto, opiskeluryhmään kuuluminen, avun saaminen) eri luokissa. Logistisella regressiomallilla tarkasteltiin yksinäisyyden kokemisen yleisyyttä, kun kaikki selittävät muuttujat olivat mallissa mukana. Tilastollisen merkitsevyyden rajana käytettiin p-arvoa 0,05. Analyysit tehtiin R-ohjelmiston versiolla 3.6.3 survey-paketin funktioita hyödyntäen.

Tulokset

Tutkimukseen osallistuneista (N = 6258) naisia oli 54 prosenttia (taulukko 1) ja suurin osa (88 %) alle 30-vuotiaita. Yksin tai jonkun läheisen kanssa asuvia oli kumpaakin ryhmää yli 40 prosenttia, ja yli 70 prosenttia koki kuuluvansa johonkin opiskeluryhmään. GHQ-12-mittarilla mitattua psykkinistä kuormittuneisuutta raportoi lähes kaksi kolmasosaa ja kliinisesti merkittävää psykkinistä kuormittuneisuutta (MHI-5) yli kolmannes.

Taulukko 1. Korkeakouluopiskelijoiden (N = 6 258) taustatekijät, opiskeluryhmään kuuluminen, psykkinen kuormittuneisuus ja avun saanti vuoden 2021 KOTT-tutkimuksessa.

Taustamuuttujat	n	% (painotettu)
Sukupuoli		
Miehet	2 392	46,1
Naiset	3 866	53,9
Sektorit		
Ammattikorkeakoulu	2 952	49,1
Yliopisto	3 333	50,9
Ikä		
18–21	1 565	21,4
22–25	2 294	35,9
26–29	1 760	30,8
30–34	639	11,9
Kliinisesti merkittävä psykkinen kuormittuneisuus, MHI-5		
52 pistettä tai alle	2 174	34,8
muut	3 951	65,2
Psykkinen kuormittuneisuus, GHQ-12		
4–12 pistettä	3 508	56,2
muut	2 603	43,8
Asuminen		
yksin asuvat	2 508	42,3
puolison, lasten tai omien vanhempien kanssa asuvat	2 392	41,7
soluasunnossa, kimppakämpässä tai yhteistaloudessa asuvat	780	13,3
muut	172	2,8
Opiskeluryhmään kuuluminen		
kyllä	4 248	71,4
ei	1 561	28,6
Avun saanti		
on joku, jonka kanssa voi jakaa arjen iloja ja suruja	5 632	95,9
ei ketään, jonka kanssa voi jakaa arjen iloja ja suruja	208	4,1

Yksinäisyyden yleisyys opiskelijoilla

Keväällä 2021 yksinäisyyden kokemusta raportoiti 24 prosenttia 18–34-vuotiaista korkeakouluopiskelijoista (taulukko 2). Yksinäisyyden kokemuksessa ei havaittu merkittäviä eroja ikäryhmien välillä: nuorimmassa 18–21-vuotiaiden ikäryhmässä koettu yksinäisyys oli 26 prosenttia, 22–24-vuotiailla 23 prosenttia, 25–29-vuotiailla 25 prosenttia ja vanhimmassa 30–34-vuotiaiden ikäryhmässä 26 prosenttia. Merkittävää eroa yksinäisyyden kokemuksessa ei myöskään ollut ammattikorkeakoulu- ja yliopisto-opiskelijoiden välillä. Naiset kokivat yksinäisyyttä miehiä hieman useammin.

Yksinäisyys psyykkisen kuormittuneisuuden, asumismuodon ja sosiaalisiin verkostoihin kuulumisen mukaan

Suhteellisesti suurin ero yksinäisyyden kokemuksessa havaittiin kliinisesti merkittävästi kuormittuneiden ja muiden opiskelijoiden välillä MHI-5-mittarilla tarkasteluna: psyykkisesti kuormittuneilla yksinäisyyden kokemus oli viisi kertaa niin yleistä kuin muilla opiskelijoilla (taulukko 2). Heistä noin puolet koki epidemian aikana itsensä yksinäiseksi melko usein tai jatkuvasti. Suhteelliset erot olivat selvempiä mies- kuin naisopiskelijoilla. GHQ-12-mittarin pistemäärän neljä tai enemmän saaneilla opiskelijoilla yleisimpinä ongelmina oli jatkuvan ylläsituksen kokeminen, itsensä kokeminen onnettomaksi ja masentuneeksi sekä tehtäviin keskittyminen. Heistäkin useampi kuin joka kolmas koki itsensä yksinäiseksi, kun muista opiskelijoista näin koki harvempi kuin joka kymmenes. GHQ-12-mittarin mukaan psyykkisesti kuormittuneilla yksinäisyyden kokemus oli yleisintä ammattikorkeakoulussa opiskelevilla naisilla (41 %).

Tulosten mukaan sosiaaliset verkostot suojasivat yksinäisyyden kokemukselta. Niillä opiskelijoilla, jotka eivät kokeneet kuuluvansa mihinkään opiskelijaryhmään, yksinäisyyden kokemus oli kaksi kertaa niin yleistä kuin opis-

kelijoilla, jotka kuuluivat johonkin opiskeluun liittyvään ryhmään (taulukko 2). Opiskeluryhmään kuulumisen suojasi yksinäisyydeltä erityisesti miesopiskelijoita: opiskeluryhmään kuulumisen mukainen suhteellinen ero yksinäisyyden kokemuksessa oli miesopiskelijoilla selvempi kuin naisopiskelijoilla, ja erityisesti yliopiston miesopiskelijoilla.

Suuri ero yksinäisyyden kokemuksessa havaittiin epävirallisessa avun saannissa. Niillä miesopiskelijoilla, joilla ei ollut ketään jakamassa arjen iloja ja suruja, yksinäisyyden kokemus oli kolme kertaa yleisempää kuin niillä, joilla oli joku jakamassa arjen kokemuksia (taulukko 2). Naisopiskelijoilla ero oli jopa nelinkertainen: lähes kaikki ammattikorkeakoulussa opiskelevat naiset, joilta puuttui mahdollisuus avun saantiin, raportoivat yksinäisyyttä, mutta vain neljäsosa heistä, joilla oli joku jakamassa arjen kokemuksia.

Yksin asuvilla opiskelijoilla yksinäisyyden kokemus oli yleisempää kuin puolison, lasten tai omien vanhempien kanssa asuvilla (taulukko 2). Toisaalta naisopiskelijat kokivat yksinäisyyttä yleisemmin kuin miesopiskelijat kaikissa asumismuodoissa. Asumismuodon mukaiset suhteelliset erot olivat miesopiskelijoilla selvempiä kuin naisopiskelijoilla, ja erityisesti yliopiston miesopiskelijoilla.

Logistisessa regressiomallissa yksinäisyyden tilastollisesti merkittävä yhteys kliinisesti merkittävään psyykkiseen kuormittuneisuuteen (OR 6,79, 95 %:n luottamusväli 5,85–7,88, $p < 0,001$) säilyi voimakkaana, kun malliin lisättiin korkeakoulu sekä sosiaalisten verkostojen muuttajat (asuminen, opiskeluryhmään kuuluminen ja avun saanti). Myös tilastollinen yhteys yksinäisyyden ja yksin asumisen (OR 1,43, 95 %:n luottamusväli 1,21–1,69, $p < 0,001$), opiskeluryhmään kuulumattomuuden (OR 2,04, 95 %:n luottamusväli 1,74–2,40, $p < 0,001$) ja arjen tuen puuttumisen (OR 4,48, 95 %:n luottamusväli 3,10–6,47, $p < 0,001$) välillä säilyi korkeakouluopiskelijoilla.

Taulukko 2. Koettu yksinäisyys 18–34-vuotiailla korkeakouluopiskelijoilla psyykkisen kuormittuneisuuden, asumisen, opiskeluryhmään kuulumisen ja avun saannin mukaan vuoden 2021 KOTT-tutkimuksessa (%; 95 % luottamusväli).

	Yliopisto		Ammattikorkeakoulu		Yhteensä
	miehet	naiset	miehet	naiset	
	N = 1 198 22 (19,8–24,3)	N = 1 964 27,6 (25,5–29,8)	N = 1 013 18,3 (16,2–20,5)	N = 1 672 28,2 (25,9–30,6)	N = 5 847 24,3 (23,2–25,5)
Kliinisesti merkittävä psyykinen kuormittuneisuus, MHI-5					
52 pistettä tai alle	54,3 (49,1–59,4)	48,5 (44,7–52,4)	50,4 (45,0–55,7)	48,6 (44,5–52,7)	50 (47,8–52,2)
muut	8,7 (7,0–10,7)	13,3 (11,2–15,6)	6,6 (5,1–8,4)	14,5 (12,2–17,0)	10,7 (9,8–11,8)
p [†]	<0,001	<0,001	<0,001	<0,001	<0,001
Psyykinen kuormittuneisuus, GHQ-12					
4–12 pistettä	36,2 (32,4–40,0)	37,3 (34,4–40,2)	32,5 (29,0–36,3)	41,1 (37,9–44,4)	37,2 (35,5–38,8)
muut	8,9 (6,9–11,3)	9,4 (7,1–12,0)	4,5 (3,1–6,4)	9,2 (7,0–11,8)	7,9 (6,9–9,0)
p [†]	<0,001	<0,001	<0,001	<0,001	<0,001
Asuminen					
yksin asuvat	28,4 (24,8–32,2)	30 (26,7–33,5)	24,7 (21,2–28,5)	32,3 (28,5–36,3)	29 (27,2–30,8)
puolison, lasten tai omien vanhempien kanssa asuvat	16,2 (12,9–19,9)	23,5 (20,4–26,9)	12,1 (9,5–15,0)	24,2 (21,1–27,4)	19,7 (18,2–21,4)
soluasunnossa, kimppekämpässä tai yhteistaloudessa asuvat	16 (11,7–21,1)	30,6 (24,3–37,6)	18,5 (13,0–25,0)	29,3 (22,0–37,4)	22,8 (19,9–25,9)
muut	33,4 (17,6–52,4)	31,8 (20,2–45,4)	9,5 (1,6–27,4)	36,3 (22,3–52,3)	29,7 (22,7–37,4)
p [†]	<0,001	0,019	<0,001	0,007	<0,001
Opiskeluryhmään kuuluminen					
kyllä	15,2 (13,0–17,6)	22,9 (20,6–25,3)	15,2 (12,8–17,8)	23,6 (21,1–26,2)	19,7 (18,5–21,0)
ei	39,6 (34,6–44,8)	43,1 (38,2–48,2)	23,5 (19,8–27,5)	40,3 (35,6–45,2)	35,9 (33,5–38,2)
p [†]	<0,001	0,019	<0,001	0,007	<0,001
Avun saanti					
ei ketään, jonka kanssa jakaa arjen iloja ja suruja	61,7 (49,1–73,2)	84,7 (69,2–94,4)	62,3 (51,6–72,3)	91,6 (79,0–97,9)	70,9 (64,7–76,6)
on joku, jonka kanssa jakaa arjen iloja ja suruja	19,9 (17,7–22,2)	26,3 (24,2–28,5)	14,9 (13,0–17,1)	26,4 (24,1–28,7)	22,4 (21,3–23,5)
p [†]	< 0,001	< 0,001	< 0,001	< 0,001	< 0,001

p[†] selittävien muuttujien eri luokkien välisen tasoeron tilastollinen merkitsevyys, Waldin testin p-arvo.

Yksinäisyyden tunteen lisääntyminen opiskelijoilla koronaepidemian ja rajoittamistomien vuoksi

Kolme viidestä (63 %) korkeakouluissa opintojaan suorittavista kertoi yksinäisyyden tunteen lisääntyneen koronaepidemian aikana (taulukko 3). Ikäryhmien välillä havaittiin tilastollisesti merkittävä ero yksinäisyyden tunteen lisääntymisessä: 18–21-vuotiaista 69 prosenttia, 22–24-vuotiaista 65 prosenttia, 25–29-vuotiaista 61 prosenttia ja 30–34-vuotiaista 55 prosenttia kertoi yksinäisyyden tunteen lisääntyneen. Yksinäisyyden tunne lisääntyi etenkin 18–21-vuotiailla yliopistossa opiskelevilla naisilla, joista jopa useampi kuin kolme neljässtä (79 %) oli kokenut yksinäisyyttä aiempaa enemmän.

Suhteelliset erot yksinäisyyden tunteen lisääntymisessä eivät vaihdelleet niin selvästi taustamuuttujien suhteen kuin yksinäisyyden yleisyydessä. Siitä huolimatta havaittiin selvä ero psyykkisesti kuormittuneiden ja muiden opiskelijoiden välillä: GHQ-12-mittarilla tarkasteltuna psyykkisesti kuormittuneilla yksinäisyyden tunteen lisääntyminen oli lähes kaksi kertaa niin yleistä kuin muilla opiskelijoilla. Psyykkisesti kuormittuneilla yksinäisyyden kokemus lisääntyi yleisimmin yliopistossa opiskelevilla naisilla sekä MHI-5-mittarilla (87 %) että GHQ-12-mittarilla (83 %) tarkasteltuna. Suhteellinen ero psyykkisesti kuormittuneilla ja muilla opiskelijoilla oli selvän yliopiston miesopiskelijoilla.

Yksinäisyyden tunteen lisääntymisessä havaittiin myös asumisen mukaisia eroja: yksin asuvista opiskelijoista suurempi osa koki yksinäisyyden tunteen lisääntyneen verrattuna puolison, lasten tai omien vanhempiansa luona asuviin (ks. taulukko 3). Sen sijaan opiskelijajärjestöön kuulumisen ei ollut yhteydessä yksinäisyyden tunteen lisääntymiseen. Epävirallisessa avun saannissa ei havaittu eroja yksinäisyyden kokemuksessa yliopistossa opiskelevilla miehillä. Sen sijaan ne ammattikorkeakoulun mies- ja naisopiskelijat, joilta puuttui arjen tuki, kokivat koronaepidemian lisänsen yksinäisyyttä enem-

män kuin ne, joilla oli joku jakamassa arjen kokemuksia. Yliopiston naisopiskelijoista 93 prosenttia ja ammattikorkeakoulun naisopiskelijoista 83 prosenttia, joilla ei ollut arjen kokemusten jakajaa, kertoi yksinäisyyden tunteen lisääntyneen koronaepidemian vuoksi.

Johtopäätöksest

Koronaepidemia oli lisännyt yksinäisyyden kokemuksia useammalla kuin joka toisella opiskelijalla. Erityisen huolestuttava tilanne oli nuorimmalla opiskelijaryhmällä eli opintonsa vasta aloittaneilla ja mahdollisesti juuri yksin omaan asuntoon muuttaneilla naisopiskelijoilla. Heistä useampi kuin kolme neljässtä koki yksinäisyyden tunteensa lisääntyneen. Luku on huolestuttava ja kertoo ensimmäisten opiskelukuukausien ryhmäytymisen ja sosiaalisten verkostojen rakentumisen tärkeydestä. Yksinäisyyden tunteen lisääntyminen on osoitettu kansainvälisten tutkimusten (esim. Baarck ym. 2021) lisäksi useissa kansallisissa tutkimuksissa ja arvioissa (Parikka ym. 2020a, 2020b, Kestilä ym. 2021, Klemetti ym. 2021). Kokemuksen yleisyys on vaihdellut alueittain, ikäryhmittäin ja sukupuolen mukaan niin, että yksinäisyys on lisääntynyt erityisesti pääkaupunkiseudulla, nuorimmilla ja vanhemmilla ikäryhmillä ja naisilla useammin kuin miehillä. Tämän tutkimuksen tulokset vastaavat hyvin aiempia tutkimuksia.

Koronaepidemian vaikutusta yksinäisyyden tunteen lisääntymisen lisäksi tutkimuksessa selvitettiin toistuvampia yksinäisyyden kokemuksia ja niiden mahdollisia yhteyksiä muuhun psyykkiseen hyvinvointiin ja elämäntilanteeseen. Kyselyyn keväällä 2021 vastanneista korkeakouluopiskelijoista joka neljäs koki itsensä yksinäiseksi joko melko usein tai jatkuvasti. Toistuvan yksinäisyyden kokemukset eivät eronneet ikäryhmittäin eivätkä korkeakouluittain, mutta ero miesten ja naisten välillä oli tilastollisesti merkitsevä siten, että naisten kokemukset yksinäisyydestä olivat miesten kokemuksia toistuvampia. Tulosta saattaa osittain selittää se, että

Taulukko 3. Yksinäisyyden tunteen lisääntyminen 18–34-vuotiailla korkeakouluopiskelijoilla psyykkisen kuormittuneisuuden, asumisen, opiskeluryhmään kuulumisen ja avun saannin mukaan vuoden 2021 KOTT-tutkimuksessa (% , 95 % luottamusväli).

	Yliopisto		Ammattikorkeakoulu		Yhteensä
	miehet	naiset	miehet	naiset	
	N = 1 240 57,6 (54,9–60,2)	N = 2 019 72,2 (70,0–74,3)	N = 1 061 55,9 (53,2–58,5)	N = 1 764 65 (62,6–67,4)	N = 6084 63,3 (62,1–64,5)
Kliinisesti merkittävä psyykinen kuormittuneisuus, MHI-5					
52 pistettä tai alle	78,2 (73,8–82,2)	87,4 (84,7–89,7)	78,9 (74,4–82,9)	80 (76,6–83,0)	81,9 (80,2–83,5)
muut	49,1 (45,9–52,4)	61,7 (58,6–64,7)	47,1 (43,9–50,3)	54,9 (51,6–58,2)	53,3 (51,7–54,9)
p ¹	< 0,001	< 0,001	< 0,001	< 0,001	< 0,001
Psyykinen kuormittuneisuus, GHQ-12					
4–12 pistettä	79,7 (76,4–82,7)	83,2 (80,8–85,3)	73,9 (70,4–77,1)	79,5 (76,8–82,1)	79,6 (78,2–81,0)
muut	37,2 (33,6–40,9)	51,6 (47,5–55,7)	37,1 (33,5–40,9)	43 (39,0–47,0)	41,9 (40,0–43,8)
p ¹	< 0,001	< 0,001	< 0,001	< 0,001	< 0,001
Asuminen					
yksin asuvat	62,9 (58,9–66,9)	79 (75,8–81,9)	63,2 (59,1–67,2)	73,2 (69,3–76,8)	70,2 (68,3–72,0)
puolison, lasten tai omien vanhempien kanssa asuvat	52,4 (47,6–57,2)	66,1 (62,4–69,6)	45,6 (41,2–50,0)	59 (55,3–62,7)	56,8 (54,8–58,8)
soluasunnossa, kimppakämpässä tai yhteistaloudessa asuvat	57,3 (51,0–63,5)	67,6 (60,5–74,2)	64,8 (57,1–72,1)	64,5 (56,0–72,3)	62,9 (59,4–66,4)
muut	41,3 (23,8–60,7)	70,9 (57,7–82,0)	45,9 (24,9–68,1)	64,2 (48,1–78,2)	59,7 (51,5–67,5)
p ¹	0,009	< 0,001	< 0,001	< 0,001	< 0,001
Opiskeluryhmään kuuluminen					
kyllä	57 (53,8–60,2)	71,8 (69,3–74,3)	54,5 (50,9–57,9)	66,2 (63,3–69,1)	63,5 (62,0–65,0)
ei	60,3 (55,1–65,3)	73,2 (68,5–77,6)	58,4 (53,7–62,9)	62,4 (57,5–67,2)	63,3 (60,9–65,7)
p ¹	0,35	0,59	0,27	0,17	0,9
Avun saanti					
ei ketään, jonka kanssa jakaa arjen iloja ja suruja	63,7 (51,1–75,0)	93,3 (80,0–98,9)	78,7 (68,6–86,8)	82,9 (68,2–92,7)	77,4 (71,5–82,6)
on joku, jonka kanssa jakaa arjen iloja ja suruja	57,5 (54,7–60,3)	71,7 (69,4–73,9)	54,3 (51,4–57,2)	64,7 (62,1–67,2)	62,9 (61,6–64,2)
p ¹	0,39	0,008	< 0,001	0,02	< 0,001

p¹ selittävien muuttujien eri luokkien välisen tasoeron tilastollinen merkitsevyys, Waldin testin p-arvo.

yksinäisyyttä kysyttiin ainoastaan suorilla, sanan ”yksinäisyys” sisältävillä kysymyksillä, jotka esimerkiksi Maesin ja kumppaneiden (2019) meta-analyysin mukaan lisäävät naisten herkkyyttä raportoida miehiä toistuvammasta yksinäisyydestä.

Erityisen yksinäisiä olivat opiskelijat, jotka kokivat myös muuta psyykkistä kuormittuneisuutta. Heillä yksinäisyyden kokemukset olivat viisi kertaa niin yleisiä kuin muilla opiskelijoilla. Vastaava yhteys nuorten aikuisten yksinäisyyden kokemusten, stressin, ahdistuneisuuden ja muiden psyykkisten ongelmien välillä on todettu useissa kansainvälisissä tutkimuksissa (ks. Baarck ym. 2021). Psyykkisen oireilun taustalla voivat vaikuttaa myös etäopiskelusta johtuvat opiskeluvaikeudet. Opiskelijat ovat kertoneet, että opinnot ovat vaikeutuneet koronaepidemian aikana (Parikka ym. 2021). Toistuvampia yksinäisyyden kokemukset olivat myös sellaisilla opiskelijoilla, jotka eivät kokeneet kuuluvansa mihinkään opiskeluryhmään tai muihin sosiaalisiin verkostoihin. Ihmisen, jolta saattoi pyytää apua ja jonka kanssa voi jakaa sekä ilot että surut, merkitys näyttäytyi erityisen suurena.

Muutamissa aikaisemmissa tutkimuksissa on saatu viitteitä siitä, että etäopiskelusta johtuvat vaikeudet yhdessä sosiaalisen kanssakäymisen vähentymisen kanssa selittävät osin yksinäisyyden kokemuksen ja psyykkisen oireilun lisääntymistä (Knight ym. 2021; Lischer ym. 2021). Oleellista onkin pyrkiä yksilöllisesti tunnistamaan psyykkisen oireilun juurisytyt. Vakavasti oireilevien opiskelijoiden tulee päästä oikea-aikaisten mielenterveyspalveluiden piiriin. Jos oireilun juurisytyt liittyvät opiskeluvaikeuksiin ja yksinäisyyteen, matalan kynnyksen tuesta kuten opiskeluympäristön tukitoimista voi olla apua. Tämän tutkimuksen tulokset viittaavat monimuotoisten tukimuotojen tarpeeseen, sillä yksinäisyyden ja kliinisesti merkittävän psyykkisen kuormittuneisuuden yhteys säilyi voimakkaana, vaikka opiskelijan sosiaalisten verkostojen ja arjen tuen vaikutus otettiin huomioon.

Tämän tutkimuksen vahvuus on, että se perustuu korkeakouluopiskelijäväestöä edusta-

vaan, kansalliseen aineistoon, jossa vastausaktiivisuus oli 53 prosenttia. Vaikka osallistumisaktiivisuus on korkeampi kuin aiemmissa KOTT-kyselyissä ja opiskelijoille suunnatuissa kyselyissä keskimäärin, on mahdollista, että katoon on valikoitunut enemmän opiskelijoita, jotka ovat olleet haastavassa tilanteessa jo ennen epidemiaa tai opiskelijoita, joita epidemia on erityisen raskaasti koetellut. Kadon valikoitumisen vaikutuksia tuloksiin on kuitenkin pyritty minimoimaan käyttämällä analyyseissä painokertoimia. Lisäksi on muistettava, että tässä tutkimuksessa tarkastellaan yksinäisyyden tunnetta ja koettua muutosta yksinäisyydessä yksittäisellä kysymyksellä, ja on mahdollista, että vastaajat ovat eri tavoin raportoineet tuntemuksiaan. Keväällä 2022 julkaistussa THL:n asiantuntija-arviossa todetaan, että nuorten aikuisten ja korkeakouluopiskelijoiden psyykkinen oireilu ja koettu stressi näyttää olevan alkuvuodesta 2022 hieman helpottumassa (Kestilä ym. 2022). Koska tämän tutkimuksen aineiston keruuajankohta sijoittuu koronaepidemian kolmanteen aaltoon, emme voi arvioida sitä, onko opiskelijoiden tilanne helpottunut arkielämän normalisoituessa. Opiskelijoiden yksinäisyyttä ja psyykkistä oireilua on jatkossa tärkeä seurata.

Tutkimuksen tulokset kertovat siitä, että korkeakouluopiskelijoiden yksinäisyyden, psyykkisen kuormittuneisuuden ja sosiaalisten verkostojen sekä arjen tukea ja ajatusten jakamista tarjoavien ihmisten puuttuminen ovat koronaepidemian seurauksena huolestuttavan yleisiä. Samalla on huomattava, että opiskelijoiden yksinäisyyden kokemus sekä psyykinen oireilu olivat lisääntyneet jo ennen epidemiaa (Kunttu ym. 2017). Vastaava huolestuttava kehityskulku havaittiin myös norjalaisia yliopisto-opiskelijoita koskevassa tutkimuksessa, jonka mukaan yksinäisyys lisääntyi ajanjaksolla 2014–2018 erityisesti miehillä (Hysing ym. 2020). Tämän tutkimuksen perusteella vaikuttaisi siltä, että poikkeusaika ja etäopiskelu ovat hankaloittaneet opiskelijoiden tilannetta entisestään.

Koronaepidemiasta seurannut hyvinvointivaje on laajasti tunnustettu asia, jonka paik-

kaamiseksi tarvitaan korjaavia toimenpiteitä. Pelkästään rajoituksista luopuminen ei poista kroonistunutta yksinäisyyttä. Tarvitaan korkeakoulujen tarjoamia tukipalveluja, opintojen ohjausta sekä opinnoista pois jääneiden opiskelijoiden aktiivista tavoittelua. Lisäksi tarvitaan varhaisia yksinäisyyden ja psyykkisen kuormittuneisuuden vähentämiseksi suunnattuja ohjelmia, opiskelijoiden vertaistukea ja digitaalisia tukimuotoja, joilla turvataan opiskelijoiden kyky jatkaa opintojaan ja siirtyä edelleen työelämään (vrt. Baarck ym. 2021) sekä ehkäistään pitkäaikaisia koronaepidemian vaikutuksia opiskelijoiden terveyteen ja hyvinvointiin. Lisäksi tulisi pohtia uudenlaisia toimintamalleja, joiden avulla voidaan poikkeusoloissakin ohjata opiskelijoita tutustumaan toisiin opiskelijoihin sekä erilaisten järjestöjen tai seurakuntien toimintaan. Yhteiskunnan sosiaalisesti kestävä kehitys ei ole mahdollista ilman hyvinvoivia, sosiaalisesti verkostoituneita ja psyykkisesti vahvoja tulevaisuuden osajia.

Lähteet

- Ames, Megan & Pratt, Michael & Pancer, S. Mark, ym. (2011). The moderating effects of attachment style on students' experience of a transition to university group facilitation pro-gram. *Canadian Journal of Behavioural Science* 43(1), 1–12.
- Baarck, Julia & Balahur-Dobrescu, Alexandra & Cassio, ym. (2021). Loneliness in the EU. Insights from surveys and online media data. Publications Office of the European Union. Luxembourg: European Union.
- Baumeister, Roy & Leary, Mark. (1995). The need to belong: Desire for interpersonal attachments as a fundamental human motivation. *Psychological Bulletin* 117(3), 497–529.
- Bu, F. & Steptoe, A. & Fancourt, D. (2020). Who is lonely in lockdown? Cross-cohort analyses of predictors of loneliness before and during the COVID-19 pandemic. *Public health* 186: 31–34.
- Cacioppo, John T. & Hawkley, Louise C. & Crawford, Elizabeth L, ym. (2002). Loneliness and Health: Potential Mechanisms. *Psychosomatic Medicine* 64(3): 407–417.
- Cacioppo, Stephanie & Grippo, Angela J. & London, Sarah, ym. (2015). Loneliness: Clinical Import and Interventions. *Perspectives on psychological science* 10(2): 238–249.
- Cuijpers, Pim & Smits, Niels & Donker, Tara, ym. (2009). Screening for mood and anxiety disorders with the five-item, the three-item, and the two-item Mental Health Inventory. *Psychiatry Res* 168(3): 250–255.
- Diehl, Katharina & Jansen, Charlotte & Ishchanova, Kamila & Hilger-Kolb, Jennifer (2018). Loneliness at universities: Determinants of emotional and social loneliness among students. *International Journal of Environmental Research and Public Health* 15(9): 1865.
- Elmer, Timon & Mepham, Kieran & Stadtfeld, Christoph (2020). Students under lockdown: Comparisons of students' social networks and mental health before and during the COVID-19 crisis in Switzerland. *PLoS One* 15(7): e0236337.
- Goldberg, David (1978). Manual of the general health questionnaire. NFER-Nelson, Windsor.
- Haario, Peppi & Koponen, Päivikki & Parikka, Suvi, ym. (2021). The impact of the corona epidemic and its restrictive measures on health behaviours and everyday life by educational groups. *Sosiaalilääketieteellinen aikauslehti* 58: 209–219.
- Hawkley, Louise C & Cacioppo, John (2010). Loneliness matters: a theoretical and empirical review of consequences and mechanisms. *Annals of Behavioral Medicine* 40: 218–227.
- Holt-Lunstad, Julianne & Smith, Timothy. B. & Baker, Mark, ym. (2015). Loneliness and social isolation as risk factors for mortality: a meta-analytic review. *Perspectives on Psychological Science* 10(2): 227–237.
- Hysing, Mari & Petrie, Keith & Bøe, Tormod, ym. (2020). Only the Lonely: A Study of Loneliness Among University Students in Norway. *Clinical Psychology in Europe* 2(1), 1-16.
- Härkänen, Tommi & Kaikkonen Risto & Virtala, Esa & Koskinen, Seppo (2014). Inverse probability weighting and doubly robust methods in correcting the effects of non-response in the reimbursed medication and self-reported turnout estimates in the ATH survey. *BMC Public Health* 14(1): 1–10.
- Junttila, Niina. (2010). Social competence and loneliness during the school years. *Turun yliopiston julkaisuja, sarja B* osa 325.
- Kestilä, Laura & Kapiainen Satu & Mesiäislehto, Merita & Rissanen, Pekka (2022). Covid19-epidemian vaikutukset hyvinvointiin, palvelujärjestelmään ja kansantalouteen. *Asiantuntija-arvio, kevät 2022*. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-865-1> (luettu 4.5.2022).
- Kestilä, Laura & Jokela, Merita & Härmä, Vuokko & Rissanen, Pekka (2021). Covid19-epidemian vaikutukset hyvinvointiin, palvelujärjestelmään ja kansanta-

- louteen. Asiantuntija-arvio, kevät 2021. 12.5.2021. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-649-7> (luettu 28.2.2022).
- Klemetti, Reija & Vuoremaa, Maarit & Ervasti, Eetu, ym. (2021). Vauvaperheiden vanhempien kokemat huolet ja muutokset sosiaalisissa suhteissa ja jaksamisessa koronaepidemian aikana. *Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti* 58: 284–303.
- Knight, Holly & Carlisle, Sophie & O'Connor, Mórna, ym. (2021). Impacts of the COVID-19 Pandemic and Self-Isolation on Students and Staff in Higher Education: A Qualitative Study. *International Journal of Environmental Research and Public Health* 18(20): 10675.
- Kraav, Siiri-Liisi & Awoyemi, Olutosin & Junttila, Niina, ym. (2020). The effects of loneliness and social isolation on all-cause, injury, cancer, and CVD mortality in a cohort of middle-aged Finnish men. A prospective study. *Aging & Mental Health* 25(12): 1–10.
- Kraav, Siiri-Liisi & Lehto, Soili & Junttila, Niina, ym. (2021). Depression and loneliness may have a direct connection without mediating factors. *Nordic Journal of Psychiatry* 75(7): 553–557.
- Kunttu, Kristina & Pesonen, Tommi & Saari, Juhani (2017). Korkeakouluopiskelijoiden terveydentutkimus 2016. Helsinki: Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiön tutkimuksia 48.
- Lischer, Suzanne & Safi, Netkey & Dickson, Cheryl (2021). Remote learning and students' mental health during the Covid-19 pandemic: A mixed-method enquiry. *Prospects* (2021): 1–11.
- Lunaigh, Conor & Lawlor, Brian (2008). Loneliness and the health of older people. *International Journal of Geriatric Psychiatry* 23(12): 1213–1221.
- Luhmann, M., & Hawkley, L. C. (2016). Age differences in loneliness from late adolescence to oldest old age. *Developmental Psychology* 52(6): 943–959.
- Maes, Marlies & Qualter, Pamela & Vanhalst, Janne, ym. (2019). Gender Differences in Loneliness across the Lifespan: A Meta-Analysis. *European Journal of Personality* 33(6): 642–654.
- Odrizola-González, Paula & Planchuelo-Gómez, Álvaro & Iruiria, María Jesús & de Luis-García, Rodrigo (2020). Psychological effects of the COVID-19 outbreak and lockdown among students and workers of a Spanish university. *Psychiatry Research* 290: 1–8.
- Parikka, Suvi & Ikonen, Jonna & Koskela, Timo, ym. (2020a). Koronan vaikutukset vaihtelevat alueittain – eroja myös ikääntyneillä sekä toimintarajoitteisilla verrattuna muuhun väestöön. Kansallisen FinSote-tutkimuksen ennakkotuloksia syksyllä 2020. Verkkojulkaisu: thl.fi/finsote.
- Parikka, Suvi & Koskela, Timo & Ikonen, Jonna, ym. (2020b). Kansallisen terveys-, hyvinvointi ja palvelututkimus FinSoten perustulokset 2020b. Verkkojulkaisu: thl.fi/finsote.
- Parikka, Suvi & Ikonen, Jonna & Koskela, Timo, ym. (2021). Koronaepidemian ja sen rajaamistoimien vaikutukset korkeakouluopiskelijoiden arkielämään ja opintoihin. KOTT-tutkimuksen ennakkotuloksia kesällä 2021. Verkkojulkaisu: thl.fi/kott.
- Parikka, Suvi & Holm, Noora & Koskela, Timo, ym. (2022). Korkeakouluopiskelijoiden terveys- ja hyvinvointitutkimus 2021: Tutkimuksen toteutus ja menetelmät. Työpaperi 17/2022. THL, Helsinki.
- Qualter, Pamela & Vanhalst, Janne & Nowland, Rebecca, ym. (2015). Loneliness across the life span. *Pers Psc Science* 10(2): 250-264.
- Stadtfeld, Christoph & Vörös, András & Elmer, Timon, ym. (2019). Integration in emerging social networks explains academic failure and success. *Proceedings of the National Academy of Sciences* 116(3): 792–797.
- Toikka, Sini & Vuorjoki, Oona & Koskela, Timo & Pentala, Oona (2015). Aikuisväestön yksinäisyys ja järjestötoimintaan osallistuminen Suomessa – ATH-tutkimuksen tuloksia. Teoksessa Jukka Murto & Oona Pentala & Satu Helakorpi & Risto Kaikkonen (toim.). *Yksinäisyys ja osallistuminen, ATH-tutkimuksen tuloksia – Järjestökentän tutkimusohjelma*. Helsinki: THL, 9–14.
- UNESCO (2020). Nurturing the social and emotional wellbeing of children and young people during crises. UNESCO COVID-19 Education Response. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000373271>.
- Victor, Christina & Bowling, Ann (2012). A longitudinal analysis of loneliness among older people in Great Britain. *The Journal of Psychology* 146(3): 313–331.
- Viertiö, Satu & Partanen, Airi & Kaikkonen, Risto, ym. (2017). Palvelujen käyttö mielenterveyteen tai päihteiden käyttöön liittyvien ongelmien vuoksi Suomessa vuosina 2012–2015. *Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim* 133(3): 292–300.
- Wei, Yifeng & Kutcher, Stan & Austen, Erin ym. (2022). The impact of transitions, a mental health literacy intervention with embedded life skills for postsecondary students: preliminary findings from a naturalistic cohort study. *Can J Psychiatry* 67(6):452-461.
- Weiss, Robert (1973). *Loneliness: The experience of emotional and social isolation*. Cambridge, MA: The MIT Press.
- Williams, Kipling (2007). Ostracism. *Ann Rev of Psych* 58: 425-452.

LIITE 1. Psykkisen hyvinvoinnin suojatekijöitä kuvaavien muuttujien kuvaukset

Asuminen

Perustuu kysymykseen: **Mikä kuvaa parhaiten asumisjärjestelyäsi?** Vastausvaihtoehtoina esitettiin 1) asun yksin omassa taloudessani, 2) asun kumppanin ja/tai lapsen/lasten kanssa, 3) asun soluasunnossa, 4) asun yhteistaloudessa tai kimppekämpässä, yhteinen vuokrasopimus, 5) asun yhteistaloudessa tai kimppekämpässä, erillinen vuokrasopimus, 6) asun vanhempieni luona, 7) muu, mikä? Asumismuoto luokiteltiin neljään alaryhmään: a) yksin asuvat, b) puolison, lasten tai omien vanhempien kanssa asuvat, c) soluasunnossa, kimppekämpässä tai yhteistaloudessa asuvat, d) muut.

Opiskeluryhmään kuuluminen

Perustuu kysymykseen **Koetko kuuluvasi johonkin, mihin tahansa, opiskeluun liittyvään ryhmään (esim. vuosikurssi, opiskelijaryhmä, ainejärjestö, laitos/yksikkö tms.)?** Vastausvaihtoehtoina esitettiin 1) en, 2) kyllä, 3) en osaa sanoa. Opiskeluryhmään kuuluminen luokiteltiin kahteen alaryhmään: a) kyllä ja b) ei.

Avun saanti

Perustuu kysymykseen **Arvioi mahdollisuuksiasi saada apua läheisiltäsi, kun olet avun tai tuen tarpeessa.** Kysymyspatterin alakysymyksinä esitettiin a) Kenen voit todella uskoa välittävän sinusta, tapahtuipa sinulle mitä tahansa? b) Keneltä saat käytännön apua, kun sitä tarvitset? c) Kenen kanssa voit jakaa arjen iloja ja suruja? Vastausvaihtoehtoina esitettiin: 1) puoliso, kumppani, 2) joku muu lähiomainen, 3) läheinen ystävä, 4) opiskelukaveri, 5) joku muu läheinen, 6) ei kukaan. Avun saanti luokiteltiin kahteen alaryhmään: a) ei ketään, jonka kanssa jakaa arjen iloja ja suruja (alakohtaan c) vastausvaihtoehdon 6 vastanneiden osuus), ja b) on joku, jonka kanssa jakaa arjen iloja ja suruja (alakykykseen c) vaihtoehdon 1, 2, 3, 4 tai 5 vastanneiden osuus).

Sateenkaarinuoret poikkeusaikana

Satu Majlander, Jukka Lehtonen, Pauliina Luopa, Laura Sares-Jäske, Mia Teräsaho, Johanna Vihtari, Tellervo Nenonen, Anni Hyvärinen & Reija Klemetti

Johdanto

Koronaepidemian aiheuttaman poikkeusajan tiedetään heikentäneen mielen hyvinvointia sekä nuorilla että aikuisilla (Parikka 2020a & 2020b; Kestilä ym. 2021; Klemetti ym. 2021; Lahtinen ym. 2021; Wennberg ym. 2020). Poikkeusaika lisäsi nuorten stressiä (Lahtinen ym. 2021), ja nuoret kokivat yksinäisyyttä, ahdistuneisuutta sekä etäopiskelun aiheuttamia oppimisvaikeuksia (Kestilä ym. 2021; Wennberg ym. 2020; Keating & Lehtonen 2022). Harrastuksiin pääsyn vaikeutuminen vaikutti kielteisesti nuorten vapaa-ajan tyytyväisyyteen (Salasuo & Lahtinen 2021) ja lisääntyneen yksinäisyyden on arveltu lisänneen netissä vietettyä aikaa, erityisesti niillä nuorilla, joilla ei juuri ollut tukiverkkoa (Tóth-Király ym. 2021).

Sukupuolivähemmistöihin, kuten transihmiset tai intersukupuoliset, ja seksuaalivähemmistöihin – kuten homot, lesbot, bi- ja pansesuaaliset – kuuluvat nuoret (jatkossa: sateenkaarinuoret) ovat monilla elämän osaluilla muita nuoria heikommassa asemassa. Jo ennen poikkeusaikaa he esimerkiksi kokivat yksinäisyyttä ja kiusaamista cis- ja heteronuoria yleisemmin (Jokela ym. 2020; Pollitt & Malloy 2021). Cis-nuorilla tarkoitetaan nuoria, joiden sukupuoli vastaa syntymässä määriteltyä. Sateenkaarinuorilla on myös havaittu olevan cis- ja heteronuoriin verrattuna enemmän mielenterveysongelmia ja suurempi itsemurhariski (Bochicchio ym. 2021; Marshal ym. 2011; Miranda-Mendizabal ym. 2017). Sateenkaarinuorten heikompaa mielen hyvinvointia on aiemmin selitetty mm. vähemmistöstressillä, jolla

tarkoitetaan sitä, että sateenkaarinuoret elävät ympäristössä, jossa he vähemmistöön kuuluvina kohtaavat toistuvasti heihin liittyvää ymmärtämättömyyttä ja kielteistä suhtautumista (Tebbe & Moradi 2016).

Sateenkaarinuorten mielen hyvinvointiin vaikuttavat esimerkiksi ystävien ja perheen tuki (McConnell ym. 2016; Bouris ym. 2010). Vanhemmat voivat suhtautumisellaan tukea seksuaalivähemmistönuoren elämää tai aiheuttaa hänelle stressiä (Bouris ym. 2010). Kouluilmapiirillä on havaittu olevan merkitystä sateenkaarinuorten masennusoireiluun ja itsemurhariskiä: vähemmistöihin myönteisesti suhtautuvassa ilmapiirissä oireilu oli merkittävästi vähäisempää (Ancheta 2021). Poikkeusaikaan liittynyt koulujen siirtyminen etäopetukseen on saattanut vaikuttaa kielteisesti niiden nuorten hyvinvointiin, jotka saavat tukea kouluympäristössä, mutta joilla on vaikeuksia kotona (Salerno ym. 2020). Toisaalta etäopetus on voinut helpottaa niitä nuoria, joille kouluympäristö ei ole turvallinen. Turun yliopiston toteuttamaan kyselyyn vastanneista 7.–9.-luokkalaisista yli kolmannes koki, että etäopetus on vähentänyt kiusaamista (Repo ym. 2020).

Liikunnan ja kulttuuriharrastusten on todettu olevan yhteydessä parempaan hyvinvointiin (Salasuo 2020). Suurin osa seksuaalivähemmistöihin kuuluvista nuorista onkin aiempien tutkimusten mukaan saanut tukea muun muassa liikunnasta tai sähköisestä yhteydenpidosta ystäviin ja verkostoihin (O'Brien ym., 2021; Pereira ym., 2021).

Sateenkaarinuorten elämässä poikkeusajan vaikutukset ovat saattaneet näkyä korostunees-

ti, koska heidän mielen hyvinvointinsa on jo lähtökohtaisesti ollut muita heikompi (Marshal ym. 2011; Miranda-Mendizabal ym. 2017; Jokela ym. 2020; Bochicchio ym. 2021; Pollitt & Mallory 2021), pääsy vertaisryhmien tapaamisiin ja terveydenhuoltoon heikentyi ja kotona vietetty aika lisääntyi voimistaen mahdollisesti perheen keskinäisiä ristiriitoja ja nuoren sateenkaari-identiteettiin liittyviä hyljeksimisen ja turvattomuuden tunteita (Ormiston & Williams 2022). Osa sateenkaarinuorista tukeutui poikkeusaikana negatiivisiin keinoihin, kuten päiheteisiin (O'Brien ym. 2021; Pereira ym., 2021). John Salernon ja kumppanien (2021) mukaan seksuaali- ja sukupuolivähemmistöryhmissä alkoholin kulutus lisääntyi poikkeusaikana jopa 32 prosenttia (Salerno ym. 2021).

Tässä artikkelissa tarkastellaan poikkeusajan vaikutuksia sateenkaarinuorten psyykkiseen hyvinvointiin, yksinäisyyteen, kouluhyvinvointiin ja vapaa-ajanviettoon. Tutkimuksessa käytetään Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen Koulu-terveyskyselyä ja Helsingin yliopiston WeAll-hankkeen kyselytutkimusta. Koulu-terveyskyselyssä vertailuryhmänä olivat muut nuoret. Poikkeusajan tuloksia verrattiin vuoden 2019 kyselyn tuloksiin. Tutkimuksen tavoitteena on lisätä tietoa sateenkaarinuorten hyvinvoinnista sekä tuen ja avun saannista, jotta korjaavia toimenpiteitä osattaisiin suunnata oikein ja ehkäistä pitkäaikaisia haittoja sateenkaarinuorten hyvinvoinnille.

Aineisto ja menetelmät

Tutkimusaineistona ovat vuosien 2019 ja 2021 Koulu-terveyskyselyt, joissa vastaajina ovat 8.- ja 9.-luokkalaiset sekä lukion ja ammatillisen oppilaitoksen 1. ja 2. vuoden opiskelijat. Artikkelissa käytettävästä aineistosta on poistettu epäuskottavien vastausten perusteella 2 156 vastaajaa vuonna 2019 (1,4 %) ja 2 113 vastaajaa vuonna 2021 (1,3 %) (ks. periaatteista tarkemmin Jokela ym. 2020). Vuoden 2019 Koulu-terveyskyselyn aineistoon jäi 153 143 ja

vuoden 2021 aineistoon 158 683 vastaajaa. Aineisto kattoi näinä vuosina 72–73 prosenttia 8. ja 9. luokan oppilaista, ja 65–69 prosenttia luki- on 1. ja 2. vuoden opiskelijoista. Vuonna 2019 ammatillisen oppilaitoksen 1. ja 2. vuoden opiskelijoiden kattavuutta ei voitu arvioida luotettavasti. Vuonna 2021 se oli arviolta 33 prosenttia.

Vuonna 2019 sukupuolivähemmistöihin kuului 4 720 (3 %) ja seksuaalivähemmistöihin 12 947 (9 %) vastaajaa. Vuonna 2021 vastaavat luvut olivat 6 941 (4 %) ja 20 447 (14 %). Kumppanikin tutkimusvuonna lomakkeilla oli samat kysymykset nuorten mielenterveydestä, yksinäisyydestä, opiskelusta, kouluhyvinvoinnista ja harrastuksista. Mielialaa selvitettiin kysymällä, oliko nuori ollut huolissaan mielialastaan viimeisen vuoden aikana. Koulu-uupumusta selvitettiin kolmella School Burnout Inventory (SBI-10) -mittarin kysymyksellä. Nuorilta kysyttiin myös, tuntevatko he itsensä yksinäisiksi. Lisäksi kysyttiin kulttuurin ja taiteen harrastamisesta viikoittain. Ahdistuneisuutta mitattiin GAD-7-mittarilla (General Anxiety Disorder) ja masennusoireilua PHQ-2-mittarilla (Patient Health Questionnaire).

Vuonna 2021 kysyttiin, oliko nuori ollut koronaepidemian vuoksi etäopetuksessa lukuvuoden aikana ja oliko nuori saanut tukea oppimiseen ja koulunkäyntiin etäopetuksessa. Lisäksi kysyttiin koronaan liittyviä huolia ja kokemuksia rajoitustoimien vaikutuksista perheen kesken vietettyyn aikaan, perheen sisäisiin ristiriitoihin ja yhteydenpitoon. Tässä artikkelissa verrataan nuorten hyvinvoinnissa vuosien 2019 ja 2021 välillä tapahtuneita muutoksia. Muutosten merkittävyyttä testattiin Pearsonin χ^2 -testillä.

Koulu-terveyskyselyn aineistoa täydennettiin Helsingin yliopistossa WeAll-tutkimushankkeen sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluville suunnatulla kyselyaineistolla (N = 325) sekä vähemmistöjen oikeuksia ajavien järjestöjen edustajien haastatteluaineistolla (N = 23), joilla kerättiin tietoa koronakriisin vaikutuksista vähemmistöihin (Lehtonen 2020). HLBTI-järjestöjen (eli lesbojen, homojen ja

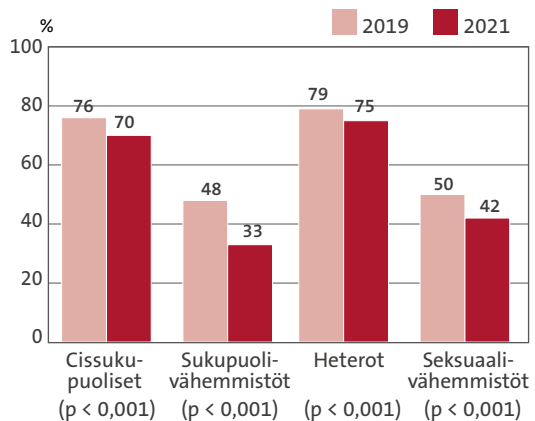
biseksuaalien sekä transsukupuolisten ja intersukupuolisten henkilöiden asioita ajavien järjestöjen) työntekijöiden ja aktivistien sähköpostiaastattelut tehtiin kesällä 2020. Syyskuussa 2020 toteutettuun HLBTI-kyselyyn vastanneista alle 30-vuotiaita oli 106 (33 %). Siihen tavoiteltiin vastaajia etenkin HLBTI-järjestöjen tiedotuskanavien kautta. Tässä artikkelissa hyödynnetään nuorten vastauksia. Ikäryhmältään se on erilainen kuin Kouluterveyskyselyssä eikä siten vertailuun sopiva. Aineisto ja sen analyysi täydentävät Kouluterveyskyselyn tuloksia ja syventävät näkemyksiä nuorten tilanteesta. Nuorista enemmistö (n = 85) oli koululaisia tai opiskelijoita. Nuorista vastaajista sukupuolivähemmistöihin kuuluvia oli 48. Vastaajissa oli enemmän naisia (n = 47) kuin miehiä (n = 31) tai muita kuin naisia tai miehiä (n = 28).

Nuorten hyvinvointi

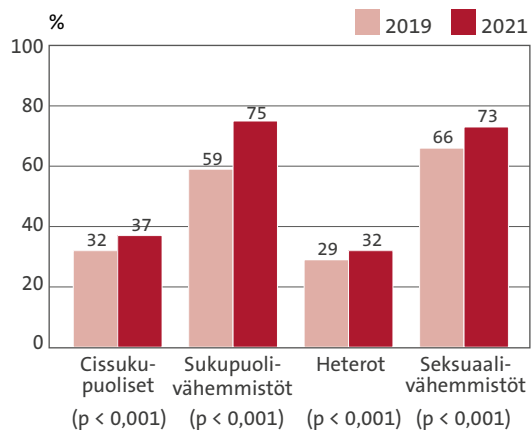
Psykinen hyvinvointi

Kouluterveyskyselyn mukaan sateenkaarinuorten tyytyväisyys elämään laski poikkeusaikana. Vuonna 2021 enää kolmasosa sukupuolivähemmistö- ja kaksi viidestä seksuaalivähemmistönuorista oli tyytyväisiä elämäänsä (kuvio 1). Tyytyväisimpiä sukupuolivähemmistönuorista olivat ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevat ja seksuaalivähemmistönuorista lukioissa ja ammattioppilaitoksessa opiskelevat. Seksuaalivähemmistöihin kuuluvista nuorista pojat olivat tyttöjä tyytyväisempiä elämäänsä (taulukko 1). Myös muilla nuorilla tyytyväisyys elämään laski poikkeusaikana.

Myös sateenkaarinuorten huoli omasta mielialasta lisääntyi poikkeusaikana (kuvio 2). Vuonna 2021 kuluneen kahdentoista kuukauden aikana sukupuolivähemmistönuorista kolme neljästä ja vuonna 2019 kolme viidestä oli ollut huolissaan mielialastaan. Seksuaalivähemmistönuorista mielialastaan oli ollut huolissaan vuonna 2019 kaksi kolmesta ja vuonna 2021 kolme neljästä. Seksuaalivähemmistöihin kuuluvat tytöt olivat poikia useammin huolissaan

Kuvio 1. Tyytyväinen elämäänsä tällä hetkellä. Prosenttiosuudet seksuaalisen suuntautumisen sekä sukupuolen kokemuksen mukaan vuosina 2019 ja 2021. Lähde: THL Kouluterveyskysely

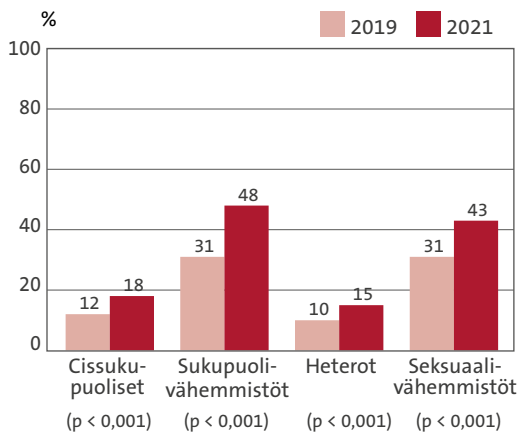

Kuvio 2. Ollut huolissaan mielialastaan kuluneen 12 kuukauden aikana. Prosenttiosuudet seksuaalisen suuntautumisen sekä sukupuolen kokemuksen mukaan vuosina 2019 ja 2021. Lähde: THL Kouluterveyskysely.

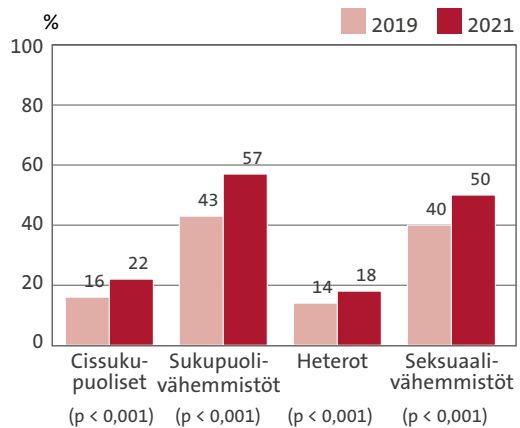
mielialastaan. (Taulukko 2.) Huolestuneimpia kaikissa ryhmissä olivat lukiolaiset. Myös muilla nuorilla huoli omasta mielialasta oli kasvanut poikkeusaikana jonkin verran.

Kokemus kohtalaisesta tai vaikeasta ahdistuneisuudesta yleistyi kaikilla nuorilla (kuvio 3). Sateenkaarinuorista ahdistusta koki vuonna 2019 noin kolmasosa ja vuonna 2021 lähes puolet (taulukko 3). Seksuaalivähemmistöihin kuuluvilla kohtalainen tai vaikea ahdistuneisuus oli pojilla tyttöjä vähäisempää. Erot kouluasteiden välillä olivat pieniä. Muilla nuorilla ahdistuneisuus oli sateenkaarinuoria harvinaisempaa, mutta selvästi yleisintä lukiolaisilla.

Vähintään kaksi viikkoa kestänyt masennusoireilu yleistyi kaikilla nuorilla (kuvio 4). Sateenkaarinuorista masennusoireilua vuonna 2019 koki noin kaksi viidestä ja vuonna 2021 puolet. Sateenkaarinuorilla masennusoireilu oli vähäisintä ammattioppilaitoksessa opiskelevilla, mutta erot kouluasteiden välillä olivat pieniä. Muista nuorista masennusoireilua koki noin viidennes, ja näilläkin nuorilla masennusoireilu oli harvinaisinta ammattioppilaitoksessa opiskelevilla (taulukko 4). Sateenkaarinuorista korona-

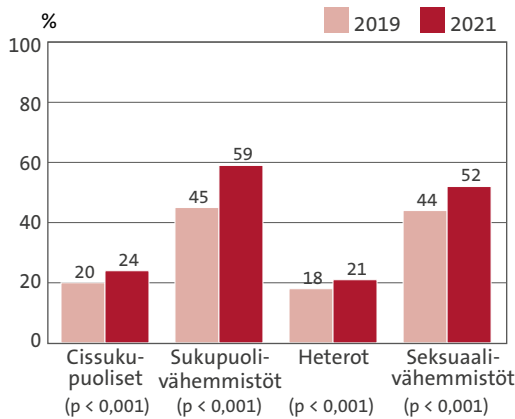
Kuvio 3. Kohtalainen tai vaikea ahdistuneisuus. Prosenttiosuudet seksuaalisen suuntautumisen sekä sukupuolen kokemuksen mukaan vuosina 2019 ja 2021. Lähde: THL Kouluterveyskysely.

Kuvio 4. Vähintään kaksi viikkoa kestänyt masennusoireilu. Prosenttiosuudet seksuaalisen suuntautumisen sekä sukupuolen kokemuksen mukaan vuosina 2019 ja 2021. Lähde: THL Kouluterveyskysely.

virustartunnan saamisesta oli ollut huolissaan alle kymmenes ja alle viidesosa koronaviruksen tartuttamisesta muihin. Lisäksi yli neljäsosa oli ollut huolissaan, että läheinen saa koronavirustartunnan. Muista nuorista noin viisi prosenttia oli ollut huolissaan koronavirustartunnan saamisesta, noin joka kymmenes siitä, että tartuttaa koronaviruksen muihin ja noin viidesosa siitä, että läheinen saa koronavirustartunnan.

Terveystilansa keskinkertaiseksi tai huonommaksi kokevien osuus kasvoi kaikkien nuorten keskuudessa (kuvio 5). Sateenkaarinuorista näin koki vuonna 2021 noin puolet (taulukko 5). Sukupuolivähemmistönuorilla ei ollut isoja koulutusryhmien välisiä eroja, ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvista useimmin terveystilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi kokivat ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevat. Seksuaalivähemmistöihin kuuluvat tytöt kokivat poikia useammin terveystensä heikoksi. Muilla nuorilla muutos ei ollut yhtä suuri kuin sateenkaarinuorilla: vuonna 2021 terveystensä keskinkertaiseksi tai heikoksi koki noin viidesosa.

Kuvio 5. Kokee terveydentilansa keskimääräiseksi tai huonoksi. Prosenttiosuudet seksuaalisen suuntautumisen sekä sukupuolen kokemuksen mukaan vuosina 2019 ja 2021. Lähde: THL Kouluterveyskysely.

Helsingin yliopiston HLBTI-kyselyn alle 30-vuotiaat vastaajat ilmoittivat vanhempia vastaajia useammin olleensa koronakriisin takia masentuneempia (45 %), ahdistuneempia (64 %), pelokkaampia (40 %) ja itsetuhoisempia (17 %) (ks. myös Pelastakaa Lapset 2020; Valtioneuvosto 2020). Sukupuolivähemmistöihin kuuluvat kokivat näitä oireita seksuaalivähemmistöihin kuuluvia useammin. Seksuaalivähemmistöväestäajistä naiset kokivat näin miehiä useammin. Ongelmaa ovat pahentaneet hoitojonot ja nuorten vaikeutunut pääsy mielenterveyspalveluihin.

Olen taipuvainen masennukseen ja ahdistukseen, joten covidin mukanaan tuoma eristäytyminen ei ole helpottanut näistä kumpuavia yksinäisyyden tunteita.

Olen joutunut käymään terveyspalveluissa uusiutuneen masennuksen takia ja ahdistukseni on myös lisääntynyt.

Nuorista vastaajista melko suuri osa oli kokenut voivansa kriisin takia heikommin (43 %) ja vältäneensä terveyspalvelujen hyödyntämistä (48 %). Mielenterveyden kannalta merkityksel-

listä oli se, että myös mielenterveyspalvelujen käyttöä oli vältelty (19 %). Transnuorista osa oli välttänyt hakeutumista sukupuolenkorjausprosessiin (7 %).

En ole halunnut hakeutua terveys-, mielen-terveys- tai sukupuolenkorjauspalveluiden piiriin kriisin aikana, paitsi jos asia on ollut akuutti terveyskriisi. Ihmisten tapaamisen välttäminen on tuntunut tärkeämmältä kuin ei-akuutin terveysongelman hoito.

Sukupuolenkorjausprosessi transpolilla on ollut lähes vuoden jäissä aluksi yksikön rempan ja muuton takia, ja kevään jälkeen koronan takia. Se on turhauttavaa ja lisää sukupuolidysforiaa ja ahdistusta entisestään.

Myös järjestöhaastatteluissa nousivat esiin nuorten vaikeudet päästä sukupuolenkorjausprosessiin ja saada tarvitsemiaan hoitoja.

Transpoliklinikoilla on jo aikaisemmin ollut pitkät jonot diagnoosiprosessin ja hoidon aloittamiseen. Nyt näiden palveluiden piiriin pääseminen on ollut entistä vaikeampaa. Lisäksi jo diagnoosin saaneilla henkilöillä käynnissä olevat hoitotoimenpiteet ovat viivästyneet.

Järjestöpalvelujen loppuminen tai siirtyminen virtuaalisiksi vähensi mahdollisuuksia saada vertaistukea ja keskusteluapua. Järjestöhaastattelut toivat esiin, että etäpalvelut eivät saavuta kaikkia nuoria:

Huolta herättää toki nuoret, monesti yläkouluikäiset, jotka eivät koe etätukipalveluita luonteviksi tai joilla ei ole kotona mahdollisuutta rauhassa ja turvallisesti käyttää palveluita.

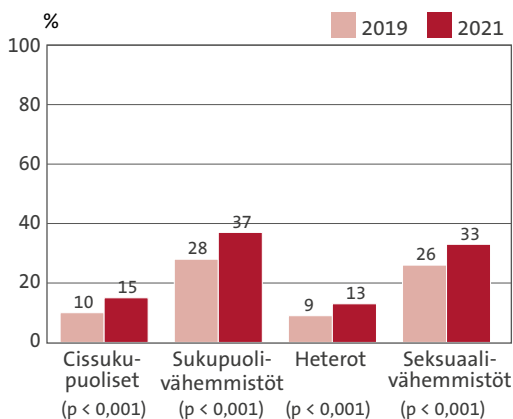

Yksinäisyyden kokemukset

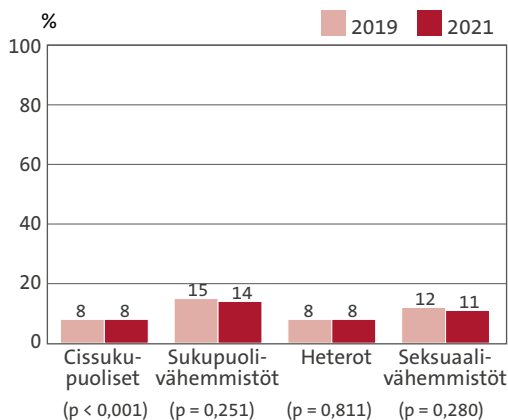
Yksinäisyyden kokemus yleistyi kaikilla nuorilla poikkeusaikana. Vuonna 2021 sukupuolivähemmistönuorista noin kaksi viidestä ja seksuaalivähemmistönuorista kolmasosa vastasi kokeneensa itsensä yksinäiseksi (kuvio 6, taulukko 6). Harvimmin yksinäisyyttä kokivat sukupuolivähemmistönuoret perusopetuksessa ja seksuaalivähemmistönuoret sekä perusopetuksessa että lukiossa. Seksuaalivähemmistöihin kuuluvilla pojilla yksinäisyyden kokemus oli harvinaisempaa kuin tytöillä. Muista nuorista yksinäisyyttä koki vuonna 2021 yli kymmenen vastanneista, harvimmin perusopetuksessa.

Sateenkaarinuorista yli kymmenesosa ja muista nuorista kahdeksan prosenttia oli vailla läheistä ystävää vuonna 2021 (kuvio 7). Tilanne ei muuttunut vuosien 2019 ja 2021 välillä (taulukko 7). Kouluasteiden väliset erot olivat pienet kaikissa ryhmissä. Poikkeusaikana yhteydenpito kavereihin väheni noin 40 prosentilla.

Helsingin yliopiston HLBTI-kyselyn mukaan alle 30-vuotiaista vastaajista 74 prosenttia

Kuvio 6. Tuntee itsensä yksinäiseksi. Prosenttiosuudet seksuaalisen suuntautumisen sekä sukupuolen kokemuksen mukaan vuosina 2019 ja 2021. Lähde: THL Kouluterveyskysely.

Kuvio 7. Ei yhtään läheistä ystävää. Prosenttiosuudet seksuaalisen suuntautumisen sekä sukupuolen kokemuksen mukaan vuosina 2019 ja 2021. Lähde: THL Kouluterveyskysely.

koki yksinäisyyden lisääntyneen poikkeusaikana. Sukupuolivähemmistövastaajat kertoivat yksinäisyydestä seksuaalivähemmistövastaajia useammin.

Minulla ei ole juuri ystäviä, joten yksinäisyyteni tunteet ovat moninkertaistuneet, ja sen myötä itsetuhoiset ajatukset. Kuulun riskiryhmään, joten myös koronan pelko on saanut vielä varovaisemmaksi. Koen olevani todella yksin.

Yhteydenpito ystäviin oli aiempaa vähäisempää poikkeusaikana, eikä tavanomaisia sosiaalisia kontakteja koulu- ja harrastuskavereihin ollut. Osalla nuorista vastaajista ystävyysuhteet heikentyivät (34 %), mutta osalla parantuivat (25 %). Samoin suhteet vanhempiin heikentyivät osalla (19 %) ja parantuivat toisilla (16 %).

Etäopintojen takia vähäinen ihmiskontakti on muuttanut ystävyysuhteitani ja lisännyt yksinäisyyttä. Suhteeni vanhempiini heikkeni kevään aikana, sillä he olivat enemmän läsnä elämässäni yrittämättä edes ymmärtää maailmaani/näkemyksiäni siitä.

Kouluterveyskyselyn tulosten mukaan poikkeusaika lisäsi perheen kanssa vietettyä aikaa noin kolmanneksella, mutta riitoja perheessä oli lähes yhtä suurella osalla. Myös Helsingin yliopiston HLBTI-kyselyssä osa vanhempiensa kanssa asuvista koululaisista ja opiskelijoista kertoi välien kiristyneen vanhempiensa kanssa. Huoli kotona asuvien nuorten jaksamisesta ja hyvinvoinnista nousi esiin myös useissa järjestöhaastatteluissa:

Monet nuoret, joilla on homo-/transfobinen perhe, ovat kärsineet, kun ovat joutuneet olemaan karanteenissa heidän kanssaan.

Haastatteluissa tuotiin esiin myös ihmisoikeusjärjestöjen kouluissa ja oppilaitoksissa toteuttaman koulutustoiminnan vähentyneen, loppuneen tai siirtyneen etäkoulutukseksi (Valtioneuvosto 2021). Opiskelijoilla oli vähemmän mahdollisuuksia saada tukea ja koulutusta sateenkaarteemoista. Sateenkaarijärjestöjen toiminnan lakkaaminen tai siirtyminen verkkoon vähensi nuorten mahdollisuuksia tavata muita sateenkaarinuoria.

Pienellä paikkakunnalla muiden lesbojen tapaaminen on jo ennestään vaikeaa. Covid vei ne vähätkin tilaisuudet, joissa olisi voinut tavata uusia ihmisiä.

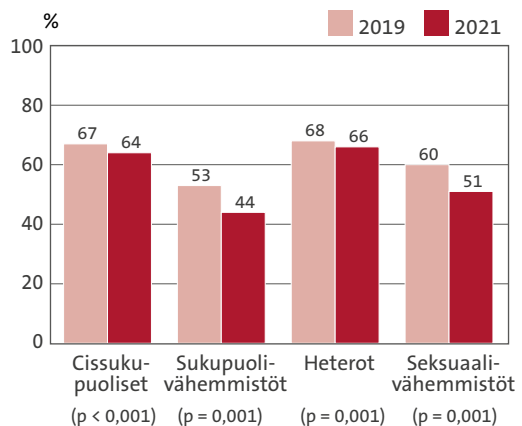
Ilman LHBT+ -tapaamisia ja tapahtumia sitä kokee itsensä erittäin yksinäiseksi ja maailman ainoaksi homoksi.

Nuorten elinympäristö

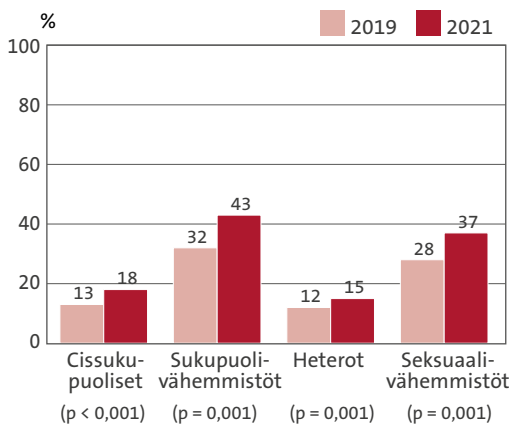
Kouluhyvinvointi

Aiempaa harvempi nuori piti koulunkäynnistä (kuvio 8). Vuonna 2021 sukupuolivähemmistönuorista noin kaksi viidestä ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvista noin puolet piti koulunkäynnistä. Osuudet laskivat yhdeksän prosenttiyksikköä vuodesta 2019 (taulukko 8). Muilla nuorilla muutos ei ollut yhtä suuri; noin kaksi kolmesta ilmoitti pitävänsä koulunkäynnistä poikkeusaikanakin. Kaikista nuorista yleisimmin koulunkäynnistä pitivät ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevat.

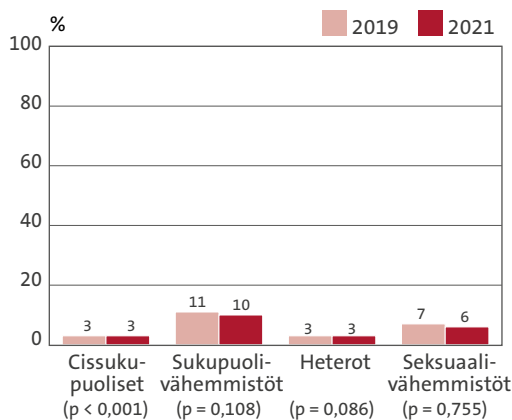
Koulu-uupumus yleistyi kaikilla nuorilla poikkeusaikana. Sateenkaarinuorilla uupumus oli kuitenkin yli kaksi kertaa muita nuoria yleisempää molempina tutkimusvuosina. (kuvio 9.) Sateenkaarinuorista noin kaksi viidestä ja muista nuorista alle viidennes koki poikkeusaikana koulu-uupumusta, molemmissa ryhmissä perusopetuksessa ja lukiossa opiskelevat ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevia yleisemmin (taulukko 9).

Kuvio 8. Pitää koulunkäynnistä. Prosentti-osuudet seksuaalisen suuntautumisen sekä sukupuolen kokemuksen mukaan vuosina 2019 ja 2021. Lähde: THL Kouluterveyskysely.

Kuvio 9. Koulu-uupumus. Prosenttiosuudet seksuaalisen suuntautumisen sekä sukupuolen kokemuksen mukaan vuosina 2019 ja 2021. Lähde: THL Kouluterveyskysely.

Kuvio 10. Koulukiusattuna vähintään kerran viikossa. Prosenttiosuudet seksuaalisen suuntautumisen ja sukupuolen kokemuksen mukaan vuosina 2019 ja 2021. Lähde: THL Kouluterveyskysely.

Koulukiusaamiskokemukset pysyivät samalla tasolla tutkimusvuosina (kuvio 10). Sateenkaarinuoret kokivat kiusaamista muita useammin. Vuonna 2021 kaikista sukupuoli-vähemmistönuorista joka kymmenes ja seksuaalivähemmistönuorista hieman alle joka kymmenes kertoi kokeneensa kiusaamista vähintään kerran viikossa. Kiusaamiskokemuksia oli vähemmän lukiossa ja ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevilla sateenkaarinuorilla (taulukko 10). Muista nuorista koulukiusaamisesta raportoi noin kolme prosenttia. Myös heillä kiusaamiskokemuksia oli enemmän perusopetuksessa opiskelevilla.

Kaikista nuorista etäopetuksessa yli kahden kuukauden ajan oli ollut vuoden 2020 syksyllä 13 prosenttia ja vuoden 2021 keväällä 21 prosenttia. Tukea ja apua oppimiseen vuonna 2021 oli saanut noin 60 prosenttia tutkimukseen osallistuneista.

Joidenkin Helsingin yliopiston HLBTI-kyselyyn vastanneiden mukaan kiusaaminen ja epäasiallinen kohtelu oli etäopiskelun takia vähentynyt. Kolmasosan mielestä poikkeusaika oli vähentänyt riskiä tulla syrjityksi tai kohdelluksi huonosti oppilaitoksessa. Useimmilla etäopis-

kelu oli kuitenkin aiheuttanut muun muassa keskittymisvaikeuksia (65 %) ja yksinäisyyttä (59 %).

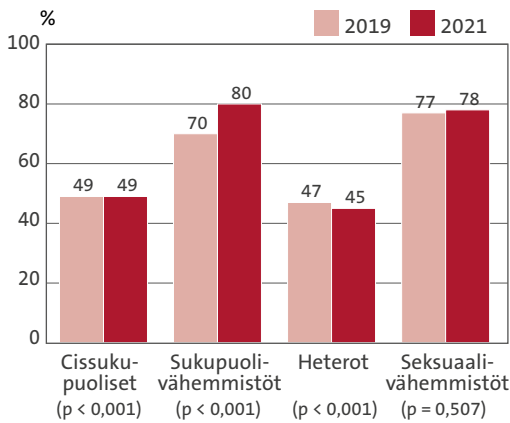
Keväällä kaikki oikeastaan pysähtyi moneksi kuukaudeksi, oli hankala keskittyä mihinkään, kun tuntui että koko maailma hajoaa ympärillä.

Olen jatkuvasti ennen koronavirusta kokenut syrjintää koulussani, mutta nyt kun olen saanut opiskella kokonaan etänä, ovat stressitasoni laskeneet ja olen saanut opiskeltua paremmin.

Langan päässä kamera kiinni opiskellessa ei tarvitse näyttää naamaa ja täten omaa erilaisuuttaan, joka pahana päivänä on ihan mukavaa (ei tule kummallisia katseita tai kommentteja).

Nuorten vapaa-aika

Sukupuolivähemmistöihin kuuluvilla nuorilla taiteen ja kulttuurin harrastaminen lisääntyi poikkeusaikana (kuvio 11). Vuonna 2021 heistä

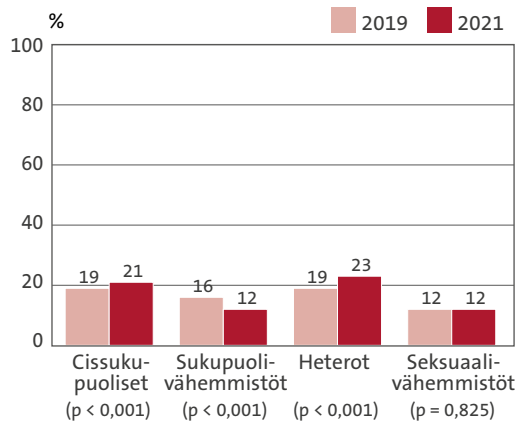
Kuvio 11. Harrastaa taidetta ja kulttuuria vähintään yhtenä päivänä viikossa. Prosenttiosuudet seksuaalisen suuntautumisen sekä sukupuolen kokemuksen mukaan vuosina 2019 ja 2021. Lähde: THL Kouluterveyskysely.

peräti neljä viidestä vastasi harrastavansa kulttuuria vähintään kerran viikossa. Seksuaalivähemmistöihin kuuluvista kulttuuria harrasti viikoittain molempina tutkimusvuosina yli kolme neljästä (taulukko 11). Muilla nuorilla vastaava osuus oli noin puolet.

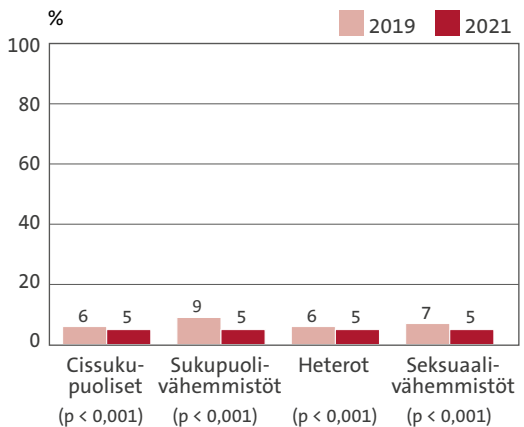
Sateenkaarinuorilla liikunnan harrastaminen säilyi ennallaan tai vähentyi hieman vuosien 2019 ja 2021 välillä. Heistä noin joka kymmenes ilmoitti harrastavansa liikuntaa vähintään tunnin päivässä vuonna 2021. (Kuvio 12; taulukko 12.) Muilla nuorilla liikuntaa päivittäin harrastavien osuus kasvoi hieman vuonna 2021.

Sateenkaarinuorten alkoholinkäyttö vähentyi. Vuonna 2019 sateenkaarinuorista hieman alle joka kymmenes ja vuonna 2021 noin viisi prosenttia vastasi käyttävänsä alkoholia viikoittain. Vastaavasti muista nuorista alkoholia vastasi käyttävänsä viikoittain noin viisi prosenttia molempina vuosina. (Kuvio 13; taulukko 13.)

Nuorten netinkäyttö lisääntyi vuosien 2019 ja 2021 välillä (kuvio 14; taulukko 14–16). Vuonna 2021 yhteensä 35 prosenttia sateenkaarinuorista oli yrittänyt viettää vähemmän aikaa netissä siinä onnistumatta. Muilla nuorilla

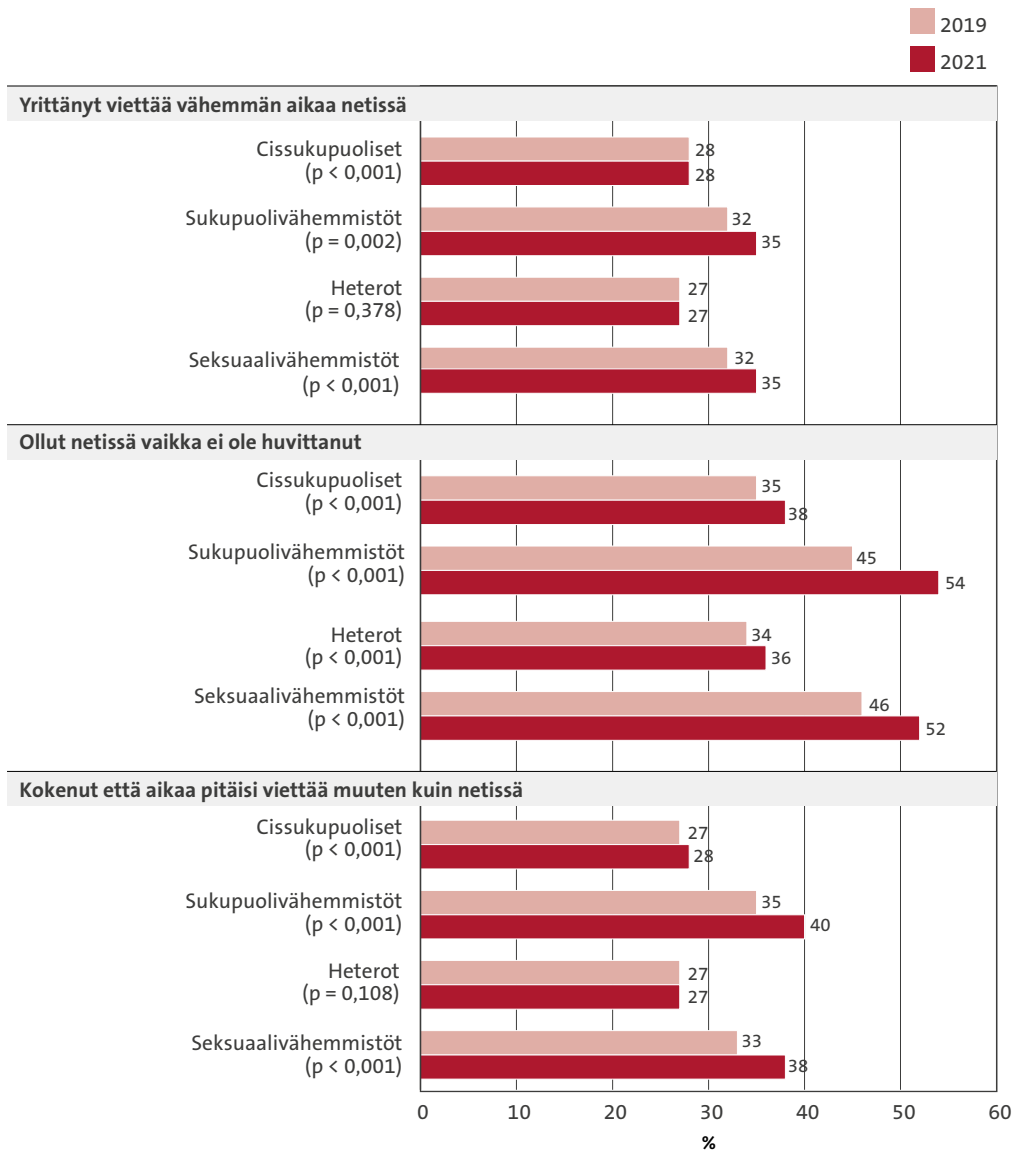

Kuvio 12. Vähintään tunnin päivässä liikkuvat. Prosenttiosuudet seksuaalisen suuntautumisen sekä sukupuolen kokemuksen mukaan vuosina 2019 ja 2021. Lähde: THL Kouluterveyskysely.

Kuvio 13. Käyttää alkoholia viikoittain. Prosenttiosuudet seksuaalisen suuntautumisen sekä sukupuolen kokemuksen mukaan vuosina 2019 ja 2021. Lähde: THL Kouluterveyskysely.

rilla vastaava osuus oli noin neljännes. Vuonna 2019 sateenkaarinuorista noin 45 prosenttia ja vuonna 2021 yli 50 prosenttia oli ollut usein netissä, vaikka ei olisi huvittanut. Muilla nuorilla

Kuvio 14. Nettiriippuvuuden osa-alueita. Prosenttiosuudet seksuaalisen suuntautumisen sekä sukupuolen kokemuksen mukaan vuosina 2019 ja 2021. Lähde: THL Kouluterveyskysely.

vastaavat osuudet olivat noin 35 ja 40 prosenttia. Vuonna 2019 sateenkaarinuorista noin kolmasosa ja vuonna 2021 noin kaksi viidestä oli kokenut usein, että aikaa pitäisi viettää muutoin kuin netissä. Muista näin koki molempina vuosina vähän yli neljännes vastaajista.

Helsingin yliopiston HLBTI-kyselyyn vastanneista alle 30-vuotiaista yli puolet (59 %) harrasti poikkeusaikana liikuntaa aiempaa vähemmän. Toisaalta osa nuorista liikkui aiempaa enemmän (23 %). Liikunnan väheneminen aiheutti vastaajille ongelmia.

Koska koronan vuoksi kamppailulajitreenit jäivät pois, anorektinen käyttäytymiseni lisääntyi liiallisella juoksemisella ja liian vähäisellä ruokailulla.

Poikkeusajan seurauksena nuoret vastasivat osallistuneensa vähemmän harrastustoimintaan (72 %), nuorisotoimintaan (9 %) sekä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjärjestöjen toimintaan (27 %).

Minua harmittaa myös, etten ole voinut osallistua juurikaan vertaisryhmiin koska niitä ei ole järjestetty kaupungissani korona-aikana.

Myös sateenkaarijärjestöissä ongelma tunnistettiin:

Nuorten osalta olemme saaneet yhteydenottoja nuorisotyöntekijöiltä, koska kevät on ollut raskas ja kasvokkaista vertaistukea jo kaivataan, mutta emme ole voineet tarjota mitään, koska turvallisuussyistä kokoontumiset ja leirit on kesältä 2020 peruttu.

Lisäksi nuorten vierailut vähemmistöille suunnatuissa tapaamispaikoissa, kuten baareissa, vähenivät (47 %). Osa oli tämän seurauksena vähentänyt alkoholin käyttöään (20 %), mutta osa taas käytti alkoholia aiempaa useammin (13 %).

Kavereiden spontaani näkeminen baareissa isolla porukalla on vähentynyt.

Olen huomannut alkoholin kotikulutuksen nousevan ja ulkoliikunnan vähentyneen jonkin verran.

Johtopäätökset

Kouluterveyskyselyn mukaan hyvinvointi heikentyi poikkeusaikana sekä sateenkaarinuorilla että cis- ja heteronuorilla. Sateenkaarinuorilla

- ja heistä erityisesti sukupuolivähemmistöihin kuuluvilla nuorilla, oli kuitenkin hyvinvointiin liittyviä ongelmia ja huolia huomattavasti useammin kuin muilla nuorilla. Sukupuolivähemmistönuorilla oli useammin huoli omasta mielialasta ja enemmän mielenterveysongelmia kuin seksuaalivähemmistöihin kuuluvilla. Myös koulu-uupumus lisääntyi, ja koulunkäynnistä pitävien osuus laski poikkeusaikana, mutta koulukiusaamiskokemuksissa ei tapahtunut muutosta. Helsingin yliopiston HLBTI-kyselyn mukaan ongelmat lisääntyivät poikkeusaikana sateenkaarinuorilla vanhempia sateenkaarivas-taajia useammin.

Sateenkaarinuorten ongelmallista lähtötilannetta ja tilanteen pahenemista selittävät muita nuoria heikompi hyvinvointi, osallisuuden kokemus, koettu terveys, kouluhyvinvointi, yksinäisyys sekä syrjintä- ja väkivaltakokemukset (Jokela ym. 2020; Korpilahti ym. 2019). Lisäksi vähemmistöstressi ja ympäristön heteronormatiivisuus ovat kuormittaneet sateenkaarinuorten hyvinvointia jo ennen poikkeusaikaa (Lehtonen 2021a). Erityisesti transnuoret kokevat paljon elinympäristöstä tulevia paineita, jotka vaikuttavat sukupuolen kokemiseen ja voivat heikentää psyykkistä hyvinvointia (Turban ym. 2021). Kouluympäristössä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvia voidaan ohjata tai jopa painostaa käyttäytymään perinteisten sukupuoliodotusten mukaisesti (Lehtonen 2018).

Heteronormatiivisessa ajattelutavassa nähdään ihmisten olevan joko miehiä, joilla on miehen ruumis ja jotka toimivat maskuliinisesti, tai naisia, joilla on naisen ruumis ja jotka toimivat feminiinisesti (Lehtonen 2018). Lisäksi ajattelutapaan sisältyy oletus heteroseksuaalisuudesta (Butler 1990). Heteronormatiivinen ajattelutapa on edelleen vahva myös nuorten elämässä ja koulumaailmassa, vaikka sitä pyritään purkamaan erilaisin keinoin. Lisäksi nuoret voivat itsekin aktiivisesti kyseenalaistaa opetuksen normatiivisuutta. Kuitenkin Tasa-arvobarometrin 2017 (Attila ym. 2018) tulokset osoittivat, että päätoimisesti opiskelevista miehistä puolet ja naisista jopa kolmannes kertoi, ettei opetukses-

sa juuri käsitellä sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjä.

Sateenkaarinuorilla ei ole useinkaan keinoja eikä välttämättä tukea suojautua pandemian mukanaan tuomilta lisäpaineilta, jolloin kuormituksen kasautuminen voi johtaa muita nuoria merkittävämpään psyykkisen terveyden heikkenemiseen. Tukea antavien palvelujen saatavuus kuten perusterveydenhuollon palvelujen ja transnuorten sukupuoli-identiteettitutkimuksiin liittyvien palvelujen saatavuus on myös vaikeutunut pandemian aikana. (Hakulinen 2020; Kestilä ym. 2021; Valtioneuvosto 2021). Lisäksi meneillään oleva translain uudistamisen (Sosiaali- ja terveysministeriö 2022) prosessi on saattanut olla erityisen kuormittava transnuorille.

Vaikeudet kotona ovat voineet aiheuttaa sateenkaarinuorille muita nuoria enemmän stressiä ja mielenterveysoireilua koulujen sulkemisen aikana (Salerno ym. 2020). HLBTI-kyselyssä nousivat esille nuorten suhteet vanhempiinsa. Järjestöissä on pelätty lisääntyneen kotona vietetyn ajan heikentävän erityisesti niiden nuorten hyvinvointia, jotka jo ennen poikkeusaikaa jäivät vaille vanhempien tukea identiteetin ilmaisussaan ja elämässään. Poikkeusaika lisäsi perheen kanssa vietettyä aikaa noin kolmanneksella, mutta perheessä oli myös riitoja lähes yhtä suurella osuudella.

Poikkeusajan kielteiset vaikutukset erityisesti sateenkaarinuorten mielen hyvinvointiin on todettu myös kansainvälisesti (Gonzales ym. 2020; Perl ym. 2021). Yksinäisyyden lisääntyminen on monien tutkimusten mukaan yleinen ja jaettu korona-ajan kokemus (Parikka 2020a & 2020b; Kestilä ym. 2021; Klemetti ym. 2021). Sateenkaarinuorten yksinäisyys vuonna 2021 oli kuitenkin poikkeuksellisen yleistä.

Kouluterveyskyselyn tulosten mukaan sukupuolivähemmistönuoret olivat ainoa tarkastelluista ryhmistä, jossa liikunnan harrastaminen väheni poikkeusaikana. Toisaalta positiivista oli se, että alkoholin käyttö ei lisääntynyt. Koska sekä liikunta että sateenkaarinuorten suosimat taide- ja kulttuuriharrastukset tukevat nuorten

hyvinvointia ja positiivista mielenterveyttä, on tärkeää edistää sateenkaarinuorten liikunnallista aktiivisuutta varmistamalla kaikille turvallinen osallistuminen koululiikuntaan ja liikuntaharrastuksiin. Tätä edesauttaa sukupuoli- ja heteronormatiivisuuden purkaminen liikunnanopetuksessa ja harrastustoiminnassa sekä yhdenvertaisuuden huomioiminen liikuntatilojen suunnittelussa esimerkiksi tarjoamalla sukupuolineutraalit WC- ja peseytymistilat (Berg & Kokkonen 2021).

Kouluterveyskyselyn nettiriippuvuutta koskevat kysymykset osoittavat, että netin käyttö lisääntyi vuosien 2019 ja 2021 välillä, erityisesti sateenkaarinuorilla. Syitä tähän voi olla monia, esimerkiksi yksinäisyys ja nuorten lisääntynyt oleskelu kotona, kun koulut ja muut tapaamispaikat ovat olleet kiinni. Tähän on kiinnitettävä huomiota, sillä vaikka netin käyttö mahdollistaa esimerkiksi nuorten välisen yhteydenpidon ja vertaistuen saamisen, voi netissä vietetty aika riistäytyä käsistä ja muuttua pakonomaiseksi. Tämä voi vaikuttaa haitallisesti esimerkiksi koulunkäyntiin ja johtaa mielenterveydenongelmiin tai syventää jo olemassa olevia ongelmia (Tóth-Király ym. 2021).

Kuten Kouluterveyskyselyn tulokset osoittavat, on sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjä hyvä tarkastella omina ryhminään ryhmien välillä ja sisällä esiintyvien erojen vuoksi (Newcomb ym. 2020; Batchelder ym. 2021). Jatkossa sukupuoliryhmittäinen tarkastelu on mielekästä sekä seksuaali- että sukupuolivähemmistöjen terveyttä ja hyvinvointia tutkittaessa. Lisäksi sukupuolen ja seksuaalisuuden kanssa risteävät tekijät kuten vammaisuus tai etninen tausta, on jatkossa hyvä ottaa huomioon. (Salerno ym. 2020; Lehtonen 2018.) Myös monet muut tekijät kuten sosioekonominen asema ja asuinalue vaikuttavat nuorten hyvinvointiin. Osassa tutkimuksista asuinalueen merkitys poikkeusaikana korostui sateenkaarinuorilla ja teki näkyväksi alueellisia eroja (Lehtonen 2020 & 2021b).

Tämän tutkimuksen tulokset osoittavat tarpeen vahvistaa nuorille suunnattujen mielenterveyspalvelujen saatavuutta, ja varmistaa, että

palvelut ovat kaikille turvallisia ja saavutettavia. On tärkeää varmistaa, että henkilöstöllä on riittävää osaamista sukupuolen ja seksuaalisen suuntautumisen moninaisuudesta. Sateenkaari-nuorten vanhemmat tarvitsevat tietoa ja ohjausta voidakseen tukea nuoria ja edistää nuorten hyvinvointia. Parantamalla sateenkaari-ihmisten oikeuksia voidaan lisätä hyvinvointia ja vähentää psykososiaalisten palveluiden tarvetta. Yhdenvertaisuuden ja sukupuolten tasa-arvon edistäminen edellyttää, että koulut, oppilaitokset, nuorisoi- ja kulttuuri- ja liikuntatoimijat huolehtivat seksuaalisuuteen ja sukupuolen moninaisuuteen liittyvän syrjinnän, väkivallan, häirinnän ja muun epäasiallisen kohtelun ennaltaehkäisystä ja nollatoleranssista.

Tämän tutkimuksen tulokset tukevat oikeusministeriön toimeksiannosta tehdyn selvityksen (Pihlajamaa 2021) suositusta seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien tilanteen selvittämisestä läpileikkaavasti väestöön kohdistetuissa kyselyissä ja barometreissa. Suosituksissa todetaan, että tiedonkeruussa ja tutkimuksissa on huomioitava moniperusteinen syrjintä ja risteävä eriarvoisuus.

Tutkittu tieto antaa vankan pohjan nuorten hyvinvointia edistävien toimien kohdentamiseen. Nuoret on erittäin tärkeä ottaa mukaan tasa-arvon edistämistyöhön ja suunnittelemaan heille kohdennettuja hyvinvointia edistäviä palveluja.

Lähteet

Ancheta, April & Bruzzese, Jean-Marie & Hughes, Tonda (2021). The Impact of Positive School Climate on Suicidality and Mental Health Among LGBTQ Adolescents: A Systematic Review. *The Journal of School Nursing* 37(2): 75–86. doi: 10.1177/1059840520970847.

Attila, Henna & Pietiläinen, Marjut & Keski-Petäjä, Minna & Hokka, Päivi & Nieminen, Markku (2018). Tasa-arvobarometri 2017. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 8/2018. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Batchelder, Abigail & Stanton, Amelia & Kirakosian, Norik & King, Dana & Grasso, Chris & Potter, Jennifer & Mayer, Kenneth & O’Cleirigh, Co-

nall (2021). Mental Health and Substance Use Diagnoses and Treatment Disparities by Sexual Orientation and Gender in a Community Health Center Sample. *LGBT Health* 8(4): 290–299. doi: 10.1089/lgbt.2020.0293.

Berg, Päivi & Kokkonen, Marja (2021). Heteronormativity meets queering in physical education: the views of PE teachers and LGBTIQ+ students. *Physical Education and Sport Pedagogy*, DOI: 10.1080/17408989.2021.1891213

Bishop, Anna & Overcash, Francine & McGuire, Jennifer & Reicks, Marla (2020). Diet and Physical Activity Behaviors Among Adolescent Transgender Students: School Survey Results. *Journal of Adolescent Health* 66(4): 484–490. doi: 10.1016/j.jadohealth.2019.10.026.

Bochicchio, Lauren & Reeder, Kelsey & Aronson, Lauren & McTavish, Charles & Stefancic, Ana (2021). Understanding Factors Associated with Suicidality Among Transgender and Gender-Diverse Identified Youth. *LGBT Health* 8(4): 245–253. doi: 10.1089/lgbt.2019.0338.

Bouris, Alida & Guilamo-Ramos, Vincent & Pickard, Angela & Shiu, Chengshi & Loosier, Penny & Dittus, Patricia & Gloppen, Kari & Waldmiller, Michael (2010). A systematic review of parentality influences on the health and well-being of lesbian, gay, and bisexual youth: time for a new public health research and practice agenda. *The Journal of Primary Prevention* 31(5-6): 273–309. doi: 10.1007/s10935-010-0229-1.

Butler, Judith (1990). *Gender Trouble*. London & New York: Routledge.

Gonzales, Gilbert & Loret de Mola, Emilio & Gavallic, Kyle & McKay, Tara & Purcell, Christopher (2020). Mental Health Needs Among Lesbian, Gay, Bisexual, and Transgender College Students During the COVID-19 Pandemic. *The Journal of Adolescent Health* 67(5): 645–648. doi: 10.1016/j.jadohealth.2020.08.006.

Hakulinen, Tuovi & Hietanen-Peltola, Marke & Hasturp, Arja & Vaara, Sarianna & Jahnukainen, Johanna & Varonen, Päivi (2021). ”Pahin syksy ikinä” Lasten, nuorten ja perheiden peruspalvelut koronasyksynä 2020. Työpaperi 37/2020. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos (THL). <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-579-7> (luettu 16.6.2022.)

Jokela, Satu & Luopa, Pauliina & Hyvärinen, Anni & Ruuska, Tupu & Martelin, Tuija & Klemetti, Reija (2020). *Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvien nuorten hyvinvointi: Kouluterveyskyselyn tuloksia 2019*. Työpaperi 38/2020. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos (THL). <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-580-3> (luettu 26.1.2022.)

- Keating, Axel & Lehtonen, Jukka (2022) Intersex traits and variations of sex characteristics in education: a Finnish context. Project Report. Intersex: New Innovative Approaches (INIA). Dublin: Dublin City University. <https://doras.dcu.ie/26683/> (luettu 21.2.2022.)
- Kestilä, Laura & Jokela, Merita & Härmä, Vuokko & Rissanen, Pekka (2021). Covid19-epidemian vaikutukset hyvinvointiin, palvelujärjestelmään ja kansantalouteen. Asiantuntija-arvio, kevät 2021. Raportti 03/2021. Helsinki: Terveystyön ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-649-7> (luettu 26.1.2022.)
- Kestilä, Laura & Karvonen, Sakari (toim.) (2019) Suomalaisten hyvinvointi 2018. Helsinki: Terveystyön ja hyvinvoinnin laitos.
- Kjaran, Jón Ingvar & Lehtonen, Jukka (2017). Windows of opportunities: Nordic perspectives on sexual diversity in education. *International Journal of Inclusive Education* 22(10): 1035–1047. doi: 10.1080/13603116.2017.1414319.
- Klemetti, Reija & Vuorenmaa, Maaret & Ervasti, Eetu & Helakorpi Satu & Lammi-Taskula, Johanna (2021). Vauvaperheiden vanhempien kokemat huolet ja muutokset sosiaalisissa suhteissa ja jaksamisessa koronaepidemian aikana. *Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti* 58(3): 284–303.
- Korpilahti, Ulla & Kettunen, Hanna & Nuotio, Erika & Jokela, Satu, Nummi, Vuokko Maria & Lillsunde, Pirjo (toim.) (2019). Väkivallaton lapsuus: toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä 2020–2025. Sosiaali- ja terveystieteiden julkaisuja 2019:27.
- Lahtinen, Jenni & Laine, Riku & Pitkänen, Tuuli (2021). Koronaan liittyvät kokemukset stressaavat nuoria. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. <https://www.nuorisotutkimusseura.fi/nakokulma78> (luettu 26.1.2022.)
- Lehtonen, Jukka (2018). Ei-heteroseksuaalisten poikien ja transnuorten kokemukset ja valinnat koulutuksessa. Teoksessa Kivijärvi, Antri & Huuki, Tuija & Lunabba, Harry (toim.). *Poikatuutkimus*. Tampere: Vastapaino. 121–145.
- Lehtonen, Jukka (2020). Yhdenvertainen virus? HLB-TI-ihmiset koronakriisissä. <https://politiikasta.fi/yhdenvertainen-virus-hlbt-ihmiset-koronakriisissa/> (luettu 26.1.2022.)
- Lehtonen, Jukka (2021a). Heteronormative violence in schools: Focus on homophobia, transphobia and the experiences of trans and non-heterosexual youth in Finland. Teoksessa Odenbring, Ylva & Johansson, Thomas (toim.). *Violence, Victimization and Young People*. Cham: Springer. 155–172.
- Lehtonen, Jukka (2021b). Pääkaupunkiseudun sateenkaariväki koronakriisissä. <https://www.kvartti.fi/fi/artikkelit/paakaupunkiseudun-sateenkaarivaki-koronakriisissa> (luettu 26.1.2022.)
- Marshal, Michael & Dietz, Laura & Friedman, Mark & Stall, Ron & Smith, Helen & McGinley, James & Thoma, Brian & Murray, Pamela & D’Augelli, Anthony & Brent, David (2011). Suicidality and depression disparities between sexual minority and heterosexual youth: a meta-analytic review. *The Journal of Adolescent Health* 49(2): 115–23. doi: 10.1016/j.jadohealth.2011.02.005.
- McConnell, Elizabeth & Birkett, Michelle & Mustanski, Brian (2016). Families Matter: Social Support and Mental Health Trajectories Among Lesbian, Gay, Bisexual, and Transgender Youth. *The Journal of Adolescent Health* 59(6): 674–680. doi: 10.1016/j.jadohealth.2016.07.026.
- Miranda-Mendizábal, Andrea & Castellví, Pere & Parés-Badell, Oleguer & Almenara, J & Alonso, I & Blasco, Maria & Cebrià, A & Gabilondo, A & Gili, Margalida & Lagares, Carolina & Piqueras, Jose & Roca, Miquel & Rodríguez-Marín, J & Rodríguez-Jiménez, Tiscar & Soto-Sanz, Victoria & Vilagut, Gemma & Alonso, Jordi (2017). Sexual orientation and suicidal behaviour in adolescents and young adults: systematic review and meta-analysis. *The British Journal of Psychiatry* 211(2): 77–87. doi: 10.1192/bjp.bp.116.196345.
- Newcomb, Michael & Hill, Ricky & Buehler, Kathleen & Ryan, Daniel & Whitton, Sarah & Mustanski, Brian (2020). High Burden of Mental Health Problems, Substance Use, Violence, and Related Psychosocial Factors in Transgender, Non-Binary, and Gender Diverse Youth and Young Adults. *Archives of Sexual Behavior* 49(2): 645–659. doi: 10.1007/s10508-019-01533-9.
- O’Brien, Rory & Parra, Luis & Cederbaum, Julie (2021). “Trying My Best”: Sexual Minority Adolescents’ Self-Care During the COVID-19 Pandemic. *The Journal of Adolescent Health* 68(6): 1053–1058. doi: 10.1016/j.jadohealth.2021.03.013.
- Ormiston, Cameron K & Williams, Faustine (2022). LGBTQ youth mental health during COVID-19: unmet needs in public health and policy. *Lancet* 399(10324): 501–503. doi: 10.1016/S0140-6736(21)02872-5.
- Parikka, Suvi & Ikonen, Jonna & Koskela, Timo & Hedman, Lilli & Kilpeläinen, Katri & Aalto, Anna-Mari & Sainio, Päivi & Ilmarinen, Katja & Holm, Marja & Lundqvist, Annamari (2020a). Koronan vaikutukset vaihtelevat alueittain – eroja myös ikääntyneillä sekä toimintarajoitteilla verrattuna muuhun väestöön. Kansallisen FinSote-tutkimuksen ennakkotuloksia syksyllä 2020. Verkkotutkimus: thl.fi/finnote (luettu 27.1.2022.)

- Parikka, Suvi & Koskela, Timo & Ikonen, Janna & Kilpeläinen, Katri & Hedman, Lilli & Koskinen, Seppo & Lounamaa, Anne (2020b). Kansallisen terveysterveys-, hyvinvointi ja palvelututkimus FinSoten perustulokset 2020. Verkkojulkaisu: thl.fi/finnote (luettu 27.1.2022.)
- Pelastakaa Lapset (2020). Lapsen ääni 2020: Lasten näkemyksiä koronakeväästä. https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/pelastakaalapsset/main/2020/05/22105112/Lapsen_aani_2020_FI_web.pdf (luettu 27.1.2022.)
- Pereira, Henrique & Pedro, Jéssica & Mendes, Cindy & Duarte, Mariana & Silva, Patricia G (2021). Psychosocial Impacts of COVID-19 Pandemic on Lesbian, Gay, and Bisexual People Living in Portugal and Brazil – A Qualitative Study. *Journal of Psychosexual Health* 3(2): 46–159. doi: 10.1177/263183182111017466.
- Perl, Liat & Oren, Asaf & Klein, Zohar & Shechner, Tomer (2021). Effects of the COVID19 Pandemic on Transgender and Gender Non-Conforming Adolescents' Mental Health. *Psychiatry Research* 302: 114042. doi: 10.1016/j.psychres.2021.114042.
- Pihlajamaa, Matti (toim.) (2021). Kohti sateenkaariystävällisempää Suomea: Tilannearvio seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisesta Suomessa 2021. Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2021:26. Helsinki: Oikeusministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-939-1> (luettu 27.1.2022.)
- Pollitt, Amanda & Mallory, Allen (2021). Mental and Sexual Health Disparities Among Bisexual and Unsure Latino/a and Black Sexual Minority Youth. *LGBT Health* 8(4): 254–262. doi: 10.1089/lgbt.2020.0374.
- Repo, Juuso & Poskiparta, Elisa & Herkama, Sanna & Salmivalli Christina (2020) Koululaisten koronakevät -tutkimuksen tulokset (Power BI -tiedosto). Turun yliopisto 2020. <https://bit.ly/koronakevat> (luettu 6.6.2022.)
- Salasuo, Mikko (toim.) (2020). Harrastamisen äärelä – Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus 2020. Valtion nuorisoneuvoston julkaisuja 68. Helsinki: Valtion nuorisoneuvoston & Nuorisotutkimusseura & opetus- ja kulttuuriministeriö.
- Salasuo, Mikko & Lahtinen, Jenni (2021). ”Edelleen harmittava”- Nuorten kokemus harrastamisen keskeyttämisestä korona-aikana ja sen yhteys vapaa-ajan tyytyväisyyteen. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. <https://www.nuorisotutkimusseura.fi/nakokulma79> (luettu 27.1.2022.)
- Salerno, John & Devadas, Jackson & Pease, M & Nketia, Bryanna & Fish, Jessica (2020). Sexual and Gender Minority Stress Amid the COVID-19 Pandemic: Implications for LGBTQ Young Persons' Mental Health and Well-Being. *Public Health Reports* 135(6): 721–727. doi: 10.1177/0033354920954511.
- Salerno, John & Shrader, Cho-Hee & Algarin, Angel & Lee, Ji-Young & Fish, Jessica (2021). Changes in alcohol use since the onset of COVID-19 are associated with psychological distress among sexual and gender minority university students in the U.S. *Drug and Alcohol Dependence* 221:108594. doi: 10.1016/j.drugalcdep.2021.108594.
- Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö (2022). Hallituksen esitys laiksi sukupuolen vahvistamisesta sekä siihen liittyvien lakien muuttamisesta. Luettavissa: <https://stm.fi/hanke?tunnus=STM009:00/2021> (luettu 13.6.2022.)
- Tebbe, Elliot & Moradi, Bonnie (2016). Suicide risk in trans populations: An application of minority stress theory. *Journal of Counseling Psychology*, 63(5), 520–533.
- Turban, Jack & Loo, Stephanie & Almazan, Anthony & Keuroghlian, Alex (2021). Factors Leading to “Detransition” Among Transgender and Gender Diverse People in the United States: A Mixed-Methods Analysis. *LGBT Health* 8(4): 273–280. doi: 10.1089/lgbt.2020.0437.
- Tóth-Király, István & Morin, Alexandre J.S. & Hietajärvi, Lauri & Salmela-Aro, Katriina (2021). Longitudinal Trajectories, Social and Individual Antecedents, and Outcomes of Problematic Internet Use Among Late Adolescents. *Child Dev*, 92: e653–e673. <https://doi.org/10.1111/cdev.13525>
- Valtioneuvosto (2020). Lasten ja nuorten hyvinvointi koronakriisin jälkihoidossa. Lapsistrategian koronaryhmän raportti lapsen oikeuksien toteutumisesta. Valtioneuvoston julkaisuja 2020:21. Helsinki: Valtioneuvosto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-883-0> (luettu 27.1.2022.)
- Valtioneuvosto (2021). Lapset, nuoret ja koronakriisi. Lapsistrategian koronaryhmän arvio ja esitykset lapsen oikeuksien toteuttamiseksi. Valtioneuvoston julkaisuja 2021:2. Helsinki: Valtioneuvosto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-674-7> (luettu 28.1.2022.)
- Wennberg, Mikko & Luukkonen, Tuomas & Haila, Katri (2020). Sosiaalihuollon ja lastensuojelun kantokyky koronakriisin aikana. Haastavat tekijät ja uudet ratkaisukeinot kriisistä selviämiseksi. Itlan raportit ja selvitykset 2020:1. Helsinki: Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiö sr. <https://itla.fi/selvitys-sosiaalihuollon-ja-lastensuojelun-kantokyky-koronakriisin-aikana-haastavat-tekijat-ja-uudet-ratkaisukeinot-kriisista-selviämiseksi> (luettu 27.1.2022.)

TAULUKKOLIITE

Taulukko 1. Tyytyväinen elämäänsä tällä hetkellä

	2019 %	2021 %
Cissukupuoliset ($p < 0,001$)	76	70
Sukupuolivähemmistöt ($p < 0,001$)	48	33
Heterot ($p < 0,001$)	79	75
Seksuaalivähemmistöt ($p < 0,001$)	50	42

Taulukko 2. Ollut huolissaan mielialastaan kuluneen 12 kuukauden aikana

	2019 %	2021 %
Cissukupuoliset ($p < 0,001$)	32	37
Sukupuolivähemmistöt ($p < 0,001$)	59	75
Heterot ($p < 0,001$)	29	32
Seksuaalivähemmistöt ($p < 0,001$)	66	73

Taulukko 3. Kohtalainen tai vaikea ahdistuneisuus.

	2019 %	2021 %
Cissukupuoliset ($p < 0,001$)	12	18
Sukupuolivähemmistöt ($p < 0,001$)	31	48
Heterot ($p < 0,001$)	10	15
Seksuaalivähemmistöt ($p < 0,001$)	31	43

Taulukko 4. Vähintään kaksi viikkoa kestänyt masennusoireilu

	2019 %	2021 %
Cissukupuoliset ($p < 0,001$)	16	22
Sukupuolivähemmistöt ($p < 0,001$)	43	57
Heterot ($p < 0,001$)	14	18
Seksuaalivähemmistöt ($p < 0,001$)	40	50

Taulukko 5. Kokee terveydentilansa keskinertaiseksi tai huonoksi

	2019 %	2021 %
Cissukupuoliset ($p < 0,001$)	20	24
Sukupuolivähemmistöt ($p < 0,001$)	45	59
Heterot ($p < 0,001$)	18	21
Seksuaalivähemmistöt ($p < 0,001$)	44	52

Taulukko 6. Tuntee itsensä yksinäiseksi

	2019 %	2021 %
Cissukupuoliset ($p < 0,001$)	10	15
Sukupuolivähemmistöt ($p < 0,001$)	28	37
Heterot ($p < 0,001$)	9	13
Seksuaalivähemmistöt ($p < 0,001$)	26	33

Taulukko 7. Ei yhtään läheistä ystävää

	2019 %	2021 %
Cissukupuoliset ($p < 0,001$)	8	8
Sukupuolivähemmistöt ($p = 0,251$)	15	14
Heterot ($p = 0,811$)	8	8
Seksuaalivähemmistöt ($p = 0,280$)	12	11

Taulukko 8. Pitää koulunkäynnistä

	2019 %	2021 %
Cissukupuoliset ($p < 0,001$)	67	64
Sukupuolivähemmistöt ($p = 0,001$)	53	44
Heterot ($p = 0,001$)	68	66
Seksuaalivähemmistöt ($p = 0,001$)	60	51

Taulukko 9. Koulu-uupumus

	2019 %	2021 %
Cissukupuoliset ($p < 0,001$)	13	18
Sukupuolivähemmistöt ($p < 0,001$)	32	43
Heterot ($p < 0,001$)	12	15
Seksuaalivähemmistöt ($p < 0,001$)	28	37

Taulukko 10. Koulukiusattuna vähintään kerran viikossa

	2019 %	2021 %
Cissukupuoliset ($p < 0,001$)	3	3
Sukupuolivähemmistöt ($p = 0,108$)	11	10
Heterot ($p = 0,086$)	3	3
Seksuaalivähemmistöt ($p = 0,755$)	7	6

Taulukko 11. Harrastaa taidetta ja kulttuuria vähintään yhtenä päivänä viikossa

	2019 %	2021 %
Cissukupuoliset ($p < 0,001$)	49	49
Sukupuolivähemmistöt ($p < 0,001$)	70	80
Heterot ($p < 0,001$)	47	45
Seksuaalivähemmistöt ($p = 0,507$)	77	78

Taulukko 12. Vähintään tunnin päivässä liikkuvat

	2019 %	2021 %
Cissukupuoliset ($p < 0,001$)	19	21
Sukupuolivähemmistöt ($p < 0,001$)	16	12
Heterot ($p < 0,001$)	19	23
Seksuaalivähemmistöt ($p = 0,825$)	12	12

Taulukko 13. Käyttää alkoholia viikoittain

	2019 %	2021 %
Cissukupuoliset ($p < 0,001$)	6	5
Sukupuolivähemmistöt ($p < 0,001$)	9	5
Heterot ($p < 0,001$)	6	5
Seksuaalivähemmistöt ($p < 0,001$)	7	5

Taulukko 16. Kokenut usein, että pitäisi viettää aikaa muutoin kuin netissä

	2019 %	2021 %
Cissukupuoliset ($p < 0,001$)	27	28
Sukupuolivähemmistöt ($p < 0,001$)	35	40
Heterot ($p = 0,108$)	27	27
Seksuaalivähemmistöt ($p < 0,001$)	33	38

Taulukko 14. Nettiriippuvuuden osa-alueita

	2019 %	2021 %
Cissukupuoliset ($p < 0,001$)	28	28
Sukupuolivähemmistöt ($p = 0,002$)	32	35
Heterot ($p = 0,378$)	27	27
Seksuaalivähemmistöt ($p < 0,001$)	32	35

Taulukko 15. Huomannut usein olevansa netissä, vaikka ei ole huvittanut

	2019 %	2021 %
Cissukupuoliset ($p < 0,001$)	35	38
Sukupuolivähemmistöt ($p < 0,001$)	45	54
Heterot ($p < 0,001$)	34	36
Seksuaalivähemmistöt ($p < 0,001$)	46	52

”Todellakin pitää puntaroida” – Nuorten aikuisten suhteet ja solidariteetit koronapandemian aikana

Riikka Korkiamäki & Eriikka Oinonen

Kyllä musta tuntuu että sitä sanellaan aika paljon, että ketä voi tavata. Se on välillä tosi syyllistäväkin viestiä siitä, että aina pitää niin tarkkaan puntaroida, että ketä näkee. Että ne on jotenkin korkeammalla jalustalla, jotka ei ole nähnyt ketään ikinä koko tänä aikana, vaan että on pysynyt erossa lähisukulaisistaan tai muista. Kyllä mä näen että sitä sanellaan, ja jos päättääkin tehdä toisin, niin sitten heti tulee syyllisyys ja myöskin pelko. Että onko tämä nyt se tilanne, kun mä itsekin saan koronan, ja sitten mä levitän sitä jollekin. Niihin tilanteisiin kyllä on aina liittynyt myös tosi vahvasti semmoinen, että on kyllä pitänyt tosi aina tarkkaan harkita sitä, että kenen kanssa tavataan. ... Todellakin, pitää puntaroida. (Anni, 5. vuoden yliopisto-opiskelija, haastattelu)

Johdanto

Tässä artikkelissa tarkastelemme aikuistuvien nuorten elettyä kokemusta sosiaalisista suhteistaan koronapandemian aikana. Olemme kiinnostuneita erityisesti siitä, keihin ja mihin nuoret kokevat yhteisyyttä korona-aikana ja millaisissa sosiaalisissa ja tilallisissa suhteissa näistä kuulumisista neuvotellaan, ja miten. Hyödynnämme tarkastelussamme tilallisen solidariteetin (Oosterlynck ym. 2016; Walter ym. 2017) käsitettä, sillä pandemian aikana nuorten aikuisten sosiaaliset suhteet ovat muotoutuneet poikkeuksellisen kiinteässä yhteydessä sallittuihin ja kiellettyihin, reaalsiin ja virtuaalisiin,

avoimiin ja rajoitettuihin tiloihin sekä kodin tai kotien fyysiseen ja sosiaaliseen tilaan.

Sosiaalisten suhteiden samanaikaista rakentumista ja etääntymistä voidaan pitää nuoruudelle luonteenomaisena sosiaalisten verkostojen muotoutumisen piirteenä. Yhteydet ikätovereihin lähentyvät ja laajentuvat usein yhtä aikaa vanhemmista ja muista aikuisauktoriteeteistä itsenäistymisen kanssa. Omia kuulumisen paikkoja sekä identiteettien ja solidaarisuuksien kiinnekohtia määritelläänkin tyyppisesti suhteessa siihen, keihin koetaan yhteisyyttä ja keihin erillisyyttä. Joskus nämä määrittelyt ovat tietoisia ja näkyviä kuten silloin, kun ikätovereihin liitytään selkeitä ulkoisia nuorisokulttuurin symboleja kantamalla, tai kun aikuisauktoriteetteja protestoidaan vahvojen yksityisten tai julkisten kannanotoin. Usein kyse kuitenkin on elämäntulkun luontevina kuuluvista, vaihteittaisista, tilanteisista ja käytännöllisistä prosesseista, joissa vapaa-aikaa vietetään yhä enemmän kavereiden kesken ja tuen tarpeessa käännytään ehkä useammin ystävien kuin vanhempien puoleen. Tämä ei kuitenkaan tarkoita perheen seuran hylkäämistä tai perheen piirissä koetun vastavuoroisen sosiaalisen tuen päättymistä. (Korkiamäki & Ellonen 2010.) Myös elämässä vastaan tulevien poikkeuksellisten tilanteiden ja kriisien aikana nuorten on todettu hakeutuvan ikätovereiden seuraan mutta haluavan silti kiinteästi kuulua perheisiinsä ja muihin lähiyhteyksiinsä (Johnson ym. 2021).

Ikätovereihin, perheisiin ja muihin rinnakkaisiin ja samanaikaisiin yhteisöihin kuulumista pidetään yhtenä jälkimodernin nuoruuden keskeisenä piirteenä (Salasuo 2007; Muggle-

ton 2002). Nuorten ei yleensä tarvitse valita yhteisöjen ja ryhmäjäsenyyksien välillä, vaan arki on tyypillisesti ”surffailua” useiden fyysisten, virtuaalisten ja sosiaalisten tilojen välillä ja niiden kesken (Korkiamäki 2008). Vuosien 2020 ja 2021 aikana koronapandemia haastoi olennaisesti tätä tilojen välisen liikkumisen vapautta. Samalla se tuli laittaneeksi nuoret jälki-modernille ajalle poikkeukselliseen tilanteeseen: nuoret joutuivat huomattavan tietoisesti pohtimaan, ketä, miten ja missä halusivat tavata, ja tekemään konkreettisiin yhteisöllisiin jäsenyyksiin ja osallistumisiin liittyviä valintoja. Nämä valinnat olivat usein ”käytännöllisiä”: matkustaako perheen luo kotipaikkakunnalle, osallistuako kaveriporukan illanviettoon, mennäkö konserttiin tai festareille, tavatako isovanhempia. ”Viattomia” valinnat eivät kuitenkaan olleet: korona-ajan käytännöllissosiaaliset valinnat sisälsivät emotionaalisesti ja moraalisesti latautunutta järkeilyä sekä sellaisia mielensisäisiä ja julkilausuttuja neuvotteluja, joihin ”normaalioilojen” aikana ei ole tarvetta. Valinnoilla saattaa myös olla seurauksia, jotka osaltaan muovaavat nuoren sosiaalisissa suhteissa olemista ja yhteisöllisiä jäsenyyksiä myös poikkeustilan jälkeisenä aikana.

Artikkelissamme käsittelemme koronapandemian aikaisia sosiaalisia suhteita, liittymisiä ja irtautumisia tarkastelemalla solidariteetin ilmaisuja nuorten korona-arjesta kertovissa kuvauksissa. Solidariteetikäsitteen kautta tavoitamme yhteisyyden kokemuksen perusteluja ja mekanismeja sekä niihin pandemian aikana kohdistuneita ja koronan erityisellä tavalla näkyväksi tehneitä (uudelleen)neuvotteluja. Tilallisen solidariteetin käsittely puolestaan mahdollistaa näiden perustelujen tarkastelun sillä paikallisella ja arkisella tasolla, jossa nuoret aikuiset elävät sosiaalisen kuulumisen kokemuksiinsa sosiaalisiksi käytännöiksi (Walter ym. 2017, 110). Tällaisen tarkastelun katsomme paitsi avaavan vuosien 2020 ja 2021 erityisyyttä ja siihen liittyvää nuorten sukupolvena kokemaa poikkeuksellisuutta myös kertovan yleisemmin 2020-luvulla aikuistuvien nuorten yhteisöllisistä

jäsenyyksistä, siteistä ja arvostuksista: mitä nuoret puntaroivat silloin, kun on välttämätöntä valita ihmisten, ryhmien ja yhteisöjen välillä.

Nuoret aikuiset, sosiaaliset suhteet ja covid-19

[O]n kauheasti puhuttu näistä koronan vaikutuksista opiskelijoihin ja nuoriin, ja hirveästi aina puhutaan niistä aloittaneista opiskelijoista, että miten heillä on niin kauhean vaikeaa ollut. Ymmärrän sen ihan täysin, mutta en ole kertaakaan kuullut, että sillä levelillä missä mä nyt opiskelen, mä olen jo ollut muutaman vuoden koulussa, niin mä en ole kauhean monesti uutisissa kuullut, että meistä kerrottaisiin että miten meillä menee. (Emmi, 5. vuoden yliopisto-opiskelija, haastattelu)

Koronapandemian tuottamat poikkeusolot ovat haastaneet ihmisten arkista elämää ja hyvinvointia kaikissa ikäluokissa. Julkisessa keskustelussa nuorten aikuisten koronakokemukset ovat kuitenkin jääneet vähälle huomiolle. Peruskouluikäisten ja lukiolaisten etäkoulu ja harrastuksiin kohdistuvat rajoitukset sekä korkeakouluopintojaan aloittavien menetetyt sosiaalistumisen mahdollisuudet ovat saaneet paljon huomiota esimerkiksi mediassa, mutta opinnoissaan pidemmällä olevien nuorten ja pandemia-aikana yliopistoista ja korkeakouluista valmistuvien kokemukset ovat jääneet pitkälti kuulematta. Sosiaalisten suhteiden rajoitukset, poikkeavat opiskelukäytännöt, heikkenevän taloustilanteen aiheuttamat työmarkkinahaasteet sekä huoli omasta ja muiden ihmisten terveydestä ovat kuitenkin koskettaneet heitä yhtä lailla – ja joskus enemmän – kuin muita ihmisiä.

Tässä artikkelissa viittaamme nuorilla aikuisilla yliopistoissa ja korkeakouluissa opintojensa loppuvaiheessa oleviin tai opiskelusta työelämään siirtyviin, noin 23–28-vuotiaisiin nuoriin. Tätä elämänvaihetta kuvaavat opintojen valmistumisen ja työelämään siirtymisen ohella muutkin tyypillisesti aikuisuuden siirtymään

liitetyt elementit kuten esimerkiksi asettuminen työskentelypaikkakunnalle, parisuhde ja perheen perustamisen suunnittelu sekä taloudellinen itsenäistyminen (Vehkalahti ym. 2021). Asuinpaikan vaihtuminen, opiskelijaelämän päättyminen, parisuhteen mukanaan tuoma laajentunut perhe- ja ystäväipiiri ja esimerkiksi uudet työpaikat muovaavat myös keskeisesti nuorten aikuisten sosiaalista elämää (Oinonen 2015; Vehkalahti ym. 2021). Lisäksi nuorta aikuisuutta on pidetty erityisenä identiteetin etsinnän aikana (Fadjukoff ym. 2020). Identiteetit muotoutuvat sosiaalisissa suhteissa olemissä kautta (Moilanen ym. 2021) myös nuorten aikuisten kohdalla, mutta aikuisuuden kynnyksellä olevien nuorten sosiaaliset suhteet ja sosiaaliset verkostot tuntuvat tutkimuksissa saaneen osakseen huomattavasti vähemmän huomiota kuin teini-ikäisten tai varhaisnuorten ikätoveri- ja perhesuhteet (Vehkalahti ym. 2021).

Nuorten aikuisten elämään liittyy tyypillisesti yhtäaikaista tulevaisuuteen suuntautuvaa positiivista jännitystä sekä siihen liittyvää epävarmuutta ja huolestuneisuutta (Oinonen 2018). Korona-ajan voidaan ajatella hämärtäneen aikuisuuteen siirtymän ennakoitavuutta entisestään. Poikkeusolojen aikainen työnsaannin ja talouden epävarmuus realisoitui nuorille tyypillisten kesätyöpaikkojen, kuten kahviloiden, pysyessä suljettuina. Opintoihin kuuluvien työharjoittelujen peruuntuminen ja etäopiskeluun liittyvät haasteet viivästyttivät valmistumista. Suunnitellut siirtymäriitit kuten reppureissut, valmistumisjuhlat ja häät peruuntuivat. Sosiaalisten suhteiden kannalta merkityksellisiä olivat rajoitukset, jotka sulki oppilaitokset, kahvilat ja ravintolat, ja suosittivat ihmisiä välttämään toisten tapaamista ryhmissä. Rajoitukset sulki monilta nuorilta aikuisilta pois heille luontevimmat tavat olla fyysisesti tekemisissä toistensa kanssa. Lisäksi matkustusrajoitukset ja huoli ikääntyvien vanhempien terveydestä esti monia nuoria tapaamasta lapsuudenperheitään ja sukulaisiaan. (Ks. esim. Banks & Xu 2020; Shanahan et al. 2020; Vehkalahti ym. 2021). Kansainvälisten tutkimusten mukaan yliopisto-

opiskelijoiden sosiaalisen eristäytyneisyyden tunne kasvoi erityisesti suhteessa löyhiin ikätoveriverkostoihin jo parin viikon yliopistosulun aikana, mikä vaikutti heidän mielenterveyteensä ja psykologiseen hyvinvointiinsa. Yksinäisyyden tunne kasvoi, ja opiskelijat olivat huolissaan sosiaalisen elämän ja kaveripiirien ulkopuolelle jäämisestä (Elmer ym. 2020; Timonen ym. 2021; Cao ym. 2020).

Suomessa Nuorisotutkimusseuran teettämä selvitys osoitti, kuinka korkeakouluissa opiskelevista suomalaisista nuorista neljäsosa oli kokenut itsensä yksinäiseksi pandemian aikana. Yksinäisimmiksi itsensä tunsivat yksin asuvat nuoret, joista monen voi olettaa kuuluvan itsenäistymässä olevien nuorten aikuisten ikäryhmään. Heistä 28 prosenttia koki itsensä yksinäisiksi. (Haikkola & Kauppinen 2020.) Samassa ikäryhmässä kuitenkin myös määrä ja tyytyväisyys vanhempien kanssa vietettyyn aikaan lisääntyi (Lahtinen & Salasuo 2020). Yleisesti ottaen korkeakouluopiskelijat olivat korona-aikana tyytymättömämpiä elämäänsä kuin muut nuoret (Lahtinen & Myllyniemi 2020). Uupumus oli opiskelijoiden keskuudessa yleistä (Holzer ym. 2021), ja nuorista lähempänä aikuisuutta olevat kokivat esimerkiksi etäopiskelun raskaampana kuin heitä nuoremmat ikäluokat (Lahtinen, Haikkola & Kauppinen 2021).

Tutkimuksen aineisto

Artikkeli perustuu vuosina 2020 ja 2021 tuotettuun essee-, päiväkirja- ja haastatteluaineistoon. Esseissä opiskelijat (N = 19) kuvasivat koronan vaikutuksia heidän arkeensa pandemian alussa. Tämän lisäksi 11 opiskelijaa piti päiväkirjaa viikon ajan viiteen eri otteeseen kesästä 2020 tammi-kuuhun 2021. Huhtikuussa 2021 toteutimme 21 opiskelijan temaattiset haastattelut.

Aloitimme aineiston keruun toukokuussa 2020, jolloin elimme ensimmäistä ja akuuttia ”koronasulkua”. Lähetimme yhden yliopiston opiskelijoille kirjoituspyynnön ja kutsun koronapäiväkirjojen pitoon. Elokuussa kutsua

laajennettiin samalla paikkakunnalla sijaitsevan ammattikorkeakoulun opiskelijoille. Kutsu oli suunnattu erityisesti opintojaan vuonna 2020 päättävälle opiskelijoille, mutta teknisistä syistä kutsu lähetettiin kaikille. Kirjoituspyynnössä pyysimme kuvailemaan, miten koronatilanne vaikuttaa tai on vaikuttanut arkeen ja elämään, sekä kuvittelemaan, millaisia jälkiä se mahdollisesti jättää nuorten henkilökohtaiseen ja jaettuun tulevaisuuteen. Kirjoituspyyntöön vastasi yhteensä 19 nuorta, joista 14 oli yliopisto-opiskelijoita ja viisi ammattikorkeakoulun opiskelijoita. Lähes kaikki vastaajat olivat opintojensa päätösvaiheessa olevia nuoria aikuisia. Vastaa- jien ikä vaihteli 20-vuotiaasta 34-vuotiaaseen; valtaosa oli 24–28-vuotiaita. Suurin osa vastaa- jista asui opiskelupaikkakunnalla eli suuressa suomalaisessa kaupungissa, mutta osa oli koronatilanteen ja etäopetuksen mahdollistamana muuttanut toiselle paikkakunnalle, joka lähes kaikissa tapauksissa oli niin ikään suuri tai keskisuuri kaupunki. Muuton syynä oli tyypillisesti halu asua puolison kanssa. 70 prosenttia vastaa- jista asui kaupungin keskustassa ja 20 prosenttia lähiössä.

Kirjoituspyynnön yhteydessä kysimme halukkuutta osallistua päiväkirjan pitoon. Halukkaat saivat toukokuussa 2020, kesäkuussa 2020, elokuussa 2020, lokakuussa 2020 ja tam- mikuussa 2021 puhelimitse päivittäin viikon ajan linkin päiväkirjalomakkeeseen, joka sisälsi avoimet kysymykset sekä konkreettisesta päi- vittäisestä tekemisestä että nuoren tunnelmista ja tuntemuksista. Päiväkirjaa piti yhteensä 11 nuorta, joista yhdeksän oli yliopisto-opiskelijoita ja kaksi ammattikorkeakoulun opiskelijoita. Päiväkirjojen osalta aineiston haasteena voidaan pitää sitä, että päiväkirjan pitäjiä oli määrällisesti vähän. Kuitenkin ne, jotka pitivät päiväkirjaa, ovat kirjoittaneet ajatuksistaan ja tunnoistaan melko intensiivisesti.

Huhtikuussa 2021 toteutimme yliopisto- ja korkeakouluopiskelijoiden haastattelut. Haas- tattelujen teemat nousivat aiemmin saamis- tamme kirjoituksista. Halusimme tietää, miten pitkittynyt pandemia heijastuu opiskelijoiden

tulevaisuuden näkymiin, sosiaalisiin suhteisiin, ajan kokemiseen, arkielämän sujumiseen sekä rajoitusten vaikutuksiin. Haastattelimme 21 opiskelijaa. Haastattelut toteutettiin verkossa, ja ne nauhoitettiin ja litteroitiin. Kestoltaan haas- tattelut olivat 30 minuutista kahteen tuntiin. Joulukuussa 2021 pidimme lisäksi kaksi ryh- mäkeskustelua haastatteluihin osallistuneiden nuorten kanssa kertoaksemme havainnoistam- me ja tarkistaaksemme tulkintojamme. Ryhmä- keskustelut tallennettiin mutta ei litteroitu.

Aineiston rajoituksena voidaan pitää sitä, että se muodostuu yliopisto- ja korkeakoulu- opiskeijoista jättäen ulkopuolella toisella as- teella ammattiin opiskelevat nuoret aikuiset. Lisäksi aineistossamme yliopisto-opiskelijat ja naiset ovat yliedustettuina. Näistä puutteista ja vinoumista huolimatta pidämme aineistoa run- saana ja sisällöllisesti rikkaana. Se kuvaa moni- puolisesti ja tiheästi tutkimukseen osallistunei- den nuorten aikuisten arkea koronapandemian aikana. Nuorten kertomukset olivat avoimia, henkilökohtaisia ja joskus myös vaikeita ja tun- teikkaita. Aineisto on tuotettu hyviä tutkimu- seettisiä periaatteita noudattaen, ja pyrkimyks- semme aineistoa tuottaessa, sitä analysoidessa ja tuloksia esittäessä on ollut toimia tutkimukseen osallistuneita kunnioittaen, heille tilaa antaen ja heidän ääntään kuullen ja kuunnellen.

Tilallinen solidariteetti analyttise- na näkökulmana

Eristys ja jatkuva miettiminen on auttanut asioiden priorisoinnissa siitä, mitä ja ketä arvostaa ja haluaa enemmän elämäänsä. (Jani, 4. vuoden AMK-opiskelija, vastaus kirjoituspyyntöön)

Tässä artikkelissa olemme kiinnostuneita nuorten aikuisten yhteisöllisistä kiinnittymisistä ja niihin liittyvistä valinnoista koronapandemi- an aikana. Hyödynnämme tarkastelussamme solidariteetin käsitettä, sillä haluamme ymmär- tää nuorten yhteisöllisten valintojen perustelu- ja. Solidariteetti on klassinen sosiologinen käsi-

te, jolla on perinteisesti viitattu tietyn ryhmän tai yhteisön jäseniä yhteen sitovaan empatiaan ja jaettuihin kiinnostuksen kohteisiin, jotka motivoivan ihmisiä vastavuoroiseen sosiaaliseen tukeen ja yhteistä hyvää tuottavaan toimintaan (esim. Durkheim 1947/1983). Viime aikoina solidariteettia on kuitenkin alettu ymmärtää monimuotoisemmin irrottautuen 'yksiryhmäisyysoletuksesta' (Lähteenmaa 2000) ja ymmärtäen, että ihmisten sosiaalinen elämä rakentuu useiden rinnakkaisten ryhmien, erilaistuneiden yhteisöjen ja intersektionaalisten kategorisointien ehdollistamana. Solidariteetit yhteisöllisten identiteettien ilmentymänä rakentuvat yhteisyyden kokemuksesta, vastavuoroisuudesta ja jaetusta tuesta, mutta ne liittyvät myös erilaisuutumiseen, toiseuteen ja kontrolliin (Nurmi ym. 2011; Vaahensalo 2021).

Solidariteettia nuorten kokemana ja esittämänä on tutkittu sukupolvien välisen solidariteetin kysymyksenä, erityisesti perhesidonnaisissa hoivasuhteissa, sekä nuorten ekspressiivisenä aktivismina syrjittyjen tai vähäosaisten ihmisten tukemiseksi (esim. Turjanmaa 2020). Tutkimukset ovat tyyppisesti liittyneet monikulttuurisuuden kysymyksiin, ja ennen kaikkea solidariteettia on tarkasteltu kansallisvaltionsidonnaisesta yhteisöllisyydestä käsin (emt.). Irtautuen näistä määritelmistä **tilallisen solidariteetin** käsite (Oosterlynck ym., 2017) suhtautuu kriittisesti perinteisiin fyysisiin kategorioihin rajautuvaan solidaarisuuteen ja tunnistaa, että nyky-yhteisöissä sosiaalinen ja kulttuurinen diversiteetti ja arvopluralismi haastavat epämuodollisia ja omavalintaisia sosiaalisen tuen ja vastavuoroisuuden ilmaisuja. Tämän näkemyksen mukaan solidariteetti ilmenee niissä arkipäiväisissä toiminnoissa ja tilallis-ajallisissa neuvotteluissa, joissa ihmiset jokapäiväistä sosiaalista arkeaan elävät. Tilallisen solidariteetin kontekstina ovat arjen tilat, paikat ja yhteisöt sekä niissä tapahtuva vuorovaikutus ja moraalinen järkeily. Tilallisen solidariteetin käytännöt tekevät näkyväksi arjen elettyjä solidariteetteja sekä niiden perusteita ja seurauksia ”tässä ja nyt” (Oosterlynck ym. 2016: 765; Walter ym.,

2017: 110). Tätä voidaan pitää kiinnostavana erityisesti nuorten korona-ajan arkea tutkittaessa, sillä pandemian pakottamana nuorten rinnakkaisista ja samanaikaisista yhteisöllisistä kiinnikkeistä on osin tullut vaihtoehtoisia.

Yhtenä tilallisen solidariteetin käsitteellisenä vahvuutena voidaan pitää sen tarjoamaa konkreettista analyttistä kehikkoa solidariteettien tarkasteluun. Käsitettä kehittänyt Stig Oosterlynck (esim. Oosterlynck ym. 2016, 2017) jäsentää solidariteetin analyttisesti solidariteetin lähteisiin (**sources**), paikkoihin (**places**) ja politiikkoihin (**politics**). Tätä jäsennyttä seuraamalla analysoimme tässä artikkelissa nuorten aikuisten solidariteetteja tarkastelemalla (1) solidariteetin lähteitä eli sitä, keitä tai mitä kohtaan aineistomme nuoret osoittavat solidariteettia ja (2) solidariteetin paikkoja eli sitä, millaisissa tiloissa solidariteetin osoitukset nousevat merkityksellisiksi. Solidariteetin politiikoiksi (3) tulkitsimme ne käytännöt, joiden kautta solidariteeteista tarvittaessa neuvotellaan, ja olemme kiinnostuneita siitä, miten nämä neuvottelut muodostuvat osaksi solidariteetin lähteiden ja paikkojen määrittelyä. Solidariteetin osoituksiksi olemme aineistossamme koodanneet ilmaisuja, joissa nuoret kuvaavat yhteisyyttä, ystävällisyyttä, sympatiaa, avunantoa ja sosiaalista tukea tai vastavuoroisuutta. Lisäksi olemme 'käänteisenä solidariteettina' huomioineet sellaisia sosiaalisen kontrollin ilmaisuja, jotka muita ihmisiä 'Toisiksi' asemoimalla voidaan tulkita tiettyyn omaan viiteryhmään tai yhteisöön kiinnittävänä solidaarisuutena. Seuraavaksi tarkastelemme omissa alaluvuissaan solidariteetin lähteitä ja solidariteetin paikkoja. Molemmat sisältävät kuvaksia solidariteetin arkisista politiikoista eli niistä neuvotteluista, joiden kautta solidaarisuutta tehdään näkyväksi nuorten korona-ajan arjessa.

Solidariteetin lähteet: ihmissuhteet, inhimillisyys ja yhteiskunta

Tutkimuksemme osallistuneet nuoret aikuiset liittivät korona-arjen kuvauksissa ilmenevät yhteisyyden, ystävällisyyden, sympatian, avunannon ja sosiaalisen tuen ilmaukset pääasiassa melko perinteisiin yhteisöllisiin kokoonpanoihin. Mainitsemisen arvoisiksi nousivat – eli pandemiasta puhumisen yhteydessä aktivoituivat tai problematisoituivat – eniten suhteet lapsuudenperheeseen, isovanhempiin, puolisoon tai kumppaniin sekä ystäviin ja kavereihin. Kaksi vastaajista mainitsi ”oman perheen”, johon kuuluivat puoliso ja lapsi.

Läheisten suhteiden luomissa yhteisöissä solidariteettia osoitettiin näkyvästi sosiaalisen tuen, kuten kaupassakäynnin, taloudellisen tuen ja muun avun tarjoamisen kautta sekä ilmaisemalla emotionaalista huolta ja konkreettisesti huolehtimalla esimerkiksi ikääntyneiden vanhempien tai isovanhempien hyvinvoinnista. Lisäksi läheisten ystävien ja perheenjäsenten kesken oli nähty vaivaa tapaamisten järjestämiseksi ja oltu luovia yhteydenpidon säilyttämiseksi. Emotionaalista solidariteettia tehtiin näkyväksi myös esimerkiksi ilmaisemalla sympatiaa ja huolta. Vaikka huoli saattoi kohdistua laajastikin yhteiskunnan huono-osaisiin, solidariteetin käytännöksi tämä kuitenkin kääntyi pääasiassa läheisistä ihmisistä huolehtimisen kautta, kuten seuraavassa esimerkissä:

Niin olen hänellä huomannu kyllä yksinäisyyttä, hän on etätöissä, ei ole parisuhdetta tai bestistä niin olen hänen kanssaan aika paljon chattaillut, huomaa että hän on aika seurankipeä. Ollaan viestiteltty paljon ja hän on vähän sillain että eipä ole tullut taas oikein mitään tehtyä ja missään käytyä. Olen ollut hänestä vähän huolissani ja koittanut kannustaa että jos jaksais vaikka kävelylle mennä. (Pilvi, 3. vuoden yliopisto-opiskelija, haastattelu)

Valtaosa osallistujista osoitti solidariteettia perhettä kohtaan priorisoimalla perheenjäsenen tapaamisen ystävien edelle. Tätä perusteltiin biologisten perhesiteiden lisäksi jaetulla arvo maailmalla. Aineistossa kuvattiin esimerkiksi perheessä yhteisesti jaettua suhtautumista koronapandemiaan ja siihen liittyviin rajoituksiin:

Kyllä minä olen oikeastaan tehnyt sen vallinnan, että enhän minä sitten näe minun kavereita, mutta sekin ehkä johtuu siitä, että minun sisko ja isä, niillä on aika samanlainen korona-ajatusmalli kuin minulla. (Maija, 25-vuotias yliopisto-opiskelija, haastattelu)

Kaukaisempien sukulaisten, kuten setien, tätien ja serkkujen, kanssa nuoret olivat pääsääntöisesti olleet tekemisissä vähemmän kuin aiemmin, mikä monelle näyttäytyi emotionaalisen yhteyden löyhtymisenä sukulaisiin.

Paitsi perheen ja ystävien välillä, priorisointia ja valikointia tapahtui myös nuorten vertaisryhmän sisäisesti ’parhaiden ystävien’ ja ’etäisempien kavereiden’ välillä. Kun avoimesti jaetut fyysiset tilat sulkeutuivat ja kontakteja toisiin ihmisiin jouduttiin punnitsemaan aiempaa tarkemmin, suhteet läheisiin ystäviin saattoivat jopa tiivistyä. Sen sijaan **löyhemmät vertaissuhteet**, kuten opiskelu- ja harrastuskaverit, olivat väljentyneet ja tuntuivat häviävän monen nuoren elämästä kokonaan. Tyypillisiä aineistossamme olivat esimerkiksi seuraavanlaiset kuvaukset:

On joutunu priorisoimaan vähän sitä että kuka on semmonen kavერი, jonka mä haluan nähdä, jonka näkeminen on sekä itselle arvokasta, mutta sit myös sille toiselle. Et ku kavereita on eri tasosia niin sitten ne kaverit joita näki vähän, huvin vuoksi ja on kiva nähdä silloin tällöin niin sellasia kavereita ei oo nähty ollenkaan, et totta kai silloin ne kaverisuhteet on vahvistunu jotka on ne ainoat kaverisuhteet mitä tällä hetkellä on. (Emmi, viidennen vuoden yliopisto-opiskelija, haastattelu)

Tavallisesti löyhempien kaverisuhteiden kuvattiin jäävän ”koronatauolle”, kuten eräs haastateltavamme ilmaisi, mutta joskus niiden epäiltiin päättyvän pysyvästi. Lisäksi korona haastoi läheisiä ystävyksiä. Monesti kuitenkin suhteen ylläpitäminen punnittiin riskinoton arvoiseksi:

Et oli meillä yks kaveriviikonloppu meidän mökillä me oltiin neljä, äiti-ihmistä, karkasimme mökille viikonlopuksi, mut seki oli semmonen että ruuat oli tilattu siihen ovelle ja ei ketään ylimäärästä ja mietittiin et otetaanko tää riski ja kauhee punninta. Mutta päätettiin et se on ehkä sen arvosta ja me oltiin siel mökissä sit koko se viikonloppu (Tiina, toisen vuoden maisterivaiheen opiskelija, haastattelu)

Joskus taas tietoisuus terveysriskeistä edellytti ystäväporukan ”testaamista” ennen tapaamista:

Sitten yleensä jos haluaa nähdä jotain kaveria, niin se alkaa sillä, että oletko kuinka paljon ollut eristyksissä viime aikoina vai oletko käynyt just jossain laivamatkalla vaikka tai jossain sukuloimassa, että yleensä minä olen aloittanut keskustelut sillä, että varmistaa, että onko se toinen käynyt just jossain korona-alueella matkalla vai mitä. (Anni, 4. vuoden yliopisto-opiskelija, haastattelu)

Näissä esimerkissä ystävykset vahvistivat keskinäistä yhteenkuuluvuuden tunnetta neuvottelemalla yhteisyytensä suhteesta yhteiskunnalliseen solidariteettiin eli koronarajoitusten noudattamiseen. Joskus henkilökohtainen suhtautuminen kuitenkin poikkesi myös omien ystävien suhtautumisesta siinä määrin, että läheisempiinkin ystävyssuhteisiin saattoi syntyä säröjä. Nuoret kuvasivat, kuinka suhtautuminen koronarajoituksiin paljasti ystävyksien välisiä arvostirioita ja rakensi kuilua erilaisissa kontekstuaalisissa tilanteissa elävien ystävyksien välille. Erään nuoren mukaan tällaiset tilanteet

saattoivat aiheuttaa jopa korjaamattomia muutoksia ystävyssuhteisiin.

Vaikka mediassa puhutaan, että nyt tulee ulkonaliikkumisrajoitukset, niin minun kaverit on että hei voisi kyllä hengaila illalla. Sitten minä olen vaan silleen, että niin että tässä juuri mietitään, että ulkonaliikkumisrajoitukset. En nyt hengaila, te voitte kyllä hengaila. Tuntuu kanssa, että eletään tosi erilaisissa koronatodellisuudessa. (Pinja, 5. vuoden yliopisto-opiskelija, haastattelu)

Edellä kuvatun kaltaisten selontekojen voidaan ajatella kuvastavan solidariteettia yhteiskuntaa kohtaan lähisuhteiden sijaan. Tämä näkyi aineistossamme ennen kaikkea kyseenalaistamattomana rajoitusten noudattamisena – joskus jopa oman mielenterveyden tai ystävyssuhteiden kustannuksella:

Mä voin vaan pestä käsiäni, pitää sitä maskia, pitää turvaväliä ja minun velvollisuus on nyt se että minä en näkisi ketään ylimääräisiä ihmisiä. Ehkä menee just oman mielenterveyden kustannuksella ... Aika ristiriitaista kyllä, mutta.. (Saija, viimeisen vuoden yliopisto-opiskelija, haastattelu)

Joissakin kaverisuhteissa se on jopa aiheuttanut vähän konflikteja ... kun ne jotain valittaa maskeista, niin sitten minä olen vaan silleen, että mitä helvettiä, kyllä maskeja käytetään varmaan ihan syystä. Ja just sellaista, että kun minä olen silleen, että tulee nämä ulkonaliikkumiskiellot, että kyllä näitä pitää noudattaa, niin jorkut yliopistossa olevat kaverit on silleen, että ei minua voida estää, että jos minä haluan mennä vanhempieni luo [paikkakunnalle], niin kyllä minä voin mennä sinne. Joo, minulla esimerkiksi yhdet kaverit, joita minä näin enemmän viime syksyn, niin se [kaverisuhte] on oikeastaan ollut nyt katkolla, että joo. (Pirjo, 3. vuoden maisteriohjelmanopiskelija)

Yhteiskuntaan ja yhteiskuntakontrolliin myönteisesti suhtautuvaan ystäväporukkaan kiinnittäviä ”käänteisen solidariteetin” ilmaisuja puolestaan rakentui moralisoivissa kuvauksissa, joissa irtauduttiin ”vääriinkäyttäytyvästä” ryhmästä ihmisiä, esimerkiksi opiskelijayhteisöstä:

Joo kyllä niitä [rajoituksia] on tullut noudatettua. Tai silleen tuntuu, että hyvin moni muu opiskelija ei noudata niitä tai just näkee kavereita tai järjestää juhlia, niin meillä ei ole ollut kyllä mitään sellaisia. (Sanni, 4. vuoden yliopisto-opiskelija, haastattelu)

Minä en oikeastaan itse ole ikinä käynyt oikein missään opiskelijatapahtumissa, ja minusta tuntuu että se keskustelu, mikä opiskelijoihin on liittynyt niin on. ... ja sitten koska minä en ole itse ikinä niissä käynyt, niin sitten se ei oikein ole minua koskenut. (Anna, 4. vuoden yliopisto-opiskelija, vastaus kirjoituspyyntöön)

Samalla kun osa vastaajista irtautui opiskelijayhteisöstä, toisten kokemana solidariteetti opiskelijoita kohtaan oli vahvaa siitä huolimatta, ettei itse enää täysin samaistunut kyseiseen ryhmään. Tätä voidaan pitää henkilökohtaisista ihmissuhteista loitontuvana yleisempänä **inhimillisenä solidariteettina**. Erityisesti sympatiat aloittavia opiskelijoita, itseä nuorempaa ”nuorisoa” sekä yksin eläviä kohtaan oli yleistä.

Tai varsinkin minua on jotenkin surettanut hirveästi sellaiset tosi yksin olevat opiskelijat, joita tutkimusten mukaan on tosi paljon tällä hetkellä, jotka ehkä uskaltavat näkemään muutaman ihmisen joskus parin viikon välein ja siitä tulee hirveä syällisydentunne kun mediassa sanotaan, että opiskelijat on vastuuttomia. (Anni, 5. vuoden yliopisto-opiskelija, haastattelu)

Niin kyllä minua vähän sääliittää. Sen verran riittää empatiaa viiden vuoden takaista itseäni kohtaan, että kuvittelee että haluaisi

edes yhden pienen jutun joka voisi omaa hyvinvointia ja yhteenkuuluvuutta pitää yllä, ja sitten siitäkkin ollaan että tuo on väärin. Samaan aikaan kun me muut kuitenkin, tai monet muut huitelee tuolla, jotkut istuu työpaikan kahvihuoneessa ja jotkut käy kuntosalilla ja jotkut tekee jotain muuta. Mutta jos olet ihan vaan opiskelija niin se on aika lailla kaikki mitä sinulla tavallaan vaan on, sinulla ei välttämättä hirveesti ole mitään muita. Jos olet vaikka muuttanut uuteen kaupunkiin, kyllä itse soisin opiskelijoille vaikka sen lukusalin sitten, enkä lähtisi heitä siitä moralisoimaan. Tuntuu epäreilulta niitä kohtaan. (Pilvi, 5. vuoden yliopisto-opiskelija, haastattelu)

Vastaavanlaista sympatiaa koettiin aineistossamme myös muita epäoikeudenmukaisesti kohdeltuja ihmisryhmiä tai sellaisia ihmisiä kohtaan, joiden hyvinvointia koronatilanteen katsottiin erityisesti haastavan. Nuoret ilmaisivat huolensa yrittäjien pärjäämisestä ja jaksamisesta, terveydenhoitoalan ammattilaisten ja muiden ”alipalkattujen työntekijöiden ... kodittomien ja vanhusten sekä vähävaraisempien ja muiden huonommassa asemassa olevien” turvattomasta tilanteesta. Tällaiset solidariteetin ilmaiset irtautuivat henkilökohtaisesta kokemusmaailmasta ja elämänpiiristä ja kuvastivat inhimillisyyttä ja yleistä myötätuntoa heikommassa asemassa olevia kohtaan.

Solidariteetin tilat: koti, julkiset tilat ja sosiaalinen media

Tutkimuksemme osallistuneiden nuorten aikuisten kuvaamana neuvottelut solidariteeteista käynnistyivät ennen kaikkea kotona, julkisissa tiloissa ja internetissä. **Kotona** puolisoiden erilainen suhtautuminen rajoituksiin ja suositukseen testasi parisuhteen sisäistä solidariteettia:

Kotona oon ollut se, joka on enemmän vahtinut. Kyselty kumppanilta, että onko

pakko nähdä kavereita ja pitääkö muka taas mennä kauppaan. (Pilvi, 3. vuoden yliopisto-opiskelija, haastattelu)

Minä voisin ehkä tästä jatkaa vielä, miten me neuvotellaan koronarajoituksista minun poikaystävän kanssa. ... kyllä se suhtautuu ehkä vähän löperömmiin kuin minä ... että miten sen käyttäytyminen vaikuttaa myös minun terveyteen, niin kyllä minä olen, ollut keskusteluita. ... Niin jotenkin minua kanssa nyt ärsyttää vähän minun poikaystävän asenne siinä ... että sen parhaalla kaverilla on ehkä vähän vaikea vaihe ja se halusi mennä nyt [sen luokse], niin minä olin vähän silleen, onko se välttämätöntä, että onko sillä nyt niin vaikeata. (Anna, 4. vuoden yliopisto-opiskelija, haastattelu)

Ristiriitojen moralisoivan osoittamisen lisäksi nuoret kuvasivat kuitenkin myös, kuinka solidaritettiristiriitoja ratkottiin keskustellen, joustaen ja kompromisseja tehden:

Meillä oli just tällain, että [poikaystävä] halusi mennä nyt Tampereelle, niin minä olin [että] ... menisit sitten, kun koronan tilanne helpottaa. Niin kyllä me ollaan sitä saatu jotenkin neuvoteltua ihan hyvin. K: Niin, että menee myöhemmin? V: Hän menee nyt myöhemmin. K: Mutta näkyy sitten silleen myös siinä parisuhteessa, että joutuu ehkä enemmän neuvottelemaan sellaisista asioista, kuin mistä joutuisi muuten? V: Jep. (Maria, 3. vuoden ammattikorkeakouluopiskelija, haastattelu)

Näitä kodin tilassa esiintyviä konflikteja kuvasi muutama tutkimukseemme osallistunut nuori, mutta huomattavasti tavanomaisempia olivat **julkisissa tiloissa** ilmenneet kiistanalaisuudet. Julkiset kulkuvälineet, kahvilat ja ravintolat, kirjastot, kuntosalit, kaupat ja ulkotilat houkuttelivat esiin harkintaa siitä, mikä on ”oikeanlainen” tapa toimia sekä keihin tilojen käyttöä tai käyttämättömyyttä koskevien valintojen kautta tullaan liittyneeksi.

Matkustaminen julkisin kulkuvälinein kotimaassa ja ulkomailla teki nuoret tietoiseksi valintansa – matkustamisen tai matkustamatta jättämisen – selontekovelvollisuudesta. Matkustamatta jättäminen oli toisinaan osoitus ”kansalaistottelevaisuudesta” eli solidaarisuudesta yhteiskuntaa ja sen sääntöjä kohtaan; joskus nuoret taas saattoivat jättää matkustamatta omaan ja läheisten turvallisuuteen liittyvin perustein. Perheen, kumppanin ja ystävän luokse pääseminen saattoi kuitenkin olla myös peruste matkustamiselle. Tällöin oltiin solidaarisia henkilökohtaista lähiyhteisöä kohtaan yhteiskunnallisen ”oikeintoimimisen” kustannuksella.

Solidaarisuus lähiyhteisöä kohtaan saattoi julkisissa tiloissa ilmetä myös päinvastaisen toiminnan kautta eli uskollisuutena yhteiskunnallisten suositusten ja rajoitusten noudattamiselle. Julkisiin tiloihin ja niissä liikkuviin muihin ihmisiin kohdistui kontrollia, paheksuntaa tai pelkoa, joka käänteisen solidariteetin ilmaisun kiinnitti nuoria tiiviimmin lähiyhteisöihinsä. Esimerkiksi seuraavien lainausten kritiikki rajoitusten noudattamatta jättämisestä julkisissa tiloissa kumpusi huolesta omaa ja läheisten terveyttä kohtaan.

Huomaan myös olevani vähän vihainen ihmisille, jotka eivät noudata turvavälejä julkisilla paikoilla. (Katja, 3. vuoden ammattikorkeakouluopiskelija, päiväkirja)

Ulkona tai kaupassa ollessani minua ahdistavat muut ihmiset, sillä suurin osa ihmisistä ei tunnu pitävän vaadittavaa etäisyyttä. (Emmi, 4. vuoden yliopisto-opiskelija, päiväkirja)

Myös kommentit, joissa rajoitusten noudattamista julkisissa tiloissa perusteltiin ”sosiaalisella paineella”, liittävät nuoret pikemmin lähiyhteisöihin kuin yhteiskuntaan järjestelmänä tai mallikansalaisuutena:

Ehkä [perusteluna suositusten noudattamiselle on] enemmän se semmoinen sosi-

aalinen paine kuin mitenkään valtion tai kunnan tai AVI:n taholta tuleva valvonta. (Lina, 4. vuoden yliopisto-opiskelija, haastattelu)

Sosiaalisella paineella nuoret viittasivat muiden ihmisten itseen kohdistaman pahek-sunnan tai hyljeksinnän uhkaan. Sosiaalista painetta koettiin koronarajoitusten ja -suosi-tusten seuraamiseen, kuten edellä, mutta myös päinvastaiseen, ”rennompaan” sääntöihin suhtautumiseen. Tällöin vertaisryhmän odotukset tietynlaiseen käyttäytymiseen saattoivat tuottaa eron-tekoja ja haastaa solidaarisuutta myös nuor-ten kesken:

Ehkä mikä on minun suurin tunne tässä korona-arjessa on ollut se, että kun minun kaverit ei noudata rajoituksia. Esimerkiksi järjestää illanistujaisia, niin minulla on tosi ulkopuolinen tunne tai sellainen fear of missing out. (Emmi, 4. vuoden yliopisto-opiskelija, haastattelu)

Esimerkiksi vaikka on ollut tilanteita, että minua ei ole kutsuttu mukaan tai jätetty ulkopuolelle. Ne on vaikka menneet [opiskelupaikkakunnalle] muiden opiskeluka-vereiden luo, mutta ei ole kutsunut minua mukaan, koska ne on ajatellut, että minä en kuitenkaan tulisi. Että ihan sellaista ulkopuolelle jättämistä. (Pipsa, 3. vuoden ammattikorkeakouluopiskelija, haastattelu)

Ihmisten kohtaaminen julkisessa tilassa ei kuitenkaan aina merkinnyt eron-tekoja ihmisten ja ihmisryhmien välillä, vaan se laittoi nuoria myös havaitsemaan muihin ihmisiin ja ihmisryhmiin kohdistamaansa empatiaa ja arvonan-toa:

Kaupassakin on usein ollut semmonen tilanne että on vaikka joku vanha henkilö ja huomaa että tarvitsisi vaikka apua tai jst-kin oli yksi vanha pappa, joka yritti saada jotain muovipussia auki että se saa tulppaa-

nit sinne pussiin ja hän siinä tunaroi hirve-än kauan. Mielti että normaalisti minä oli-sin voinut vaan mennä että ”hei mä autan sinua, että avataan tämä pussi” ja nyt jou-tuu mieltii. Tulee se ensimmäinen reaktio että minä autan ja sitten tulee se että aivan, mä en nyt periaatteessa voisi mennä tuon ihmisen lähelle. (Saija, viimeisen vuoden yliopisto-opiskelija, haastattelu)

Nuoret myös kokivat syyllisyyttä omasta toiminnastaan. Syyllistymistä sai aikaan sekä epävarmuus oman toiminnan oikeutuksesta että sen mahdollisista seurauksista muille, kuten seuraavassa esimerkissä:

Ja sitte ku mä istuin siel bussissa ilman maskia sitte kotimatkan niin mä en uskal-tanu kattoo ees ketään päin mä tuijottelin käsiäni ku oli ihan semmonen täs mä oon nyt ilman maskia ja tää on kauheeta. Jo-tenki taas en omasta puolestani huolissani vaan niiden muiden puolesta vaikka tuskin mulla sitä koronaa on mutta ihan vaan se, sitä maskia ei nyt ole. (Tiina, toisen vuoden maisterivaiheen opiskelija, haastattelu)

Keskeinen sosiaalisen paineen, syyllistymi-sen ja syyllistämisen areena nuorten kuvaamana oli **sosiaalinen media**. Sosiaalinen paine merkit-si nuorille paitsi sitä, ettei voi toimia haluamal-laan tai itselleen luontevalla tavalla, myös sitä, että virallisesta normista poikkeavaa toimintaa tulee piilotella:

Jos on vaikka nähnyt jotain ystävää ja sit-ten, vaikka postannut siitä sosiaaliseen me-diaan, niin sitten tullut semmoinen, että pitäisi jotenkin selitellä sitä, että joo, meitä oli tosi vähän ja huolehdittiin hygieniasta ... että älä vaan tää minua mihinkään so-siaalisen median julkaisuun, että ne muu-ten saa tietää, että ne on jotenkin sillä lailla. (Ronja, 4. vuoden sukupuolentutkimuksen opiskelija, haastattelu)

Sosiaalinen paine koettiin usein kielteisellä ja se tuotti käännteistä solidariteettia, sillä se asemoi kontrollin kohteita tiiviimpään yhteisyyteen keskenään – kasvattaen samalla kuilua kontrollin ilmaisijoihin tai sosiaalisen paineen kuviteltuihin asettajiin. Samanlaisena käännteisen solidariteetin ilmaisuna voidaan lukea myös kuvaukset julkilausutun paheksunnan kohteena olemisesta ja avoimista ristiriitatilanteista:

Etenkin netissä törmää jatkuvasti syyllistämiseen. Olen nähnyt kirjoitettavan mm. kuinka nuorten tapaamiset tulevat aiheuttamaan heidän omien vanhempien ja isovanhempiensa kuoleman ja muuta vastaavaa syyllistämistä. (Jonna, 4. vuoden yliopisto-opiskelija, vastaus kirjoituspyyntöön)

Minä olin kaupassa minun kaverin kanssa ilman maskia, niin sitten joku siinä kassajonossa semmoinen vanhempi miesoletettu henkilö jotenkin jupisi itsekseen, että pitäisi olla maskit ja tididii, mikä oli vähän sillä lailla, että no, voit myös sanoa suoraan, jos on jotain sanottavaa, jotenkin semmoinen, että siitä tuli vähän semmoinen, että mitäs ihmettä, tai jotenkin semmoinen jännä. (Ronja, 4. vuoden yliopisto-opiskelija, haastattelu)

Edellä olevien esimerkkien voidaan ajatella lisäävän nuorten kokemuksellista yhteisyyttä toisiin nuoriin ja omaan sukupolveen, sukupolvien välisen solidariteetin lisääntymisen sijaan. Kiinnostavaa onkin, miten koronapandemia tuntui tuottavan äärimmäisiä solidariteetin ilmaisuja sukupolvien välillä, esimerkiksi omia vanhempia tai isovanhempia kohtaan, mutta myös vahvaa sukupolvien erottautumista toisistaan (vrt. Timonen ym. 2021).

Yhteenveto ja johtopäätökset

[S]illä on kyllä varmaan jonkinlaista tällaista sukupolvikokemuksen tapaista vaikutusta. Jotenkin nytkin kavereiden kanssa aika usein pohditaan sitä, että millä tapaa tämä tulee vaikuttamaan omaan tulevaisuuteen tai ehkä että millä tapaa se vaikuttaa omaan elämään nytten, niin kyllä minä veikkaan, että se vaikutus ehkä nuoriin on kuitenkin suurempi suhteessa kuin mitä vaikka vähän vanhempiin sukupolviin. (Jenni, neljännen vuoden yliopisto-opiskelija)

Tässä artikkelissa esitetyt tulokset osoittavat, kuinka nuoret aikuiset joutuivat poikkeusolojen aikana neuvottelemaan sosiaalisista suhteistaan ja solidariteeteistaan aiempaa tietoisemmalla tavalla ja tekemään sosiaalisia suhteitaan ja verkostojaan koskevia käytännöllisiä valintoja ja ratkaisuja. Tilallisen solidariteetin näkökulma on ohjannut aineistolähtöistä sisällönanalyysejä, jossa olemme eritelleet nuorten kuvaamia sosiaalisia suhteita ja solidariteetin kohteita sekä tarkastelleet niihin liitettyjä sosiaalistolallisia käytäntöjä ja niistä käytyjä, erilaisissa jaetuissa tiloissa konkretisoituvia neuvotteluja.

Tulokset kuvaavat **ensinnäkin** sitä, kuinka koronan aiheuttaman poikkeustilan aikana nuorten arkinen elämänpiiri kapeni. Monen nuoren aikuisen päivittäiset, useaan eri suuntaan kurkottavat sosiaaliset verkostot vaihtuivat kahdenkeskiseen tai pienessä yhteisössä olemiseen lapsuudenperheen, kumppanin tai parhaiden ystävien kanssa. Ihmisten tapaamista piti harkita eri tavoin kuin ennen, ja tapaamisten tiheydestä oli tingitty verrattuna aikaisempaan. Osa nuorista koki myös yksinäisyyttä. Monet korkeakouluopiskelijoista asuvat yksin (Lahtinen, Haikkola & Kauppinen 2021), ja heille korona-aika on ollut erityisen haastava sosiaalisten suhteiden näkökulmasta. Nämä tulokset ovat yhtäpitäviä nuorten aikuisten elämää pandemian aikana tarkastelleiden muiden tutkimusten ja selvitysten kanssa (esim. Elmer ym. 2020; Cao ym. 2020; Banks & Xu 2020; Shanahan ym. 2020; Vehkalahti ym. 2021).

Omaan kokemus- ja elämämaailmaan liittyvien vaikutusten lisäksi tutkimukseemme osallistuneet nuoret aikuiset kuitenkin reflektoivat koronatilannetta myös laajemmin. Emotionaalista solidariteettia heikommassa asemassa eläviä ihmisiä kohtaan ilmaistiin usein. Käytännön tasolla solidariteetin ilmaisut kuitenkin kiinnittivät nuoria enemmän omiin lähiyhteisöihin tai yhteiskunnalliseen 'kunnan kansalaisuuteen' kuin yleisinhimilliseen 'hyvän tekemiseen'. Vaikka solidariteettia on totuttu pitämään tunteena ja yhteenkuuluvuuden kokemusta ilmentävänä mentaalisenä yhteytenä, on myös esitetty, että pelkkä "ajatuksin ja sanoin ilmaistu" solidariteetti ei riitä rakentamaan yhteyksiä ihmisten ja ryhmien välille (ks. Wilde 2004). Esimerkiksi Erich Frommin filosofian mukaan solidariteetti edellyttää käytännöllistä omasta edusta irtautuvaa toimintaa toisen ihmisen hyväksi (emt.). Tutkimukseemme osallistuneiden nuorten kuvaamana tällaista käytännöllistä solidariteettia toteutettiin pääasiassa omaa perhettä ja lähimpiä ystäviä kohtaan.

Toiseksi tulokset kertovat siitä, miten oppilaitosten, kirjastojen, kuntosalien, kahviloiden ja baarien ovien sulkeutuminen ei poistanut kiistelyjä julkisesta tilasta. Neuvotteluja siitä, kenen kanssa ja miten yksityisiä, puolijulkisia ja julkisia tiloja jaetaan, käytiin päivittäin aiempaa enemmän, harkitummin ja tietoisemmin. Tilojen käyttöön korona-aikana kohdistuvat rajoitukset näkyivät siis nuorten elämässä monin tavoin. Yhdymme tulostemme perusteella aiempien tutkimusten (esim. Lahtinen & Salasuo 2020; Lahtinen & Myllyniemi 2020) huomioon siitä, että karsimalla mahdollisuuksia sosiaalisiin kontakteihin rajoitukset vähensivät nuorten elämäntyytyväisyyttä. Lisäksi täydennämme näitä huomioita toteamalla, että rajoitukset aiheuttivat monelle ahdistavia tilanteita myös niiden puitteissa tapahtuneiden sosiaalisten kohtaamisten yhteydessä ja niitä etukäteen puntaroidessa.

Myös koti perheen kesken jaettuna tilana asemoitui solidariteetin testaamisen näyttämöksi sen paikantuessa suhteessa kodin ulkopuolis-

ten tilojen käyttöön. Sosiaalisen median rooli kontrollin, sosiaalisen paineen, syyllistämisen ja syyllistymisen näyttämönä kävi koronan myötä entistä ilmeisemmäksi. Tämä vahvistaa aiemman sosiaalisen median tutkimuksen (esim. Vaahensalo 2021) tuottamaa näkemystä siitä, että sosiaalinen media on erityinen toiseuden ja polarisaation rakentumisen kenttä. Selvää on, että sosiaalisia ja tilallisia suhteita järjestettiin poikkeustilan aikana aiemmasta poikkeavin tavoin.

Kolmanneksi olemme halunneet nostaa esiin koronatilanteen aktiivisia sosiaalisista suhteista ja solidariteeteista neuvottelemisen käytäntöjä. Neuvottelut jakautuivat mielisäisiin ja julkisiin eli toisten ihmisten kanssa käytyihin neuvotteluihin. Ajoittain neuvottelut ilmenivät avoimina ristiriitoina, joilla jotkin nuorista epäilivät olevan seurauksia heidän ihmissuhteillaan myös koronan jälkeisessä tulevaisuudessa. Iso osa neuvotteluista liittyi sosiaaliseen paineeseen eli sen punnitsemiseen, mitä muut minusta ajattelevat, mutta toisaalta myös tietoiseen harkintaan lojaliteeteista ja sen mukaisesta ihmissuhteiden valikoinnista ja priorisoinnista. Keskeisimmäksi solidariteeteista neuvottelun strategiaksi nousi aktiivinen ja tietoinen punninta siitä, kuka ja ketkä ovat itselle tärkeitä ihmisiä. Priorisoinnin ja valikoinnin lisäksi nuorten arkisia solidariteetteja tehtiin näkyväksi moralisoinnin, syyllistymisen sekä huolen ja huolehtimisen kautta. Nämä havainnot osaltaan todentavat solidariteettikäsitteeseen liittyvää haasteellisuutta ja uudelleenmäärittelyn tarvetta. Nuorten solidariteetit ja sosiaaliset kiintopisteet eivät ole yksiselitteisiä. Jaetut arvot nousevat aineistomme perusteella edelleen keskeiseksi solidariteetin määrittelyn perusteeksi (vrt. Oosterlynck ym. 2017), mutta niistä neuvotellaan käytännössä monien eritasoisten yhteisöjen ja yleisten yhteiskunnallisten arvostusten ristipaineessa (ks. myös Nikunen 2019).

Solidariteetin kohteiden, tilojen ja politiikkojen yhteenlukeminen tiivistää esiin kiinnostavia havaintoja nuorten aikuisten korona-ajan arjesta, sosiaalisista suhteista ja solidariteetista. Ensinnäkin on huomionarvoista, miten yleis-

nen solidariteetti ilmenee vahvana sympatiana heikommassa asemassa olevia kohtaan mutta samanaikaisesti käytännössä tapahtuvan yhteisöllisen 'kuplautumisen' kanssa. Nuoret myös tunnistivat ja puhuivat huolestuneeseen sävyyn yhteiskunnallisen polarisaation lisääntymisestä koronan seurauksena, mutta olivat samaan aikaan melko jyrkkiä omissa näkemyksissään pandemiaa koskevia rajoituksia ja suosituksia kohtaan. Nuorten kuvaamasta sosiaalisten suhteiden yleisestä väljentyisestä huolimatta myös yleiset ystävällisyyden osoitukset ja auttamisenhalu olivat monen nuoren mielestä lisääntyneet, varsinkin pandemian alkuaikoina, niin lähiyhteisöissä kuin yhteiskunnassa yleisesti. Julkiset tilatkaan eivät aktivoineet ainoastaan muihin kohdistuvaa 'moralisointina', vaan nuoret kokivat myös syyllisyyttä ja ymmärrystä esimerkiksi yksinäisiä ja opiskelijoita kohtaan.

Merkittäväksi havainnoksi haluamme tulostemme perusteella nostaa myös nuorten lähiyhteisöissään kokeman ihmissuhteiden valikoinnin vaateen. Tyypillisesti tämä merkitsi priorisointia ystävien ja perheen välillä sekä läheisten ystävyysuhteiden aiempaa selkeämpää erottamista kavereista ja yleisestä vertaisyhteisöstä. Monen nuoren kohdalla yhteyden tiivistyminen lähipiiriin tapahtui yleisen, yhteiskunnallisen ja yhteisöllisen kuulumisen tunteen kustannuksella. Toisaalta esimerkiksi koronarajoitusten noudattaminen kiinnitti nuoret joskus yhteiskuntaan ja kansalaisuuteen, joskus taas lähiyhteisöön. Suhteiden merkityksellisuuden tietoisesta harkinnasta tuli joka tapauksessa keskeinen sosiaalisten suhteiden järjestämisen ja sosiaalisen elämän ja osallistumisen perustelu. Syyllistyminen ja syyllistäminen sosiaalisissa suhteissa nousi aineistossamme keskeiseksi solidariteettien jäsentämisen ja ilmaisemisen välineeksi. Sosiaalinen media toimi sosiaalisen paineen aktiivisena tuottajana ja ylläpitäjänä, mutta toisaalta mahdollisti myös "rinnakkais-todellisuuden", jossa lojaliteettien osoittaminen yhteiskunnallista normistoa kohtaan onnistui tinkimättä ystävien tai perheen kesken jaetusta yhteisyydestä.

Nuorten aikuisten korona-arjen kuvaamisen lisäksi tutkimuksemme vahvistaa aiempienkin myöhäismodernien solidariteettitutkimusten näkemystä siitä, etteivät solidariteetti ja kontrolli ole toisilleen vastakkaisia sosiaalisen ja yhteiskunnallisen elämän elementtejä. Solidaarisuuden kääntöpuolena ovat monenlaiset ulossulkemisen ja syyllistävän kontrollin käytännöt. Tämä tarkoittaa, että tietyn ryhmän tai yhteisön sisäinen solidariteetti helposti tuottaa ja vahvistaa erontekoja ryhmien välillä. Tutkimuksemme osallistuneiden nuorten aikuisten kuvaukset kuitenkin toisaalta kertovat myös joustavuudesta ja liikkumisesta solidariteetin ja kontrollin ääripäiden välillä. Sosiaaliset suhteet organisoituvat hierarkkisissa suhteissa toisiinsa, mitä ei välttämättä tarvitse nähdä ainoastaan suhteita polarisoivana yhteiselämän piirteenä: se saattaa olla myös nuorten elämässä läsnä olevien rinnakkaisten yhteisöllisyyksien, sympatioiden sekä arvoja normeja koskevien neuvottelujen mahdollistaja.

Lähteet

- Banks, James & Xu, Xiaowei (2020). The Mental Health Effects of the First Two Months of Lockdown during the COVID-19 Pandemic in the UK. *Fiscal Studies* 41(3), 685-708.
- Cao, Wenjun & Ziwei Fanga & Guoqiang Houc & Mei Hana & Xinrong Xua & Jiabin Donga & Jianzhong Zhenga (2021). The psychological impact of the COVID-19 epidemic on college students in China. *Psychiatry Research*. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2020.112934>.
- Durkheim Émile. (1947[1893]). *The Division of Labour in Society*. New York: The Free Press.
- Fadjukoff, Päivi & Pulkkinen, Lea & Kokko, Katja (2020). Identiteetin kehitys aikuisuudessa työn ja perheen elämänaueilla. *Psykologia* 55(4), 212–226.
- Haikkola, Lotta & Kauppinen, Eila (2020). Nuorten korona-ajan yksinäisyys ja näkemykset koronan vaikutuksista tulevaisuuteen. Nuorisotutkimusverkoston Poikkeusolot – nuorten arki koronan keskellä -kirjoitussarja. <https://www.nuorisotutkimusseura.fi/nakokulma66>.

- Holzer, Julia & Lüftenegger, Marko & Korlat, Selma & Pelikan, Elisabeth & Salmela-Aro, Katariina & Spiel, Christiane & Schober, Barbara (2021). Higher Education in Times of COVID-19: University Students' Basic Need Satisfaction, Self-Regulated Learning, and Well-Being. *AERA Open*. January 2021. doi:10.1177/23328584211003164.
- Johnson, Vicky & Getu, Melese & Getachew, Milki & Ahmed, Amid & West, Andy (2021). Trapped bodies, moving minds: Uncertainty and migration among marginalised urban youth in Ethiopia. *Children & Society* 35: 944–959.
- Korkiamäki, Riikka (2008). Surffailua arjessa: Tila, aika ja vuorovaikutus nuorten yhteisöllistä kuulumista jäsentämässä. Teoksessa Irene Roivainen, Marianne Nylund, Riikka Korkiamäki & Suvi Raitakari (toim.) *Yhteisöt ja sosiaalisuus*. Kansalaisen vai asakkaan asialla? Jyväskylä: PS-kustannus, 173–192.
- Korkiamäki, Riikka & Ellonen, Noora (2010). Ikätoverisuhteet sosiaalisina resursseina yläkouluiässä. *Nuorisotutkimus* 28(3), 18–35.
- Lahtinen, Jenni & Haikkola, Lotta & Kauppinen, Eila (2021). ”Etäkoulu oli mukavaa ja sai enemmän vapaa-aikaa, yksinäisyys oli huono puoli” – Nuorten kokemukset etäopetuksesta korona-ajan alussa. Nuorisotutkimusverkoston Poikkeusolot – nuorten arki koronan keskellä -kirjoitussarja. <https://www.nuorisotutkimusseura.fi/nakokolma69>
- Lahtinen, Jenni & Myllyniemi, Sami (2020). Nuorten tyytyväisyys elämään korona-ajan ensimmäisen puolen vuoden aikana. Nuorisotutkimusverkoston Poikkeusolot – nuorten arki koronan keskellä -kirjoitussarja. <https://www.nuorisotutkimusseura.fi/nakokolma70>
- Lahtinen, Jenni & Salasuo, Mikko (2020). ”Harrastusten keskeytyminen harmitti”. Tutkimus nuorten kokemuksista korona-aikana: vapaa-aika ja harrastaminen. Nuorisotutkimusverkoston Poikkeusolot – nuorten arki koronan keskellä -kirjoitussarja. <https://www.nuorisotutkimusseura.fi/nakokolma64>.
- Lähteenmaa, Jaana (2000). *Myöhäismoderni nuorisokulttuuri. Tulkintoja ryhmistä ja ryhmään kuulumisen ulottuvuuksista*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 14.
- Muggleton, David (2005). From Classnessness to Clubculture: A Genealogy of Post-war British Youth Cultural Analysis. *Young* 13(2), 205–219.
- Nikunen, Kaarina (2019). *Media Solidarities: Emotions, Power and Justice in the Digital Age*. Sage.
- Nurmi, Johanna & Räsänen, Pekka & Oksanen, Atte (2011). The norm of solidarity: Experiencing negative aspects of community life after a school shooting tragedy. *Journal of Social Work* 12(3).
- Oinonen, Eriikka (2015). Aikuistumisia. Teoksessa Matti Hyvärinen & Eriikka Oinonen & Tiina Saari (toim.) *Hajoava perhe*. Tampere: Vastapaino, 53–75.
- Oinonen, Eriikka (2018). Under Pressure to Become: from a Student to Entrepreneurial Self. *Journal of Youth Studies*, 21(10), 1344–1360.
- Oosterlynck, Stijn & Loopmans, Maarten & Schuermans, Nick & Vandenabeele, Joke & Zemni, Sami (2016). Putting flesh to the bone: Looking for solidarity in diversity, here and now. *Ethnic and Racial Studies*, 39, 764–782.
- Oosterlynck, Stijn & Schuermans, Nick & Loopmans, Maarten (2017). “Beyond social capital: place, diversity and solidarity” Teoksessa Stijn Oosterlynck & Maarten Loopmans & Nick Schuermans (toim.) *Place, Diversity, Solidarity*. New York: Routledge, 1-18.
- Salasuo, Mikko (2007). *Atomisoitunut sukupolvi. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 2007:7*.
- Shanahan, Lilly & Steinhoff, Annekatrin & Bechtiger, Laura & Murray, Aja L. & Nivette, Amy & Hepp, Urs & Ripeaud, Denis & Eisner, Manuel (2020). Emotional distress in young adults during the COVID-19 pandemic: Evidence of risk and resilience from a longitudinal cohort study. *Psychological Medicine*, 1-10.
- Timonen, Virpi & Greene, Jo & Emon, Ayeshah (2021). ‘We’re Meant to Be Crossing Over ... but the Bridge Is broken’: 2020 University Graduates’ Experiences of the Pandemic in Ireland. *Young* 29(4) 349–365.
- Turjanmaa, Elina. (2020). Conflict, solidarity, and acculturation: Adolescents’ adaptation and perceptions of intergenerational relations in an immigration. Helsinki: University of Helsinki.
- Vaahensalo, Elina. (2021). Creating the other in online interaction: Othering Online Discourse theory. In Bailey, J., Flynn, A. & Henry, N. (eds) *Emerald Studies on Digital Crime, Technology & Social Harms*. <https://doi.org/10.1108/978-1-83982-848-520211016>
- Vehkalahti, Kaisa & Armila, Päivi & Sivenius, Ari (2021). Emerging Adulthood in the Time of Pandemic: The COVID-19 Crisis in the Lives of Rural Young Adults in Finland. *Young* 29(4) 399–416.
- Walter, Andy & Hankins, Katherine & Nowak, Samuel (2017). “The spatial solidarity of intentional neighboring” In Oosterlynck, S., Loopmans, M., and Schuermans, N. (eds.) *Place, Diversity, Solidarity*, Oxon and New York: Routledge, 109-126.
- Wilde, Lawrence (2004). *Erich Fromm and the Quest for Solidarity*. Palgrave Macmillan.

Tulevaisuuteni kriisien peittämässä maailmassa

Helka Hokkanen

Olen syntynyt osaksi sukupolvea, jonka tulevaisuutta voisi kutsua isoksi kysymysmerkiksi. Tällä hetkellä maailmaa ja yhteiskuntaamme uhkaa jatkuvasti jokin kriisi, kun toinen hellittää tulee toinen sen tilalle tai on jokin kriisi elämässämme läsnä jatkuvasti. On vaikeaa ajatella kasvavansa isoksi, puhumattaakaan siitä, että alle vuoden sisällä minäkin olen jo ”iso”.

Koronapandemia on kestänyt yli kaksi pitkää vuotta, joiden sisälle on mahtunut valtavansti. Olimme ystävieni kanssa varmoja siitä, että korona on vain pieni flunssa, josta ihmiset ovat hätääntyneet aivan turhaan. Olen tällä hetkellä 17-vuotias, Helsingissä yksin asuva tyttö, joka on kasvanut paljon koronarajoitusten ja poikkeusolojen aikana. Olen varsinkin oppinut tuntemaan itseäni ja omia rajojani paremmin. Vaikka yksin oleminen Helsingissä, etenkin pahimpina karanteeniaikoina, oli hyvin piinaavaa, mitä enemmän aikaa vietin yksin sitä paremmin opin kuuntelemaan omia sanojani, omia tunteitani: Mitä minä haluan? Mihin minä kykenen? Miltä minun tulevaisuuteni voisi näyttää?

Näin nuorena tulevaisuus ja sen suunnittelu on isoin mieltämme kaivertava asia ja jotain, josta meille toivotetaan jatkuvasti. Me olemme tulevaisuus ja meillä on tulevaisuus. Minkälainen tai loppuuko se aikaisemmin kuin kuvittelimmekaan on tosin arvoituksen varassa. Minusta tuntuu siltä, etten tällä hetkellä pysty vaikuttamaan pitemmän päälle siihen, miltä tulevaisuuteni seuraavan kahden vuoden jälkeen näyttää. Tulevaisuuteni ei tunnu merkittävältä,

kun maapallonkin tulevaisuus on vaakalaudalla ja olen monella tavalla erittäin etuoikeutettu henkilö. En myöskään osaa tai uskalla suunnitella tulevaisuuttani, koska siinä kestää liian kauan.

Yhdistän koronapandemian kiireeseen. On esimerkiksi kiire toimia, ostaa kiireesti kaupat tyhjiksi vessapaperista, keksiä kiireesti uusia tapoja opettaa oppilaita etäopetuksessa tai ymmärtää uusi elämäntapamme kiireesti. Poikkeusolojen takia moni asia meidän ennen ”normaalista” elämästämme on muuttunut, ja kaikkien elämä näiden muutosten mukana. On jopa pelottavaa huomata, kuinka nopeasti koronan takia laadituista säädöksistä ja muutoksista tuli meille uusi normi.

Kiire ja jatkuvat muutokset koronan aikana ovat vaikuttaneet negatiivisesti varsinkin omiin ajatuksiini tulevaisuudesta. Tuntuu siltä kuin mahdollisuuteni menestyä tai elää sellaista elämää, jota minä haluan, riippuu vain ja ainoastaan siitä, teenkö asiat täydellisesti. Myös nopeus ja kiireellisyys on valttia, sillä kilpailu lisääntyy jatkuvasti esimerkiksi opiskelupaikkoja hakiessa. Ikään kuin maailmassa ei olisi enää tilaa virheille tai tauoille.

Haluan uskoa, että meillä kaikilla on epä- vakaasta maailmantilasta huolimatta mahdollisuus maireaan tulevaisuuteen. Koronapandemia on ollut monella tavalla haastavaa aikaa elämässämme, ja se on muuttanut maailmankuvaamme täysin. Olen etenkin hyvin pahoillani kaikkien niiden puolesta, jotka ovat menettäneet läheisiä tai perheenjäseniä, tai joille tämä aika on ollut jollain toisella tavalla erityisen vaikeaa.

KATASTROFIAJASTA YHDESSÄ ETEENPÄIN

Outo vuosi – sijaishuollosta itsenäistyneiden nuorten kokemuksia koronapandemian ensimmäisestä vuodesta ja lastensuojelun jälkihuollosta

Laura Yliruka, Tanja Hirschovits-Gerz, Siiri Utriainen, Niina Weckroth & Onni Westlund

Johdanto

Tässä artikkelissa tarkastelemme koronapandemian vaikutuksia sijaishuollosta itsenäistyneiden, aikuistumisvaiheessa olevien nuorten kokemuksiin elämästä sekä lastensuojelun jälkihuollosta. Keräsimme aineiston ajankohtana, jossa nuoret olivat eläneet yli vuoden poikkeuksellisissa oloissa. Olimme kiinnostuneita siitä, miten nämä nuoret ovat kokeneet tämän oudoksi nimetyn vuoden. Oudolla vuodella tässä artikkelissa tarkoitamme koronapandemian ensimmäistä vuotta eli ajanjaksoa maaliskuusta 2020 lokakuuhun 2021. Määrittelemme korona-ajan katastrofijaksiksi (Eskelinen 2020). Kysymme, mitä koronapandemia katastrofijaksiksi tulkittuna on merkinnyt toimijuudelle, minäkuvalle ja turvallisuudelle ja miten yhteiskunta on reagoinut palvelujen avulla koronapandemian synnyttämiin tarpeisiin itsenäistyvien nuorten itsensä kertomana. Tutkimuksemme tavoitteena on ymmärtää, miten nuoret itse käsitteellistävät subjektiivista hyvinvointiaan outona aikana elämäkokemuksensa valossa.

Tutkimuksen aineistona ovat lastensuojelun sijaishuollosta itsenäistyneiden nuorten keskustelut avoimissa Pesäpuu ry:n ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) järjestämissä keskustelutilaisuuksissa, joiden markkinoinnissa termiä outo vuosi käytettiin. Järjestimme keskustelut Teams-sovelluksella hyödyntäen Erätauko-menetelmää. Toisena aineistona ovat nuorten kirjoitelmat oudosta vuodesta. Tutkimusaineiston analysoinnissa sovelsimme yhteistutkijuiden elementtejä.

Tutkimuksen taustaa

Lastensuojelun sijaishuollosta itsenäistyneet nuoret ovat haavoittuvassa asemassa (Kuronen & Virokannas 2020) etenkin aikuistumisvaiheessa, sillä heidän turvaverkkonsa on usein ohut ja kannattelevia sosiaalisia suhteita on vähän. Lastensuojelun jälkihuollolla on tehtävä tukea nuoria aikuistumisvaiheessa (Lastensuojelun käsikirja 2022).

Koronapandemialla on runsaasti vaikutuksia nuorten hyvinvointiin; esimerkiksi ahdistuneisuus, masennusoireet ja psyykinen kuormitus ovat olleet kasvusuunnassa (Suvisaari ym. 2022, 43–45). THL:n asiantuntija-arvion mukaan yleisesti nuorten (Aalto-Setälä ym. 2021) sekä jälkihuollon piirissä olevien nuorten palveluntarpeen on arvioitu kasvaneen (Eriksson ym. 2021). Suurin osa kunnista ilmoitti pystyneensä vastaamaan jossain määrin palvelujen tarpeen kasvuun (emt. 2021). Sen sijaan palvelujen toimintaedellytykset ovat heikentyneet muun muassa siksi, että henkilöstöä on siirretty koronatehtäviin neuvolassa, kouluterveydenhuollossa sekä opiskeluhuollossa. Sama koskee sosiaalihuollon palveluita. Kokonaisuutena pandemia on rajoittanut merkittäväällä tavalla erityisesti heikoimmassa asemassa olevien ihmisten arkea ja sosiaalisia suhteita, työntekoa, harrastamista sekä matkustamista. (Tiili ym. 2020; Wennberg ym. 2020.)

Teorettinen viitekehys ja tutkimuskysymykset

Tutkimuksen teoreettisena viitekehysenä hyödynsimme lasten ja nuorten subjektiivisen hyvinvoinnin teoriaa (Fattore ym. 2007) ja katastrofian yhteiskuntafilosofisia näkökulmia (Eskelinen 2020). Ennakoimattomuus on katastrofian inhimillisen kokemuksen lähtökohta (Eskelinen 2020, 234). Katastrofiaikaa voidaan tarkastella **oikeudenmukaisuuden, ihmiskuvan, moraalien sekä muutoksen mahdollisuuden kautta**. Katastrofian **oikeudenmukaisuusteoriassa** ovat lähtökohtina haavoittuvuuksien tunnistaminen, keskinäisriippuvuudet ja marginalisoitujen ihmisten ongelmat kaikkien ongelmina (emt., 240).

Yllättävissä tilanteissa toimintamotivaatio muuttuu, mikä voi vaikuttaa **moraalisiin**. Kollektiivinen siirtyminen toisenlaiseen käytöskoodistoon edellyttää paitsi yksilöllistä vastuunkantoa ja toimintakykyä, myös moraalista palautetta, kommunikaatiota ja yhteisöllistä organisoitumiskykyä. Egoismi ja altruismi tasapainoilevat ja solidaarisuus voi vaihdella. Katastrofin jälkeen nousee kysymys paluusta normaaliin. Muutos ja paluu normaaliin edellyttävät yksilöiden ja yhteisöjen joustavuutta ja palautumiskykyä, resilienssiä.

Kapea resilienssi, eli paluu ”normaaliin” voi olla ongelmallista, jos se perustuu epäoikeudenmukaiseen työn ja taakanjakoon. Yhteiskunnallisena katkoksenä katastrofi voi toimia transformatiivisen resilienssin keinona, eli mahdollisuutena **muutokseen**, jolloin yhteiskunnassa suunnataan jälleenrakennusresursseja myös haavoittuvassa asemassa olevien ryhmien eduksi (Nagenborg 2019; Eskelinen 2020). Katastrofit voivat vauhdittaa muutosta positiivisempaan, muuttaa arvoja sekä konkreettisia käyttäytymismalleja, joista osa voi jäädä pysyviksi. Tämän artikkelin aineisto on kerätty pitkittyneen katastrofian, eli ensimmäisen oudon vuoden aikana tilanteessa, jossa paluusta normaaliin ei ole tietoa.

Sosiologit Toby Fattore, Jason Mason ja Elisabeth Watson (2007) ovat tutkineet lasten ja nuorten **subjektiivista hyvinvointia**. Lapsille ja nuorille merkityksellisintä subjektiivisesti koetussa hyvinvoinnissa ovat ihmissuhteet ja tunne-elämä. Nuorten subjektiivista hyvinvointia voidaan tarkastella kolmen vuorovaikutuksessa rakentuvan osa-alueen kautta, joita ovat **turvallisuuden tunne, myönteinen minäkuva ja toimijuus**.

Hyvinvointiin yhdistetään positiivisia tunteita, kuten onnellisuus, innostus ja tyyneys. Jotkut nuoret katsoivat hyvinvointiin kuuluvaksi myös kyvykkyyden integroida vihaa tai surua elämäänsä (emt. 2007, 17). Vaikka Fattoren ym. (2007) tutkimukseen osallistuneet olivat 8–15-vuotiaita, voidaan olettaa, että turvallisuus, myönteinen minäkuva ja toimijuus ovat aikuistumisvaiheessa myös keskeisiä hyvinvoinnin tekijöitä.

Hyvät ja huonot tapahtumat joko rakentavat tai heikentävät turvallisuutta, positiivista minäkuva ja toimijuutta. Positiivinen tunne omasta toimijuudesta ja hyvyydestä ”olen OK” rakentuu toisilta ihmisiltä saadun palautteen avulla. Toimijuus on mahdollisuutta vaikuttaa arkipäivän tilanteisiin ja sosiaalisiin suhteisiin esimerkiksi koulussa, asuinyhteisöissä ja ystävyysverkostoissa. Kokemus ja tunne turvallisuudesta suojaa hyväksikäytöltä, laiminlyönniltä, väkivallalta, kiusaamiselta ja syrjinnältä omassa vertaisryhmässä ja yhteisössä. Tunne itsearvotuksesta on kytköksissä kokemuksiin positiivisesta huomioinnista (Fattore ym. 2007, 61–65).

Tutkimuksemme tavoitteena on ymmärtää, **miten nuoret itse käsitteellistävät subjektiivista hyvinvointiaan outona aikana elämäkokemuksensa valossa**. Subjektiivisten kokemusten huomioiminen voi tuoda esille teemoja ja kompleksisuutta, joita ei ole aiemmin sanoitettu. Kiinnostuksen kohteena ovat nuorten ”tässä ja nyt” -kokemukset, joihin vaikuttavat pandemia-ajan haasteet, kuten kapeutuneet vuorovaikutus- ja toimintamahdollisuudet.

Oletuksemme on, että nuorten kokemukset ovat kehittyneet prosessinomaisesti pande-

mian edetessä alun yhteiskunnan sulkemisesta, vähittäiseen avautumiseen ja pandemian pitkitymisen luomaan epävarmuuteen ja toiveikkouteen.

Tutkimusasetelma, aineisto ja analyysi

Toteutimme tutkimuksen yhteistyössä THL:n¹ ja lastensuojelun kehittämissyhteisö Pesäpuu ry:n kanssa.

Tutkimuksen aineistona olivat nuorten teemakeskustelut sekä kaksi nuorten kirjoitelmaa. Pesäpuu ry ja THL kutsuivat lastensuojelun sijaishuollosta itsenäistyneitä nuoria kertomaan kokemuksiaan poikkeuksellisesta vuodesta keväällä ja syksyllä 2021 järjestettyihin kolmeen keskustelutilaisuuteen, jotka kestivät puolestatoista tunnista kolmeen tuntiin. Nuoria kannustettiin useampaan teematapaamiseen, mutta se ei ollut välttämättömyys. Keskustelutilaisuuksiin osallistui yhteensä seitsemän nuorta. Heistä viisi osallistui sekä ensimmäiseen että toiseen keskusteluun. Kolmanteen keskusteluun osallistui neljä nuorta, jotka kaikki olivat osallistuneet myös ensimmäiseen ja toiseen keskusteluun. Keskusteluihin osallistuneet nuoret olivat 18–25-vuotiaita ja olivat olleet sijoitettuna lastensuojelulaitokseen, sijaisperheeseen ja/tai perhekotiin. Osalla haastatteluun osallistuneista nuorista lastensuojelun jälkihuollon asiakkuus oli jo päättynyt, sillä he olivat ennen ikärajan nostoa vuonna 2020 ehtineet täyttämään 21 vuotta (nykyisin ikäraja on Lastensuojelulain 417/2007 mukaan 25 vuotta), osa oli edelleen jälkihuollon piirissä. Keskustelua jälkihuollosta laajennettiin koskemaan myös palvelun ulkopuolella olevia nuorilla kysymällä: ”mitä jos nyt koronavuonna olisit edelleen jälkihuollon asiakas?”

Nuoria pyydettiin syventämään kokemustaan avoimella kirjoittajakutsulla. Kirjoitelmat saatiin kahdelta nuorelta, jotka eivät osallistuneet keskusteluihin. Kirjoitelmat olivat 2,5 liuskaa fontilla 12, rivivälillä 1,5.

Keskusteluissa hyödynnettiin Erätauko-keskustelumenetelmää (Erätauko-säätiö 2021). Erätauko on tapa käydä rakentavaa ja tasaverstaista keskustelua yhteisen ymmärryksen lisäämiseksi. Keskustelun fasilitoi Pesäpuu ry:ssä toimiva fasilitoinnin ammattilainen. Tapaamisissa olivat paikalla nuoret, fasilitaattori sekä THL:n 3–4 tutkijaa.

Kaikki paikallaolijat esiteltiin ja toivotettiin tervetulleiksi. Fasilitaattori alusti keskustelun ja kävi läpi keskustelun pelisäännöt. Yhteisten pelisääntöjen avulla nuoria ohjeistettiin myös dialogiseen keskustelutapaan: kuuntele toisia; älä keskeytä; liity toisten puheeseen; kerro omasta kokemuksestasi; kysy, jos et ihan ymmärrä; ole läsnä ja kunnioita toisia. Samalla luotiin luottamuksen ilmapiiriä; pohdi rauhassa ja anna tilaa keskeneräisyydelle. (Sitra 2018.)

Keskustelu aloitettiin fasilitaattorin alustuksella koronavuodesta ja sen vaikutuksista ihmisiin. Alustuksen jälkeen siirryttiin yhteiseen keskusteluun käymällä läpi osallistujien kokemuksia keskustelun teemasta eli oudosta vuodesta. Keskustelun edetessä fasilitaattori syvensi keskustelua kysymällä tarkentavia kysymyksiä keskustelijoiden esiin nostamista asioista sekä etukäteen yhdessä tutkijoiden kanssa sovittujen teemojen mukaisesti. Keskustelussa oli avoimen teemahaastattelun piirteitä. Keskustelussa oli teemoja, muttei ollut olennaista, että haastateltavat ymmärsivät käsiteltävät aiheet täsmälleen samalla tavalla, teoreettisen viitekehyksen mukaisesti (Tuomi & Sarajärvi 2013,77). THL:n tutkijat osallistuivat tilaisuuteen kuuntelijoina ja reflektoivat ääneen kuulemaansa fasilitaattorin tarjotessa siihen sopivassa kohdin mahdollisuuden.

Keskustelun teemat olivat: Mitä hyviä kokemuksia, haasteita tai ongelmia sinulla on koronapandemian aiheuttamaan poikkeukselliseen aikaan liittyen? Minkä suhteen olet toiveikas? Mitä toivoisit tulevaisuudessa tapahtuvan?

Ensimmäisessä keskustelussa toukokuussa 2021 nuorilla oli mahdollisuus puhua siitä, mitä ensimmäinen koronavuosi on tuntunut, mitä ajatuksia se on herättänyt ja miten se on vaikuttanut omaan elämään.

1 YEE 2022. Yhdessä aikuisuuteen - Elämässä Eteenpäin (YEE)-hanke. Lisätietoa www.thl.fi/yee.

Toisessa keskustelussa kesäkuussa 2021 syvennyttiin ensimmäisessä keskustelussa esille nousseisiin teemoihin. Kolmas keskustelu järjestettiin lokakuussa 2021, jolloin nuorten kanssa käytiin läpi, miten prosessi oli edennyt siihen asti ja mitkä olivat seuraavat vaiheet. Tämän jälkeen nuorten kanssa tarkasteltiin artikkelin rakennetta ja tuloksia, joita aiemmista keskusteluista oli syntynyt. Näin prosessissa oli yhteistutkijuuden piirteitä, vaikka koko tutkimusprosessi ei systemaattisesti täyttänyt yhteistutkijuudelle annettavia kriteerejä (Ks. Palsanen 2013).

Aineiston keruu keskustelutilaisuuksista toteutettiin Teams-sovelluksella. THL:n ohjeen mukaan (19.2.2021) Teams-tapaamisissa voidaan käsitellä vain julkisia tai valmisteluvaiheen ei-salassa pidettäviä tietoja. Kokouksessa voidaan keskustella salassa pidettävistä asioista, kunhan varmistetaan, ettei istuntoa tallenneta Teamsiin. Keskustelut tallennettiin nauhurilla. THL:n tutkijat litteroivat tallenteet. Tallenteet tuhottiin litteroinnin jälkeen. Litteroitua tekstiä kertyi yhteensä 47 liuskaa fonttikooilla 12, rivivälillä 1,5. Aineistoa säilytetään THL:n salassa pidettävien tietojen säilytykseen tarkoitettussa kansiossa, jonne pääsy on vain artikkeleita kirjoittavilla THL:n tutkijoilla.

Analysoimme aineiston teoriaohjaavan sisällönanalyysin periaattein (Tuomi & Sarajärvi 2013, 117). Siinä teoreettiset kytkennät tehdään näkyväksi ja niiden tarkoituksena on toimia ajatteluprosessin apuna aineistoa analysoi-

nessa. (emt., 2013, 96.) Aineistosta laadimme subjektiivisen hyvinvoinnin sisältöjen analyysitaulukon (taulukko 1), jossa yläluokkana olivat Fattoren ym. (2007) teoriasta ydinkäsitteet, eli tunne omasta toimijuudesta, turvallisuuden tunne ja tunne positiivisesta minäkuvasta. Alaluokiksi valitsimme näitä vahvistavat ja heikentävät tekijät. Tämän jälkeen valikoimme aineistosta näihin ylä- ja alaluokkiin liittyvät ilmaisut sitaateina. Sitaateista muodostettiin pelkistettyjä ilmauksia ja niistä rakentui tulosten esittelyn logiikka alaluokittain raportoitui-
na. Katastrofian yhteiskuntafilosofian teemat kytkimme analyysitaulukkoon, koska sitaatit ilmensivät näitä teemoja. Teemoihin lukeutui oikeudenmukaisuus katastrofissa, ihmiskuva ja moraalit sekä muutoksen mahdollisuus (Eskelinen 2020). Omana kokonaisuutenaan analysoitiin aineisto tunteista, sillä tämä oli keskeinen sisältö yhdessä keskustelussa ja Fattoren ym. (2007) teoriassa.

Eettiset näkökohdat

Kutsuimme osallistujat keskusteluihin avoimella kutsulla. Keskustelutilaisuuksien luonteesta tiedotimme tapahtumailmoituksessa (Pesäpuury). Lisäksi lähetimme ilmoittautuneille informaatiokirjeen tutkimuksesta ennen kahta ensimmäistä keskustelua. Keskustelun alussa kerroimme osallistujille, että keskustelun toivottiin pysyvän luottamuksellisena ja toisaalta, etteivät

Taulukko 1. Analyysitaulukko

Yläluokka: Subjektiivinen hyvinvointi (Fattore)	Alkuperäinen sitaatti aineistoista pelkistetty ilmaus	Alaluokat: Heikentävät ja vahvistavat tekijät	Eskelinen, katastrofian teemat: oikeudenmukaisuus, ihmiskuva, moraalit, muutoksen mahdollisuus
Toimijuus			
Turvallisuudentunne			
Positiivinen minäkuva			
Tunteet			

nuoret paljasta itsestään sellaista tietoa, joka ei voi olla julkista ja hyödynnettävissä anonyymisoidusti tutkimusaineistona. Selvensimme osallistujille, että keskustelua käydään osallistujien kokemuksista ja näkemyksistä elämästä, arjen tuesta sekä palveluista yleisellä tasolla. Fasilitoimme ryhmäkeskustelua avoimen dialogin periaatteella suuntaamalla keskustelun fokusta yhtäältä ennalta sovittujen pääteemojen mukaan ja toisaalta syventämällä keskustelua esiin nousseiden teemojen avulla. Fasilitaattori huolehti osallistujien tasapuolisesta mahdollisuudesta osallistua keskusteluun ja rajas heijastavan kuuntelun ja nostojen avulla fokuksen riittävän yleiselle tasolle. Keskustelujen aikana ja lopussa osallistujat saivat kertoa, miten olivat kokeneet keskustelun ja heille tarjottiin mahdollisuus kahdenkeskiseen reflektioon fasilitaattorin tai tutkijoiden kanssa. Näin varmistimme, että mikäli nuori on jatkotuen tarpeessa, hänet voitiin ohjata tarvittavan tuen piiriin. Tilaisuuden loppuksi nuorilta varmistettiin, saako hänen kertomaansa hyödyntää tutkimusaineistona.

Tulokset

Tulosluvussa kuvaamme Fattoren ym. (2007) teoriaan pohjaten, miten koronapandemia on horjuttanut ja toisaalta osin vahvistanut nuorten toimijuutta, miten se on vaikuttanut nuorten minäkuvaan ja nuorten turvallisuuden tunteeseen. Eskelisen (2020) katastrofian teoreettinen kehys auttaa tarkastelemaan yksilö- ja yhteiskunnan tasolla moraalisen toimijuuden ja resilienssin kysymyksiä. Tulosluvun loppuksi syvennymme tarkastelemaan sitä, miten nuoret ovat kokeneet yhteiskunnan, erityisesti lastensuojelun jälkihuollon vastanneen nuorten tuen ja palveluiden tarpeeseen tänä oudoksi kutsuttuna vuotena ja miten tukea ja palveluita voisi kehittää.

Koronapandemia toimijuutta horjuttavana ja vahvistavana ajanjaksona

Osallistujat toivat esille koronapandemian rajoituksia omaan toimijuuteensa. Nämä liittyivät opiskeluun, yksin selviytymisen paineisiin ja sairastamisen uusiin käytäntöihin. Pandemian pitkittyminen loi lisähaasteita. Pandemiaan liittyi sekä negatiiviseksi että positiiviseksi miellettyjä selviytymiskeinoja.

Toimijuus muuttui, kun fyysiset tilat ja tilojen merkitykset muuttuivat. Nuoret paikansivat muutoksia tiloihin kuten koti, koulu, opiskelupaikka tai bilepaikat. Myös sijaishuoltoa koskevat tilakysymykset puhututtivat nuorten kotilomien ja oikeuksien näkökulmasta. Kodin merkitys muuttui siten, että monille koti muodostui työ- ja opiskelupaikaksi perinteisen kodin vapaa-ajan merkityksen lisäksi. Koti muuttui joillekin yksinäiseksi opiskeluympäristöksi. Esimerkiksi yksin toiselle paikkakunnalle opiskelemaan muuttanut koki, että asunto muodostui loukuksi, kun sosiaaliset suhteet ja uusi opiskeluympäristö jäivät kokematta. Pandemian aika esti pääsyn myös muihin tiloihin, kuten kirjastoon.

Sosiaalisissa suhteissa tapahtui merkitysten muutoksia, kun sosiaalisia kontakteja jouduttiin rajoittamaan. Erilaiset tunteet, kuten pelko virustartunnasta tai muiden tartuttamisesta, vaikuttivat sosiaalisten suhteiden ylläpitoon. Tuen saaminen ja vastaanottaminen vaikeutuivat, perinteinen kasvokkainen yhteisöllinen toiminta lakkautettiin tai sitä vähennettiin merkittävästi. Esimerkiksi opiskelijayhteisöjen toiminta loppui kokonaan eikä uutena opiskelijana ollut mahdollista tutustua opiskelutovereihin. Uusien kontaktien luominen koettiin näin aiempaa vaikeampana ja epävarmempana.

Monilla opiskelut toteutuivat etäyhteyksin, mikä tarkoitti yksin puurtamista. Opiskelurytmin ylläpito koettiin haastavaksi yksin. Pandemian rajoitustoimet lisäsivät yksinäisyyden kokemusta ja ikävää läheisiä kohtaan.

”Se on vähän harmittanu, että kaikki sukulaiset ei halua nähä sen takii just, kun on toi koronajuttu, koska mä kuitenkin tykkään vieraila tosi paljon sukulaisilla.” (Keskustelu a, nuori 2.)

Yhteydenpito sukulaisiin ja sukulaisilta saatu sosiaalinen tuki vähenivät, kun sukulaisia ei voinut tavata entiseen tapaan, mikä horjutti toimijuuden kokemusta.

Pandemian kuvattiin vaikuttaneen myös työkuormaan. Yksi nuori kertoi palkkatyön määrän kasvaneen kohtuuttomaksi. Toisaalta keskusteltiin myös siitä, että pandemia on heikentänyt monen työtilannetta.

Korona-aika myös vahvisti toimijuutta tiedostavampaan suuntaan. Vahvaa toimijuutta esiintyi kyvykkyydessä asettua tarkastelemaan koronan vaikutuksia muihin ihmisiin. Nuorten puheissa korostui vastuu muista, läheisten opastamisen tärkeys, uudet tavat kertoa läheisille, että he ovat tärkeitä ja monitasoinen huoli muista: vanhuksista, toisista nuorista, jotka ovat syrjässä tai jättämässä opintojaan kesken. Moraalinen pohdinta liittyi myös matkustamiseen.

Nuoret toivat esille, että aiempi sopeutuminen lastensuojelun käytäntöihin, ”projektielämään” auttoi pärjäämään pandemia-aikana. Ennakoimattomuus ei lamautta niin paljon:

”Mä oon tosi nopee sopeutuun... Tykkään elää projektielämää suurimmaksi osaksi lastensuojelun takia, koska aina eletty niissä puolen vuoden ja vuoden tavoitesykleissä.” (Keskustelu a, nuori 1)

Osa koki, että ystävien, kavereiden ja läheisten kanssa käydyt keskustelut ovat muuttuneet syvällisemmäksi. Lähimmäisenrakkaus ja yhteisöllisyys olivat monen mielestä lisääntyneet oudon vuoden aikana – halu auttaa oli lisääntynyt ja tämä vahvisti toimijuutta. Korona-aikana tuli esiin tarve kehittää omaa ja läheisten osaamista esimerkiksi yhteydenpitoon liittyen. Yksi nuorista kertoikin opettaneensa isovanhemmalleen, miten videopuheluita soitetaan.

”Mä sit tiää, onkse jotain lähimmäisenrakautta tai auttamishalua tai mitä, mutta ainaki täällä... missä asun nii perustettiin heti korona-apu-facebook-ryhmä ja on ollut tosi kiva nähä, et ihmiset aidosti haluaa tukee niitä, joilla asiat on vähä huonommin esimerkiksi tai muuta.” (keskustelu b, nuori 1).

Nuoret kokivat vastuuta muista ihmisistä ja heidän terveydestään. Sairastaminen muutti luonnettaan. Kuvaan astuivat koronatestit, karanteeni ja näihin liittyvä ylimääräinen stressi toimijuutta kuormittavina seikkoina. He pohjivat kotimaan matkailua tai toisella paikkakunnalla asuvien ystävien tai läheisten tapaamista.

”...Seki on tietyllä tavalla tosi kuormittavaa, kun tietää et ite ois terve ja vapaa menemään. Sit on vastuussa kaikkien muiden hengestä ja pitää käyttäytyä ja näin...” (Keskustelu a, nuori 1)

Kotimaan matkailu ja muilla paikkakunnilla asuvien ystävien tapaaminen tuotti osalle nuorista ristiriitaisia tuntemuksia ja pohdintaa siitä, mikä on sosiaalisesti hyväksyttävää.

Tulevaisuusorientaatio oli merkittävä toimijuuden piirre, jota korona-aika heikensi. Ajanhallinta haastoi ja heikensi tunnetta toimijuudesta, koska oudon vuoden kestoa ei voinut määrittää tai arvioida. Omaa jaksamista säädeltiin määrittämällä aikarajoja, mikä tuotti tilanteen pitkittyä pettymyksiä.

”Et kun oli valmistautunu vaa siihen vuoteen ja semmone power thru -asenne et kylä tää tästä ja sitten ei ollukkaa enää vuosi, vaan ennalta määrittelemätön aika tiedossa. Sitte tuli kans sitä epävarmuutta.” (Keskustelu b, nuori 2)

”Oma jaksaminen alkaa olla kortilla, koska tätä tilannetta on jatkunut vuosi, eikä tää lopu tai ei helpota niin alkaa oma jaksaminen loppuu.” (Keskustelu a, nuori 3)

Korona-ajan pitkittyminen vähensi hallinnan tunnetta ja aiheutti siten epävarmuutta nuorten elämään. Jos tulevaisuus hämärtyy, toimijuus kääntyy sisäänpäin, ehkä jopa itselle haitallisiin toimintatapoihin, kuten alkoholin käyttöön. Osa tunnisti alkoholin juomisen ja tunnesyömisen pahan olon purkamiseksi. Osa huomasi tekevänsä väsymyksestä huolimatta liikaa töitä. Sosiaalisessa mediassa ja tietokoneella vietetty aika lisääntyivät, mikä ei itsessään saanut positiivista tai negatiivista latausta.

Toisaalta itsestä huolehtiminen ja esimerkiksi tupakoinnin lopettaminen oli saanut pontta koronavuonna. Liikunnan lisääminen oli joillekin ollut hyväksi.

Nuoret jäsenivät suhdettaan elämäntilanteeseensa ja tukiverkostoonsa. Oma elämäntilanne näyttäytyi koronapandemian aikana eri valossa. Korona loi uusia tapoja jäsentää elämää ja viritti moraalista pohdintaa. Ajanjakso on heikentänyt toimijuutta ja kuormittanut, toisaalta se on tarjonnut mahdollisuuden pysähtyä, oikeuden olla lähtemättä kotoa minnekään ja hiljentyä. Outo vuosi antoi aikaa ajatella omaa elämää, elämäntilannetta ja sosiaalisia suhteita, mikä tarjosi aineksia uudenlaisen minäkuvan ja toimijuuden rakentumiselle. Pandemia vaikutti yhden vastaajan osalta myönteiseen muutokseen: elämälle löytyi uusi suunta opiskelun ja alanvaihdon muodossa.

Koronapandemian vaikutukset minäkuvan ja turvallisuuden tunteeseen

Nuoret toivat esiin ominaisuuksiaan suhteessa oudon vuoden tuomiin haasteisiin. Minäkuva rakentui ekstroverttiyden tai introverttiyden, suorituskeskeisyyden, keskeneräisyyden, eskapismien, moraalisen toimijuuden ja menneiden kokemusten esiinnousun kautta nykyisessä kriisitilanteessa.

Ekstrovertiksi itsensä kokeneet kärsivät enemmän sosiaalisten kontaktien rajoituksista, kun taas enemmän introvertiksi itsensä kokeneet pitivät outoa vuotta suotuisana, kun sosiaaliseen kanssakäymiseen ei ole tarvinnut niin

paljon käyttää energiaa. Outo vuosi vähensi suorituskeskeisyyttä ja tarjosi joillekin eskapistisesti mahdollisuuden jäädä omiin oloihin. Koronavuosi sai myös pohtimaan, kuka olen, millaisia asioita pidän tärkeänä ja missä asioissa tulisi vielä kehittyä.

”Nii oikeesti myös miettii, miten kesken-eränen sit onkaan muissa asioissa, jos te tiedätte, mitä tarkoitan. Koronavuosi sai miettimään, sitä kuka oikein olen ja mitä pidän tärkeänä.” (keskustelu b, nuori 6)

Outo vuosi vahvisti kiinnostavalla tavalla sijaishuollon kokeneiden kokemusta samuudesta suhteessa valtaväestöön. Nuoret kokivat, että heidän kokemansa vastoinkäymiset ovat jossain määrin verrannollisia korona-aikana aiheutuviin haasteisiin kaikille ihmisille. Nuoret kokivat esimerkiksi, että pandemia-aika on antanut opetuksen ihmisille siten, että muutkin ovat joutuneet kokemaan rajoitetuksi tulemisen ja samaistumaan siten sijaishuollossa olleiden nuorten kokemuksiin liikkumisvapauden rajoituksista:

”Lapsiminässä herää angsteini, joka on asunu jossai laitoksessa, niin herää pieni sisällä, semmonen vahingonilonen et nyt te tiätte, miltä se tuntuu, kun liikkumisvapautta rajoitetaan ja ei pääsekään ulos, että kattokaa ja kärsikää, koska minäkin olen kärsinyt (naurua).” (keskustelu b, nuori 2)

Minäkuvan kannalta oudolla vuodella on siten voinut olla joillekin nuorille jopa minäkuva eheyttäviä heijastevaikutuksia.

Nuorten turvallisuuden tunteeseen vaikuttivat yksilölliset tekijät, kuten yksilöhistoria ja luonne, median tapa käsitellä pandemian aikaa sekä omat ja läheisten kokemukset. Turvallisuuden kokemus ilmeni erilaisina tunteina, joihin nuoret reagoivat aktiivisina toimijoina.

”Jossain kohtaan sitä vain oppi elämään näiden tunteiden kanssa, epäuskon ja pelon. Kirjoittaminen auttoi minua paljon, samoin lenkkeily ja ajoittainen uutispimennossa eläminen.” (kirjoitelma b)

Koronapandemian käsittely mediassa heikensi osaltaan turvallisuuden tunnetta. Nuoret kohtasivat monia mielipiteitä ja perusteluita esimerkiksi maskeista ja rokotteista. Myös uutisointi oli ajoittain ristiriitaista. Omaa kantaa asiaan oli osittain vaikea muodostaa.

Outo vuosi tuotti monenlaisia negatiivisiksi miellettyjä tunteita nuorissa. Nuoret kuvasivat sekä ristiriitaisia tuntemuksia että pelkoja, syyllisyyden tunteita, epävarmuutta, epäuskoa, huolta muista lapsista ja nuorista, ahdistuneisuutta ja turvallisuuden heikentymistä.

”Pelko. Ihan tästä tilanteesta nyt ja tottakai mä oon miettinyt sit tulevaisuutta, et tuleeks koskaan olemaan normaalia... et onks tää normaali sit et me aletaan varoo.” (keskustelu b, nuori 6)

Positiivisiksi miellettyjä tunteita, kuten toivoa, kiitollisuutta ja myötätuntoa ja armollisuutta itseä ja muita kohtaan, nostettiin keskusteluissa esiin. Turvallisuuden tunnetta vahvisti turvalliseksi koettu Suomi, joka on hoitanut koronapandemiaa lopulta hyvin.

”Tota, tuli mieleen myös kiitollisuus siitä, että asuu Suomessa ja että täällä on oikeesti asiat kuitenkin ollu koko ajan suht hyvin tilanteest huolimatta ja itellä ei oo lähipiirissä kukaan sairastunu koronaan, nii siitä kiitollisuus.” (keskustelu b, nuori 1)

Turvallisuuden tunnetta vahvisti myös historiaan suhteuttaminen: ennenkin on kriiseistä selvitty ja tästäkin tullaan selviämään. Näin nuoret tunnistivat turvallisuuden tunteeseen liittyviä tekijöitä ja toimivat aktiivisesti itse oman turvallisuuden tunteen vahvistajina tekojen ja sisäisen puheen avulla.

Lastensuojelun jälkihuolto – potentiaalin tuki kriisin keskellä?

Viimeiseksi tarkastelemme, miten nuoret jäsensivät lastensuojelun jälkihuollon roolin korona-aikana suhteessa nuorten hyvinvoinnin vahvistamiseen. Jälkihuollon rooli ei noussut spontaanisti keskustelussa esiin. Tämä kertoo osin nuorten itsenäisyyden ja pärjäävyyden kulttuurista ja osin siitä, että vaikka tiedossa oli se, että nuoret ovat itsenäistyneet sijaisuhollosta, emme tiedustelleet, olivatko nuoret jälkihuollon asiakkaita keskustelujen aikana vai eivät. Vain yksi nuori toi spontaanisti esille asiakkuuden. Nuorilla näkökulma oli se aikaisempi jälkihuoltokokemus, jota peilattiin korona-ajan kokemuksiin ja miten oma jälkihuolto olisi vastannut niihin tarpeisiin, joita korona oli synnyttänyt. Keskusteluissa ei noussut esiin palvelu- tai tukiriippuvuutta ensisijaisena säätelymekanismina tai turvaverkkona koronapandemian ajan haasteisiin. Kysyttäessä nuoret kokivat kuitenkin sijaisuhollosta itsenäistymisen suurena mullistuksena nuoren elämässä, johon tarvittaisiin sosiaalityöntekijän tukea.

Nagenborgin (2019) ja Eskelisen (2020) mainitsemaa katastrofian jälkeistä aikaa ei tässä yhteydessä päästy tarkastelemaan, mutta jo vuoden jatkuneen pandemian aikana voitiin todeta, ettei resursseja transformatiivisen resilienssin periaatteen mukaan ollut suunnattu erityisesti lastensuojelun jälkihuoltoon.

Jaetuksi kokemukseksi nuoret nostivat sen, ettei lastensuojelun jälkihuolto ollut pandemian aikana vastannut proaktiivisesti ja ripeästi nuorten tarpeisiin. Kriisityyppistä yhteydenpitoa ei ollut ilmennyt nuorten tueksi lainkaan. Korona rajoitti fyysisiä kohtaamisia, minkä vuoksi keskustelussa päädyttiin pohtimaan etätapaamisten keinoja ja toteutusta osana hyvää jälkihuoltoa.

Etäyhteydenpidon uhat ja mahdollisuudet

Keskustelun fasilitaattori kysyi nuorilta, olisivatko he kokeneet tapaamiset jälkihuollon työntekijöiden kanssa etäyhteyksin toimivaksi. Nuoret näkivät digitaalisten välineiden käytön mahdollisuutena. Tapaaminen jälkihuollon työntekijän kanssa olisi ollut etäyhteyksin toteutettuna monissa tilanteissa mahdollista ja helppoa myös koronapandemian rajoitusten aikana, kun välineistä ja käytännöistä olisi sovittu. Nuoret pohtivat, onko etäyhteyksin tapaaminen kaikille yhdenvertaisesti mahdollista laitteiden ja nettiyhteyksien osalta. Nuoret olivat melko yksimielisesti sitä mieltä, etteivät etäyhteydet voi täysin korvata fyysisistä kohtaamista, jonka merkitys on lastensuojelussa suuri.

”Mua ei ois ainakaan nuorempana haitannu, jos ois vaikka videon välityksellä tehny ja jos pyytää apua liitejutuissa, nii kyllähän se videon kauttaki onnistuu silleen, että kuvaat sitä paperii, mitä siinä lukee ja toinen sitten lukee sitä kautta esimerkiksi. Kaikki tommonen mun mielestä ainakin voisi onnistuu ihan videon välitykselläkin.” (keskustelu b, nuori 3)

Kansallisten ohjeistusten puuttuessa lastensuojelun asiakkaana olevat nuoret ovat olleet jo ennen koronapandemiaa eriarvoisessa asemassa sen suhteen, saavatko he tukea työntekijöiltä etäyhteyksien kautta (Kaijanen ym. 2020, 37). Nuoret toivovatkin yhdenvertaista kohtelua ja heille itselleen sopivia väyliä yhteydenpitoa varten (Liukkonen ym. 2020, 10). Lastensuojelussa tarvitaan kansallisia ohjeistuksia siihen, miten ja millä tavoin yhteydenpito voidaan etäyhteyksin toteuttaa. Tämä onkin yksi tärkeä tapa edistää myönteistä transformatiivista resilienssiä haavoittuvassa asemassa olevien nuorten tukemiseksi myös kriisin jälkeen ja vastavissa tilanteissa.

Lastensuojelun jälkihuollon haasteet ja mahdollisuudet näkyviin pandemian valottamana

Nuoret kaipasivat työntekijäsuhteen pysyvyyttä ja proaktiivista yhteydenpitoa työntekijän taholta. Osa nuorista kertoi työntekijöiden vaihtuvan tiuhaan, yhteydenpidon olevan satunnaista, katkonaista tai aivan olematonta. Käytännössä nuoret kokivat, ettei heillä ollut tarvitsemaansa tukea lainkaan. Kun yhteistyösuhdetta ei muodostu, haastavien tilanteiden edessä kynnys ottaa yhteyttä jälkihuoltoon koettiin liian korkeaksi. Toinen tekijä, joka kasvatti kynnystä yhteydenottoon, oli tunne siitä, että työntekijällä on jatkuva kiire. Osalla nuorista oli puolestaan hyviä kokemuksia työntekijöistä, joiden kanssa oli mahdollisuus viettää yhteistä kiireetöntäkin aikaa. Pääsääntöisesti koronapandemian aika oli kuitenkin selvästi heikentänyt yhteydenpitoa ja rajoitusten vuoksi estäneet tapaamasta. Näin tuki oli jäänyt kriisitilanteessa heikoksi.

Yksilöllisyyden huomioiminen korostui nuorten puheissa; yksilöllisten tarpeiden ja kullekin sopivimpien yhteydenpito- ja tapaamiskeinojen löytäminen koettiin tärkeäksi, jotta tapaamiset koettaisiin kiireettömiksi, mukaviksi ja hyödyllisiksi. Yksilöllistä ohjausta oikeanlaisen avun piiriin kaivattiin. Nuorten pohtiessa lastensuojelun jälkihuoltoa aikuistumisen tukena ja turvallisuuden kokemusta vahvistavana toimintana, esiin nousi monia toiveita, kuten suhdeperusteinen työskentely (esim. Ruch 2017) – se, että nuoreen tutustutaan ja tiedetään, kuinka hän voi. Hyviä kokemuksia löytyikin:

”Et se mun työntekijä siellä oli tosi hyvä. Et se just halus nähä mua ja ois jotai, ettei vaan ois ain kotona...Et halusi kuitenkin just oikeesti tutustuu ja jutella niitä näitä.” (keskustelu b, nuori 4)

Nuoret kaipasivat positiivista kannustamista. Tunne itsearvostuksesta on kytköksissä kokemuksiin positiivisesta huomioinnista – virallisesta tai epävirallisesta (Fattore ym. 2009,

61–65). Osa nuorista tulkitse esimerkiksi lastensuojelun jälkihuollon heikon proaktiivisen yhteydenpidon korona-aikana työntekijöiden eskapistiseksi toiminnaksi välttää nuorten kohtaamista. Tämä nuorten tulkinta on omiaan haurastuttamaan kokemusta nuoren itsearvostuksesta ja sai nuoret pohtimaan – olenko työntekijälle tärkeä, odotettu, kaivattu henkilö, vai vaan taakka. Yksi nuorista toi esiin positiivisen kannustamisen ja työntekijän antaman huomion tärkeyden myös seuraavasti. Hän olisi toivonut positiivista palkkiota kannustimeksi huumeseuoihin menemisestä samoin kuin tunnetta siitä, että joku iloitsee hänen puhtaista seuoistaan myös pandemian aikana. Nuoren kokemana suhteen kannustava ilmapiiri olisi ylläpitänyt paremmin selvin päin oloa etenkin korona-aikana, kuin se, että saa mahdollisuuden ”sekoiluun” ja suhde työntekijään päättyy.

Nuoret toivat esille, ettei ollut yhtenäistä käsitystä siitä, missä oli hyvä tavata – kotona vai toimistolla. Nuorten mukaan hyvä työntekijä on joustava ja tilannetajuinen. Nuoret nostivat esiin toiveen siitä, etteivät jälkihuollon työntekijät olettaisi, että nuorella on kaikki hyvin, eikä asiakassuhteita päätettäisi näin ollen liian helposti. Tiivistä yhteydenpitoa pidettiin tärkeänä.

”Itellä on samanlainen kokemus, että oli mukava jälkihuollon sosiaalityöntekijä, mutta että, kun on tunnollinen ja sillä tavalla asiansa hoitava ihminen, niin sitten aika harvoin kyseltiin perään, joka on myöskin vaarallinen lähtökohta moneen asiaan, että siellä voi pinnan alla tapahtua kaiken näköstä, vaikka mitään ei kuulukaan sillä tavalla. Niin sitä oma-aloitteisuutta kaipaisi sieltä, sekä koronavuonna että ilman.” (keskustelu b, nuori 5)

Oleellista lastensuojelun jälkihuollon tuessa ja palvelussa onkin kysyä, miten tämä ”yhteiskunnallinen vanhemmuus” vastaa nuoren tuen, ohjauksen ja palveluiden tarpeisiin rinnalla kulkevana elementtinä silloin, kun nuorella ja tai yhteiskunnassa on kriisi ja haasteet ovat ajan-

kohtaisia, mutta myös silloin, kun nuorella ja tai yhteiskunnassa on seesteinen ajanjakso. Voikin kysyä, jättävätkö nuoren biologiset vanhemmat nuoren yksin ja vailla kannustusta ja tukea silloin, kun arki on hallinnassa?

Johtopäätökset

Koronapandemia on kestänyt tätä artikkelia kirjoitettaessa jo lähes kaksi vuotta. Keskustelut nuorten kanssa kohdistuivat tilanteeseen, jossa koronapandemia oli kestänyt yli vuoden. Outo vuosi rajoitti nuorten toimijuutta opiskeluissa ja työelämässä, mutta toi moraalista toimijuutta esiin. Koronan seurauksena tehdyt heikennykset palveluihin koettelivat myös **nuorten minäkuvaa** ja toivat epävarmuutta esille. Koronavuosi heikensi turvallisuuden tunnetta, mutta toisaalta toi esiin nuorten resilienssiä ja halua tukea läheisiään.

Lastensuojelun tausta vahvisti joidenkin nuorten toimijuutta – he ovat ennenkin joutuneet elämään arkea, jossa liikkumista on rajoitettu ja elämä oli projektimaista. Katastrofijat vahvistavat myös moraalista toimijuutta. Altruismi edellyttää tietoisuutta muidenkin toiminnasta (Eskelinen 2020) ja nuoret tiedostivat koronan laajat vaikutukset läheisiin ja laajemmin eri ihmisryhmiin. He kuvasivat aktiivisia tekoja läheisten hyväksi. Valtion määräysvallan roolin vahvistuminen oudon vuoden aikana lisäsi moraalista pohdintaa ja haastoi toimijuutta. Nuoret pohtivat yhtäältä sitä, miten ohjeet ja määräykset loivat turvaa taistelussa kollektiivista uhkaa vastaan ja toisaalta nuoria tuskastutti rajoitusten noudattaminen. Yksilötasolla käytiin painiskelua noudattamisen ja noudattamatta jättämisen – altruististen ja egoististen – ratkaisujen välillä.

Outo vuosi oli nuorten näkökulmasta erityinen ja myös haastoi toimijuutta. Nuorten korona-arkea varjostivat työnteon ja opiskelun vaikeutuminen ja epävarmuus, joka korostuu, kun sosiaalista tukiverkkoa ei ole rajoitusten vuoksi tarjolla. Tämä koskee toki useita itsenäis-

tymisvaiheessa olevia nuoria. Rajoitustoimenpiteiden myötä nuoret eristäytyivät koteihinsa, eivätkä voineet tavata läheisiään tavalliseen tapaan. Huoli omasta tai läheisten sairastumisesta oli vahvasti läsnä.

Pandemiatilanne vaikutti merkittävästi myös nuorten turvallisuudentunteeseen. Turvallisuudentunnetta heikensivät monet tekijät, kuten mediasta saatavan informaation ristiriitaisuus ja tilanteen epävarmuus, mutta toisaalta sitä voimistivat esimerkiksi yhteenkuuluvuuden tunne ja luotto viranomaisiin, sekä heiltä tuleviin ohjeistuksiin.

Korona-ajan pitkittyminen vaikutti **tulevaisuusorientaatioon**. Osalla alkoholin käyttö ja tunnesyöminen lisääntyivät. Toisaalta ystävien ja muiden läheisten kanssa käydyt keskustelut ja vertaistuki toivat turvallisuuden tunnetta.

Nuoret nostivat esiin huolta nuorten palvelujen vähenemisestä korona-aikana, eivätkä yhteydenpitovälineet olleet ajan tasalla. Nuoret toivoivat kiinnipitävää työtettä, jossa nuoreen otetaan yhteyttä, vaikkei tämä itse pitäisi yhteyttä. Nuorten viesti oli, ettei jälkihuolto ole yhdenvertaista – osa sai tukea vahvasti osa ei. Jälkihuolto on erityinen palvelu. Kun yhteiskunta on ottanut huoltajuuden itselleen ottaessaan lapsen huostaan, jatkuu vastuu eräänlaisesta vanhemmuudesta jälkihuollossa. Korona-aika kirkasti tämän merkitystä.

Yhteiskunnan transformatiivista resilienssiä voisi kasvattaa seuraavien kriisien varalle luomalla joustavia rakenteita valmiiksi nuorten vertaistuelle. Paikkariippumatonta tukea voi järjestää hyödyntäen digipalveluja. Hyvinvointialueet voisivat mahdollistaa tällaista toimintaa. Sijaishuollosta itsenäistyvien asiakasmäärien nousun vuoksi ryhmämuotoinen työskentely on entistä ajankohtaisempaa.

Lähteet

- Aalto-Setälä, Terhi & Eriksson, Pia & Hakulinen, Tuovi & Hastrup, Arja, & Hietanen-Peltola, Marke & Jahnukainen, Johanna & Klemetti, Reija & Lammi-Taskula, Johanna & Lindberg, Päivi & Linna-ranta, Outi & Paju, Petri & Sirmiö, Outi & Sulka-nen, Mimmu & Vaara, Sarianna & Yliruka, Laura & Wiss Kirsi (2021). Lapset, nuoret ja perheet. Teoksessa Laura Kestilä, Merita Jokela, Vuokko Härmä, Pekka Rissanen toim. Covid-19-epidemi-an vaikutukset hyvinvointiin, palvelujärjestelmään ja kansantalouteen. Asiantuntija-arvio. Kevät 2021. Raportti 3/2021. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 123–138. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-649-7>
- Eriksson, Pia & Nelimarkka, Siiri & Paasivirta, Annukka & Tiili, Anna & Yliruka Laura (2021). Koronan vaikutukset lastensuojeluun: osa 2. Tutkimuksesta tiiviisti. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-644-2>
- Erätauko-säätiö (2021). Mikä Erätauko? <https://www.eratauko.fi/mika-eratauko/> (Luettu 7.11.2021)
- Eskelinen. Teppo (2020). Koronaviruspandemia yhteiskuntafilosofiana. Ajatus. Suomen Filosofisen Yhdistyksen vuosikirja, Vol. 77, nro 1., 231–259.
- Fattore, Toby & Mason, Jan & Watson, Elisabeth (2007). Children’s conceptualisation(s) of their well-being. *Social Indicators Research* 80: 5–29.
- Kaijane, Milja & Koskenkorva Marjukka & Westlund Onni (2020). 101 kirjettä -julkaisu. Pesäpuu ry. <https://pesapuu.fi/wp-content/uploads/2020/02/101-kirjetta%CC%88-1.pdf>
- Kuronen, Marjo & Virokannas Elina (2020). Women, Vulnerabilities and Welfare Service Systems. Kuronen Marjo, Virokannas Elina & Salovaara Ulla. (toim.). London: Routledge, p. 1–10 10 p. 1. (Routledge Advances in Social Work). proceeding <https://researchportal.helsinki.fi/en/publications/women-vulnerabilities-and-welfare-service-systems>
- Lastensuojelulaki 417/2007. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417> luettu 23.5.2022.
- Lastensuojelun käsikirja (2022). Jälkihuolto. THL:n verkkosivu. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/jalkihuolto> Luettu 13.2.2022)
- Liukkonen, Johanna & Kaijane, Milja & Nurmi, Mira & Westlund Onni (2020). Yhteydenpito sijaishuollossa. Nuorten etätyöpajan raportti. Pesäpuu ry. <https://pesapuu.fi/wp-content/uploads/2020/04/YhteydenpitoSijaishuollossa.pdf>
- Nagenborg, Michael (2019). Urban resilience and distributive justice. *Sustainable and Resilient Infrastructure* 4(3), 103–111.

- Palsanen, Kati (2013). Yhteistutkiminen 2.0. Opas sosiaalityöhön. http://www.socca.fi/files/2335/Yhteistutkiminen-opas_sosiaalityohon_2.0_Kati_Palsanen.pdf
- Ruch, Gillian & Turney, Danielle & Ward Adrian eds. (2017). *Relationship-based Social Work: Getting to the Heart of Practice*. Jessica Kingsley Publishers.
- Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra (2018). Kortit keskustelun vetämiseen. 4. painos. <https://cratauko.s3.eu-west-1.amazonaws.com/production/2020/02/23025932/eriskeskustelukortit13-11-2018muokatutfin4.painos.pdf>. (Luettu 8.11.2021).
- Suvisaari, Jaana & Aalto-Setälä, Terhi & Kiviruuu, Olli & Parikka, Suvi & Koskela Timo (2022). Mielenterveys. Teoksessa: Covid-19-epidemian vaikutukset hyvinvointiin, palvelujärjestelmään ja kansantalouteen. Asiantuntija-arvio kevät 2022. Kestilä Laura, Kaipainen Satu, Mesiäislehto Merita, Rissanen Pekka (toim.) 2022. Helsinki: THL:n raportteja 4/2022. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-865-1>
- Tiili, Anna & Paasivirta, Annukka & Kuokkanen, Julia & Eriksson, Pia & Nelimarkka, Siiri (2020). Koronan vaikutukset lastensuojeluun. Tutkimuksesta tiiviisti, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-597-1>
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2018). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Tammi.
- Virokannas, Elina & Liuski, Suvi & Kuronen, Marjo (2020). The contested concept of vulnerability - a literature review Vulnerability-kasitteen kiistanalaiset merkitykset - systemaattinen kirjallisuuskatsaus : a literature review. *European Journal of Social Work*, vol. 23, no. 2, pp. 327-339. <https://doi.org/10.1080/13691457.2018.1508001>
- Wennberg, Mikko & Luukkonen, Tuomas & Haila Katri (2020). Sosiaalihuollon ja lastensuojelun kantokyky koronakriisin aikana. Haastavat tekijät ja uudet ratkaisukeinot kriisistä selviämiseksi. Itlan raportit ja selvitykset.

Yhden poikkeus on toisen normaali – keskustelua mielenterveydestä pandemian aikana

Elina Ikävalko

Johdanto

Koronapandemian vuoksi maailmalla otettiin keväällä 2020 käyttöön monenlaisia ihmisten liikkumista ja kanssakäymistä rajoittavia määräyksiä. Suomessa astui maaliskuussa 2020 voimaan valmiuslaki, jonka nojalla säädettiin viranomaisen oikeudesta asettaa poikkeusolojen aikaisia rajoituksia. Yhteiskunta meni monin osin kiinni ja useiden ihmisten elämänpiiri rajautui kotiin ja sen lähialueisiin. Poikkeusolot asetettiin kahdesti (13.3.–16.6.2020 ja 1.3.–27.4. 2021), mutta liikkumista koskevat rajoitukset jatkuivat vaihtelevasti koko pandemian ajan, aina kevääseen 2022 saakka.

Keskustelua liikkumisrajoitusten ja poikkeusolojen aiheuttamista muutoksista ihmisten jokapäiväiseen elämään käytiin Suomessakin vilkkaasti etenkin pandemian alkuvaiheessa. Ihmiset esittelivät sosiaalisessa mediassa mielikuvituksellisia etätyöpisteitään ja koululaiset ja heidän vanhempansa yrittivät tulla toimeen etäkoulun ja -työn vaatimusten kanssa. Joillekin rajoitukset merkitsivät kaivattua mahdollisuutta rauhoittua ja puuhailla mukavia asioita kotona. Puhuttiin toki myös valtiojohtoon kääntäen kotiin suljetuista yli 70-vuotiaista ja koronan vaikutuksista mielenterveys- ja päihdepalveluihin sekä asunnottomien elämään.

Keskustelu ei kuitenkaan rajoittunut tähän. Blogissa ja muilla sosiaalisen median alustoilla alettiin melko pian rajoitusten ja suositusten voimaantumisen jälkeen tuoda esiin myös vaihtoehtoisia tulkintoja niiden vaikutuksesta ihmisten jokapäiväiseen elämään. Tässä artikkelissani käsittelem nuorten mielenterveystoipujien ko-

ronapandemian aikana sosiaalisessa mediassa käymää keskustelua ja heidän valtaviiran koronakeskustelusta esiin nostamia epäkohtia ja hiljaisuuksia. Keskityn erityisesti nuorten aikuisten elämänehtojen ja poikkeusolojen aikaisen sosiaalisen todellisuuden analyysiin, siten kuin niitä kirjoituksissa kuvataan. Kysyn, miten nuoret mielenterveystoipujat omia korona-ajan aikaisia kokemuksiaan kuvasivat ja millaisia yhteiskunnallisia ongelmia he niihin liittyen nostivat esiin.

Artikkeli on osa tutkimustani **Nuorille aikuisille suunnatun mielenterveystyön affektiiviset käytännöt**, joka kuuluu laajempaan Nuorten tukijärjestelmät haavoittuvuuden eetoksessa -tutkimusprojektiin (2017–2021, Suomen Akatemia). Projektissa on tarkasteltu nuorille ja nuorille aikuisille suunnattuja ohjaavan, valmentavan ja kuntouttavan tuen muotoja sekä politiikkoja, joihin ne nojaavat.

Tutkimuksen tausta

Lähestyn artikkelissani mielenterveyttä yhteiskunnallisena, sosiaalisena ja kulttuurisena ilmiönä. Yhteiskuntatieteellisessä kriittisessä mielenterveystutkimuksessa otetaan huomioon, että mielenterveyden vaikeuksien ja yleisen yhteiskunnallisen ilmapiirin ja poliittisen ilmaston välillä on yhteys (Mills 2017; Rose 2018). Esimerkiksi mielenterveyden vaikeuksista kuntoutuvat ihmiset elävät yhteiskunnallisessa ilmapiirissä, joka korostaa kilpailua ja meritoitumista ja jossa palkkatyötä tai muuten itsenäisesti hankittua toimeentuloa pidetään täyden kansalaisuu-

den ehtona. Työn- tai koulutuksen ulkopuolella oleminen näyttäytyy helposti yksilön omana syynä, minkä vuoksi siihen liittyy paljon häpeän ja epäonnistumisen kokemuksia (esim. Korhonen & Rikala 2020; Ikävalko 2021b.)

Lisäksi on todettu, että vallitseva mielenterveyspolitiikka palvelee paremmin niitä, joilla on sosiaalisia ja taloudellisia resursseja huolehtia ja ottaa vastuuta kuntoutumisestaan. Koska mielenterveystyö painottaa avohoitoa, ongelmien ennaltaehkäisyä sekä sairastuneen omia voimavaroja ja vastuunottamista, jäävät vakavan sairastumisen kokeneet ja vähävaraiset helpommin palvelujen ulkopuolelle tai hyötyvät niistä vähemmän (Ahonen 2020; Alanko 2017).

Mielenterveyskeskustelua kriittisesti tarkastelevat tutkijat (esim. Frederick ym. 2017; Morrow & Weisser 2012) peräänkuuluttavatkin sosiaalisen oikeudenmukaisuuden ja intersektionaalisuuden (yhtäaikaiset sosiaaliset erot huomioivaa) näkökulmaa biolääketieteelliseksi kutsumansa lähestymistavan rinnalle, jolloin heidän mukaansa olisi mahdollista ottaa huomioon myös mielenterveyteen linkittyvä eriarvoisuus ja siihen usein yhteydessä oleva ableismi, seksismi ja rasismi (ks. mm. LeFrançois ym. 2013). Psykopolitiikka tarjoaa tutkimuksessani sosiaalista oikeudenmukaisuutta korostavan tulokulman suhteessa mielenterveydestä käytävään keskusteluun. Sen avulla on mahdollista tarkastella mielenterveyden vaikeuksien kokemuksellista puolta siinä yhteiskunnallisissa konteksteissa, jossa ongelmat syntyvät ja jossa niiden kanssa eletään. Psykopolitiikka on mielenterveyttä tarkasteleva tutkimussuuntaus, jonka tausta on mielenterveyden diagnoosien kanssa elävien ihmisten oikeuksia puolustavassa kansalaisaktiivisissa (Burstow ym. 2014; Creswell & Spandler 2016). Psykopolitiikka on kriittinen suhteessa mielenterveyttä koskevaan biolääketieteelliseen tietoon: mielenterveyden ongelmat ja erilaiset oireet nähdään siinä henkilökohtaisesti ja poliittisesti merkityksellisinä reaktioina epäoikeudenmukaisuutta tuottavassa ympäristössä (Mills 2017). Tarkastelun keskiöön nostetaan mielenterveyteen ja kuntoutumi-

seen vaikuttavat sosiaaliset, poliittiset ja taloudelliset ulottuvuudet.

Nuorten aikuisten omien merkityksenantojen esiin tuominen on tärkeää, sillä julkisessa keskustelussa nuoria ja mielenterveyttä koskeva puhe on usein ongelmakeskeistä ja yksipuolista. Puhe keskittyy monesti syrjäytymiseen tai sen uhkaan, mitä ennakoii etenkin työ- tai opiskelupaikan puuttuminen riippumatta siitä, millainen nuoren aikuisen oma kokemus elämäntilanteestaan on. Ongelmalähtöinen puhe koskeekin hyvin heterogeenista joukkoa nuoria aikuisia. Se on myös melko polarisoitunutta, siihen kuuluvat niin menestys- kuin syrjäytymistarinatkin. Mediateksteissä kerrotaan usein toiveikkaansävyisiä henkilötarinoita nuorista aikuisista, jotka ovat löytäneet elämälleen uuden suunnan erilaisten kuntouttavien toimenpiteiden avulla ja myös mielenterveysjärjestöt hyödyntävät tällaisia tarinoita materiaaleissaan. Opiskelijoihin liittyen puhutaan paljon masennuksesta, uupumuksesta ja stressistä. Niiden kohdalla, jotka eivät opiskele tai ole työssä, puhutaan päihteiden käytöstä, oppimisvaikeuksista, velkakierteestä. (Ikävalko 2017.) Usein taustaltaan sosiaaliset ongelmat paikannetaan yksilöön ja tämän psikoemotionaalisiin piirteisiin (Brunila ym. 2018; Mertanen ym. 2021). Nuoret mielenterveystoipujat tunnistavat nämä puhuvat ja haastavat niitä monin tavoin (Ikävalko 2021a; 2021b). Esimerkiksi mielenterveysaktivistiryhmä Koala on laatinut parodisia vastamainoksia kuvitteelliselle mielenterveysjärjestölle. Vastamainoksissa toistetaan selviytymistarinan kaavaa ja kuvataan iloisia ja hyvinvoivia mielenterveyskuntoutujia.

Käytän tekstissäni nuorista mielenterveyden ongelmien kanssa elävistä aikuisista nimitystä mielenterveystoipuja, sillä se viittaa ”kuntoutujaa” vähemmän kliiniseen kuntoutumiseen tai sairaudesta paranemiseen. ”Toipuja” viittaa lisäksi toipumisorientaatioon mielenterveyttä koskevana jäsenyyksenä, jossa diagnoosien ja paranemisen sijaan keskeistä ovat ihmisen omat merkityksenannot ja mielekäs elämä, ei niinkään kliininen kuntoutuminen (ks. Ikävalko 2021a). Myös Koalaryhmä suosii viestinnässään toipujaa kuntoutujan sijaan.

Nuorten ja nuorten aikuisten koronakokemuksia analysoineissa tutkimuksissa on korostunut nuorten kokeman yksinäisyyden lisääntyminen, erityisesti yli 20-vuotiaiden kohdalla. Syiksi on esitetty pitkään jatkunut etäopetus korkeakouluissa ja myös toisella asteella sekä lähitapaamisiin ja vuorovaikutukseen perustuvien harrastusten pitkät tauot. (Kauppinen ym. 2021; Haikkola & Kauppinen 2020.) Myös toimeentuloon liittyvät vaikeudet olivat yhteydessä koettuun yksinäisyyteen ja vähäisempään tyytyväisyyteen elämään. (Haikkola & Kauppinen 2020.) Monet nuoret aikuiset työskentelevät palvelualoilla, joita koronan myötä tulleet rajoitukset koettelivat erityisesti. Nämä tulokset ovat kiinnostavia nuorten mielenterveystoipujien näkökulmasta. Kuten seuraavassa tuon esiin, aineistoni kirjoittajien elämässä yksinäisyys, harrastusten ja sosiaalisten suhteiden puute tai vähäisyys sekä toimeentulon vaikeudet saattoivat merkitä normaalitilaa, eivät niinkään koronan myötä tullutta poikkeusta.

Tämä artikkeli pyrkii psykopolitiikan hengessä tarkastelemaan kokemuserustaisten kirjoitusten esille nostamia kysymyksiä mielenterveyden vaikeuksien kanssa elävien ihmisten todellisuudesta, tunnistamaan kirjoituksista erilaisiin sosiaalisiin eroihin liittyviä merkityksiä sekä pohtimaan mielenterveystoipujien mahdollisuuksia tulla kuulluksi osana laajempaa mielenterveyttä koskevaa keskustelua.

Aineisto ja menetelmä

Artikkelin aineisto koostuu nuorten aikuisten mielenterveystoipujien kirjoittamista, sosiaalisen median alustoilla (Facebookissa ja Instagramissa) ja blogeissa julkaistuista teksteistä ja kannanotoista. Olen kerännyt kirjoituksia maaliskuun 2020 ja elokuun 2021 väliseltä ajalta, yhteensä tekstejä on 25 (yhteensä 29 sivua rivivälillä yksi, fontilla Times New Roman, koko 12). Blogikirjoitukset on julkaistu mielenterveysjärjestöjen ja yhteisöjen blogeissa. Ne ovat pituudeltaan sivusta puoleentoista sivuun. Fa-

cebookista ja Instagramista kokoamani tekstit ovat niin ikään yhteisöjen julkaisemia, yksittäisten henkilöiden tileiltä en ole tekstejä kerännyt. Sosiaalisen median tekstit ovat blogitekstejä lyhyempiä, puolesta sivusta muutamaan riviin. Kaikki tekstit ovat olleet avoimesti luettavissa. Joidenkin tekstien henkilökohtaisuudesta huolimatta ne ovat rinnastettavissa julkisiin mielipidekirjoituksiin, eivät niinkään yksityisiin sosiaalisen median päivityksiin. Osa teksteistä on julkaistu kollektiivin tai järjestön nimellä ja osa on yksittäisen henkilön, esimerkiksi mielenterveysaktivistin tai kokemusasiantuntijan, omalla nimellään tai nimimerkillä julkaisemia. Olen tutkimuseettisistä syistä jättänyt yksittäisten henkilöiden nimet mainitsematta aineiston yhteydessä, vaikka he olisivat kirjoittaneet tekstit edustamansa organisaation työntekijänä. Haluan näin kiinnittää huomion tekstin sisältöön osana pandemian seurauksia koskevaa keskustelua, en yksittäisten henkilöiden ajatuksina.

Kiinnitin tekstejä valitessani huomiota siihen, että kirjoittaja on melko suurella varmuudella nuori aikuinen (korkeintaan 35-vuotias). Yleensä kirjoittajan ikä kävi ilmi tekstin asiasyhteydestä tai sivustosta, jolla teksti julkaistiin. Lisäksi valitsin aineistoon kirjoituksia, joissa selkeästi otettiin kantaa mielenterveystoipujan asemaan pandemian aikana. En siis valinnut mukaan tekstejä, joissa hyvin yleisellä tasolla käsiteltiin viruksen tai rajoitusten vaikutuksia ihmisten mielenterveyteen.

Tässä artikkelissa keskityn keväällä 2020 julkaistuihin teksteihin, sillä niiden kirjoitusajankohta sijoittuu hallituksen julistamien poikkeusolojen aikaan ja keskustelu koronarajoitusten vaikutuksista ihmisten arkeen oli tuolloin vilkkaimmillaan. Keskityn erityisesti mielenterveystoipujien omiin merkityksenantoihin ja heidän kuvauksiinsa korona-arjesta sekä toipujien kokemuserustaiseen tietoon koronan vaikutuksista palvelujärjestelmän toimintaan.

Tutkimusaineiston analyysi tehtiin tutkimuskirjallisuuden ja erilaisten aineistojen välisenä vuoropuheluna (Ikävalko 2016) sekä teemaattisen ja analyttisen lukemisen vaihteluna

(Palmu 2007). Käytännössä aineiston analyysi tapahtui tekstien syvälukemisena usean eri lukukierroksen aikana. Tämän mahdollisti aineiston melko pieni koko, jolloin järeämpiä menetelmiä aineiston käsittelyyn ei tarvittu. Kiinnitin aluksi huomiota erityisesti sellaisiin kohtiin aineistossa, joissa eksplisiittisesti kuvattiin mielenterveystoipujan arkea koronarajoitusten aikana tai nostettiin esiin kirjoittajan mielestä valtavirran koronakeskustelusta puuttuvia näkökulmia. Tämän jälkeen teemoittelin aineistosta yksityisiä ja yhteiskunnallisia näkökulmia sekä erilaisia tyyliä, esimerkiksi asiatyylisiä sekä sarkastisempaa ja parodiseen ilmaisuun taipuvaa tyyliä. Psykopolitiikka toimii aineiston analyysissä linssinä, jonka läpi luen henkilökohtaisen kokemuksen ja yhteiskunnallisen ilmapiirin välistä dynamiikkaa. Tarkastelen aineistoa mielenterveystoipujien ja diagnoosien kanssa elävien ihmisten yhteiskunnallista asemaa ja sosiaalista osallisuutta koskevan tutkimuskirjallisuuden kanssa.

Pyrin aineiston analyysissä niin kutsuttuun korjaavaan luentaan, joka merkitsee avointa suhtautumista ennakoimattomiin, positiivisiin yllätyksiin ja affekteihin. Se merkitsee kriittisyyden rinnalla toiveikkautta suhteessa tutkittavaan aiheeseen. (Sedgwick 2003; Rossi 2017.) Korjaava luenta on tässä tapauksessa tarkoittanut muun muassa, että samalla, kun tuon esiin nuoren toipujan positioon liittyvää eriarvoisuutta, esimerkiksi köyhyyttä ja marginalisoitumista, haluan miettiä, mitä vastarinnan muotoja kirjoituksissa syntyy sekä mitä myönnteistä ja kannattelevaa ihmiset kirjoittaessaan luovat. Yksilöllinen kärsimys voidaan tragedian, lääketieteellisen ongelman tai selviytymistarinan sijaan nähdä mahdollisuutena luoda yhteenkuuluvuutta ja poliittista toimijuutta (ks. Cvetkovich 2012; Rossi 2017).

Aineiston analyysi jakautuu kahteen osaan. Ensimmäisessä osassa käsittelen poikkeusaikaa henkilökohtaisena kokemuksena nuorten mielenterveystoipujien näkökulmasta. Kysyn, miten koronan aikaiset muutokset vaikuttivat heidän elämäänsä ja millä tavalla he kokivat julkisen poikkeusoloja koskevan keskustelun

sekä asemoivat itsensä suhteessa siihen. Toiseksi tarkastelen kirjoittajien esiin tuomia yhteiskunnallisia näkökohtia erityisesti siitä, miten liikkumisrajoitukset ja monien palvelujen saatavuuden väheneminen tai lakkaaminen kokonaan koskettivat erilaisessa asemassa olevien ihmisten elämää. Vaikka käsittelen näitä näkökulmia erikseen, kietoutuvat ne todellisuudessa monin tavoin toisiinsa. Palvelujen väheneminen tai niiden saatavuuden lakkaaminen vaikutti kokemukseen elämän sujumisesta, mielekkyydestä ja yhteiskuntaan kuulumisen tunteesta. Toisaalta joidenkin toipujien lähtökohtainen kuulumattomuuden kokemus sai tarkastelemaan rajoituksia ja niiden seurauksia ihmisten arjessa etämmältä ja omaan elämäntilanteeseen suhteellistaen.

Olen nimennyt kirjoitukset niiden otsikon perusteella, sillä kaikissa teksteissä kirjoittaja ei esiintynyt omalla nimellään. Jos kirjoituksella ei ollut otsikkoa, nimesin lähteeksi sen tuottaneen kollektiivin.

”Poikkeusolot – elämäni normaalitila”

Muutama viikko liikkumisrajoitusten voimaantumisen jälkeen, keväällä 2020, alkoi sosiaalisen median alustoille ilmaantua koronakeskustelun valtavirtaa haastavia kirjoituksia. Niiden sanoma oli tiivistetysti se, että monet mielenterveyden vaikeuksia kokevat ovat eläneet jo pitkään karanteeninomaisissa olosuhteissa, eivätkä liikkumisen rajoitukset tai sosiaalisten kontaktien puuttuminen olleet heille mitään uutta. Seuraavassa blogikirjoituksessa masentuneeksi pitkäaikaistyöttömäksi itsensä esittelevä nuori aikuinen kirjoittaa:

“Welcome to my World”, ajattelin itsenäni hieman huvittuneena, kun koronavirusepidemia iski ja rajoitukset tulivat päälle. ”Suomi meni kiinni”, ”Koronavirus sulki suomalaiset koteihinsa”, ”Mitä voit tehdä kotona, kun aika käy tylsäksi?”, toittottavat lehtien otsikot. No, näin pitkäaikaistyöttö-

mänä ja masennusta, ahdistusta ja sosiaalista pelkoa sairastavana, voin sanoa, että osa meistä on jo pitkään ollut ”kotikaranteenisia” ja vältellyt näkemästä muita ihmisiä, tai paremminkin eristäytyneet omiin oloihinsa, pysyneet kotona. Ei vapaaehtoisesti, mutta olosuhteiden pakosta, tai osa ehkä alkuun vapaaehtoisestikin. Tässä ei ole meille mitään uutta.

(Tervetuloa masentuneen pitkäaikaistyöttömän elämään – koronaepidemia ei muuttanut juurikaan elämääni, 21.4.2020)

Kirjoittaja muistuttaa, että poikkeustilan ”uutuus” ja ”poikkeuksellisuus” on hyvin näkökulmasidonnaista ja suhteessa niihin olosuhteisiin, joissa ihmiset ovat ennen pandemiaa eläneet. Omakohtaisesta tekstistä on luettavissa, että kirjoittajan elämässään muutenkin kokemus ulkopuolisuuden tunne on säilynyt myös pandemian aikana tai ainakin sen alkuvaiheessa. Hänen näkökulmastaan ”osa meistä” tietää jo varsin hyvin, millaista kotiin suljettu elämä voi olla, siinä missä muut vasta sopeutuvat uusiin olosuhteisiin. Pandemia ei siten tästä näkökulmasta yhdistänyt kaikkia, vaikka tällaisesta ”suomalaisia yhdistävästä” kokemuksesta ja jopa sukupolvikokemuksesta varsinkin pandemian alkuaikana puhuttiin. Rajoitukset ikään kuin vain vahvistivat kirjoittajan erillisyyttä ja hän saattoi seurata hieman huvittuneestikin sivusta muiden ihmisten hätäilyä rajoitusten keskellä.

Seuraavassa värikkäässä ja jälleen omakohtaisessa tekstissä kirjoittaja on turhautunut poikkeusolojen ”kuvastoon ja ääniin”, jotka toistavat vain keskiluokkaisten ja terveiden ihmisten kokemusta pandemiasta:

Olen kurkkuaani myöten täynnä taivastelua siitä, kuinka merkillistä aikaa nyt eletään. Poikkeusolojen kuvastosta ja äänistä tunnevut vastaavan lähinnä keskiluokkaiset, terveet ja työkykyiset ihmiset, joille kulunut kevät on ollut milloin puuduttavan tylsistyttävää, milloin inspiroivaa puuhas-

telua, milloin tarpeen tullutta pysähtymistä ja levähtämistä. Päivitellään, kuinka on täytyneet harjoitella aivan uudenlaista elämää – elämään ikään kuin päivä kerrallaan. Oho, ihanko totta. Stop the press. (Poikkeusolot – elämäni normaalitila, 5.5.2020)

Kirjoittaja luettelee eräänlaisiksi koronaajan kliseiksi muodostuneita kokemuksia rajoitusten aikaisen elämän tylsyydestä tai sen tarjoamista pysähtymisen mahdollisuuksista. Nämä kokemukset jäsentyvät kuitenkin vain suhteessa elämäntapaan, jossa ollaan meneviä ja kiireisiä ja jossa ei normaalisti juuri koeta tylsyyttä tai jossa tekemistä on useimmiten hieman liikaa. Kirjoittaja näkee ”uudenlaisen elämän” harjoittelun päivittelemisen naurettavana, ehkä jonkinlaisena etuoikeutettujen ihmisten turhana valittamisena. Voisikin ajatella, että teksteissä halutaan ikään kuin ”antaa takaisin” niille, kuvitelluille tai todellisille, kansalaisille, jotka eivät normaalitilanteessa uhraa ajatustakaan marginalisoidussa asemassa eläville tai jopa paheksuvat työn ja koulutuksen ulkopuolella eläviä nuoria. Teksteistä on luettavissa ärtymyksen ja turhautumisen lisäksi myös eräänlaista voimantuntoa, kovien kokemusten koulimaa asennetta.

Osa kirjoittajista kuitenkin pelkäsi koronan myötä tulleiden rajoitusten heikentävän omaa ja toisten toipujien, suhteellisen hyvää vointia ja saavutettua elämänlaatua. Huoli liittyi erityisesti toipujan kykyyn kestää koronan aiheuttamaa epävarmuutta ja pelkoja.

Vaikeaan masennukseen liittyy usein psyykoottisia oireita ja monen sairastuneen mielessä tämä poikkeustilanne saattaa paistaa ja saada jättimäiset, pelottavat mittasuhteet. Toivon, etteivät vaikeasti masentuneet ole yksin ja että heillä on hoitosuhde. ... Mutta yksi suuri pelko minulla on: että ahdistun ja masennun, sairastun enkä pääse enää sängystä ylös. Se pelko kurkkii nurkan takana aina, mutta nyt se tuntuu tavallista suuremmalta. Ahdistus purkau-

tuu öisin pahoina painajaisina, jotka jäävät usein painamaan mieltä vielä päivälläkin. (Koronan aika mielenterveyskuntoutujan silmin, 1.4.2020)

Kirjoittaja kertoo oman elämäntilanteensa olevan suhteellisen vakaa, hänellä on kumppani ja työpaikka, mutta tästä huolimatta hän pelkää vanhojen masennus- ja ahdistusoireiden palaa- van siinä määrin, ettei tavallinen arki enää on- nistu. Hän tietää oman kokemuksensa pohjalta, että toipuvilla ihmisillä ei välttämättä ole sam- manlaisia resurssuja kohdata poikkeustilanteen aiheuttamia tunteita ja toivookin, että heillä oli- si hoitosuhde tai läheisiä ihmisiä tukena. Poik- keusolot on tekstin kirjoitushetkellä jatkunut vasta vähän aikaa, mutta kirjoittajan elämässä ne näkyvät jo muun muassa yöllisinä painajai- sina, jotka vaivaavat vielä päivälläkin.

Erillisyyden kokemuksen lisäksi poikke- usolot saattoivat myös hetkellisesti liittää mie- lenterveystoipujan jokapäiväisen todellisuuden muiden ihmisten kokemukseen ja tuottaa kat- keransuloista yhteenkuuluvuuden tunnetta:

Poikkeusolojen myötä olen tuntenut jon- kinlaista iloa siitä, että kerrankin voin jakaa arkeani, ja muut (ehkä) ymmärtävät mistä puhun. Kun kerron miten pitkäksi aika käy, kun on pyöriskellyt samoissa verkka- reissa kahdeksan viikkoa näkemättä ketään. Tai miten aika laajentuu ja valuu käsistä – miten mitään ei oikein meinaa saada ai- kaiseksi, eikä päiviä toisaalta meinaa erot- ta toisistaan. Tai miten kolme kuukautta sisätiloissa saattaa vaikuttaa mielentervey- teen. ... Työ- ja opiskelunormien ulko- puolella olevasta hiljaisesta selviytymisestä ei kuitenkaan yleensä kukaan ole kiinnos- tunut, eikä se ole ollut mediaseksikästä. Ennen kuin nyt, kun se koskee merkittä- vää osaa ihmisistä ja ennen kaikkea niitä, joilla yleensä menee hyvin. Saamani lohtu jää lyhyeksi. Kun poikkeusolot aikanaan päättyvät, moni pääsee jatkamaan nor- maalia arkeaan. Me muut jäämme neljän

seinän sisään jatkamaan ”poikkeusarkea”. (Poikkeusolot – elämäni normaalitila, 5.5.2020)

Kirjoittaja on poikkeusolojen myötä koke- nut tullessa paremmin ymmärretyksi, koska nyt laajemmalla ihmisryhmälle on syntynyt ko- kemus yksitoikkoisesta kotiin sulkeutumisesta. Kirjoittaja arvelee kuitenkin sarkastisesti, että yhteyden kokemuksesta saatu lohtu jää lyhytai- kaiseksi, hän ehkä ennakoi, etteivät ne, ”joilla yleensä menee hyvin”, enää myöhemmin muista poikkeusolojen todellisuutta eläviä kanssaihmi- siään. Kirjoittajan puhuttelemat ”muut” jäävät jatkamaan poikkeusarkeaan.

Myös seuraava kirjoittaja löytää poikkeus- oloista hirtehisen myönteisiä puolia:

Näin lapsettomana ei onneksi tarvitse olla huolissaan lasten terveydestä, eikä tarvitse järjestää lapsille kotikoulua tai päivähoitoa ja keksiä heille tekemistä. Ja kun ei ole iäkkäi- tä omaisiakaan, vaan kaikki ovat jo kuolleet ennen vanhuusikää, niin ei tarvitse huoleh- tia iäkkäiden omaisten terveydestä. Näin työttömänä ei tarvitse huolehtia etätöiden tekemisen sujuvuudesta, aikatauluttamisesta tai digitaalisten sovellusten ja etäyhteyksien toimivuudesta. Ei tarvitse olla huolissaan sii- tä, lomautetaanko tai irtisanotaanko minut koronavirusepidemian takia, jääkö työttö- mäksi. Olen jo. Menetätkö merkityksellisyy- den tunteen, kun ei ole enää työtä tai tarkoi- tusta nousta aamulla sängystä ja pukea päälle? Menetty jo. Entäs mielenterveyteni, miten kestan yksinoloa ja sosiaalisten kontaktien vähäisyyttä, sitä ettei pääse harrastamaan ja näkemään ystäviä, meneekö mielenterveyte- ni? Mennyt jo. Fyysistä terveyttä ei sentään ole vielä menetetty, ja siitä täytyy olla kiitol- linen. Olen onnekas, kun en ole perussairas. Ainakin on nyt yksi ilonaihe lisää, eli voin iloita siitä, etten kuulu riskiryhmään! Jip jee. (Tervetuloa masentuneen pitkäaikaistyöttö- män elämään – koronaepidemia ei muutta- nut juurikaan elämäni, 21.4.2020)

Kirjoittaja kokee menettäneensä jo suurimman osan asioista, jotka tavallisesti tuovat merkitystä elämään ja joista luopumista monet poikkeusolojen aikana surivat tai jotka vaativat uudelleenjärjestelyjä rajoitusten vuoksi. Tässäkin tekstissä kirjoittaja tuntee ulkopuolisuutta kokemuksensa erilaisuuden vuoksi, mutta voi sentään iloita mutta voi sentään iloita terveydestään, siitä, että ei kärsi sellaisesta sairaudesta, joka on koronartartunnan kannalta riski.

Vaikka edellä mainituissa teksteissä tuotiin esiin henkilökohtaista elämäntilannetta välillä hyvin räväkkään tyyliin, ne valottavat tärkeällä tavalla mielenterveyden vaikeuksia kokevien ja niistä toipuvien nuorten aikuisten todellisuutta ja heidän asemaansa eräänlaisina sivustakatsojina. Tämä sivustakatsojan ”hiljainen selviytyminen” tuli pandemian aikana hetkellisesti hieman tutummaksi monille suomalaisille, mutta joillekin se on elämän normaalitila. Nuorten mielenterveystoipujien on sanottu kokevan elämäntilanteestaan sosiaalista kipua, millä tarkoitetaan oman elämäntilanteen ja ympäristön siitä tekemien tulkintojen aiheuttamaa häpeää ja syyllisyyttä (ks. Rikala 2020). He eivät normaalioloissakaan tunnista tapaa, jolla heidän elämänsä valtavirran julkisessa keskustelussa kuvataan tai löytävät julkisesta keskustelusta vain vähän samaistumispintaa (Ikävalko 2021b).

Poikkeusolot eriarvoistavat, mutta saattavat myös tasa-arvoistaa

Tässä osiossa tarkastelen sitä, millä tavoin nuorten toipujien kirjoituksissa tuotiin esiin palvelujärjestelmän toiminnan ja yleisemmin yhteiskunnallisen osallisuuden kysymyksiä korona-aikana. Niidenkin osalta seuraukset ovat kaksijakoisia. Yhtäältä poikkeusaika syvensi jo olemassa olevaa eriarvoisuutta, mutta saattoi toisaalta myös tehdä esimerkiksi etuusjärjestelmän ongelmat näkyviksi niillekin ihmisille, jotka eivät niihin tavallisesti joutuneet turvautumaan.

Seuraavassa tekstikatkelmassa puhutaan poikkeustilanteen seurauksista eri tavoin marginaalisessa asemassa olevien ihmisten elämään. Kirjoituksen sävy on henkilökohtaisista teksteistä poiketen asiallinen, hieman valistushenkinen ja ”meidän” sijaan kuvaillaan ”heitä”, joiden elämässä liikkumisrajoituksilla ei ole takarajaa ja joilla ei ole toisenlaista elämää, johon palata:

Muistettakoon, että olemme eläneet rajoitusten kanssa vasta noin kahdeksan viikkoa. Se on ehkä pitkä aika, jos ei tähänastisessa elämässä moista rajoitettua elämänpiiriä ole joutunut kokemaan. Lyhyt aika se on kuitenkin, kun suhteutetaan se siihen tosiasiaan, että yksinäisiä, liikkumisrajoitteisia tai muusta syystä elinpiiriltään kapeammalla siivulla eläviä kansalaisia asuu ympärillämme runsaasti. Heillä ei ole kenties yhtään ihmistä, jota voisi kutsua ystäväksi tai läheiseksi. Heillä ei ole varallisuutta, jonka turvin voisi mennä elokuviin tai ulos syömään. Heillä voi olla paniikki- tai pelkotiloja, joiden vuoksi kodin kynnyksen yli astuminen ei onnistu. Liikkuminen voi olla erilaisten psyykkisten tai fyysisten rajoitteiden vuoksi erityisen haastavaa. Heillä saattaa olla ympärillään muuri, jonka ovesta ei ole mahdollista liikkua pitkään, pitkään aikaan. Heillä on tarkkaan määrittelemätön, loputtomalta tuntuva aika tätä omaa ”poikkeustilaansa” edessään, jonka kanssa on vaan eletävä, tuntuipa se mielekkäältä tahi ei. (Kohti uutta normaalia – mikä se normaali sitten kenellekin onkaan ollut 14.5.2020)

Kirjoituksessa kuvataan monenlaisia psykisiä, fyysisiä ja materiaalisia rajoituksia, joiden vuoksi joidenkin ihmisten elämänpiiri on ollut kapea ja rajoittunut ennen pandemiaa. Kirjoittaja kuvaa osuvasti kaikkia niitä elämää rikastuttavia iloja, joiden puuttumista pandemia-aikana tuskailtiin: sosiaalisia suhteita, kuluttamisesta ja viihteestä nauttimista, vapaata liikkumista kodin ja ulkomaailman välillä. Näiden tilalla ovat yksinäisyys, yksitoikkoisuus ja sisätiloi-

hin suljettu elämä. Kirjoittaja haluaa etenkin suhteuttaa koronarajoitukset kirjoitushetkellä kuluneeseen aikaan: mitä on muutama viikko tai kuukausi koko loppuelämän mittaisten rajoitusten rinnalla? Millaista on elämä, jossa ei ole toivoa jostakin paremmasta, nykyisten olosuhteiden päättymisestä?

Mielenterveyttä koskevissa kirjoituksissa kiinnitettiin erityistä huomiota palvelujen saatavuuteen ja siihen, miten julkisista palveluista riippuvaiset ihmiset joutuvat koronan aikana entistä epävarmempaan tilanteeseen:

On käynyt selväksi, että sen myötä alkanut kriisi koettelee eniten, kun elämäntilanne tai olosuhteet ovat jo valmiiksi haavoittuvaisia. Kun ei ole kotia, johon eristäytyä, oma koti ei ole turvallinen paikka, tai kun on joutunut taistelemaan oikeuksiensa puolesta saadakseen itselleen kuuluvia palveluita jo ennen kriisiä. (Koronakriisi on palveluiden kriisi, 13.5.2020)

Kirjoittaja myös kiinnittää huomiota siihen, miten kotona pysyminen ei suinkaan kaikkien kohdalla lisää turvallisuuden tunnetta tai ole edes mahdollista. Pandemian alkuvaiheessa ”kotona pysymisestä” tehtiin julkisessa keskustelussa eräänlainen hyve, johon pääministerikin kehotti kaikkia kansalaisia pyrkimään. Kuten jo edellä toin esiin, tämä kehoitus sai hyvin erilaisia merkityksiä riippuen ihmisen elämäntilanteesta ennen koronaa. Esimerkiksi monille mielen-terveystoipujille erilaiset yhteisöt ja niissä käyminen saattavat olla elinehto ja monet yhteisöt jatkoivatkin lähitoimintaa niin kauan, kuin se oli mahdollista ja palasivat sen pariin nopeasti. Yhteisöt eivät ole vain sosiaalisen tuen lähde, vaan monet ovat riippuvaisia esimerkiksi niiden tarjoamasta ruuasta ja muusta materiaalisesta avusta (ks. Ikävalko 2021b). Niille, joille koti merkitsi tavalla tai toisella uhkaa, saattoi virus näyttäytyä kotiin jäämistä pienempänä pahana.

Julkisia palveluita tarkastellaan myös seuraavassa kirjoituksessa. Tässä näkökulma on kui-

tenkin, että pandemia saattaa tehdä huonosti toimivat palvelut näkyväksi yhä suuremmalle ihmisryhmälle ja ikään kuin käänteisesti tasa-arvoistaa niiden käyttäjiä:

Nyt näyttämölle on saapunut maailmanlaajuinen pandemia, jolla on parempi käsitys tasa-arvosta kuin Kelalla. Se on pakottanut monet, joilla on ennen ollut varaa katsoa alaspäin apua tarvitsevia, samaan maistiaisen Kelan epämääräisestä oikeudesta. Kun yhtä hakijaa kohden tarvittaisiin ainakin yksi, ellei useampi virkailija, ei ole ihme, että Kela alkaa ratkeilla saumoistaan. Ehkä korona on tarpeeksi tuomaan mukanaan muutoksen. (Raskas, raskaampi, Kela, 14.5.2020)

Toimeentulo- ja työmarkkinatuen hakijoiden määrä kasvoi huomattavasti pandemian alkuaikoina, sillä monet palvelualojen yrittäjät joutuivat sulkemaan yrityksensä rajoitusten vuoksi ja asiakkaiden kadottua. Kelan toimintaa laajemmin kritisoiva kirjoitus esittää toiveen, että ”hyväosaisten” joutuminen Kelan toimimattomasta etuusjärjestelmästä riippuvaiseksi saisi aikaan todellisen muutostarpeen.

Seuraavassa kirjoituksessa keväältä 2021 otetaan kantaa opiskelijoiden hyvinvointiin ja opintojen etenemiseen pandemian aikana:

Opiskelijoiden hyvinvointi on pandemian vuoksi poikkeuksellisen uhan alla, ja muutokset opiskeluarjessa vaikeuttavat opinnoissa jaksamista. Mielenterveyttä tukevien palvelujen saatavuus ei pysty vastaamaan tarpeeseen, konkreettista lisäpanostusta kaivataan kipeästi. Jos haluamme että korona-aikana opiskelevat saavat asianmukaiset eväät työelämään, opintojen suorittamiseen tarvitaan tuen lisäksi myös joustoja. Pitkittynyt stressi on AINA riski: se voi johtaa siihen, että valmistumisen jälkeen edessä ei olekaan tulevaisuuden suunnittelu vaan uupumisesta toipuminen. ... Opintojen etenemisen vaatimukset tulee edelleen suh-

teuttaa korona-aikaan sekä opintotuella että kuntoutusrahalla opiskelevien kohdalla. Suuremmalla skaalalla olisi tarkasteltava myös korkeakoulujen rahoituspohjaa: mahdolliset viivästymiset opiskelijoiden valmistumisessa eivät saa vaikuttaa rahoitukseen negatiivisesti, eivätkä koronan seurauksien korjaamiseen kohdennetut resurssit oikeuta leikkauksiin muusta rahoituksesta. Tavoitteiden mukainen opinnoissa edistyminen pandemian keskellä ei voi olla lähtökohta poikkeusaikana. Ongelma on ympäröivissä olosuhteissa, ei opiskelijoissa. (Koalaryhmä 19.4.2021)

Kirjoituksessa tuodaan esiin yhtäältä opiskelijoiden näkökulmasta koronan aiheuttama stressi, etäopiskelun kuormittavuus ja opintojen viivästyminen, toisaalta opintojen viivästyminen seuraukset korkeakoulujen rahoitukseen. Kirjoittajat ovat huolissaan siitä, että korkeakoulujen rahoituksen vuoksi opiskelijoita pusketaan suorittamaan tutkintojaan tavoiteajoissa, eikä reilun vuoden jatkunutta poikkeusaikaa oteta riittävästi huomioon. Korona-aika toi opiskelijoiden kokemat paineet voimakkaammin julkisuuteen ja voidaankin ajatella, että myös tässä kohtaa korona teki näkyväksi jo olemassa olevia ongelmia, esimerkiksi opintojen tavoiteaikoihin, yliopistojen rahoitukseen ja opiskeluun tueksi tarjolla olevien palvelujen riittämättömyyteen liittyen (ks. Da Silva Gonçalves & Ikävalko. 2022).

Myös seuraava Koalaryhmän kirjoitus ottaa kantaa korona-ajan keston, nyt kuntoutuspsykoterapian näkökulmasta.

Poikkeusaika on kestänyt nyt puolitoista vuotta, mikä on puolet kuntoutuspsykoterapian enimmäisajasta. Jo henkilökohtaiset kriisit ja elämänmuutokset voivat vaikuttaa olennaisesti siihen mitä terapiassa voidaan käsitellä ja saavuttaa, puhumattakaan monitahoisesta globaalista kriisistä. Ei millään voi olettaa, että vallitsevissa olosuhteissa terapialla saavutettaisiin samassa ajassa vas-

taava vaikuttavuus kuin ennen pandemiaa. (Koalaryhmä 19.8.2021)

Kirjoittajat vaativat Kelan tukeman kuntoutuksen keston pidentämistä, sillä pandemian vuoksi terapiassa ei välttämättä ole päästy pureutumaan varsinaisiin ongelmiin, joihin apua on alun perin haettu, vaan aikaa on mennyt koronan seurausten käsittelyyn tai toipuminen on muutoin viivästynyt sen vuoksi.

Mielenterveystoipujien kirjoituksissa pyrittiin tuomaan esiin, miten eriarvoisesti pandemian ja poikkeusolojen mukanaan tuomat muutokset kohdistuvat erilaisiin ihmisryhmiin, etenkin heihin, jotka ovat riippuvaisia julkista palveluista, kuntouttavien yhteisöjen tuesta ja joiden toimeentulo on sidottu etuuksiin.

Pohdinta

Tarkastelin tässä artikkelissa psykopoliittikan ja korjaavan luennan näkökulmasta nuorten mielenterveystoipujien kokemuksia koronarajoituksista siten, kuin he niitä sosiaalisen median ja blogien teksteissä toivat esiin. Teksteissä koronarajoitusten aikaista elämää havainnoitiin eräänlaisesta ulkopuolisen tarkkailijan positios- ta ja tuotiin esiin yhteiskunnallisen aseman vaikutus siihen, miten koronarajoitukset koettiin. Analysoimani tekstit haastavat valtamedioissa käytyä keskustelua poikkeusoloista ja rajoituksista. Muun muassa pandemian alkuvaiheessa ahkerassa käytössä ollut termi ”uusi normaali” sai kirjoituksissa kritiikkiä. Monille mielenterveyden ongelmista toipuville nuorille aikuisille keskustelu elämän rajoittumisesta kotiin sekä rajoitusten aiheuttama ahdistus palkkatyötä tekevissä ja aktiivisesti harrastavissa ihmisissä näyttäytyi absurdina. Tämä on mielestäni tärkeä huomio: miksi kuluttamisen väheneminen tai joiltakin osin loppuminen kokonaan merkitsi niin monille ihmisille jonkinlaista henkilökohtaista kriisiä? Onko koetun hyvinvointimme yhteys kuluttamiseen niin vahva, että rajoitukset kuluttamisessa merkitsevät monille koetun

elämänlaadun dramaattista huononemista?

Kirjoituksissa muistutetaan, että mielen-terveyden ongelmista toipuville tai muille pitkäaikaisairaille koronasta seuranneet rajoitukset tarkoittivat hyvin vähän muutoksia arjessa. Usein kirjoitusten tarkoituksena oli paikata julkisen keskustelun aukkoja tai tuoda esiin kirjoittajan turhautuminen keskustelun yksipuolisuuteen. Samalla haluttiin nostaa keskustelu yksilöllisistä, esimerkiksi etätöitä, koskevista ratkaisuista yhteiskunnalliselle tasolle. Kirjoituksissa pyrittiinkin politisoimaan paitsi mielenterveys yhteiskunnallisena kysymyksenä, myös niin kutsuttu ”normaali elämä”. Myös nuorten koronakokemuksia koskeva tutkimus (esim. Kauppinen ym. 2021), ja mediakeskustelu korostaa helposti yksinäisyyden kokemuksen lisääntymistä, mutta jättää huomiotta, että yksinäisyys on saattanut monille olla tavallista jo ennen pandemiaa.

Psykopolitiikan näkökulmasta tarkasteltuna kirjoituksissa haastettiin ”normaalin elämän” ideaalia ja tuotiin esiin, että kulutuskeskeinen ja sosiaalisesti aktiivinen elämäntapa, joka oli rajoitusten vuoksi joutunut tauolle, ei vastannut monien nuorten toipujien arkielämän kokemusta aiemminkaan. Muun maailman hiljentymisen saattoi jopa hetkellisesti normalisoida kirjoittajien omaa kokemusta, koska rajoitusten aikana ei tuntenut jäävänsä niin paljosta paitsi. Internetissä kiertäneet, koronarajoituksiin liittyvät meemit ja elämänlaadun ylläpitämiseksi jaetut vinkit olivat erään kirjoittajan mukaan jotakin sellaista, jota hän olisi tarvinnut jo vuosia sitten jaksakseen paremmin kotioloihin suljettua elämäänsä. Koronaan liittyvä somekulttuuri näin ollen lisäsi hetkellisesti yhteenkuuluvuuden tunnetta suhteessa muuhun maailmaan, vaikka yhteenkuuluvuus oli toki ristiriitaista. Kirjoittajat tiesivät, melko illuusiottomasti, ”muun maailman” palaavan jossakin vaiheessa takaisin normaaliin, mikä heille itselleen ei välttämättä ollut mahdollista.

Kirjoituksissa luodaan myös yhteisöllisyyttä ja me-henkeä muiden samankaltaisessa elämäntilanteessa olevien nuorten välille. Vaikka

kirjoittajat kertovat omista kokemuksistaan, puhutellaan teksteissä usein myös ”meitä”, joka tarkoittaa eräänlaista marginaalista positiota suhteessa yhteiskunnan valtavirtaan. Saattoi myös olla, että työn ja koulutuksen ulkopuolella elämiseen normaalioloissa liittyvä moraalinen paheksunta väistyi ja yhteiskunnan psykopoliittinen ilmapiiri tukien varassa elämistä kohtaan muuttui hyväksyvämmäksi (vrt. Mills 2017). Joillekin se saattoi merkitä näin oman tilanteen aiheuttaman syyllisyyden vähenemistä ja ulkopäin tulevan paineen helpottamista. Samaan ovat kiinnittäneet huomiota Reetta Mietola ja Karoliina Ahonen (2021) vammaisten nuorten pandemiakokemuksia pohtineessa artikkelissaan. Heidän mukaansa koronarajoitukset saattoivat joidenkin nuorten kohdalla vähentää syyllisyyttä siitä, ettei jaksanut olla aktiivinen, seurallinen tai tuottava. Kirjoittajat myös toivat esiin, että jotkut vammaiset nuoret – tämän artikkelin kirjoittajien tapaan – kokivat omasta elämäntilanteestaan olevan hyötyä rajoituksiin sopeutumisessa, koska muutos ”normaaliin” ei ollut heillä niin suuri (Mt.).

Vaikka tässä artikkelissa esiteltyjä tuloksia ei voida yleistää kaikkia nuoria mielenterveys- toipujia koskeviksi kokemuksiksi, tuovat kirjoittajat osuvasti esiin, että yhteiskunnallinen eriarvoisuus ei katoa pandemiankaan aikana ja sen seuraukset koskettavat ihmisiä hyvin eri tavoin varallisuudesta, terveydentilasta, rodusta tai sukupuolesta riippuen. Tähän tutkimukseen osallistuneet kirjoittajat pyrkivät politisoimaan mielenterveyden kysymystä ja kytkemään sen osaksi yhteiskunnallisia valtasuhteita. Nämä valtasuhteet tulivat koronarajoitusten aikaan uudella tavalla näkyväksi siinä, miten eri tavoin rajoitukset kohdistuivat eri ihmisryhmiin ja millaisista seurauksista niillä oli nuorten aikuis- ten arkeen.

Lähteet

- Alanko, Anna (2017). Improving mental health care. Finnish mental health policy rationale in the era of dehospitalisation. Valtiotieteellisen tiedekunnan julkaisuja, Helsingin yliopisto.
- Ahonen, Karoliina (2020). Suomalainen mielenterveyspolitiikka: Julkisen vallan ohjaus mielenterveyden häiriöön sairastuneiden ihmisoikeuksien turvaamiseksi. Helsingin yliopisto.
- Brunila, K & Fernström, P & Honkasilta, J & Ikävalko, E & Kurki, T & Lanas, M & Leiviskä, A & Masoud, A & Mertanen, K & Mikkola, A & Mäkelä, K (2019). Nuorten tukijärjestelmät haavoittuvuuden eetoksessa. *Kasvatus* 50:2, 107–119.
- Burstow, Bonnie & LeFrançois, Brenda A & Diamond, Shaindl (2014). *Toim. Psychiatry disrupted: Theorizing resistance and crafting the (r)evolution.* Montreal: MQUP.
- Cohen, Bruce M Z (2018). *Routledge International Handbook of Critical Mental Health.* Lontoo: Routledge.
- Cresswell, Mark & Helen Spandler (2016). "Solidarities and tensions in mental health politics: Mad Studies and Psychopolitics," *Critical and Radical Social Work* 4:3, 357–73.
- Cvetkovich Ann (2012). *Depression. A public feeling.* Durham: Duke University Press.
- Da Silva Gonçalves, Jasu & Ikävalko, Elina (2022). Ihanneopiskelijan haamu. Kyvykkyyshanteet opiskelijoiden tarinoissa. *NMI Bulletin, vammaistutkimuksen teemanumero*, 32:1, 71–91
- Frederick, Tyler & Tarasoff, Lesley A & Voronka, Jijian & Costa, Lucy & Kidd, Sean (2017). "The Problem with "Community" in the Mental Health Field." *Canadian journal of community mental health* 36:4.
- Haikkola, Lotta & Kauppinen, Eila (2020). Nuorten korona-ajan yksinäisyys ja näkemykset koronan vaikutuksista tulevaisuuteen. Nuorisotutkimusverkoston Poikkeusolot – nuorten arki koronan keskellä -kirjoitussarja.
- Ikävalko, Elina 2021a. Toipumisorientaatio nuorille aikuisille suunnatussa mielenterveystyössä. Teoksessa Brunila, K., Ylöstalo, H., Saari, A. & Harni, E. (toim.) *Terapeuttinen valta: Onnellisuuden ja hyvinvoinnin jännitteitä 2000-luvun Suomessa.* Tampere: Vastapaino, 97–121.
- Ikävalko, Elina (2021b). Affektiivinen kuuluminen vertaisuuteen perustuvassa mielenterveystyössä. *Sosiologia* 58:4, 338–354.
- Ikävalko, Elina (2017). Nuoria koskeva mielenterveyspuhe ja kyvykkyyshanteet. Konferenssiesitelmä. Nuorisotutkimuspäivät. Oulun yliopisto.
- Ikävalko, Elina (2016). Vaikenemisiä ja vastarintaa: valtasuhteet ja toiminnan mahdollisuudet oppilaitosten tasa-arvostuunnittelussa. Artikkeliväitöskirja. Kasvatustieteellisiä tutkimuksia 270. Helsingin yliopisto.
- Kauppinen, Eila & Lahtinen, Jenni & Haikkola, Lotta (2021). Nuorten yksinäisyyden kokemukset lisääntyivät korona-aikana. Nuorisotutkimusverkoston Poikkeusolot – nuorten arki koronan keskellä -kirjoitussarja.
- Korhonen, Maija & Rikala, Sanna (2020). Toipumista työtä varten. *Sosiologia* 57:3, 260–277.
- Mietola, Reetta & Ahonen, Karoliina (2021). Lockdown Fits and Misfits: Disabled Young People's Lives Under COVID-19 Lockdown. *Young*, 29:4S, 100S–117S.
- Mills, China (2017). "Dead people don't claim. A psychopolitical autopsy of UK austerity suicides." *Critical Social Policy* 38:2, 302–322.
- Morrow, Marina & Weisser, Julia (2012). Towards a Social Justice Framework of Mental Health Recovery. *Studies in Social Justice*, 6:1, 27–43.
- Mertanen, Katariina & Tainen, Katariina & Ikävalko, Elina & Kurki, Tuuli & Leiviskä, Anniina & Brunila, Kristiina. Tulossa. "Nuorten kansalaisuus paikallisen ja globaalin politiikan risteämässä." Teoksessa *Koulutuksen politiikan ja hallinnan muodot, toim. Janne Varjo. Kasvatustieteellisen seuran vuosikirja III, Suomen kasvatustieteellinen seura*, 211–244.
- Mäkelä, K & Ikävalko, Elina & Brunila, Kristiina (2021). Shaping the Selves of 'at Risk' Youth in Debt and Poverty in the Context of Economic Vulnerability. *Journal of Applied Youth Studies*, 4:4, 363–380.
- LeFrançois, Brenda A & Menzies, Robert & Reaume, Geoffrey (2013). *Mad Matters. A Critical reader in Canadian Mad Studies.* Toronto: Canadian Scholars' Press Inc.
- Palmu, Tarja (2007). "Kenttä, kirjoittaminen, analyysi – yhteenkietoutumia". Teoksessa *Etnografia metodologiana. Lähtökohdista koulutuksen tutkimukseen*, toim. Sirpa Lappalainen, Pirkko Hynninen, Tarja Kankkunen, Elina Lahelma & Tarja Tolonen. Tampere: Vastapaino, 137–150.
- Rikala, Sanna (2019). "Nuorten aikuisten masennus ja sosiaalinenkipu." Teoksessa *Huiputuksen moraalijärjestys. Osallisuuden ja sosiaalisen kivun kertomuksia*, toim. Karin Filander, Maija, Korhonen & Päivi Siivonen. Tampere: Vastapaino, 273–300.
- Rossi, Leena-Maija (2017). "Hauras, korjaava ja parantamaton queer – katse ylöspäin, normatiivisuuden ja (uus)häpeän aikoihin." *SQS* 11:1, 1–18.
- Sedgwick, Eve Kosofsky (2003). *Touching feeling: affect, pedagogy, performativity.* Durham & Lontoo: Duke University Press.

Etenevä elämä vai supistuneet suunnitelmat? Työn kynnyksellä olevien nuorten aikuisten hyvän tulevaisuuden orientaatiot korona-ajassa

Frida Westerback & Hanna Rissanen

Johdanto

”Kun kysytään nuorilta mitä he haluavat 2050-luvusta, vastaus on kauhea pettymys monelle aikuiselle. Se on kuin aikamatka 1950-luvulle. Nuorten ajatukset tulevaisuudesta ovat hyvin konservatiivisia. Perhe, koti, pysyvä työpaikka. Niitä he haluavat.”

Näin toteaa tulevaisuudentutkija Otto Tähkäpää Helsingin Sanomien haastattelussa syksyllä 2021. Tähkäpää toivoo, etteivät nuoret rakentaisi itselleen ’vankiloita’ siitä, mitkä asiat ovat mahdollisia ja mitkä eivät ole tavoittelemisen arvoisia. (Ahlroth 2021.)

Nuorten aikuisten käsitykset tulevaisuudesta hallitsevat ja muokkaavat heidän käyttäytymistään ja päätöksentekoa nykyhetkessä. Nuorten tulevaisuuden toiveissa keskeisenä näyttäytyy normatiivinen elämäntyyli: paikka työelämässä, hyvät perhe- ja ystävyys-suhteet ja mielekäs jokapäiväinen elämä. Yleisin tulevaisuuden toive koostuu työstä tai ammatista ja riittävästä toimeentulosta. (Aapola-Kari & Wrede-Jäntti 2017; Myllyniemi 2017; Haikkola 2018.) Myös kansainvälisessä tutkimuksessa esille on noussut odotuksia ja toiveita normatiivisesta elämäntyylistä (esim. Sennett 1998; Cuervo & Wyn 2011; Cuervo & Chesters 2019). Dan Woodmanin (2009) mukaan normatiivinen elämäntyyli nähdään edelleen vertailukohtana, vaikka se ei monessa suhteessa enää vastaa kokemusta siitä, mikä on tosiasiallisesti mahdollista.

Samaan aikaan nuorten ja tulevaisuuden suhde näyttää yhä monimutkaisemmalta ympäröivän yhteiskunnan odotusten ristipaineessa. Yksittäiset elämänvaiheet ovat vaikeammin ennustettavissa ja siten enemmän epävarmoja ja kompleksisia. Nykyisessä taloudellisesti epävarmassa yhteiskunnassa pysyvän työn löytäminen vaikuttaa vääjäämättä hankalalta. (Nikunen & Korvajärvi 2020; Ågren 2021.) Jenny Chestersin (2020) mukaan yhteys koulutuksen ja työn välillä onkin hajoamassa. Suomessa tämä näyttäytyy siten, ettei toisen asteen ammatillinen koulutus enää takaa sujuvaa siirtymää työmarkkinoille (Pyöriä 2017; Ristikari ym. 2016, 99–100), eikä korkeakoulututkinto suojele nuoria työttömyydeltä tai epätyypillisiltä ja prekaareilta työsuhteilta (Ågren 2019; Chesters 2020). Tämä luo kontekstuaalisen epäjatkuvuuden (**contextual discontinuity**) nuoren sukupolven tulevaisuuden toiveiden ja todellisten yhteiskunnallisten olosuhteiden välille (Archer 2007). Esimerkki tästä epäjatkuvuudesta on, että pysyvän kokopäivätyön normi säilyy kaikilla yhteiskunnan tasoilla huolimatta siitä, että työpaikan saamisen edellytykset ovat muuttuneet merkittävästi (Beckman & Andersson 2018). Tästä huolimatta aikaisempi tutkimus viittaa laajasti siihen, että useimmat nuoret ovat edelleen optimistisia omasta tulevaisuudestaan edellä kerrotuista kehityskuluista huolimatta (Franceschelli & Keating 2018; Nikunen & Korvajärvi 2020; Myllyniemi 2017; Haikkola & Kauppinen 2020).

Nuoret aikuiset elävät monenlaisten odotusten ristipaineessa ja elämää värittää epävarmuus globaalien riskien, kuten ilmastokriisin ja finanssikriisien sekä meneillään olevan Ukrainan sodan, varjossa. Vuosia 2020–2022 on eletty myös globaalien COVID-19-pandemian aiheuttaman terveyskriisin ja -riskin oloissa, mikä on vaikuttanut sosiaalisiin suhteisiin, opiskelu- ja työmahdollisuuksiin, palvelujen saamiseen, asumisratkaisuihin ja mahdollisesti myös tulevaisuuden toiveisiin. Nuorten koettu yksinäisyys ja ahdistuneisuus ovat lisääntyneet koronapandemian aikana. (Aalto-Setälä ym. 2021; Parikka ym. 2021.) On kuitenkin tärkeää muistaa, että nuorilla aikuisilla on erilaisia kokemuksia koronapandemian seurauksista. On myös nuoria, jotka ovat kokeneet korona-ajan mielekkäämpänä kuin elämän ennen pandemi-aa (Lahtinen ym. 2021).

Carmen Leccardin (2014) mukaan yhteiskunnalliset kriisit, jatkuva epävarmuus ja kiirekulttuuri luonnehtivat nuorten käsityksiä ajasta ja tulevaisuudesta. Niin kutsutut **aikahorisontit** (vrt. Leccardi, 2014) rakentuvat yksilöiden ajallisen orientaation ja ajallisia järjestyksiä tuottavien sosiaalisten kontekstien vuorovaikutuksessa. Nuoret navigoivat lyhyellä aikajänteellä, koska tulevaisuutta on vaikeaa ennustaa (Leccardi 2014), ja koska on haastavaa löytää oma paikka yhteiskunnassa (Rubin 2000). Tätä tilaa kutsutaan **laajentuneeksi nykyisyydeksi** (Nowotny 1994; Leccardi 2006; Kojo 2010). Sille on ominaista epävarmuus, mutta se on myös synnyttänyt uusia tapoja suhtautua tulevaisuuteen.

Tarkastelemme tässä artikkelissa seuranta-haastatteluaiaineiston valossa 29 Ohjaamossa vähintään kerran asioineen nuoren aikuisen käsityksiä hyvästä ja tavoiteltavasta tulevaisuudesta sekä aikahorisonteista **kontekstuaalisen epäjatkuvuuden ja laajentuneen nykyisyyden** kautta. Kysymme artikkelissa, 1) millaisia tulevaisuudenorientaatioita hahmottuu kontekstuaalisen epäjatkuvuuden tilassa työelämään pyrkivien nuorten aikuisten kohdalla ja 2) miten korona on mahdollisesti vaikuttanut nuorten ajatuksiin hyvästä ja tavoiteltavasta tulevaisuudesta.

Muuttuvan työmarkkinatilanteen ja koronapandemian vaikutus nuorten koettuun hyvinvointiin ja tulevaisuudenorientaatioihin

Nuorten aikuisten tulevaisuus nykyisessä maailmanpolitiisessa tilanteessa näyttää väistämättä epävarmana. Lisäksi raja nuoruuden ja aikuisuuden välillä on häilyvä. Uutta aikuisuutta (**the new adulthood**) luonnehtii nuorten aikuisten heikentynyt autonomia, tulevaisuuden suunnittelun haastavuus, sukupuoleen perustuvan eriarvoisuuden uudet muodot ja samanainen pyrkimys osallistua koulutukseen ja epävarmaan työelämään (Woodman 2020).

Nuorten aikuisten työmarkkinoilla kokema epävarmuus, pirstaloitunut työ ja prekaarit työsuhteet vaikuttavat mahdollisuuksiin suunnitella tulevaisuutta ja siirtävät esimerkiksi naimisiinmenoa, perheellistymistä ja kodin hankkimista tulevaisuuteen (Andres & Wyn 2010). Prekaarilla työmarkkinatilanteella on vaikutuksia myös nuorten kokemaan hyvinvointiin, tulevaisuuden odotuksiin ja terveyteen (Randle ym. 2017; Cuervo & Chesters 2019). Nuoret odottavat turvattua työmarkkina-asemaa voidakseen tehdä pitkän tähtäimen suunnitelmia. Jakke Holvas ja Jussi Vähämäki (2005) kuvaavat tilannetta jatkuvaksi odotustilassa elämiseksi. Jatkuvalla epävarmuudella ja sillä, että menettää otteen tulevaisuudesta, on merkittäviä vaikutuksia nuoriin sukupolviin ja siten koko yhteiskunnan tulevaisuuteen.

Tulevaisuudenorientaatioilla tarkoitetaan yksilön kykyä asettaa tulevaisuuden tavoitteita ja tehdä tulevaisuuteen suuntaavia suunnitelmia. Tulevaisuusorientaatio on myös osa identiteetin muodostamista. Se on ikään kuin aikuisuuteen siirtymää ohjaava näkemys itsestä ja omasta pystyvyydestä. (Lindstrom Johnson ym. 2017; Seginer 2009.) Positiiviset tulevaisuusorientaatiot yhdistetään parempaan fyysiseen terveyteen ja pienempään riskiin ajautua yhteiskunnan reunalle (Seginer 2009). Tulevaisuutta lyhyen aikaperspektiivin kautta katsovat ihmiset, jotka elävät haastavissa työmarkkinatilanteissa. Tällä

voi olla kauaskantoisia eriarvoistavia vaikutuksia. (Carmo & d’Avelar 2021.)

Hartmut Rosan ja William Scheurmanin (2009) mukaan yhteiskunnallinen kiihtyvä nopeus (**acceleration**) ja seuraus kiirekulttuurista on, että tulevaisuus tahtuu ja sulautuu nykyhetkeen. Samalla Rosa ja Scheurman (2009) toteavat, että jotkut näyttävät myös jäävän sosiaalisen kiihtyvyyden ulkopuolelle: työttömien, sairaiden, asunnottomien elämä tuntuu toisinaan pikemminkin hidastuvan kuin nopeutuvan. Tulevaisuuden suunnittelu voidaan siis nähdä etuoikeutettujen nuorten mahdollisuutena (du Bois-Reymond 2009). Anna-Maria Isolan ym. (2021) mukaan elämän hidastuminen voi sekin johtaa sulautumiseen nykyhetkeen. Tosin kyseessä lienee silloin suorainen pysähtyminen.

Globaali koronapandemiatilanne on entisestään vaikeuttanut luovimista monen suuntaisten odotusten ristivedossa. Kansainvälinen tutkimus on osoittanut koronapandemian haittavaikutusten osuneen erityisesti nuoriin ja heidän siirtymiinsä. (Torbenfeldt Bengtsson ym. 2021; Roberts ym. 2021; Roberts 2020.) Rajoitustoimet ja pandemiatilanteen hallitsemiseen pyrkivät politiikkatoimet ovat vaikuttaneet erityisesti vähin resurssein varustettujen nuorten mahdollisuuksiin ja tulevaisuusnäkyisiin. Kotimaisen tutkimuksen mukaan pandemia on huonontanut työttömien nuorten kokemuksia hyvinvoinnistaan. Tilanne on pitkittyessään synnyttänyt pessimistisiä tulevaisuusnäkyimiä. Toisaalta tällä ryhmällä on ollut samanlaisia kokemuksia jo aiemmin, joten on vaikea nähdä suoraa yhteyttä pandemiatilanteeseen. (Haikkola & Kauppinen 2020; Valtion nuorisoneuvosto & Tilastokeskus 2020.)

Aineisto, analyysi ja eettiset näkökulmat

Tutkimusaineisto koostuu sekä ennen korona-aikaa¹, että sen aikana toteutetuista 29 nuoren aikuisen kolmivuotisista seurantahaastattelusta (2018–2020) **Ohjaamoista työelämään** -seurantatutkimuksessa. Seurantatutkimuksessa tarkastellaan laajasti niitä mahdollisuuksia ja haasteita, joita nykyiset työ- ja koulutusmarkkinat saavan aikaan nuorten aikuisten elämässä sekä erilaisten palvelujen kykyä tukea nuoria heidän itsenäistymisvaiheessaan. Ohjaamoissa asioi nuoria moninaisissa elämäntilanteissa. Haastattelemamme nuoret etsivät itselleen soveltuvia tulevaisuuden polkuja ja olivat erilaisissa kohdissa matkalla työelämään. Haastattelussa on hyödynnetty visuaalisia menetelmiä, esimerkiksi hyvästä tulevaisuudesta kertovaa kuvaa ja kuvien yhdessä tehtyä tulkintaa haastattelun keskusteluissa. Visuaalisen menetelmän hyödyntäminen on mahdollistanut syventymisen nuorten kokemuksille, jotka eivät aina ole ilmaistavissa verbaalisesti (esim. Hakoköngäs & Martikainen 2021). Vuoden 2020 lopulla tehdyissä korona-ajan haastattelussa tarkasteltiin, miten nuoret kertoivat korona-ajan vaikuttaneen heidän elämäänsä. Lisäksi haastattelussa palattiin erityisesti hyvästä tulevaisuudesta kertovaan kuvaan ja tarkasteltiin yhdessä haastateltavien kanssa mahdollisia muutoksia tulevaisuuskuuissa ja toiveissa.

Tutkimusaineisto on kerätty Vantaan ja Lahden Ohjaamoissa². Haastateltavista 15 oli Ohjaamon työntekijän meille ehdottamia, 14 tavoitimme itse tutkimukseen mukaan esimerkiksi Ohjaamon aulassa tai CV-pajan kautta. Rajasimme aineiston tässä artikkelissa 29 nuoren aikuisen³ haastatteluihin (2019–2020),

1 Haastattelut toteutettiin ensimmäisen poikkeus-olojakson 16.3.–16.6.2020 jälkeen syksyllä 2020.

2 Tutkimusaineistoa keräsivät syksyllä 2018 Mirja Määttä, Frida Westerback ja Hanna Rissanen sekä syksyllä 2019–2020 Mirja Määttä ja Frida Westerback.

3 Haastateltavia oli ensimmäisen vuoden haastatelussa yhteensä N = 40.

koska he osallistuivat seurantaan joko toisena ja/tai viimeisenä vuotena, jolloin tulevaisuudenteemaa käsiteltiin. Tässä artikkelissa olemme keskittyneet aineiston osaan, joka käsittelee nuorten ajatuksia tulevaisuudesta. Tuloksia tarkastellessa on hyvä ottaa huomioon Ohjaamossa asioivien nuorten olevan usein tilanteessa, jossa he kaipaavat tukea ja neuvoja työelämään ja koulutukseen sijoittumiseen liittyvissä kysymyksissä. Elämäntilanne, jossa omaa paikkaa vielä etsitään voi vaikuttaa ajatuksiin ja kokemuksiin tulevaisuudesta.

Haastattelujen iän keskiarvo oli 23,6 vuotta ensimmäisenä haastatteluvuotena. Haastatelluista 18 identifioitui mieheksi, 11 naiseksi. Haastatelluilla oli myös mahdollisuus halutessaan jättää sukupuoli ilmoittamatta. Koulutustaustaltaan suurin osa (17) oli ensimmäisen haastatteluvuoden aikana suorittanut yhden tai useamman ammatillisen tutkinnon, viisi oli suorittanut ylioppilastutkinnon, neljä korkeakoulututkinnon ja kolme peruskoulun. Maahanmuuttajataustaisia oli kolme.

Olemme antaneet haastateltaville sekä suullisesti että kirjallisesti tietoa tutkimushankkeesta ja sen tehtävästä, ja heiltä on pyydetty kirjallinen suostumus osallistua tutkimukseen. Haastateltavat saivat elokuvalipun palkkioksi osallistumisesta tutkimukseen. Osallistuminen oli nuorille vapaaehtoista ja heille kerrottiin, että osallistumisen voi keskeyttää milloin tahansa syytä tarkemmin ilmoittamatta. Tutkijat kertasivat jokaisella haastattelukerralla tutkimuseettiset seikat. Analyysin yhteydessä poistimme kaikki tunnistamisen mahdollistavat seikat. Analyysissa käytämme haastattelukatkelmissa pseudonyymejä.

Aineiston analyysissä hyödynsimme teorialähtöistä sisällönanalyysiä (esim. Silverman 2005). Aineiston analyysi jakautui kahteen vaiheeseen. Luimme ja tarkastelimme kaikkien 29 nuoren aikuisen haastatteluja. Aineiston analyysissä käytimme apuna Atlas-ti.-ohjelmistoa. Nuorten haastattelujen sekä heidän valitsemien omaa tulevaisuutta ilmentävien kuvien tarkastelussa hahmotimme aluksi viisi erilaista

orientaatiota liittyen heidän toiveisiin tulevasta: urapainotteiset toiveet, sosiaalisiin suhteisiin ja -kontakteihin liittyvät toiveet, arvoihin ja itsen toteuttamiseen liittyvät toiveet, epävarmat toiveet sekä yhdistelmä toiveita (ura ja suhteet). Jaottelimme orientaatiot myös sukupuolen mukaan. Luokittelun lisäksi tarkastelimme analyysin toisessa vaiheessa, mikäli nuorten tulevaisuustoiveet ulottuivat pitkälle tulevaisuuteen vai pikimmiten lähitulevaisuuteen sekä koronan mahdollisista vaikutuksista näihin toiveisiin. Teimme tutkimuskysymyksiimme liittyviä analyttisiä huomioita ja merkitsimme niitä koodeilla ‘nykyisyydessä eläminen’ tai ‘pitkän tähtäimen suunnitelma’. Koronaan liittyviä vaikutuksia merkitsimme seuraavilla otsikoilla: ‘samansuuntaiset suunnitelmat’, ‘supistuneet suunnitelmat’ ja ‘epävarmat suunnitelmat’. Vaikka suurimmalla osalla nuorista oli samansuuntaiset tulevaisuudensuunnitelmat, liittyi näihin kuitenkin usein epävarmuuksia ja supistavia elementtejä. Kiinnitimme huomiota siihen, että nuoret aikuiset raportoivat myös koronasta riippumattomista hyvistä ja huonoista elämäntapahtumista, nämä koodattiin otsikolla ‘koronasta riippumattomia hyviä ja huonoja elämäntapahtumia’. Tästä eteenpäin esittelemme analyysin tulokset. Aineistolainauksissa numero viittaa seurantavuoteen ja suluissa mainitaan nuoren senhetkinen koulutustausta.

Työn kynnyksellä olevien nuorten aikuisten hyvän tulevaisuuden orientaatiot – perinteisen aikuisuuden tavoittelemista ja perinteistä normeista poikkeavaa orientaatiota

Selvitimme nuorten tulevaisuudenorientaatiota analysoimalla nuorten valitsemaa hyvää tulevaisuutta edustavia valokuvia. Kuvat heijastavat pitkälti sellaisia teemoja ja pyrkimyksiä, joita ympäröivässä yhteiskunnassa pidetään esimerkiksi työuran ja sosiaalisiin suhteisiin liittyen normaalina ja toivottavana. Toisin sanoen aikuisuudessa nähtiin perinteiset asiat tavoittelemi-

sen arvoisina. Urapainotteisessa orientaatiossa (n = 4) nuorten haaveet liittyivät omaan uraan, menestykseen ja taloudelliseen turvallisuuteen. Sosiaaliin suhteisiin ja kontakteihin liittyvissä tulevaisuushaaveissa (n = 3) mahdollisuus olla osa yhteisöä näyttäytyi tärkeänä. Siinä tulevaisuuden suunnitelmat liittyivät toisiin ihmisiin, ja sosiaaliset suhteet määrittivät hyvinvointia ja hyvää työelämää. Kolmantena vastauksista välittyi arvoihin pohjautuva ja perinteisestä poikkeava orientaatiotapa (n = 8) lähestyä hyvää tulevaisuutta. Nuoret halusivat elää omannäköistä, omantahtista ja omin ehdoin toteutettua elämää. Orientaatiot olivat osin risteäviä ja suurimmalla osalla nuorista (n = 12) oli yhdistelmätoiveita, joissa kaksi orientaatiota limittyivät toisiinsa (ura ja suhteet). Muutamilla nuorella (n = 2) oli haasteita ottaa kantaa omaan tulevaisuuteen, nämä kategorisoitiin 'epävarmoihin toiveisiin'. Epävarmat ja toisaalta myös urapainotteiset orientaatiot painoutuivat miehiksi identifioituneille vastaajille, muutoin vastausten sukupuolijakauma oli tasainen. Keskitymme tässä artikkelissa kolmanteen kategoriaan, arvoihin pohjautuvaan ja perinteisestä poikkeavaan orientaatioon, koska se erottuu hieman aiemmasta nuorten tulevaisuuden visioita koskeneesta tutkimuksesta (ks. esim. Aapola-Kari & Wrede-Jäntti 2017; Heikkilä ym. 2017). Ensin kuitenkin pureuduimme laajentuneen nykyisyyden tilaan, joka näyttäytyi keskeisenä kaikissa nuorten aikuisten orientaatiotavoissa. Lopuksi analysoimme, miten korona-aika on mahdollisesti muuttanut nuorten suhdetta tulevaisuuteen.

”Eihän tulevaisuutta ees oo olemassa”: Eläminen laajentuneen nykyisyyden tilassa

Nuorten koettu aikahorisontti näyttäytyi kaikissa orientaatiotavoissa lyhyenä (ks. Leccardi 2014). Tulevaisuuden ajattelu tuntui haastavalta, erityisesti jos oma tilanne koettiin epävarmana.

Akseli 2 (ammattitutkinto): Ai hitto. Hyvästä tulevaisuudesta. Tulevaisuus.. eihän sitä.. eihän tulevaisuutta ees oo olemassa.

Tulevaisuudesta haaveileminen vaikutti suurelle osalle nuorista haastavalta tehtävältä, osalle jopa erityisen epämurkavalta. Tulevaisuuden sijaan moni haastatelluista nuorista aikuisista keskittyi nykyhetkeen. He ikään kuin elivät laajentuneen nykyisyyden tilassa, jossa koettiin vaikeutta tehdä pitkän tähtäimen suunnitelmia (ks. Nowotny 1994; Leccardi 2014; Kojo 2010). Kaikki tulevaisuusorientaatiot pitivät sisällään laajentuneelle nykyisyydelle ja lyhyelle aikahorisontille leimallista hetkessä elämistä ja tulevaisuuden suunnittelun vaikeutta. Nykyhetkessä elämistä ja päätösten lykkäämistä rajoittivat tai avarsivat nuoren mahdollisuusrakenteet (Roberts 2009), esimerkiksi työ- ja koulutus-tilanne. Tilanne näyttäytyi rajoittavana silloin, kun mahdollisuuksia ei auennut, ja toisaalta unelmoiminen mahdollistui, kun työ- ja koulutus-tilanne parani. Esimerkiksi Pessi, 21 vuotta, valitsi toisena haastatteluvuotena valokuvan pimeästä, synkstä ja tiheästä metsästä edustamaan hänen näkemystään tulevaisuudesta:

Pessi 2 (ammattitutkinto): Niin tulevaisuudesta. Tämmönen aika pimeä metsäpolku.

Haastattelija: Tommonen pimeä metsän kuva. Okei, no avaa vähän että, minkä takia sä valitsit tämän?

Pessi: Kuvastaa mun tunnetilaa vähän sitte, ku mikään ei tapahdu niin, tuntuu vähän paikalla joutamiselta ku, töitä haen koko ajan, ei mitään yhteyttä tuu, ja sama asunnon hankkimisessaka ku ei mitään tuurii tullu. Vuosia hakenu jo.

Pessin kertomassa aika oli hidastunut ja sulautunut nykyhetkeen, ikään kuin pysähtynyt. Kolmantena haastatteluvuotena Pessi kertoo tilanteen kuitenkin muuttuneen nopeasti: ”**et melkein kuukaudessa muuttu kaikki**”. Kol-

mannen vuoden aikana hänet on juuri palkattu palkkatukityöhön ja hän muuttaa ensimmäiseen omaan asuntoonsa. Kun katsomme valokuvaa taaksepäin, hän pohtii seuraavaa:

Pessi 3: Ehkä se on vähän eri merkitys vaan sillä metällä. Se on enemmän semmoinen, että se ei enää kuvaa, et se ei oo enää mulle semmoinen eksymisen paikka, niinku se oli varmaan sillon, ku mä valitsin sen. Niinku tarkoitan sitä, et mä oon vaan siellä metässä, mut mä tiedän vähän, mihin päin mä oon sieltä menossa.

Haastattelija: Nii. Ja mitkä asiat on vaikuttanu siihen, että se ei oo enää se eksymisen paikka?

Pessi: No ehkä, ku sai asioita elämässä eteenpäin.

Kaiken kaikkiaan nuorten suhtautuminen tulevaisuuteen oli paikoin ristiriitaista. Käsitteet menneestä, nykyisyydestä ja tulevaisuudesta vaikuttivat heidän aika- ja toimintahorisontteihinsa (**horizons for action**) (Hodkinson & Sparkes 1997). Oman tilanteen ollessa pysähdyksissä nuoret kokivat tulevaisuuden ajattelun haastavana. Toisaalta osa nuorista lähestyi tulevaisuutta epävarman optimismin kautta. Epävarmuustekijöistä huolimatta useimmat nuoret ajattelivat tulevaisuudestaan varovaisen optimistisesti ja näkivät että edessä on hyviä asioita (vrt. Nikunen & Korvajärvi 2020).

”Et, sais olla iha omissa oloissaan rauhas”: Arvoihin pohjautuva ja perinteisestä poikkeava orientaatio

Arvoihin pohjautuva ja perinteisestä poikkeava orientaatio näyttäytyi vaihtoehtoisena tulevaisuusorientaationa, joka haastoi perinteisiä, lineaarisia siirtymiä. Tutkimusaineiston analyysissa esille nousi joukko nuoria, jotka halu-

sivat haastaa usein vertailukohtana nähtävän normatiivisuuden (ks. Woodman 2009) eläen omiin arvoihin perustuvaa, omannäköistä ja -tahtista – rauhallista elämää. Tässä ryhmässä oli yhtä paljon nuoria miehiä kuin naisia. Elämän mielekkyys ja optimismi oli osa omiin arvoihin pohjautuvaa ja perinteisestä poikkeavaa tulevaisuuden odotusta (vrt. Nikunen & Korvajärvi 2020). Toive omantahtisuudesta ja mahdollisuudesta välttää hektistä elämäntahtia sekä kiirettä määritti näiden nuorten näkemystä hyvästä tulevaisuudesta. Arvoperustaiseen lähestymistapaan liittyi toive mahdollisuudesta mielekkääseen työhön, jossa pystyi ilmentämään omia intohimoja ja päästä toteuttamaan itsensä (ks. Farrugia 2019; Westerback & Rissanen 2020). Näkemyksiin hyvästä tulevaisuudesta liittyi myös ajatuksia elää hyvässä luontosuhteessa ja vaalia kestävästä kehityksestä omilla valinnoilla. Omiin arvoihin nojaavaa tulevaisuutta toivovat nuoret halusivat kulkea pois päin arjen kiireistä ja ulos kiirekulttuurista.

Jouni 3 (ammattitutkinto): No, mitä mä olin piirtämäs niin, iha vaa, mökkimäisemää ja, siinäähä se sit olikki. Siis mul on vieläki se, sama unelma mitä vuos sittenki että, omistaisin oman mökin jossain rannalla ja, siä olis se versta missä sit työskennellä ihan omassa rauhassa. Et se ois se mun oma hyvä tulevaisuus et, sais olla iha omissa oloissaan rauhas eikä tartte arjen kiireisiin sit lähte.

Arvoihin pohjautuvan ja perinteisestä poikkeavan orientaation kautta tulevaisuutta lähestyneet nuoret käsitelivät myös ympäröivään yhteiskuntaan liittyviä ajatuksia, jolloin pehmeät arvot korostuivat. Hyvässä tulevaisuudessa elämää ja muita ihmisiä lähestytään lempeyden ja myötätunnon kautta.

Sini 2 (ammattitutkinto): Mun on tosi vaikee jotenki mieltii ja hahmottaa omaa tulevaisuuttani mutta mää jotenkin mietin sitä tai, ku mä rupeen mieltiin sitä ni, mä rupeen mieltiin sitä jotenkin laajemmin niin-

kun ihmiskunnan kannalta [naurahtaa] ja mä, haluan nähdä mun ja muiden tulevaisuudessa enemmän lempeyttä ja myötätuntoa mikä myös ehkä näkyy noista kuvista.

Mielenrauhan ja tasapainon saavuttaminen, stressittömyys ja henkiset arvot olivat tärkeä osa mielekästä tulevaisuutta. Nuoret hahmottivat elämää kokonaisvaltaisesti ja näkivät että elämässä on muutakin kuin työ. Rauhallisuus piti yllä myös hyvinvointia ja auttoi pääsemään ulos vaikeista ajatuksista ja ahdistuksesta. Arvoihin pohjautuvan ja perinteisestä poikkeavan orientaation ajurina toimi tarve elää omannäköistä elämää, ja tällainen autonomia ja nykyhetkessä eläminen voidaan tulkita elämänhallintakeinona ja tapana ylläpitää omaa toimintakykyä (ks. Kojo 2010).

”Mä edelleen toivoisin saavani jostain työpaikan, tai koulupaikan”: Koronaepidemian moninaiset vaikutukset tulevaisuuden suunnitteluun

Koronapandemiolla on ollut vaihtelevia vaikutuksia nuorten aikuisten jokapäiväiseen elämään ja tulevaisuuden näkymiin. Arjessa nähdään, että koronalla on ollut sekä kielteisiä, että myönteisiä vaikutuksia työmahdollisuuksiin, opintoihin, sosiaalisiin suhteisiin, vuorokausirytmiiin, päihhteiden käyttöön sekä esimerkiksi mielenterveyspalvelujen saavutettavuuteen.

Jenni 3 (oppisopimusopiskelija): Et mulla on itelläni sellanen olo, että vaikka tämä onkin ollu aika tympeää tää koko korona-aika, mut mä oon saanu tosi paljon hyvääkin tästä.

Veikka 3 (uravalmennuksessa): Vuoden alussa mä jäin työttömäksi vähän ennen tota koronabuumii. Sit mun piti toteuttaa se mun unelma, et mä lähen (ulkomaille) reissaamaa. Mun piti olla siellä kolme kuu-

kautta. Hommasin lentoliput ja kämpät sieltä. Sitte justiinsa, kun lentopäivä lähesty, ni rajat meni kiinni ja mä olin sillee, vittun kiva.

Poikkeusajat olivat tehneet tulevaisuuden suunnittelun entistä haastavammaksi osalle nuorista. Tämä näkyi esimerkiksi epävarmuutena, tarpeena muuttaa suunnitelmia ja siirtää ammatillisia haaveita tulevaisuuteen:

Johanna 3 (ammattitutkinto): No täl hetkelmä lähinnä... Mitenköhän tän vois nyt sanoa... Mä edelleen toivoisin saavani jostain työpaikan, tai koulupaikan. Mä mietin jo viime talvena, ennen koronaa, et mä oisin laittanu oman yrityksen pystyyn. Mut sit, tottakai, ku tuli korona, nii sen tajus samantien, et se ei oo järkevää.

Joidenkin nuorten kohdalla tulevaisuuden suunnitelmat eivät olleet edenneet toivotulla tavalla, mikä johti suunnitelmien ainakin hetkelliseen supistumiseen ja toiveiden höllentämiseen. Näissä tilanteissa oli havaittavissa jonkin verran turhautumista ja epävarmuutta tulevan suhteen.

Joni 3 (kaksi ammattitutkintoa / nyt amk-opiskelija): Muistaakseni sanoin silloinkin, että se on toive/unelma siellä... Ei se oo siitä niin muuttunu mihinkään; vieläkin, ihan samalla lailla se unelma on siinä, niinku edelliselläkin kertaa. Nyt vaan löysytetään sen vaatimuksen suhteen, että pitäs olla omia kersoja. Et se ei oo niin vakavaa, jos ei niitä ole. Mutta, kumminkin, edelleen hyvin samanlainen unelma olisi. Tietysti, no... Odotellaan nytten. Tarpeeks monta vuotta kun menee, nii sitte saas nähdä, että mitä mieltä siinä kohtaa on, että rupeeko vaan ketuuttaa pahemman päälle tuo tommonen kuva...

Pääosin nuoret kuitenkin näkivät, että tulevaisuuden suunnittelu jatkui samansuuntaisena. Osalle nuorista korona-aika näyttäytyi keskittymisenä olennaiseen ja hallittavissa olevaan elämänjaksoon. Jukalle tämä merkitsi keskittymistä meneillään oleviin opintoihin ja valmistumiseen:

Jukka 3 (ammattitutkinto): Kyl mä ainakin nään sen, et mä tuun kyllä tekee ilomielin näitä lähihoitajan hommia tulevaisuudessa. Mä oon tykänny näistä todella paljon ja mä oon niin iloinen ittelleni, et mä oon ryhtyny näihin opiskeluihin. Tällä hetkellä mun tavoite on valmistua. Saa nähä, että milloin sekin onnistuu koronan takia. Kyl mä oon ottanu aina askeleen kerrallaan, että koittanu vaan miettii sitä, mikä on ollu olennaisilla sillä hetkellä.

Haastattelija: Eli nää ajatukset hyvästä tulevaisuudesta on aika samansuuntaisia?

Jukka: On, joo. On ne pysyny vielä samana.

Yhteenveto ja pohdinta

Kysymme artikkelissa, millaisia tulevaisuudenkuvia hahmottuu työelämään pyrkivien nuorten aikuisten kohdalla sekä millaisina nuorten toiveet ja odotukset tulevan suhteen näyttäytyvät korona-ajassa. Pureuduimme kontekstuaalisen epäjatkuvuuden jännitteeseen, jossa tarkastelun kohteena on nuorten tulevaisuudenorientaatiot suhteessa vallitsevaan yhteiskunnalliseen kontekstiin.

Nuoret yleensä suunnittelevat elämässä suhteessa niihin kulttuurisiin normeihin ja elämäntilanteisiin, joita sovelletaan siinä yhteiskunnassa, jossa he elävät. Seurantatutkimusaineiston pohjalta hahmotimme kolme erillistä tulevaisuusorientaatiota: urapainotteinen orientaatio, sosiaalisiin suhteisiin perustuva orientaatio sekä arvoihin perustuva, perinteistä poikkeava orientaatio. Tulevaisuudenorien-

taatiot olivat osin risteäviä ja osalla nuorista on yhdistelmätoiveita, joissa kaksi orientaatiota limittyvät toisiinsa. Mieheksi sukupuolensa ilmoittaneet toivat useammin esille menestymiseen ja uraan liittyviä sekä epävarmoja tulevaisuusorientaatioita. Naiset puolestaan yhdistelmätoiveita, joissa uran ja menestyksen rinnalla kulki sosiaalisiin suhteisiin ja oman tahtisuuteen pohjaavia orientaatioita. Nämä perinteiset tulevaisuudenorientaatiot eivät meitä tutkijoina sinänsä yllättäneet, mutta huomiomme kiinnittyi siihen nuorten joukkoon, joilla oli enemmän normeja rikkovia ajatuksia tulevaisuudesta. Nämä nuoret tavoittelevat oman näköistä ja merkityksellistä elämää, mutta kokivat samanaikaisesti yhteiskunnan vaatimukset uuvuttavina (katso myös Helne & Hirvilampi 2021). Tutkimuksen tuloksissa oli viitettä siitä, että nuoret kokevat työ- ja koulutusratkaisuihin keskittyvät odotukset osin pakkotahtisina. Vastareaktionäköisesti aktivointiin ja kiireeseen edetä työllistymisessä on syntynyt odotus rauhallisesta ja tasapainoisesta tulevaisuudesta, jossa asioita voi toteuttaa oman tahtisella ja -näköisellä.

Kontekstuaalisen epäjatkuvuuden tilassa nuorten tulevaisuuden suunnittelu näyttäytyi epävarmana ja yhdistyi aikahorisonttien lyhenemiseen. Yhteiskunnallisessa tilanteessa vaikuttavat epävarmuustekijät ja työelämän odotustilassa eläminen näkyivät nuorten vastauksissa Leccardin (2006; 2014) kuvailemana lyhentyneenä aikaperspektiivinä, jossa tulevaisuuden tarkkaa suunnittelua ei nähdä mielekkäänä ja jossa eletään kiinni hetkessä. Marjaana Kojon (2010) mukaan eläminen laajentuneessa nykyisyydessä voidaan myös nähdä nuorten positiivisena elämäntilanteen keinona. Koska tulevaisuutta on haastava hahmottaa, on helpompaa fokusoida elämään lyhyemmissä periodeissa. Lyhentyneenä aikaperspektiivi näkyi kaikissa tulevaisuusorientaatioissa vahvana teemana ja määrittä keskeisellä tavalla nuorten suhtautumista tulevaan. Päivä kerrallaan -asenne näkyi aineistossamme erityisesti niiden nuorten tulevaisuudennäköyksissä, joilla oli hankaluuksia saada jalansijaa työelämässä (katso myös Määttä

& Westerback 2022). Epävarma työmarkkina-tilanne ja alati muuttuva yhteiskunnallinen ympäristö saattoivat haastaa nuorten tulevaisuuden suunnittelun mahdollisuuksia (ks. Chesters & Cuervo 2019; Isola ym. 2021).

Yhteiskunnan kiihtynyt vauhti ja kiirekulttuuri sulauttaa tulevaisuuden nykyhetkeen. Tämä kehityskulku voi johtaa siihen, että haastavissa elämäntilanteissa elävien nuorten tulevaisuuden suunnittelu vaikeutuu entisestään suhteessa työssä ja koulutuksessa oleviin nuoriin (du Bois-Reymond 2009; Rosa & Scheurman 2009). Jatkuva odotustilassa (vrt Holvas & Vähämäki 2005) eläminen vaikutti tulevaisuudennäkymien kapeutumiseen. Kun yhtälöön lisätään globaalit kriisit, kuten koronapandemia (tai meneillään oleva Ukrainan sota) ja luonnon tilan radikaalinen heikentyminen, olemmeko yllättyneitä, että nykyhetkessä eläminen, tulevaisuuden pohtimisen sijaan, tuntuu rationaaliselta tavalta selviytyä arjesta?

Pandemiatilanne ja poikkeusolot ovat yhtäältä herättäneet nuorissa ristiriitaisia tunteita, turhautumista ja ahdistusta, mutta toisaalta se on myös antanut joillekin mahdollisuuden rauhoittua (Aapola-Kari ym. 2021). Nuorten on ollut vaikea arvioida, onko koronapandemialla kauaskantoisia seurauksia heidän tulevassa elämässään. Jotkut näkevät myös pandemian positiivisia vaikutuksia koko maailmantilanteeseen. (Haikkola & Kauppinen 2020.) Koronatilanteella on ollut vaihtelevia vaikutuksia myös tämän tutkimukseen osallistuneiden nuorten aikuisten jokapäiväiseen elämään ja tulevaisuuden näkymiin. Pääosin on nähtävissä, että tulevaisuuden suunnittelu jatkuu samansuuntaisena. Osalle poikkeusajat ovat tehneet tulevaisuuden suunnittelun entistä haastavammaksi. Toivo tuntuu kuitenkin elävän – tästä mennään yli. Aiemmassa tutkimuksessa nuorten kokemuksissa poikkeusajassa on noussut esille rauhallisen elämäntahdin mielekkäisyys, muutoin haastavissa ja ristiriitaisia tunteita herättävissä olosuhteissa (Aapola-Kari ym. 2021). Koronapandemiatilanne on vaikuttanut nuorten elämässä epävarmuustekijänä, mutta näiden nuorten elämässä

se ei määrittänyt sitä, kuinka he hyvää tulevaisuuttaan tarkastelivat.

Koronapandemian vaikutuksia nuorten tulevaisuusorientaatioihin pohtiessa on hyvä ottaa huomioon, että haastateltujen nuorten elämässä tapahtui paljon myös pandemiasta riippumattomia asioita ja elämänmuutoksia, joilla voi olla yhteys tulevaisuuden näkymiin. Useiden yhtäaikaisten epävarmuustekijöiden ja yhteiskunnallisten muutosten ristipaineessa elämisestä kumpuava tulevaisuuden suunnittelun vaikeus oli nähtävissä nuorten vastauksissa, mutta tästä huolimatta nuoret lähestyivät tulevaisuutta varovaisen optimismin kautta ja luottivat siihen, että asiat järjestyvät.

Lähteet

- Aalto-Setälä, Terhi & Kiviruusu, Olli & Matikka, Anni (2021). Väestön terveys, hyvinvointi ja elinolot. Nuorten kokemaa ahdistuneisuus ja yksinäisyys ovat lisääntyneet merkittävästi korona-aikana. Teoksessa Juha Honkatukia (toim.) Koronaepidemian vaikutukset hyvinvointiin, palveluihin ja talouteen. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos.
- Aapola-Kari, Sinikka & Wrede-Jäntti, Matilda (2017). Perinteisiä toiveita, nykyhetken kiinnittyviä pelkoja – nuoret pohtivat tulevaisuutta. Teoksessa Sami Myllyniemi (toim.) Katse tulevaisuudessa. Nuorisobarometri 2016. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 189. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Valtion nuorisoneuvosto & Nuorisotutkimusverkosto.
- Aapola-Kari, Sinikka, Haikkola, Lotta & Lahtinen Jenni (2021). "Se on saanut ajattelemaan ja pannut stopin elämään" - nuorten ristiriitaiset kokemukset koronapandemian ensimmäisistä kuukausista. Nuorisotutkimusverkosto. Näkökulma 77.
- Ahlroth, Jussi (2021). Suuri osa nuorista kokee tulevan kauhistuttavana – Ongelma on, että meillä ei ole aidosti uudenlaista kuvaa tulevaisuudesta, sanoo aiheesta kirjan kirjoittanut Otto Tähtäpää 26.10.2021. Helsingin Sanomat.
- Andres, Lesley & Wyn, Johanna (2010). The making of a generation: The children of the 1970s in adulthood. Toronto: University of Toronto Press.
- Archer, Margaret S. (2007). Making our Way through the World. Human Reflexivity and Social Mobility. Cambridge: Cambridge University Press.

- Carmo, Renato Miguel & d’Avelar, Maria Madalena (2021). The weight of time and the unemployment experience: Daily life and future prospects. *Current Sociology* 69(5): 742–760.
- Chesters, Jenny (2020). The Disintegrating Education-Work Nexus. Teoksessa Johanna Wyn & Helen Cahill & Dan Woodman & Hernán Cuervo & Carmen Leccardi & Jenny Chesters (Eds). *Youth and the New Adulthood. Generations of Change*. Singapore: Springer.
- Cuervo, Hernán & Wyn, Johanna (2011). Rethinking youth transitions in Australia: A Historical and multidimensional approach. Melbourne: University of Melbourne.
- Cuervo, Hernán & Chesters, Jenny (2019). The [im] possibility of planning a future: how prolonged precarious employment during transitions affects the lives of young Australians. *Labour & Industry* 29(4): 295–312.
- du Bois-Reymond, Manuela (2009). Models of Navigation and Life Management. Teoksessa Andy Furlong (Ed.) *Handbook of Youth and Young Adulthood. New Perspectives and Agendas*. London & New York: Routledge. 31–38.
- Farrugia, David (2019). How youth become workers: Identity, inequality and the post-Fordist self. *Journal of Sociology* 55(4): 1–16.
- Franceschelli, Michaela & Keating, Avril (2018). Imagining the Future in the Neoliberal Era: Young People’s Optimism and Their Faith in Hard Work. *Young* 26(4): 1–17.
- Haikkola, Lotta (2018). Nuoret ja tulevaisuuskuo kyselyissä ja etnografisessa tutkimuksessa. *Nuorisotutkimus* 2/2018.
- Haikkola, Lotta & Kauppinen, Eila (2020). Nuorten korona-ajan yksinäisyys ja näkemykset koronan vaikutuksista tulevaisuuteen. *Näkökulma* 66. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Hakoköngäs, Eemeli & Martikainen, Jari (2021). Visuaaliset menetelmät arkiajatellun tutkimuksessa. Teoksessa Sanna Ryyänen & Anni Rannikko (toim.) *Tutkiva mielikuvitus. Luovat, osallistuvat ja toiminnalliset tutkimusmenetelmät yhteiskuntatieteissä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Heikkilä, Katariina & Nevala, Tuulia & Ahokas, Ira & Hyttinen, Liisa & Ollila, Johanna (2017). *NUORTEN TULEVAISUUSKUVAT 2067. Näkökulma suomalaisen yhteiskunnan kehittämiseksi*. Turku: Tulevaisuuden tutkimuskeskus, Turun yliopisto.
- Helne, Tuula & Hirvilampi, Tuuli (2021) *Puristuksissa? Nuoret ja kestävä hyvinvoinnin ehdot*. Helsinki: Kelan tutkimus.
- Holvas, Jakke & Vähämäki, Jussi (2005). *Odotustila. Pamfletti uudesta työstä*. Helsinki: Teos.
- Hodkinson, Phil, & Sparkes, Andrew C. (1997). Careerism: A sociological theory of career decision making. *British Journal of Sociology of Education*, 18(1): 29–44.
- Isola, Anna-Maria & Virrankari, Lotta & Hiilamo, Heikki (2021). On Social and Psychological Consequences of Prolonged Poverty—A Longitudinal Narrative Study From Finland. *Journal of Social and Political Psychology*, 9(2): 654–670.
- Kojo, Marjaana (2010). Laajentunut nykyisyys: nuorten tulevaisuuteen suuntautuminen työn marginaalisissa. *Nuorisotutkimus* 2/2010.
- Lahtinen, Jenni & Myllyniemi, Sami (2021). Nuorten tyytyväisyys elämään korona-ajan ensimmäisen puolen vuoden aikana. *Näkökulma* 70. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Lahtinen, Jenni & Laine, Riku & Pitkänen, Tuuli (2021). Koronaan liittyvät kokemukset stressaavat nuoria. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Leccardi, Carmen (2006). Redefining the Future: Youthful Biographical Constructions in the 21st Century. *New Directions for Child and Adolescent Development* (113): 37–48.
- Leccardi, Carmen (2014). Young people and the new semantics of the future. *Società Mutamento Politica* 5(10): 41–54.
- Lindstrom Johnson, Sarah & Blum, Robert W. & Cheng, Tina L. (2014). Future orientation: a construct with implications for adolescent health and wellbeing. *Adolescent Med Health* 26(4): 459–468.
- Myllyniemi, Sami (2017). *Katse tulevaisuudessa. Nuorisobarometri 2016*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö, Valtion nuorisoneuvosto & Nuorisotutkimusverkosto.
- Määttä, Mirja & Westerback, Frida (2022). Nuoret aikuiset työmarkkinoilla ja niiden kynnyksellä – elämänsä näkökulma. *Nuorisotutkimus* 3/2022.
- Nikunen, Minna & Korvajärvi, Minna (2020). Being positive, being hopeful, being happy: Young adults reflecting on their future in times of austerity. *European Journal of Cultural Studies* 25(3): 824–842.
- Nowotny, Helga (1994). *Time: the Modern and Post-modern Experience*. Cambridge: Polity Press.
- Parikka, Suvi & Ikonen, Jonna & Koskela, Timo & Marjeta, Noora & Kilpeläinen, Heikki & Pietilä, Arto & Härkänen, Tommi & Lundqvist, Annamari (2021). Koronaepidemia ja sen rajaamistoimien vaikutukset korkeakouluopiskelijoiden arkielämään ja opintoihin. KOTT-tutkimuksen ennakkotuloksia kesällä 2021. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos, verkkojulkaisu: thl.fi/kott. (Viitattu 15.12.2021.)
- Pyöriä, Pasi (toim.) (2017). *Työelämän myytit ja todellisuus*. Helsinki: Gaudeamus.

- Pyöriä, Pasi & Ojala, Satu (2017). Prekaarin palkkatyön yleisyys-liioitellaanko työelämän epävarmuutta? *Sociologia* 53(1): 45–63.
- Randle, Melanie & Eckersley, Richard & Miller, Leonie (2017). Societal and personal concerns, their associations with stress, and the implications for progress and the future. *Futures* 93: 68–79.
- Ristikari, Tiina & Törmäkangas, Liisa & Lappi, Aino & Haapakorva, Pasi & Kiilakoski, Tomi & Merikukka, Marko & Hautakoski, Ari & Pekkarinen, Elina (2016). Suomi nuorten kasvuympäristönä. 25 vuoden seuranta vuonna 1987 Suomessa syntyneistä nuorista aikuisista. Raportti 9/2016. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Roberts, Ken (2009). Opportunity structures then and now. *Journal of Education and Work* 22(5): 355–368.
- Roberts, Ken (2020). Locked down leisure in Britain. *Leisure Studies* 39(5): 617–628.
- Roberts, Louise & Mannay, Dawn & Rees, Alyson & Bayfield, Hannah & Corliss, Cindy & Diaz, Clive & Vaughan, Rachael (2021). 'It's Been a Massive Struggle': Exploring the Experiences of Young People Leaving Care During COVID-19. *Young* 29(49): 81–99.
- Robinson, Laura & Schulz, Jeremy & Ragnedda, Massimo & Heloisa, Pait & Kwon, K. Hazel & Khilnani, Aneka (2021). An unequal pandemic: Vulnerability and Covid-19. *American Behavioral Scientist* 65(12): 1603–1607.
- Rosa, Hartmut & Scheurman, William E. (2009). *High Speed Society. Social Acceleration, Power, and Modernity*. Pennsylvania: The Pennsylvania University Press.
- Rubin, Anita (2000). *Growing up in Social Transition: In Search of a Late-modern Identity*. Turun yliopiston julkaisuja, sarja B, Humaniora osa 234. Turku: Turun yliopisto.
- Seginer, Rachel (2009). *Future orientation: Developmental and ecological perspective*. New York: Springer.
- Sennett, Richard (1998). *The corrosion of character: The personal consequences of work in the new capitalism*. New York: W.W. Norton.
- Silverman, David (2005). *Doing Qualitative Research: A Practical Handbook*. London: Sage.
- Sutela, Elina & Törmäkangas, Liisa & Toikka, Enna & Haapakorva, Pasi & Hautakoski, Ari & Hakovirta, Mia & Rasinkangas, Jarkko & Gissler, Mika & Ristikari, Tiina (2016). Nuorten hyvinvointi ja syrjäytymisen riskitekijät Suomen kuudessa suurimmassa kaupungissa: Helsinki, Espoo, Vantaa, Turku, Tampere ja Oulu. Raportti 5/2016. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Torbenfeldt Bengtsson, Tea & Blackman, Shane & King, Hannah & Ostergaard, Jeanette (2021). Introduction to Special Issue. Distancing, Disease and Distress: The Young and COVID-19: Exploring Young People's Experience of Inequalities and Their Resourcefulness During the Pandemic. *Young* 29(4): 325–330.
- Valtion nuorisoneuvosto (2020). Kansalaispulssi 1–8/2020: Yhdistelmäaineisto 15–29-vuotiaista nuorista <https://valtioneuvosto.fi/tietoa-koronaviruksesta/kansalaispulssi> (Viitattu 13.2.2022.)
- Vehkalahti, Kaisa & Armila, Päivi & Sivenius, Ari (2021). Emerging Adulthood in the Time of Pandemic: The COVID-19 Crisis in the Lives of Rural Young Adults in Finland. *Young* 29(4): 399–416.
- Westerback, Frida & Rissanen, Hanna (2020). Prekaarit työmarkkinat ja nuorten aikuisten strategiat luovia työkeskeisen yhteiskunnan normien puristuksessa. Teoksessa Mirja Määttä & Anne-Mari Souto (toim.) *Tutkittu ja tulkittu Ohjaamo. Nuorten ohjaus ja palvelut integraatiopyörteessä. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja* 226. Helsinki: Nuorisotutkimusseura. 120–145.
- Woodman, Dan (2020). *Social Change and Generation*. Teoksessa Johanna Wyn & Helen Cahill & Dan Woodman & Hernán Cuervo & Carmen Leccardi & Jenny Chesters (Eds) *Youth and the New Adulthood. Generations of Change*. Singapore: Springer.
- Ågren, Susanna (2019). Työkeskeinen ajattelu ajaa osan nuorista yhteiskunnan ulkopuolelle. Alusta! New Social Research at Tampere University. <https://alusta.uta.fi/2019/08/13/tyokeskeinen-ajattelu-ajaa-osan-nuorista-yhteiskunnan-ulkopuolelle/> (Viitattu 12.11.2021.)
- Ågren, Susanna (2021). Exploring vocational education students' visions of a successful transition to working life from the perspective of societal belonging. *Journal of Applied Youth Studies*.

Armila Päivi

YTT, työskentelee sosiologian yliopistonlehtorina ja nuorisotutkijana Itä-Suomen yliopistossa ja kasvatussosiologian dosenttina Tampereen yliopistossa.

Groundstroem Henrik

Laillistettu psykologi, Östersund, Sweden; Nuorisotieteiden tutkimusassistentti, Faculty of Education and Welfare Studies, Åbo Akademi University, Vaasa, Finland.

Haikkola Lotta

VTT, toimii akatemiatutkijana Nuorisotutkimusverkostossa. Hän tutkii nuoria muuttuvilla työmarkkinoilla ja keskittyy erityisesti logistiikkatyöhön ja ravintola-alan työntekijöihin. Lisäksi hän on tutkinut nuorten palveluita ja aktivointipolitiikkaa.

Haverinen Ville-Samuli

YTM, työskentelee Itä-Suomen yliopistolla yhteiskuntatieteiden laitoksella projektitutkijana Suomen Akatemian rahoittamassa Luokkaistuva digiyhteiskunta: Nuorten eriarvoistuvat elämät sosioteknologisissa imperatiiveissa ja kuvitelmissä (DEQUAL) -tutkimushankkeessa.

Helve Otto

Lastenlääkäri, lasten infektiolääkäri ja terveydenhuollon erikoislääkäri. Terveysturvaajat-osaston johtaja THL:ssa. Vastaa THL:n koronatoimista. Helve on johtanut useita lasten infektioauteja ja immuunipuolustusta käsitteleviä tutkimushankkeita.

Hemberg Jessica

TtT, PHN, RN, apulaisprofessori, vanhempi yliopistolehtori, Department of Caring Sciences, Faculty of Education and Welfare Studies, Åbo Akademi University, Vaasa, Finland. Terveystieteiden didaktiikan opettajien pedagogisten opintojen aihejohtaja ja vastaa sosiaali- ja terveydenhuollon johtamisesta. Johtaa muun muassa nuorten ja aikuisten yksinäisyyttä ja hyvinvointia käsittelevää tutkimusprojektia sekä moniammatillista yhteistyötä koulukontekstissa tutkevaa projektia, joka käsittelee lasten ja nuorten terveyttä edistävää oppilas- ja opiskelijahuoltoa. ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0829-8249>

Hirschovits-Gerz Tanja

YTT, sosiaalipsykologi, sairaanhoitaja, tuotekehittäjä. Työskentelee valtakunnallisen Yhdessä aikuisuuteen Elämässä Eteenpäin (YEE)-hankkeen projektipäällikkönä (-5/2023) Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksella. Tutkimuksen ja kehittämisen kohteena ovat nuoret, osallisuus ja kokemusasiantuntijuus, riippuvuus ja mielen-terveys sekä sote-palvelujärjestelmä.

Holm Noora

HTM, suunnittelija, THL, Väestöterveysyksikkö, Asiantuntija väestötutkimusten toteutukseen, hallintaan ja tutkimuskäyttöön liittyvissä tehtävissä. Tutkii myös korkeakouluopiskelijoiden kokonaisistumista, liikkumista sekä ravitsemusta.

Hyvärinen Anni

VTM, työskentelee erikoissuunnittelijana ja Tasa-arvotiedon keskus -tietopalvelun kehittäjänä THL:n yhdenvertaisuusyksikössä.

Ikonen Jonna

FM, Tilastotutkija, THL, Väestöterveysyksikkö, Tilastolliset analyysit, aineistojen käsittely, väestötutkimusten tiedonkeruu aikuiväestön osalta. Muu tämän julkaisun kannalta relevantti tieto: Tein artikkeliin tilastoanalyysit ja niihin liittyvät kirjoitustyöt.

Ikävalko Elina

FT, työskentelee Vammaisten lasten ja nuorten tukisäätiössä erikoistutkijana. Hän on lisäksi mukana kahdessa tutkimusryhmässä HY:n kasvatustieteellisessä tiedekunnassa ja ohjaa väitöskirjoja. Ikävalko on tutkinut tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämistä eri koulutusasteilla, nuorille aikuisille suunnattuja tukijärjestelmiä sekä kuntoutukseen pääsyä.

Junttila Niina

KT, kasvatustieteiden dosentti, kasvatustieteiden professori; kasvatustieteen professori; opetusneuvos Turun yliopisto, Opettajankoulutuslaitos ja Sote-Akatemia; Jyväskylän yliopisto, Opettajankoulutuslaitos; Opetushallitus, Yleissivistävän koulutuksen ja varhaiskasvatuksen yksikkö. Tutkimusaiheina yksinäisyys, ostrakismi, sosiaaliset suhteet, hyvinvointi ja oppiminen.

Kauppinen Eila

FT, KTM, työskentelee tutkijatohtorina Nuorisotutkimusseurassa. Tutkimukseni keskittyy nuorisotyöhön kahdessa OKM:n asettamassa nuorisotalon osaamiskeskuksessa. Johdan myös nuorten vapaa-aikaa korona-ajan kaupungeissa käsittelevää Nuorten paikkataju ja huolet-hanketta ja osallistun Nuorisotutkimusseuran tutkimushankkeeseen nuorten kokemuksista korona-aikana.

Klemetti Reija

FT, kansanterveystieteen dosentti (Helsingin yliopisto), tutkimuspäällikkö, Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos, Hyvinvointivaikuttajatoimisto, tutkimusintresseinä seksuaali- ja lisääntymisterveys ja palvelut, erityisesti äitiyshuolto,

hedelmällisyys ja syntyvyys sekä niin nuorten kuin vauvaperheidenkin terveys, hyvinvointi ja palvelujen käyttö, saatavuus ja riittävyys.

Korjonen-Kuusipuro Kristiina

FT, kulttuuriantropologian dosentti Jyväskylän yliopistossa, työskentelee projektitutkijana Nuorisotalon tutkimus- ja kehittämiskeskus Juveniassa, Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulussa (XAMK). Hänen tutkimusteemojaan ovat ihmisten paikka- ja teknologiasuhteet, kuulumisen tunne sekä tunteet kulttuurisena ilmiönä. Hän on tutkinut myös ikääntyvien kokemuksia digitaalisessa yhteiskunnassa. ORCID ID: <https://orcid.org/000-0002-8528-0237>

Korkiamäki Riikka

YTT, toimii sosiaalityön professorina Tampereen yliopiston Porin yksikössä. Hän on tutkinut nuoria ja nuoruutta yhteisöjen ja yhteisöllisyyden, erityisesti ikätoverisuhteiden, ystävyysyden, solidariteetin sekä sosiaalisten tukiverkoston näkökulmista erilaisissa institutionaalisissa konteksteissa.

Korzina Yulia

Terveystieteiden tohtorikoulutettava. Tutkimusintressejä ovat nuoret ja yksinäisyys. Department of Caring Sciences, Faculty of Education and Welfare Studies, Åbo Akademi University, Vaasa, Finland. ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9307-7637>

Lahtinen Jenni

VTM, väitöskirjatutkija Itä-Suomen yliopistossa yhteiskuntatieteiden laitoksella. Väitöstyö käsittelee ammattiin opiskelevien nuorten hyvinvointia toimintavalmiusajattelun ja ekologisen kestävyysnäkökulmasta. Lahtinen on tutkinut myös nuorten arkea, kokemuksia ja hyvinvointia korona-aikana.

Laine Riku

VTM, väitöskirjatutkija, yhteiskuntatieteiden keskus, Helsingin yliopisto. Tutkii vapautuneiden vankien elämää rekisteriaineistolla. Hänen aiemmat tutkimuksensa ovat koskeneet nuorten ilmastoasenteita, päihdehoidon asiakkaita ja algoritmista päätöksentekoa.

Laine Sofia

VTT, dos., työskentelee Nuorisotutkimusseuran tutkimusprofessorina Nuorisotutkimusverkostossa. Johtaa tutkimusta, taidetta ja journalismia yhdistävää sateenvarjohaketta *Nuorten paikkataju ja huolet* (2020–2023), jossa on keskiössä nuorten julkiseen ja puolijulkiseen tilaan sijoittuvan vapaa-ajan moninaisuus koronapandemian ajassa sekä sen suhde jalkautuvaan nuorisotyöhön.

Leemann Lars

licentiatus philosophiae, tutkija, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Yhdenvertaisuusyksikkö (Hyvinvointivaikuttajat -osasto, Osallisuuden tutkimus ja edistäminen -tiimi). Keskeiset tutkimusintereissään ovat osallisuus, eriarvoisuus, hyvinvointi ja väestötutkimus.

Lehtonen Jukka

VTT, kasvatussociologian dos. Työskentelee vanhempana tutkijana Helsingin yliopistossa, yliopistotutkijana Oulun yliopistossa ja tutkimuspäällikkönä Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksessa. Hän on tutkinut viimeisen 30 vuoden aikana erityisesti sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaisuutta koulun ja työelämän konteksteissa ja nuorten näkökulmasta.

Luopa Pauliina

VTM, työskentelee tutkijana Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksella, Hyvinvointivaikuttajat-osastolla, Tiedolla johtaminen ja vertaiskehittäminen -yksikössä. Työhön kuuluvat laajasti Kouluterveyskyselyn tiedonkeruuseen ja raportointiin, erityisesti aineistojen hallintaan liittyvät tehtävät. Tutkinut kouluikäisten ja sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvien nuorten hyvinvointia Kouluterveyskyselyn aineistoilla.

Majlander Satu

TtM, kättilö (AMK), tohtoriopiskelija (Tampereen yliopisto). Työskentelee kehittämisspällikkönä Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksessa, Hyvinvointivaikuttajat -osaston Yhdenvertaisuus-yksikössä. Tutkimus- ja työtehtävät liittyvät yhdenvertaisuuden edistämiseen, syrjinnän seurannan, perus- ja ihmisoikeuksien sekä väestöryhmittäisen tiedon tuotantoon. Kuuluu Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen sateenkaariverkoston perustajajäseniin.

Maunu Antti

VTT, sosiologian dosentti (TY), työnohjaaja (STOry). Työskentelee itsenäisenä tutkijana, työnohjaaja ja konsulttina. Maunun tutkimustyö keskittyy yhteiskuntaan kiinnittymiseen, kasvuun, oppimiseen ja hyvinvointiin. Hän on tutkinut ammatillista koulutusta, hyvinvoinnin edistämistä sekä nuorisotyötä. Tutkimustyön pohjalta Maunu työskentelee palveluiden ja organisaatioiden arjen parantamiseksi.

Nenonen Tellervo

VTM, väitöskirjatutkija Helsingin yliopisto, Valtiotieteellinen tiedekunta. Vieraileva tutkija Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Hyvinvointivaikuttajat -osasto, Yhdenvertaisuus -yksikkö. Laatii väitöskirjaa kulttuuriharrastusten yhteydestä terveyteen, hyvinvointiin ja elinikään. Pitkä tutkijankokemus aiheista: nuorten hyvinvointi, perusoikeudet, vaikeasti työllistyvät työikäiset, lähisuhdeväkiä.

Nyman-Kurkiala Pia

YTT, sosiologian apulaisprofessori, yhteiskuntatieteiden tutkija, nuorisotieteiden ainejohtaja, Faculty of Education and Welfare Studies, Åbo Akademi University, Vaasa, Finland. Åbo Akademin projektipäällikkö opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnoimassa Nuorisotyö kouluissa ja oppilaitoksissa (NUOSKA) osamiskeskuksessa. Johtaa useita tutkimushankkeita esim. seuraavista aiheista: vähemmistönuorten etninen identiteetti, nuorten yksinäisyys ja hyvinvointi sekä moniammatillinen yhteistyö koulukontekstissa lasten ja nuorten terveyttä edistävän opiskelijahuollon osalta.

Nyström Lisbet

PhD, RN, hoitotieteiden apulaisprofessori (emerita), Department of Caring Sciences, Faculty of Education and Welfare Studies, Åbo Akademi University, Vaasa, Finland.

Oinonen Eriikka

YTT, dosentti (sosiologia) toimii yliopiston-lehtorina ja yhteiskuntatutkimuksen yksikön päällikkönä Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteiden tiedekunnassa. Tutkimuksen pokkileikkaavia teemoja ovat elämäntyyli ja siirtymät, hyvinvointi sekä arkielämä. C. Wright Millsin hengessä hän on kiinnostunut yksityisten 'ongelmien' (private troubles) ja julkisten kysymysten (public issues) suhteista. Meneillään olevassa Korona nuorten sukupolvikoekemuksena? -hankkeessa tarkastellaan covid-19-pandemian välittömiä ja mahdollisia pitkän aikavälin vaikutuksia vuosien 2020–21 aikana korkeakouluopintojaan päättävien nuorten aikuisten elämään.

Parikka Suvi

VTM, kehittämisspäällikkö, Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos, Väestöterveysyksikkö. Väestön terveyden ja hyvinvoinnin sekä niihin liittyvän eriarvoisuuden seuranta ja tutkimus. orkeakouluopiskelijoiden terveys- ja hyvinvointitutkimuksen (KOTT 2021) vastuututkija.

Pitkänen Tuuli

FT, VTL, dos., toimii Nuorisotutkimusseurassa tutkimuspäällikkönä. Hänellä on pitkäaikaista kokemusta päihdehoidon, mielenterveysongelmien ja psykososiaalisen toimintakyvyn tutkimisesta ja muutosten arvioimisesta.

Rissanen Hanna

VTM, sosiologi, laillistettu sosiaalityöntekijä.

Saarikallio-Torp Miia

KTM, toimii erikoistutkijana Kelan tutkimusyksikössä. Hänen tutkimuksensa ovat käsitelleet laaja-alaisesti lasten ja perheiden hyvinvointia ja perhepolitiikkaa, kuten huostaanotettujen

lasten vanhempien hyvinvointia, sukupuolten tasa-arvoa perhevapaissa sekä lasten vuoroasumista vanhempien eron jälkeen pääosin kysely- ja rekisteriaineistojen avulla.

Sihvonen Ella

VTT, toimii erikoistutkijana Kelan tutkimusyksikössä. Hänen Helsingin yliopistoon sosiologian oppiaineeseen vuonna 2020 valmistunut väitöskirjansa käsitteli vanhemmuuden tukemista osana suomalaista perhepolitiikkaa. Sihvonen on mukana Kelan tutkimusyksikössä pääasiassa lapsiin, nuoriin ja perheisiin liittyvisissä tutkimushankkeissa.

Sundqvist Amanda

Terveystieteiden tohtorikoulutettava. Åbo Akademi University, Faculty of Education and Welfare Studies, Department of Caring Sciences, Vaasa. Tutkimusintressejä ovat nuoret, nuoret aikuiset ja yksinäisyys. ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7204-4895>

Säres-Jäske Laura

FT, toimii Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksella erikoistutkijana Yhdenvertaisuus ja sukupuolten tasa-arvo -tiimissä ja Reilu ruokamuros (JUST FOOD) -hankkeessa (STN). Hänen tutkimusaiheensa käsittelevät eriarvoisuutta, syrjintää, väestöryhmittäisiä terveys- ja elintapajärjestelmien sekä ruokavalion terveellisyttä ja ympäristöystävällisyyttä.

Teräsaho Mia

VTM, toimii kehittämisspäällikkönä Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen Yhdenvertaisuusyksikössä. Teräsahon tutkimusintressejä ovat sukupuolten tasa-arvo ja yhdenvertaisuus koulutuksessa ja nuorten elämässä, työelämässä ja työpaikoilla sekä päätöksenteossa ja mediassa. THL:n tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyöryhmän asiantuntija ja sateenkaariverkoston perustajajäseniä.

Tuuva-Hongisto Sari

FT, Tutkimuspäällikkö, Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu, Nuorisoalan tutkimus- ja kehittämiskeskus Juvenia. Osahankkeen johtaja Suomen akatemian rahoittamassa tutkimushankkeessa DEQUAL – Luokkaistuva digiyhteiskunta: Nuorten eriarvoistuvat elämät sosioteknologisissa imperatiiveissa ja kuvitelmissa (2020-2024).

Utriainen Siiri

Sh, TtM, TtT-opiskelija (UEF), tutkija, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Erityispalvelutyksikkö, lastensuojelun osaamiskeskittymä. Tutkimusintressinä sijaishuolto, lastensuojelu ja yleisesti lasten ja lapsiperheiden hyvinvointi. Tutkii koulukoteihin sijoitettujen nuorten kokemuksia rajoitustoimenpiteistä ja alle kouluikäisten lasten mediakäyttäytymistä ja neurologisten terveydenhoitajien roolia vanhempien ohjauksessa siihen liittyen.

Valkendorff Tiina

VTT, KM, toimii yliopistonlehtorina Helsingin yliopiston valtiotieteellisessä tiedekunnassa. Hänen tutkimusteemansa kohdentuvat sosiaali- ja terveysalaan, lapsiin ja nuoriin sekä koulutukseen ja opetukseen.

Vihtari Johanna

HTM, työskentelee projektisuunnittelijana Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen Yhdenvertaisuus ja sukupuolten tasa-arvo tiimissä. Tehtävissä painottuvat yhdenvertaisuuden ja sukupuolten tasa-arvon edistäminen viranomaistoiminnassa ja palvelujen kehittämisessä haavoittuvien ihmisryhmien näkökulmasta.

Virrankari Lotta

VTM, työskentelee tutkijana Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen Yhdenvertaisuusyksikössä. Virrankarin tutkimusaloina ovat osallisuus, köyhyys ja eriarvoisuus. Tällä hetkellä tutkimus painottuu osallisuuden ja väkivallan välisiin suhteisiin.

Yliruka Laura

VTT, sosiaalityön käytäntötutkimuksen dosentti (UEF), Yliruka toimii Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksella kehittämispäällikkönä vastuualueenaan lastensuojelun kehittämistehävät.

Östman Lillemor

TtT, kehitysohjaaja, lasten ja nuorten terveys ja oppiminen. Childcare and Education Department, Luleå Municipality, Luleå, Sweden. Kuuluu myös lasten oikeuksien kehitysryhmään, Luleå Municipality, Luleå, Sweden. Tutkimusintressejä ovat lasten oikeudet sekä lasten ja nuorten hyvinvointi, yksinäisyys, osallistuminen, pandemian jälkeinen terveys, stressi ja motivaatio. ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4796-9559>

Weckroth Niina

Sosionomi (AMK), Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Valtion palvelut -osasto, Erityispalvelutyksikkö. Työskentelee projektikoordinaattorina Yhdessä aikuisuuteen – Elämässä Eteenpäin (YEE) -hankkeessa. Aiemmin hän on työskennellyt muun muassa lastensuojelun tutkimuksen ja kehittämisen parissa.

Westerback Frida

VTM, laillistettu sosiaalityöntekijä, sosiaaliteiden väitöskirjatutkija, Helsingin yliopisto. Hänen tutkimuksensa tarkastelee nuorten aikuisten subjektiivista hyvinvointia, työelämäpolkuja sekä ammattilaisilta saatua tukea.

Westlund Onni

Sosionomi (AMK), työskentelee valtakunnallisessa lastensuojelun kehittämissyhteisö Pesäpuu ry:ssä kehittämispäällikkönä. Työssään hän on keskittynyt lastensuojeluun liittyvään kehittämisen- ja vaikuttamistyöhön yhdessä lastensuojelun sijaishuollossa asuvien ja asuneiden nuorten kanssa.

Poikkeuksellinen nuoruus korona-aikaan – Nuorten elinolot -vuosikirja 2022

käsittelee Covid-19-pandemian heijastumista nuorten ihmis- ja vuorovaikutussuhteisiin, elämänkulkuun, yhteisöihin ja instituutioihin koronapandemian aikana. Kirja osallistuu keskusteluun siitä, miten väestön terveysturvallisuuden ja terveydenhuollon kantokyvyn turvaamiseksi asetetut koronasulut, kokoontumisrajoitukset ja lähikontaktien sääntely ilmenivät nuorten muuttuneina elinoloina, sosiaalisten suhteiden muutoksina ja osallisuuden kokemuksina.

Julkaisu koostuu tutkimuksista, joissa korona-ajan poikkeuksellisia olosuhteita ja ilmiötä käsiteltiin nuoria ja nuoruutta määrittävänä sukupolvikokemuksena, joka ilmenee nuorten muuttuvina ja kapeutuvina, mutta toisaalta myös laajentuvina yhteisinä, sosiaalisina suhteina ja vuorovaikutuksen mahdollisuuksina; kollektiivisina muistoina poikkeuksellisesta lapsuudesta ja nuoruudesta; nuorten digitalisoituvana arkena, tiloina ja toimintaympäristöinä; koulunkäynnin, vapaa-ajan, opiskelun ja työelämän muuttuvina käytäntöinä sekä sumeina tulevaisuuden sekä osallisuuden ja osattomuuden näkyminä.

Vuosikirjan viidessätoista tutkimusartikkelissa korona-aikaa tutkitaan eri ikä- ja elämänvaihetta elävien nuorten näkökulmista. Lisäksi kolme nuorta kirjoittaa itse ajatuksistaan ja tuntemuksistaan korona-ajalta. Kirjan aluksi taustoitetaan koronan vaikutuksia nuorten terveyteen ja hyvinvointiin viimeisimpien tilastoaineistojen valossa. Tilasto-osassa käy läpi epidemian vaiheet tartuntamäärineen, kuolemineen ja rokotuksineen ja valottaa lasten ja nuorten palvelujen ja sosiaalietuuksien kehitystä rekisteri- ja tilastoaineistojen perusteella. Monet tilastojärjestelmät tekivät korona-aikana digiloikan, ja tietoja alettiin julkaisemaan kuukausittain, viikoittain tai jopa päivittäin.

Kirjan ensimmäisessä luvussa *Nuorten omannäköinen elämä ja korona* kuvataan nuorten korona-ajan kokemuksia koronan 'shokki-vaiheesta' keväältä 2020 nuorilta kerättyssä kirjoitusaineistossa. Ensimmäisen koronavuoden syksynä haastateltiin puolestaan alakouluikäisiä lapsia kysymällä heidän ajatuksiaan ja tuntemuksiaan etä- ja lähikoulusta, vanhempien etätyöstä ja lasten läheissuhteista. Yli 15-vuotiaiden nuorten elämäntytyväisyyttä pystyttiin mittaamaan sekä ennen että jälkeen koronan puhkeamisen, ja tulokset ensin vahvistavat, mutta tarkemmin tarkasteltuna kumoavat suoraviivaisen oletuksen korona-ajan kielteisistä vaikutuksista.

Luvussa *Nuoret korona-ajan oppimisympäristöissä* avataan nuorten ajatuksia oppilaitosten sulkemisista ja opiskelijoiden etäopetukseen siirtymisestä. Luvun aloittaa seikkaperäinen kansainvälinen kirjallisuuskatsaus opetus- ja opiskelukäytäntöjen muutoksista korona-aikana. Sekä kirjallisuuskatsaus että vuosikirjan empiiriset tutkimukset osoittavat, että opiskelijat kokivat etäopetusjärjestelyt yhtäältä myönteisinä, omaa opiskelua tukevinä, toisaalta opiskelua hankaloittavina. Olennaista on opettajan toiminta etäopintojen jäsentäjänä ja opiskelijan oppimisen kannattelijana. Digitaaliset oppimisympäristöt avaavat siten uusia mahdollisuuksia, mutta digitaalinen arki ei palaudu tietotekniisiin valmiuksiin, vaan nuorten opiskelijoiden toimijuuteen oppijana ja opiskelijana. Ollakseen oppilaiden hyvinvointia edistävä, on kiinnitettävä huomiota etäopiskelun toteutukseen opiskelijan toimijuutta ja osallisuutta vahvistavalla tavalla.

Osallisuuden kokemus korona-aikana luvussa tarkastellaan nuorten osallisuuden kokemuksia ja koettua yksinäisyyttä ja psyykkistä kuormittuneisuutta laajojen kyselyaineistojen pohjalta. Korona-aikana osallisuus näyttää polarisoituneen ja tyttöjen osallisuuden kokemus heikentyneen. Vaikka korona-aikana kaikkien

nuorten tyytyväisyys elämään laski, elämän-tyytyväisyys heikkeni erityisesti sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvilla nuorilla. Korkeakouluopiskelijoista puolestaan joka neljäs koki itsensä yksinäiseksi joko melko usein tai jatkuvasti, ja naisten kokemukset olivat miesten kokemuksia toistuvampia. Yksinäisyyden kokemus oli yhteydessä psyykkiseen kuormittuneisuuteen. Korkeakouluopiskelijoiden sosiaalisten suhteiden solmiminen vaikeutui, ja he joutuivat tietoisesti pohtimaan, ketä, miten ja missä halusivat tavata muita ihmisiä. Keskeistä on punninta siitä, ketkä ovat nuorelle tärkeitä, läheisiä ihmisiä. Tutkimukset osoittavat, että nuorten osallisuuden kokemuksen heiketessä, yhteenkuuluvuus ja luottamus toisiin ihmisiin vähenee.

Luvussa *Katastrofajasta yhdessä eteenpäin* poikkeuksellista, oudoksikin nimitettyä koronavuotta tutkitaan niiden nuorten näkökulmasta, jotka olivat ikätovereitaan haavoittuvammasa asemassa jo ennen pandemian puhkeamista. Luvussa äänen saavat lastensuojelulaitoksista itsenäistyvät nuoret, nuoret mielenterveystoipujat sekä nuoret, jotka etsivät itselleen sopivaa polkua työelämään tai koulutukseen. Korona-aika näyttäytyi heille kriisiaikana, joka vaikutti heikentävästi turvallisuuden tunteeseen, selviytymiseen, siirtymävaiheisiin ja tuen saantiin. Samalla nuoret toivoivat, että valtaväestö pystyisi omien koronakokemustensa kautta paremmin samaistumaan heihin, jotka olivat jo ennen pandemiaa joutuneet sopeutumaan monenlaiseen epävarmuuteen, liikkumisrajoituksiin ja eristyneeseen elämään kotona. Tulevaisuus näyttäytyi epävarmana.

Nuoret kuvaavat kolmessa, itse kirjoittamassaan näkökulmakirjoituksessa korona-aikaa aistien, tunteiden, pettymysten ja turhaumien, mutta myös empatian ja kiittollisuuden kautta. Korona-aika ei tarkoittanut nuorille yksinomaan pakkoja ja rajoituksia, vaan vapautta luopua kiireestä, suorittamisesta ja tehokkuudesta.

Järjestyksessä 14. vuosikirjan on toimittanut Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) yhteistyössä Nuorisotutkimusverkoston (NTV) ja Valtion nuorisoneuvoston kanssa. Laajasti luettu vuosikirja tarjoaa tuoretta tietoa päättäjille, ammattilaisille, tutkijoille sekä nuorten asioista kiinnostuneille.

SAMMANFATTNING

En ovanlig ungdom under coronatiden – Ungas levnadsförhållanden årsbok 2022.

Årsboken *Poikkeuksellinen nuoruus korona-aikaan – Nuorten elinolot 2022* (En ovanlig ungdom under coronatiden – Ungas levnadsförhållanden 2022) behandlar hur covid-19-pandemin återspeglades i de ungas personliga relationer och interaktioner, levnadslopp, gemenskaper och institutioner under coronapandemin. Boken deltar i diskussionen om hur nedstängningarna, begränsningarna av sammankomster och regleringen av närkontakter som infördes för att trygga befolkningens hälsosäkerhet och hälso- och sjukvårdens bärkraft tog sig uttryck i förändrade levnadsförhållanden och sociala relationer och upplevelserna av delaktighet hos unga.

Publikationen består av undersökningar där de exceptionella förhållandena och fenomenen under coronatiden behandlas som en generationsupplevelse som definierar de unga och ungdomen och som visar sig i de ungas förändrade och krympande, men också utvidgade gemenskaper, sociala relationer och möjligheter till interaktion; kollektiva minnen av den exceptionella barndomen och ungdomen; de ungas digitala vardag, utrymmen och verksamhetsmiljöer; en förändrad praxis för skolgång, fritid, studier och arbetsliv samt otydliga framtidsutsikter samt känslan av delaktighet och utanförskap.

I årsbokens femton forskningsartiklar undersöks coronatiden för unga i olika åldrar och livsfaser. En av artiklarna är på svenska. Dessutom skriver tre unga själva om sina tankar och känslor under coronatiden. I början av boken ges en bakgrund till coronatidens inverkan på de ungas hälsa och välfärd utifrån det senaste statistikmaterialet. Statistikdelen går igenom epidemins faser med antalet smittade, dödsfall och vaccinationer och belyser utvecklingen av använda tjänster och beviljade sociala förmåner

för barn och unga utifrån register- och statistikmaterial. Många statistiksystem gjorde ett digitalt språng under coronatiden och man började publicera uppgifter varje månad, vecka eller till och med varje dag.

I bokens första kapitel *Nuorten omannäköinen elämä ja korona* (De ungas eget liv och corona) beskrivs de ungas erfarenheter av coronapandemins ”chockfas” i skrivmaterialet som samlades in från unga våren 2020. Under hösten det första coronaåret intervjuade man barn i grundskoleåldern genom att fråga dem om deras tankar och känslor om skolgången på distans och fysiskt på plats, föräldrarnas distansarbete och barnens nära relationer. Tillfredsställelsen med livet bland ungdomar över 15 år mättes både före och efter att coronapandemin bröt ut. Först stärker resultaten det direkta antagandet om coronatidens negativa effekter, men en närmare granskning vederlägger antagandet.

I kapitlet *Nuoret korona-ajan oppimisympäristössä* (De unga i lärmiljöer under coronatiden) beskrivs de ungas tankar om att stänga läroanstalter och övergå till distansundervisning för studerande. Kapitlet inleds med en ingående internationell litteraturöversikt över förändringarna i undervisnings- och studiepraxisen under coronatiden. Både litteraturöversikten och de empiriska undersökningarna i årsboken visar att de studerande upplevde att distansundervisningsarrangemangen å ena sidan var positiva och fungerade som ett stöd för de egna studierna, å andra sidan försvårade studierna. Det väsentliga är att läraren strukturerar distansstudierna och stöder den studerandes inläring. Digitala inlärmingsmiljöer öppnar således nya möjligheter, men den digitala vardagen upptas inte av datatekniska färdigheter, utan av de ungas studerandes aktörskap som elever och studerande. För att distansstudier ska främja elevernas välfärd måste man fästa uppmärksamhet vid

genomförandet på ett sätt som stärker den studerandes aktörskap och delaktighet.

I kapitlet *Osallisuuden kokemus korona-aikana* (Upplevelsen av delaktighet under coronatiden) granskas de ungas upplevelser av delaktighet och upplevda ensamhet och psykiska belastning utifrån omfattande enkätmaterial. Under coronatiden verkar delaktigheten ha polariserats och flickornas upplevelse av delaktighet ha försämrats. Även om alla ungas tillfredsställelse med livet minskade under coronatiden, försämrades den särskilt bland unga som hör till könsminoriteter och sexuella minoriteter. En fjärdedel av de högskolestuderande kände sig ensamma antingen ganska ofta eller hela tiden, och kvinnor mer ofta än män. Känslan av ensamhet hade samband med psykisk belastning. Det blev svårare för högskolestuderande att knyta sociala kontakter och de var tvungna att medvetet fundera över hur och var de ville träffa andra människor och vilka de ville träffa. Det är viktigt att begrunda vilka som är viktiga, närstående personer för de unga. Undersökningar visar att samhörigheten och förtroendet för andra människor minskar när de ungas upplevelse av delaktighet försämras.

I kapitlet *Katastrofi ajasta yhdessä eteenpäin* (Från katastroftiden mot framtiden med gemensamma krafter) undersöks det exceptionella, rentav konstiga coronaåret för de unga som redan innan pandemins utbrott befann sig i en mer sårbar ställning än sina jämnåriga. I kapitlet får vi höra röster från unga som blir självständiga från barnskyddsinstitutionerna, unga som återhämtar sig från psykisk ohälsa samt unga som söker en lämplig väg in i arbetslivet eller till utbildning. För dem inföll coronatiden under en krisperiod som försämrade trygghetskänslan, förmågan att klara sig, övergångsfaserna och tillgången till stöd. Samtidigt önskade de unga att majoritetsbefolkningen genom sina egna coronaerfarenheter bättre skulle kunna identifiera sig med dem som redan före pandemin hade varit tvungna att anpassa sig till olika former av osäkerhet, rörelsebegränsningar och ett isolerat liv hemma. Framtiden visade sig vara osäker.

I tre perspektivtexter skrivna av de unga själva beskriver de coronatiden genom sinnen, känslor, besvikelser och frustrationer, men också genom empati och tacksamhet. Coronatiden innebar inte enbart tvång och begränsningar för de unga, utan frihet att avstå från stress, prestation och effektivitet.

Årsboken som är den fjortonde i ordningen har redigerats av Institutet för hälsa och välfärd (THL) i samarbete med Ungdomsforskningsnätverket (NTV) och Statens ungdomsråd. Årsboken har en bred läsekrets och erbjuder färsk information till beslutsfattare, yrkesutbildade, forskare samt personer som är intresserade av ungas angelägenheter.

ABSTRACT

Exceptional youth during the Covid-19 pandemic – Youth living conditions yearbook 2022

The 2022 yearbook *Exceptional youth during the Covid-19 pandemic – young people's living conditions* discusses the impact of the Covid-19 pandemic on young people's human relationships, interactions, lifestyle, communities and institutions. The book engages in the discussion on how the pandemic-related movement restrictions, restrictions on gatherings and regulation of close contacts – all of which were imposed to safeguard the population's health security and health care – manifested among young people as changes in living conditions, social relationships and experiences of social inclusion.

The publication consists of studies in which the exceptional circumstances and phenomena of the Covid-19 pandemic are discussed as generational experiences that define young people and youth and which manifest themselves as changing and narrowing – yet also expanding – communities, social relationships and opportunities for interaction among young people, as collective memories of an exceptional childhood and youth, as a digitalisation of young people's everyday life, facilities and operating environments, as changing practices in school, leisure time, study and working life, and as hazy outlooks for the future and for social inclusion.

In the fifteen research articles contained in the yearbook, the Covid-19 pandemic is studied from the viewpoints of young people of different ages and stages of life. In addition, three young people share their own thoughts and feelings from the Covid-19 pandemic. At the beginning of the book, the impacts of Covid-19 on young people's health and welfare are introduced using the latest statistical data. This statistics section reviews the different stages of the

pandemic, detailing the numbers of infections, deaths and vaccinations, and uses register and statistical data to shed light on the development of use of services and receipt of social benefits for children and young people. Many statistical systems took a digital leap forward during the Covid-19 pandemic, with data being published monthly, weekly or even daily.

The first chapter of the book, entitled *Covid-19 and the unique life of young people*, describes young people's experiences of the Covid-19 'shock phase' in spring 2020 based on writings collected from young people themselves. In the autumn of the first year of Covid-19, children of primary school age were interviewed and asked about their thoughts and feelings about remote schooling and in-person schooling, their parents' remote work and their close relationships with other children. Measurements were taken of life satisfaction among 15-year-olds both before and after the outbreak of Covid-19, and the results initially confirm – but then in closer analysis overturn – straightforward assumptions about the negative impacts of the Covid-19 pandemic.

The chapter *Young people's learning environments during the Covid-19 pandemic* discusses young people's thoughts about the closures of educational institutions and the transition to remote learning. The chapter begins with a detailed international literature review of changes in teaching and study practices during the Covid-19 pandemic. Both the literature review and the yearbook's own empirical studies show that students found remote learning arrangements both positive and study-supporting, on the one hand, but also a cause of study difficulties. Of essential importance is the teacher's role in structuring remote studies and supporting the student's learning. Digital learning environments thus open up new opportunities, but everyday digital life is not just about IT capa-

bilities, but instead more about the agency of young students as learners and students. In order for distance learning to promote pupils' welfare, attention must be paid to its implementation in a manner that strengthens the student's agency and inclusion.

The chapter *Experiences of inclusion during the Covid-19 pandemic* uses extensive survey data to examine young people's experiences of social inclusion and perceived loneliness and psychological stress. Experiences of social inclusion during the Covid-19 pandemic seem to have become polarised, with girls' experiences of inclusion having weakened. Even though the life satisfaction of all young people decreased during the Covid-19 pandemic, life satisfaction decreased especially among young people belonging to gender and sexual minorities. One in four higher education students felt lonely either fairly often or continuously, and such experiences recurred more often among women than men. Experiences of loneliness were also linked to mental strain. It became difficult for higher education students to form social relationships, and they had to consciously consider who, how and where they wanted to meet other people. Of essential importance in this is consideration of who the important, close people are for each young person. Studies show that as young people's experiences of social inclusion weaken, cohesion and trust in other people also decrease.

In the chapter *Moving forward together in times of catastrophe*, the exceptional and indeed strange Covid-19 year is studied from the perspective of young people who were already in a more vulnerable position than their peers before the outbreak of the pandemic. In this chapter, a voice is given to young people coming out of child welfare institutions, young people recovering from mental health problems, and those seeking a suitable path for themselves in working life or education. For them, the Covid-19 pandemic was a time of crisis which had a detrimental effect on their sense of safety and coping, on their transition phases, and on the availability of support. At the same time, these

young people hoped that the Covid-19 experiences of the majority of the population would make them better able to identify with these young people, who even before the pandemic had to adapt to many types of uncertainties, restrictions on mobility and an isolated life at home. The future appeared uncertain.

In their three perspective pieces, young people describe the Covid-19 period through their senses, emotions, disappointments and frustrations, while also sharing experiences of empathy and gratitude. The Covid-19 pandemic meant for young people not only forced and restrictive measures, but also the freedom to give up busyness and a focus on efficiency and performance.

This 14th yearbook has been produced by the Finnish Institute for Health and Welfare (THL) in cooperation with the Finnish Youth Research Network (NTV) and the State Youth Council. The widely-read yearbook offers fresh information to decision-makers, professionals, researchers and those interested in youth issues.